STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI

ZLECENIODAWCA: Gmina Kamieniec Ząbkowicki

KAMIENIEC ZĄBKOWICKI 2017

SPIS TREŚCI

WSTĘP 7
Zakres i cel opracowania. 7
Podstawa prawna. 7
Zespół projektowy. 7
CZĘŚĆ I. UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI 8
1. UWARUNKOWANIA GEOGRAFICZNE. 9
1. 1. Położenie geograficzne. 9
1. 2. Położenie administracyjne. 10
1. 3. Klimat. 12
1. 4. Geologia. 18
1.4.1. Budowa geologiczna. 18
1.4.2. Złoża kopalin. 19
1.4.3. Perspektywy i prognozy występowania kopalin. 23
1.4.4. Udokumentowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla. 23
1. 5. Geomorfologia. 24
1.5.1. Charakterystyka makroregionów i mezoregionów. 24
1.5.2. Rzeźba terenu. 25
1.5.3. Czynne procesy geomorfologiczne. 26
1. 6. Hydrologia. 26
1.6.1. Wody podziemne. 26
1.6.2. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych. 28
1.6.3. Jednolite części wód podziemnych. 28
1.6.4. Wody powierzchniowe. 30
1.6.5. Topograficzne działy wodne. 35
1.6.6. Charakterystyka hydrologiczna. 35
1. 7. Gleby. 41
1.7.1. Ogólna charakterystyka gleb. 41
1.7.2. Kompleksy glebowo – rolnicze. 41
1.7.3. Bonitacja gleb. 42
1. 8. Roślinność. 50
1.8.1. Regionalizacja geobotaniczna. 50
1.8.2. Roślinność potencjalna. 50
1.8.3. Zbiorowiska roślinne. 51
1.8.4. Zbiorowiska leśne. 53
1. 9. Zwierzęta. 55
1. 10. Ochrona przyrody. 59
1.10.1. Położenie gminy na tle systemu ochrony przyrody w regionie. 59
1.10.2. NATURA 2000. 60
1.10.3. Pomniki przyrody. 61
1.10.4. Ochrona gatunkowa fauny i flory. 63
1.10.5. Cenne siedliska przyrodnicze. 66
1.10.6. Powiązania przyrodnicze – elementy systemu ECONET–PL i CORINE/NATURA 2000. 71
1.10.7. Założenie parkowe. 72
1.10.8. Pozostałe elementy środowiska przyrodniczego podlegające ochronie. 72
1.10.9. Audyt krajobrazowy. 75
1.10.10. Obszary proponowane do objęcia ochroną. 75
1. 11. Warunki podłoża budowlanego. 79
1. 12. Ogólna ocena stanu środowiska i stopnia jego degradacji. 79
2. UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE I KULTUROWE. 82
2. 1. Historia. 82
2. 2. Osadnictwo. 84
2. 3. Zabytki. 94
2. 4. Stanowiska archeologiczne. 100
2. 5. Strefy konserwatorskie. 102
2. 6. Park Kulturowy. 105
3. STRUKTURA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA. 107
3. 1. Struktura użytkowania gruntów. 107

3. 2. Struktura własnościowa gruntów. ... 112
3. 3. Struktura przestrzenna. ... 114
3. 4. Struktura funkcjonalna. ... 115
4. SFERA SPOŁECZNA. ... 117
4. 1. Demografia. ... 117
4.1.1. Podstawowe dane o ludności. ... 117
4.1.2. Struktura wieku mieszkańców. ... 119
4.1.3. Ruch naturalny i wędrówkowy ludności. ... 124
4.1.4. Prognoza demograficzna. ... 129
4. 2. Rynek pracy. ... 131
4.2.1. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON. ... 131
4.2.2. Zatrudnienie. ... 136
4. 3. Bezrobocie. ... 138
4.3.1. Bezrobocie w latach 1992 – 2015. ... 138
4.3.2. Struktura bezrobotnych według wieku, wykształcenia i stażu pracy. ... 141
4. 4. Administracja samorządowa. ... 146
4.4.1. Urząd Gminy. ... 146
4.4.2. Gremia samorządowe. ... 146
4.4.3. Współpraca krajowa i międzynarodowa. ... 147
4. 5. Organizacje społeczne. ... 148
4. 6. Ochrona zdrowia i opieka społeczna. ... 149
4.6.1. Służba zdrowia. ... 149
4.6.2. Opieka społeczna i żłobki. ... 151
4. 7. Oświata i wychowanie. ... 152
4. 8. Kultura. ... 155
4. 9. Sport. ... 158
4. 10. Bezpieczeństwo publiczne. ... 160
4.10.1. Policja. ... 160
4.10.2. Ochrona przeciwpożarowa. ... 160
4.10.3. Ochrona przeciwpowodziowa. ... 161
5. GOSPODARKA MIESZKANIOWA. ... 165
5. 1. Zasoby mieszkaniowe. ... 165
5. 2. Własność komunalna. ... 169
5. 3. Standard mieszkań. ... 169
5. 4. Budownictwo mieszkaniowe. ... 173
6. GOSPODARKA. ... 176
6. 1. Rolnictwo. ... 176
6.1.1. Użytkowanie gruntów w rolnictwie. ... 176
6.1.2. Charakterystyka gospodarstw rolnych. ... 177
6.1.3. Jakość gleb, uprawy i hodowla. ... 182
6.1.4. Rybactwo. ... 184
6. 2. Leśnictwo. ... 185
6. 3. Działalności produkcyjne. ... 189
6.3.1. Górnictwo, przetwórstwo i poszukiwanie kopalin. ... 189
6.3.2. Pozostałe działalności produkcyjne. ... 192
6. 4. Usługi rynkowe. ... 194
6.4.1. Handel. ... 194
6.4.2. Gastronomia. ... 196
6.4.3. Pozostałe placówki usługowe i rzemiosło. ... 196
6.4.4. Pośrednictwo finansowe. ... 197
6. 5. Turystyka i rekreacja. ... 198
6.5.1. Główne atrakcje turystyczne i rekreacyjne. ... 198
6.5.2. Znakowane trasy turystyczne. ... 198
6.5.3. Baza noclegowa. ... 201
6.5.4. Potencjalne kierunki rozwoju turystyki. ... 202
7. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA. ... 204
7. 1. Transport i komunikacja. ... 204
7.1.1. Infrastruktura drogowa. ... 204
7.1.2. Infrastruktura kolejowa. ... 212
7. 2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna. ... 216
7.2.1. Zaopatrzenie w wodę. ... 216

7.2.2. Kanalizacja. ... 218
7. 3. Sieć gazowa ... 224
7. 4. Elektroenergetyka. ... 225
7.4.1. Elektroenergetyczna sieć przesyłowa. ... 225
7.4.2. Elektroenergetyczna sieć dystrybucyjna. ... 225
7.4.3. Alternatywne źródła energii. ... 226
7. 5. Ciepłownictwo. ... 228
7. 6. Telekomunikacja i łączność. ... 230
7. 7. Gospodarka odpadami. ... 231
7. 8. Melioracje i urządzenia wodne. ... 233
7.8.1. Melioracje. ... 233
7.8.2. Urządzenia wodne. ... 236
7. 9. Cmentarze. ... 242
7. 10. Obiekty obrony cywilnej i narodowej. ... 242
8. OBIEKTY I TERENY CHRONIONE ... 243
8. 1. Ochrona przyrodnicza i rolnicza. ... 243
8.1.1. Ochrona gruntów rolnych i leśnych. ... 243
8.1.2. Ochrona przyrody. ... 243
8.1.3. Wody podziemne. ... 243
8.1.4. Wody powierzchniowe. ... 244
8.1.5. Ochrona przeciwpowodziowa. ... 244
8.1.6. Obszary i tereny górnicze. ... 245
8. 2. Ochrona kulturowa. ... 252
8. 3. Ograniczenia użytkowania terenu związane z infrastrukturą techniczną. ... 254
8.3.1. Komunikacja – strefa uciążliwości akustycznej od dróg. ... 254
8.3.2. Komunikacja – linie kolejowe. ... 255
8.3.3. Ujęcia wody. ... 256
8.3.4. Tereny położone w strefie ochronnej od odwiertów, gazociągów wysokiego ciśnienia i stacji redukcyjno – pomiarowych. ... 256
8.3.5. Tereny położone w strefie uciążliwości od linii i urządzeń elektroenergetycznych – zagrożenie polami elektromagnetycznymi. ... 257
8.3.6. Cmentarze – strefa ochrony sanitarnej. ... 258
8.3.7. Obiekty wojskowe i obrony cywilnej. ... 258
8.3.8. Pozostałe obiekty. ... 258
8.3.9. Tereny zamknięte. ... 259
9. DOKUMENTACJA PLANISTYCZNO – STRATEGICZNA. ... 260
9. 1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego. ... 260
9. 2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego. ... 264
9. 3. Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego. ... 271
9. 4. Strategia Rozwoju Powiatu Ząbkowickiego. ... 279
9. 5. Program Ochrony Środowiska Powiatu Ząbkowickiego. ... 280
9. 6. Strategia Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki. ... 282
9. 7. Program Ochrony Środowiska Gminy Kamieniec Ząbkowicki. ... 284
10. POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY. ... 287
10. 1. Analizy środowiskowe, społeczne i ekonomiczne ... 287
10. 2. Zapotrzebowanie na nową zabudowę. ... 287
10.2.1. Usługi publiczne. ... 287
10.2.2. Działalności produkcyjne i towarzyszące. ... 288
10.2.3. Usługi rynkowe. ... 289
10.2.4. Gospodarka mieszkaniowa. ... 291
10. 3. Chłonność i bilans obszarów w zakresie realizacji nowej zabudowy ... 293
10. 4. Możliwości finansowania przez gminę infrastruktury technicznej i społecznej. ... 296
11. SYNTEZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJU. ... 299
CZĘŚĆ II. KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI ... 302
1. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW, W TYM WYNIKAJĄCE Z AUDYTU KRAJOBRAZOWEGO. ... 303
1. 1. Struktura funkcjonalno – przestrzenna. ... 303

1.2. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów wynikające z audytu krajobrazowego. ... 304
1.3. Wpływ bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę na kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów i na możliwości finansowe gminy. ... 304
1.4. Funkcja osadnicza. ... 305
1.5. Funkcja usługowa. ... 306
1.6. Funkcja produkcyjna. ... 308
1.7. Funkcja rolnicza. ... 308
1.8. Funkcja leśna. ... 310
2. KIERUNKI I WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW, W TYM TERENY PRZEZNACZONE POD ZABUDOWĘ ORAZ TERENY WYŁĄCZONE SPOD ZABUDOWY. ... 311
2.1. Metodologia ustaleń studium w zakresie kierunków i wskaźników dotyczących zagospodarowania oraz użytkowania terenów. ... 311
2.2. Podstawowe zasady zagospodarowania poszczególnych jednostek planistycznych. ... 312
2.3. Szczegółowe zasady i wskaźniki zagospodarowania jednostek planistycznych. ... 329
2.4. Tereny wyłączone z zabudowy. ... 331
3. OBSZARY I ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, OCHRONY PRZYRODY, KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I UZDROWISK. ... 332
3.1. Obszary i obiekty objęte ochroną. ... 332
3.2. Obszary proponowane do objęcia ochroną. ... 332
3.3. Ochrona powietrza. ... 333
3.4. Ochrona wód powierzchniowych. ... 333
3.5. Ochrona gleb. ... 333
3.6. Ochrona przed hałasem. ... 334
3.7. Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym. ... 334
3.8. Ochrona zasobów surowców mineralnych. ... 335
3.9. Ochrona zasobów wód podziemnych. ... 336
3.10. Ochrona krajobrazu kulturowego. ... 336
3.11. Ochrona uzdrowisk. ... 337
4. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ. ... 337
5. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ. ... 340
5. 1. Infrastruktura komunikacyjna. ... 340
5. 2. Infrastruktura techniczna. ... 344
5.2.1. Zaopatrzenie w wodę. ... 344
5.2.2. Odprowadzanie ścieków. ... 344
5.2.3. Zaopatrzenie w gaz. ... 345
5.2.4. Zaopatrzenie w energię elektryczną. ... 345
5.2.5. Zaopatrzenie w energię cieplną. ... 346
5.2.6. Niekonwencjonalne źródła energii. ... 346
5.2.7. Telekomunikacja. ... 347
5.2.8. Gospodarka odpadami. ... 347
6. OBSZARY NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU LOKALNYM. ... 347
7. OBSZARY NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM. ... 347
8. OBSZARY DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO. ... 348
9. OBSZARY DLA KTÓRYCH GMINA ZAMIERZA SPORZĄDZIĆ MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO. ... 349

10. KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ. 349
10.1. Rolnicza przestrzeń produkcyjna 349
10.2. Zalesienia. 349
10.3. Ochrona lasów. 350
11. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ ORAZ OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH. 350
12. OBIEKTY I OBSZARY DLA KTÓRYCH WYZNACZA SIĘ W ZŁOŻU KOPALINY FILAR OCHRONNY. 350
13. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREF OCHRONNYCH. 350
14. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEŃ, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI. 350
15. OBSZARY ZDEGRADOWANE. 351
16. GRANICE TERENÓW ZAMKNIĘTYCH I ICH STREF OCHRONNYCH. 351
17. OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU LOKALNYM. 352
18. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO. 352
SŁOWNICZEK POJĘĆ 353
PODSUMOWANIE 353
SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM 354
WPŁYW UWARUNKOWAŃ NA USTALENIA KIERUNKÓW I ZASAD ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI I UZASADNIENIE ROZWIĄZAŃ 355
LITERATURA 357
ZAŁĄCZNIKI 360

WSTĘP

Zakres i cel opracowania.

Opracowanie jest zmianą *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki* sporządzonego w 2013 roku. Obejmuje cały teren gminy dlatego też traci ważność w całości tekst *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki* i załączniki graficzne do *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki* przyjęte uchwałą nr XXVIII/181/2013 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 27 marca 2013 roku.

Do opracowania *Studium* przystąpiono na podstawie uchwały nr XVII/113/2015 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 27 listopada 2015 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki*. Obszar opracowania *Studium* zawiera się w granicach administracyjnych gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Podstawa prawna.

Uchwały Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki:

- Uchwała nr XVII/113/2015 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 27 listopada 2015 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki.*

Ustawy:

- Ustawa z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 roku, poz. 778 z późn. zm.).

Rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 roku w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (Dz. U. z 2004 roku, nr 118 poz. 1233).

Zespół projektowy.

mgr inż. Katarzyna Zdeb-Kmiecik
mgr Robert Boryczka

CZĘŚĆ I.

UWARUNKOWANIA ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI

1. UWARUNKOWANIA GEOGRAFICZNE.

1. 1. Położenie geograficzne.

Gmina wiejska Kamieniec Ząbkowicki położona jest w południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego, na wysokości od 216 do 420 m n.p.m. Najwyżej położone rejony gminy znajdują się w jej południowo – zachodniej części, z kulminacją bezimiennego wzniesienia o wysokości 420 m n.p.m., na południowy – wschód od wsi Ożary przy granicy z gminą Złoty Stok, zaś najniżej usytuowany jest obszar położony w południowo – wschodniej części gminy wzdłuż koryta rzeki Nysy Kłodzkiej, poniżej zbiornika „Kozielno" (216 m n.p.m.) na granicy z gminą Paczków. Współrzędne geograficzne miejscowości Kamieniec Ząbkowicki wynoszą 50º31' szerokości geograficznej północnej oraz 16º52' długości geograficznej wschodniej. Powierzchnia geodezyjna rozpatrywanego obszaru wynosi 9669 ha, to jest 96,69 km², co stanowi 12,06 % powierzchni powiatu ząbkowickiego oraz 0,48 % powierzchni województwa dolnośląskiego.

Według fizyczno – geograficznej regionalizacji Polski J. Kondrackiego (1998) gmina Kamieniec Ząbkowicki umiejscowiona jest w następujących jednostkach:

- megaregion – Europa Środkowa (3);
- prowincja – Masyw Czeski (32);
- podprowincja – Sudety z Przedgórzem Sudeckim (332);
- makroregiony: Przedgórze Sudeckie (332.1) i Sudety Środkowe (332.4);
- mezoregiony: Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie (332.14), Obniżenie Otmuchowskie (332.16), Przedgórze Paczkowskie (332.17) i Góry Bardzkie (332.45).

Według J. Kondrackiego wschodnia część gminy umiejscowiona jest w mezoregionie Wzgórz Niemczańsko – Strzelińskich, w obrębie których wyróżnia się tu mikroregion Wysoczyzny Ziębickiej. Centralna i zachodnia część gminy położona jest w mezoregionie Obniżenia Otmuchowskiego. Południowa część gminy umiejscowiona jest w mezoregionie Przedgórza Paczkowskiego, zaś niewielki południowo – zachodni fragment gminy położony jest w mezoregionie Gór Bardzkich. Granica pomiędzy mezoregionami Przedgórza Paczkowskiego i Gór Bardzkich jest tu jednocześnie granicą pomiędzy makroregionami Przedgórza Sudeckiego i Sudetów Środkowych. Reasumując należy podkreślić, że położenie gminy na terenie 4 zróżnicowanych, podgórsko – górskich jednostek podziału fizyczno – geograficznego wskazuje, że środowisko przyrodnicze gminy posiada charakter przejściowy pomiędzy strefą Przedgórza Sudeckiego oraz Sudetów Środkowych i Wschodnich. Ta przejściowość będzie się odzwierciedlać przy charakterystyce każdego z elementów środowiska: klimatu, geologii, geomorfologii, hydrologii i hydrografii, pokrywy glebowej, szaty roślinnej oraz fauny.

Wyszczególnione na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki mezoregiony graniczą bezpośrednio z:

- Równiną Wrocławską (318.532) – od północy;
- Równiną Grodkowską (318.533) – od wschodu;
- Doliną Nysy Kłodzkiej (318.54) – od południowego – wschodu;
- Płaskowyżem Głubczyckim (318.58) – od południowego – wschodu;
- Górami Opawskimi (332.63) – od południowego – wschodu;
- Górami Złotymi (332.61) – od południa;
- Kotliną Kłodzką (332.54) – od południowego – zachodu;
- Obniżeniem Ścinawki (332.47) – od południowego – zachodu;
- Obniżeniem Nowej Rudy (332.46) – od południowego – zachodu;
- Górami Sowimi (332.44) – od zachodu;

- Obniżeniem Podsudeckim (332.15) – od zachodu;
- Masywem Ślęży – od północnego – zachodu.

Odległość z Kamieńca Ząbkowickiego do miasta powiatowego Ząbkowice Śląskie wynosi 10 km, zaś do stolicy województwa – Wrocławia 77 km. Ponadto do:

- Poznania – 255 km;
- Krakowa – 270 km;
- Warszawy – 410 km.
- Gdańska – 510 km.

Ponadto odległość z Kamieńca Ząbkowickiego do najbliższych, większych drogowych przejść granicznych wynosi:

- Czechy (Paczków) – 20 km;
- Niemcy (Jędrzychowice) – 185 km;
- Słowacja (Zwardoń) – 270 km;
- Ukraina (Korczowa) – 540 km;
- Rosja (Bezledy) – 600 km;
- Białoruś (Terespol) – 650 km;
- Litwa (Ogrodniki) – 700 km.

1. 2. Położenie administracyjne.

Po wdrożeniu reformy administracyjnej, od 1 stycznia 1999 roku gmina wiejska Kamieniec Ząbkowicki wchodzi w skład województwa dolnośląskiego oraz powiatu ząbkowickiego. Graniczy z gminami:

- Ziębice – od wschodu;
- Paczków – od południowego – wschodu;
- Złoty Stok – od południa;
- Bardo – od zachodu;
- Ząbkowice Śląskie – od północy.

Gminnym centrum administracyjnym jest położona w północnej części gminy miejscowość Kamieniec Ząbkowicki. W skład gminy wchodzi 14 sołectw. Należą do nich: Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki I, Kamieniec Ząbkowicki II, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcin, Sosnowa, Starczów, Suszka, Śrem i Topola. Gęstość sieci osadniczej mierzona liczbą miejscowości podstawowych (miasta i wsie bez przysiółków) na 100 km² powierzchni wynosi 14,48. Jest to wartość nieco wyższa od wskaźnika charakteryzującego powiat ząbkowicki (13,60) oraz całe województwo dolnośląskie (13,12).

Położenie gminy w regionie jest korzystne. Wpływ na to mają szczególnie walory krajobrazowe oraz bezpośrednia bliskość większych miast południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego oraz południowo – zachodniej część województwa opolskiego: Ząbkowic Śląskich, Kłodzka i Nysy, przez które przebiegają ważne w skali regionu i kraju szlaki komunikacyjne.

RYCINA 1: Podział administracyjny województwa dolnośląskiego.

Źródło reprodukcji: http://www.gminy.pl/

RYCINA 2: Podział administracyjny powiatu ząbkowickiego.

Źródło reprodukcji: http://www.gminy.pl/

1. 3. Klimat.

Klimat gminy podobnie jak całej Polski jest przejściowy, kontynentalno – morski, kształtowany na przemian przez masy powietrza napływające znad Oceanu Atlantyckiego lub wschodniej Europy i Azji. W skali kraju według W. Okołowicza i D. Martyn (1979) gmina Kamieniec Ząbkowicki położona jest w regionie klimatycznym sudeckim. Region sudecki, a konkretnie jego podgórska część, charakteryzuje się przewagą wpływów oceanicznych oraz średnim wpływem gór i wzniesień, w skali: słaby – średni – silny. Natomiast według A. Wosia (1999) gmina Kamieniec Ząbkowicki położona jest w regionie dolnośląskim środkowym, tuż przy granicy z regionami klimatycznymi charakterystycznymi dla obszarów górskich. Region dolnośląski środkowy, obejmujący środkową część Niziny Śląskiej i Przedgórza Sudeckiego, na tle pozostałych regionów klimatycznych Polski odznacza się względnie dużą frekwencją dni przymrozkowych. Tutaj najczęściej pojawiają się dni z pogodą przymrozkową umiarkowanie chłodną, których w roku jest około 10. Również tutaj najliczniej notowane są przypadki występowania pogody przymrozkowej bardzo chłodnej i średnią są to 43 dni w roku. Wśród dni przymrozkowych zdecydowanie liczniejsze są przypadki pogody bez opadu. Dni takich jest w przypadku pogody przymrozkowej umiarkowanie chłodnej 8, bardzo chłodnej 25 i pogody przymrozkowej umiarkowanie zimnej 19. Także tutaj najliczniejsze są dni przymrozkowe bardzo chłodne i jednocześnie słoneczne lub z małym zachmurzeniem. Pogoda mroźna jest, w porównaniu z innymi regionami, notowana tutaj nieco rzadziej, szczególnie dni umiarkowanie mroźne, i to zarówno z opadem, jak i bez opadu. Dni umiarkowanie mroźnych w regionie dolnośląskim środkowym średnio w roku jest tylko około 10, a wśród nich 4 dni cechuje brak opadu. Większość zaś odznacza się dużym zachmurzeniem nieba.

Południowo – zachodni fragment gminy (Góry Bardzkie) znajduje się w zasięgu klimatu typu górskiego (region kłodzki), o cechach właściwych dla umiarkowanej strefy klimatycznej odmiany środkowoeuropejskiej. Cechuje się on znacznym udziałem napływu wilgotnych mas powietrza z kierunku zachodniego. Do najważniejszych, specyficznych cech takiego klimatu należą piętrowy układ stref termicznych i opadowych oraz znaczne zróżnicowanie atmosferycznych uwarunkowań lokalnych. Ze względu na fakt, że najwyżej położony rejon gminy osiąga punktowo 420 m n.p.m., to według regionalizacji klimatycznej A. Schmucka wyróżnia się tu 2 piętra klimatyczne:

- piętro klimatyczne „a" – ciepłe, obejmujące obszary położone poniżej 400 m n.p.m. Piętro „a" na tle klimatów typu górskiego charakteryzuje się średnim zróżnicowaniem warunków klimatycznych: dość długim okresem lata termicznego (70 dni), stosunkowo krótką zimą (80 dni) i początkiem okresu wegetacyjnego w 1 dekadzie kwietnia;
- piętro klimatyczne „b" umiarkowanie ciepłe (H = 400 – 600 m n.p.m.). Piętro „b" charakteryzuje się wydłużonym o około 15 dni okresem zimy termicznej, kończącym się w 1 dekadzie marca i 4– lub 5–tygodniowym okresem letnim.

Reprezentatywne dla większości powierzchni gminy Kamieniec Ząbkowicki będą dane charakteryzujące klimatyczny region dolnośląski jako całość oraz dane przyporządkowane dla stacji Wrocław. Według pomiarów średnia temperatura roczna z wielolecia 1981 – 2010 wynosi 9,1 ºC; stycznia –0,7 ºC, a lipca 19,0 ºC. W skali roku średnia liczba dni przymrozkowych (to jest takich, w których temperatura powietrza może wynieść 0 ºC) wynosi 86, dni mroźnych z ujemną temperaturą powietrza w ciągu całej doby jest 29, zaś dni ciepłych z temperaturą minimalną powyżej 0 ºC jest 250. Izoamplitudy roczne kształtują się na poziomie 19 – 20 ºC.

TABELA 1: Czas trwania termicznych pór roku oraz daty przejścia średniej dobowej temperatury przez określone progi termiczne we Wrocławiu. Wartości średnie za lata 1951 – 1980 (T. Niedźwiedź, D. Limanówka, 1992).

Pora roku	Charakterystyka termiczna	Czas trwania – liczba dni	Data przejścia
Przedwiośnie	0 ºC < t ≤ 5 ºC	34	22 II
Wiosna	5 ºC < t ≤ 15 ºC	65	28 III
Lato	t ≥ 15 ºC	93	1 VI
Jesień	5 ºC < t ≤ 15 ºC	68	1 IX
Przedzimie	0 ºC < t ≤ 5 ºC	57	8 XI
Zima	t ≤ 0 ºC	64	19 XII

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Z powyższej tabeli wynika, że okres kiedy średnia temperatura dobowa kształtuje się w granicach od 5 ºC wzwyż trwa tutaj przez około 226 dni, w tym powyżej 15 ºC przez 93 dni, natomiast okres ze średnią temperaturą dobową poniżej 5 ºC trwa 155 dni, w tym poniżej 0 ºC przez 64 dni w roku.

TABELA 2: Temperatura powietrza (ºC) dla Wrocławia. Wartości średnie za lata 1981 – 2010.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Średnie	–0,7	0,3	4,0	9,0	14,1	16,8	19,0	18,5	14,0	9,3	4,0	0,4
Najwyższe	4,8	5,5	7,6	12,2	17,0	19,5	23,2	21,7	17,2	12,7	6,8	4,1
Najniższe	–9,4	–8,5	–0,8	6,0	10,2	14,1	15,7	15,7	10,8	5,9	–0,3	–5,1

Źródło: IMGW, 2015.

TABELA 3: Rozkład średnich temperatur powietrza dla Wrocławia. Wartości średnie za lata 1981 – 2010.

Temperatura	Wartość w ºC
Średnia roczna	9,1
Średnia roczna – rok ciepły	10,4
Średnia roczna – rok chłodny	7,1
Średnia stycznia	–0,7
Średnia lipca	19,0
Izoamplituda roczna	19,7

Źródło: IMGW, 2015.

Suma rocznego opadu wynosi 536,9 mm, w tym półrocza chłodnego (listopad – kwiecień) 185,8 mm. Opady półrocza ciepłego (maj – październik) osiągają 351,2 mm. Pierwszy śnieg pojawia się około połowy listopada, a ostatni na przełomie marca i kwietnia. Pokrywa śnieżna utrzymuje się średnio przez 40 dni. Jej grubość waha się w przedziale 15 – 20 cm. Okres występowania pokrywy śnieżnej przerywany jest częstymi odwilżami. W tym czasie opad zimowy stanowi deszcz.

TABELA 4: Średnie miesięczne sumy opadów atmosferycznych dla Wrocławia. Dane za lata 1981 – 2010.

Miesiąc	Rok	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Średnie	**536,9**	26,9	25,2	33,9	32,7	57,9	68,8	81,0	66,6	45,1	31,8	34,9	32,2
Najwyższe	**723,5**	50,7	45,0	74,1	79,0	133,8	170,6	238,1	229,3	107,7	75,3	68,7	84,3
Najniższe	**380,8**	5,2	2,1	9,3	5,1	6,0	22,3	10,8	15,4	7,4	2,6	9,7	9,8

Źródło: IMGW, 2015.

TABELA 5: Średnie sumy opadów atmosferycznych w poszczególnych porach roku dla Wrocławia. Dane za lata 1981 – 2010.

Wyszczególnienie	Wartość w mm
Wiosna III – V	124,5
Lato VI – VIII	216,4
Jesień IX – XI	111,8
Zima XII – II	84,3
Półrocze letnie V – X	351,2
Półrocze zimowe XI – IV	185,8
Okres wegetacyjny IV – IX	352,1

Źródło: IMGW, 2015.

TABELA 6: Zestawienie średnich miesięcznych sum opadów atmosferycznych z wielolecia 1954 – 1981 na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

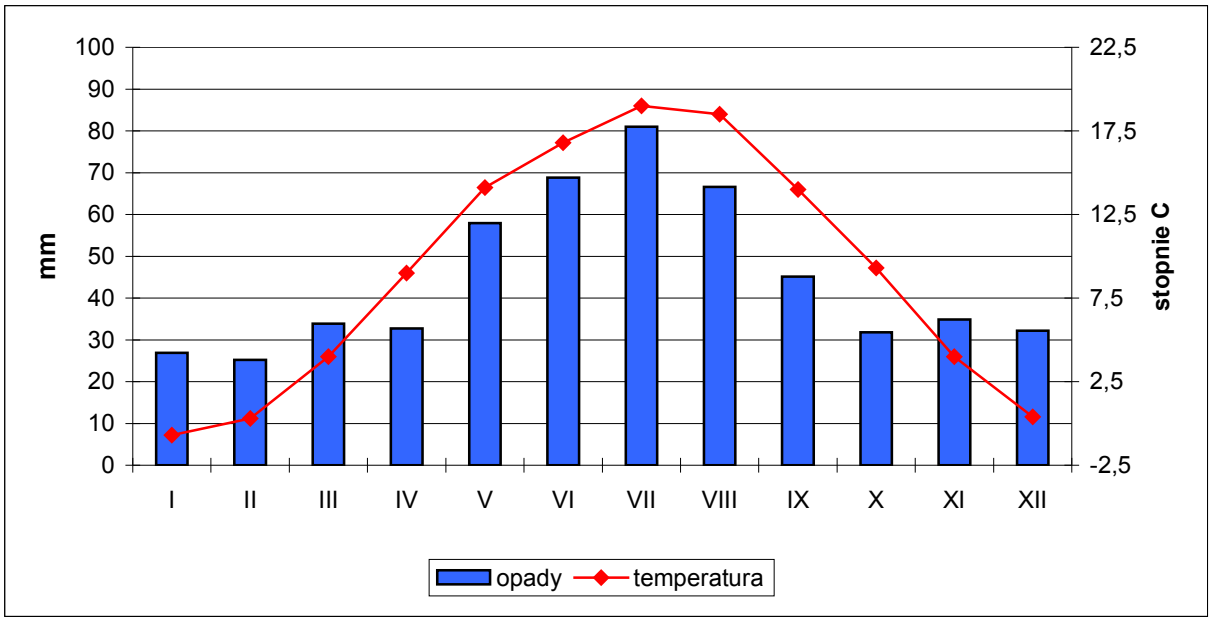
Posterunek opadowy		Sumy opadów miesięcznych w mm											
		XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X
1	N	39	30	24	28	29	39	75	75	101	80	49	45
	W	48	40	12	35	42	41	250	174	61	53	24	18
	S	9	16	5	11	25	29	64	28	69	55	48	59
2	N	46	44	33	29	29	43	74	88	147	91	70	71
	W	92	50	43	64	37	43	106	118	167	273	70	24
	S	38	14	23	34	11	17	97	74	93	60	26	114
3	N	39	32	26	29	30	40	71	81	105	85	47	44
	W	72	39	40	49	26	32	57	102	130	251	50	12
	S	16	14	5	18	20	18	71	24	80	48	20	58

1 – Kamieniec Ząbkowicki (245 m n.p.m.). **N** – rok normalny, **W** – rok wilgotny, **S** – rok suchy.

2 – Niedźwiednik (260 m n.p.m.). **N** – rok normalny, **W** – rok wilgotny, **S** – rok suchy.

3 – Ząbkowice Śląskie (270 m n.p.m.). **N** – rok normalny, **W** – rok wilgotny, **S** – rok suchy.

RYCINA 3: Rozkład średnich temperatur oraz sum opadów dla Wrocławia w latach 1981 – 2010.

Źródło: IMGW, 2015.

TABELA 7: Liczba dni z opadem ≥ 0,1 mm i ≥ 10 mm dla Wrocławia. Wartości średnie za lata 1951 – 1980.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
≥ 0,1 mm	14	13	12	12	13	12	14	13	11	11	14	14
≥ 10 mm	0,1	0,4	0,5	0,8	2,0	1,8	3,0	2,2	1,1	1,0	0,9	0,5

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

TABELA 8: Pokrywa śnieżna we Wrocławiu. Wartości średnie za lata 1951 – 1980.

Data pojawienia się pokrywy śnieżnej			Data zaniku pokrywy śnieżnej		
średnia	najwcześniej	najpóźniej	średnia	najwcześniej	najpóźniej
1 XII	30 X	15 I	24 III	15 II	29 IV
Rzeczywista liczba dni z pokrywą śnieżną			**Potencjalna liczba dni z pokrywą śnieżną**		
średnia	najwyższa	najniższa	średnia	najwyższa	najniższa
45	99	11	111	160	69
Największa średnia miesięczna grubość pokrywy śnieżnej (cm)					
XI	XII	I	II	III	IV
3	8	25	36	11	1

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Średnia liczba dni pogodnych, a więc dni w których średnia dobowa wielkość zachmurzenia ogólnego nieba była ≤ 20 %, wynosi w roku 40,5, a liczba dni pochmurnych, a więc ze średnim dobowym zachmurzeniem ogólnym nieba ≥ 80 %, wynosi w roku 117,9.

TABELA 9: Liczba dni pogodnych i pochmurnych we Wrocławiu. Wartości średnie za lata 1951 – 1980.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Liczba dni pogodnych	2,2	2,4	3,5	3,6	3,6	3,6	3,4	4,5	5,3	4,6	1,5	2,3
Liczba dni pochmurnych	14,7	12,2	10,9	9,2	7,9	5,7	7,5	5,9	6,2	9,1	14,1	14,5

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Mgła pojawia się średnio przez około 50 dni w roku, zaś mgła całodzienna przez 2 dni w roku. Usłonecznienie wynosi w roku 1497 godzin, z czego w okresie wegetacyjnym 1086 godzin. Średnio dziennie usłonecznienie wynosi 4,1 godziny, najwięcej w czerwcu – średnio dziennie 6,9 godziny, a najmniej w grudniu – średnio dziennie 1,3 godziny. Dni z burzą jest przeciętnie około 20 w roku. Wilgotność względna powietrza wynosi rocznie średnio 78 %.

TABELA 10: Liczba dni z mgłą całodzienną we Wrocławiu. Wartości średnie za lata 1951 – 1980.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Mgła całodzienna	0,2	0,4	0,1	–	–	–	–	–	–	–	–	0,1

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

TABELA 11: Sumy dzienne usłonecznienia rzeczywistego we Wrocławiu. Wartości średnie za lata 1951 – 1980.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Godziny	1,4	2,3	3,5	4,8	6,3	6,9	6,3	6,2	5,0	3,4	1,6	1,3

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

TABELA 12: Wilgotność względna powietrza we Wrocławiu. Wartości średnie za lata 1951 – 1980.

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
Wilgotność (%)	83	82	77	72	72	71	74	76	78	82	86	85

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Najczęstsze wiatry wieją z sektorów: północnego, zachodniego i południowego. Stanowią około 70 % częstości wiatru. Ich średnia prędkość oscyluje w granicach 3,3 m/s. Średnia roczna liczba dni w okresie 1951 – 1985 (T. Niedźwiedź, J. Paszyński, D. Czekierda, 1994) z wiatrem bardzo silnym (prędkość powyżej 15 m/s) wynosi 2, z wiatrem silnym (prędkość od 10 do 15 m/s) wynosi około 20 – 30, zaś średnia roczna częstość występowania ciszy i słabego wiatru (prędkość poniżej 2m/s) wynosi około 60 % dni w roku.

TABELA 13: Prędkość wiatru we Wrocławiu. Wartości średnie za lata 1951 – 1980 (m/s).

Miesiąc	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII
prędkość	3,9	3,7	3,7	3,3	3,1	3,0	3,0	2,8	3,0	2,8	3,5	3,6

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

TABELA 14: Średnia roczna liczba dni z poszczególnymi typami pogody w regionie dolnośląskim środkowym. Wartości średnie za lata 1951 – 1980 (I).

Typy pogody		Słoneczna		Pochmurna		Z dużym zachmurzeniem	
		bez opadu	z opadem	bez opadu	z opadem	bez opadu	z opadem
Ciepła	gorąca	0,3	0,0	0,3	0,1	0,0	0,0
	bardzo ciepła	14,7	0,6	36,4	21,4	3,8	10,0
	umiarkowanie ciepła	9,7	0,2	47,4	27,8	13,5	32,5
	chłodna	0,4	0,0	8,1	6,0	6,6	13,4
Przymrozkowa	umiarkowanie chłodna	3,4	0,1	4,2	1,5	0,3	0,7
	bardzo chłodna	4,1	0,1	15,4	7,9	5,7	9,4
	umiarkowanie zimna	3,5	0,0	10,7	4,9	4,4	6,2
	bardzo zimna	0,5	0,0	0,3	0,0	0,0	0,1
Mroźna	umiarkowanie mroźna	0,4	0,0	2,8	1,4	0,4	5,1
	dość mroźna	2,8	0,0	5,5	2,3	2,1	3,5
	bardzo mroźna	0,4	0,0	0,7	0,2	0,0	0,1
Razem		**40,0**	**1,0**	**131,8**	**73,5**	**36,8**	**81,0**
		41,0		**205,3**		**117,8**	

Typy pogody – temperatura powietrza:

gorąca – temperatura średnia dobowa >25,0 ºC, temperatura dobowa min. i max. >0,0 ºC

bardzo ciepła – temperatura średnia dobowa 15,1–25,0 ºC, temperatura dobowa min. i max. >0,0 ºC

umiarkowanie ciepła – temperatura średnia dobowa 5,1–15,0 ºC, temperatura dobowa min. i max. >0,0 ºC

chłodna – temperatura średnia dobowa 0,1–5,0 ºC, temperatura dobowa min. i max. >0,0 ºC

umiarkowanie chłodna – temperatura średnia dobowa >5,0 ºC, temperatura dobowa min. < lub = 0,0 ºC, max. >0,0 ºC

bardzo chłodna – temperatura średnia dobowa 0,1–5,0 ºC, temperatura dobowa min. < lub = 0,0 ºC, max. >0,0 ºC

umiarkowanie zimna – temperatura średnia dobowa od 0,0 do –5,0 ºC, temperatura dobowa min. < lub = 0,0 ºC, max. >0,0 ºC

bardzo zimna – temperatura średnia dobowa <–5,0 ºC, temperatura dobowa min. < lub = 0,0 ºC, max. >0,0 ºC

umiarkowanie mroźna – temperatura średnia dobowa od 0,0 do –5,0 ºC, temperatura dobowa min. i max. < lub = 0,0 ºC

dość mroźna – temperatura średnia dobowa od –5,1 do –15,0 ºC, temperatura dobowa min. i max. < lub = 0,0 ºC

bardzo mroźna – temperatura średnia dobowa <–15,0 ºC, temperatura dobowa min. i max. < lub = 0,0 ºC

Typy pogody – zachmurzenie ogólne nieba:

słoneczna – zachmurzenie średnie dobowe < lub = 20 %

pochmurna – zachmurzenie średnie dobowe od 21 % do 79 %

z dużym zachmurzeniem – zachmurzenie średnie dobowe = lub >80 %

Typy pogody – opady atmosferyczne:

bez opadu – dobowa suma opadu <0,1 mm

z opadem – dobowa suma opadu = lub >0,1 mm

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

TABELA 15: Średnia roczna liczba dni z poszczególnymi typami pogody w regionie dolnośląskim środkowym. Wartości średnie za lata 1951 – 1980 (II).

Typy pogody (jw.)		Słoneczna	Pochmurna	Z dużym zachmurzeniem	Bez opadu	Z opadem	Razem
Ciepła	gorąca	0,3	0,4	0,0	0,6	0,1	**0,7**
	bardzo ciepła	15,1	57,8	13,8	54,7	32,0	**86,7**
	umiarkowanie ciepła	9,9	75,2	46,0	70,6	60,5	**131,1**
	chłodna	0,4	14,1	20,0	15,1	19,4	**34,5**
Przymrozkowa	umiarkowanie chłodna	3,4	5,7	1,0	7,9	2,2	**10,1**
	bardzo chłodna	4,3	23,3	15,1	25,2	17,5	**42,7**
	umiarkowanie zimna	3,5	15,6	10,6	18,6	11,1	**29,7**
	bardzo zimna	0,5	0,3	0,1	0,8	0,1	**0,9**
Mroźna	umiarkowanie mroźna	0,4	4,2	5,5	3,6	6,5	**10,1**
	dość mroźna	2,8	7,8	5,6	10,4	5,8	**16,2**
	bardzo mroźna	0,4	0,9	0,1	1,1	0,3	**1,4**
Razem		**41,0**	**205,3**	**117,8**	**208,6**	**155,5**	**365,0**

Źródło: Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

Okres wegetacyjny jest jednym z dłuższych w Polsce i trwa średnio przez 226 dni, a okres gospodarczy przez 258 dni. Początek robót polnych przypada na trzecią dekadę marca. Reasumując, warunki klimatyczne panujące w regionie klimatycznym dolnośląskim środkowym są bardzo korzystne, sprzyjają rozwojowi rolnictwa, aktywności produkcyjnych i usługowych oraz pozwalają na osiąganie wysokiego komfortu osiedlania.

1. 4. Geologia.

1.4.1. Budowa geologiczna.

Budowę geologiczną gminy Kamieniec Ząbkowicki przedstawiono na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) oraz Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Obszar gminy obejmuje fragmenty dwóch dużych jednostek geologicznych: Sudetów i bloku przedsudeckiego, oddzielonych uskokiem sudeckim brzeżnym o kierunku północny–zachód – południowy–wschód. W bezpośrednim rejonie gminy i jej okolic przebiega on poprzez miejscowości: Dzbanów, Ożary, Mąkolno, Złoty Stok i dalej do granicy państwa. Rejon gminy charakteryzuje się złożoną budową geologiczną, w której udział biorą fragmenty następujących, mniejszych jednostek geologicznych: metamorfiku niemczańsko – kamienieckiego i metamorfiku Doboszowic na bloku przedsudeckim oraz struktury bardzkiej w Sudetach. Skały tych jednostek przykryte są osadami kenozoicznymi. Skały krystaliczne ukazują się na powierzchni jedynie w okolicach Mrokocina i Chałupek.

Zdecydowanie największą część gminy zajmuje metamorfik niemczańsko – kamieniecki. Tworzy on na powierzchni terenu izolowane wychodnie skał krystalicznych. Jednostka ta zbudowana jest z łupków łyszczykowych z wkładkami łupków kwarcowo – skaleniowych, amfibolitów, łupków kwarcowo – grafitowych, eklogitów i marmurów. Łupki łyszczykowe zajmujące większość obszaru to skały cienkolaminowane, muskowitowo – biotytowo – kwarcowe, zawierające miejscami wtrącenia łupków kwarcytowych (na zachód od wsi

Stolec poza granicami gminy). Pojawiają się również lokalnie wtrącenia wapieni krystalicznych w formie soczewek (na zachód od wsi Stolec, na wzgórzu Wapiennej, poza granicami gminy) osiągających grubość około 1 m. W okolicach Kamieńca Ząbkowickiego występują głównie łupki łyszczykowe, a w ich obrębie wkładki amfibolitów, łupków kwarcowo – skaleniowych i łupków grafitowych oraz niewielkie soczewki eklogitów.

W południowo – wschodniej części gminy występuje metamorfik Doboszowic. Składa się on z dwóch części o odmiennej litologii. Część zachodnia zbudowana jest z ortognejsów, a część wschodnia z paragnejsów, amfibolitów i łupków łyszczykowych.

Odrębny kompleks skalny buduje jednostkę bardzką, której niewielki fragment znajduje się w południowo – zachodniej części gminy. Jest on zbudowana w większości z dolnokarbońskich szarogłazów, piaskowców, mułowców, iłowców i łupków, które występują w postaci monotonnej serii naprzemianległych ławic. Pod osadami dolnokarbońskimi występują skały starsze, tworzące na powierzchni niewielkie wychodnie. Utwory syluru reprezentowane są przez łupki ilaste, krzemionkowe i graptolitowe. Do dewonu zaś należą różnorodne odmiany przeławicających się wzajemnie łupków krzemionkowych i ilastych, mułowców oraz piaskowców szarogłazowych i kwarcytowych. Skały struktury bardzkiej są silnie pofałdowane i pocięte uskokami.

Scharakteryzowane kompleksy skał metamorficznych i magmowych są w większości przykryte przez młodsze, kenozoiczne skały osadowe (trzecio– i czwartorzędowe). Utwory trzeciorzędowe odsłaniają się na powierzchni tylko w niewielkim stopniu. Wypełniają one zapadliska tektoniczne i rynny erozyjne. Największą miąższość osady trzeciorzędowe osiągają w południowej części gminy (rów Paczkowa), gdzie przekraczają 100 m. Zachodni kraniec rowu Paczkowa zajmuje dzisiejsze obniżenie w rejonie Ząbkowic Śląskich. Osady trzeciorzędowe reprezentowane są przez produkty wietrzenia chemicznego – regolity oraz dwudzielny kompleks skał osadowych. Dolny zespół, dolno– i środkowomioceński, zbudowany jest przeważnie z jasnoszarych iłów z wkładkami piaszczystymi i lokalnie iłów węglistych oraz węgla brunatnego. Górny zespół, reprezentujący przypuszczalnie przełom górnego miocenu i dolnego pliocenu, zbudowany jest z osadów ilasto – mułkowo – piaszczystych (seria poznańska) z cienkimi wkładkami węgla brunatnego i piasków kwarcowych.

Osady czwartorzędowe obejmują swoim zasięgiem większość powierzchni gminy. W większości są to osady plejstoceńskie akumulowane w czasie zlodowaceń środkowopolskich i północnopolskich. Wykształcenie czwartorzędu jest nieco inne na południu i na północy. Na południu gminy, w zasięgu doliny Nysy Kłodzkiej, zlodowacenia środkowopolskie reprezentują żwiry i piaski wysokiego zasypania na iłach trzeciorzędowych, piaski i żwiry tarasów akumulacyjnych 25 m n.p. rzeki i 10 m n.p. rzeki, gliny zwałowe oraz żwiry i piaski wodnolodowcowe. Na północy są to piaski, żwiry i mułki wodnolodowcowe, gliny zwałowe i ich rezydua, piaski i żwiry kemów oraz żwiry i piaski rzeczne tarasów erozyjno – akumulacyjnych. Zlodowacenia północnopolskie w południowej części gminy reprezentują gliny pylaste i pyły lessopodobne oraz żwiry tarasów akumulacyjnych 4 – 5 m n.p. rzeki, natomiast na północy są to lessy oraz gliny deluwialne, miejscami piaszczyste. Holocen reprezentują żwiry den dolinnych 1,5 – 2 m n.p. rzeki, mady łąkowe i mady piaszczyste, mułki jeziorne, piaski humusowe i gytie oraz osady rzeczne nierozdzielone.

1.4.2. Złoża kopalin.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się 12 udokumentowanych złóż kopalin. Jest to 8 złóż kruszywa naturalnego („Bartniki III", „Byczeń I", „Doboszowice – Debra", „Mrokocin", „Pilce – Suszka III", „Pomianów", „Przyłęk – Pilce" i „Topola Zbiornik"), 3 złoża kamieni drogowych i budowlanych: „Doboszowice", „Doboszowice I" i „Pomianów" oraz 1 złoże surowców ilastych ceramiki budowlanej „Byczeń".

KRUSZYWA NATURALNE:

Złoże piasków i żwirów „Bartniki III" o powierzchni 76 ha, położone na południe od miejscowości Doboszowice, udokumentowano w 1965 roku (Adamski, 1965) i zaktualizowano, w związku z budową zbiornika „Topola", w 1988 roku (Fiłon, 1988), zmniejszając je i przenosząc południową część złoża do eksploatowanego złoża „Topola Zbiornik". Udokumentowano tu w kategorii B i C_1 5422 tys. ton kruszywa. Ze względu na gleby wysokich klas bonitacyjnych złoże uznano za konfliktowe.

Złoże piasków i żwirów „Byczeń I" o powierzchni 97,4 ha, położone na południowy – wschód od miejscowości Byczeń posiada zasoby udokumentowane w kategorii C_1 w wysokości 5037 tys. t (Trentowski, 2002). Ze względu na gleby wysokich klas bonitacyjnych złoże uznano za konfliktowe.

Złoże kruszywa naturalnego „Doboszowice – Debra" o powierzchni 7,5780 ha zostało udokumentowane w 2015 roku w kategorii C_1 o zasobach geologiczno bilansowych 669,73 tys. ton.

Złoże kruszywa naturalnego „Mrokocin" o powierzchni 9,0585 ha zostało udokumentowane w 2010 roku w kategorii C_1 o zasobach geologiczno bilansowych 997 tys. ton.

Złoże żwirów „Pilce – Suszka III" jest położone na wschód od złoża „Przyłęk – Pilce" (Soroko, 1964). Powierzchnia złoża obejmuje obszar 36,2470 ha, a aktualna ilość zasobów w kategorii B+C_1 wynosi 444 tys. ton. Złoże jest małokonfliktowe.

Wśród osadów piaszczysto – żwirowych, szeroko rozprzestrzenionych na południowym – wschodzie obszaru gminy, udokumentowane zostało złoże czwartorzędowych piasków i żwirów tarasów rzecznych doliny Nysy Kłodzkiej „Pomianów" o powierzchni 9,2446 ha. Kopalina przydatna jest w budownictwie. Ze względu na gleby wysokich klas bonitacyjnych złoże uznano za konfliktowe.

Złoże żwirów „Przyłęk – Pilce" zajmuje powierzchnię 931,81 ha (Krzyśków, 1982), a aktualne zasoby wynoszą 86647 tys. ton w kategorii C_1 i C_2. Należy ono do największych złóż pod względem zasobowym w województwie dolnośląskim. Ciągnie się pasem szerokości 2 km i długości 4,5 km na wschód od miejscowości Przyłęk, prawie po Kamieniec Ząbkowicki. Budują go żwiry tarasów rzeki Nysy Kłodzkiej wzniesione 1,0 – 2,0 m i 4,0 – 6,0 m nad poziom rzeki. Przez obszar złoża przepływa rzeka Nysa Kłodzka, przecinając go ukośnie od południowego – zachodu ku północnemu – wschodowi. Złoże uznano za konfliktowe ze względu na gleby chronione i lasy.

Złoże żwirów „Topola Zbiornik" o powierzchni 182,2920 ha, położone na południowy – wschód od Kamieńca Ząbkowickiego, udokumentowano w kategorii C_1 (Fiłon D., 1987). Aktualna ilość zasobów to 12910 tys. ton. Złoże uznane zostało za konfliktowe z powodu gleb chronionych.

TABELA 16: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – parametry geologiczno – złożowe i jakościowe wybranych złóż kruszywa naturalnego na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) oraz Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Parametr	Złoże					
	Bartniki III	Byczeń I	Pilce – Suszka III	Pomianów	Przyłęk – Pilce	Topola – Zbiornik
Miąższość złoża (m)	6,5	7,4	4,8	b.d.	6,4	5,5
Stosunek N / Z	b.d.	0,15	b.d.	b.d.	0,17	0,2
Zawartość pyłów mineralnych (%)	0,8–3,6	8,8	3,0	0,8	1,3	1,7
Zawartość frakcji do 2 mm (%)	25,6–60,3	41,7	28,3	–	27,6	33,2
Zawartość frakcji do 4 mm (%)	6,2–19,5	51,0	–	–	–	44,2
Zawartość ziarn nieforemnych (%)	4,1–21,2	15,7	–	b.d.	5,7	5,4–46,2
Zawartość ziarn słabych (%)	7,1–18,5	11,4	3,6–15,2	b.d.	6,6	2,2–39,5
Nasiąkliwość (%)	1,8–2,5	1,3	0,9–2,5	–	2,0	3,0
Mrozoodporność (%)	–	0,8	–	–	3,0	–
Zanieczyszczenia obce	–	brak	–	b.d.	brak	–
Zanieczyszczenia organiczne	brak	brak	–	b.d.	brak	–
Zawartość związków siarki (%)	–	0,03	–	b.d.	ślady	–

KAMIENIE DROGOWE i BUDOWLANE:

Złoże gnejsów „Doboszowice" o powierzchni 21,9109 ha, leżące na południe od miejscowości Doboszowice, obok stacji kolejowej, zostało udokumentowane w kategorii C_1 (Jakubowska, Owsianny, 1987). Aktualnie zalega tu 5974 tys. ton kopaliny przydatnej do produkcji kruszywa łamanego do nawierzchni drogowych i kolejowych. Złoże uznane zostało za małokonfliktowe.

Złoże gnejsów „Doboszowice I" o powierzchni 87,8204 ha, położone na południe od wsi Doboszowice, posiada udokumentowane zasoby w kategorii C_1 w wysokości 2162 tys. t oraz w kategorii C_2 w wysokości 1185 tys. t (Kochanowska, 2004). Kopalina może być wykorzystana w budownictwie i drogownictwie. Złoże uznane zostało za małokonfliktowe.

Złoże gnejsów „Pomianów" o powierzchni 25,5065 ha, położone na wschód od miejscowości Pomianów (Jakubowska, Fiłon, 1988) rozpoznano w kategorii B i C_1. Miąższość złoża wynosi 90 m, średnia grubość nadkładu – 2,8 m, a stosunek grubości nadkładu do miąższości złoża (N/Z) – 0,04. Aktualny stan zasobów to 53 mln ton kopaliny. Gnejsy charakteryzują się korzystnymi właściwościami fizyko – mechanicznymi. Mrozoodporność jest dobra, nasiąkliwość < 1%, wytrzymałość na ściskanie wynosi 150 MPa, a ścieralność w bębnie Devala <5 %. W związku z tym gnejs ten może być wykorzystywany do produkcji kamienia łamanego do nawierzchni drogowych i kolejowych, może również znaleźć zastosowanie do produkcji niewielkich elementów kamiennych stosowanych w budownictwie hydrotechnicznym.

TABELA 17: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – parametry geologiczno – złożowe i jakościowe złóż kamieni drogowych i budowlanych na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) i Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004) oraz Knox sp. z o.o. (złoże „Pomianów", 2016).

Parametr	Złoże		
	Doboszowice	Doboszowice I	Pomianów
Miąższość złoża (m)	30,28	18,25	90,00
Grubość nadkładu (m)	2,18	2,16	2,8
Stosunek N / Z	0,074	0,08	0,04
Porowatość (%)	0,81	–	0,02
Nasiąkliwość (%)	0,45	0,86	<1
Mrozoodporność	dostateczna	–	całkowita
Wytrzymałość na ściskanie na sucho (MPa)	139,0	107,9	150
Ścieralność w bębnie Devala (%)	4,08	–	<5,0
Współczynnik emulgacji	0,097	–	0,15

SUROWCE ILASTE CERAMIKI BUDOWLANEJ:

Złoże „Byczeń" zostało udokumentowane w kategorii C_1 (Lis, 1999b), na północ od miejscowości Byczeń, na powierzchni 7,0840 ha. Aktualne zasoby wynoszą 1213 tys. m³ surowca do produkcji wyrobów ceramiki budowlanej. Surowiec użyteczny reprezentuje kompleks utworów ilastych złożony z iłów zielonych i zielonoszarych, przeławiconych iłami szarymi z brunatno – rdzawymi plamami i smugami utlenionych związków żelaza. Serię złożową, o średniej miąższości 15,4 m, zalegającą pod nadkładem 0,4 – 3,8 m, charakteryzują następujące średnie parametry jakościowe: woda zarobowa – 28,2 %, skurczliwość całkowita – 8,6 %, nasiąkliwość czerepu wypalonego w temperaturze 900 ºC – 14 %, wytrzymałość na ściskanie – 14,67 MPa. Złoże uznano za konfliktowe z powodu zalegających na nim gleb chronionych.

TABELA 18: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka złóż kopalin na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004) oraz Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Nazwa złoża	Rodzaj kopaliny	Stan zagospodarowania	Zastosowanie kopaliny	Zasoby geologiczne bilansowe[1] (tys. ton)	Przyczyny konfliktowości złoża
1	2	3	4		5
Bartniki III	pż	N	Skb	7039	Gl
Byczeń	i(ic)	Z	Scb	1213 (tyś. m³)	Gl
Byczeń I	pż	G	Sb , Skb , Sd	7959	Gl
Doboszowice	g	G	Sd	32323	brak
Doboszowice I	g	G	Sd	209666	brak
Doboszowice Debra	pż	N	Skb	670	brak
Mrokocin	pż	N	Skb	997	brak

[1] Stan na koniec 2014 roku według *Bilansu Zasobów Złóż Kopalin w Polsce* (Państwowy Instytut Geologiczny, Warszawa 2015).

1	2	3	4	5	5
Pilce – Suszka III	ż	Z	Skb	444	brak
Pomianów	pż	G	Skb	874	Gl
Pomianów	g	G	Sb , Sd , Skb	53000	brak
Przyłęk – Pilce	ż	G	Sb , Skb , Sd	80333	Gl , L
Topola – Zbiornik	ż	G	Skb	5395	Gl
Rodzaj kopaliny: **ż** – żwiry, **pż** – piaski i żwiry, **g** – gnejsy, **i(ic)** – iły ceramiki budowlanej.					
Stan zagospodarowania: **G** – zagospodarowane, **Z** – zaniechane, **N** – niezagospodarowane.					
Zastosowanie kopaliny: **Sb** – budowlane, **Skb** – kruszywo budowlane, **Sd** – drogowe, **Scb** – ceramiki budowlanej.					
Przyczyny konfliktowności: **Gl** – ochrona gleb, **L** – ochrona lasów,					

1.4.3. Perspektywy i prognozy występowania kopalin.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wytypowano 2 obszary perspektywiczne dla występowania kopalin. Obszarów prognostycznych nie wyznaczono.

Na południe od wsi Doboszowice i na północny – wschód od złoża „Doboszowice", wyznaczono obszar perspektywiczny rokujący udokumentowanie złoża gnejsów. Obejmuje on wzniesienie o wysokości 310,2 m n.p.m., na którym w przeszłości wydobywano gnejsy, o czym świadczą stare, zarośnięte wyrobiska. Ocenia się, że pod niewielkim nadkładem zalega około 15 mln ton gnejsów.

Obszar perspektywiczny kruszywa naturalnego (piasków i żwirów) wyznaczono w południowo – wschodniej części gminy. Jest to zasięg tarasów rzecznych Nysy Kłodzkiej tam, gdzie nie pozostaje w kolizji ze zbiornikami retencyjnymi „Topola" i „Kozielno".

Na obszarze gminy poszukiwano złóż kamieni drogowych i budowlanych, kwarcytów trzeciorzędowych i kruszywa naturalnego. Poszukiwania te dały wynik negatywny. Złóż gnejsów i amfibolitów (Łuciuk, 1976), z przeznaczeniem surowca na kruszywo łamane, poszukiwano bezpośrednio na południowy wschód od złoża „Pomianów". Poszukiwania złóż gnejsów i amfibolitów prowadzono także w rejonie Mrokocin – Chałupki (Łuciuk, 1976). Odwiercone zostały otwory stwierdzające występowanie tych skał, lecz w dużym stopniu okazały się one złupkowane, silnie spękane i zwietrzałe. Niska wytrzymałość na ściskanie, zarówno amfibolitu jak i gnejsu zdyskwalifikowała ich przydatność dla potrzeb budownictwa i drogownictwa. Amfibolitów poszukiwano również w rejonie na południe od Lubnowa i na wschód od Chałupek. W odwierconym otworze do głębokości 75 m, amfibolit w dużym stopniu był złupkowany, spękany i zwietrzały (Łuciuk, 1976).

1.4.4. Udokumentowane kompleksy podziemnego składowania dwutlenku węgla.

Do rejestru obszarów górniczych i zamkniętych podziemnych składowisk dwutlenku węgla wpisano pod numerem 10–1/5/394 obszar górniczy „Bartniki III" ustanowiony Decyzją nr 2/E/2016 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.01.2016 roku.

1. 5. Geomorfologia.

1.5.1. Charakterystyka makroregionów i mezoregionów[2].

Przedgórze Sudeckie (332.1) do schyłku oligocenu stanowiło jedną całość ze strukturami geologicznymi Sudetów. Wielka dyslokacja tektoniczna o kierunku północny–zachód – południowy–wschód i amplitudzie pionowego przemieszczenia obu części wielkości kilkuset metrów rozdzieliła istniejący poprzednio blok na część górską i część podgórską, która pozostała niewysoką równiną z kilkoma twardzielcowymi wzniesieniami (Masyw Ślęży, Wzgórza Strzegomskie i Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie). Poza nimi Przedgórze Sudeckie pokrywają częściowo mioceńskie osady morskie oraz czwartorzędowe piaski, gliny morenowe i podobne do lessu utwory pyłowe, na których powstały dosyć urodzajne gleby brunatnoziemne, co sprawia, że jest to region rolniczy z niewielkimi płatami leśnymi na wyższych wzniesieniach. Prowadzi się tu także eksploatację surowców skalnych. Przedgórze Sudeckie zajmuje łącznie powierzchnię około 2,6 tys. km².

Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie (332.14) są najrozleglejszą i najbardziej zróżnicowaną częścią Przedgórza Sudeckiego o łącznej powierzchni około 1140 km². Zbudowane są z różnych skał magmowych i metamorficznych. Miejscami występują kaolinowe zwietrzeliny skał podłoża, w obniżeniach zaś trzeciorzędowe iły. W ukształtowaniu powierzchni zaznaczają się pasma wzniesień i obniżeń, wykorzystywanych przez dopływy Odry: Ślężę i Oławę od strony południowej oraz Nysę Kłodzką od strony wschodniej. W związku z taką konfiguracją terenu wyróżniono liczne mikroregiony (Walczak, 1970), z których jeden – *Wysoczyzna Ziębicka* obejmuje wschodnie rejony gminy Kamieniec Ząbkowicki. Wysoczyzna Ziębicka jest szerokim garbem o przeciętnej wysokości 260 – 300 m n.p.m., położonym na północ od Obniżenia Otmuchowskiego, zbudowanym na powierzchni ze zdenudowanych materiałów plejstoceńskich (morenowych i kemowych), zalegających na jeziornych iłach mioceńskich. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się najbardziej wysunięty na południowy – zachód fragment Wysoczyzny Ziębickiej. Na północny – wschód od wsi Pomianów Górny znajduje się bezimienne wzniesienie o wysokości 341,2 m n.p.m., będące najwyżej położonym punktem Wysoczyzny Ziębickiej na terenie gminy.

Obniżenie Otmuchowskie (332.16) jest zapadliskiem tektonicznym o powierzchni około 290 km², które wykorzystuje Nysa Kłodzka w swym środkowym biegu. Szerokie dno doliny zajmują pola uprawne i łąki, częściowo zalane po utworzeniu zbiorników retencyjnych: Jeziora Otmuchowskiego, Jeziora Nyskiego (Głębinowskiego), „Kozielno" i „Topola". Obniżenie ma charakter rynny o szerokości od kilku do około 10 km. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki położone jest na wysokości od około 216 do max. 308 m n.p.m. (wzniesienie pomiędzy Kamieńcem Ząbkowickim a Byczeniem). W południowo – wschodniej części gminy znajduje się środkowy, najwęższy fragment Obniżenia Otmuchowskiego, wcinającego się pomiędzy Przedgórze Paczkowskie a Wysoczyznę Ziębicką. Jest to wydzielony mikroregion *Doliny Nysy*. Północna i zachodnia część gminy to mikroregion *Kotliny Ząbkowickiej*. Obszar ten nieznacznie wznosi się w kierunku krawędzi Gór Bardzkich i jest rozcięty stosunkowo płytkimi dolinami cieków wodnych.

Przedgórze Paczkowskie (332.17) po stronie czeskiej nazwane *Žulovská pahorkatina*, znajduje się na południe od Obniżenia Otmuchowskiego i przylega do Gór Złotych i Bardzkich. Zbudowane jest z granitu, który po stronie czeskiej koło miasta Žulová tworzy interesujące wietrzeniowe formy skalne. Po stronie polskiej na powierzchni zalegają żwiry i piaski z okresu deglacjacji zlodowacenia odrzańskiego. Całość mezoregionu obejmuje powierzchnię około 240 km², z czego około 130 km² po stronie polskiej. W południowej części gminy Kamieniec

[2] J. Kondracki, *Geografia regionalna Polski*, 1998.

Ząbkowicki znajduje się jedynie jego północno – zachodni kraniec, położony na przeciętnej wysokości od 230 do 300 m n.p.m.

Sudety Środkowe (332.4) pod względem geologicznym przedstawiają strukturę nieckowatą, której oś przebiega zgodnie z ogólnym kierunkiem zrębu sudeckiego z północnego – zachodu na południowy – wschód. We wschodniej części Sudetów Środkowych pojawiają się hercyńskie struktury fałdowe, które wchodzą w skład Gór Bardzkich i są ścięte uskokami, prostopadłymi do ich biegu. Dyslokacje wytworzyły w trzeciorzędzie zapadlisko zwane rowem Nysy, które dało początek Kotlinie Kłodzkiej, oddzielającej Sudety Środkowe od Wschodnich.

Góry Bardzkie (332.45) są orograficznym przedłużeniem Gór Sowich, od których dzieli je Przełęcz Srebrna, ale w przeciwieństwie do nich są zbudowane ze sfałdowanych w orogenezie hercyńskiej skał paleozoicznych: zlepieńców, piaskowców kwarcytowych i łupków – kambryjskich, sylurskich i dolnokarbońskich, a także skał pochodzenia wulkanicznego. Kierunek fałdowań przebiega w poprzek do rozciągłości gór, wyznaczonej przez trzeciorzędowe uskoki, co sprawia, że mimo stosunkowo niewielkich wysokości bezwzględnych rzeźba terenu jest dosyć urozmaicona. Góry Bardzkie przecina antecedentny przełom Nysy Kłodzkiej. Góry Bardzkie mają około 20 km rozciągłości i od 6 do 10 km szerokości, zajmując powierzchnię około 160 km². Góry Bardzie zajmują jedynie niewielki południowo – zachodni fragment gminy na południe od wsi Ożary. Tutaj znajduje się najwyżej położony fragment gminy z kulminacją bezimiennego wzniesienia o wysokości 420 m n.p.m.

1.5.2. Rzeźba terenu[3].

Obszar gminy charakteryzuje się urozmaiconą morfologią. Współczesna rzeźba terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki jest wynikiem zachodzących tu niegdyś procesów orogenezy Sudetów, procesów tektonicznych i neotektonicznych, glacjalnych, fluwioglacjalnych, peryglacjalnych, eolicznych i erozji oraz akumulacji rzecznej, a także działalności człowieka (antropogenicznych). Występujące z silnym natężeniem procesy rzeźbotwórcze doprowadziły do powstania zróżnicowanego rysu geomorfologicznego obszaru gminy, który jest jej dużym walorem przyrodniczym i krajobrazowym.

Ukształtowanie pionowe obszaru gminy uwarunkowane jest licznymi wychodniami skał metamorficznych, tworzących wzgórza oraz pojedyncze kulminacje o charakterze twardzielowym i ostańcowym. Północna i zachodnia część gminy leży w zasięgu Kotliny Ząbkowickiej (Obniżenia Ząbkowickiego), która ograniczona jest od północy Wzgórzami Szklarskimi i Dobrzenieckimi. Rozległa Kotlina Ząbkowicka ma charakter równinny i jest obrzeżona na północy i wschodzie przez wspomniane twardzielowe wzgórza. Na zachodzie przechodzi ona w płaską Kotlinę Stoszowicką, a na południowym – zachodnie ograniczą ją twardzielowe wzniesienie Masywu Grochowskiego, przekraczające 400 m n.p.m. Pokrywy lessowe, występujące zwłaszcza we wschodniej części gminy, dają charakterystyczne dla nich rozcięcia erozyjne i leżą już w zasięgu Wysoczyzny Ziębickiej. Wysoczyzna Ziębicka charakteryzuje się dość monotonną rzeźbą, której głównym rysem są głęboko wcięte doliny potoków. Południowa część gminy leży w obrębie doliny Nysy Kłodzkiej o charakterze rowu tektonicznego, który w Bardzie zakończony jest przełomem tejże rzeki. Nysa Kłodzka przepływa tu na wysokości od 216 do 247 m n.p.m. i jest najniżej położona na całym omawianym obszarze. Nysa Kłodzka po opuszczeniu Sudetów skręca tu na wschód, płynąc szeroką doliną, zaścieloną materiałem wyniesionym przez nią z gór. Rzeka meandruje w szerokiej na kilka kilometrów, płaskiej dolinie. W południowej części gminy zaznacza się wąskim pasem Przedgórze Paczkowskie, oddzielone skarpą od doliny Nysy Kłodzkiej. Jest to teren pagórkowaty, pocięty siecią

[3] Na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998), M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998) i M-33-59-C Otmuchów (Absalon, Jankowski, Leśniok, 1998).

krótkich potoków wypływających z Gór Bardzkich i Gór Złotych i wpadających do Nysy Kłodzkiej. Niewielki, południowo – zachodni fragment gminy obejmują Góry Bardzkie, wyraźnie oddzielone od pozostałego obszaru progiem morfologicznym, który przecina przełomowa dolina Nysy Kłodzkiej.

Reasumując na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki można wyróżnić cztery wyraźne strefy geomorfologiczne:

- Dolina Nysy Kłodzkiej wraz z ujściowym fragmentem Budzówki i innych mniejszych cieków;
- Wysoczyzny polodowcowe w północnej i wschodniej części gminy;
- Pogórze w południowej części gminy;
- Próg morfologiczny Gór Bardzkich w południowo – zachodniej części gminy.

1.5.3. Czynne procesy geomorfologiczne.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki do czynnych procesów geomorfologicznych należą przede wszystkim:

- działalność transportowa rzek;
- działalność akumulacyjna rzek;
- działalność denudacyjna rzek – erozja rzeczna: erozja wgłębna, erozja denna, erozja boczna;
- akumulacja i denudacja pokryw lessowych;
- denudacja stromych stoków użytkowanych ornie na drodze erozji wodnej;
- działalność wiatru: transportowa, niszcząca, budująca.

Wyszczególnione powyżej procesy geologicznie stanowią miejscami przeszkody w zabudowie terenu, zwłaszcza w dolinie Nysy Kłodzkiej oraz na stromych stokach, zarówno w rejonie Wysoczyzny Ziębickiej jak i w rejonie Przedgórza Paczkowskiego i Gór Bardzkich. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinno wprowadzać się zakazy zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej na terenach podatnych na zalewy powodziowe i erozję. W rejonach podatnych na erozję zakazane powinno być także usuwanie roślinności drzewiastej i krzewiastej, nakazane natomiast stosowanie pasów takiej zieleni. Dotyczy to w szczególności obszarów najsilniej urzeźbionych w rejonie wielkoprzestrzennych gruntów ornych.

Na terenie gminy zinwentaryzowano i zewidencjonowano 5 osuwisk. Zlokalizowane są one w następujących miejscach:

- Kamieniec Ząbkowicki – na południowym stoku Góry Zamkowej (L = 15 m, W = 125 m, H = 12 m) o powierzchni około 0,2 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki (Łopienica) – w pobliżu Góry Krzyżowej o powierzchni około 0,4 ha;
- Sławęcin – na wschód od miejscowości (L = 240 m, W = 200 m, H = 4 m) o powierzchni około 11,8 ha;
- Suszka – na południe od miejscowości o powierzchni około 1 ha;
- Śrem – na południowy – zachód od miejscowości (L = 190 m, W = 200 m, H = 3,5 m) o powierzchni około 2 ha.

Wyszczególnione powyżej osuwiska nie zagrażają bezpośrednio terenom obecnie zainwestowanym.

1. 6. Hydrologia.

1.6.1. Wody podziemne.

Dane dotyczące hydrogeologii gminy Kamieniec Ząbkowicki przedstawiono na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Kłonowski, 2004) i Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004).

Rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki według regionalnego podziału hydrogeologicznego (Kleczkowski, 1990) położony jest prawie w całości w regionie przedsudeckim. Niewielki południowo – zachodni fragment należy do rejonu bardzkiego w podregionie śródsudeckim regionu sudeckiego, natomiast południowo – wschodnia część gminy należy do podregionu średzko – otmuchowskiego. Na terenie gminy wydzielić można następujące piętra wodonośne: czwartorzędowe, trzeciorzędowe i paleozoiczno – proterozoiczne (nierozdzielone).

Wody piętra czwartorzędowego związane są z holoceńskimi osadami żwirowo – piaszczystymi, występującymi w obrębie dolin cieków powierzchniowych oraz z plejstoceńskimi utworami pochodzenia lodowcowego i wodnolodowcowego. Są to wody typu porowego o zwierciadle swobodnym lub napiętym. Ze względu na niejednolite wykształcenie osadów oraz na zmiany w ukształtowaniu terenu, piętro to nie ma charakteru ciągłego, w szczególności na wysoczyznach, w obrębie glin zwałowych i piasków wodnolodowcowych. Swobodne zwierciadło wody pierwszego poziomu wodonośnego występuje na różnych głębokościach od 0,2 m w dolinach rzecznych do około 20 m na wysoczyznach. Często występujące gliny zwałowe i iły warwowe powodują, że zwierciadło wody pierwszego poziomu wodonośnego może mieć charakter napięty, stabilizując się na głębokości od kilku do kilkunastu metrów. Miąższość utworów wodonośnych wynosi od kilku do kilkunastu metrów. Obserwuje się dużą zmienność parametrów hydrogeologicznych i tak: wydajność poszczególnych studni wynosi przeważnie od kilku do 84 m³/h, przy kilkumetrowej depresji (maksymalnie 10,4 m), natomiast wartość współczynnika filtracji waha się od 0,8 do 160 m/d.

W rejonie miejscowości Starczów (na terenie gminy) i Niedźwiedź (poza granicą gminy), pod grubą serią naprzemianległych glin, piasków i iłów warwowych, na głębokości od 33 do 46 m występuje drugi poziom wodonośny. Jego miąższość wahać się może od 6 do 20 m. Zwierciadło wody stabilizuje się na głębokości od 23 do 27 m. Ujmujące ten poziom studnie charakteryzują się wydajnościami od 12 do 36 m³/h, przy depresji od 0,9 do 7,0 m i współczynnikami filtracji od 26 do 160 m/d. Przewodność czwartorzędowego piętra wodonośnego wynosi od 100 do 370 m²/d (Czerski, 2000).

Piętro trzeciorzędowe występuje we wschodniej i południowej części analizowanego rejonu (Michniewicz, Mroczkowska, Wojtkowiak, 1989, Czerski, 2000). Otworami hydrogeologicznymi rozpoznane zostało jedynie w części południowej, w rejonie miejscowości Braszowice, Stolec, Przyłęk (poza granicami gminy) i Kamieniec Ząbkowicki. Warstwy wodonośne tego piętra o miąższości od 2 do ponad 30 m, zbudowane z utworów piaszczysto – żwirowych, występują wśród iłów na głębokości od 11 do 40 m, zawierają one wody porowe o zwierciadle napiętym, stabilizującym się od 2,5 do 10 m pod powierzchnią terenu. Wydajności uzyskiwane w pojedynczych studniach wynoszą od 8 do 32 m³/h, przy depresji od 3,8 do 20 m. Przewodność trzeciorzędowego piętra wodonośnego wynosi od kilkudziesięciu do 167 m²/d.

Paleozoiczno – proterozoiczne piętro wodonośne jest słabo rozpoznane. Wody szczelinowe tego piętra występują w skałach metamorficznych – odsłaniających się na powierzchni w rejonie Wzgórz Dobrzynieckich, Szklarskich i Gumińskich (poza granicami gminy), przeważnie na głębokości od kilku metrów i głębiej. W obniżeniach morfologicznych mogą one występować na powierzchni w postaci źródeł. Jedno z takich źródeł ujmowane jest studnią o głębokości 1,5 m w Jaworku położonym na wschód od Ząbkowic Śląskich (poza granicami gminy). Wydajność tego ujęcia wynosi 5,7 m³/h, przy depresji 1,4 m, a współczynnik filtracji 8,6 m/d. Woda ta jest nisko zmineralizowana, dobrej jakości, niewymagająca uzdatnienia.

Wody czwartorzędowego i trzeciorzędowego piętra wodonośnego są w przewadze wodami słodkimi, rzadziej o podwyższonej mineralizacji (do 800 mg/dm³) głównie dla wód piętra czwartorzędowego), charakteryzują się średnią jakością i wymagają jedynie prostego uzdatniania ze względu na duże zawartości żelaza i manganu.

Lokalnie mogą też występować podwyższone zawartości związków azotu i zanieczyszczenia bakteriologiczne. Większość miejscowości zaopatrywana jest w wodę z czwartorzędowego piętra wodonośnego, ujmowaną przez studnie gospodarskie i wiercone.

Główne ujęcie wód podziemnych na terenie gminy jest zlokalizowane w dolinie Nysy Kłodzkiej w rejonie Kamieńca Ząbkowickiego. Czwartorzędowe piętro wodonośne jest tu ujęte 12 studniami eksploatacyjnymi o wydajnościach od 7,7 do 42 m³/h, przy depresjach od 1,3 do 9,8 m. Studnie zlokalizowane są wzdłuż lewego brzegu rzeki, na odcinku około 2 km, oraz w rejonie na zachód od Kamieńca Ząbkowickiego. Ujęcie zaopatruje w wody pitne mieszkańców następujących miejscowości i gmin: Kamieniec Ząbkowicki, Bardo, częściowo Nowa Ruda, Srebrna Góra (gmina Stoszowice) i Złoty Stok.

1.6.2. Główne Zbiorniki Wód Podziemnych.

Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP), wyznaczone dla terenu całej Polski w opracowaniu A. Kleczkowskiego (1990), to wytypowane do ochrony obszary występowania tych zbiorników wód podziemnych, które spełniają określone wymogi ilościowe oraz jakościowe i w świetle tego są istotne w skali kraju dla zaopatrzenia ludności w wodę pitną. Za GZWP uznane zostały te kolektory wód podziemnych (lub ich części), w obrębie których:

- wydajność potencjalna pojedynczego otworu studziennego przekracza 70 m³/h;
- wydajność ujęcia wielostudziennego wynosi ponad 10 000 m³/d;
- wodoprzewodność przekracza 10 m²/h (240 m²/d);
- jakość wód pozwala na wykorzystanie ich, bez uzdatniania, lub po uzdatnieniu, jako wód do picia dla ludności (klasa I sensu *A. Macioszczykowa, 1987*, z podklasami Ia, Ib, Ic i Id).

Dopuszczono przy tym zastosowanie obniżonych, indywidualnych dla każdego zbiornika, wymogów ilościowych. Pozwoliło to na wyróżnienie w obrębie obszarów deficytowych pod względem zasobów wód podziemnych, tych partii zbiornikowych, które jednak mają istotne regionalne znaczenie praktyczne, jako główne źródła zaopatrzenia ludności w wody pitne.

Według *Mapy obszarów głównych zbiorników wód podziemnych* (GZWP) (Kleczkowski, 1990) w południowo – wschodnim rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się zachodni kraniec trzeciorzędowego GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin". Jednakże na podstawie sporządzonej *Dokumentacji hydrogeologicznej określającej warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 338 „Subzbiornik Paczków–Niemodlin"*, zatwierdzonej Decyzją Ministra Środowiska (DGK–II–4731–70/7035/18294/13/AK) z dnia 06 maja 2014 roku, zbiornik ten nie obejmuje rejonu gminy Kamieniec Ząbkowicki.

1.6.3. Jednolite części wód podziemnych.

Od kilku lat w Polsce prowadzone są prace związane z implementacją Ramowej Dyrektywy Wodnej (RDW) oraz wynikające z ustawodawstwa europejskiego i unijnej polityki. Osiągnięcie celów Dyrektywy w zakresie ochrony i poprawy stanu wód podziemnych oraz ekosystemów bezpośrednio od nich zależnych i celów w zakresie zaopatrzenia ludności w dobrą wodę, mają zapewnić działania w jednostkowych obszarach, tak zwanych jednolitych częściach wód podziemnych (JCWPd) – *groundwater bodies*, dla których hydrogeolodzy zaproponowali nazwę hydrogeosomy. Są to jednocześnie jednostkowe obszary gospodarowania wodami podziemnymi.

Zgodnie z definicją podaną w Ramowej Dyrektywie Wodnej, jednolite części wód podziemnych – (*groundwater bodies*) obejmują te wody podziemne, które występują w warstwach wodonośnych o porowatości i przepuszczalności, umożliwiających pobór znaczący w zaopatrzeniu ludności w wodę lub przepływ o natężeniu znaczącym dla kształtowania pożądanego stanu wód powierzchniowych i ekosystemów lądowych. Były to pojęcia całkowicie nowe w hydrogeologii. Znaczący przepływ wód podziemnych według RDW jest to taki przepływ, którego nie osiągnięcie na granicy JCWPd z wodami powierzchniowym lub z ekosystemem lądowym powodowałoby znaczące pogorszenie ekologicznej lub chemicznej jakości wód powierzchniowych lub znaczną szkodę dla bezpośrednio zależnego od wód podziemnych ekosystemu lądowego. Pobór wód podziemnych znaczący w zaopatrzeniu ludności w wodę do spożycia jest to pobór wynoszący średnio ponad 10 m³/d albo pobór zaopatrujący co najmniej 50 osób.

Wydzielenie jednolitych części wód podziemnych i przeprowadzenie wstępnej oceny ich stanu zostało dokonane w 2004 roku przez Państwowy Instytut Geologiczny w konsultacji z RZGW, GIOŚ i Biurem Gospodarki Wodnej. Zgodnie z Ramową Dyrektywą Wodną państwa członkowskie UE zobowiązane były do zidentyfikowania JCWPd i do wstępnej oceny ich stanu w ramach charakterystyki obszaru dorzecza, dokonywanej dla potrzeb opracowania pierwszego planu gospodarowania wodami w dorzeczach. Sposób wyznaczenia JCWPd w Polsce oraz przyjęte kryteria wydzieleń zostały szczegółowo przedstawione w monografii „*Hydrogeologia regionalna Polski*" (2007) pod redakcją B. Paczyńskiego i A. Sadurskiego w rozdziale pt. „*Regionalizacja wód podziemnych Polski w świetle przepisów Unii Europejskiej*" (Z. Nowicki, A. Sadurski str. 95 – 106). JCWPd zostały wyznaczone z uwzględnieniem typów i rozciągłości poziomów wodonośnych, związku wód podziemnych z ekosystemami lądowymi i wodami powierzchniowymi, możliwością poboru wód oraz w nawiązaniu do charakteru i zasięgu antropogenicznego przekształcenia chemizmu i dynamiki wód podziemnych. W 2008 roku została przeprowadzona weryfikacja przebiegu granic JCWPd wydzielonych w 2005 roku, a w wyniku tych prac powstał nowy podział Polski w zakresie JCWPd – wydzielono 172 części oraz 3 subczęści. Według powyższego gmina Kamieniec Ząbkowicki znajduje się w granicach rejonu JCWPd nr 114.

JCWPd nr 114:

Rejon JCWPd nr 114 obejmuje powierzchnię całkowitą wynoszącą 5263 km² w Regionie Środkowej Odry w województwie dolnośląskim i opolskim. Głębokość występowania wód słodkich oszacowano na 100 – 300 m.

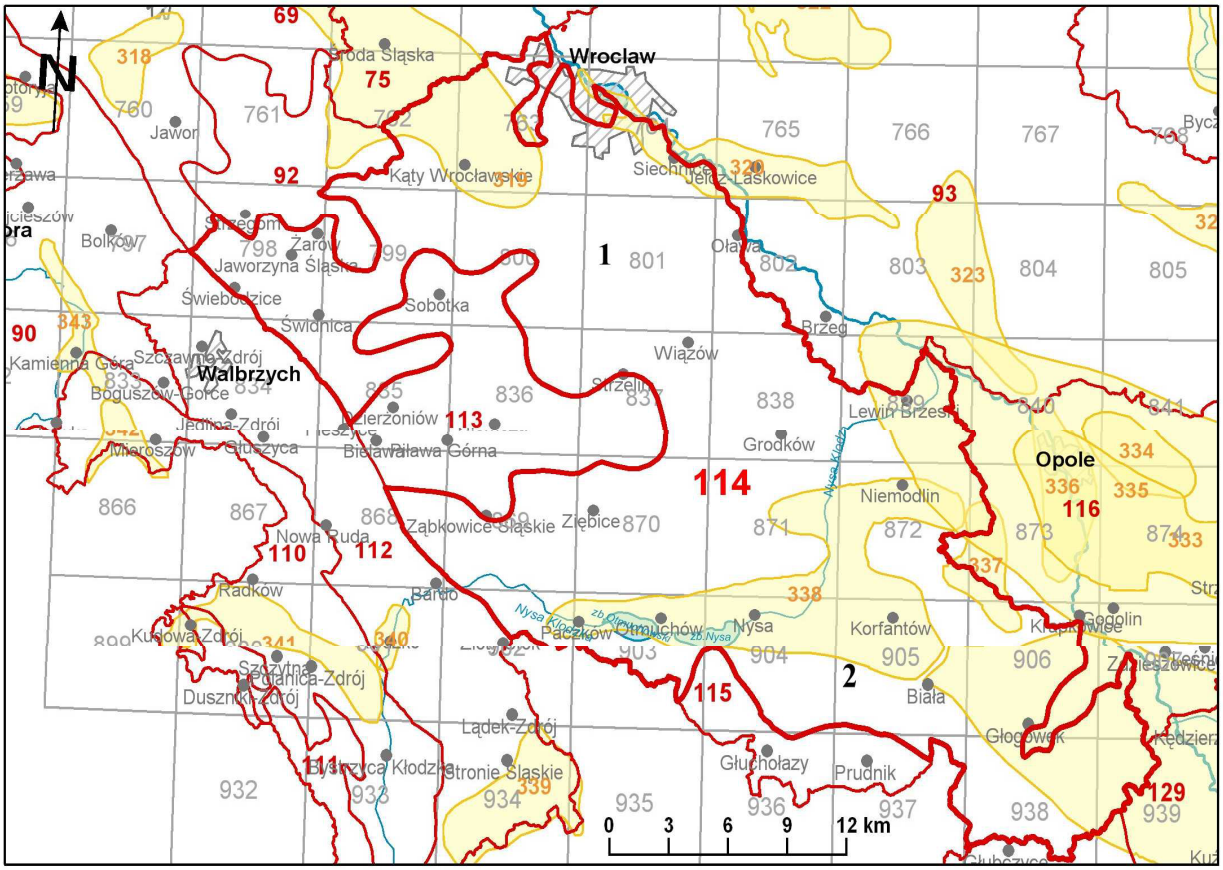
Symbol całej JCWPd nr 114 uwzględniający wszystkie profile to: **(Q) , M$_{(1-3)}$)**

- Q – wody porowe w utworach piaszczystych;
- M – wody porowe w utworach piaszczystych.

Opis symbolu jednostki: W czwartorzędzie występuje przeważnie jeden poziom wodonośny nie będący w łączności hydraulicznej z poziomami mioceńskimi. W utworach miocenu rozprzestrzenionych w obrębie większości obszaru JCWP występuje od 1 do 3 poziomów wodonośnych.

Cecha szczególna JCWPd (ilościowa, chemiczna): brak.

RYCINA 4: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – lokalizacja JCWPd nr 114 i GZWP nr 338 (w wersji Kleczkowski, 1990).

Źródło reprodukcji: http://psh.pgi.gov.pl/charakterystyka_jcwpd.html

1.6.4. Wody powierzchniowe[4].

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki w całości należy do zlewni Nysy Kłodzkiej, będącej lewobrzeżnym dopływem Odry. Charakterystyczną cechą systemu hydrograficznego gminy Kamieniec Ząbkowicki jest dość znaczna symetryczność przebiegu cieków w części północnej (lewostronnych dopływów Nysy Kłodzkiej) i południowej (prawostronnych dopływów Nysy Kłodzkiej). Pomimo znaczących podobieństw w przestrzennym ułożeniu sieci występują także różnice w charakterze reżimu hydrologicznego. Prawostronne dopływy Nysy Kłodzkiej mają charakter rzek górsko – nizinnych. Cechują się gwałtownymi wezbraniami, przewagą przepływu turbulentnego nad laminarnym, niosą często materiał gruboziarnisty nieobtoczony, który deponowany jest w postaci stożków napływowych w południowej części doliny Nysy Kłodzkiej. Kierunek ułożenia tych cieków jest południkowy, zgodny z ogólną tendencją panującą w południowej części województwa dolnośląskiego, polegającą na przepływie rzek od terenów górskich Sudetów, poprzez równiny i płaskowyże do doliny rzeki Odry. Rzeki położone na północ od doliny Nysy Kłodzkiej (lewostronne), poza Budzówką, mają charakter rzek nizinnych o niwalnym typie zasilania i charakteryzują się przewagą przepływu laminarnego nad turbulentnym i mniejszymi wezbraniami. Niosą materiał obtoczony, drobnoziarnisty, nie tworzą również stożków napływowych.

[4] Częściowo na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998), M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998) i M-33-59-C Otmuchów (Absalon, Jankowski, Leśniok, 1998).

Podmokłości występują głównie w dnach dolin rzecznych, np.: w dolnym odcinku Budzówki. W większości przypadków ich zasięg jest ograniczany przez melioracje. W wielu miejscach den dolinnych, ze względu na płytkie występowanie zwierciadła wody podziemnej, podmokłości te mogą rozszerzać swój zasięg w wilgotniejszych latach.

Jak wspomniano na wstępie w ramach dorzecza Odry na terenie gminy znajduje się część zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej**,** która wyznacza tu zasadniczy kierunek odwodnienia. Nysa Kłodzka bierze swój początek w Masywie Śnieżnika, na południowo – zachodnich stokach Trójmorskiego Wierchu (1145 m n.p.m.), na wysokości około 920 m n.p.m. Na teren gminy wpływa na wysokości 246 m n.p.m. kilka km na zachód od wsi Suszka. Kierunek jej przepływu ułożony jest wzdłuż osi zachód – wschód. Dolina rzeki wykorzystuje tu zapadlisko tektoniczne ukształtowane w trzeciorzędzie. Różnica wysokości między zachodnim obszarem doliny, a ujściowym do sąsiedniej gminy (216 m n.p.m.) wynosi około 30 m (uwzględniając przepływ przez zbiorniki: „Topola" i „Kozielno"), zaś spadek hydrauliczny tej części rzeki około 0,3 ‰. Na analizowanym terenie ta górsko – nizinna rzeka ma więc już charakter nizinny. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 11,5 km (od zachodniej granicy gminy do ujścia do zbiornika „Topola") i przepływa przez miejscowości: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki, Byczeń i Topola.

Budzówka, która jest lewobrzeżnym dopływem Nysy Kłodzkiej, w części źródliskowej składa się z kilku bezimiennych potoków, mających źródła na wysokości 520 – 540 m n.p.m. pod Przełęczą Srebrną (568 m n.p.m.) i po obu stronach wzniesienia Stróża (636 m n.p.m.) w północnej części Gór Bardzkich (Grzbiet Zachodni). Początkowo płyną one przez lasy, głównie świerkowe i świerkowo – bukowe, potem w Kotlinie Żdanowa łączą się poniżej wsi Żdanów. Następnie Budzówka wpływa na Obniżenie Stoszowic i mijając od północy Masyw Grochowej przez rozległe, prawie płaskie pola przepływa przez Stoszowice, Ząbkowice Śląskie i Kamieniec Ząbkowicki (do gminy wpływa na wysokości 242 m n.p.m.) aż do ujścia w Byczeniu do Nysy Kłodzkiej na wysokości 235 m n.p.m. Budzówka na terenie gminy ma 3,3 km długości i przepływa przez miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki oraz Byczeń.

Studew, lewobrzeżny dopływ Nysy Kłodzkiej, podobnie jak Budzówka, w części źródliskowej składa się z kilku bezimiennych potoków, mających źródła na wysokości 520 – 530 m n.p.m. pod Przełęczą Mikołajowską (552 m n.p.m.) w północnej części Gór Bardzkich (Grzbiet Zachodni) w rozległych lasach świerkowo – bukowych. Początkowo potok spływa głęboko wyciętą, zalesioną doliną. Po opuszczeniu Gór Bardzkich Studew wpływa do Kotliny Ząbkowickiej, gdzie płynie po lekko pofałdowanym terenie w całości zajętym przez użytki rolne, mijając od południa Masyw Grochowej. Uchodzi do Nysy Kłodzkiej we wsi Suszka na wysokości 244 m n.p.m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 1,440 km.

Ożarski Potok (Gruda), prawobrzeżny dopływ Nysy Kłodzkiej, bierze swój początek na wysokości około 550 m n.p.m. w okolicach Przełęczy Kłodzkiej (483 m n.p.m.), rozdzielającej Góry Bardzkie od Złotych, a więc i Sudety Środkowe od Wschodnich. Po kilku km od strefy źródliskowej, na wysokości drogi krajowej nr 46, osiąga miejscowość Laski. Płynąc tu dość wyraźną doliną przez Obniżenie Laskówki zbiera liczne, mniejsze dopływy, mające źródła w południowej części Gór Bardzkich (Grzbiet Wschodni). Granicę gminy Kamieniec Ząbkowicki osiąga na wysokości 307 m n.p.m., płynąc dość wąską doliną (Mała Kotlina) w południowej części wsi Ożary. Po opuszczeniu Gór Bardzkich, płynąc nadal przez Ożary, wpływa na Przedgórze Paczkowskie, by po kilku km znaleźć się w rejonie Obniżenia Otmuchowskiego, gdzie poniżej Ożar uchodzi do Nysy Kłodzkiej na wysokości 238 m n.p.m. Różnica wysokości tylko na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 70 m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 5,3 km. Rzeka ma reżim typowo górski i charakteryzuje się gwałtownością wezbrań i dużą zmiennością przepływów, gdyż znaczny obszar zlewni Ożarskiego Potoku stanowią obszary górskie.

Podobna do Ożarskiego Potoku charakterystyka, cechuje inne prawobrzeżne dopływy Nysy Kłodzkiej czyli Mąkolnicę i Trującą. Obszar źródliskowy Mąkolnicy rozciąga się na przestrzeni kilku km pomiędzy Przełęczami: Chwalisławską (572 m n.p.m.), Leszczynową (605 m n.p.m.) i Jaworową (705 m n.p.m.) w północnej części Gór Złotych. Liczne bezimienne potoki początkowo płyną dość stromymi i wąskimi dolinami, po czym łączą się na wysokości wsi Chwalisław. Na wysokości wsi Mąkolno Mąkolnica opuszcza Góry Złote i wpływa na Przedgórze Paczkowskie, gdzie przepływa przez pola uprawne pomiędzy miejscowościami Ożary i Sosnowa. Granicę gminy Mąkolnica osiąga na wysokości 274 m n.p.m. poniżej Mąkolna. Po kilku km wpływa na Obniżenie Otmuchowskie i uchodzi do Nysy Kłodzkiej na wysokości 237,2 m n.p.m. tuż przy moście na drodze nr 390, łączącej Złoty Stok z Kamieńcem Ząbkowickim. Różnica wysokości tylko na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi około 40 m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 5,4 km. Obszar źródliskowy Trującej znajduje się w północnej części Gór Złotych pomiędzy wzniesieniami Trzeboń (713 m n.p.m.) i Javornik (764 m n.p.m.) po stronie czeskiej. Początkowo rzeka płynie głęboką, zalesioną, górską doliną tuż przy granicy z Republiką Czeską. Góry Złote Trująca opuszcza w Złotym Stoku. Na Przedgórzu Paczkowskim płynie szeroką, zalesioną doliną poza terenami zabudowanymi. Poniżej granicy lasu wpływa na Obniżenie Otmuchowskie i po kilku km uchodzi do zbiornika „Topola" na wysokości 222 m n.p.m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi zaledwie 0,2 km.

Źródła Świdy (Jamnicy), kolejnego prawobrzeżnego dopływu Nysy Kłodzkiej, znajdują się na wysokości około 350 m n.p.m. w rejonie Złotego Stoku w strefie progu morfologicznego (uskoku brzeżnego) oddzielającego Góry Złote od Przedgórza Paczkowskiego, a więc i Sudety od Przedgórza Sudeckiego. Granicę gminy Kamieniec Ząbkowicki Świda osiąga na wysokości 265 m n.p.m. poniżej miejscowości Płonica. Na terenie gminy rzeka płynie dość wąską doliną przez wieś Sosnowa, równolegle do rzeki Mąkolnica. Świda uchodzi do Nysy Kłodzkiej w rejonie Obniżenia Otmuchowskiego kilkaset metrów poniżej ujścia Mąkolnicy. Różnica wysokości tylko na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi około 30 m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 3,220 km. Przepływ rzeki jest nieco odmienny od przepływów charakterystycznych dla innych południowych dopływów Nysy Kłodzkiej. Cechuje go mniejsza gwałtowność wezbrań, a także mniejsza różnica maksymalnych i minimalnych przepływów w sezonie.

Sieć hydrograficzną w gminie uzupełniają pomniejsze cieki (np.: Goleniówka, Lubnowski Potok, Starczowski Potok), będące lewobrzeżnymi, północnymi dopływami rzeki Nysy Kłodzkiej. Obszar źródliskowy tych cieków znajduje się w rejonie Wysoczyzny Ziębickiej, najczęściej na wysokości od 300 do 310 m n.p.m. i uchodzą one do Budzówki bądź Młynówki Pomianowskiej na wysokości od 238 do 218 m n.p.m. Wspomniana Młynówka Pomianowska stanowi odnogę po północnej stronie Nysy Kłodzkiej. Jej początek znajduje się w okolicach Bartnik na wysokości 230 m n.p.m. Następnie przepływa mniej więcej równolegle do drogi nr 382 przez miejscowości: Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki. Gminę opuszcza na wysokości 218 m n.p.m. na wschód od Chałupek. Swój bieg kończy kilka km na wschód od wsi Pomianów Dolny, uchodząc do Jeziora Otmuchowskiego na wysokości 212 m n.p.m. Długość rzeki na terenie gminy wynosi 16,430 km.

TABELA 20: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – jednolite części wód powierzchniowych (JCWP) – (I).

Europejski kod JCWP	Nazwa JCWP	Region wodny	Typ JCWP
PLRW60001012333	Nysa Kłodzka od Ścinawki do oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej	Środkowej Odry	Średnia rzeka wyżynna – zachodnia
PLRW6000012599	Nysa Kłodzka od oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej do wypływu ze zbiornika Nysa	Środkowej Odry	Typ nieokreślony
PLRW6000812329	Budzówka od Jadkowej do Nysy Kłodzkiej	Środkowej Odry	Mała rzeka wyżynna krzemianowa – zachodnia
PLRW6000412332	Dopływ spod Starczowa	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123269	Goleniówka	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123189	Mąkolnica	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60006125129	Młynówka Pomianowska	Środkowej Odry	Potok wyżynny węglanowy z substratem drobnoziarnistym na lessach i lessopodobnych
PLRW60004123169	Potok Ożarski	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123149	Studew	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni
PLRW60004123529	Trująca	Środkowej Odry	Potok wyżynny krzemianowy z substratem gruboziarnistym – zachodni

Źródło: *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry*.

TABELA 21: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – jednolite części wód powierzchniowych (JCWP) – (II).

Europejski kod JCWP	Nazwa JCWP	Status JCWP
PLRW60001012333	Nysa Kłodzka od Ścinawki do oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej	naturalna część wód
PLRW6000012599	Nysa Kłodzka od oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej do wypływu ze zbiornika Nysa	silnie zmieniona część wód
PLRW6000812329	Budzówka od Jadkowej do Nysy Kłodzkiej	silnie zmieniona część wód
PLRW6000412332	Dopływ spod Starczowa	naturalna część wód
PLRW60004123269	Goleniówka	naturalna część wód
PLRW60004123189	Mąkolnica	silnie zmieniona część wód
PLRW60006125129	Młynówka Pomianowska	naturalna część wód
PLRW60004123169	Potok Ożarski	silnie zmieniona część wód
PLRW60004123149	Studew	naturalna część wód
PLRW60004123529	Trująca	silnie zmieniona część wód

Źródło: *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry*.

TABELA 22: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – scalone części wód powierzchniowych (SCWP).

Kod SCWP	Nazwa SCWP	Nazwa JCWP	Region wodny	Dorzecze
SO0908	Nysa Kłodzka od Ścinawki do Zbiornika Topola	Nysa Kłodzka od Ścinawki do oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej	Środkowej Odry	Odry
		Budzówka od Jadkowej do Nysy Kłodzkiej		
		Dopływ spod Starczowa		
		Goleniówka		
		Mąkolnica		
		Potok Ożarski		
		Studew		
SO0909	Nysa Kłodzka od Zbiornika Topola do Zbiornika Nysa włącznie	Nysa Kłodzka od oddzielenia się Młynówki Pomianowskiej do wypływu ze zbiornika Nysa		
		Młynówka Pomianowska		
SO0910	Raczyna i inne dopływy do zbiorników sztucznych Nysy Kłodzkiej	Trująca		

Źródło: *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry.*

W dolinie Nysy Kłodzkiej począwszy od lat 70–tych XX wieku prowadzona jest eksploatacja kruszywa naturalnego, w wyniku czego powstało wiele zbiorników wodnych. Obecnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonują dwa zbiorniki wodne: „Topola" i „Kozielno". Zbiornik „Topola" jest zbiornikiem wielozadaniowym i służy: ochronie przeciwpowodziowej, poprawie zaopatrzenia w wodę, alimentacji rzeki Odry, wykorzystaniu energetycznemu wód Nysy Kłodzkiej oraz turystyce i rekreacji. Wybudowany został w skojarzeniu z eksploatacją kruszywa, jako forma rekultywacji terenu poeksploatacyjnego i jego zagospodarowania dla potrzeb gospodarki wodnej. Pojemność całkowita zbiornika wynosi 30 mln m³, stała rezerwa powodziowa wynosi 5,19 mln m³, pojemność powodziowa forsowna 8,32 mln m³. Łączna pojemność zbiornika „Topola" do dyspozycji ochrony przeciwpowodziowej wynosi 13,51 mln m³. Zbiornik „Kozielno" zlokalizowany jest na obszarze gmin Kamieniec Ząbkowicki i Paczków. Inwestycja ta jest proekologiczną formą rekultywacji wyrobisk poeksploatacyjnych i zagospodarowania gruntów odpadowych (piasków i nadkładów). Podstawowe jego funkcje to ochrona przeciwpowodziowa, produkcja energii oraz rekreacja i wędkarstwo. Gromadząc wody powodziowe ogranicza kulminację fali Nysy Kłodzkiej zmniejszając straty powodziowe poniżej zbiornika. Spiętrzenie wody w zbiorniku wykorzystywane jest również do celów energetycznych, a także stwarza możliwości rozwoju rekreacji i turystyki wodnej. Pojemność całkowita zbiornika wynosi 20,22 mln m³. Stała rezerwa powodziowa to 3,38 mln m³, a pojemność powodziowa forsowna to 3,92 mln m³. Łączna pojemność zbiornika „Kozielno" do dyspozycji ochrony przeciwpowodziowej wynosi 7,30 mln m³. Obydwa zbiorniki w sposób naturalny zostały wkomponowane w dolinę Nysy Kłodzkiej, gdzie powierzchnia lustra wody podnosi walory krajobrazowe tego regionu, a rodzący się nowy ekosystem wodny wzbogaca naturalne środowisko przyrodnicze. Poniżej zbiornika „Topola", w zachodniej części gminy znajduje się projektowany zbiornik „Kamieniec", który ma powstać po wyeksploatowaniu złoża kruszywa naturalnego „Przyłęk – Pilce". Zasób wód stojących na terenie gminy uzupełniają także niewielkie zbiorniki o naturalnym lub częściej antropogenicznym charakterze.

Łączna powierzchnia gruntów pod wodami powierzchniowymi płynącymi wynosi 558,3436 ha[5], a pod wodami stojącymi (bez stawów) 70,3720 ha[6], co stanowi odpowiednio 5,82 % i 0,73 % ogólnej powierzchni gminy.

1.6.5. Topograficzne działy wodne[7].

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki należy do lewej części dorzecza Odry i odwadniany jest przez Nysę Kłodzką, dla której wyznaczono dział wodny II rzędu. W dorzeczu Nysy Kłodzkiej wyznaczono działy wodne III rzędu dla jej lewych i prawych dopływów. Spośród lewych dopływów działy wodne III rzędu wyznaczono dla Budzówki, Lubnowskiego Potoku, cieku bez nazwy w rejonie Doboszowic, Młynówki oraz rzeki Studew. Spośród prawych dopływów działy wodne III rzędu wyznaczono dla Ożarskiego Potoku, Mąkolnicy, Świdy i Trującej. Odcinki niepewnego przebiegu wododziałów III rzędu wyznaczono dla Budzówki, cieku bez nazwy w rejonie Doboszowic, Młynówki, Ożarskiego Potoku, Świdy i Trującej. Bramy wodne występują w obrębie działów wodnych Budzówki, cieku bez nazwy w rejonie Doboszowic, Ożarskiego Potoku, Mąkolnicy, Świdy i Młynówki. Na terenie gminy nie występują działy wodne IV rzędu i obszary bezodpływowe.

1.6.6. Charakterystyka hydrologiczna[8].

Reżim rzek na terenie Kamieńca Ząbkowickiego jest zróżnicowany, gdyż obok cieków lokalnych mamy tu do czynienia także z rzekami zasilanymi w dość odległych i zróżnicowanych środowiskowo obszarach. Opady występujące na analizowanym terenie mają przede wszystkim znaczenie w kształtowaniu zasilania wód podziemnych i powierzchniowych dla cieków lokalnych. Najliczniejszymi są tu cieki niewielkie i krótkie, bezpośrednio powiązane z obszarami zasilania. Dość duża częstość ich występowania, przy słabo zagłębionej w podłoże bazie drenażu, kształtuje warunki szybszego sczerpywania retencji podziemnej wód potamicznych. Cechuje je krótki czas dobiegu wód z bieżącego zasilania opadowego, co przyspiesza ich reakcję na opady. Są pierwszymi odbiornikami szybkiego spływu podpowierzchniowego oraz spływu powierzchniowego. Dlatego z reguły cechują się znacznymi amplitudami wahań przepływu i zwiększonym prawdopodobieństwem jego odcinkowego zaniku podczas suszy hydrologicznej. Reżim ich jest jednak stosunkowo najsłabiej rozpoznany, gdyż posterunki pomiarowe są na nich lokalizowane bardzo rzadko. Największe cieki mają reżim odpływu kształtowany w górnych swych biegach. W szczególności dotyczy to Nysy Kłodzkiej. W wyżej położonych, górskich partiach jej dorzecza roczne sumy opadów atmosferycznych osiągają lub nawet przekraczają 1200 mm. Rzeka Budzówka ma swoje źródła w rejonie gdzie roczne sumy opadów atmosferycznych wynoszą około 800 mm. Częściowo dotyczy to także cieków spływających z południa i zasilanych na obszarze Gór Bardzkich i Złotych (Ożarski Potok, Mąkolnica, Świda, Trująca). Cechy reżimu odpływu lokalnych rzek uznać należy w ogólności za naturalne. Nałożone efekty oddziaływania człowieka nie powodują radykalnej zmiany podstawowych charakterystyk. Niewątpliwie trudno jest oszacować rozmiary wpływu na nie gospodarczego użytkowania dorzeczy. Tak jak w wielu innych obszarach powinny one zwiększać rozmiary i frekwencję zjawisk ekstremalnych: wezbrań i niżówek.

[5] Według ewidencji gruntów, 2016.
[6] Według ewidencji gruntów, 2016.
[7] Na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998), M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998) i M-33-59-C Otmuchów (Absalon, Jankowski, Leśniok, 1998).
[8] Na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998), M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998) i M-33-59-C Otmuchów (Absalon, Jankowski, Leśniok, 1998).

NYSA KŁODZKA:

Pomiar stanów SSW Nysy Kłodzkiej w Byczeniu (poniżej Kamieńca Ząbkowickiego) ujawnia jedno maksimum wiosenne, przeciągające się na wczesne lato oraz rozciągnięte w czasie minimum okresu jesienno – zimowego. Jest to typową cechą rzek o ustroju śnieżno – deszczowym górskim. Charakterystyka ta jest powtarzana przez wykres SNW i w znacznej mierze NNW. Stany SWW i WWW wykazują zwiększony udział wezbrań letnich. I w tym przypadku główne maksimum jest przesunięte na okres późnej wiosny. Niemal identycznie przedstawiają się przebiegi przepływów charakterystycznych tej rzeki. Reżim odpływu Nysy Kłodzkiej jest zatem na tym obszarze w dalszym ciągu pod dominującym wpływem obszarów zasilania, zlokalizowanych w górskim obszarze Ziemi Kłodzkiej. Jest on niemalże kopią wykresów dla Nysy Kłodzkiej w Kłodzku, jedynie z zaznaczeniem się tendencji do rozciągania w czasie podstawy faz maksymalnych. Tendencja ta jest spowodowana lekką transformacją reżimu rzeki na trasie przepływu wskutek zasilania z obszarów o odmiennej charakterystyce klimatycznej i hydrologicznej. Ma na to także pewien wpływ rozciąganie fal wezbraniowych przy ich transmisji w korytach, a dla większych wezbrań – także w strefach zalewanych.

TABELA 23: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Nysy Kłodzkiej (cm) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

Stany	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNW	76	80	82	79	84	89	87	84	83	81	76	73	**73**
SNW	94	95	95	97	102	115	107	101	95	95	93	91	**98**
SW	107	112	111	115	126	134	126	122	114	113	106	102	**116**
SWW	138	151	158	156	188	176	197	184	186	175	144	129	**165**
WWW	239	291	237	246	276	302	382	310	273	331	338	225	**288**

Profil Byczeń – 231,04 m n.p.m., km biegu rzeki 99,0.
NNW – najniższa niska woda; **SNW** – średnia niska woda; **SW** – średnia woda; **SWW** – średnia wielka woda; **WWW** – wysoka wielka woda.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

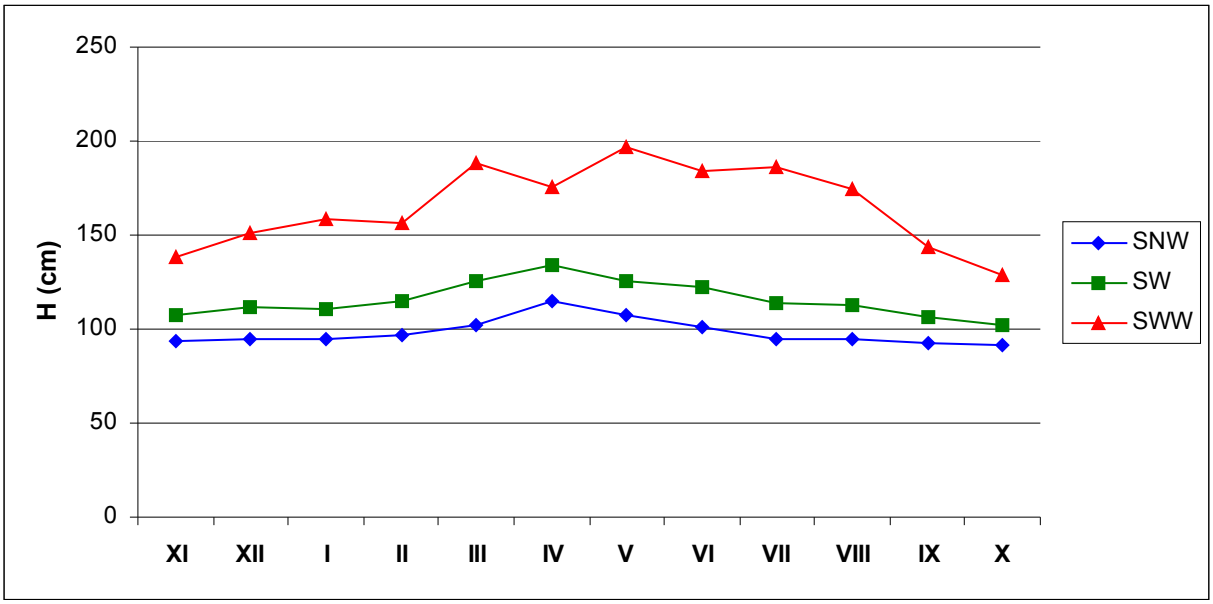
TABELA 24: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Nysy Kłodzkiej (m³/s) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

Przepływ	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNQ	3,84	2,00	2,62	2,90	3,75	6,66	6,18	5,25	5,45	4,75	4,00	4,00	**4,28**
SNQ	8,35	7,49	6,78	8,26	11,3	18,5	14,0	11,4	8,61	8,34	7,72	7,26	**9,83**
SSQ	14,4	16,6	14,8	18,7	27,3	33,4	28,4	26,9	20,5	19,5	15,2	12,6	**20,69**
SWQ	40,5	53,4	47,7	51,8	92,9	86,3	161	104	101	99,8	58	33,6	**77,50**
WWQ	168	279	116	181	245	308	849	332	239	415	450	144	**310,50**

Profil Byczeń – 231,04 m n.p.m., km biegu rzeki 99,0.
NNQ – najniższy przepływ; **SNQ** – średni niski przepływ; **SSQ** – średni przepływ; **SWQ** – średni wysoki przepływ; **WWQ** – najwyższy przepływ.

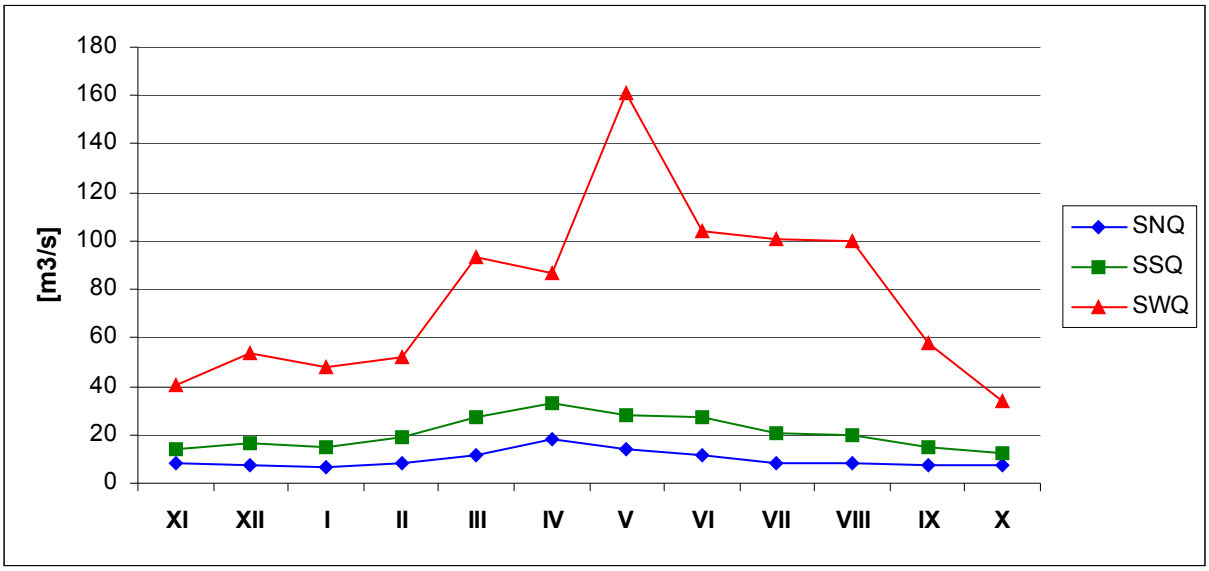
Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 5: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Nysy Kłodzkiej (cm) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 6: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Nysy Kłodzkiej (m³/s) w okresie 1959 – 1974 na profilu Byczeń.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

TABELA 25: Poziomy stanu ostrzegawczego i alarmowego na rzece Nysie Kłodzkiej powyżej gminy Kamieniec Ząbkowicki w cm.

Stany wód	Wodowskazy (posterunki) powyżej Kamieńca Ząbkowickiego				
	Międzylesie	Bystrzyca	Krosnowice	Kłodzko	Bardo
stan ostrzegawczy	180	110	170	160	180
stan alarmowy	200	180	220	240	250

Źródło: IMGW, 2016.

BUDZÓWKA:

Budzówka, zasilana z niżej położonych obszarów niż Nysa Kłodzka, ma odmienne cechy reżimu odpływu. W przebiegu SSQ zaznacza się dominacja wezbrań letnich z drugorzędnym maksimum wczesną wiosną. Reżim Budzówki jest zatem złożony, deszczowo – śnieżny, choć krótka seria pomiarowa zwiększa ryzyko oceny wskutek możliwości zdominowania charakterystyk przez rok hydrologicznie anomalny. Budzówka wykazuje podobny reżim odpływu jak rzeki obszaru przedgórskiego, gdzie retencja śnieżna jest obniżona w stosunku do gór, zanik pokrywy śnieżnej jest stosunkowo wczesny i szybki, a wpływ odnawiania retencji w okresie wiosennym na przepływy w okresie późniejszym wyraźnie słabnie.

TABELA 26: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Budzówki (cm) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

Stany	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNW	188	185	188	182	190	188	187	186	186	187	186	188	**182**
SNW	210	211	213	213	214	215	211	208	206	207	207	207	**210**
SW	216	219	224	224	230	225	221	219	216	217	212	212	**219**
SWW	229	239	258	249	274	251	266	261	252	257	233	230	**250**
WWW	280	306	460	322	420	382	510	510	440	500	399	294	**510**

Profil Kamieniec Ząbkowicki – 237,98 m n.p.m., km biegu rzeki 4,2.

NNW – najniższa niska woda; **SNW** – średnia niska woda; **SW** – średnia woda; **SWW** – średnia wielka woda; **WWW** – wysoka wielka woda.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

TABELA 27: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Budzówki (m^3/s) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

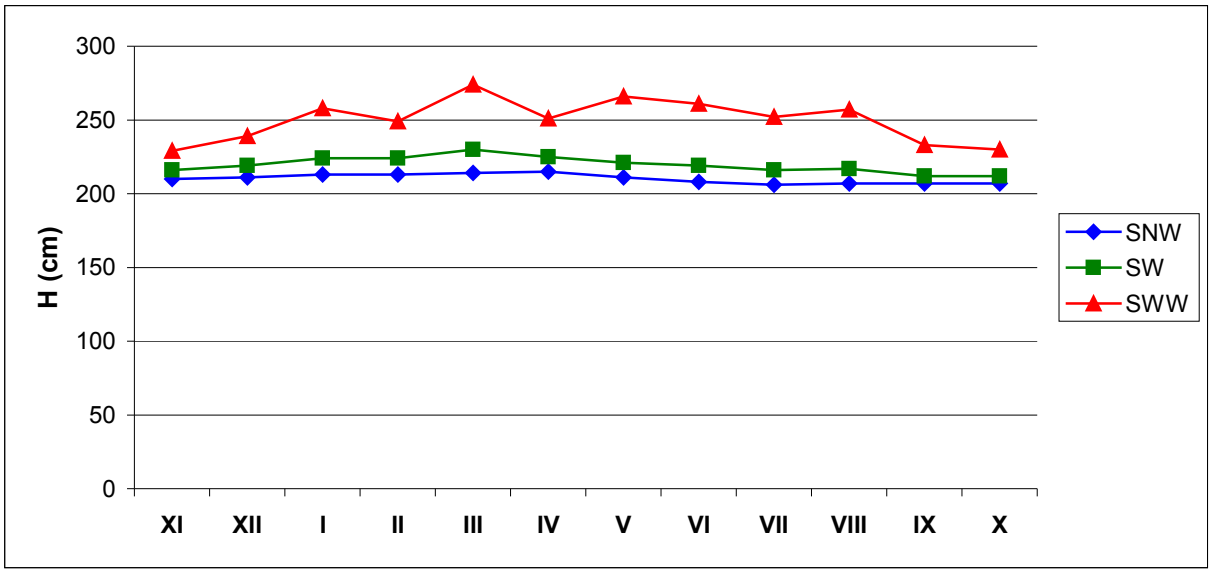
Przepływ	XI	XII	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	Rok
NNQ	0,34	0,27	0,34	0,35	0,47	0,37	0,34	0,34	0,25	0,24	0,27	0,28	**0,32**
SNQ	0,55	0,61	0,65	0,55	0,66	0,74	0,56	0,41	0,36	0,56	0,46	0,48	**0,55**
SSQ	0,86	1,25	1,62	1,13	1,87	1,18	0,89	1,36	0,75	2,34	0,72	0,78	**1,23**
SWQ	1,64	5,54	7,44	3,66	8,85	2,71	2,01	11,8	2,78	10,5	1,73	1,98	**5,05**
WWQ	5,40	11,8	22,1	16,1	37,2	4,65	4,65	67,5	8,04	64,7	3,70	4,15	**20,83**

Profil Kamieniec Ząbkowicki – 237,98 m n.p.m., km biegu rzeki 4,2.

NNQ – najniższy przepływ; **SNQ** – średni niski przepływ; **SSQ** – średni przepływ; **SWQ** – średni wysoki przepływ; **WWQ** – najwyższy przepływ.

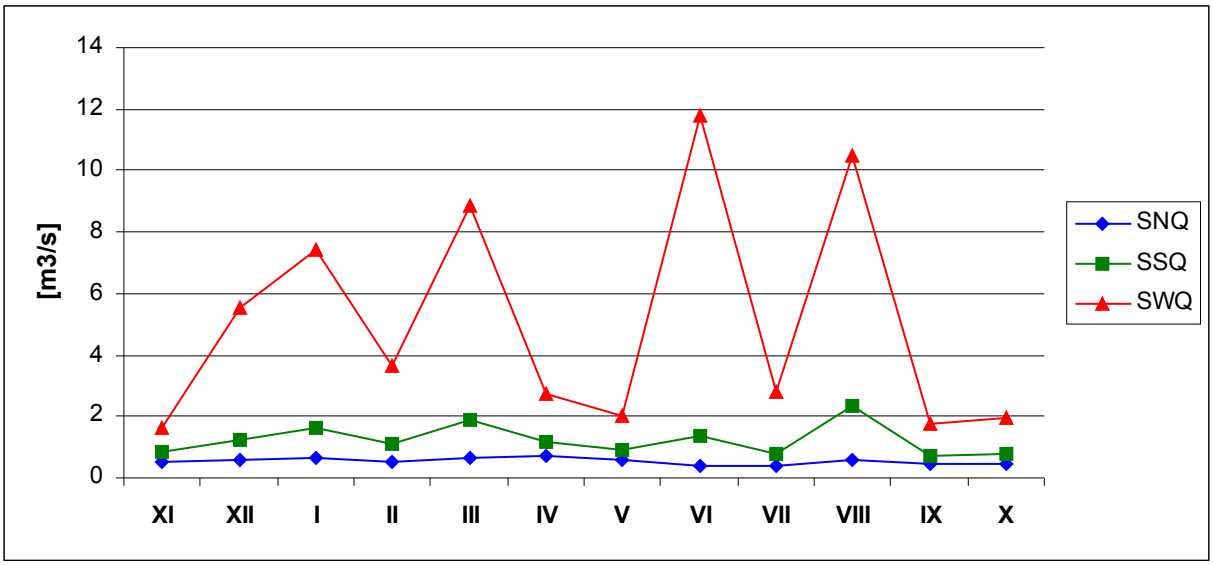
Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 7: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne miesięczne stany wody rzeki Budzówki (cm) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

RYCINA 8: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyczne przepływy wody rzeki Budzówki (m³/s) w okresie 1959 – 1983 na profilu Kamieniec Ząbkowicki.

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

TABELA 28: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – poziom stanu ostrzegawczego i alarmowego na rzece Budzówce.

Stany wód	Wodowskaz (posterunek) Kamieniec Ząbkowicki
stan ostrzegawczy	300 cm
stan alarmowy	340 cm

Źródło: IMGW, 2016.

Bardzo intensywne opady deszczu w lipcu 1997 roku były przyczyną gwałtownego wezbrania rzek dorzecza Odry. Na omawianym terenie powódź objęła tereny położone w zlewni Nysy Kłodzkiej, zatapiając byłą już miejscowość Pilce oraz południową część Kamieńca Ząbkowickiego. Fala powodziowa przeszła również przez rejony położone wzdłuż rzeki Budzówki i jej dopływów podtapiając niżej położone rejony. Możliwości osadniczego i gospodarczego wykorzystania terenów zalewowych są mocno ograniczone. Z tego między innymi powodu dno doliny Nysy Kłodzkiej jest obszarem istniejącej i planowanej budowy zbiorników retencyjnych uformowanych w kaskadę. Bardzo duże znaczenie dla ochrony przed powodzią miejscowości Kamieniec Ząbkowicki będzie miał także planowany suchy zbiornik przeciwpowodziowy „Pawłowice" na rzece Budzówce (powyżej Kamieńca Ząbkowickiego).

Zjawiska lodowe przebiegają na obu rzekach w analizowanych seriach pomiarowych dość podobnie. W szczególności podobny jest średni czas trwania zjawisk lodowych, czas trwania pokrywy lodowej oraz lodu brzegowego. Spływ kry i spływ śryżu jest zdecydowanie częściej obserwowany na Nysie Kłodzkiej niż Budzówce. Zatory były obserwowane tylko na Nysie Kłodzkiej, a i to były zjawiska rzadkie, krótkotrwałe i nie powodujące znacznych podpiętrzeń przepływu.

TABELA 29: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – frekwencja zjawisk lodowych na rzekach Nysie Kłodzkiej i Budzówce w rejonie Kamieńca Ząbkowickiego.

Wyszczególnienie	Nysa Kłodzka	Budzówka
Okres badania (lata)	1959 – 1974	1959 – 1983
Profil	Byczeń	Kamieniec Ząbkowicki
Wysokość n.p.m.	231,04	237,98
Km biegu rzeki	99,0	4,2
Średni czas trwania ogółem	50 (50) / 16	45 (47) / 24
Pokrywa lodowa	12 (23) / 8	20 (28) / 18
Lód brzegowy	30 (30) / 16	25 (26) / 24
Spływ kry	3 (4) / 13	1 (5) / 4
Spływ śryżu	20 (20) / 16	1 (1) / 1
Zatory	1 (1) / 3	0 (0) / 0
Liczby oznaczają: ilość zjawisk (średni czas trwania zjawisk w latach ich występowania) / ilość lat, w których wystąpiło zjawisko		

Źródło: *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000*, arkusz M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Pawlak, Tomaszewski, 1998).

1. 7. Gleby[9].

1.7.1. Ogólna charakterystyka gleb.

Wytworzenie się określonych profilów glebowych oraz ich przydatność rolnicza pozostaje w ścisłym związku z budową geologiczną i morfologią danego obszaru. Natomiast skład mineralny i właściwości gleb są uzależnione przede wszystkim od rodzaju skały macierzystej, panującego klimatu i występującej szaty roślinnej. Na kształtowanie się rolniczej przydatności gleb poza rzeźbą terenu i klimatu mają również duży wpływ czynniki glebowe takie jak: skład mechaniczny, miąższość poziomu próchnicznego oraz głębokość występowania szkieletu. Powyższe uwarunkowania na analizowanym terenie tworzą warunki dla powstania różnorodnych typów gleb.

Na terenie gminy występują następujące typy gleb: bielicowe, brunatne, czarne ziemie, gleby organogeniczne oraz mady. Gleby bielicowe zajmują tereny płaskie znajdujące się poza zasięgiem zalewów rzecznych, przeważnie na pograniczu gleb brunatnych i mad. Zajmują one 33 % użytków rolnych gminy i nie występują tylko w obrębie wsi Pilce. Gleby brunatne zajmują wyższe partie terenu, gdzie poziom wody gruntowej występuje stosunkowo głębiej. Zajmują one około 35 % użytków rolnych i występują we wszystkich wsiach wchodzących w skład gminy. Czarne ziemie stanowią 0,6 %, a gleby organogeniczne 0,4 % użytków rolnych. Czarne ziemie występują w obrębie Kamieńca Ząbkowickiego i Starczowa. Natomiast gleby organogeniczne położone są w: Kamieńcu Ząbkowickim, Pilcach, Starczowie i Śremie. Mady występują przede wszystkim w dolinach rzek i cieków wodnych, zajmują 31 % użytków rolnych i występują we wszystkich obrębach, przy czym w obrębach: Topola i Pilce obejmują prawie całość obszaru, natomiast w obrębach: Byczeń, Śrem i Kamieniec – ponad połowę użytków rolnych.

1.7.2. Kompleksy glebowo – rolnicze.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki wyodrębniono następujące kompleksy rolniczej przydatności gleb:

- Kompleks (1) pszenny bardzo dobry zajmuje powierzchnię 334,9 ha, co stanowi 6,1 % obszaru gruntów ornych. Występuje na terenie całej gminy poza obrębami: Suszka i Chałupki. Największe powierzchnie gleb ww. kompleksu odnotowano w: Pilcach, Pomianowie Górnym i Topoli. Są to najlepsze gleby nadające się pod uprawę wszystkich roślin;
- Kompleks (2) pszenny dobry zajmuje powierzchnię 2876,7 ha, co stanowi 52,4 % obszaru gruntów ornych. Największe powierzchnie występują w obrębach: Starczów, Doboszowice i Ożary;
- Kompleks (3) pszenny wadliwy zajmuje powierzchnię 735,7 ha, to jest 13,4 % obszaru gruntów ornych. Występuje we wszystkich wsiach wchodzących w skład gminy przy czym największe obszary odnotowano w: Doboszowicach, Sławęcinie i Starczowie;
- Kompleks (4) żytni bardzo dobry zajmuje powierzchnię 192,1 ha, co stanowi 3,5 % obszaru gruntów ornych. Występuje w: Byczeniu, Kamieńcu Ząbkowickim, Ożarach, Sosnowej, Starczowie i Topoli;
- Kompleks (5) żytni dobry zajmuje powierzchnię 719,2 ha, co stanowi 13,1 % obszaru gruntów ornych. Z wyjątkiem wsi Śrem występuje we wszystkich obrębach w postaci rozproszonych konturów. Duże i zwarte zasięgi tworzy w: Kamieńcu Ząbkowickim, Starczowie i Suszce;
- Kompleks (6) żytni słaby zajmuje areał 285,5 ha, to jest 5,2 % obszaru gruntów ornych. Występuje na obszarze całej gminy w wyjątkiem Pomianowa Górnego. Największe obszary są w Ożarach i Kamieńcu;

[9] Podrozdziały nr *1.7.1.* i *1.7.2.* na podstawie danych zawartych w *Planie Urządzeniowo – Rolnym Gminy Kamieniec Ząbkowicki* (Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, Wrocław 2006).

- Kompleks (7) żytni najsłabszy zajmuje powierzchnię 16,5 ha, co stanowi 0,3 % obszaru gruntów ornych. Gleby tego kompleksu znajdują się we wsiach: Byczeń, Kamieniec, Ożary, Starczów i Suszka. Są to najsłabsze gleby na terenie gminy;
- Kompleks (8) zbożowo – pastewny mocny zajmuje powierzchnię 285,5 ha, co stanowi 5,2 % obszaru gruntów ornych. Nie występuje w: Suszce, Śremie, Mrokocinie i Pomianowie Górnym. Najwięcej tych gleb znajduje się w Ożarach;
- Kompleks (11) zbożowy górski zajmuje powierzchnię 5,5 ha, co stanowi 0,1 % obszaru gruntów ornych. Kompleks ten występuje tylko w Ożarach;
- Kompleks (12) owsiano – ziemniaczany górski zajmuje powierzchnię 27,4 ha, to jest 0,5 % obszaru gruntów ornych. Podobnie jak kompleks 11 występuje tylko w Ożarach;
- Kompleks (14) gleby orne przeznaczone pod użytki zielone zajmuje powierzchnię 10,9 ha, (0,2% obszaru gruntów ornych). Występuje w Ożarach w 5 niewielkich konturach.

Natomiast wśród użytków zielonych wyodrębniono następujące kompleksy rolniczej przydatności gleb:

- Kompleks 1z użytki zielone bardzo dobre zajmuje powierzchnię 11,9 ha, co stanowi 0,9 % całkowitej powierzchni trwałych użytków zielonych. Występuje na małych obszarach we wsiach: Starczów, Śrem i Topola;
- Kompleks 2z użytki zielone średnie. Gleby tego kompleksu zajmują obszar 1042,3 ha, to jest 78,4 %. Występuje we wszystkich obrębach przy czym największe powierzchnie są w: Kamieńcu Ząbkowickim, Ożarach, Sławęcinie i Topoli;
- Kompleks 3z użytki zielone słabe zajmuje areał 275,3 ha, co stanowi 20,7 %. Występuje na całym terenie gminy, a największą powierzchnię zajmuje w Doboszowicach.

TABELA 30: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura kompleksów rolniczej przydatności gleb.

	Grunty orne											Użytki zielone		
Kompleksy	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**11**	**12**	**14**	**1z**	**2z**	**3z**
Struktura (%)	6,1	52,4	13,4	3,5	13,1	5,2	0,3	5,2	0,1	0,5	0,2	0,9	78,4	20,7

Źródło: Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, *Plan Urządzeniowo – Rolny Gminy Kamieniec Ząbkowicki*, Wrocław 2006.

1.7.3. Bonitacja gleb.

Klasyfikacja bonitacyjna ma na celu ustalenie wartości produkcyjnej gleb na podstawie badań terenowych odkrywek. Szczególną uwagę poświęca się cechom morfologicznym profilu glebowego, właściwościom fizycznym gleb i niektórym chemicznym. Uwzględnia się również konfigurację terenu, stosunki wilgotnościowe, położenie, itp.

TABELA 31: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – grunty orne według klas bonitacyjnych[10].

Klasa bonitacyjna	Powierzchnia w ha	Struktura w (%)
I	0,0600	0,001
II	209,5900	3,69
III a	714,8282	12,58
III b	1026,5061	18,07
IV a	1682,7561	29,61
IV b	1211,0008	21,31
V	665,7379	11,72
VI	171,6318	3,02

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

TABELA 32: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sady, łąki i pastwiska według klas bonitacyjnych[11].

Klasa bonitacyjna	Powierzchnia w ha			Struktura w (%)		
	Sady	Łąki	Pastwiska	Sady	Łąki	Pastwiska
I	–	–	–	–	–	–
II	1,3612	3,2582	4,8844	5,06	0,73	0,77
III	7,5498	132,2886	93,0498	28,04	29,54	14,75
IV	15,7998	216,8805	272,5990	58,68	48,42	43,20
V	2,2161	74,0876	198,1112	8,23	16,54	31,39
VI	–	21,3823	62,3918	–	4,77	9,89

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

TABELA 33: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – użytki zielone ogółem według klas bonitacyjnych[12].

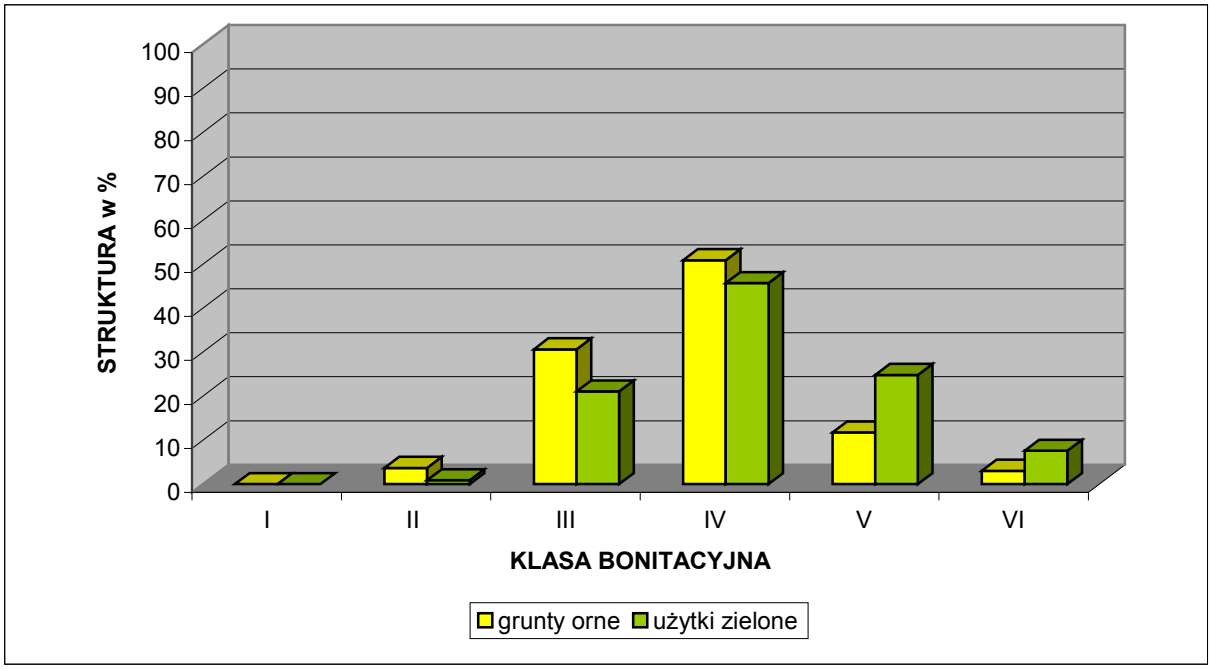
Klasa bonitacyjna	Powierzchnia w ha	Struktura w (%)
I	–	–
II	9,5038	0,86
III	232,8882	21,06
IV	505,2793	45,69
V	274,4149	24,81
VI	83,7741	7,58

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[10] Według ewidencji gruntów, 2016.
[11] Według ewidencji gruntów, 2016.
[12] Według ewidencji gruntów, 2016.

Z powyższego zestawienia wynika, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki praktycznie nie ma najlepszych gleb zaliczanych do I klasy bonitacyjnej. Udział gruntów ornych reprezentujących II klasę bonitacyjną jest śladowy i wynosi 3,69 %. Grunty orne dobrej jakości, będące w III klasie bonitacyjnej stanowią 30,65 %. Grunty orne średniej jakości czyli IV klasy bonitacyjnej to aż 50,93 % ogółu, zaś grunty orne słabe i bardzo słabe V i VI klasy bonitacyjnej stanowią 14,74 % ogółu gruntów ornych. Natomiast udział użytków zielonych (sady, łąki i pastwiska), będących w II klasie bonitacyjnej wynosi zaledwie 0,86 %, natomiast w III klasie bonitacyjnej wynosi 21,06 %. Użytki zielone średniej jakości czyli IV klasy bonitacyjnej to aż 45,69 % ogółu, zaś użytki zielone słabe i bardzo słabe V i VI klasy bonitacyjnej stanowią 32,39 % ogółu użytków zielonych. Wśród użytków zielonych najlepszą bonitacją charakteryzują się sady (33,09 % w II i III klasie) oraz łąki (30,26 % w II i III klasie), zaś najsłabszą pastwiska (15,52 % w klasach II i III).

RYCINA 9: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura powierzchni gruntów ornych i użytków zielonych według klas bonitacyjnych[13].

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

Zaprezentowane na kolejnych stronach tabele prezentują szczegółowe dane dotyczące powierzchni oraz struktury gruntów ornych, sadów, łąk, pastwisk i użytków zielonych ogółem, według poszczególnych obrębów zlokalizowanych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki.

[13] Według ewidencji gruntów, 2016.

TABELA 34: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia gruntów ornych według klas bonitacyjnych[14].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna gruntów ornych – powierzchnia w ha							
	I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI
Byczeń	–	–	6,0100	13,5806	146,7753	63,6527	30,9640	5,9755
Chałupki	–	–	26,7383	35,3139	81,0513	68,9688	75,8337	10,2292
Doboszowice	–	3,0618	121,1088	193,0519	371,0030	224,0567	102,1963	30,7700
Kamieniec Ząbkowicki I	–	30,2313	92,7385	66,1120	88,5258	129,8751	59,9403	3,2986
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	5,9865	22,5271	25,9927	48,2083	17,8228	10,3896
Mrokocin	–	–	7,4461	10,5300	51,6593	8,6253	12,5911	1,2000
Ożary	–	5,5900	34,9300	65,9329	330,7437	231,1904	126,0555	18,2155
Pilce	0,0600	31,6286	39,0741	10,7982	9,7400	7,0992	2,9657	–
Pomianów Górny	–	13,0148	43,8327	43,2099	8,9479	2,2600	–	–
Sławęcin	–	2,8600	30,7018	24,1933	28,3781	77,5502	107,6773	83,9234
Sosnowa	–	56,3073	84,5536	59,3121	114,3809	23,5039	12,3336	–
Starczów	–	5,1000	141,8701	388,6386	270,0044	180,2361	78,7276	2,7800
Suszka	–	0,3600	1,6900	0,0000	42,5174	79,0702	32,0900	4,8500
Śrem	–	32,0500	39,6869	57,2940	38,8243	5,3454	3,2300	–
Topola	–	29,3862	38,4608	36,0116	74,2120	61,3585	3,3100	–

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

TABELA 35: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura gruntów ornych według klas bonitacyjnych[15].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna gruntów ornych – struktura w %							
	I	II	IIIa	IIIb	IVa	IVb	V	VI
Byczeń	–	–	2,25	5,09	54,98	23,84	11,60	2,24
Chałupki	–	–	8,97	11,84	27,19	23,13	25,44	3,43
Doboszowice	–	0,29	11,59	18,47	35,49	21,44	9,78	2,94
Kamieniec Ząbkowicki I	–	6,42	19,70	14,04	18,81	27,59	12,73	0,70
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	4,57	17,21	19,85	36,82	13,61	7,94
Mrokocin	–	–	8,09	11,44	56,12	9,37	13,68	1,30
Ożary	–	0,69	4,30	8,11	40,70	28,45	15,51	2,24
Pilce	0,06	31,20	38,55	10,65	9,61	7,00	2,93	–
Pomianów Górny	–	11,70	39,39	38,84	8,04	2,03	–	–
Sławęcin	–	0,80	8,64	6,81	7,99	21,83	30,31	23,62
Sosnowa	–	16,07	24,13	16,93	32,64	6,71	3,52	–
Starczów	–	0,48	13,29	36,41	25,30	16,89	7,38	0,26
Suszka	–	0,22	1,05	0,00	26,48	49,24	19,98	3,02
Śrem	–	18,17	22,49	32,47	22,01	3,03	1,83	–
Topola	–	12,11	15,84	14,84	30,57	25,28	1,36	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[14] Według ewidencji gruntów, 2016.
[15] Według ewidencji gruntów, 2016.

TABELA 36: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia sadów według klas bonitacyjnych[16].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna sadów – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	1,5500	2,0588	1,1682	–
Chałupki	–	–	–	4,0697	–	–
Doboszowice	–	–	0,1700	1,2300	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	0,7514	2,0257	0,3489	–
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	0,4835	0,9940	0,2153	–
Mrokocin	–	–	0,2100	0,3500	–	–
Ożary	–	–	0,2000	2,3361	0,1100	–
Pilce	–	0,5800	–	–	–	–
Pomianów Górny	–	–	0,0800	–	0,3337	–
Sławęcin	–	–	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	0,1300	–	–
Starczów	–	0,1000	3,8504	0,9525	0,0400	–
Suszka	–	–	–	1,0000	–	–
Śrem	–	–	0,0545	–	–	–
Topola	–	0,6812	0,2000	0,6530	–	–

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

TABELA 37: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura sadów według klas bonitacyjnych[17].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna sadów – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	32,45	43,10	24,45	–
Chałupki	–	–	–	100,00	–	–
Doboszowice	–	–	12,14	87,86	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	24,04	64,80	11,16	–
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	28,56	58,72	12,72	–
Mrokocin	–	–	37,50	62,50	–	–
Ożary	–	–	7,56	88,28	4,16	–
Pilce	–	100,00	–	–	–	–
Pomianów Górny	–	–	19,34	–	80,66	–
Sławęcin	–	–	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	100,00	–	–
Starczów	–	2,02	77,90	19,27	0,81	–
Suszka	–	–	–	100,00	–	–
Śrem	–	–	100,00	–	–	–
Topola	–	44,40	13,04	42,56	–	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[16] Według ewidencji gruntów, 2016.
[17] Według ewidencji gruntów, 2016.

TABELA 38: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia łąk według klas bonitacyjnych[18].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna łąk – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	3,3400	12,5341	0,6100	2,7800
Chałupki	–	–	–	14,7450	2,8600	–
Doboszowice	–	–	33,5629	45,5642	11,0402	1,1900
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	16,4994	12,2826	8,4858	–
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	0,8705	8,1658	5,2357	4,6529
Mrokocin	–	–	3,1250	6,2547	1,7700	–
Ożary	–	–	5,6827	40,9858	8,9764	1,6656
Pilce	–	–	9,5890	8,7238	0,6900	–
Pomianów Górny	–	–	1,7700	2,3700	–	–
Sławęcin	–	–	4,3323	10,7400	20,1175	4,4200
Sosnowa	–	–	4,8500	12,8949	4,7800	0,6200
Starczów	–	–	6,5012	7,0290	3,1800	5,9300
Suszka	–	–	6,3594	1,5500	1,2401	–
Śrem	–	0,5100	13,1969	1,7778	–	–
Topola	–	2,7482	22,6093	31,2628	5,1019	0,1238

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

TABELA 39: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura łąk według klas bonitacyjnych[19].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna łąk – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	–	17,34	65,06	3,17	14,43
Chałupki	–	–	–	83,75	16,25	–
Doboszowice	–	–	36,74	49,87	12,08	1,30
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	44,27	32,96	22,77	0,00
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	4,60	43,15	27,67	24,59
Mrokocin	–	–	28,03	56,10	15,87	–
Ożary	–	–	9,92	71,52	15,66	2,91
Pilce	–	–	50,46	45,91	3,63	–
Pomianów Górny	–	–	42,75	57,25	–	–
Sławęcin	–	–	10,94	27,11	50,79	11,16
Sosnowa	–	–	20,95	55,71	20,65	2,68
Starczów	–	–	28,72	31,05	14,05	26,19
Suszka	–	–	69,51	16,94	13,55	–
Śrem	–	3,29	85,23	11,48	–	–
Topola	–	4,44	36,56	50,55	8,25	0,20

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[18] Według ewidencji gruntów, 2016.
[19] Według ewidencji gruntów, 2016.

TABELA 40: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia pastwisk według klas bonitacyjnych[20].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna pastwisk – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,0800	0,8843	9,4597	7,9087	0,3200
Chałupki	–	–	1,3700	14,0735	2,3900	1,8060
Doboszowice	–	–	6,4553	58,6434	99,2864	22,6745
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	3,7908	27,4199	12,6674	0,4323
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	3,3980	3,3617	2,4217	1,0660
Mrokocin	–	–	10,9565	31,0287	12,4594	8,8813
Ożary	–	–	17,4272	29,9982	27,6584	7,3233
Pilce	–	0,3300	1,0800	7,5000	0,2500	1,0000
Pomianów Górny	–	–	0,5400	7,3373	5,5551	7,7900
Sławęcin	–	–	1,9000	19,9091	18,3085	8,9000
Sosnowa	–	–	10,3300	31,3134	2,0600	0,1416
Starczów	–	1,7258	20,7046	6,9502	1,1200	–
Suszka	–	–	–	1,7908	–	0,1000
Śrem	–	0,9386	6,8764	19,8276	6,0256	1,9568
Topola	–	1,8100	7,3367	3,9855	–	–

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

TABELA 41: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura pastwisk według klas bonitacyjnych[21].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna pastwisk – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,43	4,74	50,71	42,40	1,72
Chałupki	–	–	6,98	71,66	12,17	9,20
Doboszowice	–	–	3,45	31,35	53,08	12,12
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	8,56	61,88	28,59	0,98
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	33,16	32,81	23,63	10,40
Mrokocin	–	–	17,30	49,00	19,68	14,02
Ożary	–	–	21,15	36,40	33,56	8,89
Pilce	–	3,25	10,63	73,82	2,46	9,84
Pomianów Górny	–	–	2,54	34,57	26,18	36,71
Sławęcin	–	–	3,88	40,62	37,35	18,16
Sosnowa	–	–	23,56	71,42	4,70	0,32
Starczów	–	5,66	67,88	22,79	3,67	–
Suszka	–	–	–	94,71	–	5,29
Śrem	–	2,63	19,30	55,66	16,91	5,49
Topola	–	13,78	55,87	30,35	–	–

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[20] Według ewidencji gruntów, 2016.
[21] Według ewidencji gruntów, 2016.

TABELA 42: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia użytków zielonych ogółem według klas bonitacyjnych[22].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna użytków zielonych ogółem – powierzchnia w ha					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,0800	5,7743	24,0526	9,6869	3,1000
Chałupki	–	–	1,3700	32,8882	5,2500	1,8060
Doboszowice	–	–	40,1882	105,4376	110,3266	23,8645
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	21,0416	41,7282	21,5021	0,4323
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	4,7520	12,5215	7,8727	5,7189
Mrokocin	–	–	14,2915	37,6334	14,2294	8,8813
Ożary	–	–	23,3099	73,3201	36,7448	8,9889
Pilce	–	0,9100	10,6690	16,2238	0,9400	1,0000
Pomianów Górny	–	–	2,3900	9,7073	5,8888	7,7900
Sławęcin	–	–	6,2323	30,6491	38,4260	13,3200
Sosnowa	–	–	15,1800	44,3383	6,8400	0,7616
Starczów	–	1,8258	31,0562	14,9317	4,3400	5,9300
Suszka	–	–	6,3594	4,3408	1,2401	0,1000
Śrem	–	1,4486	20,1278	21,6054	6,0256	1,9568
Topola	–	5,2394	30,1460	35,9013	5,1019	0,1238

Źródło: Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

TABELA 43: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytków zielonych ogółem według klas bonitacyjnych[23].

Nazwa obrębu	Klasa bonitacyjna użytków zielonych ogółem – struktura w %					
	I	II	III	IV	V	VI
Byczeń	–	0,19	13,52	56,34	22,69	7,26
Chałupki	–	–	3,32	79,61	12,71	4,37
Doboszowice	–	–	14,36	37,68	39,43	8,53
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	24,84	49,26	25,38	0,51
Kamieniec Ząbkowicki II	–	–	15,40	40,57	25,51	18,53
Mrokocin	–	–	19,05	50,15	18,96	11,84
Ożary	–		16,37	51,50	25,81	6,31
Pilce	–	3,06	35,87	54,55	3,16	3,36
Pomianów Górny	–	–	9,27	37,66	22,85	30,22
Sławęcin	–	–	7,03	34,58	43,36	15,03
Sosnowa	–	–	22,62	66,06	10,19	1,13
Starczów	–	3,14	53,47	25,71	7,47	10,21
Suszka	–	–	52,82	36,05	10,30	0,83
Śrem	–	2,83	39,34	42,23	11,78	3,82
Topola	–	6,85	39,40	46,92	6,67	0,16

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[22] Według ewidencji gruntów, 2016.
[23] Według ewidencji gruntów, 2016.

1. 8. Roślinność.

1.8.1. Regionalizacja geobotaniczna.

Według geobotanicznego podziału Polski (W. Szafer, B. Pawłowski, 1959) zdecydowana większość obszaru gminy Kamieniec Ząbkowicki należy do następujących jednostek:

- Państwo: Holarktyka;
- Obszar: Euro – Syberyjski;
- Prowincja: Niżowo – Wyżynna;
- Dział: Bałtycki;
- Poddział: Kotliny Podgórskie;
- Kraina: Kotlina Śląska;
- Okręg: Przedgórze Sudeckie.

Natomiast południowo – zachodni fragment gminy (obszar położony w Górach Bardzkich) należy do następujących jednostek:

- Państwo: Holarktyka;
- Obszar: Euro – Syberyjski;
- Prowincja: Górska Środkowoeuropejska;
- Podprowincja: Hercyńsko – Sudecka;
- Dział: Sudety;
- Okręg: Sudety Środkowe;
- Podokręg: Góry Bardzkie;
- Piętro: Pogórza.

1.8.2. Roślinność potencjalna[24].

Dominującym naturalnym typem roślinności na terenie gminy były lasy liściaste z rzędu *Fagetalia* (klasa *Querco – Fagetea*), głównie grąd środkowoeuropejski *Galio sylvatici – Carpinetum betuli* w odmianie śląsko – wielkopolskiej i najczęściej w formie podgórskiej. Obecnie jednak, na skutek długotrwałego odlesienia, lasy zajmują tylko około 6 % powierzchni gminy. Porastają one głównie tereny płaskie i lekko nachylone, pokryte utworami gliniastymi (J.M. Matuszkiewicz 2001). Również obecnie lasy grądowe są najczęstszym zbiorowiskiem leśnej roślinności rzeczywistej, jednak są w różnym stopniu zdegenerowane na skutek długotrwałej gospodarki leśnej. Dla dolin potoków naturalnym typem roślinności są lasy łęgowe ze związku *Alno – Ulmion*. Na terenie gminy są one jednak zniszczone w znacznym stopniu. Z większymi rzekami niosącymi znaczne ilości materiału wleczonego, który osadzany jest w postaci piaszczysto – żwirowych mad, związane są siedliskowo łęgi wierzbowo – topolowe należące go klasy *Salicetea purpureae* (J.M. Matuszkiewicz l.c.). Siedliska takie, łęgu wierzbowego *Salicetum albo – fragilis,* występują na terenie gminy wzdłuż doliny Nysy Kłodzkiej.

Obecny charakter roślinności to efekt przekształceń środowiska przez gospodarkę człowieka. Znaczna część lasów została zastąpiona przez użytki rolne i tereny zabudowane ze specyficzną roślinnością synantropijną i obcego pochodzenia, a naturalne tereny podmokłe w większości odwodniono. Obecnie tylko centralna (okolice Kamieńca Ząbkowickiego) i południowo – zachodnia część gminy (kompleksy leśne Gór Bardzkich) oraz doliny rzeczne posiadają znaczącą wartość przyrodniczo – krajobrazową.

[24] Na podstawie: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

1.8.3. Zbiorowiska roślinne[25].

Zbiorowiska polne, ruderalne i nitrofilne:

Na terenie gminy przeważają antropogeniczne siedliska rolnicze (74 % powierzchni gminy), zajęte przez połacie pól uprawnych. Zbiorowiska segetalne chwastów polnych wykształcone są jednak najczęściej bardzo fragmentarycznie, głównie ze względu na dużą mechanizację rolnictwa i intensywną ochronę roślin. Najczęściej są to fitocenozy kadłubowe, tworzone przez gatunki charakterystyczne dla wyższych syntaksonów z klasy *Stellarietea mediae*. Przy drodze między Dzbanowem a Ożarami stwierdzono zespół *Aphano – Matricarietum* z udziałem skrytka polnego *Aphanes – arvensis*. W ogródkach przydomowych w Kamieńcu Ząbkowickim, Mrokocinie, Sosnowej oraz Śremie zaobserwowano zbiorowiska ze związku *Polygono – Chenopodion* nawiązujące do zespołu *Galinsogo – Setarietum.*

Siedliska ruderalne występują w sąsiedztwie Kamieńca Ząbkowickiego, zbiorników wodnych, w kamieniołomach oraz na przydrożach wśród pól uprawnych. Wykształcają się tam płaty zespołów *Hordeo – Brometum, Chenopodietum stricti,* zbiorowisko z *Lactuca serriola*, *Leonuro – Ballotetum nigrae* i inne.

Nitrofilne zbiorowiska ziołorośli i okrajków (klasa *Artemisietea*) są pospolite na obszarze gminy i stanowią ważny element jej szaty roślinnej. Na przydrożach i w rowach w otoczeniu wsi, na siedliskach pod silniejszym wpływem antropopresji pospolite są pasy fitocenoz *Urtico – Aegopodietum podagrariae* lub kadłubowe zbiorowiska agregacyjne pokrzywy *Urtica dioica* lub rzadziej bylicy pospolitej *Artemisia vulgaris*. Notowano także wystąpienia skupień świerząbka korzennego *Chaerophylletum aromatici*, a na siedliskach wilgotnych w dolinie Ożarskiego Potoku ziołorośli lepiężnikowych *Phalarido – Petasitetum hybridi*. W Kamieńcu Ząbkowickim, Suszce i na terenie dawnej wsi Pilce stwierdzono nieliczne płaty zespołów *Arctio – Artemisietum vulgaris* i *Artemisio – Tanacetetum vulgaris*.

Zbiorowiska łąkowe

Obszary trwale wylesione zajęte są głównie przez pola uprawne, ale częściowo także przez zbiorowiska łąkowe. Większe kompleksy łąk ciągną się przede wszystkim wzdłuż dolin rzecznych. Miejscami są to łąki podtopione. Z dolinami cieków związane są nieliczne na terenie gminy płaty łąk wilgotnych z rzędu *Molinietalia* (klasa *Molinio – Arrhenatheretea*), są to głównie bagienne łąki i ziołorośla ze związku *Calthion*, np.: agregacje wiązówki błotnej *Filipendula ulmaria* czy zespół sitowia leśnego *Scirpetum sylvatici* (występują nad ciekami: Budzówka, Mąkolnica i Ożarski Potok). Łąki świeże z rzędu *Arrhenatheretalia* występujące na siedliskach świeżych (najczęściej pogrądowych) są również rzadkością, ponieważ większość odlesionych siedlisk grądowych na terenie gminy została zajęta pod uprawę rolną. Nieliczne ich płaty zachowały się w otoczeniu wsi, między innymi w okolicach: Chałupek, Ożar, Pomianowa Górnego, Śremu i Topoli. Najczęściej są one także intensywnie użytkowane lub obserwuje się proces ruderalizacji.

Zbiorowiska wodne:

Z Nysą Kłodzką związane są również charakterystyczne zbiorowiska włosienicznika rzecznego *Ranunculetum fluitantis* występujące w korycie rzeki na większości jej odcinka na terenie gminy. Nad brzegami występują

[25] Na podstawie: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

zbiorowiska szuwarowe np.: *Phalaridetum arundinaceae*, *Caricetum gracilis* oraz zbiorowiska okrajkowych ziołorośli nadrzecznych z udziałem kielisznika zaroślowego *Calystegia sepium*, „welony" *Urtico – Calystegietum sepium, Fallopio – Humuletum lupuli*. Występują w nich gatunki neofityczne: niecierpek gruczołowaty *Impatiens glandulifera*, harbuźnik *Sicyos angulata* i nawłocie *Solidago* spp.. Często notowano też na analogicznych siedliskach agregacje rdestowca ostrokończystego *Reynoutria japonica* (poza Nysą Kłodzką także nad Ożarskim Potokiem poniżej Ożar). W nielicznych starorzeczach nad Nysą Kłodzką wykształciły się zbiorowiska roślinności wodnej, między innymi: *Elodeetum canadensis, Ranunculetum circinati* i skupienia rzęsy drobnej *Lemnetum minoris*. Fragmentarycznie wykształcone zbiorowiska szuwarów wysokich i hydrofitów o liściach pływających stwierdzono również na brzegach zbiorników wodnych „Kozielno" i „Topola" i są to: szuwar trzcinowy *Phragmitetum australis*, szuwary pałkowe *Typhetum latifoliae* i *Typhetum angustifoliae*, zespół jeżogłówki gałęzistej *Sparganietum erecti oraz* zespół wodnej formy rdestu ziemnowodnego *Polygonetum natantis*.

Pozostałe zbiorowiska roślinne:

Najsuchsze miejsca na zboczach pradoliny Nysy Kłodzkiej zajmują murawy ciepłolubne. Są to głównie zbiorowiska przejściowe między murawami kserotermicznymi z klasy *Festuco – Brometea*) i napiaskowymi z klasy *Koelerio – Corynephoretea*. Są siedliskiem dla wielu interesujących gatunków roślin, np.: podejźrzonu marunowego *Botrychium matricariifolium*, rogownicy murawowej *Cerastium glutinosum*, przetacznika wiosennego *Veronica verna,* strzęplicy nadobnej *Koeleria macrantha*. Na skałce w Ożarach występują również inicjalne murawy naskalne ze związku *Festucion pallentis* z udziałem krytycznie zagrożonego na Dolnym Śląsku gatunku perłówki siedmiogrodzkiej *Melica transsilvanica*.

W kilku miejscach na terenie gminy stwierdzono wystąpienia termofilnych zbiorowisk okrajkowych z klasy *Trifolio – Geranietea sanguinei*. Fitocenozy te występują na niewielkich powierzchniach (najczęściej w postaci wąskich pasów) na skrajach lasów liściastych: buczyn, acidofilnych dąbrów i grądów. Zidentyfikowano następujące zespoły roślinne: *Trifolio – Agrimonietum* (okolice Ożar i Pomianowa Górnego), *Trifolio – Melampyretum nemorosi* (Ożary), a na skrajach acidofilnych dąbrów i buczyn także zbiorowiska z udziałem pszeńca zwyczajnego *Melampyrum pratense*, jastrzębców *Hieracium umbellatum, H. lachenalii, H. laevigatum,* dziewięćsiłu bezłodygowego *Carlina acaulis*, mietlicy pospolitej *Agrostis capillaris*, wyki ptasiej *Vicia cracca* i innych gatunków, które można identyfikować ze zespołem *Lathyro montani – Melampyretum pratensis*.

Antropogeniczne zbiorowiska dywanowe (klasa *Plantaginetalia majoris, Trifolio fragiferae – Agrostietalia stoloniferae*) związane są z miejscami wydeptywanymi lub podlegającymi innej presji mechanicznej. Na badanym obszarze pospolitym zespołem występującym na poboczach szos, wzdłuż dróg i ścieżek oraz na placach parkingowych jest *Lolio – Polygonetum arenastri.* W Kamieńcu Ząbkowickim na poboczach występuje postać wspomnianego zespołu z dominacją halofilnej trawy mannicy odstającej *Puccinellia distans.* Takie zbiorowiska należy identyfikować jako *Lolio – Polygonetum puccinellietosum distantis*. Również w Kamieńcu Ząbkowickim w szczelinach chodników występuje zespół *Bryo – Saginetum procumbentis*. W kilku miejscach przy drogach leśnych stwierdzono również fitocenozy zespołów głowienki pospolitej i babki zwyczajnej *Prunello – Plantaginetum* i situ chudego *Juncetum tenuis*, a w miejscach silniej ocienionych i wilgotnych występuje dość często zbiorowisko kadłubowe z dominacją wiechliny rocznej *Poa annua* (*Poëtum annuae*). W kilku miejscach przy drodze nr 382 (odcinek: Kamieniec Ząbkowicki – Paczków) stwierdzono również zbiorowisko z panującym pięciornikiem gęsim (zb. *Agrostis stolonifera – Potentilla anserina*), a na dwóch stanowiskach nad zbiornikiem wodnym „Topola" także płat zbiorowiska kadłubowego z sitem ściśnionym *Juncus compressus*.

Zieleń urządzona:

Uzupełnieniem powyższych zespołów roślinności naturalnej jest zieleń urządzona reprezentowana przez: zieleń parkową, cmentarną, przykościelną, a także przez szereg alei i szpalerów przydrożnych. W otwartym krajobrazie rolniczym pełni ona nie tylko funkcję krajobrazowo – estetyczną, ale także ekologiczną, korzystnie wpływającą na mikroklimat oraz walory użytkowe środowiska, zwłaszcza rolniczego. Duże znaczenie ma także zieleń towarzysząca zabudowie wiejskiej oraz zieleń uprawnych sadów i ogrodów. Do najcenniejszych zespołów zieleni urządzonej na terenie gminy należą parki pałacowe (przede wszystkim Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim) oraz zieleń cmentarna i przykościelna.

1.8.4. Zbiorowiska leśne[26].

Tereny leśne są obszarami cennymi pod względem florystycznym, ekologicznym i krajobrazowym. Skupia się w nich większość chronionych i rzadkich gatunków roślin, występujących na terenie gminy. Gmina Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się śladowym zalesieniem. Lasy i grunty leśne zajmują tu powierzchnię 587,24 ha[27] i stanowią zaledwie 6,07 % powierzchni gminy. Samych lasów jest 577,25 ha[28] co stanowi 5,97 % powierzchni gminy. Tylko 11 typowo rolniczych gmin miejsko – wiejskich (nie licząc obszarów miast) oraz wiejskich z całego województwa dolnośląskiego posiada niższy wskaźnik zalesienia (Borów, Domaniów, Jordanów Śląski, Kobierzyce, Kostomłoty, Mściwojów, Ruja, Udanin, Wądroże Wielkie, Wiązów i Żórawina). Zbiorowiska leśne w postaci niewielkich, zwartych powierzchniowo kompleksów występują w południowo – zachodniej części gminy (powyżej wsi Ożary), w okolicach Kamieńca Ząbkowickiego (na południe i na wschód od miejscowości), w południowo – wschodniej części gminy (na wschód od Pomianowa Górnego) oraz przy północno – wschodniej granicy gminy (na północny – wschód od Doboszowic).

Na siedliskach uboższych i bardziej stromych zboczach występują dość rzadko kwaśne buczyny górskie *Luzulo luzuloidis – Fagetum* (w rejonie Ożar, obszar Gór Bardzkich) oraz małe płaty kwaśnej dąbrowy podgórskiej *Luzulo luzuloidis – Quercetum* w odmianie sudeckiej (klasa *Quercetea robori – petraeae*). Na ocienionych wychodniach skalnych na zalesionych zboczach występują zbiorowiska roślinności naskalnej z klasy *Asplenietea trichomanis*: zespół paprotki zwyczajnej i rokietu *Hypno – Polypodietum vulgaris* oraz zespół zanokcicy skalnej *Asplenietum trichomano – rutae – murariae* (np.: Chałupki, Ożary, Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim). W dolinach niewielkich potoków w piętrze pogórza dominują siedliska podgórskiego łęgu jesionowego *Carici remotae – Fraxinetum* (w odmianie sudeckiej), przechodzące dalej w inne zbiorowiska żyznych lasów (grądów i buczyn), np.: w dolinie Ożarskiego Potoku koło Ożar. W niższych położeniach (np.: nad potokami Mąkolnica, Młynówka i ich dopływami) obecne są zdegenerowane postacie łęgu jesionowo – olszowego *Fraxino – Alnetum*. Na obrzeżach lasów (grądów i buczyn) i zarośli, w miejscach zwykle ocienionych występują często zbiorowiska okrajkowe ze związku *Alliarion*, są to fitocenozy reprezentujące różne postacie zespołu *Alliario – Chaerophylletum temuli* (np. koło: Chałupek, Ożar, Sławęcina, Suszki i Śremu). W zbiorowiskach leśnych dość częstym neofitem jest niecierpek drobnokwiatowy *Impatiens parviflora*, który wykazuje tu dość dużą ekspansywność opanowując w wielu miejscach runo leśne, a na skrajach lasów i przy drogach leśnych tworzy własne zbiorowisko, wyróżniane jako *Impatientetum parviflorae*. Na podobnych siedliskach stwierdzono także fitocenozy zespołu *Epilobio – Geranietum robertiani* (Ożary, Zamkowa Góra w Kamieńcu Ząbkowickim), a w miejscach wilgotniejszych, na siedliskach lasów łęgowych różne postaci rzadko podawanego z Dolnego Śląska zespołu *Stachyo sylvaticae –*

[26] Częściowo na podstawie EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.
[27] Łącznie z gruntami związanymi z gospodarką leśną, według GUS 2016.
[28] Według GUS 2016.

Impatientetum noli – tangere (okolice Chałupek, Ożary, Śrem i łęgi nad Nysą Kłodzką) – z udziałem takich gatunków wilgociolubnych jak: niecierpek pospolity *Impatiens noli – tangere*, czyściec leśny *Stachys sylvatica*, czartawa pospolita *Circaea lutetiana*, czy kostrzewa olbrzymia *Festuca gigantea*.

W kwalifikacji siedlisk leśnych siedliskowy typ lasu jest zasadniczą jednostką i stanowi podstawę do podejmowania w gospodarstwie leśnym wszelkich działań hodowlanych. Obejmuje on cały zespół fizycznych warunków środowiska geograficznego, odpowiadających określonym lasotwórczym gatunkom drzew. Znajomość charakterystyki poszczególnych siedlisk i drzewostanów oraz ich udział w danym zespole leśnym daje możliwość wyrobienia sobie ogólnego poglądu o charakterze lasu, jego walorach przyrodniczych i przydatności do pełnienia określonych funkcji ogólnospołecznych.

TABELA 44: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – typy siedliskowe lasu w 2015 roku.

Typ siedliskowy lasu	Symbol	Powierzchnia w ha	Struktura (%)
Bór górski świeży	BGśw	0,64	0,11
Las świeży	Lśw	6,31	1,09
Las mieszany świeży	LMśw	40,28	6,98
Las wyżynny świeży	LWYŻśw	153,73	26,63
Las wyżynny wilgotny	LWYŻw	69,81	12,09
Las mieszany wyżynny świeży	LMWYŻśw	36,57	6,33
Las mieszany wyżynny wilgotny	LMWYŻw	4,50	0,78
Las górski świeży	LGśw	63,08	10,93
Las mieszany górski świeży	LMGśw	26,60	4,61
Las łęgowy wyżynny	LŁWYŻ	120,75	20,92
Ols	Ol	0,77	0,13
Ols jesionowy	OLJ	1,35	0,23
Ols jesionowy wyżynny	OLJWYŻ	52,88	9,16

Źródło: Bank Danych o Lasach, 2016.

Z powyższego zestawienia wynika, że siedliska borowe stanowią zaledwie 0,11 %, zaś lasowe 99,89 % ogólnej powierzchni lasów. Siedliska borowe reprezentowane są tylko przez bór górski świeży (rejon Gór Bardzkich). Siedliska lasowe są bardzo zróżnicowane, a dominują wśród nich las wyżynny świeży i las łęgowy wyżynny, stanowiące odpowiednio 26,63 % i 20,92 % wszystkich siedlisk w gminie. Do większych siedlisk lasowych zaliczyć można także las wyżynny wilgotny, las górski świeży i ols jesionowy wyżynny, stanowiące odpowiednio 12,09 %, 10,93 % i 9,16 % wszystkich siedlisk w gminie. Pozostałe siedliska zajmują niewielkie powierzchnie. Ogółem siedliska nizinne stanowią 8,44 %, siedliska wyżynne 75,91 %, a siedliska górskie 15,65 % wszystkich siedlisk w gminie.

TABELA 45: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura drzewostanów w 2015 roku.

Typ drzewostanu	Symbol	Powierzchnia w ha	Struktura (%)
Sosna	So	78,51	13,60
Świerk	Św	25,04	4,34
Jodła	Jd	2,60	0,45
Buk	Bk	19,04	3,30
Dąb	Db	273,62	47,40
Grab	Gb	4,66	0,81
Brzoza	Brz	22,31	3,86
Olsza	Ol	90,77	15,72
Topola	Tp	10,61	1,84
Osika	Os	50,10	8,68

Źródło: Bank Danych o Lasach, 2016.

Dominującym gatunkiem drzewa na omawianym terenie jest dąb, stanowiący blisko połowę powierzchni wszystkich drzewostanów. Towarzyszą mu znacznie słabiej reprezentowane inne gatunki drzew, a przede wszystkim sosna i świerk. Ogółem liściaste gatunki drzew stanowią 81,61 % powierzchni wszystkich drzewostanów, a iglaste 18,39 %.

W lasach, między innymi na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki, kumulują się różne negatywne zjawiska pochodzenia abiotycznego, biotycznego i antropogenicznego, wpływające na ogólne osłabienie istniejących drzewostanów i całych ekosystemów leśnych. Podstawowym czynnikiem wpływającym na degradację tutejszych lasów są czynniki antropogeniczne (Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim), biotyczne i antropogeniczne (kompleks leśny na wschód od Pomianowa Górnego) oraz abiotyczne i biotyczne (Góry Bardzkie). Spośród nich głównym źródłem zagrożenia dla lasów są przede wszystkim gazowe i pyłowe zanieczyszczenia powietrza emitowane przez przemysł (dwutlenek siarki, związki azotu i fluoru). Na osłabione lasy wskutek czynników antropogenicznych oddziaływują zagrożenia abiotycze i biotyczne, a wśród nich przede wszystkim silne wiatry i szkodniki. Stopień degradacji lasów uznaje się za słaby (Góry Bardzkie) i średni (kompleks leśny na wschód od Pomianowa Górnego oraz Zamkowa Góra w Kamieńcu Ząbkowickim), w skali: słaby – średni – silny[29]. Mimo tego ekosystemy leśne nadal zachowują swoje najistotniejsze walory krajobrazowe, kulturowe i społeczne.

1. 9. Zwierzęta[30].

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się znacznym przekształceniem ekosystemów. Różnorodność fauny jest więc ograniczona. Tam gdzie zdecydowanie dominują grunty orne występują głównie gatunki pospolite, związane z ekosystemami rolniczymi oraz z siedliskami ludzkimi. Znacząco pozytywną rolę w występowaniu i składzie fauny odgrywają tu zadrzewienia śródpolne, małe kompleksy leśne, stawy, zbiorniki wodne i większe powierzchnie łąk.

[29] Na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997), M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997) i M-33-59-C Otmuchów (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997).
[30] Na podstawie: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

BEZKRĘGOWCE:

Obecna struktura użytkowania gruntów sprawia, że gmina jest mało atrakcyjna z punktu widzenia inwentaryzowanych bezkręgowców. Tym bardziej, że trwałe użytki zielone stanowią niewielki procent wszystkich terenów rolnych, a lasy mają charakter typowo gospodarczy, bez imponujących starodrzewi, w dodatku lasy te są znacznie przesuszone. Na terenie znaleziono tylko cztery stanowiska, dwóch gatunków objętych ochroną ścisłą. Są to: modraszek nausitous (*Maculinea nausithous*) oraz modraszek telejus (*Maculinea teleius*). W gminie nie stwierdzono szczególnych miejsc nadających się do utworzenia obszarów chronionych ze względu na bezkręgowce. Należy jednak zwrócić uwagę, że przy odpowiednim gospodarowaniu lasem na Górze Zamkowej, w przyszłości ma szansę pojawić się tam pachnica dębowa (*Osmoderma eremita*). Aby stworzyć jej dogodne warunki siedliskowe należy pozostawiać stare, próchniejące drzewa liściaste, które są miejscem bytowania tego gatunku.

RYBY:

Główny system rzeczny gminy Kamieniec Ząbkowicki tworzy Nysa Kłodzka oraz jej dopływy. Na Nysie Kłodzkiej funkcjonują też dwa zbiorniki retencyjne: „Topola" i „Kozielno", a także żwirownie: Pilcach i Byczeń – Topola. W rezultacie przeprowadzonych badań na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki stwierdzono występowanie łącznie 27 gatunków ryb. Były to: pstrąg potokowy *Salmo trutta fario*, pstrąg tęczowy *Oncorhynchus mykiss*, lipień *Thymallus thymallus*, szczupak *Esox lucius*, płoć *Rutilus rutilus*, amur *Ctenopharyngodon idella*, brzana *Barbus barbus*, jelec *Leuciscus leuciscus*, jaź *Leuciscus idus*, kleń *Leuciscus cephalus*, karaś *Carassius carassius*, karaś srebrzysty *Carassius gibelio*, strzebla potokowa *Phoxinus phoxinus*, karp *Cyprinus carpio*, kiełb *Gobio gobio*, leszcz *Abramis brama*, lin *Tinca tinca*, świnka *Chondrostoma nasus*, ukleja *Alburnus alburnus*, wzdręga *Scardinius erythropthalmus*, śliz *Barbus barbus*, sum *Silurus glanis*, miętus *Lota lota*, okoń *Perca fluviatilis*, sandacz *Sander lucioperca*, węgorz *Anguilla anguilla*, ciernik *Gasterosteus aculeatus*. Jedynym gatunkiem objętym ochroną ścisłą był śliz *B. barbatula.* Obecność tego gatunku stwierdzono w następujących ciekach:

- Nysa Kłodzka – na całej długości w granicach gminy;
- Budzówka – na całej długości w granicach gminy;
- Mąkolnica – na całej długości w granicach gminy;
- stanowisko na cieku w miejscowości Doboszowice.

Ze względu na stosunkowo niski status ochronny śliza i brak zagrożeń dla jego egzystencji wyznaczanie obszarów istotnych dla jego ochrony nie wydaje się celowe.

PŁAZY i GADY:

Wszystkie gatunki płazów (Amphibia) i gadów (Reptilia) występujące w Polsce objęte są ścisłą ochroną gatunkową. W badanej gminie herpetofauna jest raczej uboga i nie ma zbyt wielu siedlisk będących miejscem występowania szczególnie rzadkich gatunków płazów lub gadów. Zdecydowanie najcenniejszym miejscem są stawy koło miejscowości Bartniki. Występują tam między innymi: kumak nizinny, ropucha szara, ropucha zielona, grzebiuszka ziemna, żaby zielona, żaba trawna, zaskroniec zwyczajny, żmija zygzakowata i jaszczurka zwinka. W takcie badań na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki stwierdzono występowanie ogółem 9 gatunków płazów: Traszka zwyczajna *Triturus vulgaris*, Ropucha szara *Bufo bufo*, Ropucha zielona *Bufo viridis*, Grzebuiszka ziemna *Pelobates fuscus*, Kumak nizinny *Bombina bombina*, Rzekotka drzewna *Hyla arborea*, Żaba trawna *Rana temporaria*, Żaba wodna *Rana esculenta* kl. i Żaba jeziorkowa *Rana lessonae* oraz 5 gatunków gadów: Padalec *Anguis fragilis*, Jaszczurka zwinka *Lacerta agilis*, Jaszczurka żyworódka *Lacerta vivipara*, Zaskroniec zwyczajny *Natrix natrix* i Żmija zygzakowata *Vipera berus*.

PTAKI:

W gminie Kamieniec Ząbkowicki dominującym typem krajobrazu jest krajobraz rolniczy, w związku z powyższym jest tu stosunkowo niewiele fragmentów leśnych. Najcenniejszym z przyrodniczego punktu widzenia obszarem jest dolina Nysy Kłodzkiej z fragmentem dobrze zachowanego łęgu i dwa zbiorniki retencyjne: „Topola" i „Kozielno", a także liczne żwirownie. Dlatego też najliczniejszą w gatunki grupą awifauny okazały się być ptaki związane ze środowiskiem wodnym. Z ciekawszych i charakteryzujących się znaczącą liczebnością gatunków lęgowych stwierdzono: kolonię lęgową śmieszki i brzegówki, rybitwę białoczelną, mewę pospolitą, rybitwę rzeczną, sieweczkę rzeczną, czajkę, a także zimorodka, remiza, dziwonię, strumieniówkę i świerszczaka. Stwierdzono także dość dużo dzięciołów, głównie w dolinie Nysy Kłodzkiej i na Górze Zamkowej. Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki stwierdzono łącznie 139 gatunków ptaków, z czego 113 gniazdowało lub prawdopodobnie gniazdowało na badanym terenie. Pozostałe 26 gatunków były to ptaki zalatujące z sąsiednich gmin, migrujące bądź zimujące. Stwierdzono tu 24 gatunki z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej UE, z czego 15 lęgowych. Są to: bączek *Ixobrychus minutus,* bocian biały *Ciconia ciconia,* trzmielojad *Pernis apivorus,* błotniak stawowy *Circus aeruginosus,* rybitwa rzeczna *Sterna hirundo,* rybitwa białoczelna *Sterna albifrons,* zimorodek *Alcedo atthis*, żołna *Merops apiaster*, dzięcioł zielonosiwy *Picus canus,* dzięcioł czarny *Dryocopus martius,* dzięcioł średni *Dendrocopos medius,* jarzębatka *Sylvia nisoria,* muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis,* gąsiorek *Lanius collurio* i ortolan *Emberiza hortulan*. Znaleziono tu 8 gatunków wpisanych do polskiej Czerwonej Księgi (Głowaciński, 2001), z czego 3 lęgowe (bączek, rybitwa białoczelna, żołna) i 5 nielęgowych (bielik, sokół wędrowny, ostrygojad, łęczak, czeczotka). Dodatkowo turkawka została umieszczona na „*Czerwonej Liście Zwierząt Ginących i Zagrożonych w Polsce*". Wśród gatunków wymienianych jako zagrożone na Śląsku wykryto 5 (bączek *Ixobrychus minutus,* kobuz *Falco subbuteo,* przepiórka *Coturnix coturnix,* srokosz *Lanius excubitor* i pluszcz *Cinclus cinclus*), a potencjalnie zagrożonych 15 (perkoz rdzawoszyi *Podiceps grisegena*, krakwa *Anas strepera*, cyraneczka *Anas crecca*, cyranka *Anas querquedula,* płaskonos *Anas clypeata,* trzmielojad *Pernis apivorus,* turkawka *Streptopelia turtur*, zimorodek *Alcedo atthis,* dzięcioł średni *Dendrocopos medius,* pliszka górska *Motacilla cinerea,* świerszczak *Locustella naevia,* jarzębatka *Sylvia nisoria,* muchołówka białoszyja *Ficedula albicollis*, gąsiorek *Lanius collurio* i dziwonia *Carpodacus erythrinus*. Znaleziono również 2 gatunki, dla których jest obowiązek wyznaczenia strefy ochronnej wokół gniazda i regularnego przebywania (sokół wędrowny *Falco peregrinus* i bocian czarny *Ciconia nigra*). W wyniku inwentaryzacji awifauny oraz wykorzystania wcześniejszych obserwacji w gminie Kamieniec Ząbkowicki można wyróżnić kilka obszarów zasługujących na otoczenie ochroną pod względem ornitologicznym w celu zachowania bioróznorodności i zasobów puli genowej:

- Żwirownie Pilce od zachodniej granicy gminy Kamieniec Ząbkowicki do granicy z lasem od strony wschodniej;
- Łęgi doliny Nysy Kłodzkiej;
- Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Zbiornik „Topola".

SSAKI (bez nietoperzy):

Stan teriofauny na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki można określić jako zadowalający. Występują tu dwa gatunki wyszczególnione w II Załączniku Dyrektywy Siedliskowej UE – bóbr europejski *Castro fiber* i wydra *Lutra lutra*, przy czym wydrę stwierdzono na wszystkich ciekach wodnych odpowiedniej wielkości. Stwierdzono dwa gatunki rzadkich gryzoni z rodziny popielicowatych – orzesznicę *Muscardinus avellanarius* i popielicę *Glis glis*. Występowanie tych gatunków świadczy o wysokim stopniu naturalności lasów (a przynajmniej ich fragmentów). Powszechnie występuje jeż zachodni *Erinaceus europaeus*, a niewykluczone że zachowały się niewielkie populacje ginącego chomika europejskiego *Cricetus cricetus*. Na biotopach polnych i łąkowych grupa zwierząt

kręgowych posiada również swoich przedstawicieli, np.: zające i kuropatwy. W obrębie terenów leśnych Gór Bardzkich występuje także gruba zwierzyna reprezentowana przez dzika, jelenia, sarnę i lisa. Na podstawie zgromadzonych danych wyznaczono 3 obszary istotne dla ochrony ssaków:

- Dolina Nysy Kłodzkiej między Byczeniem, a gliniankami Bartniki;
- Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Lasy na południe od wsi Ożary.

NIETOPERZE:

Występowanie nietoperzy uzależnione jest przede wszystkim od dostępności kryjówek (dziuple drzew, strychy i szczeliny budynków, mosty), miejsc zimowania (głównie różnego rodzaju obiekty podziemne zapewniające odpowiednie warunki mikroklimatyczne) oraz bazy pokarmowej. Z tego powodu poznanie i ochrona tych kluczowych miejsc staje się obecnie niezwykle ważna. Ochronę nietoperzy w naszym kraju reguluje szereg przepisów i porozumień. Wszystkie objęte są ochroną. Nietoperze na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znane są tylko z jednego stanowiska zimowego w piwnicach pałacu (Haitlinger, 1976), gdzie stwierdzono już w latach 70–tych XX wieku siedem gatunków. Późniejsze badania wykazały obecność już tylko 6 gatunków (Charaziak – Kovács A i in. 2004, Furmankiewicz, 2007). Natomiast z okresu pozazimowego podawanych jest tylko kilka stanowisk dwóch gatunków (Furmankiewicz, 2007). W sumie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki na podstawie danych wcześniejszych i obecnych badań wykazano obecność 14 gatunków nietoperzy: Nocek duży *Myotis myotis,* Nocek Natterera *Myotis nattereri,* Nocek orzęsiony *Myotis emarginatus,* Nocek wąsatek *Myotis mystacinus,* Nocek rudy *Myotis daubentonii,* Nocek łydkowłosy *Myotis dasycneme,* Mroczek posrebrzany *Vespertilio murinus,* Mroczek późny *Eptesicus serotinus,* Karlik malutki *Pipistrellus pipistrellus,* Karlik większy *Pipistrellus nathusii,* Borowiec wielki *Nyctalus noctula,* Gacek brunatny *Plecotus auritus,* Gacek szary *Plecotus austriacus* i Mopek *Barbastella barbastellus*. Na szczególną uwagę zasługuje obecność nietoperzy uważanych za rzadkie i zagrożone w skali Europy: nocka dużego, nocka orzęsionego, nocka łydkowłosego i mopka. Stwierdzony tutaj zespół nietoperzy jest jednak zdominowany przez gatunki synantropijne. Ale również one nie wykazują dużych liczebności w okresie rozrodu, natomiast w czasie migracji liczebność ich i aktywność znacznie wzrasta. Liczba stwierdzonych gatunków nie jest jeszcze zamknięta. Przylegający do gminy od południa duży obszar leśny oraz dolina rzeczna z licznymi zbiornikami mogą stwarzać dogodne warunki również dla innych gatunków. W okresie letnim można spodziewać się pojawienia karlika drobnego *Pipistrellus pygmeus* oraz nocka Brandta *Myotis brandtii*, a zimą nocka Bechsteina *Myotis bechsteini* i mroczka pozłocistego *Eptesicus nillsonii*, stwierdzonych w sąsiednich gminach. Wszystkie te gatunki mogą również przelatywać przez obszar gminy w okresie migracji wiosennych i jesiennych. Miejscem wyjątkowym w gminie Kamieniec Ząbkowicki dla występowania nietoperzy jest las porastający Zamkową Górę wraz z zamkiem. W piwnicach, na strychach oraz w opuszczonych pomieszczeniach zamku znajduje schronienie osiem gatunków, w tym dwa wymienione w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej. W otaczającym zamek lesie również znajdują się dogodne schronienia zarówno dla nietoperzy stwierdzonych na zamku jak i dla kolejnych trzech gatunków. Szczególnie ważne jest zachowanie istniejącego w podziemnych pomieszczeniach zimowiska nietoperzy. Jest to jedyne hibernakulum na terenie gminy, znane i wykorzystywane przez nietoperze przynajmniej od lat 70–tych XX wieku. Ważnym żerowiskiem na terenie gminy jest dolina Nysy Kłodzkiej. Gromadzą się tutaj licznie gatunki związane z wodami (karlik większy, nocek rudy), oraz z mozaiką środowisk: karlik malutki i borowiec wielki. Z czasem wzrośnie znaczenie zbiorników retencyjnych, które wraz z tworzeniem się w nich stabilnych ekosystemów staną się bogatym żerowiskiem. Tak liczne duże zbiorniki mogą stwarzać dogodne warunki dla nocka łydkowłosego, który w przyszłości może liczniej pojawiać się na nich, a nawet założyć w okolicy kolonie letnie. Dolina Nysy Kłodzkiej jest też ważnym korytarzem migracyjnym dla nietoperzy, o czym świadczy duża ich aktywność w okresie jesieni.

Do największych zagrożeń dla fauny i flory występującej na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki należą przede wszystkim:

- regulacja lub zwiększenie zanieczyszczenia cieków wodnych;
- likwidacja starych, dziuplastych i martwych drzew w lasach i parkach;
- zmiany stosunków wodnych prowadzące do osuszania terenów podmokłych;
- zalesianie oraz samorzutne zarastanie przez drzewa śródleśnych łąk i bagien;
- usuwanie pojedynczych i rosnących w grupach starych drzew na terenach otwartych;
- likwidacja zbiorników wodnych;
- likwidacja śródpolnych alei;
- postępująca chemizacja rolnictwa.

1. 10. Ochrona przyrody.

Do podstawowych form ochrony przyrody w Polsce należy tworzenie rezerwatów przyrody, parków narodowych, parków krajobrazowych i obszarów chronionego krajobrazu. Coraz większe znaczenie mają także użytki ekologiczne, stanowiska dokumentacyjne oraz zespoły przyrodniczo – krajobrazowe. Formami ochrony indywidualnej są: gatunkowa ochrona roślin i zwierząt oraz pomniki przyrody w rodzaju: pojedynczych drzew, alei, głazów narzutowych, skałek itp., które są akcentami wydatnie wpływającymi na urozmaicenie krajobrazu.

1.10.1. Położenie gminy na tle systemu ochrony przyrody w regionie.

Spośród form ochrony przyrody wyszczególnionych w art. 6 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2015 roku poz. 1651 z późn. zm.) na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki występują: obszar NATURA 2000, pomniki przyrody oraz gatunkowa ochrona roślin i zwierząt (podrozdziały nr: *1.10.2. – 1.10.4.*). Dodatkowo w bezpośredniej bliskości od granic gminy (w zakresie szeroko pojętych powiązań przyrodniczych) zlokalizowane są istotne dla Przedgórza Sudeckiego oraz Sudetów Środkowych i Wschodnich wielkopowierzchniowe formy ochrony przyrody. Są to:

- Obszar Chronionego Krajobrazu „Wzgórza Niemczańsko – Strzelińskie” – na północ i północny – wschód od granic gminy;
- „Otmuchowsko – Nyski” Obszar Chronionego Krajobrazu – na południowy – wschód od granic gminy;
- Park Krajobrazowy „Gór Opawskich” – na południowy – wschód od granic gminy;
- Park Krajobrazowy „Jeseniki” (CHKO Jeseníky) – na południowy – wschód od granic gminy;
- Śnieżnicki Park Krajobrazowy – na południe od granic gminy;
- Obszar Chronionego Krajobrazu „Góry Bardzkie i Sowie” – na zachód od granic gminy;
- Park Narodowy Gór Stołowych – na południowy – zachód od granic gminy;
- Park Krajobrazowy Gór Sowich – na północny – zachód od granic gminy;
- Ślężański Park Krajobrazowy – na północny – zachód od granic gminy.

oraz obszary NATURA 2000:

- Skałki Stoleckie (PLH 020012) – na północ od granic gminy.
- Wzgórza Niemczańskie (PLH 020082) – na północ od granic gminy;
- Muszkowicki Las Bukowy (PLH 020068) – na północ od granic gminy;
- Wzgórza Strzelińskie (PLH 020074) – na północny – wschód od granic gminy;
- Zbiornik Otmuchowski (PLB 160003) i Zbiornik Nyski (PLB 160002) – na południowy – wschód od granic gminy;
- Kopalnie w Złotym Stoku (PLH 020007) – na południe od granic gminy;
- Góry Złote (PLH 020096) – na południe od granic gminy;

- Przełom Nysy Kłodzkiej koło Morzyszowa (PLH 020043) – na południowy – zachód od granic gminy;
- Góry Bardzkie (PLH 020062) – na południowy – zachód i zachód od granic gminy;
- Kamionki (PLH 020005) – na północny – zachód od granic gminy.

1.10.2. NATURA 2000.

Według art. 25 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „*sieć obszarów Natura 2000* obejmuje: 1) obszary specjalnej ochrony ptaków; 2) specjalne obszary ochrony siedlisk; 3) obszary mające znaczenie dla Wspólnoty. Obszar Natura 2000 może obejmować część lub całość obszarów i obiektów objętych formami ochrony przyrody, o których mowa w art. 6 ust 1 pkt 1 – 4 i 6 – 9". Formy te to: parki narodowe, rezerwaty przyrody, parki krajobrazowe, obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, stanowiska dokumentacyjne, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo – krajobrazowe.

Sieć Natura 2000 to sposób na wypełnienie zobowiązań Unii Europejskiej, nałożonych przez Konwencję z Rio. Podstawę prawną sieci Natura 2000 stanowią dwa akty prawne: tak zwana Dyrektywa Ptasia (Dyrektywa Rady 79/409/EWG z 02 kwietnia 1979 roku o ochronie dzikich ptaków) i Dyrektywa Siedliskowa (Dyrektywa Rady 92/43/EWG z 21 maja 1992 roku o ochronie siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory). Przewidują one stworzenie systemu obszarów, połączonych korytarzami ekologicznymi, tworzących razem spójną funkcjonalnie sieć ekologiczną. Jej zadaniem będzie utrzymanie różnorodności biologicznej przez ochronę najcenniejszych, najrzadszych elementów przyrody, ale też najbardziej typowych, wciąż jeszcze powszechnych układów przyrodniczych, charakterystycznych dla regionów biogeograficznych. Tworzenie takiej sieci jest obowiązkiem każdego kraju członkowskiego UE, gdyż dyrektywy unijne mają charakter tzw. „twardego prawa", a więc muszą być przestrzegane pod groźbą sankcji finansowych.

Przed 1 maja 2004 roku Polska (strona rządowa) przekazała do Komisji Europejskiej listę obszarów NATURA 2000, które jeśli zostaną zaakceptowane przez Komisję, zostaną objęte ochroną. Dodatkowo tereny spełniające kryteria jako obszar NATURA 2000 zostały zgłoszone do Komisji Europejskiej przez organizacje pozarządowe na tak zwanej „Shadow List". Zgodnie ze stanowiskiem Komisji Europejskiej dla wszystkich tych obszarów należy stosować postępowanie w sprawie oceny oddziaływania na środowisko przedsięwzięcia lub planu na obszar NATURA 2000 zgodnie z art. 33 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2015 roku poz. 1651 z późn. zm.). Do dnia 12 grudnia 2008 roku Komisja Europejska zatwierdziła 364 obszary specjalnej ochrony siedlisk NATURA 2000 położone w Polsce, mające znaczenie dla Wspólnoty, wobec których można stosować pełną procedurę z art. 5 Dyrektywy Siedliskowej, a dodatkowo do końca 2008 roku rząd Polski wyznaczył w drodze rozporządzenia 141 obszarów specjalnej ochrony ptaków. W dniu 29 października 2009 roku Minister Środowiska przesłał do Komisji Europejskiej listę 454 nowych obszarów i 77 powiększeń obszarów już istniejących. W rezultacie siedliskowa część sieci wzrosła do 823 obszarów, pokrywając około 11% powierzchni lądowej Polski. W wyniku realizacji działań zmierzających do uzupełnienia sieci Natura 2000 wycofana została w 2009 roku skarga z Trybunału Sprawiedliwości Wspólnot Europejskich dotycząca niekompletności sieci Natura 2000 w Polsce. W dniach 24–25 marca 2010 roku w Warszawie odbyło się Bilateralne Seminarium Biogeograficzne weryfikujące kompletność sieci specjalnych obszarów ochrony siedlisk w Polsce, podczas którego okazało się, że nadal nie wszystkie gatunki i siedliska są wystarczająco chronione i wskazano konieczność uzupełnień, których skala jest już jednak niewielka w porównaniu do początkowych braków. Opierając się na postanowieniach licznych seminariów w latach 2010 – 2012 zostało przeprowadzone opiniowanie projektowanych nowych i zmienianych istniejących obszarów Natura 2000. Wynikiem przeprowadzonej procedury opiniowania była wysłana do KE w październiku 2012 roku lista uzupełniająca sieć obszarów Natura 2000 w Polsce. Obecnie w Polsce sieć Natura 2000 zajmuje prawie 1/5 powierzchni lądowej

kraju. W jej skład wchodzi: 845 obszarów mających znaczenie dla Wspólnoty (obszary "siedliskowe" – przyszłe specjalne obszary ochrony siedlisk) oraz 145 obszarów specjalnej ochrony ptaków. Wśród nich jest 1 obszar położony na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki – „Łęgi koło Chałupek" (kod PLH 020104 – SOO Specjalny Obszar Ochrony) zlokalizowany w południowo – wschodniej części gminy.

ŁĘGI KOŁO CHAŁUPEK (PLH 020104):

Obszar „Łęgi koło Chałupek" (całkowita powierzchnia 127,21 ha) znajduje się w obrębie Obniżenia Otmuchowskiego, pomiędzy miejscowościami Chałupki i Pomianów Dolny, w zakresie wysokości 200 – 225 m n.p.m. i jest płaskim terenem, pokrytym czwartorzędowymi osadami z dobrze rozwiniętą siecią cieków. Teren ten jest pokryty zwartym kompleksem lasu liściastego (grądów i łęgów). System grobli, którymi poprowadzono drogi w obrębie lasu, spowodował zaburzenia w przepływie wody. Obszar jest cenny dla ochrony doskonale zachowanych fragmentów lasów łęgowych, szczególnie podgórskich postaci łęgu jesionowego z dużymi populacjami typowych dla podtypu gatunków chronionych (szczególnie *Leucoium vernum*). Łącznie siedliska Natura 2000 zajmują tu 94 % obszaru. Zagrożenia dla obszaru związane są z dwoma czynnikami: zaburzeniami gospodarki wodnej oraz gospodarką leśną. Zaburzenia poziomu wód wynikają z obecności grobli, na których biegną drogi, co spowodowało zakłócenia w naturalnym przepływie wód oraz z zachodzących obecnie zmian klimatycznych. Gospodarka leśna może być zagrożeniem, jeżeli będą podejmowane działania nie uwzględniające wymagań ochrony danego typu siedliska. Obszar jest własnością Skarbu Państwa w zarządzie Nadleśnictwa Henryków.

Typy siedlisk wymienione w Załączniku I Dyrektywy Rady 92/43/EWG:

- 6430 ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i ziołorośla nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*);
- 6510 niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*);
- 9170 grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio–Carpinetum*, *Tilio–Carpinetum*);
- 91E0 łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo–fragilis*, *Populetum albae*, *Alnenion*);

Klasy siedlisk (% ogólnej powierzchni):

- Lasy liściaste zrzucające liście na zimę – 94,67 %;
- Ekstensywne uprawy zbóż (w tym z zastosowaniem ugorowania w płodozmianie) – 2,11 %;
- Łąki wilgotne, łąki świeże – 0,37 %;
- pozostałe tereny – 1,21 %.

1.10.3. Pomniki przyrody.

Według art. 40 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „*pomnikami przyrody* są pojedyncze twory przyrody żywej i nieożywionej lub ich skupienia o szczególnej wartości przyrodniczej, naukowej, kulturowej, historycznej lub krajobrazowej oraz odznaczające się indywidualnymi cechami, wyróżniającymi je wśród innych tworów, okazałych rozmiarów drzewa, krzewy gatunków rodzimych lub obcych, źródła, wodospady, wywierzyska, skałki, jary, głazy narzutowe oraz jaskinie". Pomniki przyrody są ważnym elementem składowym krajobrazu, podnoszą jego piękno, posiadają wysokie walory dydaktyczne i edukacyjne.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki występuje 25 pomników przyrody w postaci pojedynczych lub skupionych grup drzew.

TABELA 46: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz pomników przyrody.

L.P.	Nazwa pomnika	Obwód[31]	Lokalizacja (nr działki)	Podstawa prawna
1	2	3	4	5
1	Jesion wyniosły (*Fraxinus exelsior*)	322	Starczów (292)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
2	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	18	Starczów (292)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
3	Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	560	Kamieniec Ząbkowicki (743/17)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
4	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	80	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
5	Grupa drzew (2 szt.) Cis pospolity (*Taxus baccata*)	60 , 68	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
6	Grupa drzew (3 szt.) Cis pospolity (*Taxus baccata*)	od 30 do 40	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
7	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	85	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
8	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	68	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
9	Grupa drzew (3 szt.) Cis pospolity (*Taxus baccata*)	od 35 do 60	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
10	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	47	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
11	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	39	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
12	Lipa drobnolistna (*Tilia cordata*)	310	Kamieniec Ząbkowicki (741/1)	Uchwała Nr XL/270/02 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 26.07.2002 roku
13	Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	600	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)

[31] W cm, na wysokości 1,3 m.

1	2	3	4	5
14	Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	500	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
15	Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	521	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
16	Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	500	Kamieniec Ząbkowicki (775 – 677)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
17	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	61	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
18	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	85	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
19	Tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*)	301	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
20	Tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*)	254	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
21	Tulipanowiec amerykański (*Liriodendron tulipifera*)	297	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
22	Katalpa żółtokwiatowa (*Catalpa ovata*)	211	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
23	Katalpa żółtokwiatowa (*Catalpa ovata*)	201	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
24	Katalpa żółtokwiatowa (*Catalpa ovata*)	138	Kamieniec Ząbkowicki (789/30)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)
25	Cis pospolity (*Taxus baccata*)	45	Kamieniec Ząbkowicki (936/4)	Rozporządzenie Nr 11 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 8 sierpnia 2008 roku (Dz. Urz. Woj. Dol. Nr 221 z dnia 19.08.2008 roku poz. 2494)

Źródło: Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska we Wrocławiu, 2016.

1.10.4. Ochrona gatunkowa fauny i flory.

Zgodnie z ustawą o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „*ochrona gatunkowa* ma na celu zapewnienie przetrwania i właściwego stanu dziko występujących roślin, zwierząt i grzybów oraz ich siedlisk, gatunków rzadko występujących, endemicznych, podatnych na zagrożenia i zagrożonych wyginięciem oraz objętych ochroną na podstawie umów międzynarodowych, a także zachowanie różnorodności gatunkowej i genetycznej”.

Na podstawie opracowanej w 2008 roku *Inwentaryzacji Przyrodniczej Gminy Kamieniec Ząbkowicki* udokumentowano szereg roślin i zwierząt podlegających prawnej ochronie gatunkowej:

ROŚLINY – ochrona ścisła:

- Perłówka siedmiogrodzka – *Melica transsilvanica*;
- Podejźrzon marunowy – *Botrychium matricariifolium*;
- Storczyk męski – *Orchis mascula*.

ROŚLINY – ochrona częściowa:

- Centuria pospolita – *Centaurium erythraea*;
- Czosnek niedźwiedzi – *Allium ursinum*;
- Dziewięćsił bezłodygowy – *Carlina acaulis*;
- Śnieżyca wiosenna – *Leucoium vernum;*
- Śnieżyczka przebiśnieg – *Galanthus nivalis*;
- Włosienicznik rzeczny – *Batrachium fluitans*;
- Zimowit jesienny – *Colchicum autumnale.*

BEZKRĘGOWCE:

- Modraszek nausitous – *Maculinea nausithous*;
- Modraszek telejus – *Maculinea teleius*.

RYBY:

- śliz – *Barbatula barbatula*.

PŁAZY:

- Traszka zwyczajna – *Triturus vulgaris*;
- Ropucha szara – *Bufo bufo*;
- Ropucha zielona – *Bufo viridis*;
- Grzebuiszka ziemna – *Pelobates fuscus*;
- Kumak nizinny – *Bombina bombina*;
- Rzekotka drzewna – *Hyla arborea*;
- Żaba trawna – *Rana temporaria*;
- Żaba wodna – *Rana esculenta* kl.;
- Żaba jeziorkowa – *Rana lessonae*.

GADY:

- Padalec – *Anguis fragilis*;
- Jaszczurka zwinka – *Lacerta agilis*;
- Jaszczurka żyworódka – *Lacerta vivipara*;
- Zaskroniec zwyczajny – *Natrix natrix*;
- Żmija zygzakowata – *Vipera berus*.

PTAKI:

- Białorzytka – *Oenanthe oenanthe;*
- Błotniak stawowy – *Circus aeruginosus;*
- Bocian biały – *Ciconia ciconia;*
- Bocian czarny – *Ciconia nigra;*
- Brzegówka – *Riparia riparia;*
- Brzęczka – *Locustella luscinioides;*

- Czajka – *Vanellus vanellus;*
- Czapla biała – *Egretta alba;*
- Czyż – *Carduelis spinus;*
- Dzięcioł czarny – *Dryocopus martius;*
- Dzięcioł średni – *Dendrocopos medius;*
- Dzięcioł zielonosiwy – *Picus canus;*
- Dzięcioł zielony – *Picus viridis;*
- Dziwonia – *Carodacus erythrinus;*
- Gąsiorek – *Lanius collurio;*
- Jarzębatka – *Sylvia nisoria;*
- Jastrząb – *Accipiter gentiles;*
- Kląskawka – *Saxicola rubicola;*
- Kobuz – *Falco subbuteo;*
- Krakwa – *Anas strepera;*
- Krętogłów – *Jynx torquilla;*
- Kruk – *Corvus corax;*
- Łęczak – *Tringa glareola;*
- Mewa białogłowa – *Larus cachinnans;*
- Mewa pospolita – *Larus canus;*
- Muchołówka białoszyja – *Ficedula albicollis;*
- Ortolan – *Emberiza hortulana;*
- Pliszka górska – *Motacilla cinerea;*
- Pluszcz – *Cinclus cinclus;*
- Przepiórka – *Coturnix coturnix;*
- Pustułka – *Falco tinnunculus;*
- Remiz – *Remiz pendulinus;*
- Rybitwa białoczelna – *Sterna albifrons;*
- Rybitwa czarna – *Chlidonias niger;*
- Rybitwa rzeczna – *Sterna hirundo;*
- Sieweczka rzeczna – *Charadrius dubius;*
- Siniak – *Columba oeans;*
- Srokosz – *Lanius excubitor;*
- Strumieniówka – *Locustella fluviatilis;*
- Świergotek łąkowy – *Anthus pratensis;*
- Świerszczak – *Locustella naevia;*
- Trzmielojad – *Pernis apivorus;*
- Turkawka – *Streptopelia turtur;*
- Zimorodek – *Alcedo atthis.*

SSAKI (w tym Nietoperze):

- Jeż nieoznaczony – *Erinaceus sp.*;
- Popielica – *Glis glis*;
- Bóbr europejski – *Castor fiber*;
- Wydra – *Lutra lutra*.
- Nocek duży – *Myotis myotis*;
- Nocek Natterera – *Myotis nattereri*;
- Nocek orzęsiony – *Myotis emarginatus*;
- Nocek wąsatek – *Myotis mystacinus*;
- Nocek rudy – *Myotis daubentonii*;
- Nocek łydkowłosy – *Myotis dasycneme*;
- Mroczek posrebrzany – *Vespertilio murinus*;
- Mroczek późny – *Eptesicus serotinus*;
- Karlik malutki – *Pipistrellus pipistrellus*;
- Karlik większy – *Pipistrellus nathusii*;
- Borowiec wielki – *Nyctalus noctula*;
- Gacek brunatny – *Plecotus auritus;*
- Gacek szary – *Plecotus austriacus*;
- Mopek – *Barbastella barbastellus*.

1.10.5. Cenne siedliska przyrodnicze[32].

W wyniku prac inwentaryzacyjnych stwierdzono występowanie 11 typów siedlisk przyrodniczych z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 roku, w tym 1 siedliska priorytetowego (lasy łęgowe – *91E0). 7 ze stwierdzonych siedlisk to nieleśne, a 4 to siedliska leśne.

SIELDLISKA NIELEŚNE:

- 3150 Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nyphaeion, Potamion;*
- 3260 Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników;
- 6210 Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*);
- 6430 Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*);
- 6510 Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*);
- 8210 Wapienne ściany skalne ze zbiorowiskami *Potentilletalia caulescentis;*
- 8220 Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacetalia vandellii.*

SIEDLISKA LEŚNE:

- 9110 Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagion*);
- 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*);
- 9190 Kwaśne dąbrowy;
- *91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetea purpureae, Alno-Ulmion*).

SIEDLISKA NIELEŚNE:

(3150) Starorzecza i naturalne eutroficzne zbiorniki wodne ze zbiorowiskami z *Nyphaeion, Potamion*

Charakterystyka: na obszarze gminy brak jest naturalnych eutroficznych zbiorników wodnych. Występują jednak niewielkie fragmenty odciętych koryt rzecznych nad Nysą Kłodzką. Występuje w nich roślinność wodna zanurzona, np.: rogatek sztywny *Ceratophyllum demersum*, włosienicznik krążkowaty *Batrachium circinatum*, moczarka kanadyjska *Elodea canadensis*, rzadziej pływająca rzęsa drobna *Lemna minor*.

Występowanie: stwierdzono 3 niewielkie (o powierzchni rzędu kilku arów) starorzecza na odcinku Nysy Kłodzkiej między Kamieńcem Ząbkowickim i Śremem.

(3260) Nizinne i podgórskie rzeki ze zbiorowiskami włosieniczników

Charakterystyka: Siedlisko to występuje w ramach koryta Nysy Kłodzkiej. Rzeka jest tu dość płytka, szybko płynąca, o dnie silnie kamienisto – żwirowym, miejscami tworzy kamienisto – piaszczyste łachy i płycizny. Roślinność wodna jest bardzo uboga (zanurzona i pływająca), ma jajowatą formę przestrzenną płatów, występują przede wszystkim płaty zespołu włosienicznika rzecznego *Ranunculetum fluitantis*, bardzo rzadko stwierdzono zdrojek pospolity *Fontinalis antipyretica* (koło Śremu). Taka postać siedliska nawiązuje do odmiany typowej (Puchalski 2008). W potoku Trująca na południe od Topoli stwierdzono inną odmianę siedliska, z większym pokryciem roślinności wodnej: włosienicznik wodny *Batrachium aquatile*, rzęśl długoszyjkowa *Callitriche*

[32] Na podstawie: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

cophocarpa, rdestnica drobna *Potamogeton pusillus*, przetacznik bobowniczek *Veronica beccabunga*, rzęsa drobna *Lemna minor.*

Występowanie: Za siedlisko rzeki włosienicznikowej uznano całe koryto Nysy Kłodzkiej na odcinku długości około 13 km (od Pilc, poprzez Kamieniec Ząbkowicki i Śrem, aż do Bartnik). W dół od tego odcinka rzeka staje się głębsza i brak w niej włosieniczników i innych typowych dla siedliska roślin wodnych. Poza tym siedlisko to stwierdzono nad potokiem Trująca przy południowo – zachodnim brzegu zbiornika wodnego „Topola", na długości około 0,5 km. Szacunkowo łączna powierzchnia siedliska na terenie gminy wynosi około 35 ha.

(6210) Murawy kserotermiczne (*Festuco-Brometea*)

Charakterystyka: brak w murawach na terenie gminy istotnych stanowisk storczykowatych, więc nie jest to siedlisko priorytetowe. Siedlisko to różnicuje się na dwa podtypy: murawy naskalne (kod podtypu 6210-1) i murawy kwietne (6310-3). Murawy naskalne to inicjalne zbiorowiska ze związku *Festucion pallentis* z udziałem takich gatunków jak perłówka siedmiogrodzka *Melica transsilvanica*, dąbrówka kosmata *Ajuga genevensis,* rumian żółty *Anthemis tinctoria*, czyścica drobnokwiatowa *Acinos arvensis*, kostrzewa murawowa *Festuca trachyphylla*. Murawy kwieciste charakteryzuję większy udział gatunków to jest: janowiec barwierski *Genista tinctoria*, chaber driakiewnik *Centaurea scabiosa*, lepnica zwisła *Silene nutans*, tymotka Boehmera *Phleum phleoides*, driakiew żółtawa *Scabiosa ochroleuca,* bukwica lekarska *Betonica officinalis*, kłosownica pierzasta *Brachypodium pinnatum*, strzęplica nadobna *Koeleria macrantha*, piaskowiec macierzankowy *Arenaria serpyllifolia*, koniczyna pagórkowa *Trifolium montanum*, turzyca pagórkowa *Carex montana*, ale także gatunków muraw napiaskowych: kostrzewa piaskowa *Festuca psammophlia*, przetacznik wiosenny *Veronica verna,* mokrzycznik baldaszkowy *Holosteum umbellatum*, rogownica murawowa *Cerastium glutinosum*, chroszcz nagołodygowy *Teesdalea nudicaulis*, nicennice *Filago* spp., smółka pospolita *Viscaria vulgaris*, chaber nadreński *Centaurea stoebe*. Murawy te są siedliskiem wielu zagrożonych i chronionych gatunków na terenie gminy.

Występowanie: Stwierdzono siedlisko na 4 stanowiskach. Ożary – skałka w dolinie Ożarskiego Potoku w południowej części wsi. Drugim miejscem koncentracji muraw kserotermicznych są południowe zbocza pradoliny Nysy Kłodzkiej między Mrokocinem a Pomianowem Górnym, niedaleko czynnego kamieniołomu. Niewielkie płaty muraw kserotermicznych stwierdzono również na krawędzi doliny Nysy koło wsi Śrem.

(6430) Ziołorośla górskie (*Adenostylion alliariae*) i nadrzeczne (*Convolvuletalia sepium*)

Charakterystyka: Na terenie gminy występują dwa osobne podtypy siedliska (Smoczyk, 2007 i Mróz, 2004). Są to ziołorośla lepiężnikowe *Phalarido-Petasitetum hybridi* (podtyp 6430-2) oraz ziołorośla nadrzeczne z rzędu *Convolvuletalia sepium* (podtyp 6430-3). Te ostatnie występują prawie wyłącznie nad Nysą Kłodzką. W ziołoroślach lepiężnikowych dominuje lepiężnik różowy *Petasites hybridus*, natomiast ziołorośla nadrzeczne tworzą charakterystyczne okrajki lub „welony" na skrajach lasów łęgowych i brzegach nadrzecznych szuwarów. Najczęściej tworzy je kielisznik zaroślowy *Calystegia sepium*, chmiel *Humulus lupulus* i pokrzywa zwyczajna *Urtica dioica*. Są to płaty zespołów *Urtico-Calystegietum sepium* i *Fallopio-Humuletum lupuli.* Niektóre płaty nad Nysą podlegają procesowi neofityzacji obcymi ekspansywnymi gatunkami roślin, są to głównie: niecierpek gruczołowy *Impatiens glandulifera*, rdestowce *Reynoutria* spp., nawłocie *Solidago* spp., *Sicyos angulata.* Płaty z dużym udziałem tych gatunków nie były zaliczane do tego typu siedliska (Mróz, 2004).

Występowanie: Na terenie gminy siedlisko to spotykane jest tylko sporadycznie i na niewielkich powierzchniach: wzdłuż Nysy Kłodzkiej oraz niektórych większych potoków będących jej dopływami (Ożarski Potok, Mąkolnica, Młynówka).

(6510) Niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie (*Arrhenatherion elatioris*)

Charakterystyka: Większość terenu gminy stanowią pola uprawne, łąki spotykane są tylko sporadycznie i w większości są intensywnie użytkowane. Ekstensywnie użytkowane łąki świeże ze zbiorowiskami ze związku *Arrhenatherion* (tylko miejscami nawiązujących do zespołu łąki owsicowej *Arrhenatheretum elatioris*) spotykane są rzadko. W niektórych płatach tych łąk, na skutek ich sąsiadowania z polami lub siedliskami antropogenicznymi zaznacza się proces ruderalizacji. Występują między innymi szczaw tępolistny *Rumex obtusifolius*, wrotycz pospolity *Tanacetum vulgare* i ostrożeń polny *Cirsium arvense* (np.: koło Śremu i Topoli). Niewielkie płaty łąk świeżych na skarpach rowów przydrożnych (nieużytkowane lub tylko sporadycznie koszone w związku z utrzymaniem drogi) nie były zaliczane do tego typu siedliska mimo podobnego składu florystycznego zbiorowisk roślinnych.

Występowanie: Rzadko w otoczeniu wsi: Ożary, Topola, Śrem, Bartniki, nad potokiem Mąkolnica między Ożarami a Mąkolnem, między Mrokocinem a Chałupkami.

(8210) Wapienne ściany skalne ze zbiorowiskami *Potentilletalia caulescentis*

Charakterystyka: Są to szczelinowe zbiorowiska paproci na skałach obojętnych i zasadowych (podtyp 8210-2) z klasy *Asplenietea trichomanis*. Główne gatunki to zanokcice: skalna *Asplenium trichomanes* i murowa *A. ruta-muraria*, rzadziej paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*. Najczęściej rozwinięte na skałkach na zboczach leśnych, w warunkach ocienienia. Inicjalne postacie siedliska z dominacją zanokcicy murowej *Asplenium ruta-muraria* rozwijają się również na terenie gminy na starych murach (np.: kościół w Pomianowie Górnym, Mrokocin, Kamieniec Ząbkowicki). Są to siedliska antropogeniczne i nie były zaliczane do tego typu siedliska.

Występowanie: Na dwóch sąsiadujących stanowiskach na zboczach doliny Ożarskiego Potoku na południe od Ożar. Płaty siedliska zajmują niewielkie powierzchnie rzędu kilkunastu m² na wychodniach skalnych ponad szosą Ożary – Laski.

(8220) Ściany skalne i urwiska krzemianowe ze zbiorowiskami z *Androsacetalia vandellii*

Charakterystyka: Różnego typu wychodnie skalne: ściany kamieniołomów przy wsiach, skaliste zbocza, skałki na zboczach leśnych, odsłonięcia przy drogach porastane przez zbiorowiska mszysto – paprociowe z klasy *Asplenietea trichomanis*. Główne gatunki roślin występujące w tym siedlisku to paprotka zwyczajna *Polypodium vulgare*, a z mszaków najczęściej rokiet cyprysowy *Hypnum cupressiforme* i skrzydlik cisolistny *Fissidens taxifolius*. Reprezentują one podtyp 8220-3 czyli mszysto – paprociowe zbiorowiska zacienionych skał kwaśnych i obojętnych (zespół *Hypno-Polypodietum*).

Występowanie: Płaty siedliska występują rzadko i drobnopowierzchniowo. Stwierdzono je koło Ożar, Chałupek (2 stanowiska) i Śremu (2 nieodległe stanowiska w starym kamieniołomie i skałce na zboczu doliny Nysy Kłodzkiej) oraz na Zamkowej Górze w Kamieńcu Ząbkowickim.

SIEDLISKA LEŚNE:

(9110) Kwaśne buczyny (*Luzulo-Fagion*)

Charakterystyka: Na terenie gminy występuje w podtypie 9110-2 kwaśna buczyna górska *Luzulo luzuloidis-Fagetum* w formie podgórskiej zespołu. Zbiorowisko wykształciło się na stromym skalistym zboczu doliny przy jego kulminacji. Drzewostan tworzy głównie buk *Fagus sylvatica*, a w ubogim runie dominują kosmatka gajowa *Luzula luzuloides*, jastrzębiec leśny *Hieracium murorum*, przenęt purpurowy *Prenanthes purpurea* i mszaki.

Występowanie: Stwierdzono kilka płatów siedliska na zboczach doliny Ożarskiego Potoku na południe od Ożar, zajmujących łącznie około 0,5 ha, a także niewielki płat na bezimiennym wzniesieniu z kamieniołomem na południowy – wschód od Chałupek (0,1 ha).

(9170) Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum, Tilio-Carpinetum*)

Charakterystyka: Najczęstszy typ siedliska leśnego na terenie gminy, również dominujący typ roślinności potencjalnej (Matuszkiewicz i in., 1997). Występuje tu w podtypie 9170-1 grąd środkowoeuropejski *Galio sylvatici-Carpinetum betuli*, forma podgórska (ze względu na udział np.: *Senecio ovatus*), najczęściej ubogie postacie (podzespół *luzuletosum*). W wielogatunkowym drzewostanie grądów przeważa zwykle grab, zaś domieszkę stanowią: dąb, lipa drobnolistna, klony zwyczajny i jawor, buk i wiąz. Runo jest wykształcone w różnym stopniu, zależy to głównie od wilgotności siedliska. Charakterystyczne dla grądów są: gwiazdnica wielkokwiatowa *Stellaria holostea*, przytulia leśna *Galium sylvaticum*, kupkówka Aschersona *Dactylis polygama*, a także licznie gatunki typowe dla lasów liściastych, to jest: kokoryczka wielokwiatowa *Polygonatum multiflorum*, miodunka ćma *Pulmonaria obscura*, prosownica rozpierzchła *Milium effusum*, zawilec gajowy *Anemone nemorosa*, turzyca leśna *Carex sylvatica*, ziarnopłon wiosenny *Ficaria verna*, gajowiec żółty *Galeobdolon luteum*, czworolist pospolity *Paris quadrifolia*. Lasy te w bardzo odlesionym krajobrazie gminy są ostoją dla wielu gatunków roślin lasów liściastych, w tym prawnie chronionych, np.: kopytnika pospolitego *Asarum europaeum*, przytulii wonnej *Galium odoratum*, pierwiosnka wyniosłego *Primula elatior*. Część płatów grądów jest zdegenerowana na skutek gospodarki leśnej. Najczęściej nienaturalnie duży udział w drzewostanie ma dąb.

Występowanie: Występuje w postaci małych izolowanych kompleksów leśnych nad ciekami lub w szczytowych partiach wzniesień, np.: koło Ożar, Sławęcina, Mrokocina, Sosnowej, w kompleksie leśnym nad Nysą Kłodzką koło Kamieńca Ząbkowickiego, Chałupek, na Zamkowej Górze w Kamieńcu Ząbkowickim, na zboczu doliny Nysy Kłodzkiej koło Suszki. Łączna powierzchnia siedliska to blisko 100 ha.

(9190) Kwaśne dąbrowy

Charakterystyka: Stwierdzono jedynie formy degeneracyjne zespołu acidofilnej dąbrowy podgórskiej *Luzulo luzuloidis-Quercetum*.

Występowanie: Dwa płaty siedliska w bliskiej odległości od siebie znaleziono na stromym zboczu doliny Ożarskiego Potoku (góra Patrzałek) na południe od Ożar. Trudne do jednoznacznej klasyfikacji są dalsze dwa płaty siedliska na stromych zboczach w północnej części wsi Chałupki (oddz. 352c Nadleśnictwa Henryków) i na północ do Mrokocina. Prawdopodobnie są to formy degeneracyjne kwaśnych dąbrów podgórskich, ale obecny

skład drzewostanu bardziej upodabnia je do ubogich zboczowych postaci grądów. Prowizorycznie zaliczono je do typu 9190.

(*91E0) Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetea purpureae, Alno-Ulmion*)

Charakterystyka: Na terenie gminy występuje w dwóch podtypach (Pawlaczyk 2004): 91E0-1 łęg wierzbowy nad Nysą Kłodzką oraz 91E0-5 podgórski łęg jesionowy nad małymi potokami (Ożarski Potok, Mąkolnica, Młynówka, Sławęcin). Siedliska lasów łęgowych występowały niegdyś zapewne wzdłuż większości potoków na terenie gminy i na całym odcinku Nysy Kłodzkiej. Na skutek długotrwałej gospodarki leśnej, odlesień i zajmowania żyznych gleb na pola uprawne zostały jednak w dużym stopniu zniszczone. Obecnie zachowały się tylko sporadycznie i w postaci płatów silnie zdegenerowanych. Wiele płatów lasów łęgowych nad małymi ciekami jest silnie zniekształcona na skutek gospodarki leśnej, stąd ich klasyfikacja do podtypu lub zespołu jest niemożliwa. Reprezentują one fazy i formy degeneracyjne łęgów ze związku *Alno-Ulmion*, np.: w kompleksie leśnym między Chałupkami a Paczkowem, nad Mąkolnicą na wschód od Ożar, koło Mrokocina. Lasy te są siedliskiem dla wielu roślin chronionych, między innymi: kopytnika pospolitego *Asarum europaeum*, czosnku niedźwiedziego *Allium ursinum*, pierwiosnka wyniosłego *Primula elatior*, śnieżyczki przebiśnieg *Galanthus nivalis*, a także gatunków górskich takich jak: oset łopianowaty *Carduus personata*, bodziszek żałobny *Geranium phaeum*, zerwa kłosowa *Phyteuma spicatum*.

Występowanie: Najlepiej zachowany kompleks lasów łęgowych stwierdzono nad Nysą Kłodzką między Pilcami a Kamieńcem Ząbkowickim oraz między Kamieńcem Ząbkowickim a Śremem (tak zwane Lasy Śremskie). Koło Bartnik występują również stanowiska łęgów tworzonych przez krzewiaste wierzby. Poza tym niewielkie powierzchnie silnie zdegenerowanych łęgów podgórskich (o mniejszej wartości przyrodniczej) i zbiorowisk ze związku *Alno-Ulmion* stwierdzono nad Ożarskim Potokiem na południe od Ożar, nad potokiem Mąkolnica między Ożarami i Sosnową, na wzgórzu koło Sławęcina, nad potokiem Młynówka między Chałupkami a Paczkowem oraz między Mrokocinem a Chałupkami. Łączna powierzchnia siedliska to kilkanaście ha.

Na podstawie koncentracji i stanu zachowania oraz stopnia reprezentatywności płatów siedlisk przyrodniczych wyróżniono 6 obszarów istotnych dla ich ochrony i zachowania: 4 bardziej cenne i 2 mniej wartościowe przyrodniczo.

Obszary bardziej cenne:

1. Dolina Ożarskiego Potoku na południe od Ożar.
2. Zbocze pradoliny Nysy Kłodzkiej między Mrokocinem a Pomianowem Górnym.
3. Lasy nad Nysą Kłodzką koło Kamieńca Ząbkowickiego.
4. Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim.

Obszary mniej wartościowe, jednak z koncentracją płatów siedlisk przyrodniczych:

1. Lasy w okolicach Chałupek.
2. Fragment doliny potoku Mąkolnica między Mąkolnem a Rogowem.

1.10.6. Powiązania przyrodnicze – elementy systemu ECONET–PL i CORINE/NATURA 2000.

Rozwój gospodarczy w XX wieku przyczynił się do gwałtownego wzrostu ilości zanieczyszczeń emitowanych do środowiska i jego całkowitej lub częściowej degradacji. Presja człowieka na przyrodę doprowadziła do zaniku wielu gatunków flory i fauny, postępującej synatropizacji oraz fragmentacji naturalnych ekosystemów. W celu zjednoczenia wysiłków na rzecz zachowania i ochrony środowiska przyrodniczego ustanowiono szereg porozumień i konwencji międzynarodowych, których sygnatariuszem jest również Polska. Jedną z ważniejszych inicjatyw krajów Wspólnoty Europejskiej, przyczyniającą się do integracji współpracy w dziedzinie ochrony przyrody jest koncepcja utworzenia Europejskiej Sieci Ekologicznej (EECONET).

Sieć EECONET mają stanowić obszary powiązane przestrzennie i funkcjonalnie oraz objęte różnymi, wzajemnie się uzupełniającymi formami ochrony przyrody. Dla ochrony środowiska oraz poprawy jego funkcjonowania biologicznego i zwiększenia bioróżnorodności powstała krajowa sieć ekologiczna ECONET – PL, która jest częścią Europejskiej Sieci Ekologicznej EECONET, utworzonej w celu zintegrowania istniejących obszarów chronionych w poszczególnych krajach europejskich oraz potencjalnych obszarów przewidzianych do ochrony w jeden spójny system, zgodnie z przyjętymi międzynarodowymi kryteriami i standardami (koncepcja Europejskiej Sieci Ekologicznej została przyjęta przez Radę Europy w 1992 roku). Zasadniczymi elementami sieci są:

- obszary węzłowe, w których wyróżniono biocentra i strefy buforowe;
- korytarze ekologiczne.

Obszary węzłowe odznaczają się dużą różnorodnością gatunkową oraz różnorodnością form krajobrazowych i siedliskowych. Stanowią ostoję gatunków rodzimych i wędrownych, zwłaszcza rzadkich i zagrożonych wyginięciem. Wyróżnione w obszarach węzłowych biocentra obejmują obszary nagromadzenia największych walorów przyrodniczych. Otoczone są strefami buforowymi, które mają wyróżniające się walory, ale nie tak wysokie jak walory biocentrów. Natomiast korytarze ekologiczne to struktury przestrzenne, które umożliwiają rozprzestrzenianie się gatunków pomiędzy obszarami węzłowymi oraz terenami przylegającymi do nich.

Według koncepcji krajowej sieci ekologicznej ECONET – Polska (Liro, 1998) przez teren gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiega krajowy korytarz ekologiczny 36k – Nysy Kłodzkiej. Dodatkowo można stwierdzić, że przepływające przez gminę pozostałe cieki wodne pełnią rolę lokalnych korytarzy ekologicznych. Tym samym rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki jest bezpośrednio i pośrednio powiązany z innymi obszarami węzłowymi zlokalizowanymi w rejonie Przedgórza Sudeckiego oraz Sudetów Środkowych i Wschodnich:

<u>Międzynarodowe obszary węzłowe:</u>

- 39M – Masywu Śnieżnika.

<u>Krajowe obszary węzłowe:</u>

- 26K – Gór Sowich;
- 28K – Gór Opawskich.

W związku z powyższym należy unikać przerywania bądź przegradzania korytarzy przez lokalizację zabudowy inwestycji liniowych i innych obiektów inżynieryjnych. Na terenach, gdzie korytarze ekologiczne uległy przerwaniu, należy dążyć do poprawy tej sytuacji przez lokalizację zieleni towarzyszącej i uzupełniającej oraz specjalnych urządzeń wspomagających migrację zwierząt.

Według systemu CORINE/NATURA 2000 (Dyduch – Falniowska i inni, 1999) na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się fragment ostoi przyrody o znaczeniu europejskim „Środkowa Nysa Kłodzka".

TABELA 47: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz ostoi przyrody o znaczeniu europejskim według systemu CORINE/NATURA 2000.

Nazwa ostoi	Powierzchnia (ha)	Typ	Motyw wyboru
Środkowa Nysa Kłodzka	1040	W , G	Pt
Typ: **W** – wody śródlądowe, **G** – unikatowe formy geomorfologiczne. Motyw wyboru: **Pt** – ptaki.			

Źródło: *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000*, arkusz: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Gawlikowska, 2004).

1.10.7. Założenie parkowe.

Założenia parkowe nie są szczególną formą ochrony przyrody w myśl ustawy o ochronie przyrody. Część z nich podlega ochronie konserwatorskiej jako zabytki kultury. Jednak duże walory przyrodnicze ich terenów, a także bezpośrednie sąsiedztwo terenów zurbanizowanych, dla których pełnią ogromną rolę środowiskotwórczą i biocenotyczną, predysponują do przedstawienia tych obszarów w rozdziale dotyczącym ochrony przyrody. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowane są 2 bardzo cenne założenia parkowe (zamkowe i ogrodowe) z wyróżniającym się drzewostanem. Występują one w miejscowościach:

- Kamieniec Ząbkowicki – Park Zamkowy ujęty w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego;
- Chałupki – założenie ogrodowe ujęte w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego.

1.10.8. Pozostałe elementy środowiska przyrodniczego podlegające ochronie.

Na podstawie przepisów odrębnych ochronie na omawianym terenie podlegają:

- lasy i grunty leśne;
- zieleń urządzona i zadrzewienia;
- gleby klasy II i III;
- udokumentowane złoża kopalin;
- wody powierzchniowe i podziemne;
- powierzchnia ziemi, krajobraz i powietrze.

Lasy i grunty leśne:

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki lasy i grunty leśne zajmują powierzchnię 587,24 ha[33] i stanowią zaledwie 6,07 % powierzchni gminy. Samych lasów jest 577,25 ha[34] co stanowi 5,97 % powierzchni gminy. Zbiorowiska leśne w postaci niewielkich, zwartych powierzchniowo kompleksów występują w południowo – zachodniej części gminy (powyżej wsi Ożary), w okolicach Kamieńca Ząbkowickiego (na południe i na wschód od miejscowości), w południowo – wschodniej części gminy (na wschód od Pomianowa Górnego) oraz przy północno – wschodniej granicy gminy (na północny – wschód od Doboszowic). W strukturze gatunkowej zdecydowanie dominują: dąb, buk i świerk.

[33] Łącznie z gruntami związanymi z gospodarką leśną, według GUS 2016.
[34] Według GUS 2016.

Zieleń urządzona:

Zieleń urządzona na terenie gminy reprezentowana jest przede wszystkim w formie zieleni parkowej, alei i szpalerów przydrożnych oraz śródpolnych, zieleni cmentarnej i przykościelnej – chronionych zapisami ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o ochronie dóbr kultury i muzeach oraz dodatkowo w formie zieleni przyzagrodowej. Ważnym dziedzictwem kulturowym są cmentarze, zarówno istniejące jak i zamknięte oraz tereny zieleni pocmentarnej i przykościelnej, usytuowane przeważnie w otoczeniu zabytkowych zespołów kościelnych we wszystkich większych miejscowościach gminy. Ochronie podlega także pozostała zieleń i zadrzewienia w myśl ustawy o ochronie przyrody (rozdział 4) z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2015 roku poz. 1651 z późn. zm.). Zadrzewienia i zakrzewienia obejmują łącznie 45,5526 ha[35] co stanowi 0,47 % ogólnej powierzchni gminy.

Ochrona gleb:

Stosownie do ustawy z dnia 19 grudnia 2008 roku o zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z dnia 31 grudnia 2008 roku) ochronie podlegają kompleksy użytków rolnych z glebami zaliczonymi do wysokich klas bonitacyjnych (klasy I – III) oraz kompleksy użytków rolnych klas IV – VI wytworzonych z gleb pochodzenia organicznego na terenach wiejskich. Na terenie gminy dominują gleby o dość dobrych walorach dla rolnictwa. Gleby o wysokiej wartości bonitacyjnej (klasy I – III) obejmują łącznie 2193,3763 ha[36] i stanowią 34,34 % ogólnej powierzchni gruntów ornych (20,33 % ogólnej powierzchni gminy) oraz 21,92 % ogólnej powierzchni użytków zielonych (2,52 % ogólnej powierzchni gminy). W związku z powyższym dość znaczna część powierzchni gruntów ornych oraz użytków zielonych podlega ochronie, a dalszy rozwój przestrzenny poszczególnych miejscowości wiejskich wymagałby głębokiej ingerencji w ochronę gleb.

Ochrona złóż:

Złożem kopaliny jest nagromadzenie minerałów i skał, których wydobywanie może przynieść korzyść gospodarczą. Zgodnie z ustawą Prawo geologiczne i górnicze z dnia 09 czerwca 2011 roku (Dz. U. z 2015 roku, poz. 196), w celu określenia granic złoża, jego zasobów oraz geologicznych warunków występowania sporządza się dokumentację geologiczną. Udokumentowane złoża kopalin uwzględnia się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze gminy aktualnie udokumentowanych jest 12 złóż kopalin: 8 złóż kruszywa naturalnego („Bartniki III", „Byczeń I", „Doboszowice – Debra", „Mrokocin", „Pilce – Suszka III", „Pomianów", „Przyłęk – Pilce" i „Topola Zbiornik"), 3 złoża kamieni drogowych i budowlanych: „Doboszowice", „Doboszowice I" i „Pomianów" oraz 1 złoże surowców ilastych ceramiki budowlanej „Byczeń". Wyznaczono tu następujące obszary górnicze: „Bartniki III", „Byczeń II", „Doboszowice III", „Doboszowice 1A", „Doboszowice 1B", „Pilce – Dzbanów", „Pomianów Górny II", „Pomianów – Pole A", „Pomianów – Pole B" i „Topola" oraz następujące tereny górnicze: „Bartniki III", „Byczeń II", „Doboszowice III", „Doboszowice 1–I", „Pilce – Dzbanów", „Pomianów", „Pomianów Górny II" i „Topola".

Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych:

Ochrona wód polega na racjonalnym gospodarowaniu ich zasobami przez zapobieganie naruszaniu równowagi przyrodniczej i przeciwdziałanie wywoływaniu w wodach zmian powodujących ich nieprzydatność dla ludzi, świata roślinnego i zwierzęcego oraz gospodarki narodowej. Zgodnie z ustawą Prawo wodne (Dz. U. z 2015 roku, poz. 469 z późn. zm.) ochronie podlegają wody śródlądowe powierzchniowe i podziemne oraz obszary ich zasilania.

[35] Według ewidencji gruntów, 2016.
[36] Według ewidencji gruntów, 2016.

Na obszarze gminy wody powierzchniowe (wody płynące i stojące) zajmują łącznie powierzchnię 628,7156 ha[37], co stanowi 6,55 % ogólnej powierzchni gminy. Według *Mapy obszarów głównych zbiorników wód podziemnych* (GZWP) (Kleczkowski, 1990) w południowo – wschodnim rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się fragment trzeciorzędowego GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin" z wydzielonym tu obszarem wysokiej ochrony (OWO). Jednakże na podstawie sporządzonej *Dokumentacji hydrogeologicznej określającej warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 338 „Subzbiornik Paczków–Niemodlin"*, zatwierdzonej Decyzją Ministra Środowiska (DGK–II–4731–70/7035/18294/13/AK) z dnia 06 maja 2014 roku, zbiornik ten nie obejmuje rejonu gminy Kamieniec Ząbkowicki. Największe udokumentowane i eksploatowane ujęcia wód podziemnych występują w Kamieńcu Ząbkowickim i Doboszowicach. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2009 roku (Dz. U. nr 106, poz. 882) w sprawie szczegółowego zakresu opracowywania planów gospodarki wodami na obszarach dorzeczy, sporządzono stosowny dokument (*Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry* przyjęty Uchwałą Prezesa Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 roku), określający zasady gospodarowania wodami podziemnymi i powierzchniowymi, w tym dla rejonu JCWPd nr 114 oraz JCWP nr: PLRW60001012333, PLRW6000012599, PLRW6000812329, PLRW6000412332, PLRW60004123269, PLRW60004123189, PLRW60006125129, PLRW60004123169, PLRW60004123149 i PLRW60004123529, obejmujących swym zasięgiem rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki. Aktualnie opracowywany jest projekt aktualizacji *Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry*.

Ochrona krajobrazu:

Struktura przestrzenna krajobrazu jest jednym z ważniejszych czynników wpływających na wartość przyrodniczą obszaru. Najważniejszymi elementami krajobrazu, które powinny podlegać ochronie są: lasy, większe zadrzewienia nieleśne, zadrzewienia śródpolne, pasy zieleni wzdłuż dróg i cieków wodnych, naturalne łąki w dolinach rzecznych, a także koryta rzek. Lasy, większe zadrzewienia lub zwarte, ekstensywnie użytkowane łąki spowalniają szybkość odpływu składników mineralnych oraz warunkują prawidłowe krążenie wody, pierwiastków i energii w środowisku. Zadrzewienia śródpolne ograniczają erozję wietrzną gleb, parowanie wody z gleb, szczególnie w okresie letnim oraz są miejscem bytowania gatunków zwierząt żywiących się wieloma szkodnikami upraw. Pasy zieleni przydrożnej zapobiegają tworzeniu się zasp śnieżnych na drogach. Szczególnie liczne dodatkowe korzyści występują w przypadku zachowania mało przekształconych rzek i ich dolin. Ochrona niezajętych przez przemysł, budownictwo, infrastrukturę techniczną i użytkowanie rolnicze dolin rzecznych bez obwałowań lub z wałami odsuniętymi daleko od rzeki, zapewnia nie tylko prawidłowe funkcjonowanie środowiska, ale także sprzyja lepszemu zabezpieczeniu przeciwpowodziowemu miejscowości położonych w dolinach rzecznych, ochronie wód rzek przed zanieczyszczeniami obszarowymi pochodzenia rolniczego i samooczyszczaniu się tych wód. Takie doliny rzeczne pełnią rolę korytarzy ekologicznych zapewniających prawidłowe funkcjonowanie zespołów roślinnych i zwierzęcych. Struktura przestrzenna krajobrazu musi być odpowiednio uwzględniana w procesie planowania przestrzennego. Zachowaniu najistotniejszych obszarów o cennych walorach krajobrazowych służy tworzenie form ochrony przyrody wymienionych w art. 6 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku.

[37] Według ewidencji gruntów, 2016.

1.10.9. Audyt krajobrazowy.

Ze względu na brak obowiązującego audytu krajobrazowego w niniejszym *Studium* nie zawarto zapisów dotyczących rekomendacji, wniosków oraz granic krajobrazów priorytetowych wynikających z audytu krajobrazowego.

1.10.10. Obszary proponowane do objęcia ochroną.

Według przeprowadzonej w 2008 roku *Inwentaryzacji przyrodniczej gminy Kamieniec Ząbkowicki*[38] obecne zabezpieczenie najwartościowszych pod względem krajobrazowym i przyrodniczym terenów gminy w postaci obszaru NATURA 2000 „Łęgi koło Chałupek" oraz 25 pomników przyrody nie jest wystarczające z punktu widzenia potrzeb związanych z ochroną przyrody i środowiska. W obrębie gminy wytypowano 9 obszarów, które wyróżniają się walorami przyrodniczymi w skali lokalnej i zasługują na ochronę. Uwzględniono propozycje poszczególnych specjalistów, w niektórych przypadkach ostatecznie zaproponowano inną formę ochrony uwzględniając współwystępowanie na danym terenie wszystkich gatunków roślin i zwierząt wymagających ochrony. W niektórych przypadkach pozostawiono do wyboru dwie formy ochrony.

NATURA 2000:

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 16 maja 2005 w sprawie typów siedlisk przyrodniczych oraz gatunków roślin i zwierząt, wymagających ochrony w formie wyznaczenia obszarów NATURA 2000 proponuje się włączenie Doliny Nysy Kłodzkiej do sieci obszarów NATURA 2000 pod nazwą „Dolina Nysy Kłodzkiej". Teren ten odznacza się wysokimi walorami przyrodniczymi. Uwzględnia między innymi współwystępowanie wielu gatunków roślin i zwierząt wymagających ochrony. Obszar ten obejmowałby teren od granicy z gminą Bardo do granic z gminami: Złoty Stok i Paczków. Obszar „Dolina Nysy Kłodzkiej" obejmowałby następujące tereny podlegające ochronie:

1. Łęgi doliny Nysy Kłodzkiej obejmujące obszar od zachodniej granicy lasu do wiaduktu kolejowego na Nysie Kłodzkiej na południe od miejscowości Byczeń. Obszar ten zasługuje na wyróżnienie ze względu na bardzo dobry stan zachowania siedlisk nadrzecznych, zarówno ziołorośli jak i krzewów i starodrzewia. Nysa Kłodzka również w tym miejscu tworzy wypłycenia, brzegi w wielu miejscach są strome, tworząc skarpy, w których norki lęgowe budują zimorodki potencjalnie zagrożone na Śląsku i wymienione w Załączniku nr I Dyrektywy Ptasiej. W zakrzaczeniach gnieżdżą się bardzo licznie ptaki wróblowe, takie jak: pokrzewki, drozdy, strzyżyki. Charakter lasu sprawia, że gniazduje tu 5 gatunków dzięciołów, z czego 2: zielonosiwy i średni wymienione są również w Załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Ich obecność stanowi dobry wskaźnik zachowania lasu łęgowego. Dodatkowo obecność dziupli w martwych drzewach lub konarach, sprawia, że występuje tu bogactwo dziuplaków wtórnych, takich jak: kowaliki, sikorki, muchołówki (w tym muchołówka białoszyja – gatunek z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej). Jest to także ważny korytarz migracyjny dla nietoperzy. Dodatkowo rzeka na tym odcinku to siedlisko (3260) podgórska rzeka włosienicznikowa. Występują tu również niewielkie powierzchnie ziołorośli nadrzecznych (6430) i starorzecza (3150) oraz nieczynne kamieniołomy zlokalizowane w okolicach Śremu z roślinnością naskalną (8220). Jeżeli obszar ten nie zostanie włączony do sieci Natura 2000 to proponuje się objęcie tego terenu ochroną w postaci użytku ekologicznego.

[38] EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

2. Zbiorniki wodne na Nysie Kłodzkiej koło miejscowości Bartniki. Obszar ten zasługuje na ochronę ze względu na duże skupisko płazów i gadów, między innymi: jaszczurki zwinki i kumaka nizinnego, wymienionych w Załączniku nr II Dyrektywy Siedliskowej. Odcinek rzeki pomiędzy gliniankami Bartniki, a Byczeniem to także siedlisko bobra europejskiego i wydry, również wymienionych w Załączniku nr II Dyrektywy Siedliskowej.
3. Żwirownie „Pilce" położone od zachodniej granicy gminy Kamieniec Ząbkowicki do granicy z lasem od strony wschodniej. Występują tam między innymi: rybitwa rzeczna, turkawka, zimorodek oraz żołna znajdująca się w Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt. Jeżeli obszar ten nie zostanie włączony do sieci Natura 2000, proponuje się objęcie tego terenu ochroną w postaci użytku ekologicznego.
4. Zbiornik „Topola" zasługuje na ochronę głównie ze względu na ptaki wodno – błotne. Jest to sztuczny zbiornik retencyjny o pojemności 28 mln m^3. Na środku zbiornika utworzono sztuczną wyspę, stwarzając tym samym dogodne miejsce dla ptaków na wyprowadzenie lęgów, a także pozwalające w spokoju odpocząć gatunkom migrującym. Wśród gatunków lęgowych znalazły się ptaki objęte Dyrektywą Ptasią takie jak: błotniak stawowy, dość liczna rybitwa rzeczna, a także rybitwa białoczelna, wymieniana także w „Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt". Na uwagę zasługują także stanowiska lęgowe: czajki, sieweczki rzecznej i mewy pospolitej, a także kolonia lęgowa brzegówki. Spośród gatunków zalatujących stwierdzano tutaj: licznie występującą czaple białą, liczące kilka tysięcy gęsi zbożowe i gęgawy, trzmielojada, błotniaka zbożowego, sokoła wędrownego, łęczaka i rybitwę czarną. Jest to również żerowisko nietoperzy (nocek rudy, karlik malutki, karlik większy, borowiec wielki) wymienionych w Dyrektywie Siedliskowej w Załączniku IV. Znaczenie zbiorników retencyjnych z czasem będzie wzrastać i staną się bogatym żerowiskiem. Tak liczne duże zbiorniki mogą stwarzać dogodne warunki dla nocka łydkowłosego, który w przyszłości może liczniej pojawiać się na nich, a nawet założyć w okolicy kolonie letnie. Dolina Nysy Kłodzkiej jest też ważnym korytarzem migracyjnym dla nietoperzy, o czym świadczy duża ich aktywność w okresie jesieni.
5. Góra Zamkowa w Kamieńcu Ząbkowickim. Jest to miejsce występowania ośmiu gatunków nietoperzy, w tym dwóch wymienionych w Załączniku II Dyrektywy Siedliskowej (nocek duży i mopek). Występuje tu także pięć gatunków dzięciołów, w tym 3 z załącznika I Dyrektywy Ptasiej (czarny, zielonosiwy, średni), a także liczna populacja muchołówki białoszyjej, gatunku również wymienionego w załączniku I Dyrektywy Ptasiej. Na obszarze tym regularnie gniazduje puszczyk. U podnóża Góry Zamkowej, na cieku Budzówka, stwierdzono pliszkę górską. Poza tym obecność krzewów stworzyła dobre warunki do gniazdowania licznych tu pokrzewek i drozdów oraz słowika rdzawego. W starodrzewiu w przyszłości może pojawić się pachnica dębowa. Jest to także siedlisko popielicy i jeża. Jeżeli obszar ten nie zostanie włączony do sieci Natura 2000, proponuje się objęcia tego terenu ochroną w postaci zespołu przyrodniczo – krajobrazowego. Na podstawie art. 43 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „*zespołami przyrodniczo – krajobrazowymi* są fragmenty krajobrazu naturalnego i kulturowego zasługujące na ochronę ze względu na ich walory widokowe lub estetyczne".

Ponadto proponuje się włączenie do obszaru Natura 2000 „Góry Bardzkie" (PLH 020062) następujących terenów:

1. Lasy na południe od wsi Ożary. Obszar leśny położony na południe od wsi Ożary stanowi część większego, zwartego kompleksu porastającego wschodni grzbiet Gór Bardzkich. Wykryto tu jedyne na terenie gminy stanowisko rzadkiego gryzonia – orzesznicy. Lasy Gór Bardzkich pomimo znacznego przekształcenia zachowały częściowo charakter naturalnego lasu piętra regla dolnego i zachowały się tu fragmenty buczyn.
2. **Dolina Ożarskiego Potoku na południe od Ożar.** Na niewielkim obszarze kilkudziesięciu hektarów występuje 8 typów siedlisk przyrodniczych. Jest tu między innymi siedlisko o znaczeniu priorytetowym w

postaci wychodni skalnych ze stanowiskiem muraw naskalnych ze związku *Festucion pallentis* (6210). Strome zbocza porastają lasy liściaste o dużym stopniu naturalności, należące do kompleksu leśnego Gór Bardzkich: kwaśne buczyny (9110), kwaśne dąbrowy (9190) i grąd środkowoeuropejski (9170). Na terasie zalewowej Ożarskiego Potoku przy granicy gminy występuje zdegenerowany płat podgórskiego łęgu (91E0) – siedlisko priorytetowe. Nad samym potokiem zlokalizowany jest niewielki płat ziołorośli (6430). Na wychodniach skalnych w lasach zbiorowiska występują skupiska mszysto – paprociowej roślinności szczelinowej (8210, 8220). W płatach tych siedlisk koncentruje się ponadto wiele stanowisk roślin chronionych.

UŻYTKI EKOLOGICZNE:

Na podstawie art. 42 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku „*użytkami ekologicznymi* są zasługujące na ochronę pozostałości ekosystemów mających znaczenie dla zachowania różnorodności biologicznej – naturalne zbiorniki wodne, śródpolne i śródleśne oczka wodne, kępy drzew i krzewów, bagna, torfowiska, wydmy, płaty nieużytkowanej roślinności, starorzecza, wychodnie skalne, skarpy, kamieńce, siedliska przyrodnicze oraz stanowiska rzadkich lub chronionych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, ich ostoje oraz miejsca rozmnażania lub miejsca sezonowego przebywania". Na podstawie inwentaryzacji przyrodniczej proponuje się objęcie ochroną w postaci użytków ekologicznych 2 obszarów:

1. Murawy termofilne między Mrokocinem a Pomianowem Górnym, zlokalizowane, niedaleko kamieniołomu, na stromym zboczu zarastającym krzewami i grzbiecie na kulminacji zbocza.
2. Fragment doliny potoku Mąkolnica między Mąkolnem a Rogowem. Potok płynie tu w głębokim jarze, a na jego zboczach i dnie występują łęgi i grądy oraz kilka stanowisk roślin chronionych. Proponuje się tutaj powołanie użytku ekologicznego „Jar Mąkolnicy" na powierzchni kilku hektarów.

POMNIKI PRZYRODY:

W trakcie poszukiwań nowych obiektów charakteryzujących się szczególnymi walorami estetycznymi i spełniających kryteria określone dla pomników przyrody odnalezionych zostało 6 okazów. Drzewa te są wybitnymi przedstawicielami swoich gatunków i zasługują na ochronę.

TABELA 48: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz proponowanych pomników przyrody.

Gatunek	Obwód	Miejscowość	Opis stanowiska
1	2	3	4
Dąb szypułkowy (*Quercus robur*) aleja 51 drzew	od 300 do 547	Kamieniec Ząbkowicki	Aleja rozpoczyna się niedaleko od drogi publicznej prowadzącej z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Ożar. Drzewa rosną na wale przeciwpowodziowym prowadzącym od drogi w kierunku zachodnim, a następnie południowo – wschodnim.
Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	387	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie na polu uprawnym, na otwartej przestrzeni, niedaleko skrzyżowania dróg publicznych prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Byczenia.

1	2	3	4
Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	481	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie w pobliżu drogi, 150 m od skrzyżowania dróg prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Byczenia. Usytuowane po lewej stronie drogi w kierunku Złotego Stoku, 2 m od niej.
Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	455	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie na polu uprawnym, na otwartej przestrzeni, niedaleko skrzyżowania dróg publicznych prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Byczenia.
Dąb szypułkowy (*Quercus robur*)	555	Kamieniec Ząbkowicki	Drzewo rośnie na polu uprawnym, na otwartej przestrzeni, niedaleko skrzyżowania dróg publicznych prowadzących z Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku Złotego Stoku oraz z Kamieńca Ząbkowickiego do Byczenia.
Buk pospolity (*Fagus sylvatica*)	340	Kamieniec Ząbkowicki	Zespół pałacowo – parkowy. Drzewo rośnie poza murami zamku od strony północno – wschodniej, tuż przy nich.

Źródło: EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

Ponadto inwentaryzacja przyrodnicza, wykonana na potrzeby opracowania Planu Ochrony Parku Kulturowego „Góra Zamkowa Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej" w Kamieńcu Ząbkowickim, zawiera zestawienie dodatkowych proponowanych pomników przyrody ożywionej (łącznie 69 pomników przyrody):

- rejon zespołu pałacowo – parkowego:
  - buk pospolity (*Fagus sylvatica*) – 12 pojedynczych drzew;
  - dąb szypułkowy (*Quercus robur*) – 10 pojedynczych drzew;
  - lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) – 6 pojedynczych drzew;
  - jesion wyniosły (*Fraxinus excelsior*) – 5 pojedynczych drzew;
  - buk czerwony (*Fagus sylvatica Purpurea*) – 4 pojedyncze drzewa;
  - lipa wielkolistna (*Tilia platyphyllos*) – 4 pojedyncze drzewa;
  - dąb czerwony (*Quercus rubra*) – 2 pojedyncze drzewa;
  - klon jawor (*Acer pseudoplatanus*) – 1 drzewo;
  - sosna wejmutka (*Pinus strobus*) – 1 drzewo;
  - daglezja zielona, odmiana srebrzysta (*Pseudotsuga menziesii Glauca*) – zespół 2 drzew;
  - żywotnik olbrzymi (*Thuja plicata*) – 1 drzewo,
- rejon zespołu pałacowo – parkowego (zwierzyniec):
  - dąb szypułkowy (*Quercus robur*) – zespół 4 drzew, zespół 2 drzew i 1 pojedyncze drzewo;
  - dąb czerwony (*Quercus rubra*) – 2 pojedyncze drzewa;
  - buk pospolity (*Fagus sylvatica*) – 1 drzewo;
  - daglezja zielona, odmiana srebrzysta (*Pseudotsuga menziesii Glauca*) – 1 drzewo;
  - sosna wejmutka (*Pinus strobus*) – 1 drzewo;
  - sosna pospolita (*Pinus sylvestris*) – 1 drzewo,
- rejon zespołu opactwa cysterskiego:
  - cis pospolity (*Taxus baccata*) – 4 pojedyncze drzewa;
  - miłorząb dwuklapowy (*Ginkgo biloba*) – 1 drzewo;
  - magnolia drzewiasta (*Magnolia accuminata*) – 1 drzewo;
  - platan klonolistny (*Platanus hispanica*) – 1 drzewo,
- rejon doliny rzeki Nysy Kłodzkiej:

- dąb szypułkowy (*Quercus robur*) – 4 pojedyncze drzewa i zespół 2 drzew;
- lipa drobnolistna (*Tilia cordata*) – 1 drzewo.

1. 11. Warunki podłoża budowlanego.

Ocenę warunków podłoża budowlanego na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki opracowano na podstawie *Objaśnień do Mapy Geośrodowiskowej Polski w skali 1:50000*, arkusze: Ząbkowice Śląskie nr 869 (Bobiński, 2004), Złoty Stok nr 902 (Awdankiewicz, 2004) oraz Otmuchów nr 903 (Awdankiewicz, 2004). Warunki te określono z pominięciem: obszarów objętych ochroną prawną ze względu na walory przyrodnicze, występowania złóż kopalin i wyrobisk górniczych, terenów leśnych, gleb chronionych II i III klasy bonitacyjnej, łąk na glebach pochodzenia organicznego, terenów zieleni urządzonej oraz rejonów zwartej zabudowy. W tak określonych granicach wyróżniono dwie podstawowe kategorie obszarów:

- warunki korzystne dla budownictwa;
- warunki niekorzystne, utrudniające budownictwo.

Z uwagi na dominację dobrych gleb na podłożu lessowym, obszary do oceny warunków dla zabudowy znajdują się prawie wyłącznie w dnach dolin rzecznych tworząc przeważnie wąskie, długie pasy. Poza konieczną ochroną gleb należy pamiętać, że choć grunty lessowe są generalnie dobrym podłożem, to w warunkach przedłużającego się zalania wodą może wystąpić zjawisko osiadania lub zapadania gruntu. Warunki korzystne dotyczą wydzielonych obszarów występujących w pasie o przebiegu wschód – zachód, na północ od Nysy Kłodzkiej w rejonie Kamieńca Ząbkowickiego. Decyduje o tym podłoże zbudowane z niespoistych gruntów o zagęszczeniu co najmniej średnim i położeniu zwierciadła wody poniżej głębokości 2,0 m. Są to osady piaszczysto – żwirowe wyższych tarasów plejstoceńskich akumulacji rzecznej oraz akumulacji rzeczno – lodowcowej.

Warunki niekorzystne spowodowane są występowaniem gruntów słabonośnych, holoceńskiej akumulacji rzecznej w postaci plastycznych i miękkoplastycznych, nieskonsolidowanych glin oraz gruntów organicznych, przewarstwionych gruntami niespoistymi (piaskami i żwirami) w stanie luźnym. Drugim czynnikiem utrudniającym budownictwo w dolinach rzecznych jest występowanie zwierciadła wody w strefie głębokości 0 – 2,0 m p.p.t. Warunki wodne zmieniają się w zależności od intensywności opadów atmosferycznych, przy czym woda może występować na powierzchni w okresach powodziowych. Niekorzystne dla zabudowy jest też nachylenie terenu przekraczające 12 %, obserwowane na terenie gminy sporadycznie, np.: w rejonie wsi Doboszowice. Na obszarach objętych powodzią w 1997 roku nie powinno się wydawać pozwoleń na budowę. Ze względu na powyższe obszary o warunkach niekorzystnych, utrudniających budownictwo lokalizują się przede wszystkim w zachodniej i południowej części Kamieńca Ząbkowickiego, pomiędzy Byczeniem a Doboszowicami, w najsilniej urzeźbionych rejonach Doboszowic i Pomianowa Górnego, południowej części Mrokocina, na zachód od Sosnowej, pomiędzy Topolą a Sławęcinem, Śremie (cała miejscowość) i Topoli (cała miesjcowość).

1. 12. Ogólna ocena stanu środowiska i stopnia jego degradacji[39].

Na terenie gminy tylko śladowy udział mają obszary leśne. Nie tworzą one większych rejonów, lecz stanowią izolowane enklawy. Znaczny zaś udział mają użytki rolne, a wśród nich gleby o stosunkowo wysokich wartościach użytkowych. Z uwagi na duży udział w ogólnej strukturze agrarnej gospodarstw wielkopowierzchniowych, w tym państwowych, wykształciła się tu cała sieć warsztatów i zakładów produkcyjno – usługowych obsługujących

[39] Na podstawie danych zawartych w *Komentarzu do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997), M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997) i M-33-59-C Otmuchów (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997).

rolnictwo, dających dość znaczne ilości zanieczyszczeń pyłowo – gazowych oraz nieoczyszczonych ścieków, często nawet toksycznych. Sieć osadniczą tworzy duża wieś o charakterze miejskim (Kamieniec Ząbkowicki) oraz kilkanaście mniejszych wsi o różnej wielkości i założeniu, rozlokowanych po całym obszarze gminy. Dodatkowym elementem antropopresji jest gęsta sieć dróg bitych i linii kolejowych o lokalnym i ponadlokalnym znaczeniu. Specyficznym i ważnym elementem środowiska jest gęsta sieć hydrograficzna i liczne hydrotopy w postaci dużych zbiorników wodnych pochodzenia antropogenicznego. Największe zaburzenia środowiska występują właśnie w dolinie Nysy Kłodzkiej, związane z rozległymi żwirowniami i planowaną budową kolejnego zbiornika wodnego. Górnictwo prowadzone na złożach kamieni drogowych i budowlanych spowodowało powstanie licznych kamieniołomów. Wszystko to stwarza dosyć ściśle ze sobą połączony układ przyczynowo – skutkowy warunkujący stan systemu środowiska. To właśnie krajobraz, rzeźba terenu i środowisko wód powierzchniowych, znajdujących się w zasięgu oddziaływania jednostek osadniczych, doznało największego uszczerbku. Ekosystemy wodne i wodno – łąkowe są szczególnie zagrożone przez wszelkiego rodzaju zanieczyszczenia, szczególnie przez zrzuty nieoczyszczonych ścieków bezpośrednio do wód i gruntu. Powodem zagrożeń jest płytki poziom zalegania tych wód oraz brak izolacji od powierzchni terenu. Emisja zanieczyszczeń atmosfery przyjmuje spore rozmiary głównie na terenie Kamieńca Ząbkowickiego, gdzie występuje kilka większych, głównie komunalnych, emitorów zanieczyszczeń powietrza. W połączeniu z oddziaływaniem niskiej emisji może to powodować lokalne pogorszenie stanu aerosanitarnego. Szczegółowe dane dotyczące poziomów stężeń poszczególnych zanieczyszczeń zawarte są w bieżących raportach Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska we Wrocławiu.

Ogólnie gmina Kamieniec Ząbkowicki to geoekosystem o małej bioróżnorodności i georóżnorodności z dominacją otwartych terenów rolnych i dużych zbiorników wodnych. Obszar ten posiada jeszcze odporność i możliwość do samoregulacji systemu, jednak uzależnione jest to od aktywnej ochrony walorów środowiska oraz od odpowiedniego kształtowania tego systemu. Podstawowym zadaniem w dziedzinie ochrony środowiska, a zwłaszcza walorów przyrodniczych, jest uregulowanie gospodarki ściekowej na terenach osadniczych. W tym celu konieczna jest budowa i/lub rozbudowa oczyszczalni ścieków i systemów kanalizacji rozdzielczej, obejmujących całe miejscowości. Jeszcze przed ich realizacją nie należy dopuszczać do rozproszenia zabudowy, gdyż może to w przyszłości znacznie zwiększyć koszty budowy infrastruktury kanalizacyjnej lub wręcz uniemożliwić objęcie nią całości terenu zasiedlonego. Odbiornikami wód pościekowych nie powinny być cieki charakteryzujące się niskimi przepływami (choćby okresowo), gdyż może to powodować zachwianie ich równowagi biologicznej. W żadnym wypadku nie należy na tych terenach zrzucać ścieków lub wód pościekowych do gruntu. Należy dążyć do eliminacji uciążliwych środowiskowo form emisji niskiej, poprzez przechodzenie na paliwa czyste ekologicznie lub stosowanie zbiorowych i indywidualnych systemów grzewczych: nowoczesnych, wysokosprawnych i o obniżonej emisji zanieczyszczeń. Nieliczne enklawy leśne powinny pozostać na tych terenach dominującą formą zagospodarowania. Pełnią one naturalne funkcje glebochronne i wodochronne. Wszelka działalność na terenie gminy winna uwzględniać ochronę pozostałych tu jeszcze lasów, a ewentualne działania gospodarcze nie powinny kolidować z istniejącymi kompleksami leśnymi. Gospodarka przemysłowa i rolna powinna być prowadzona w sposób nie powodujący eutrofizacji wód powierzchniowych. Tereny podmokłe nie powinny być meliorowane gdyż pełnią ważne funkcje ekologiczne i hydrologiczne. Gleby najwyższych w gminie klas bonitacyjnych powinny być właściwie wykorzystane i chronione. Gleby wysokich klas bonitacyjnych, wytworzone tu głównie na utworach lessowych, są podatne na erozję. Powstrzymanie procesów erozyjnych można w znacznym stopniu osiągnąć przez ograniczenie upraw wielkopolowych i zmniejszenie wagi mechanicznego sprzętu do prac polowych. Dla zachowania bioróżnorodności szczególnie ważne oprócz terenów wodnych i leśnych są łąki i pastwiska. Ich powierzchnia jest jednak mała w stosunku do gruntów ornych. Łąki i pastwiska, szczególnie te podmokłe, są miejscem występowania wielu gatunków chronionych roślin i zwierząt. Na terenie gminy istnieją bariery i korytarze ekologiczne. Rzeki i strumienie oraz ich doliny są bardzo dobrymi

korytarzami ekologicznymi. Stanowią one dobry korytarz dla roślin i zwierząt związanych z siedliskami wodnymi i podmokłymi. Niestety w wielu przypadkach mają one tu znacznie ograniczone znaczenie, ponieważ na wielu odcinkach wycięto lasy i zadrzewienia. Fragmentacja czyli brak połączeń między poszczególnymi płatami środowiska naturalnego jest uważana obecnie za jedno z największych zagrożeń dla przyrody.

Z uwagi na niemal kompletne wylesienie szata roślinna gminy Kamieniec Ząbkowicki jest w znacznym stopniu przekształcona i odbiega od stanu naturalnego. Miejscami spotkać można jednak bardziej wartościowe fragmenty zbiorowisk leśnych lub roślinności ciepłolubnej. Stanowią one o walorach szaty roślinnej tego obszaru oraz podkreślają jego specyfikę. Szczególną wartość przyrodniczą mają większe skupienia roślinności danego typu, gdzie kilka typów siedlisk związanych z jednym kręgiem roślinności występuje razem tworząc układy kompleksowe. Na terenie gminy są to kompleksy leśne nad rzeką Nysą Kłodzką, na Górze Zamkowej w Kamieńcu Ząbkowickim oraz koło Ożar (fragment dużego kompleksu lasów Gór Bardzkich). Obszary takie stanowią lokalne ostoje bioróżnorodności o ważnym znaczeniu dla zachowania cennych zasobów genowych oraz typów środowisk. Obszary, na których dochodzi do nagromadzenia walorów przyrodniczych w postaci stanowisk rzadkich, zagrożonych, chronionych gatunków zwierząt i roślin lub zbliżonych do naturalnych zespołów nazywane są ostojami. Należy stale rozszerzać stan inwentaryzacyjnego rozpoznania walorów przyrodniczych tych terenów. Ewentualne dodatkowe obiekty lub obszary o szczególnych walorach przyrodniczych należy obejmować zróżnicowanymi formami ochrony przyrody, zwłaszcza w przypadku występowania jakichkolwiek zagrożeń, w tym także zagospodarowaniem mogącym sprowadzić negatywne skutki.

2. UWARUNKOWANIA HISTORYCZNE i KULTUROWE.

2. 1. Historia[40].

Obszar obecnej gminy Kamieniec Ząbkowicki zajmuje dawne pogranicze Śląska, część Wysoczyzny Ziębickiej oraz Pradolinę Nysy, ograniczoną w średniowieczu od południowego – zachodu tak zwaną przesieką. Był to graniczny las porastający Góry Sowie, Bardzkie i Złote, oddzielające Śląsk od Czech i Moraw. Pogranicze Śląska, a szczególnie Pradolinę Nysy zasiedlano stosunkowo wcześnie. W średniowieczu wzmiankowano najwcześniej, z miejscowości obecnej gminy: grodzisko w Kamieńcu, a następnie w końcu XII wieku: Istebkę, Łopienicę i Rogów. W XIII wieku istniało już więcej miejscowości. Były to starsze wsie lokowane na prawie polskim, jak Byczeń, Mrokocin, Pomianów, Pilce, Śrem, Sosnowa i Topola oraz młodsze osady zakładane na prawie niemieckim. Osadnictwo niemieckie rozwijało się na omawianym terenie już w XIII wieku, popierane przez książąt śląskich, możnowładców, biskupów i konwenty. Przenoszono więc stare wsie na prawo niemieckie i zakładano nowe miejscowości. Dawało to inicjatorom akcji osadniczej duże korzyści finansowe, wyrażające się zamianą większości danin w naturze na opłaty pieniężne — różnego rodzaju czynsze. Lokacje wsi na prawie niemieckim, zarówno starych, jak i nowych zakończono zasadniczo w XIII wieku. Jeszcze tylko w 1 połowie XIV wieku niektórzy możnowładcy jak np.: panowie Byczenia, czy też kamienieccy cystersi rozparcelowywali stare dobra allodialne funkcjonujące na prawie polskim na łany oczynszowane. W wyniku rozwoju niemieckiego osadnictwa powstały na omawianym terenie w latach 1248 – 1300 następujące wsie: Ożary (na obszarze wspomnianej wcześniej przesieki), Doboszowice, Starczów, Suszka i Sławęcin.

Jeszcze w 2 połowie XIII wieku znaczna część wymienionych wyżej miejscowości pozostawała własnością książąt ziębickich, możnowładców i rycerzy. Pozostałe wsie stanowiły uposażenie kamienieckiego klasztoru augustianów, a później, od lat 40–tych XIII wieku — cystersów. Do konwentu należały dziesięciny z 21 wsi oraz własne posiadłości. Cystersi zabiegali o dalsze ich powiększenie i kupowali inne wsie. Starali się o zwolnienia od powinności wobec księcia, między innymi od obowiązku wystawiania konnych. Wykupywali czynsze, które ich sołtysi, karczmarze lub młynarze mieli płacić księciu, dążyli do uzyskania immunitetu sądowego w swoich dobrach oraz do inkorporacji do klasztoru niektórych kościołów, których dziesięciny przejmowali. W ten sposób do około połowy XIV wieku wykształcili zasadniczy zrąb swoich dóbr zlokalizowanych na różnych obszarach Śląska, w tym także w okolicach Grodkowa oraz w obwodzie brzeskim. Ale największy i najbardziej zwarty kompleks klasztornych dóbr powstał w obwodach ząbkowickim i ziębickim oraz wokół Kamieńca. Do tych dóbr należały następujące wsie obecnej gminy: część Goleniowa, Istebka, Kamieniec, Łopienica, Ożary, Pilce, Sławęcin, Sosnowa, Suszka, Śrem, Topola i od 1585 roku większa część Starczowa. Cystersi mieli też grangie (folwarki), między innymi w Kamieńcu, Goleniowie, Topoli, Łopienicy, Istebce i Rogowie. Posiadali gospodarstwa rybackie, lasy, młyny, karczmy i huty metalu w Mąkolnie. Mogli zatrudniać rzemieślników. Mieli prawo wolnego zbytu swoich produktów między innymi na dziedzińcu klasztornym w Kamieńcu oraz uzyskiwali czynsze z jatek. ław obuwniczych i chlebowych w Ząbkowicach, Świdnicy, Ziębicach oraz w Kłodzku. Rozwijali rolnictwo w Pradolinie Nysy, a na mniej żyznych obszarach zajmowali się hodowlą owiec, bydła i koni. Głównie jednak opierali się na gospodarce kmiecej, gdyż korzystna dla nich była zamożność kmieci, sołtysów i karczmarzy, od których uzyskiwali odpowiednio duże czynsze.

Jak już wspomniano zanim założono kamieniecki konwent, na omawianym terenie dominowała własność książęca i rycerska. Konsekwencją tego było zakładanie grodzisk oraz siedzib rycerskich. Najwcześniej, bo w czasach wojen czesko – polskich powstało w Kamieńcu grodzisko. W Chałupkach zbudowano przed końcem XIII

[40] Na podstawie: Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

wieku książęcy zamek, a w Byczeniu istniało w XIII i w 1 połowie XIV stulecia założenie obronne. Ponadto w niektórych wsiach należących do rycerstwa powstawały skromne siedziby. W 2 połowie XIII wieku oraz w 1 połowie XIV stulecia. w wyniku gospodarczej ekspansji kamienieckiego konwentu, własność rycerska w okolicach Kamieńca ustąpiła własności klasztornej. Na omawianym obszarze przetrwała tylko w: Doboszowicach. Mrokocinie, Pomianowie Górnym, Chałupkach oraz Goleniowie i do 1585 roku w części Starczowa. Na początku XV wieku Chałupki z przynależnościami i Mrokocin kupił biskup wrocławski i przyłączył do księstwa nyskiego. W czasach nowożytnych do biskupich dóbr należał tez Goleniów. W XVI wieku wśród szlacheckich i biskupich wsi na czoło wysunęły się Doboszowice, należące do znamienitych rodów: Schaffgotschów, Promnitzów i Maltitzów – z wielką rezydencją zbudowaną przez tych ostatnich. Co więcej w XVII i XVIII wieku Doboszowice wraz z Chałupkami, Mrokocinem i Pomianowem Górnym oraz Białą Wodą tworzyły jeden kompleks dóbr. W związku z tym należały pod względem administracyjnym do księstwa nyskiego. Z księstwem tym związany był także Goleniów, enklawa pod względem administracyjnym na terenie obwodu ząbkowickiego.

W czasach nowożytnych kamieniecki konwent przeżywał okresy trudne (reformacja, wojny) i okresy odnowy oraz odbudowy. Dotyczyło to także gospodarki klasztornej, a w tym poszczególnych wsi. Po wojnie trzydziestoletniej (1618 – 1648) wiele z nich zostało opuszczonych i zniszczonych. Zasiedlano je więc bardzo często nowymi przybyszami. W 2 połowie XVII wieku i 1 połowie XVIII stulecia wyższa warstwa ludności wsi (sołtysi, karczmarze, młynarze, kmiecie) ekonomicznie okrzepła. Sołtysi mieli największe we wsiach klasztornych dobra i folwarki, młynarze – liczne, często duże młyny na nyskiej Młynówce, a kmiecie – duże areały gruntów. Nieraz bywało tak jak w Śremie, że sołtys i trzech kmieci podzieliło między siebie niemal cały areał gminy wiejskiej. W tych sprzyjających warunkach rozwinęła się obyczajowość i kultura wsi. Wypowiadał się o niej np.: znany Śląski rysownik F. B. Wernher, który podkreślił w swojej Topografii Śląska (po 1767 roku), że wsie w księstwie ziębickim zamieszkuje spora liczba cywilizowanych i zamożnych kmieci. Innym przejawem poziomu kultury wyższych warstw ludności wiejskiej może być np.: ufundowanie przez dwóch młynarzy z Byczenia fresków dla tamtejszego kościoła.

Znaczące zmiany, szczególnie dla kamienieckiego konwentu, przyniosło przejęcie Śląska przez Prusy (ostateczne w 1763 roku). Dalszą tego konsekwencją była sekularyzacja kamienieckiego klasztoru w 1810 roku. Po sekularyzacji dobra cystersów (31 wsi) przeszły pod zarząd pruskiej administracji królewskiej. W 1812 roku kupiła je królowa niderlandzka Friderike Louise Wilhelmine, księżniczka z rodu Hohenzollernów. Następnie posiadłość ta przeszła w ręce jej córki Marianny von Preussen, a później na jej syna i wnuka. Książęta von Preussen utrzymali te dobra, pomniejszone po uwłaszczeniu ludności wiejskiej, do 1937 roku. W rękach książąt Sachsen – Weimar oraz w posiadaniu arystokracji i szlachty pozostały dobra szlacheckie w: Doboszowicach, Chałupkach, Mrokocinie, Pomianowie Górnym i Goleniowie. Niektóre z tych posiadłości rozparcelowywano w okresie międzywojennym.

W XIX wieku zmieniła się też sytuacja ludności wiejskiej, którą uwłaszczono edyktem z 1811 roku. Rzeczywistą jednak regulację stosunków społeczno – ekonomicznych na śląskiej wsi przeprowadzano przez 1 połowie XIX wieku. Po jej zakończeniu i po wydaniu ordynacji powiatowej w 1872 roku powstały samodzielne gminy wiejskie podlegające bezpośrednio administracji państwowej. W nowej strukturze administracyjnej w większych wsiach sytuowano siedzibę okręgu administracyjnego i policyjnego (*Amtsbezirk*) oraz urząd stanu cywilnego (*Standeamt*). Nowe gminy wiejskie zostały wyłączone ze szlacheckich dóbr. Po 1945 roku, na mocy porozumień po zakończeniu II wojny światowej, wsie obecnej gminy Kamieniec Ząbkowicki zostały zasiedlone ludnością polską.

2. 2. Osadnictwo[41].

Do najstarszych śladów obecności ludzi na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki należą znaleziska z okresu mezolitu (od około 8000 lat p.n.e. do około 4000 – 3500 p.n.e.) i neolitu czyli z tak zwanej młodszej epoki kamienia (od około 5400 do 1800 p.n.e.). Liczniej występują relikty osadnictwa kultury łużyckiej (1300 – 500 p.n.e.), z okresu wpływów rzymskich (od I wieku n.e. do około 375 roku), z okresu wczesnego średniowiecza (od VI do początku XIII wieku) oraz z okresu późnego średniowiecza (XIII – XV wiek). Najwięcej stanowisk archeologicznych jest zlokalizowanych wokół miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki, Doboszowice i Suszka.

Należy zwrócić uwagę na fakt, że sieć osadnicza w okolicach Kamieńca jest gęsta i współtworzona przez różnej wielkości wsie oraz przez punkty osadnicze z młynami i folwarkami. W XVIII i XIX wieku nie zakładano na tym obszarze, tak jak na terenach górskich, nowych kolonii, bowiem szkoda było na to gruntów uprawnych. Wsie znajdujące się na omawianym terenie mają zróżnicowane układy ruralistyczne. I tak np.: Byczeń ma układ złożony. Nieregularna zachodnia część wsi z nawsiem, mała, mająca zarys owalny może być reliktem starszej, funkcjonującej jeszcze na prawie polskim. Natomiast wschodnia, ulicowa część miejscowości ma układ charakterystyczny dla wsi lokowanych na prawie niemieckim. Niejasna jest geneza układu Pomianowa Górnego, pierwotnie okolnicy lub wielodrożnicy. Pozostałe miejscowości, różnej wielkości otrzymały już układy ulicowe, wielodrożne (w Pradolinie Nysy) lub też łańcuchowe (na skraju Wysoczyzny Ziębickiej oraz na Przedgórzu Paczkowskim). Te ostatnie mające większe łany były wsiami łanów leśnych. Jako największe wykształciły się Starczów i Doboszowice. Uformowane w średniowieczu i korygowane w czasach nowożytnych przestrzenne układy wsi, granicznych dróg i rozłogów przetrwały do XIX wieku, kiedy to ulegały pewnym zmianom. Przede wszystkim już przed 1824 rokiem przeprowadzano przez niektóre z nich nowe odcinki traktów, a w 3 ćwierci XIX wieku obecne szosy. Likwidowano więc tym samym wszystkie nieregularności przebiegu głównych dróg wiejskich oraz fragmenty siedliska. Ograniczeniu ulegał też zasięg siedlisk czytelny teraz już tylko w przebiegu starych dróg granicznych. Tak zmodernizowane przestrzenne układy wsi przetrwały do dziś bez większych zmian, zapewne dlatego, że wsie zasiedlone po 1945 roku nie wyludniały się w większym stopniu. Zanikł natomiast częściowo układ rozłogów.

BYCZEŃ:

Byczeń położony jest w dolnej części południowego stoku Góry Zamkowej, przy drodze z Kamieńca do Goleniowa. Dzięki tej lokalizacji wyeksponowana jest panorama wsi. Znacznie poniżej Byczenia znajduje się Byczeń Mały, nowsza część wsi z młynem nad nyską Młynówką. Obie części miejscowości są od siebie przestrzennie odizolowane. Około połowy XVIII wieku Byczeń (starsza i zasadnicza część wsi) miał taki zasięg jak obecnie i był wsią o stosunkowo małym siedlisku. Do gminy wiejskiej należały jednak stosunkowo rozlegle grunty, w tym częściowo zalesione wzniesienie sąsiadujące od zachodu z Kamieńcem *(Baitzen Harte).* We wsi znajdowały się kościół, plebania oraz folwark. Według pierwszego dokładniejszego planu wsi z 1824 roku funkcjonalne centrum Byczenia miało nieregularny układ i kształt nieregularnego placu przeciętego ukośnie przez drogę z Kamieńca do Goleniowa Śląskiego. Przy placu tym skupiały się kościół, zagroda plebańska, folwark i większe zagrody na planie podkowy. Układ ten był może reliktem jakiegoś, starszego układu wsi, istniejącego przed lokacja na prawie niemieckim. Zapewne po tej lokacji powstała wschodnia cześć wsi, już typowa ulicówka, łącząca się z owalnym placem poprzez plac o zarysie trójkąta. Na początku XX wieku historyczny układ wsi został rozbudowany od zachodu, przy drodze wylotowej do Kamieńca o nową cześć o układzie szeregowym. Natomiast

[41] Na podstawie: Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

na wschodnim skraju siedliska wsi wzniesiono zespół zabudowy cegielni. Tak ukształtowany ruralistyczny układ wsi, częściowo wielodrożny i częściowo ulicowy zachował się do dziś. Około 1824 roku siedlisko wsi było obszerniejsze niż dziś, ale w 2 połowie XIX wieku zostało znacznie zredukowane. Obecnie ograniczono je do działek siedliskowych. Przed 1785 rokiem na południowy – zachód od Byczenia, przy Młynówce w dolinie Nysy Kłodzkiej, zbudowano młyn. Powyżej tego młyna, przy drodze z Kamieńca oraz przy drogach do młyna wykształciła się przestrzennie odizolowana od Byczenia mała i uboga osada o układzie wielodrożnym, mająca około 1824 roku zwarte siedlisko. Ten ruralistyczny układ Małego Byczenia zachował się do dziś, z tym że siedlisko zredukowane zostało do działek siedliskowych.

CHAŁUPKI:

Chałupki położone są częściowo na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej i częściowo na terenie Pradoliny Nysy. Znajduje się przy rozwidleniu drogi z Paczkowa do Ziębic oraz do Ząbkowic przez Kamieniec. Około połowy XVIII wieku wieś miała taki zasięg jak obecnie i tworzyła jeden zespół osadniczy z Lubnowem. Chałupki o układzie wielodrożnym składały się z nizinnej, południowej części z zamkiem, folwarkiem i młynem oraz z wyżynnej, północnej części z zabudową wiejską. Przebieg inny niż obecnie miała droga z Paczkowa przez Lubnów do Ziębic. Mijała Chałupki od południowego – zachodu i zachodu oraz przy północnym krańcu Chałupek docierała do Lubnowa. W XVIII wieku na terenie Chałupek trwały jeszcze ruiny średniowiecznego zamku i wyróżniały się tylko dwa zespoły architektoniczne: folwark i zagroda młyńska. Nie zaznaczono natomiast na omawianej mapie kaplicy, choć istniała już od 1744 roku. Na późniejszej mapie z lat 1796 – 1802 zaznaczono we wsi trzy młyny, jeden przy zamku, drugi przy stawie w centrum wsi i trzeci na jej krańcu. W 1 ćwierci XIX wieku zmieniono układ dróg koło Chałupek. Zlikwidowano starą, okrężną drogę do Paczkowa i wytyczono proste połączenie do Lubnowa, przecinające teren dawnego grodziska. Ten układ wsi zachował się do dziś. Obecnie tylko dawne siedlisko ograniczono do działek budowlanych.

DOBOSZOWICE:

Doboszowice położone są na południowy – wschód od Kamieńca oraz na południe od Ziębic, na Wysoczyźnie Ziębickiej zamykającej od północnego – wschodu odcinek pradoliny Nysy. Leżą przy lokalnej drodze, elemencie układu drożnego łączącego liczne duże wsie zlokalizowane pomiędzy Ziębicami a Paczkowem. Około połowy XVIII wieku Doboszowice miały taki sam zasięg jak obecnie, zwarte siedlisko i były dużą, wydłużoną ulicówką z kościołem. dwudziedzińcowym folwarkiem w centrum wsi, z folwarkiem na wschodnim krańcu Doboszowic oraz z młynem przy zbiegu dróg na zachód od dwudziedzińcowego folwarku. Układ wsi przedstawiono dokładniej na mapie topograficznej z 1824 roku i jak z niej wynika miał on charakter złożony. W centrum wsi w ramach układu ulicowego wykształcił się układ wielodrożny, umożliwiający dostęp do folwarków, kościoła oraz gospodarstw. Główna ulica wiejska rozwidlała się wrzecionowato w centrum miejscowości dwukrotnie. Ujmowała teren kościelny i część zabudowanego siedliska wsi oraz główny folwark dworski i jego otoczenie. Wyraźnie też zarysowywała się północna, graniczna droga siedliska. Po 1860 roku przeprowadzono szosę przez wieś, pomijając jej zachodnią część. Było to lokalne połączenie Doboszowic, Niedźwiedzia i Starczówka z Ziębicami, łączące się od zachodu z główną drogą z Ząbkowic do Nysy. Budowa szosy przez Doboszowice nie spowodowała zmian układu wsi. Co więcej wpłynęła na wzbogacenie wyglądu wsi licznymi, murowanymi z kamienia mostami ze stylowymi balustradami. Tak duża ilość stylowych mostów drogowych znajduje się, w porównaniu z innymi wsiami gminy, jedynie w Doboszowicach i ich okolicy. Historyczny układ wsi zachował się w latach około 1884 – 1933 bez zmian, łącznie ze stosunkowo zwartym siedliskiem i zagęszczonym układem rozłogów. W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku, ale przed 1924 rokiem, na części rozparcelowanych dóbr powstały nowe, niewielkie osiedla. Jedno założono na pięciu działkach przy drodze do Starczowa, a drugie na

północno – wschodnim krańcu wsi, przy Folwarku Górnym i drodze do Niedźwiedzia. Do 1924 roku na działkach przy drodze do Starczowa zbudowano małe zagrody na planie litery „L". W latach 1924 – 1939 uzupełniono gospodarczą zabudowę tych działek, tworząc tym między innymi małe zagrody w czworobok, przez co uległ zakłóceniu pierwotny układ osiedla. Drugie osiedle na północnym krańcu wsi nie było tak regularnie planowane. Obecnie układ przestrzenny i drożny wsi jest nadal czytelny, łącznie z odcinkami granicznych dróg siedliska, zredukowanego dziś do działek budowlanych.

KAMIENIEC ZĄBKOWICKI:

Dawna wieś Kamieniec zlokalizowana jest w Pradolinie Nysy, na południowy wschód od Ząbkowic, na Przedgórzu Sudeckim, u podnóża Gór Bardzkich. Około połowy XVIII wieku Kamieniec był znacznie mniejszy niż obecnie, gdyż zajmował skupione przy głównym wjeździe do klasztoru parcele przy Krzyżowej 1, Kościelnej 1 oraz przy południowym odcinku ul. Złotostockiej (nr 36 – 42 oraz 27 – 31). Główną osią układu był trakt z Ząbkowic do Złotego Stoku (ul. Złotostocka). Prostopadle do niego doprowadzono drogę dojazdową do klasztoru (ul. Kościelna), która znajdowała dalej swoje przedłużenie w zaczątku obecnej ul. Krzyżowej. Ulice: Złotostocka i Kościelna nie były prosto wytyczonymi drogami i miejscami rozszerzały się w place. Ulica Kościelna rozszerzała się przed klasztorem w prostokątny, a ul. Złotostocka – w mały nieregularny plac przed domami stojącymi na parcelach. Oba te place łączyły się przestrzennie i miały funkcję rynku, zapewne ze względu na swe usytuowanie przed wjazdem do klasztoru, jak i istnienie budynków użyteczności publicznej. W połowie XVIII wieku wytyczona już była także ul. Młyńska, przy której stał klasztorny młyn. Razem z niezabudowanym północnym odcinkiem ul. Złotostockiej wydzielała ona duży, klasztorny zespół gospodarczy zwany *Hälterhof,* prostokątny w zarysie, wydzielony murem, zawierający prostokątne stawy lub bielniki oraz budynek gospodarczy. Siedlisko wsi wydzielały od wschodu koryto nyskiej Młynówki, a od zachodu – grunty uprawne. Na północ od Kamieńca znajdował się ważny węzeł drogowy, doceniany w czasach wojen, współtworzony przez trakt z Ząbkowic do Złotego Stoku i Nysy (odnoga głównego traktu *z* Wrocławia do Kłodzka) oraz przez trakt z Ziębic do Barda. Przed 1824 rokiem Kamieniec pozostawał jeszcze dość daleko od tego węzła drogowego. Zapewne po pożarze z 1817 roku i po sekularyzacji klasztoru przeprowadzono na jego terenie wewnętrzną kolonizację. Przede wszystkim zabudowano nową, północną część siedliska Kamieńca. Powstała ona przy północnej pierzei ul. Złotostockiej (obecne parcele nr 26 – 30) i przy wylocie ul. Krzyżowej. Zlikwidowano też dawny klasztorny zespół gospodarczy *Hälterhof* i wprowadzono na jego miejscu nową zabudowę (na obecnych parcelach nr 17 – 23). Bez zmian pozostawiono ul. Młyńską. Dalszy przestrzenny rozwój Kamieńca wynikł zapewne pośrednio z utworzenia w nim siedziby dóbr książęcych, a bezpośrednio ze związanej z tym faktem popularności wsi. Tak więc przed 1862 rokiem rozbudowano siedlisko wsi wzdłuż ul. Złotostockiej, w kierunku północnym, ku wspomnianemu powyżej węzłowi drogowemu. Zabudowa Kamieńca zetknęła się z zabudowanymi odcinkami ulic: Ząbkowickiej i Kolejowej, w związku z czym Kamieniec oraz Istebka i Łopienica (mające układy wielodrożne) utworzyły jeden zespół osadniczy. Tym samym węzeł drogowy stał się szkieletem obecnego ruralistycznego układu Kamieńca. Tu należąca do Kamieńca ul. Złotostocka stykała się z intensywnie zasiedloną południową częścią Istebki (ul. Ząbkowicka) oraz równie intensywnie zabudowanym początkowym, zachodnim odcinkiem ul. Kolejowej. Znajdował się on na terenie Łopienicy i ujęty był korytami cieku wodnego. Zabudowa ul. Kolejowej sięgała tylko zachodniej granicznej drogi siedliska Łopienicy, obecnej ul. Szpitalnej wówczas jeszcze nie zabudowanej. W 4 ćwierci XIX wieku, zapewne w związku z modernizacją dróg komunikacyjnych skanalizowano cieki wodne i wyprostowano w Kamieńcu przebieg ulic: Ząbkowickiej, Kolejowej i Złotostockiej. Wydłużono też ku klasztorowi ul. Kościelną. Działanie to, jak i wzniesienie dużych kamienic przy ul. Kościelnej i Młyńskiej spowodowało likwidację północnej części dawnego rynku. Pozostała tylko jego południowa, półkolista partia przed domami przy ul. Złotostockiej nr: 27 – 33 i 40 – 42 oraz przed domem przy ul. Krzyżowej 1. Pamięć o kamienieckim rynku przetrwała tylko w lokalnym nazewnictwie. Rynkiem bowiem *(Ring)* nazywano w 4 ćwierci XIX wieku

skrzyżowanie ulic Złotostockiej i Kościelnej. W latach około 1838 – 1865, po przeprowadzeniu regulacji Nysy oraz po urządzeniu książęcego parku zbudowano obecną szosę z Kamieńca do Byczenia, której odcinkiem jest ul. Paczkowska. Niezależnie od kształtowania się układu ruralistycznego wspólnego dla Kamieńca, Istebki i Łopienicy uformowała się na gruntach Goleniowa oraz na północny – wschód od Kamieńca nowa osada. Związana była z węzłem kolejowym budowanym w latach 1873 – 1874 i rozbudowanym w 1912 roku. Początkowo, w 4 ćwierci XIX wieku zabudowa otoczenia dworca składała się z pojedynczych, nielicznych budynków, w tym z gospody. W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku układ urbanistyczny koło dworca kolejowego i tak zwanego małego dworca kolei wąskotorowej został rozbudowany. Powstały ulice: Węglowa, Ogrodowa, Krótka oraz rozbudowano w stronę Goleniowa, ulicą Szkolną, nowy odcinek szosy do Ziębic w miejsce dawnego, przeciętego przez linię kolejową. Przy ulicach tych wznoszono nową zabudowę, w największym stopniu przy wschodnim odcinku ul. Kolejowej oraz przy ul. Ogrodowej. Przy innych wymienionych powyżej ulicach oraz przy polnej drodze, obecnej ulicy Parkowej, budowano pojedyncze budynki, w związku z czym osada przy dworcach kolejowych pozostała przestrzennie wyodrębniona i nie łączyła się w wyrazisty sposób z Goleniowem, czy też z Kamieńcem – Łopienicą – Istebką, których wspólny układ już się nie rozwinął. Zmiany jakie się dokonywały dotyczyły jedynie nowej zabudowy o miejskim charakterze, która w okresie od 4 ćwierci XIX wieku do 1 połowy XX stulecia rozprzestrzeniła się przy ul. Ząbkowickiej, Szpitalnej oraz Kolejowej (do numerów 36 – 40). Nowe budynki pojawiały się także sporadycznie przy ul. Złotostockiej. Nowa zabudowa uściśliła jeszcze bardziej powiązania przestrzenne pomiędzy Kamieńcem i przyłączonymi do niego wsiami: Istebką i Łopienicą. Nie związała jednak ze sobą Kamieńca i dworców kolejowych w Goleniowie. Z ruralistycznym układem Kamieńca związany był tylko zespół klasztorny. Natomiast zespół pałacowo – parkowy zajmujący Górę Zamkową pozostawał całością o odrębnym układzie przestrzennym, pozbawionym komponowanych powiązań z Kamieńcem czy Łopienicą. Tak przedstawiający się, wielodrożny układ Kamieńca cechuje się brakiem spójności. Jego szkielet stanowią trzy szosy: do Ząbkowic (ul. Ząbkowicka), do Złotego Stoku (ul. Złotostocka) oraz do Ziębic (ul. Kolejowa), łączące Kamieniec z przyłączonymi doń wsiami. Przy ulicach tych koncentruje się największym stopniu zabudowa o miejskim charakterze. Wiejski charakter zachowały ulice na terenie dawnego Goleniowa (Boczna, Jasna, Leśna, Kręta, Wiejska), na obszarze Istebki (Kłodzka, Wąska, Wileńska, część Ząbkowickiej) oraz w Łopienicy (Mostowa, Skorolecka). Ogólnie można powiedzieć, że historyczny układ przestrzenny obecnego Kamieńca nie był planowany. Wykorzystani raczej istniejące szosy, ulice i polne drogi, które polepszano, przebudowywano oraz korygowano. Przy nich powstawała nowa zabudowa. Nowe osiedla domów jednorodzinnych oraz osiedla bloków zaczęto budować w Kamieńcu w 4 ćwierci XX wieku. Te pierwsze wzniesiono przy ul. Parkowej i na północ od ul. Kolejowej. W latach 80–tych XX wieku osiedle bloków zbudowano pomiędzy Góra Zamkową i ul. Kolejową oraz przy samej ul. Kolejowej. Po roku 2000 oddano do użytku (również w rejonie ul. Kolejowej) osiedle budynków wielorodzinnych „Przylesie" z domami, które tworzą zamknięte kwartały zabudowy, o elewacjach kształtowanych w formie fasad kamieniczek, usytuowanych w zabudowie zwartej, szczytowo. Żadne z nich nie ma jednak komponowanego układu przestrzennego. Jedynie osiedle przy ul. Kolejowej ma układ tarasowy, ponieważ budowane jest na stoku łagodnego wzgórza. Ta nowa zabudowa ul. Kolejowej, w tym też domy jednorodzinne, scalają powoli układ przestrzenny Kamieńca oraz otoczenia dworca kolejowego.

KAMIENIEC ZĄBKOWICKI – GOLENIÓW ŚLĄSKI:

Goleniów Śląski położony jest na północny – wschód od Kamieńca, na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej, przy lokalnej drodze łączącej południowy kraniec Starczowa z południowym krańcem Stolca. Dawna wieś jest też zespolona układem dróg z dworcem PKP i powstałą przy nim nową częścią Kamieńca. Wieś około połowy XVIII wieku miała taki zasięg jak obecnie i była ulicówką ze zwartym siedliskiem, położoną przy trakcie z Byczenia do Strąkowej. Trakt ten biegł ul. Zieloną oraz ul. Jasną, czyli poprzecznie do

głównej wiejskiej ulicy, obecnej ul. Wiejskiej. Ta z kolei pozostawała, zupełnie drugorzędną, ślepo zakończoną drogą, poprowadzoną ze Starczowa w kierunku zachodnim, ku obszarowi z licznymi ciekami wodnymi. Na mapie z połowy XVIII wieku zaznaczono na terenie wsi tylko przydrożną kapliczkę przy ul. Leśnej oraz zabudowę wsi. Na dokładniejszej mapie z 1824 roku zaznaczono układ większości obecnych ulic w granicach zwartego siedliska wsi, a więc główną ulicę – Wiejską z ulicą Krętą oraz ulice: Leśną, Jasną (dojazd do sołectwa), Boczną (na zarysie litery „L"), Piaskową (graniczną drogę siedliska) i północny odcinek ul. Zielonej. Goleniów miał więc układ wielodrożny. Ponadto dzielił się na dwie zróżnicowane części. Jedna, wschodnia (z ulicami: Wiejską i Krętą) z licznymi rozłogami, zasiedlona była przez kmieci. Druga natomiast – północno – zachodnia (z ul. Leśną) zawierała duże dobra sołeckie. Już przed 1861 rokiem rozpoczęto przestrzenne scalanie Goleniowa z Kamieńcem, gdyż powstał wówczas południowy odcinek ul. Szkolnej. Następnie w 4 ćwierci XIX wieku po zbudowaniu węzła kolejowego na polach w południowej części Goleniowa, powstała nowa jednostka osadnicza związana z Kamieńcem. Została ona zespolona z Goleniowem poprzez rozbudowę ul. Szkolnej, gdyż linia kolejowa przerwała dawny trakt z Byczenia do Strąkowej. Ponadto zbudowano nową łączącą Starczów ze Stolcem poprzez Goleniów. Wzdłuż linii kolejowej wytyczono ul. Węglową oraz przedłużono do niej ul. Zieloną. Podsumowując, budowa węzła kolejowego rzutowała na zmianę układu komunikacyjnego na terenie gminy wiejskiej Goleniów. Nie wpłynęła na przekształcenia zabudowy i przebieg ulic: Bocznej, Leśnej, Krętej oraz Wiejskiej, przez co zachowały one swój wiejski charakter. Powstały trzy nowe ulice głównie o charakterze komunikacyjnym: Szkolna. Węglowa i Zielona. Były zapewne przewidziane do zabudowy. W pierwszych dziesięcioleciach XX wieku zbudowano jedynie nieliczne budynki przy ul. Szkolnej oraz przy starych ulicach: Bocznej i Piaskowej. Obecnie czytelny jest historyczny, ruralistyczny układ wsi, rozkład dróg w tym i odcinków granicznych dróg siedliska. Zanikły natomiast w dużym stopniu rozłogi. Drugi, nowszy zespół osadniczy powstały na gruntach Goleniowa związany z dworcem kolejowym, złożony z ulic: Kolejowej, Ogrodowej, Parkowej i Krótkiej miał już charakter miejski oraz związany był z Kamieńcem.

KAMIENIEC ZĄBKOWICKI – ISTEBKA:

Zasadnicza część Istebki zlokalizowana jest na północny zachód od Kamieńca przy drodze z Kamieńca do Barda (ul. Kłodzka), na tarasowym, południowym stoku wzniesienia ograniczającego od północy Pradolinę Nysy. Około połowy XVIII wieku Istebka miała już taki zasięg jak obecnie i była ulicówką z gęstą zabudową. Znajdowała się przy rozwidleniu traktów wiodących z Kamieńca do Barda i do Ząbkowic oraz przy odcinku traktu do Barda. W zachodniej części wsi znajdowały się dwa młyny (obecnie przy ul. Wąskiej 1 i 5), a odcinek łączącej je nyskiej Młynówki był wielkim, wydłużonym stawem. Drugi mniejszy staw znajdował się także na przebiegu koryta Młynówki, na wschód od młyna bliższego Kamieńca (obecnie przy ul. Wąskiej 5). Około 1824 roku wykształcony był już obecny, ruralistyczny, wielodrożny układ wsi. Jego szkielet tworzyły dwa wymienione powyżej, rozwidlające się trakty (ulice: Kłodzka i Ząbkowicka) oraz powiązane z nimi obecne ulice: Wąska, Wileńska i Krzyżowa. Około 1824 roku w zachodniej części Istebki nie było już stawów. Siedlisko było zwarte i jednolite, a wieś miała układ tarasowy. Północna część siedliska za drogą do Barda nie była zasiedlona. Większość zabudowy skupiała się w południowej partii siedliska (z dwiema równoległymi drogami) oraz w jego części wschodniej (przy drodze do Ząbkowic). Na kolejnej mapie z 1860 roku jeszcze dokładniej przedstawiono gminę wiejską Istebka oraz podziały jej gruntów. Wówczas na terenie wsi znajdowały się trzy duże gospodarstwa *(Bauergut)*. Ich grunty znajdowały się na wschodnim krańcu wsi przy ul. Ząbkowickiej oraz przy zachodnim końcu Istebki i niestety nie były powiązane przestrzennie z żadną z większych zagród. Natomiast stosunkowo gęsto dzielone grunty przy ul. Kłodzkiej należały do uboższych gospodarstw ze skromnymi zagrodami. Nie wiadomo gdzie znajdowało się dawne sołectwo. Historyczny, ruralistyczny układ Istebki czytelny jest do dziś, a na terytorium dawnej gminy wiejskiej znajdują się obecnie ulice: Kłodzka, Wąska, Wileńska, północny odcinek Krzyżowej oraz ul. Ząbkowicka.

KAMIENIEC ZĄBKOWICKI – ŁOPIENICA:

Łopienica położona jest na północny – wschód od Kamieńca, na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej, przy drodze z Kamieńca do Strąkowej. Obecnie dawna wieś stanowi jeden zespół osadniczy z Istebką oraz Kamieńcem. Około 1750 roku wieś o układzie wielodrożnym miała taki zasięg obecnie oraz zwarte i jednolite siedlisko. Większość zabudowy wsi skupiała się przy trakcie z Kamieńca do Stolca (obecnej ul. Skoroleckiej), a mniejsza przy jego krótszej przecznicy (ul. Mostowa). W południowej części wsi znajdował się staw. Dość daleko poza wsią, przy dalszym, północnym odcinku traktu do Stolca stała barokowa kapliczka domkowa, a przy niej znajdowała się kolonia *Kapellenhduser.* Mapa z 1824 roku potwierdzała zasadniczo układ wsi z połowy XVIII wieku z wyjątkiem przestrzennego zespolenia siedliska Łopienicy z siedliskiem Kamieńca. Nie było też wyżej wspomnianego stawu. Układ wsi z 1824 roku zachował się bez większych zmian do połowy XIX wieku. W tym okresie (około 1858 – 1862) przebieg dróg na terenie wsi cechował się wieloma zakłóceniami. Stosunkowo najmniej było ich w przypadku ul. Skoroleckiej. Natomiast ul. Mostowa i łączące się z nią drogi gruntowe tworzyły skomplikowany układ komunikacyjny we wschodniej części wsi. Tu też wydzielane były przez drogi liczne, małe, nieregularne fragmenty siedliska wypełnione zabudową. Dodatkowym elementem komplikującym układ wsi był ciek wodny i jego odnogi przebiegające na północ od ul. Mostowej, przecinające ul. Skorolecką oraz ujmujące dwoma korytami zachodni kraniec ul. Kolejowej. Istniała już ul. Szpitalna, ale pełniła funkcję granicznej drogi siedliska i była niezabudowana. Dopiero zapewne w 4 ćwierci XIX wieku uregulowano stosunki wodne i przebieg dróg na terenie Łopienicy. Poza tym założono we wsi polny cmentarz zakonny sióstr boromeuszek. Ten historyczny, ruralistyczny układ wsi czytelny jest także i dziś z tym, że siedlisko zredukowano do działek budowlanych. Utwardzono ślepo zakończone ulice: Skorolecką i Mostową, a zniszczenie części zabudowy w jej sąsiedztwie spowodowało ogólne uproszczenie dawnego skomplikowanego układu komunikacyjnego wschodniej części miejscowości. Zachowała się też kolonia *Kapellenhäuser*, obecnie wliczona w powierzchnię wsi, tworzona przez trzy niewielkie zagrody. Dawniej była małą dwurzędową kolonią z niewielkimi parcelami zabudowanymi w większości przez pojedyncze budynki wąskofrontowe.

MROKOCIN:

Mrokocin zlokalizowany jest na południowo – zachodnim skraju Wysoczyzny Ziębickiej i częściowo na terenie Pradoliny Nysy. Znajduje się na starym trakcie z Paczkowa do Ząbkowic. Od północnego – zachodu wieś sąsiaduje z Pomianowem Górnym, a od południowego – wschodu z Chałupkami. Południową część siedliska przecina koryto nyskiej Młynówki. Około 1750 roku Mrokocin miał taki zasięg jak obecnie i był ulicówką ze zwartym siedliskiem przy trakcie z Paczkowa do Ząbkowic. Wieś znajdowała się na terenie o układzie tarasowym, gdyż północna część jej siedliska zajmowała podnóże wzniesienia, a południowa obniżała się ku nyskiej Młynówce i ku Pradolinie Nysy. W Mrokocinie znajdowały się folwark oraz młyn nad Młynówką. Na nowszej mapie z około 1824 roku przedstawiono dokładnie zarys siedliska wsi, przebieg granicznej drogi siedliska oraz innych ważniejszych dróg. Ten zasadniczy ruralistyczny układ wsi zachował w 4 ćwierci XIX wieku bez większych zmian. Jedynie na północnej części siedliska i na stoku wzniesienia założono cmentarz, zapewne ewangelicki. Tak uformowany układ wsi czytelny jest i dziś z tym, że siedlisko zredukowano do działek budowlanych.

OŻARY:

Ożary zlokalizowane są na Przedgórzu Paczkowskim, na południe od Kamieńca i przy lokalnej drodze z Kamieńca na Przełęcz Kłodzką, pomiędzy Górami Bardzkimi i Złotymi. Wieś leży w górnej i dolnej części doliny Ożarskiego Potoku, dopływu Nysy Kłodzkiej. Około połowy XVIII wieku wieś miała taki zasięg jak obecnie i była dużą łańcuchówką z kościołem, folwarkiem sołeckim i zwartym siedliskiem. W północnej i południowej części wsi

znajdowały się młyny. Zaznaczono też na wschód od górnego, południowego krańca wsi folwark polny *Bauerhof.* Około 1824 roku podobnie jak w Starczowie, Doboszowicach i Sosnowej główna wiejska droga miała we wsi przebieg nieregularny, łącząc się z fragmentami nawsia oraz miejscami rozwidlając się i łącząc z licznymi drogami dojazdowymi do gospodarstw. Zwarte i szersze siedlisko miała tylko północna część wsi położona najniżej, na najbardziej płaskim terenie. Tu też główna wiejska droga rozwidlała się wydzielając nawsie z korytem cieku wodnego. Natomiast przez bardziej rozczłonkowane i wąskie siedlisko południowej partii Ożar, wchodzącej na stok Płaskoty przechodziła tylko jedna droga. Zaznaczono też oba wspomniane wyżej młyny, częściowo rozparcelowany folwark polny *Bauerhof* oraz niewielka osadę położoną na południe od tego folwarku. W 4 ćwierci XIX wieku zachowały się: historyczny układ przestrzenny wsi, rozkład okazalszej zabudowy, stare podziały gruntów (rozłogi), relikty rozparcelowanego folwarku oraz sąsiadującego z nim parodomowego przysiółka. Wszystkie te elementy układu wsi czytelne są także i dziś z tym, że siedlisko zostało ograniczone do działek budowlanych. Zanikł też częściowo układ rozłogów.

POMIANÓW GÓRNY:

Pomianów Górny położony jest przy drodze z Kamieńca do Paczkowa, na skraju Wysoczyzny Ziębickiej, zamykającej od północnego – wschodu odcinek pradoliny Nysy. Wieś ma układ ruralistyczny, którego geneza nie jest jasna. Pomianów Górny mógł być więc pierwotnie niewielką okolnicą z kolistym nawsiem lub też ulicówką, przy której później, w czasach nowożytnych uformowała się kolista, centralnie położona część siedliska z folwarkiem. Około połowy XVIII wieku Pomianów Górny miał taki zasięg jak obecnie oraz układ wielodrożny ze wspomnianą powyżej kolistą, wypełnioną folwarkiem, centralną częścią siedliska. W jego sąsiedztwie przy drodze z Byczenia znajdował się kościół, a w południowej części wsi młyn, wzniesiony przy Młynówce połączonej z korytem Nysy. Jak wynika z mapy z 1867 roku wieś przecinają dwa cieki wodne, z którymi związane były dwa stawy, w tym jeden położony na gruntach dominialnych w centrum wsi. Ten historyczny układ Pomianowa Górnego, ale bez jednego cieku wodnego i stawu zachował się do dziś.

SŁAWĘCIN:

Sławęcin położony jest na południe od Kamieńca, u podnóża Gór Złotych i przy lokalnych drogach. Łączą one położone blisko siebie cztery wsie: Śrem, Topolę, Sławęcin oraz Sosnową. Około połowy XVIII wieku Sławęcin był średniej wielkości ulicówką ze zwartym siedliskiem oraz miał taki zasięg jak obecnie. Jeszcze dokładniej plan wsi przedstawiono na mapie topograficznej z 1824 roku. Siedlisko nadal było zwarte i wypełnione zabudową, z której swoją wielkością wyróżniał się folwark Sołecki. Już wówczas istniała obecna droga łącząca Sławęcin z Sosnową. Ten układ wsi zachował się do dziś. Dzięki zachowanym mapom katastralnym wiadomo jak przedstawiała się w przeszłości własność na terenie wsi. Z mapy z lat 1855 – 1856 wynika, że ziemię w Sławęcinie posiadali sołtys, karczmarz oraz kmiecie. I tak cały areał na północ od siedliska dzielił się na część sołecką oraz należą do karczmarza, a grunty sąsiadujące z siedliskiem od południa oraz inne użytki należały głównie do kmieci. Tylko niewielka część ziemi blisko środkowej części Sławęcina należała do zagrodników i użytkowana była przez chałupników. Podziały te zostały w znacznym stopniu zmienione w wyniku reformy rolnej, przeprowadzonej po 1945 roku. Można tylko sądzić, że nie podzielono dóbr sołeckich przekazanych Państwowym Gospodarstwom Rolnym.

SOSNOWA:

Sosnowa znajduje się na południe od Kamieńca, przy drodze z Kamieńca do Złotego Stoku. Położona jest na terenie pomiędzy Pradoliną Nysy i Przedgórzem Paczkowskim. Około połowy XVIII wieku miała taki zasięg jak obecnie i była średniej wielkości ulicówką z kościołem, folwarkiem sołeckim i zwartym siedliskiem. Przez wieś i dalej przez Płonicę prowadziła jedna odnoga drogi z Kamieńca do Złotego Stoku. Druga odnoga tej drogi przebiegająca na wschód od wsi stanowi odcinek obecnej szosy do Złotego Stoku. Około 1824 roku podobnie jak w Starczowie i Doboszowicach główna wiejska droga miała we wsi przebieg nieregularny, łącząc się z fragmentami nawsia, rozwidlając się i łącząc z licznymi drogami dojazdowymi do gospodarstw. Ponadto na zachód od Sosnowej, na jej gruntach i na południowy – zachód od Rogowa znajdował się zespół trzech dużych stawów zasilanych przez Mąkolnicę. Zostały one osuszone przed 1870 rokiem. W 4 ćwierci XIX wieku zachowały się historyczny układ przestrzenny wsi, rozkład okazalszej zabudowy oraz stare podziały gruntów, których ponad połowa należała do sołtysa i sześciu najbogatszych kmieci. Przez Sosnową przebiegał dwustronnie obsadzony odcinek szosy z Kamieńca do Złotego Stoku. Obecnie nadal jest czytelny historyczny, ruralistyczny układ wsi z tym, że siedlisko zostało ograniczone do działek budowlanych. Zanikł też w znacznym stopniu układ rozłogów.

STARCZÓW:

Starczów położony jest na północny – wschód od Kamieńca i na wschód od Goleniowa Śląskiego, obecnie części Kamieńca. Znajduje się na terenie pofałdowanym, zamykającym od północnego – wschodu dolinę Nysy. Około polowy XVIII wieku Starczów był duża i długą ulicówką o zasięgu takim jak obecnie, wypełnioną zagęszczoną zabudową. W centrum wsi znajdował się klasztorny folwark, a na południowym krańcu wsi był kościół. Ponadto przy północno – wschodnim krańcu Starczowa, na cieku wodnym poza jego siedliskiem znajdował się młyn, tworzący z paroma domostwami przysiółek *Neue Hauser.* Pierwsza, dokładniejsza mapa wsi z 1824 roku potwierdza ogólne zdjęcie kartograficzne wsi z połowy XVIII wieku i wnosi wiele szczegółów. Wynika z niego, że około 1824 roku główna wiejska ulica nie była regularna i miejscami wielokrotnie rozszerzała się, a niektóre fragmenty nawsia były zabudowane. Oś układu tworzyła droga z Niedźwiednika do Goleniowa, przecięta prostopadle przez trakt z Niedźwiedzia do Stolca. Siedlisko wsi było zwarte i jednolite. Około 1824 roku nie istniał już młyn nad ciekiem wodnym na północny – zachód od wsi. Działały natomiast dwa wiatraki usytuowane w północnej części wsi na łagodnych wzniesieniach. W 3 ćwierci XIX wieku przeprowadzono przez Starczów obecną drogę z Ziębic przez Kamieniec do Złotego Stoku, co też doprowadziło do uregulowania przebiegu głównej wiejskiej drogi. Ten historyczny układ wsi pozostał bez większych zmian w końcu XIX wieku, z tym jednak, że siedlisko uległo miejscami redukcji. Nadal jednak czytelne były odcinki jego granicznych dróg. Zachował się też gęsty układ polnych dróg, relikt dawnego podziału na łany. Następnie w latach 1873 – 1874 poprowadzono koło Starczowa linię kolejową z Wrocławia do Kłodzka, ale dopiero na początku XX wieku, na północny – wschód od Starczowa zbudowano przystanek kolejowy i obok niewielką kolonię, między innymi z domem dla pracowników kolejowych. Obecnie czytelne są w ogólnych zarysach historyczny układ wsi oraz część granicznych dróg siedliska oraz dróg polnych (rozłogi).

SUSZKA:

Suszka znajduje się w Pradolinie Nysy, na zachód od jej koryta oraz na podmokłym, zalewowym terenie tej rzeki. Miejscowość usytuowana jest pomiędzy Przyłękiem oraz Kamieńcem oraz leży na przeciw obszaru, na którym znajdowały się niegdyś Pilce. W przeszłości Suszka była z nimi połączona przez most na Nysie. W połowie XVIII wieku odcinek Nysy znajdujący się na południe od Suszki był jeszcze bardziej od niej oddalony i przebiegał tuż przy Pilcach. Przy Pilcach znajdował się most na Nysie, którego budowę przedsięwzięto już w XIV wieku. Był to

ważny most umożliwiający komunikację w południowej części obwodu ząbkowickiego przedzielonego korytem Nysy. Po 1824 roku odcinek koryta Nysy pomiędzy Pilcami i Suszką wyprostowano i przesunięto na północny – zachód ku Suszce. Zbudowano także nową przeprawę przez rzekę. Około 1750 roku Suszka była mała, ale miała już zasięg taki jak obecnie. Była małą ulicówką. Oś układu stanowiła krótka, ślepo zakończona i placowo rozszerzona droga, przy której południowym krańcu rozwidlały się trakty do Barda, Braszowic i Kamieńca. Placowo rozszerzona droga w ramach siedliska wsi stanowiła nawsie, przy którym z trzech stron koncentrowała się okazalsza zabudowa (kmiece zagrody). Około 1824 roku ten historyczny układ pozostał bez większych zmian z tym, że zasiedlono nawsie. Przez Suszkę przebiegał trakt z Ząbkowic do Barda. Przy nim też, na południe od wsi i przy drodze na most na Nysie zbudowano duży zespół mieszkalno – gospodarczy. Z mapy katastralnej z około połowy XIX wieku znane są rozkład gruntów oraz lokalizacja dziedzicznego sołectwa. Historyczny układ wsi nie uległ żadnym przekształceniom w 2 połowie XIX wieku i zachował się do dziś.

ŚREM:

Śrem jest małą wsią położoną na południe od Kamieńca Ząbkowickiego i niewielkiego grzbietu *(Schromberg)* na skraju doliny Nysy. Znajduje się przy lokalnej drodze z Kamieńca do Sławęcina. Około połowy XVIII wieku Śrem był mała ulicówką ze zwartym siedliskiem. Podobnie prezentował się w 1 połowie XIX stulecia. Wówczas też prawie cały areał gruntów należał do sołtysa oraz dwóch kmieci. W związku z tym na terenie siedliska znajdowały się trzy zagrody (w czworobok) o wielkości folwarku. Inne zagrody we wsi były znacznie mniejsze, na planie podkowy, a pozostałą zabudowę wsi tworzyły pojedyncze budynki mieszkalno – gospodarcze. W 1 połowie XIX wieku planowano rozbudowę wsi w kierunku północno – wschodnim i przy gruntowej drodze ze Sławęcina ku korytu Nysy wydzielono szereg niewielkich działek. Nie zostały one jednak nigdy zasiedlone, w związku z czym w 2 połowie XIX wieku zachował się bez większych zmian historyczny układ wsi z tym, że wymieniona została zabudowa. W tym stanie dawny ruralistyczny układ wsi przetrwał do dziś.

TOPOLA:

Topola położona jest na południowy – wschód od Kamieńca, w dolinie Nysy, przy lokalnej drodze z Kamieńca do Błotnicy. Około połowy XVIII wieku Topola była dużą ulicówką o takim zasięgu jak obecnie oraz o zwartym siedlisku wypełnionym zabudową. Środkiem wsi biegło koryto cieku wodnego ujęte z dwóch stron równoległymi drogami, przy których wznosiła się zabudowa wsi. Po obu stronach siedliska rozciągały się grunty gminy wiejskiej podzielone na różnej szerokości, równoległe działki (rozłogi) wydzielane drogami dojazdowymi. Z mapy katastralnej z 1835 roku wynika, że działki te miały powierzchnie od części łana do kilku łanów. Najwięcej gruntów posiadali: sołtys, karczmarz oraz niektórzy z około 15 kmieci. Swoje dobra miała też parafia. Około 1835 roku wszystkie te największe majętności nie były już wyłącznie średniowiecznymi nadziałami, gdyż niejednokrotnie powiększane były przez zakupy. W wyniku tego grunty należące do sołtysa, karczmarza, parafii i bogatszych kmieci porozrzucane były na obszarze całej gminy wiejskiej. W 2 połowie XIX wieku zachował się bez zmian historyczny, ruralistyczny układ wsi z tym, że siedlisko zostało zawężone, ale zachowała się od południowego – zachodu jego stara granica (droga gruntowa). Zmodernizowano też i częściowo wymieniono zabudowę wsi kształtując więcej zagród w czworobok, ciasno wypełniających siedlisko. W ten sposób przy głównej ulicy wiejskiej utworzyły się dość zwarte ciągi zabudowy. Tak prezentujący się historyczny układ wsi przetrwał do dziś. Obecny układ dróg w okolicach Topoli powstawał w 2 połowie XIX wieku. Powstała wówczas nowa, obecna droga do Błotnicy oraz połączenie Topoli, poprzez Nysę, z drogą z Kamieńca do Nysy. Na początku XX wieku zbudowano łukowy most na tej drodze zwany mostem Księcia Friedricha Wilhelma *(Prinz Friedrich Wilhelm Brücke)*.

TABELA 49: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozwój osadnictwa.

Miejscowość	Data pierwszej wzmianki	Historyczne nazwy miejscowości
1	2	3
Byczeń	1250	Bycen (1250, 1293, 1322, 1340, 1342, 1344, 1349), Bicen (1288, 1306), Byczinen (1316), Beczin (1335), Bixin (1339), Beyczano (1342), Byzen, Beyczano (1342), Byczen (1344, 1349), Byczano (1346, 1360), Byczan, Biczano (1353), Byczan (1359, 1364, 1376, 1393, 1400, 1418), villa Biczano (1361), Biczano (1361), Beyczan (1422, 1478), Bitzano (1426), Byczano (1427), Beutzen (1666), Beitzen (1845), Baitzen (1666, 1743, 1743, 1765, 1785, 1845 – 1945).
Chałupki	1295	in Novi Castri (1295, 1316), Nova Domo (1336), Neuhauss (1756), Neuhaus (1638, 1651, 1666, 1743, 1773, 1784 – 1945).
Doboszowice	1291	Hertwigswalde (1291), Hertwikswalde, Hertwicswal (1293), Erthigiswald (1300), Herzogswalde (1330), Herwigsdorf (1344), Hertwigswaldau (1651/1652, 1750), Hettwigswaldt, Hertzwigswald (1666/1667), Hertwigswald (1736), Hertzogswalde (1776), Hertwigswalde (1291, 1427, 1465, 1784 – 1945).
Kamieniec Ząbkowicki	1096	Kamenech (1210), in Camenz (1228, 1233), Kamenez lub Camenez (1260, 1262), Camencz (1293, 1322, 1344), von Camenz (1281), Kemenitz (1300), Kamens (1304), Kamencz (1322, 1344), Camentz (1333, 1765), zu Camencz (1339), Kamenicz (1346), Chamencz (1397), Camentcz (1502), in monasterio Camensi (1579), Camencium (1666/1667), Camenz (1293, 1741, 1796, 1802), Kamenz (1283, 1306, 1332, 1337, 1830 – 1845).
Goleniów Śląski	1293	Galnov (1293), Galnove (1294), Gallenow (1322), Galenow (1323), Gallenowe (1326), Galnawe (1350), Galnov (1353, 1360), Galnav (1361), Galenau (1666), Gallnau (1750), Gallenau (1323, 1743 – 1945).
Istebka	1198	Ystebcha (1198 – 1201), Istebca (1210, 1216, 1260), Grunav (1290), Ystebka (1316), Grunow (1327), Grunau (1345), Grunaw (1399), Grwnaw (1430), Grunau (1645, 1750 – 1945).
Łopienica	1198	Lopenica (1198 – 1201), Lopennica (1210), Lopeniza (1260), Lopenicha (1262), Lopenitz (1267), Lopenyza (1316), Lupenicz (1326, 1339), Lobenitz, Lobenicz (1338), Lupnicz (1348), Luppenicz (1392), obir Lawpenicz (1422), Laupenicz (1426), Laubnitz (1743 – 1945).
Mrokocin	1293	Mrococin (1293), Mrococzino (1300), Moccrokinstein? (1307), Brokotensten (1295), Prokotinstein, Prokotinsteyn (1359), Prokensteyn (1361), Brokenstyne (1418), Bruckssteinenses (1666/1667), Bruckstein (1750, 1784), Bruckssteyn (1796 – 1802), Bruckssteine (1830 – 1945).
Ożary	1260	villa Helmirici (1260), Heinrici villa (1283, 1335), Heymrichsdorf (1316), villa Emerici (1335), Heymrichsdorf (1310, 1316), Heymerichsdorph (1340,1348), Heymericivilla (1341), Heynrichsdorf (1344), Heymerychsdorph (1351), Heynrichsdorff (1351), Heymrichsdorf (1369), Heymerichsdorf (1422), Heymarsdorff (1443, 1460, 1478), Heymarschdorff (1448), Hennersdorf (1679, 1697), Hemmersdorf (1260, 1743, 1785 – 1945).

1	2	3
Pomianów Górny	1261	Ponnansdorf que Dambowecz (1261), Pomiansdorf (1353, 1360), Pomeansdorf (1359), Pomsdorf (1361, 1549), Pomsdorff (1540, 1543), Pomsdorf (1549), Niederpomsdorff (1638), inferioris Pombsdorff (1666), Nieder Pommsdorf (1784 – 1945), Oberpomsdorff, Oberpombsdorf (1666, 1756), Ober Bomsdorf, Ober Bomsdorff, Ober Pombsdorf, Ober Pomsdorf (1750), Ober Pomsdorf (1784, 1845 – 1945).
Sławęcin	1210	Sluisuouo? (1200), Sluseiovo? (1210), Slavatindorf (1302, 1307), Slabatendorf (1317), Slawatindorf (1330, 1359, 1360), Slabotendorf, villa Slabotonis (1336), Slabothendorph (1325), Slabotindorph (1349), Slabotindorf (1359, 1422), Slobotendorf, Slawatyndorf (1360), Slobottendorf (1424), Slobtendorff (1478), Schlottendorf (1765 – 1945).
Sosnowa	1210	villa Sosnova (1251), Sosnova (1260, 1262, 1316), Sosno (1287, 1292, 1296), Sosnava (1302), villa Wolvrami (1307), Wolverami villa (1317), Volmeramsdorf (1330), Wolveramvilla (1344), Wolferamsdorf (1339), Wolveramsdorph (1351), Wolframsdorf (1353), Wolframsdorff (1348, 1418), Wolferamsdorff (1422), Wolffframsdorf (1478), Wollmsdorf (1785), Wolmsdorf (1666, 1765 – 1945).
Starczów	1291	Altmanni villa (1291), Altmannsdorf (1293), Altmansdorf (1300), Altmansdorph (1322, 1359), Altmanni villa (1300, 1340, 1360), Lacmanndorf (1319), Altmansdorf (1327), villa Altmansdorf (1346, 1350, 1359), Altmansdorff (1361), Altaltmansdorff (1666/1667), Alt Altmansdorf (1750), Alt Altmannsdorf (1765), Alzendorf, Adelmannsdorf (1785), Alt Altmansdorf (1785 – 1945).
Suszka	1316	Harta (1316), Hartha (1322, 1374, 1824), villa Harthe (1363), Harta (1369, 1461), ville in Hart (1392), villule Harth (1399), dorff Hartha (1403), Harte (1765, 1785), Dürr – Harte (1785), Dürr – Harta (1929).
Śrem	1293	Sram (1293, 1302, 1317), Sramb (1293), Szram (1317), Scram (1331), Schram (1344), Schrham, Schram (1339, 1345), villa Schram (1349), Scrhram (1360), Schrome (1393), Schrame (1424), Schröm (połowa XVIII wieku), Schromm (1750), Schrom (1353, 1359, 1360, 1402, 1422, 1427, 1478, 1765 – 1945).
Topola	1293	Rychnowe (1293, 1294), Rychenov (1331, 1340), Rychenow, Richenov, Rycheno (1344), Reichenow (1353), Richenov (1302, 1359, 1360), Rychenow (1317, 1361, 1364), Reichenav (1393), Rychonow (1418), Reychenaw (1422), Reichau (połowa XVIII wieku), Reichenau (1319, 1666, 1750, 1765 – 1945).

Źródło: Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

2. 3. Zabytki.

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki jest terenem o dużym nasyceniu cennymi obiektami zabytkowymi z różnych epok i formacji stylowych. Zachowały się tu interesujące zabytki architektury i sztuki, na skalę ponadlokalną, reprezentujące wysoki poziom artystyczny. Są to: kościoły, plebanie, zespoły pałacowo – parkowe, zespoły dworskie, folwarki, budynki mieszkalne i gospodarcze, założenia cmentarne. Zachowały one elementy pierwotnych układów ruralistycznych. W okresie powojennym stopień zachowania historycznie ukształtowanych układów zabudowy poszczególnych miejscowości nie uległ zasadniczym zmianom. Wszystkie miejscowości na terenie gminy charakteryzują się do dnia dzisiejszego cennymi historycznymi układami ruralistycznymi. Zachowane zabytki architektury, poza obiektami sakralnymi i rezydencjonalnymi, legitymują się stosunkowo

nowymi metrykami. Żadna z budowli zagrodowych (mieszkalnych i gospodarczych) nie sięga wstecz poza wiek XVIII. Świadczy to niewątpliwie, że wcześniej istniała wyłącznie zabudowa drewniana. Na terenie gminy zachowało się 12 kościołów (Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki – 2, Ożary, Pomianów Górny, Sosnowa, Starczów, Suszka, Śrem, Topola). W miejscowościach: Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki i Ożary są zespoły zamkowe i/lub pałacowe. W większości wsi zachowały się zespoły dworskie i folwarki (Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Starczów, Topola). Parki pałacowe (zamkowe) występują w miejscowościach Chałupki i Kamieniec Ząbkowicki. W większości wsi zachowały się dawne cmentarze (głównie przykościelne) wraz z roślinnością w postaci drzew, krzewów i podszytu o symbolice związanej z nekropoliami (Byczeń, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Góry, Sosnowa, Starczów, Śrem, Topola). Cenne zabytki związane z architekturą przemysłową i obiektami inżynieryjnymi tworzą np.: liczne młyny, mosty, wiadukty oraz zespół kolejowy w Kamieńcu Ząbkowickim. Występują także zabytki reprezentujące budynki użyteczności publicznej (dawne: leśniczówki, szkoły, szpitale, gospody, poczty, domy ludowe, itp.).

Najokazalszym zespołem sakralnym na terenie gminy jest założenie pocysterskie w Kamieńcu Ząbkowickim. Historia założenia sięga lat 1210 – 1240, kiedy to przedstawiciele rodziny Pogorzelów oraz biskup wrocławski ufundowali w Kamieńcu klasztor wrocławskich kanoników regularnych. W 1247 roku z inicjatywy biskupa wrocławskiego Tomasza klasztor w Kamieńcu przejęli cystersi z Lubiąża, którzy utworzyli tam swoją filię. Opactwo wznoszone było od około połowy XIII wieku do 2 ćwierci XIV wieku. Po pożarze w 1524 roku odbudowane zostało około 1570 roku, a następnie rozbudowane i barokizowane w 2 połowie XVII stulecia oraz do 1722 roku. W 1817 roku miał miejsce pożar klasztoru i prezbiterium kościoła. Kościół klasztorny, obecnie parafialny p.w. Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny, jest budowlą gotycką, wznoszoną etapami. Przed 1315 rokiem wzniesione zostało prezbiterium i transept. Część korpusu wzniesiono około 1330 roku, natomiast cały korpus ukończono w 2 ćwierci XIV wieku. Ogromny wpływ na dzisiejszy wygląd świątyni miała jej barokizacja. Szczyty wzbogacono o formy wolutowe. Szczyt fasady udekorowano figurami Chrystusa z krzyżem, Marii i Józefa, wykonanymi przez Antoniego Jörga. Barokowy wystrój i wyposażenie wnętrza kościoła jest autorstwa malarzy – Michaela Willmanna, Johanna Christopha Liški, Jacoba Eibelwiesera, Valeriusa Mauronera, a także rzeźbiarzy – Christopha Königera i Thomasa Weissfelda. Świątynia w nowej formie została poświęcona w 1722 roku. Po pożarze w 1817 roku odbudowano kościół w 1 ćwierci XIX wieku, następnie modernizowano w 1875 roku oraz regotycyzowano w latach 1902 – 1904 (wnętrze w latach 1919 – 1922). W okresie powojennym kościół był kilkakrotnie poddawany pracom konserwatorskim. Na północ od kościoła fragmentarycznie zachowały się zabudowania klasztorne, rozebrane po pożarze w 1817 roku. Obecnie eksponowane są ich relikty w formie odsłoniętych fundamentów budowli wzniesionej pierwotnie wokół prostokątnego wirydarza. We wschodniej części założenia znajduje się pałac opacki wybudowany w latach 1683 – 1685 według projektów Mateusza Kirchbergera, w którego przyziemiu reprezentacyjna sala z malowanymi przedstawieniami klasztorów cysterskich. Obiekt w 1990 roku został przejęty przez Archiwum Państwowe. Remont obiektu ukończono w 1998 roku. Od południa kościół poprzedzony jest prostokątnym dziedzińcem. Wokół kościoła znajdują się zabytkowe budynki związane z opactwem: budynek bramny, pl. Kościelny 1 (1681 – 1702), budynek kancelarii gospodarczej, mieszczącej się przy tylnym wjeździe na dziedziniec klasztorny, przy moście na Budzówce (pl. Kościelny 5), budynek dawnej szkoły katolickiej (pl. Kościelny 7). Zabudowa folwarku pocysterskiego zawierająca zapewne relikty nowożytnych budynków gospodarczych, powstała w czasie odbudowy opactwa po pożarze z 1817 roku. Przed bramą wjazdową na teren dawnego opactwa, przy przyczółkach mostu na młynówce ustawione zostały figury św. Floriana i św. Jana Nepomucena wykonane w latach 1702 – 1704 przez A. Jörga.

W pozostałych miejscowościach obecnej gminy w średniowieczu i w XVI wieku powstały skromne, bezwieżowe kościoły wiejskie w Pomianowie Górnym, Ożarach, Śremie, Topoli. Okazalsze świątynie powstały w Byczeniu, Doboszowicach i Starczowie. Średniowieczne kościoły w Byczeniu i Topoli zostały w XVIII wieku zastąpione barokowymi świątyniami. Jednym z najokazalszych zespołów kościelnych jest założenie w Doboszowicach. O istnieniu tutejszego kościoła parafialnego wiadomo z wzmianki z 1293 roku. W 2 połowie XIV wieku został przebudowany lub wzniesiony na nowo, o czym świadczy zachowany późnogotycki portal. Wnętrze prezbiterium było wówczas zdobione polichromią. Po pożarze kościół został odbudowany w 1559 roku. Z tej fazy budowlanej pochodzi attyka wieży z motywem jaskółczego ogona, późnorenesansowe sgraffito, fasciowe obramienia okienne i bogato dekorowany późnorenesansowy portal. Kolejna przebudowa miała miejsce w latach 1617 –1623. Kościół był jeszcze kilkakrotnie przebudowywany w XIX i XX wieku. W 1623 roku, w linii muru cmentarnego, wzniesiono okazały, dwukondygnacjowy budynek bramny. Innym przykładem kościoła wzniesionego na początku XVI wieku jest kościół

filialny p.w. św. Barbary w Pomianowie Górnym, który mógł zostać zbudowany około 1519 roku. W 1753 roku kościół św. Barbary zbarokizowano. W 1910 roku rozbudowano kościół, ukształtowano nowy neobarokowy szczyt. Prace budowlane przeprowadzono według projektu inspektora budowlanego Günthera. Zapewne także na początku XX wieku wykonano obecną polichromię wnętrza. Niewielką świątynią, której początki sięgają średniowiecza, jest kaplica w Sławęcinie, którą zaczęto budować już przed 1325 rokiem. W murach obecnej kaplicy mszalnej p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP znajdują się relikty budowli średniowiecznej. Barokową przebudowę kaplicy rozpoczęto w 1749 roku. W XIX wieku dostawiono zakrystię, a następnie jeszcze dwukrotnie remontowano. Zapewne z inicjatywy cystersów, a także dużym wysiłkiem parafii zbudowano trzy barokowe kościoły w Topoli (1755), Byczeniu (1771 – 1774) i Sosnowej (1799). W Topoli, w miejscu świątyni gotyckiej, wzniesiony został w latach 1754 – 1757 z inicjatywy kamienieckiego opata Tobiasa Stusche, obecny barokowy kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja. Projekt kościoła wykonali budowniczy z Ząbkowic – Ignatz Haussdorff i kamieniarz David Gottschalk. Istniejący przy kościele cmentarz, założony na planie owalu, otoczony jest kamiennym murem z przyporami otynkowanym w XVIII wieku. Po 1755 roku zbudowano dwie barokowe bramy. W XVIII wieku w miejscu starszej świątyni wzniesiono w Byczeniu nowy kościół. Przedstawiciele parafii oraz budowniczy J. Kauffmann, którego zadaniem było wzniesienie nowego kościoła, zostali przez kamienieckiego opata wysłani do klasztoru benedyktynów w Břevnowie w celu zapoznania się z dziełami architektonicznymi wybitnego architekta Dienzenhofera. Kauffmann pod wpływem praskiego architekta sporządził tam własny projekt kościoła w Byczeniu typu ścienno – filarowego na rzucie owalu wpisanego w prostokąt ze ściętymi narożami. Wystrój i wyposażenie kościoła noszą już charakter rokokowy. Zachowano stary mur cmentarny wokół przykościelnego cmentarza. Wyburzono budynek bramny, wzniesiono późnobarokową bramę oraz furtę. Przy murze usytuowano cokół z figurą św. Jana Nepomucena. W 1 ćwierci XIX wieku przy murze zaaranżowano Małą Kalwarię: ustawiono rzeźby Chrystusa w Ogrójcu i anioła, Śpiących Apostołów oraz Ukrzyżowanie z Marią Magdaleną. Barokowy kościół filialny p.w. św. Maternusa w Sosnowej wzniesiony został w 1799 roku również w miejscu starszej świątyni. Budowla została zaprojektowana przez Thaddeusa Grossa, krewnego i ucznia J. Kauffmanna, projektanta kościoła w Byczeniu. Przykładem kościoła średniowiecznego, poważnie przebudowanego w XIX wieku, jest kościół p.w. św. Katarzyny w Ożarach, rozbudowany w latach 1853 – 1854 w stylu neoromańskim. Pierwotnie był to skromny wiejski kościół gotycki, zbarokizowany w 4 ćwierci XVII wieku. Kaplica mszalna, obecnie kościół filialny p.w. św. Jana Nepomucena w Chałupkach, wzniesiona została w 1744 roku, a następnie rozbudowana w latach 1850 – 1863 o formach neogotyckich łączonych ze stylem neoromańskim. Wśród budynków sakralnych wyróżnia się także grupa kościołów wzniesionych w XIX wieku. Wśród nich znajdują się dwie świątynie w Kamieńcu Ząbkowickim. Na północny zachód od pałacu, na skraju parku pałacowego, wybudowany został neogotycki kościół ewangelicki Trójcy Świętej. Świątynię wzniesiono w latach 1875 – 1885 z fundacji Marianny Orańskiej według projektu F. Martiusa. Po remoncie w 1992 roku pełni funkcje gminnej sali wystawienniczej. Drugim przykładem jest neogotycka kaplica p.w. św. Karola Boromeusza związana z szpitalem katolickim sióstr boromeuszek usytuowanym w Łopienicy, przy obecnej ul. Szpitalnej nr 3 – 5. Kolejnym przykładem jest świątynia w Śremie. Stary kościół filialny p.w. Ducha Świętego w Śremie był małą, murowaną świątynią mającą na dachu sygnaturkę z dwoma dzwonami. Powstał w XV lub w XVI wieku i reprezentował najprostszy i najskromniejszy typ wiejskiego kościoła. W 1852 roku średniowieczną świątynię wyburzono, a na jego miejscu wzniesiono obecny, ceglany kościół o formach historyzujących. Kaplica modlitewna, obecnie mszalna p.w. św. Jana Nepomucena w Mrokocinie, została wzniesiona w latach 1830 – 1845 jako prosty budynek o konstrukcji szkieletowej, na planie prostokąta, nakryty czterospadowym dachem z sygnaturką. W 1935 roku przeprowadzono renowację kaplicy. Jeszcze jednym przykładem jest mały, jednowieżowy, neoromański kościół filialny p.w. Matki Boskiej Bolesnej w Suszce, który zbudowany został jako kaplica w 1887 roku.

Na obszarze gminy wyróżniają się dwie wielkie siedziby (założenia rezydencjonalne): wielka rezydencja książąt von Preussen w Kamieńcu oraz późnorenesansowy zespół pałacowy w Doboszowicach. Założenie pałacowe książąt von Preussen na Górze Zamkowej w Kamieńcu Ząbkowickim charakteryzowało się dużym rozmachem i było porównywalne z realizacjami niemieckimi i czeskimi zamożnej arystokracji. Siedziba w Kamieńcu jest przykładem realizacji idei zapoczątkowanego w Anglii w końcu XVIII wieku romantycznego historyzmu. Kamienieckie dobra nabyła po sekularyzacji dóbr cysterskich Friderika Louisa Wilhelmina księżniczka z rodu Hohenzollernów. W 1838 roku majątek otrzymała córka królowej Frideriki Louisy Wilhelminy — Marianna von Preussen, która wyszła za mąż za swego kuzyna księcia Albrechta, brata króla pruskiego Fryderyka Wilhelma IV oraz cesarza Wilhelma I. Po jej śmierci w 1883 roku majorat dóbr w Kamieńcu przejęty został przez jej syna Friedricha Wilhelma Nicolausa Albrechta von Prreussen, regenta księstwa Braunschwweig. Następnie przed 1909 rokiem dobra przeszły w ręce jego najstarszego syna Wilhelma Ernsta Alexandra Friedricha Heinricha Albrechta, który zarządzał majątkiem do około 1937 roku. W czasie II wojny światowej dobra przejął książę Waldemar von Preussen. Zamek zwrócony jest fasadą na południowy – zachód, w stronę Sudetów, wzniesiony w formach neogotyckich z użyciem form ceglanego gotyku Niżu Nadbałtyckiego i angielskiego. Wybudowany został w latach 1838 – 1872 według projektu Karla Friedricha Schinkla, ukończony przez F. Martiusa. Zniszczony

został w 1945 roku, po 1988 roku został częściowo zabezpieczony, w ostatnich latach odremontowany i od kilku lat udostępniony do zwiedzania. Jest to budowla czteroskrzydłowa z prostokątnym dziedzińcem; w narożach posiadająca cztery blankowane wieże. Mozaikowe, barwne elewacje oblicowano cegłą klinkierową i kamieniem. W ciągu okalających pałac murów z czterema parami niskich baszt zlokalizowane są wąskie prostokątne budynki stajni i wozowni. Zamek otacza rozlegly park. Ogólną koncepcję urządzenia parku stworzył w latach 1838 – 1841 również Schinkel. Przewidywał on założenie przy pałacu tarasowych ogrodów, z układem wodnym, zasilanym mechanicznie z cieków wodnych u podnóża Góry Zamkowej. Na południowo – zachodnim zboczu wzgórza powstało pierwotnie geometryczne założenie ogrodowo – tarasowe z szeregiem fontann, wykonane w latach 1858 – 1868 według projektu dyrektora Królewskich Ogrodów w Berlinie P.J. Lenné, przechodzące w park krajobrazowy. W części wschodniej założono park oraz tak zwany dziki ogród z mauzoleum. W skład majoratu wchodziły również kamienieckie folwarki: dawny folwark klasztorny (pl. Kościelny 8 – 9) oraz będący również w przeszłości folwarkiem klasztornym folwark polny Dęboróg przy obecnej ul. Ząbkowickiej 55. Okazały pałac w Doboszowicach otoczony był fosą, a otaczające rezydencję mury wyposażone były w dwie baszty. Do dóbr w Doboszowicach należały w XIX wieku trzy folwarki: zespół pałacowy w centrum wsi, folwark górny oraz folwark polny pomiędzy Doboszowicami a Pomianowem Górnym. Otoczony ogrodami pałac (nr 63) mógł zostać zbudowany w 4 ćwierci XVI wieku lub w 1 ćwierci XVII stulecia, czyli w czasie, kiedy tutejsze dobra należały do rodziny von Promnitz lub von Maltitz.

W 2 połowie XIX wieku zaczęły powstawać, wykonywane w urzędach budowlanych i wyróżniające się spośród zabudowy wiejskiej stylistyką i bardziej nowoczesną formą, projekty budynków użyteczności publicznej. Budynki o różnych funkcjach, takie jak urzędy, szpitale, szkoły, dworce kolejowe, reprezentowały przykłady tak zwanego budownictwa korporacyjnego. W Kamieńcu Ząbkowickim w XVIII wieku znajdował się budynek szkoły katolickiej, łaźni i gospody klasztornej. W 2 połowie XIX wieku z inicjatywy, głównie księżnej Marianny Orańskiej, powstała szkoła ewangelicka, zakłady dobroczynne i szpitale (Kamieniec, Istebka, Łopienica). W 2 połowie XIX wieku wzniesiono liczne gospody, restauracje i placówki pocztowe. Na obszarze obecnego Kamieńca Ząbkowickiego zachował się budynek dawnej szkoły katolickiej (pl. Kościelny 7), szkoły ewangelickiej (ul. Młyńska 3 – 4) oraz szpitale: katolicki, (ul. Szpitalna 3 – 5) i ewangelicki (ul. Ząbkowicka 21, 30). Szczególnie okazały i wyróżniający się wśród zabudowy miejscowości jest szpital katolicki sióstr Boromeuszek usytuowany w Łopienicy, który rozpoczął działalność w 1871 roku. W 1870 roku wzniesiono budynek dla sióstr, które w kolejnym roku założyły szpital i ambulatorium *Josephstift*. W 1898 roku wybudowano kaplicę szpitalną, służącą również mieszkańcom Łopienicy. W końcu XIX wieku powstał pawilon szpitalny oraz założono niewielki ogród z altaną. Około 1900 roku szpital został powiększony o nowe skrzydło. Obecnie budynek dawnego szpitala stanowi własność prywatną i pozostaje nie użytkowany. Kaplicę zakonną obecnie p.w. Karola Boromeusza prowadzą nadal siostry Boromeuszki. Przy obecnej ul. Ząbkowickiej (21 i 30) znajdują się zabudowania dawnej ewangelickiej placówki *Mariannenstifft*. W 1847 roku wybudowano budynek w stylu szwajcarskim, a sam zakład rozpoczął działalność dopiero w 1883 roku. Placówka prowadzona była przez diakonissy. Po 1945 roku funkcjonował tu szpital przeciwgruźliczy, a obecnie mieści się tu Zespół Szkół. Odrębną grupę budowli użyteczności publicznej tworzą obiekty związane z przeprowadzoną przez Kamieniec Ząbkowicki linią kolejową. Odcinek należącej do towarzystwa Kolei Górnośląskiej linii kolejowej określanej jako Legnicko – Ząbkowicko – Nyskiej z Ząbkowic do Kamieńca ukończono w kwietniu 1874 roku. Najstarszy dworzec kolejowy tworzyły budynki o konstrukcji szkieletowej. W 1880 roku wzniesiono nowy, obecny dworzec kolejowy położony przy ul. Dworcowej 1 wraz z towarzyszącymi mu budynkami. Ceglany dworzec otrzymał formy historyzujące z neoromańskim i neogotyckim detalem architektonicznym. Z odcinkami linii kolejowych powstałymi w latach 1873 – 1874 związane są także dwa wiadukty kolejowe: najwyższy, trójprzęsłowy, licowany kamieniem (na linii Wrocław – Kłodzko), znajdujący się ponad drogą z Kamieńca do Ząbkowic Śląskich oraz drugi wiadukt, mniejszy, jednoprzęsłowy usytuowany nad gruntową drogą ze Starczowa do Byczenia. Przy ul. Ogrodowej 1 – 3 zachowały się także zabudowania związane z koleją wąskotorową z Kamieńca do Złotego Stoku. Torowisko stacji końcowej kolejki wąskotorowej oraz odcinek linii zostały rozebrane.

Generalnie obiekty zabytkowe występują we wszystkich miejscowościach. Największym ich nasyceniem charakteryzuje się miejscowość Kamieniec Ząbkowicki gdzie znajduje się 230 obiektów zabytkowych. Znaczne nasycenie obiektów zabytkowych występuje także na terenie wsi: Doboszowice (95), Ożary (75), Starczów (68), Topola (68) i Byczeń (53). Natomiast najmniejszym nasyceniem obiektów zabytkowych charakteryzują się wsie: Sosnowa (39), Chałupki (32), Sławęcin (30), Pomianów Górny (29), Śrem (25), Mrokocin (14) i Suszka (13). Wśród obiektów zabytkowych najliczniejszą grupę stanowią budynki mieszkalne. Licznie reprezentowane są także obiekty przemysłowe i gospodarcze (magazyny, budynki produkcyjne, spichlerze, stajnie, stodoły, obory, chlewy, młyny, itp.). Rzadziej występują obiekty sakralne (kościoły, cmentarze, kaplice, kapliczki, plebanie) oraz

obiekty użyteczności publicznej (dworce, budynki administracyjne, karczmy), a także obiekty techniczne i inne (mosty, wiadukty, stacje transformatorowe, wieże ciśnień, ogrodzenia, bramy, itp.). Obecnie na terenie gminy 45 obiektów figuruje w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego. Ogółem wojewódzka ewidencja zabytków obejmuje wyjściowo 775 obiektów. Ich wykaz znajduje się w załączniku nr 1 do niniejszego tekstu *Studium*. Obecnie trwają prace nad sporządzeniem gminnej ewidencji zabytków.

TABELA 50: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozmieszczenie obiektów zabytkowych.

Miejscowość	Liczba zabytków	w tym wpisane do rejestru zabytków
Byczeń	53	9
Chałupki	32	2
Doboszowice	95	2
Kamieniec Ząbkowicki	233	27
Mrokocin	14	1
Ożary	75	1
Pomianów Górny	29	1
Sławęcin	30	–
Sosnowa	39	1
Starczów	68	–
Suszka	13	–
Śrem	25	–
Topola	68	1

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.

Obiekty, zespoły i założenia wpisane do rejestru zabytków objęte są rygorami ochrony konserwatorskiej, wynikającymi z przepisów ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku (Dz. U. z 2014 roku, poz. 1446 ze zm.). Odnośnie obiektów zabytkowych obowiązuje bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad względami wynikającymi z działalności inwestycyjnej. Należy dążyć do pełnej rewaloryzacji zabytków. Wszelkie działania podejmowane przy zabytkach wymagają pisemnego pozwolenia wojewódzkiego konserwatora zabytków.

TABELA 51: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz obiektów wpisanych do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego.

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Nr	Nr rejestru	Data rejestru
1	2	3	4	5	6
Byczeń	kościół fil. p.w. św. Marcina			A/1733/718	01.09.1960
Byczeń	plebania, obecnie budynek mieszkalno – usługowy		18	A/3585/1833	08.10.1966
Byczeń	zespół budynków młyna wodnego:		88	A/3586/1378/Wł	01.10.1992
Byczeń	budynek mieszkalno – administracyjny w zespole budynków młyna wodnego		88	A/3586/1378/Wł	01.10.1992
Byczeń	młyn		88	A/3586/1378/Wł	01.10.1992
Byczeń	siłownia w zespole budynków młyna wodnego		88	A/3586/1378/Wł	01.10.1992
Byczeń	tartak w zespole budynków młyna wodnego		88	A/3586/1378/Wł	01.10.1992
Byczeń	obora w zespole budynków młyna wodnego		88	A/3586/1378/Wł	01.10.1992
Byczeń	stodoła w zespole budynków młyna wodnego		88	A/3586/1378/Wł	01.10.1992
Chałupki	założenie ogrodowe			A/4040/968/Wł	27.12.1983

1	2	3	4	5	6
Chałupki	młyn z częścią mieszkalną i turbiną wodną na Młynówce, obecnie magazyn		7	A/4041/1310/WŁ	25.06.1990
Doboszowice	kościół parafialny p.w. św. Mikołaja			A/1727/683	14.04.1960
Doboszowice	cmentarz przy kościele św. Mikołaja			A/1728/1491/Wł	18.03.1996
Kamieniec Ząbkowicki	kościół klasztorny cystersów, obecnie parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP i św. Jakuba Starszego			A/4280/136	02.01.1950
Kamieniec Ząbkowicki	dom opata w zespole dawnego klasztoru cysterskiego, obecnie siedziba Archiwum Państwowego	pl. Kościelny	4	A/5210/321	02.08.1956
Kamieniec Ząbkowicki	zespół budowlany dawnego klasztoru cysterskiego	pl. Kościelny		A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek bramny, piekarnia, browar, obecnie biura i mieszkania w zespole dawnego klasztoru cysterskiego	pl. Kościelny	1	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	kancelaria gospodarcza, obecnie dom mieszkalny w zespole dawnego klasztoru cysterskiego	pl. Kościelny	5	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna w zespole dawnego klasztoru cysterskiego	pl. Kościelny	2	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna w zespole dawnego klasztoru cysterskiego	pl. Kościelny	3	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	spichlerz w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (folwark)	pl. Kościelny		A/4276/919/Wł	31.12.1982
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (folwark)	pl. Kościelny	8	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (folwark)	pl. Kościelny	9	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy I w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (folwark)			A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy II w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (folwark)			A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy III w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (folwark)			A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia I z częścią mieszkalną w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (ogród opacki)	pl. Kościelny	12	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia II w zespole dawnego klasztoru cysterskiego (ogród opacki)	pl. Kościelny	12	A/4278/1583/a-h/Wł	16.07.1997
Kamieniec Ząbkowicki	kaplica	Leśna	9	A/5916	07.04.2014
Kamieniec Ząbkowicki	kościół ewangelicki, obecnie sala widowiskowo – wystawiennicza	Zamkowa	6	A/4279/1842	08.10.1966
Kamieniec Ząbkowicki	zespół pałacowo – parkowy	Zamkowa		A/4275/299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	pałac	Zamkowa		A/4275/299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna pałacowa – wozownia	Zamkowa		A/4275/299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna pałacowa – stajnia	Zamkowa		A/4275/299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	budynek pompowni i kotłowni w zespole pałacowo – parkowym	Zamkowa	5	A/4277/1373/Wł	01.07.1992
Kamieniec Ząbkowicki	park			A/4275/299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	taras wschodni w parku z Grotą Perseusza			A/4275/299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	tarasy zachodnie w parku			A/4275/299/34/Wł	07.11.1989
Kamieniec Ząbkowicki	mauzoleum rodziny Hohenzollern			A/5989	25.01.2016
Kamieniec Ząbkowicki	książęcy dom Albrechshaus, willa z założeniem parkowym, obecnie Urząd Gminy	Ząbkowicka	26	58/A/01	22.10.2001
Mrokocin	młyn		12	A/4420/1301/Wł	05.03.1990
Ożary	kościół parafialny p.w. św. Katarzyny			A/1868/1852	08.10.1966
Pomianów Górny	kościół fil. p.w. św. Barbary			A/1888/1855	11.10.1966
Sosnowa	kościół fil. p.w. św. Maternusa			A/1949/954/Wł	20.09.1983
Topola	kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja			A/1874/1871	11.10.1966

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.

Zespoły i obiekty ujęte w rejestrze i wojewódzkiej ewidencji zabytków objęte są także ochroną konserwatorską w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Są to zespoły i obiekty o istotnych lokalnych walorach historycznych, kulturowych i krajobrazowych. Dla obiektów objętych ochroną konserwatorską obowiązują ustalenia ujęte w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Dla prac remontowych i modernizacyjnych, związanych z rozbudową i przebudową obiektów uwzględnionych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy uzyskać uzgodnienie wojewódzkiego konserwatora zabytków. Wykaz zabytków architektury i budownictwa obejmuje różne obiekty nieruchome powstałe przed 1945 rokiem, w których późniejsza działalność nie zatarła cech świadczących o ich historycznym rodowodzie. Stanowią one charakterystyczne przykłady działalności budowlanej dawnych epok lub posiadają znaczące w skali lokalnej walory artystyczno – architektoniczne.

Należy zaznaczyć, że największym niebezpieczeństwem dla zachowania istniejących na terenie gminy zabytków jest ich zły stan techniczny oraz brak lub niewłaściwe zagospodarowanie. Dla części obiektów, w szczególności nie objętych ochroną w postaci wpisu do rejestru, działaniami z zakresu prawa miejscowego, mogącymi przyczynić się do ratowania tych obiektów przed zupełną degradacją, byłoby urealnienie wymogów dotyczących ich ochrony, a w szczególności do zasad odnoszących się do remontów tych obiektów, bez ryzyka utraty przez obiekt cennych walorów decydujących o wartości zabytkowej. Jednak w zdecydowanej większości powodem złego stanu technicznego obiektów są problemy natury ekonomicznej i własnościowej, niemożliwe do uregulowania na szczeblu planowania przestrzennego, a wymagające opracowania kompleksowych mechanizmów działania.

Gmina posiada, wymagany na podstawie art. 87 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z dnia 23 lipca 2003 roku, *Gminny Program Opieki nad Zabytkami Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2012 – 2016*, przyjęty uchwałą nr XXIV/148/2012 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 30 listopada 2012 roku.

2. 4. Stanowiska archeologiczne.

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki jest dobrze rozpoznany pod względem archeologicznym. Stanowiska archeologiczne stanowią wielorodny materiał zabytkowy z różnych przedziałów czasowych. Stanowią one ważny element zachowania dziedzictwa kulturowego. Zewidencjonowane obiekty, według *Studium Środowiska Kulturowego Gminy Kamieniec Ząbkowicki,* można generalnie podzielić na dwa typy:

- płaskie – głównie pozostałości osad, cmentarzyska i znaleziska luźne;
- posiadające własną formę krajobrazową – grodziska.

Do najstarszych śladów obecności ludzi na tym terenie należą znaleziska z okresu mezolitu i neolitu czyli z tak zwanej młodszej epoki kamienia (5000/4500 – 1800 p.n.e.). Liczniej występują relikty osadnictwa kultury łużyckiej (około 1300 – 400 p.n.e.), z okresu wpływów rzymskich, z okresu wczesnego średniowiecza (od VI do początku XIII wieku) oraz z okresu późnego średniowiecza (XIII – XV wiek).

Największymi rejonami koncentracji reliktów archeologicznych są miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki (36 stanowisk), Doboszowice (28) i Suszka (17). Ponadto 10 stanowisk występuje we wsi Ożary, 8 we wsi Chałupki, po 7 we wsiach Straczów i Śrem, 6 we wsi Byczeń, 4 we wsi Sosnowa, 3 w byłej wsi Pilce, po 1 we wsiach Mrokocin i Sławęcin. W miejscowościach: Pomianów Górny i Topola nie udokumentowano stanowisk archeologicznych. Ogółem gminny zasób wartości kulturowych podlegających ochronie uzupełnia 128 stanowisk archeologicznych, z czego 5 figuruje w rejestrze zabytków. Nie należy jednak wykluczać możliwości, że dane dotyczące zabytkowej zawartości stanowisk archeologicznych oraz ich zasięgu ulegną zmianie, włącznie z wpisem do rejestru, po przeprowadzeniu badań weryfikacyjnych. Potwierdzone w terenie oraz wpisane do

rejestru zabytków stanowiska archeologiczne należy otoczyć szczególną opieką i uzyskać pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków na prowadzenie ewentualnych prac budowlanych lub podejmowanie innych działań oraz zapewnić przeprowadzenie badań archeologicznych w niezbędnym zakresie. Wykaz stanowisk archeologicznych znajduje się w załączniku nr 2 do niniejszego tekstu *Studium*.

TABELA 52: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozmieszczenie stanowisk archeologicznych.

Miejscowość	Liczba stanowisk archeologicznych	W tym wpisane do rejestru zabytków
Byczeń	6	1
Chałupki	8	1
Doboszowice	28	–
Kamieniec Ząbkowicki	36	1
Mrokocin	1	–
Ożary	10	–
Pilce	3	–
Pomianów Górny	–	–
Sławęcin	1	–
Sosnowa	4	–
Starczów	7	–
Suszka	17	2
Śrem	7	–
Topola	–	–

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.

TABELA 53: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz stanowisk archeologicznych wpisanych do rejestru zabytków.

Miejscowość	Nr w miejscowości	Nr obszaru	Nr rejestru	Data rejestru	Nr działki
Byczeń	1 / 4	92 – 27	202 / Arch / 26	29.04.1966	213, 211/17
Chałupki	1 / 1	93 – 28	175 / Arch / 21	06.12.1965	130, 131/7, 175, 293
Kamieniec Ząbkowicki	1 / 15	92 – 27	786 / Arch / 75	08.02.1975	41
Suszka	1 / 13	92 – 26	782 / Arch / 75	05.02.1975	36, 37, 52, 53
	2 / 14	92 – 26	783 / Arch / 75	05.02.1975	155, 156/1, 157/1, 157/2

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.

Nawarstwienia kulturowe, obiekty archeologiczne i związane z nimi wytwory ruchome, będące integralną częścią substancji zabytkowej gminy Kamieniec Ząbkowicki, stanowią ślad osadnictwa i przekształceń środowiska kulturowego (ulic, działek, instalacji i komunikacji, konstrukcji domów, budynków użyteczności publicznej, itp.), a także są odzwierciedleniem poziomu i jakości życia mieszkańców lokalnych społeczności wiejskich.

2. 5. Strefy konserwatorskie.

O wartościach kulturowych gminy decyduje nie tylko historia poszczególnych miejscowości o słowiańskim rodowodzie, zakodowanym w nazewnictwie, ale także zachowane zabytki, do których należą również historycznie ukształtowane układy przestrzenne i ruralistyczne poszczególnych miejscowości, stanowiska archeologiczne oraz zieleń komponowana (parki i cmentarze). Dobrze zachowane historyczne plany i układy przestrzenne mają praktycznie wszystkie miejscowości w gminie. Szczególnie cenne jest także historyczne otoczenie poszczególnych obiektów ujętych w rejestrze zabytków, zwłaszcza kościołów (obszar zespołu klasztornego w Kamieńcu Ząbkowickim), zespołów pałacowych (zespół pałacowo – parkowy z kościołem ewangelickim w Kamieńcu Ząbkowickim) i innych obiektów (osada kolejowa w Kamieńcu Ząbkowickim, zespół zabudowy młyna w Chałupkach). Zasoby kulturowe i krajobrazowe warte są zachowania i ochrony. W tym celu walory kulturowe chronione są także prawem miejscowym, to jest poprzez ustanowienie stref ochrony konserwatorskiej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Opracowane w 2003 roku przez Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu *Studium Środowiska Kulturowego Gminy Kamieniec Ząbkowicki* wyróżniło potrzebę ustanowienia następujących stref ochrony konserwatorskiej:

Strefa „A" (ścisłej ochrony konserwatorskiej):

W strefie „A" ścisłej ochrony konserwatorskiej, stanowiącej obszar uznany za szczególnie ważny pod względem przekazu historycznego i kulturowego, zakłada się bezwzględny priorytet wymagań i ustaleń konserwatorskich nad wszelką prowadzoną współcześnie działalnością inwestycyjną, gospodarczą i usługową. Konieczne jest zachowanie historycznego układu przestrzennego (rozplanowania elementów komunikacji, linii zabudowy), kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni. Zachowane elementy (nawierzchnie, cieki, zbiorniki wodne, zieleń) należy poddać konserwacji. Obiekty o szczególnych wartościach zabytkowych należy poddać restauracji i modernizacji z dostosowaniem współczesnej funkcji do wartości obiektu. Jednocześnie należy dążyć do usunięcia elementów zniekształcających i odtworzenia zniszczonych. Nową zabudowę należy dostosować do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali, bryły oraz nawiązaniem do lokalnej tradycji architektonicznej. W strefie tej obowiązuje bezwzględny wymóg konsultowania i uzgadniania z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkich zmian form własności i podziałów nieruchomości, zmian funkcji oraz przebudowy, rozbudowy i remontów wszystkich obiektów położonych w tej strefie. Uzgodnień wymagają ponadto wszelkie zamierzenia inwestycyjne na terenie tej strefy. Wojewódzki Konserwator Zabytków może w granicach strefy „A" nałożyć na inwestorów wykonanie dodatkowych badań lub studialnych opracowań architektonicznych, urbanistycznych, stratygraficznych, dendrologicznych, itp.

Strefę „A" ścisłej ochrony konserwatorskiej wyznaczono w następujących rejonach gminy:

- Byczeń – strefę określono dla dwóch enklaw. Większa obejmuje całą wieś oraz mniejsza, zawierającą zespół młyna;
- Chałupki – strefę wyznaczono dla pozostałości Folwarku Dolnego, kościoła, urządzonego parkowo terenu z dawnym grodziskiem – zamkiem oraz dla zespołu młyna;
- Doboszowice – strefę określono dla dwóch enklaw. Pierwsza obejmuje kościół parafialny i przykościelny cmentarz. W drugiej enklawie znajduje się Folwark Pałacowy z pałacem, reliktami ogrodzenia, spichlerzem i dwiema oborami;

- Kamieniec – strefę określono dla trzech enklaw. Pierwsza dotyczy zespołu klasztornego i części miejscowości z ul. Złotostocką. Druga dotyczy zespołu pałacowo – parkowego i kościoła ewangelickiego. Trzecia dotyczy willi przy ul. Ząbkowickiej 26 (obecnie Urząd Gminy);
- Kamieniec (Istebka) – w obrębie strefy znajduje się zespół młyna przy ul. Wąskiej 5;
- Mrokocin – strefa obejmuje zespół młyna, kaplicę mszalną św. Jana Nepomucena oraz cmentarz ewangelicki;
- Ożary – strefę określono dla dwóch enklaw. Pierwsza obejmuje kościół parafialny św. Katarzyny i cmentarz. Druga obejmuje folwark z dawną kurią majątkową;
- Pomianów Górny – strefa obejmuje kościół filialny św. Barbary;
- Sławęcin – strefą objęto kaplicę św. Józefa, folwark sołecki (nr 22 i 25) oraz zespół mieszkalno – gospodarczy, należący w przeszłości do karczmarza (nr 21);
- Sosnowa – strefa obejmuje kościół i zagrodę nr 32;
- Topola – strefą objęto kościół parafialny, stary cmentarz, plebanię i zagrodę plebańską.

Strefa „B" (ochrony konserwatorskiej):

Strefa „B" ochrony konserwatorskiej obejmuje obszary, na których zachowały się w stosunkowo dobrym stanie elementy dawnego układu przestrzennego stanowiące wartość kulturową w skali lokalnej. W strefie tej należy zachować występujące zasadnicze elementy historycznego układu dróg, ulic i placów, linie zabudowy, kompozycje wnętrz urbanistycznych i kompozycje zieleni. Noworealizowane obiekty należy dostosowywać do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy. Należy nawiązać formą architektoniczną do lokalnej tradycji architektonicznej. Funkcje restaurowanych i modernizowanych obiektów należy dostosować do ich wartości kulturowej. Elementy dysharmonizujące, uniemożliwiające ekspozycję wartościowych obiektów zabytkowych, winny być usunięte lub odpowiednio przebudowane. Wskazane jest zaznaczanie śladów nieistniejących fragmentów historycznej kompozycji przestrzennej. W granicach tej strefy należy konsultować i uzgadniać z Państwową Służbą Ochrony Zabytków wszelkie inwestycje w zakresie budowy nowych obiektów, przebudowy, rozbudowy i modernizacji, zmiany funkcji obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków architektury i budownictwa), zmian historycznie ukształtowanych wnętrz urbanistycznych oraz prowadzenia wszelkich prac ziemnych.

Strefę „B" ochrony konserwatorskiej wyznaczono w następujących rejonach gminy:

- Byczeń – obejmuje Mały Byczeń;
- Kamieniec – strefę określono dla trzech enklaw. Pierwsza obejmuje część wsi z okazalszą zabudową (północna część ul. Złotostockiej, zachodnia część ul. Kolejowej i ul. Ząbkowicka). Druga enklawa obejmuje dworzec kolejowy i jego otoczenie (wschodnia część ul. Kolejowej i ul. Ogrodowa). Trzecia enklawa obejmuje cmentarz zakonny w Łopienicy;
- Doboszowice, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola – obejmuje ich siedliska z okazalszą zabudową;
- cmentarz katolicki położony pomiędzy Mrokocinem a Pomianowem Górnym.

Strefa „K" (ochrony krajobrazu):

Strefy „K" ochrony krajobrazu kulturowego wyznaczone zostały dla obszarów naturalnego krajobrazu integralnie związanego z zespołami zabytkowymi, bądź dla obszarów o istotnych walorach krajobrazowych, stanowiących o tożsamości kulturowej i historycznej. W obrębie strefy nie ustala się obowiązku opiniowania czy uzgadniania wszystkich inwestycji ze służbami konserwatorskimi. Służby architektoniczne gminy są natomiast zobowiązane do przestrzegania zasady zachowania obecnych dyspozycji przestrzennych, panoram i osi widokowych.

Strefę „K" ochrony krajobrazu wyznaczono w dwojaki sposób – jako strefę wielkoobszarową oraz jako małe odrębne strefy. Pierwsza z nich obejmuje część Pradoliny Nysy oraz skraj Wysoczyzny Ziębickiej z miejscowościami: Byczeń, południowo – zachodnia część Doboszowic z folwarkiem Goleszów i jego okolicami, Kamieniec, Śrem i Topola. Odrębne strefy „K" określono dla: Chałupek, części Doboszowic przy drodze do Starczowa, Kamieńca (Goleniowa Śląskiego), Mrokocina i Pomianowa Górnego. Miejscowości gminy Kamieniec Ząbkowicki zajmują obszar o dużych walorach krajobrazowych, naturalnych i kulturowych, dlatego też wyznaczona została wielkoobszarowa strefa ochrony krajobrazu. W jej obrębie zaznaczają się liczne panoramy i osie widokowe. Najefektowniej prezentuje się panorama Góry Zamkowej z pałacem (zamkiem) i Byczeniem z sylwetą kościoła widoczna z Topoli. Sam Byczeń położony na łagodnym stoku Góry Zamkowej jest najbardziej wyeksponowaną przestrzennie miejscowością gminy, widoczną z różnych miejsc z rejonu Pradoliny Nysy i skraju Wysoczyzny Ziębickiej. Zaznacza się też bardzo wyraziście: Pradolina Nysy łącząca się z Przedgórzem Paczkowskim, obszar wydzielony przez Wysoczyznę Ziębicką, Góry Bardzkie i Góry Złote. Na jego terenie krzyżują się naturalne osie widokowe zorientowane na kościoły, dominanty wysokościowe w obrębie wsi.

Strefa „W" (ścisłej ochrony stanowiska archeologicznego):

Strefa „W" obejmuje stanowiska archeologiczne, charakteryzujące się własną formą krajobrazową, wyróżniającą się w rzeźbie terenu (np.: grodziska z otaczającymi fosami, cmentarzyska kurhanowe, pojedyncze kurhany, fortalicje i groble). Obiekt, dla którego wyznaczono strefę wyłączony jest z wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby naruszyć jego specyficzną formę. Dopuszcza się jedynie prace związane bezpośrednio z konserwacją i rewaloryzacją terenu chronionego, prowadzące do przystosowania zachowanych fragmentów zabytkowych do ich ekspozycji, pełnienia funkcji muzealnych, rekreacyjnych, kultowych, itp. Rewaloryzację lub inne prace rekultywacyjne należy prowadzić pod nadzorem służb konserwatorskich, po uzyskaniu ich akceptacji.

Strefę „W" ścisłej ochrony stanowiska archeologicznego wyznaczono w następujących rejonach gminy:

- grodzisko w Byczeniu – wpisane do rejestru zabytków;
- grodzisko w Chałupkach – wpisane do rejestru zabytków.

Strefa „OW" (obserwacji archeologicznej):

Strefę „OW" wyznaczono dla wsi o średniowiecznej metryce, potwierdzonej historycznie, w granicach ich nowożytnego siedliska. Wszelkie inwestycje i prace ziemne realizowane w tej strefie winny zostać uprzednio uzgodnione z Inspekcją Archeologiczną Państwowej Służby Ochrony Zabytków. Przed przystąpieniem do prac ziemnych należy powiadomić Inspekcję Archeologiczną celem zorganizowania fachowego nadzoru archeologiczno – konserwatorskiego. W przypadku zlokalizowania znaleziska archeologicznego prace budowlane należy przerwać, a teren udostępnić do przeprowadzenia ratowniczych badań archeologicznych, wykonywanych na koszt Inwestora. O możliwości kontynuacji prac budowlanych lub ich zaniechaniu decydują wyniki przeprowadzonych badań.

Strefę „OW" określono dla wsi:

- Byczeń;
- Chałupki;
- Doboszowice;
- Kamieniec (ulice: Złotostocka i Młyńska);
- Kamieniec (Goleniów Śląski) na terenie siedliska dawnej wsi;
- Kamieniec (Istebka) na terenie siedliska dawnej wsi;

- Kamieniec (Łopienica) na terenie siedliska dawnej wsi;
- Ożary;
- Pilce;
- Pomianów Górny;
- Sławęcin;
- Sosnowa;
- Starczów;
- Suszka;
- Śrem;
- Topola.

Powyższe w znacznym zakresie usankcjonowano w zapisach *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki* z 2013 roku oraz w obecnie obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki na podstawie prawa miejscowego[42] ochroną objęto strefy ochrony konserwatorskiej układów urbanistycznych we wsiach: Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcin, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola oraz strefy ochrony krajobrazu kulturowego dla wsi: Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcin, Starczów, Śrem i Topola. Strefy ochrony krajobrazu kulturowego obejmują zespoły zabudowy wsi wraz z otaczającymi ich obszarami ekspozycji krajobrazowej (przede wszystkim panoramy krajobrazowe wsi: Byczeń z drogi wojewódzkiej nr 382 i drogi powiatowej nr 3193D, Chałupki z drogi wojewódzkiej nr 382 i drogi powiatowej nr 3199D, Doboszowice z drogi wojewódzkiej nr 382, Kamieniec Ząbkowicki z dróg wojewódzkich nr 382 i 390, Pomianów Górny z drogi wojewódzkiej nr 382, Topola z drogi wojewódzkiej nr 382 oraz założenia parkowe, zespoły zieleni i skwerów, ogrodowe otoczenie zabudowy, aleje i szpalery) i elementami krajobrazu naturalnego integralnie z nimi związanego (przede wszystkim Góra Zamkowa i Dolina rzeki Nysy Kłodzkiej). Zasięg stref ujętych w planie miejscowym zobrazowano na rysunku niniejszego *Studium*.

2. 6. Park Kulturowy.

Uchwałą nr XLIII/263/2014 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 sierpnia 2014 roku utworzony został Park Kulturowy pod nazwą „Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej". Celem wprowadzenia takiej dodatkowej formy ochrony prawnej jest ochrona wyjątkowych walorów krajobrazu kulturowego i zabytków oraz środowiska przyrodniczego zabytkowych zespołów w Kamieńcu Ząbkowickim i Byczeniu, to jest: zespołu dawnego opactwa cysterskiego z osadą klasztorną, zespołu pałacowo – parkowego na Górze Zamkowej, doliny rzeki Nysy Kłodzkiej, Góry Śremskiej oraz osady w Małym Byczeniu.

Obszar Parku Kulturowego obejmuje unikatowe w skali ponadregionalnej wielkoprzestrzenne założenia krajobrazowe z dominującą w przestrzeni, otoczoną rozległym parkiem, rezydencją wzniesioną przez Mariannę Orańską (według projektów czołowych twórców ówczesnej epoki: Schinkla i Lenné), a także dawne opactwo cysterskie z osadą przyklasztorną, kościół ewangelicki Trójcy Świętej wzniesiony u podnóża Góry Zamkowej, dolinę rzeki Budzówki z błoniami, dolinę rzeki Nysy Kłodzkiej i osadę z młynem wodnym w Małym Byczeniu.

[42] Uchwała nr XXVIII/151/05 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 21 grudnia 2005 roku w sprawie uchwalenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Zgodnie z przyjętym uchwałą nr XLIII/264/2014 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 sierpnia 2014 roku *Planem Ochrony Parku Kulturowego Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej* powołanie przedmiotowego Parku Kulturowego ma na celu wzmocnienie skuteczności ochrony i udostępnienia walorów krajobrazu kulturowego i zabytków znajdujących się na jego terenie. Celem ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków w obszarze Parku jest zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla trwałego zachowania cennych walorów i ich udostępniania oraz uwzględnienie w planowaniu zagospodarowania przestrzennego. Park Kulturowy w Kamieńcu Ząbkowickim będzie pełnił dla mieszkańców gminy i odwiedzających go turystów funkcję rekreacyjną, edukacyjną i turystyczną. Przyczyni się do znacznych korzyści w ekonomicznym rozwoju gminy, które będą wynikiem zwiększenia liczby turystów i zwiększonej oferty turystycznej (turystyka kwalifikowana i pobytowa). Park Kulturowy będzie miał kluczowe znaczenie dla promocji gminy i regionu, będzie czynnikiem aktywizującym rozwój turystyki i drobnej wytwórczości.

3. STRUKTURA FUNKCJONALNO – PRZESTRZENNA.

3. 1. Struktura użytkowania gruntów.

TABELA 54: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – użytkowanie gruntów w ha w 2016 roku[43].

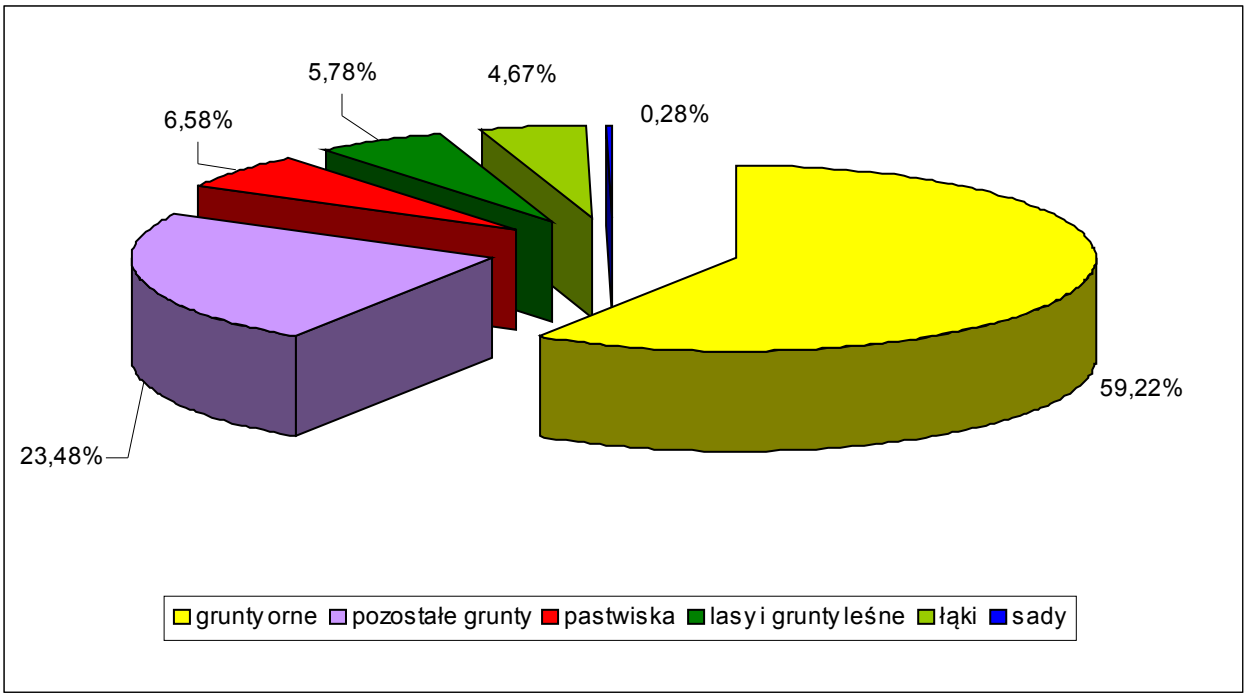
Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty i nieużytki
Razem	w tym:					
	grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
6787,9712	5682,1109	26,9269	447,8972	631,0362	554,6197	2252,8347

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2015.

Użytki rolne stanowią 70,74 % ogólnej powierzchni gminy, lasy i grunty leśne 5,78 %, a pozostałe grunty i nieużytki 23,48 %. Natomiast struktura użytków rolnych kształtuje się w następujący sposób:

- grunty orne – 83,71 %;
- sady – 0,40 %;
- łąki – 6,60 %;
- pastwiska – 9,30 %.

RYCINA 10: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w 2016 roku[44].

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

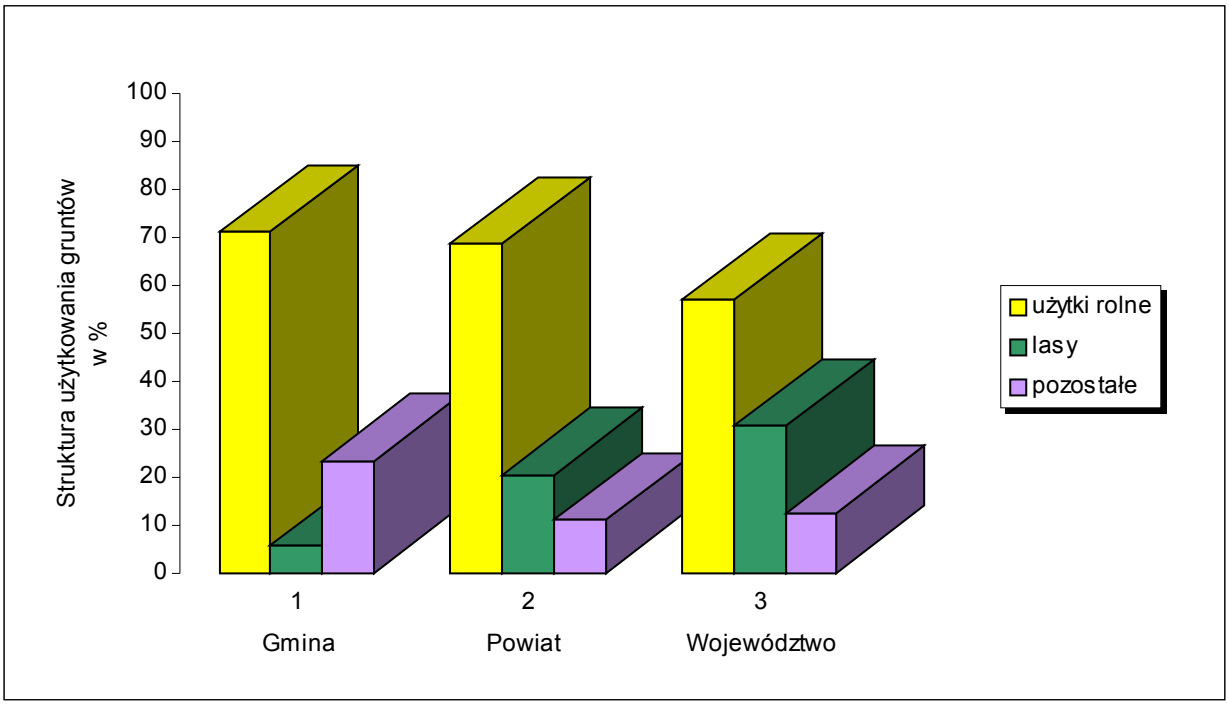
[43] Według ewidencji gruntów, 2016.
[44] Według ewidencji gruntów, 2016.

TABELA 55: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w 2014 roku (w %).

Jednostka administracyjna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty i nieużytki
	Razem	w tym					
		grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
Gmina Kamieniec Ząbkowicki	**70,98**	***83,62***	***0,39***	***6,69***	***9,30***	**5,68**	**23,34**
Powiat Ząbkowicki	68,71	*85,36*	*0,70*	*5,91*	*8,03*	20,40	10,89
Województwo Dolnośląskie	56,95	*76,81*	*0,57*	*12,01*	*10,61*	30,63	12,42

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 11: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w 2014 roku w (%).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Z powyższej ryciny i tabeli wynika, że struktura użytkowania gruntów w gminie Kamieniec Ząbkowicki różni się od uwarunkowań charakteryzujących powiat ząbkowicki i całe województwo dolnośląskie. Na terenie gminy udział lasów i gruntów leśnych jest zdecydowanie najniższy (blisko 4–krotnie niższy niż w powiecie i blisko 6–krotnie niższy niż w województwie). Udział użytków rolnych jest niemal tożsamy ze wskaźnikiem charakteryzującym powiat oraz wyższy o około 14 % od wskaźnika przyporządkowanego dla województwa. Natomiast udział kategorii określonej jako „pozostałe grunty i nieużytki", w skład których wchodzą między innymi: obszary zabudowy mieszkaniowej, tereny przemysłowe, place, ulice, tereny kolejowe, skwery, parki, tereny wodne, rowy, nieużytki itp., jest 2–krotnie wyższy niż w województwie oraz blisko 2,5–krotnie wyższy niż w powiecie. Wpływ na wysokość tego ostatniego wskaźnika w gminie mają przede wszystkim grunty pod wodami oraz tereny komunikacyjne, zwłaszcza kolejowe. Spośród użytków rolnych zdecydowanie dominują grunty orne.

TABELA 56: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w 2016 roku[45].

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha	Struktura w %
Grunty orne	5682,1109	59,22
Użytki zielone	1105,8603	11,52
Grunty pod stawami	47,2105	0,49
Rowy	46,7415	0,49
Wody powierzchniowe płynące	558,3436	5,82
Wody powierzchniowe stojące	70,3720	0,73
Lasy	554,6197	5,78
Zadrzewienia i zakrzewienia	45,5526	0,47
Użytki ekologiczne	–	–
Użytki rolne zabudowane	221,6422	2,31
Tereny mieszkaniowe	44,2164	0,46
Tereny przemysłowe	20,7257	0,22
Inne tereny zabudowane	28,4409	0,30
Zurbanizowane tereny niezabudowane	12,9589	0,14
Tereny rekreacyjno – wypoczynkowe	142,5597	1,49
Użytki kopalne	141,9365	1,48
Drogi	323,0292	3,37
Tereny kolejowe	119,7467	1,25
Inne tereny komunikacyjne	0,1835	0,002
Nieużytki	263,9919	2,75
Tereny różne	165,1829	1,72

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[45] Według ewidencji gruntów, 2016.

TABELA 57: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów według obrębów w ha w 2016 roku[46].

Wyszczególnienie	Byczeń	Chałupki	Doboszowice	Kamieniec Ząbkowicki I	Kamieniec Ząbkowicki II	Mrokocin	Ożary	Pilce	Pomianów Górny	Sławęcin	Sosnowa	Starczów	Suszka	Śrem	Topola
Grunty orne	266,9581	298,1352	1045,2485	470,7216	130,9270	92,0518	812,6580	101,3658	111,2653	355,2841	350,3914	1067,3568	160,5776	176,4306	242,7391
Użytki zielone	42,6938	41,3142	279,8169	84,7042	30,8651	75,0356	142,3637	29,7428	25,7761	88,6274	67,1199	58,0837	12,0403	51,1642	76,5124
Wody powierzchniowe[47]	0,6687	99,7529	2,3091	33,1206	0,2182	9,5575	6,4556	65,4575	130,0535	0,5772	4,5800	0,1600	3,1382	2,5900	270,0766
Grunty pod stawami	27,1429	–	4,3418	1,1419	–	–	12,6392	0,4600	–	0,0900	0,6579	0,5468	–	–	0,1900
Rowy	3,1621	2,4095	8,5218	6,3574	2,5008	1,3812	4,3329	0,3300	1,9906	2,5031	3,3400	3,2547	0,0700	1,9000	4,6874
Lasy	1,9895	152,9046	71,7547	133,8096	2,1457	31,9998	118,0382	–	9,6142	8,7800	2,1474	10,1900	9,1603	1,4757	0,6100
Zadrzewienia i zakrzewienia	2,3781	3,6793	0,7937	1,5639	3,2315	0,0993	20,8275	1,4919	1,2499	1,6353	0,1077	0,6400	1,1900	0,2818	6,3827
Użytki ekologiczne	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Użytki rolne zabudowane	11,8625	11,5090	32,4450	41,7801	10,5621	8,3665	24,0987	0,1200	6,6452	8,7097	10,4505	32,5460	3,2074	7,1561	12,1834
Tereny mieszkaniowe	0,7928	0,4958	1,3653	25,7633	12,8002	0,3787	0,9332	–	0,1509	0,1294	0,0976	0,7416	0,3197	0,0869	0,1610
Tereny przemysłowe	0,0867	7,7568	0,0453	2,9452	5,2333	0,0078	0,0227	1,2800	1,5100	0,0100	0,0100	0,0100	0,0100	0,8269	0,9710
Inne tereny zurbanizowane[48]	35,1046	7,5178	2,6744	141,9090	14,5645	47,7520	8,5198	19,1000	21,9970	–	1,8706	4,8657	6,4449	0,2100	13,3657
Drogi	22,9922	18,4693	44,2285	42,4923	14,0743	10,6224	39,9550	5,9416	11,8287	14,0692	27,7321	32,3646	11,6747	10,0109	16,7569
Tereny kolejowe	20,8513	6,0100	4,6927	13,3833	36,7621	2,4100	–	–	7,3096	–	2,5100	11,3977	9,6700	4,7500	–
Nieużytki	1,8100	19,1118	23,6391	30,5162	1,7936	5,4987	31,4300	141,9896	1,2208	0,1027	0,8482	4,8103	0,5000	0,0100	0,7109
Tereny różne	–	9,5104	–	3,1613	–	4,3587	2,6400	10,3984	34,4291	–	–	–	–	0,4300	100,2550

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[46] Według ewidencji gruntów, 2016.
[47] Grupa ta oznacza: grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi i stojącymi.
[48] Grupa ta oznacza: inne tereny zabudowane, zurbanizowane tereny niezabudowane, tereny rekreacyjno – wypoczynkowe i użytki kopalne.

TABELA 58: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów według obrębów w % w 2016 roku[49].

Wyszczególnienie	Byczeń	Chałupki	Doboszowice	Kamieniec Ząbkowicki I	Kamieniec Ząbkowicki II	Mrokocin	Ożary	Pilce	Pomianów Górny	Sławęcin	Sosnowa	Starczów	Suszka	Śrem	Topola
Grunty orne	60,88	43,94	68,68	45,55	49,28	31,79	66,34	26,84	30,48	73,94	74,26	86,99	73,66	68,56	32,56
Użytki zielone	9,74	6,09	18,39	8,20	11,62	25,92	11,62	7,88	7,06	18,44	14,22	4,73	5,52	19,88	10,26
Wody powierzchniowe[50]	0,15	14,70	0,15	3,21	0,08	3,30	0,53	17,33	35,63	0,12	0,97	0,01	1,44	1,01	36,22
Grunty pod stawami	6,19	–	0,29	0,11	–	–	1,03	0,12	–	0,02	0,14	0,04	–	–	0,03
Rowy	0,72	0,36	0,56	0,62	0,94	0,48	0,35	0,09	0,55	0,52	0,71	0,27	0,03	0,74	0,63
Lasy	0,45	22,53	4,71	12,95	0,81	11,05	9,64	–	2,63	1,83	0,46	0,83	4,20	0,57	0,08
Zadrzewienia i zakrzewienia	0,54	0,54	0,05	0,15	1,22	0,03	1,70	0,40	0,34	0,34	0,02	0,05	0,55	0,11	0,86
Użytki ekologiczne	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Użytki rolne zabudowane	2,71	1,70	2,13	4,04	3,98	2,89	1,97	0,03	1,82	1,81	2,21	2,65	1,47	2,78	1,63
Tereny mieszkaniowe	0,18	0,07	0,09	2,49	4,82	0,13	0,08	–	0,04	0,03	0,02	0,06	0,15	0,03	0,02
Tereny przemysłowe	0,02	1,14	0,003	0,29	1,97	0,003	0,002	0,34	0,41	0,002	0,002	0,001	0,005	0,32	0,13
Inne tereny zurbanizowane[51]	8,01	1,11	0,18	13,73	5,48	16,49	0,70	5,06	6,03	–	0,40	0,40	2,96	0,08	1,79
Drogi	5,24	2,72	2,91	4,11	5,30	3,67	3,26	1,57	3,24	2,93	5,88	2,64	5,36	3,89	2,25
Tereny kolejowe	4,76	0,89	0,31	1,30	13,84	0,83	–	–	2,00	–	0,53	0,93	4,44	1,85	–
Nieużytki	0,41	2,82	1,55	2,95	0,68	1,90	2,57	37,60	0,33	0,02	0,18	0,39	0,23	0,004	0,10
Tereny różne	–	1,40	–	0,31	–	1,51	0,22	2,75	9,43	–	–	–	–	0,17	13,45

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[49] Według ewidencji gruntów, 2016.
[50] Grupa ta oznacza: grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi i stojącymi.
[51] Grupa ta oznacza: inne tereny zabudowane, zurbanizowane tereny niezabudowane, tereny rekreacyjno – wypoczynkowe i użytki kopalne.

Z powyższego zestawienia wynika, że największy odsetek użytków rolnych (grunty orne i użytki zielone) w stosunku do ogólnej powierzchni danego obrębu występuje na terenie obrębów: Sławęcin (92,38 %), Starczów (91,73 %), Sosnowa (88,48 %) i Śrem (88,45 %), zaś najniższy w obrębach: Pilce (34,71 %), Pomianów Górny (37,54 %) i Topola (42,82 %). W pozostałych obrębach wskaźnik ten przekracza przynajmniej 50 %. Największy odsetek terenów leśnych występuje na terenie obrębów: Chałupki (22,53 %), Kamieniec Ząbkowicki I (12,95 %) i Mrokocin (11,05 %), zaś najniższy w obrębach: Topola (0,08 %), Byczeń (0,45 %), Sosnowa (0,46 %), Śrem (0,57 %), Kamieniec Ząbkowicki II (0,81 %) i Starczów (0,83 %). W pozostałych obrębach wskaźnik ten przekracza przynajmniej 1 %, a na terenie obrębu Pilce nie ma w ogóle terenów leśnych. Najwięcej wód w postaci wód powierzchniowych płynących i stojących, stawów oraz rowów występuje na terenie obrębów: Topola (36,88 %) i Pomianów Górny (36,17 %), zaś najmniej w obrębach: Starczów (0,32 %) i Sławęcin (0,66 %). W pozostałych obrębach wskaźnik ten wynosi przynajmniej 1 %. Największy odsetek terenów zabudowanych i zurbanizowanych, rozumianych jako użytki rolne zabudowane, tereny mieszkaniowe, tereny przemysłowe oraz inne tereny zurbanizowane, występuje na terenie obrębów: Kamieniec Ząbkowicki I (20,55 %), Mrokocin (19,52 %) i Kamieniec Ząbkowicki II (16,25 %), zaś najniższy w obrębach: Sławęcin (1,84 %), Doboszowice (2,40 %), Sosnowa (2,63 %) i Ożary (2,74 %). W pozostałych obrębach wskaźnik ten przekracza przynajmniej 3 %, przy czym należy podkreślić, że grunty określone ewidencyjnie jako „tereny mieszkaniowe" w ogóle nie występują w obrębie Pilce (wieś wysiedlona pod budowę zbiornika retencyjnego „Kamieniec"). Najwięcej terenów komunikacyjnych (drogi) występuje w obrębach: Sosnowa (5,88 %), Suszka (5,36 %), Kamieniec Ząbkowicki II (5,30 %) i Byczeń (5,24 %), zaś najmniej w obrębie Pilce (1,57 %). W pozostałych obrębach wskaźnik ten przekracza przynajmniej 2 %. Najwięcej terenów kolejowych występuje w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II (13,84 %), a nie występują one w ogóle w obrębach: Ożary, Pilce, Sławęcin i Topola. Najwięcej nieużytków i terenów różnych występuje w obrębie Pilce (40,35 %), zaś najmniej w obrębach: Sławęcin (0,02 %), Śrem (0,17 %), Sosnowa (0,18 %), Suszka (0,23 %), Starczów (0,39 %), Byczeń (0,41 %) i Kamieniec Ząbkowicki II (0,68 %). W pozostałych obrębach wskaźnik ten przekracza przynajmniej 1 %.

3. 2. Struktura własnościowa gruntów.

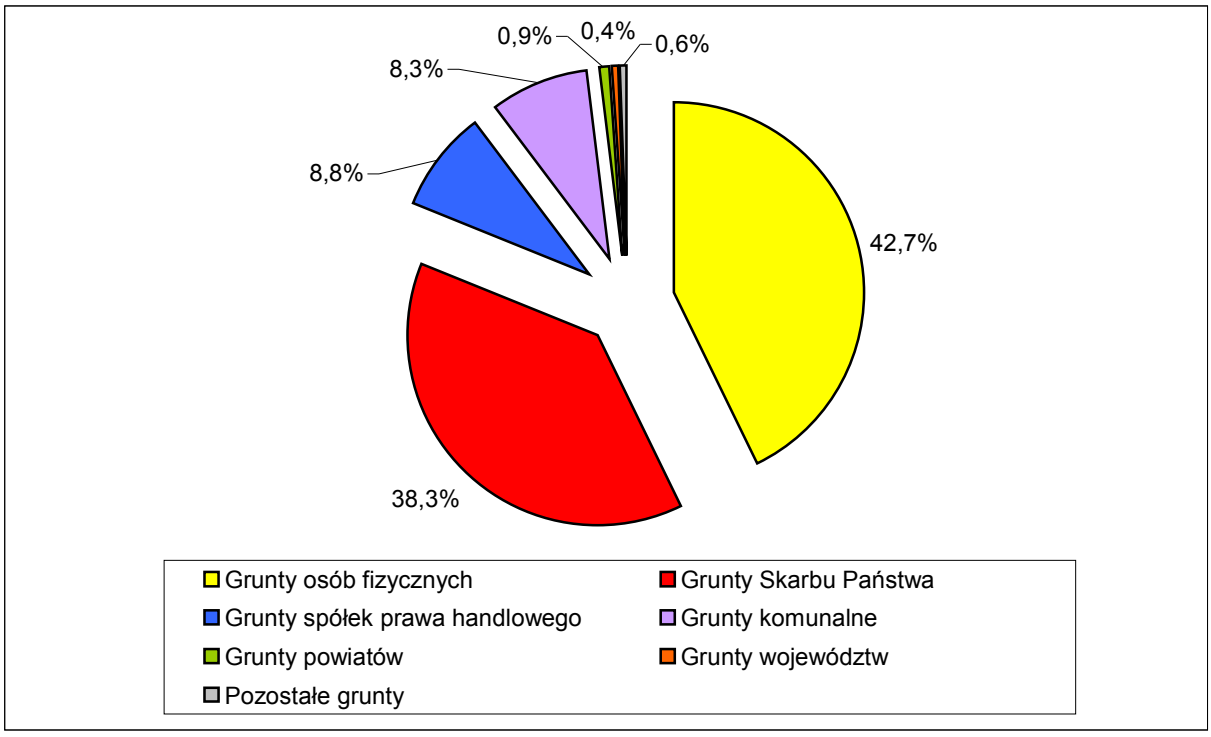
W rękach osób fizycznych pozostaje blisko połowa (42,71 %) z całości gruntów położonych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki, z czego aż 82,33 % to grunty wchodzące w skład gospodarstw rolnych. Własnością Skarbu Państwa jest 38,28 % gruntów, z czego najwięcej (52,49 % z ogółu gruntów państwowych) stanowi zasób własności rolnej Skarbu Państwa. Grunty w zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych, w tym Państwowych Gospodarstw Leśnych, stanowią 39,26 % z ogółu gruntów Skarbu Państwa. Grunty komunalne stanowią 8,34 % z ogółu gruntów w gminie Kamieniec Ząbkowicki, co jest dość wysokim wskaźnikiem. Wyraźnie zaznaczoną pozycję, poza gruntami publicznymi i osób fizycznych, stanowią także grunty spółek prawa handlowego (8,82 %). Pozostałe pozycje zajmują grunty: powiatów, województw, kościołów i związków wyznaniowych, spółdzielni oraz inne, ale ich łączny udział wynosi zaledwie 1,88 %.

TABELA 59: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – własność gruntów w 2016 roku.

Wyszczególnienie	Powierzchnia w ha[52]	Struktura w %
Grunty Skarbu Państwa ogółem	**3673**	**38,28**
Zasób własności rolnej Skarbu Państwa	*1928*	*52,49*
Państwowe Gospodarstwa Leśne (PGL)	*418*	*11,38*
Grunty w zarządzie państwowych jednostek organizacyjnych	*1024*	*27,88*
Pozostałe grunty Skarbu Państwa	*303*	*8,25*
Grunty województw	**41**	**0,43**
Grunty Powiatów	**84**	**0,88**
Grunty komunalne	**800**	**8,34**
Grunty osób fizycznych	**4098**	**42,71**
wchodzące w skład gospodarstw rolnych	*3374*	*82,33*
nie wchodzące w skład gospodarstw rolnych	*724*	*17,67*
Grunty spółek prawa handlowego	**846**	**8,82**
Grunty spółdzielni	**1**	**0,01**
Grunty kościołów, związków wyznaniowych	**14**	**0,15**
Grunty inne niż wymienione	**39**	**0,41**

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

RYCINA 12: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura własności gruntów w 2016 roku[53].

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[52] Powierzchnia ewidencyjna według ewidencji gruntów.
[53] Według ewidencji gruntów, 2016.

3. 3. Struktura przestrzenna.

Zasadniczą cechą struktury sieci osadniczej gminy Kamieniec Ząbkowicki jest jej dość niski stopień rozproszenia, mający korzystny wpływ na kształtowanie warunków socjalno – bytowych lokalnej społeczności.

Układ przestrzenny miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (obręby Kamieniec Ząbkowicki I i II) jest typowy dla wielu małomiasteczkowych układów przestrzennych w regionie Przedgórza Sudeckiego i Sudetów. Miejscowość rozciąga się wzdłuż 2 głównych ciągów ulic (Ząbkowicka i Złotostocka na osi północ – południe oraz Kolejowa i Szkolna na osi zachód – wschód). Wzdłuż wspomnianych ulic rozciąga się zabudowa powstała przed 1945 rokiem (głównie w II połowie XIX wieku i na przełomie wieków XIX/XX): rezydencjonalna (ul. Ząbkowicka i Kolejowa), ciągi kamienic czynszowych (ul. Złotostocka) oraz bloków wielorodzinnych dla robotników kolejowych (ul. Kolejowa i Szkolna). Historyczne centrum miejscowości, nasycone substancją zabytkową (Góra Zamkowa, Zespół Klasztorny Cystersów, Kościół Ewangelicki) wraz z tak zwanymi „Błoniami Kamienieckimi", zlokalizowane jest nad rzeką Budzówką, na wschód od ul. Złotostockiej. Tym samym centrum miejscowości (największe nasycenie zabudowy i placówek usługowych), zlokalizowane jest wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych, w rejonie skrzyżowania ulic: Ząbkowickiej, Złotostockiej i Kolejowej, co jest typowe dla tego regionu, Współczesna zabudowa powstaje w Kamieńcu Ząbkowickim w zasadzie od lat 70–tych XX wieku na obrzeżach wyżej wymienionych, głównych ulic. Nowa zabudowa to głównie osiedla o charakterze miejskim, budowane dla osób, które nie prowadzą gospodarstw rolnych. Są to budynki o funkcjonalnych formach, wznoszone według ówczesnych typowych projektów. U podnóża Góry Zamkowej, na południe od ul. Kolejowej, wybudowano Osiedle XXX lecia PRL z ulicami XXX lecia PRL i Zamkową. Drugie osiedle z tego czasu to zespół wielorodzinnych i jednorodzinnych domów przy południowym odcinku ul. Skoroleckiej. Na obrzeżach ul. Kolejowej (po obu jej stronach) zlokalizowano osiedla domów jednorodzinnych. Aktualnie oddano do użytku (również w rejonie ul. Kolejowej) osiedle budynków wielorodzinnych „Przylesie" z domami, które tworzą zamknięte kwartały zabudowy, o elewacjach kształtowanych w formie fasad kamieniczek, usytuowanych w zabudowie zwartej, szczytowo. Nieliczne, w stosunku do ilości zabudowań, budynki zagrodowe zlokalizowane są na obrzeżach miejscowości, głównie w rejonie ul. Kłodzkiej (Kamieniec Ząbkowicki I) i wschodnich krańców ul. Szkolnej (Kamieniec Ząbkowicki II). Znaczną część powierzchni miejscowości obejmuje rejon węzła kolejowego, zlokalizowanego w północnej części miejscowości (ul. Dworcowa), tuż przy granicy obrębów Kamieniec Ząbkowicki I i Kamieniec Ząbkowicki II. Sposób zagospodarowania – nie tylko centrum miejscowości – nosi cechy charakterystyczne dla przestrzeni miejskich: budynki użyteczności publicznej, zespoły kilkukondygnacyjnych, mieszkalnych budynków wielorodzinnych, zieleń urządzona, zespoły zabytków architektury i budownictwa, liczne wyodrębnione placówki usługowe, ciągi komunikacyjne (ulice) i piesze (chodniki), utwardzone place publiczne, parkingi, oświetlenie ciągów komunikacyjnych i placów, odpowiednie odwodnienie (kanalizacja burzowa).

W większości wsi (poza Kamieńcem Ząbkowickim) dominuje zabudowa zagrodowa znajdująca się w stanie technicznym średnim, a niekiedy złym. Podstawowym założeniem poprawy warunków mieszkaniowych jest zachowanie i modernizacja istniejących zasobów oraz realizacja nowego budownictwa mieszkaniowego. W rejonie wsi położonych najbliżej zbiorników wodnych rozwija się zabudowa letniskowa i rezydencjonalna. Program usługowy, będący pochodną potencjału demograficznego danej miejscowości, a więc najsilniej rozwinięty w Kamieńcu Ząbkowickim, rozmieszczony jest w większości wzdłuż głównych ciągów komunikacyjnych. System komunikacyjny tworzy sieć kołowa i kolejowa. Przez teren gminy przebiegają bezpośrednio 3 drogi wojewódzkie i 15 dróg powiatowych. Drogi te stanowią podstawowy układ komunikacyjny gminy, którego uzupełnieniem jest system dróg gminnych i wewnętrznych. Na liniach kolejowych nr 137 (Legnica – Katowice) i 276 (Wrocław – Międzylesie), przebiegających bezpośrednio przez Kamieniec Ząbkowicki, Doboszowice, Mrokocin, Pomianów Górny, Starczów i Suszkę, odbywają się przewozy pasażerskie i towarowe. Rolnictwo pełni wiodącą funkcję

przestrzenną w północnej części gminy, a gospodarczą tylko na terenach wybranych, większych wsi (Doboszowice, Starczów). Ważną dziedziną rolnictwa jest działalność jednej z największych firm w gminie czyli Ośrodka Hodowli Zarodowej sp. z o.o. w Kamieńcu Ząbkowickim. Większe zakłady produkcyjne występują w rejonie węzła kolejowego w Kamieńcu Ząbkowickim, a na terenie pozostałych miejscowości jedynie nieliczna drobna wytwórczość. Odkrywkowa działalność górnicza, związana z wydobyciem kruszywa naturalnego oraz kamieni drogowych i budowlanych, koncentruje się w dolinie rzeki Nysy Kłodzkiej (kruszywo naturalne) oraz Doboszowic i Pomianowa Górnego (kamienie drogowe i budowlane). Dominujący udział w strukturze powierzchni południowej części gminy stanowi wielkoprzestrzenna dolina rzeki Nysy Kłodzkiej wraz ze zbiornikami retencyjnymi „Topola" i „Kozielno", co stwarza korzystne warunki dla rozwoju usług turystyki i rekreacji.

3. 4. Struktura funkcjonalna.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki jest obecnie samorządową jednostką wiejską z wiodącą rolą sektora usługowego i rolnego. Uzupełniającą rolę pełni sektor produkcyjny. Szansę na przyszły rozwój ma przede wszystkim sektor produkcyjny, a także usługowy (w tym związany z turystyką i rekreacją) i rolniczy (przede wszystkim w oparciu o hodowlę i uprawy), co podkreśla możliwości wielofunkcyjnego rozwoju gminy. W wyniku analiz przeprowadzonych na podstawie zebranych materiałów inwentaryzacyjnych oraz na podstawie występujących powiązań komunikacyjnych i funkcjonalnych, można przyjąć następujący system obsługi ludności gminy:

Ośrodek gminny głównego poziomu obsługi o zasięgu lokalnym, obsługujący w zakresie usług ponadpodstawowych teren całej gminy – miejscowość Kamieniec Ząbkowicki. Pełni ona funkcję administracyjną, stanowi ośrodek koncentracji mieszkalnictwa i usług dla ludności oraz obsługi rolnictwa. Dodatkowo posiada dość rozwinięte funkcje przemysłowe i potencjał do dalszego ich rozwoju. Tym samym Kamieniec Ząbkowicki pełni funkcję lokalnego centrum rozwoju, które jest istotnym czynnikiem wzrostu i kumuluje usługi oraz inne działalności gospodarcze w skali umożliwiającej społeczny i ekonomiczny rozwój sąsiadujących z nim miejscowości. Funkcjami rozwojowymi Kamieńca Ząbkowickiego są przede wszystkim funkcje produkcyjne, mieszkalnictwa oraz usługi rynkowe i nierynkowe.

Ośrodki pośredniego poziomu obsługi z poszerzonym programem usługowym, współpracujące z ośrodkiem gminnym – wsie: Starczów, Doboszowice, Ożary, Byczeń, Topola i Chałupki. Są to ośrodki stanowiące etap pośredni w kompleksowym systemie obsługi ludności, szczególnie w zakresie kultury oraz handlu i pozostałych usług, o odpowiednio dużej liczbie ludności w rejonie obsługi. Funkcjami rozwojowymi tych miejscowości są funkcje: rolnictwa, mieszkalnictwa, działalności produkcyjnych (w tym górnictwa), a także usług rynkowych.

Pozostałe ośrodki (wsie elementarne), o funkcjach typowo rolniczych, obsługujące ludność w podstawowym zakresie usług (niektóre nawet ich pozbawione). Zaliczono do nich sołectwa: Mrokocin, Pomianów Górny, Sławęcin, Sosnowa, Suszka i Śrem. Funkcjami rozwojowymi tych miejscowości są funkcje: rolnictwa i mieszkalnictwa, górnictwa (Pomianów Górny), a także usług rynkowych w postaci turystyki i rekreacji.

TABELA 60: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura funkcjonalna według miejscowości.

Miejscowość	Funkcje podstawowe[54]	Funkcje uzupełniające (perspektywiczne)
Byczeń	rolnictwo i górnictwo	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Chałupki	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Doboszowice	rolnictwo i usługi, górnictwo	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Kamieniec Ząbkowicki	usługi, działalności produkcyjne i rolnictwo	działalności produkcyjne
Mrokocin	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Ożary	rolnictwo i leśnictwo, usługi	drobna, nieuciążliwa wytwórczość, turystyka i rekreacja
Pomianów Górny	rolnictwo i górnictwo	bez zmian
Sławęcin	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Sosnowa	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Starczów	rolnictwo i usługi	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Suszka	rolnictwo	bez zmian
Śrem	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Topola	rolnictwo i usługi, górnictwo	turystyka i rekreacja

Źródło: Opracowanie własne, 2016.

Należy podkreślić, że wraz z tendencją do tworzenia większych (wysokotowarowych) gospodarstw rolnych, a tym samym postępującą likwidacją gospodarstw rodzinnych, obecna funkcja rolnicza określona w większości miejscowości jako jedna z podstawowych, ograniczać się będzie przede wszystkim jako wiodąca w strukturze zagospodarowania przestrzeni (struktura przestrzenna) i nie będzie stanowić wiodącej funkcji ekonomicznej (źródło dochodów mieszkańców). W perspektywie najbliższych kilkunastu lat należy więc spodziewać się dalszego ograniczenia funkcji rolniczej jako głównego bądź nawet uzupełniającego źródła utrzymania miejscowej ludności. W miejscowościach, które nie mają predyspozycji do rozwoju funkcji produkcyjnych i usługowych, dominować będzie przede wszystkim funkcja mieszkaniowa.

[54] Z pominięciem funkcji mieszkaniowej obecnej w każdej miejscowości.

4. SFERA SPOŁECZNA.

4. 1. Demografia.

4.1.1. Podstawowe dane o ludności.

Podstawowymi miernikami charakteryzującymi zbiorowość ludzką jest jej liczebność i rozmieszczenie. Gmina wiejska Kamieniec Ząbkowicki 31 grudnia 2014 roku liczyła 8398 mieszkańców. Zamieszkiwało ją 4135 mężczyzn oraz 4263 kobiety. Współczynnik feminizacji, to jest stosunek liczby kobiet na 100 mężczyzn, wynosi w gminie 103 i jest niższy od średniej dla powiatu ząbkowickiego (106) i województwa dolnośląskiego (108). Na 1 km² powierzchni gminy przypada 87 mieszkańców. Gęstość zaludnienia jest więc nieco wyższa od średniej dla powiatu (85 osób/km²) i znacznie niższa od średniej dla województwa (146 osób/ km²). Należy nadmienić, że współczynnik gęstości występujący w gminie Kamieniec Ząbkowicki jest wyższy od przeciętnej dla gmin wiejskich.

TABELA 61: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – współczynnik feminizacji i gęstość zaludnienia w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Współczynnik feminizacji	**103,10**	105,55	107,96
Gęstość zaludnienia	**86,85**	84,16	145,81

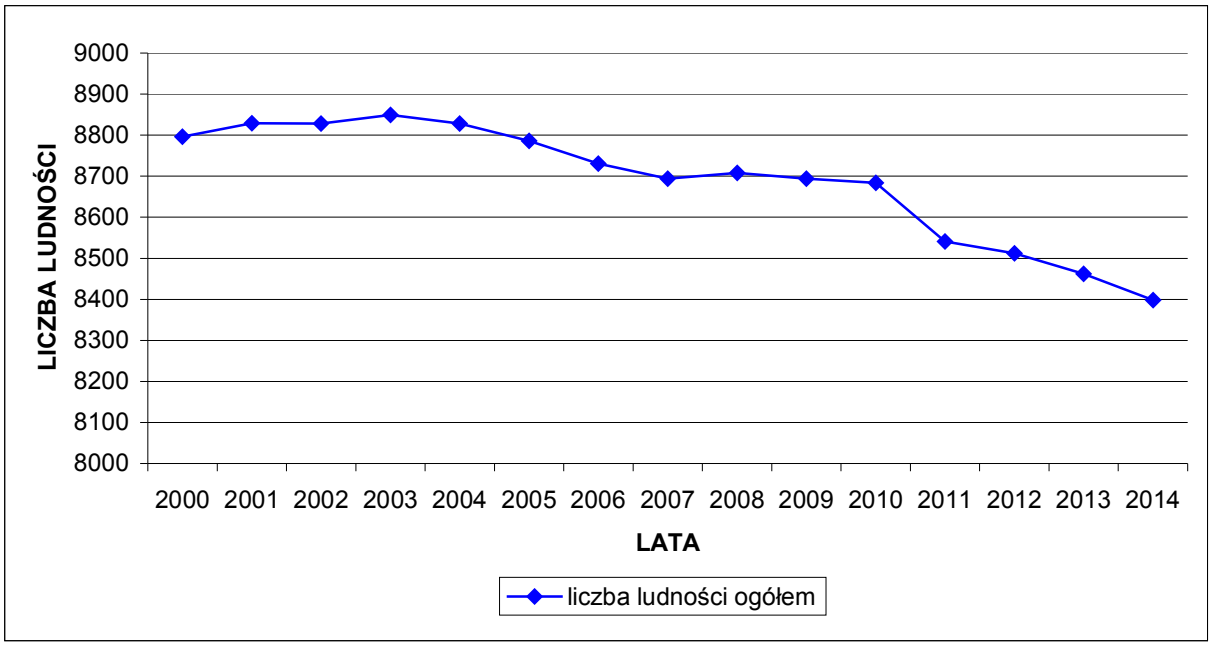
Źródło: GUS 2016.

TABELA 62: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaludnienie w latach 2000 – 2014.

Rok	Liczba mieszańców		
	Ogółem	Mężczyźni	Kobiety
2000	**8796**	4267	4529
2001	**8829**	4300	4529
2002	**8828**	4302	4526
2003	**8849**	4318	4531
2004	**8828**	4286	4542
2005	**8786**	4259	4527
2006	**8731**	4235	4496
2007	**8694**	4210	4484
2008	**8708**	4226	4482
2009	**8694**	4199	4495
2010	**8684**	4193	4491
2011	**8541**	4208	4333
2012	**8512**	4195	4317
2013	**8462**	4171	4291
2014	**8398**	4135	4263

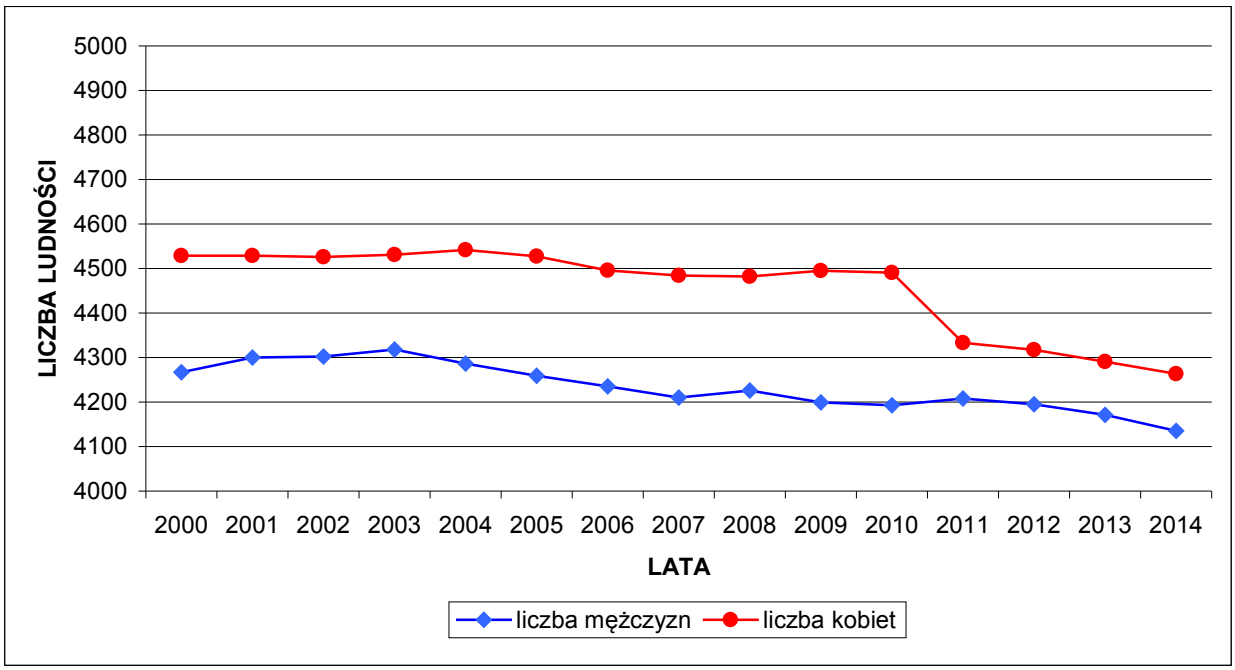
Źródło: GUS 2016.

RYCINA 13: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaludnienie w latach 2000 – 2014.

Źródło: GUS 2016.

RYCINA 14: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaludnienie w latach 2000 – 2014 według płci.

Źródło: GUS 2016.

W przeciągu analizowanych 15 lat liczba ludności zmniejszyła się. W roku 2014 gminę Kamieniec Ząbkowicki zamieszkiwało 398 osób mniej niż 15 lat wcześniej, co oznacza spadek o 4,52 %. W analizowanym okresie czasu współczynnik feminizacji o wyraźnej wartości powyżej 100 punktów występował stale. Dane dotyczące liczby ludności według GUS obejmują ludność według faktycznego miejsca zamieszkania.

TABELA 63: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozkład zaludnienia według miejscowości w 2016 roku.

Miejscowość	Liczba mieszkańców
Byczeń	394
Chałupki	217
Doboszowice	653
Kamieniec Ząbkowicki I	3334
Kamieniec Ząbkowicki II	1396
Mrokocin	157
Ożary	565
Pomianów Górny	150
Sławęcin	186
Sosnowa	208
Starczów	665
Suszka	63
Śrem	98
Topola	240

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Najludniejszą miejscowością w gminie jest Kamieniec Ząbkowicki, który obecnie zamieszkuje łącznie 4730 mieszkańców. Należy nadmienić, iż miejscowość Kamieniec Ząbkowicki pomimo, że formalnie jest jednostką wiejską, posiadała na koniec 2014 roku większą liczbę mieszkańców od 22 (!) poszczególnych dolnośląskich miast (Bardo, Leśna, Lubomierz, Mieroszów, Międzybórz, Międzylesie, Mirsk, Niemcza, Nowogrodziec, Olszyna, Prochowice, Prusice, Radków, Świeradów Zdrój, Świerzawa, Wąsosz, Węgliniec, Wiązów, Wleń, Wojcieszów, Zawidów i Złoty Stok) na 91 ogółem w województwie. Poza Kamieńcem Ząbkowickim najludniejsze wsie w gminie to: Starczów (665 mieszkańców), Doboszowice (653 mieszkańców) i Ożary (565 mieszkańców). W przedziale od 200 do 500 mieszkańców zawierają się miejscowości: Byczeń (394), Topola (240), Chałupki (217) i Sosnowa (208). Populacją pomiędzy 100 a 200 mieszkańców charakteryzują się wsie: Sławęcin (186), Mrokocin (157), Pomianów Górny (150). Jedynymi miejscowościami posiadającymi zaludnienie poniżej 100 mieszkańców są wsie Śrem (98) i Suszka (63).

4.1.2. Struktura wieku mieszkańców.

Na liczbę ludności decydujący wpływ mają dwa czynniki: ruch naturalny oraz wędrówkowy ludności. Te z kolei zdeterminowane są przez strukturę ludności według wieku i płci. Struktura ludności według wieku określa proces starzenia się ludności, definiowany najogólniej jako zmiany stanu i struktury według wieku ludności, polegające na wzroście w ogólnej liczbie udziału osób starszych. Za granicę starości przyjmuje się umownie wiek 60 lat. Obecnie ludność województwa dolnośląskiego, podobnie jak całej Polski starzeje się. Jednak nadal na terenach wiejskich oraz w mniejszych miastach udział dzieci i młodzieży jest większy od przeciętnej co powoduje, że pod względem struktury wieku mieszkańców gminę Kamieniec Ząbkowicki możemy określić jeszcze jako jednostkę stosunkowo młodą, ale z wyraźnymi symptomami starzenia się.

TABELA 64: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku w 2014 roku.

Grupa wieku	Liczba mieszkańców
0 – 4	375
5 – 9	407
10 – 14	369
15 – 19	459
20 – 24	601
25 – 29	692
30 – 34	677
35 – 39	697
40 – 44	512
45 – 49	466
50 – 54	608
55 – 59	741
60 – 64	687
65 – 69	443
70 i więcej	664

Źródło: GUS 2016.

TABELA 65: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura ludności według wieku w 2014 roku.

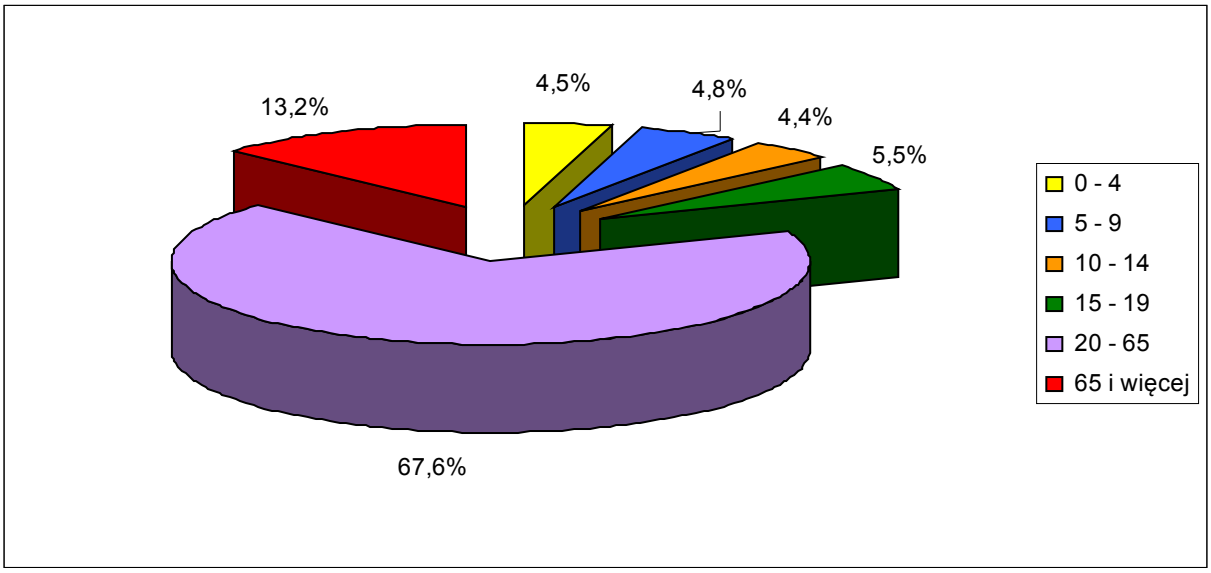
Grupa wieku	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
0 – 4	**4,47**	4,30	4,76
5 – 9	**4,85**	4,68	4,99
10 – 14	**4,39**	4,37	4,25
15 – 19	**5,47**	5,27	4,87
20 – 24	**7,16**	6,78	6,13
25 – 29	**8,24**	7,39	7,59
30 – 34	**8,06**	8,01	8,87
35 – 39	**8,30**	7,63	8,22
40 – 44	**6,10**	6,72	6,78
45 – 49	**5,55**	5,98	5,67
50 – 54	**7,24**	6,89	6,41
55 – 59	**8,82**	8,35	8,13
60 – 64	**8,18**	7,88	7,80
65 – 69	**5,28**	5,65	5,47
70 i więcej	**7,91**	10,12	10,05

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

19,17 % mieszkańców zamieszkałych w gminie (1610 osób) liczy poniżej 19 roku życia. Natomiast 13,71 % obywateli (1151 osób) nie ukończyło jeszcze 14 roku życia. Struktura mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki według wieku jest bardzo zbliżona do wartości charakteryzujących zarówno populację powiatu ząbkowickiego jak

i województwa dolnośląskiego. W stosunku do porównywanych jednostek prezentuje się nieco korzystniej zarówno w najmłodszych (0 – 19) jak i w najstarszych (65 i więcej) kategoriach wiekowych.

RYCINA 15: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura ludności według wieku w 2014 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Jeszcze w miarę korzystny rozkład demograficzny ludności potwierdza struktura mieszkańców w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym. Przez ludność w wieku produkcyjnym rozumie się ludność w wieku zdolności do pracy. Dla mężczyzn przyjęto wiek 18 – 64 lata, a dla kobiet 18 – 59 lat.

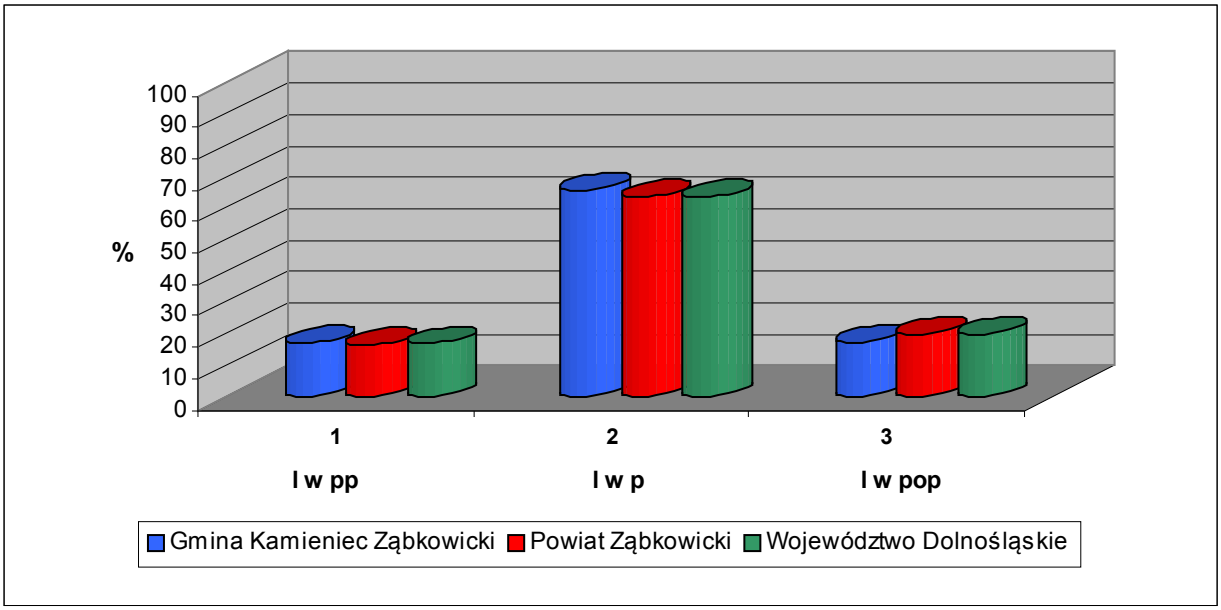
TABELA 66: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego w 2014 roku.

Ludność w wieku:	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Przedprodukcyjnym	1416	**16,86**	16,40	16,79
Produkcyjnym	5535	**65,91**	63,68	63,50
Poprodukcyjnym	1447	**17,23**	19,92	19,71
Współczynnik obciążenia demograficznego		**51,73**	57,03	57,49

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Obywatele wieku nieprodukcyjnego (przedprodukcyjni i poprodukcyjni) stanowią 34,09 % całej zbiorowości. Od kilkunastu lat rośnie, także w ujęciu relatywnym, zbiorowość mieszkańców zdolnych do pracy. Wpływ na to ma wejście w wiek dorosły osób urodzonych na początku lat 90–tych XX wieku. Jednocześnie zmniejsza się tak zwane „obciążenie" ludności jej nieprodukcyjną częścią. Struktura wieku produkcyjnego i nieprodukcyjnego mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki nieznacznie odbiega od średnich wartości przyporządkowanych dla powiatu i województwa, ale prezentuje się nieco korzystniej ze względu na liczniejszą populację wieku przedprodukcyjnego i mniej liczną populację wieku poprodukcyjnego.

RYCINA 16: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność w wieku produkcyjnym i nieprodukcyjnym w 2014 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

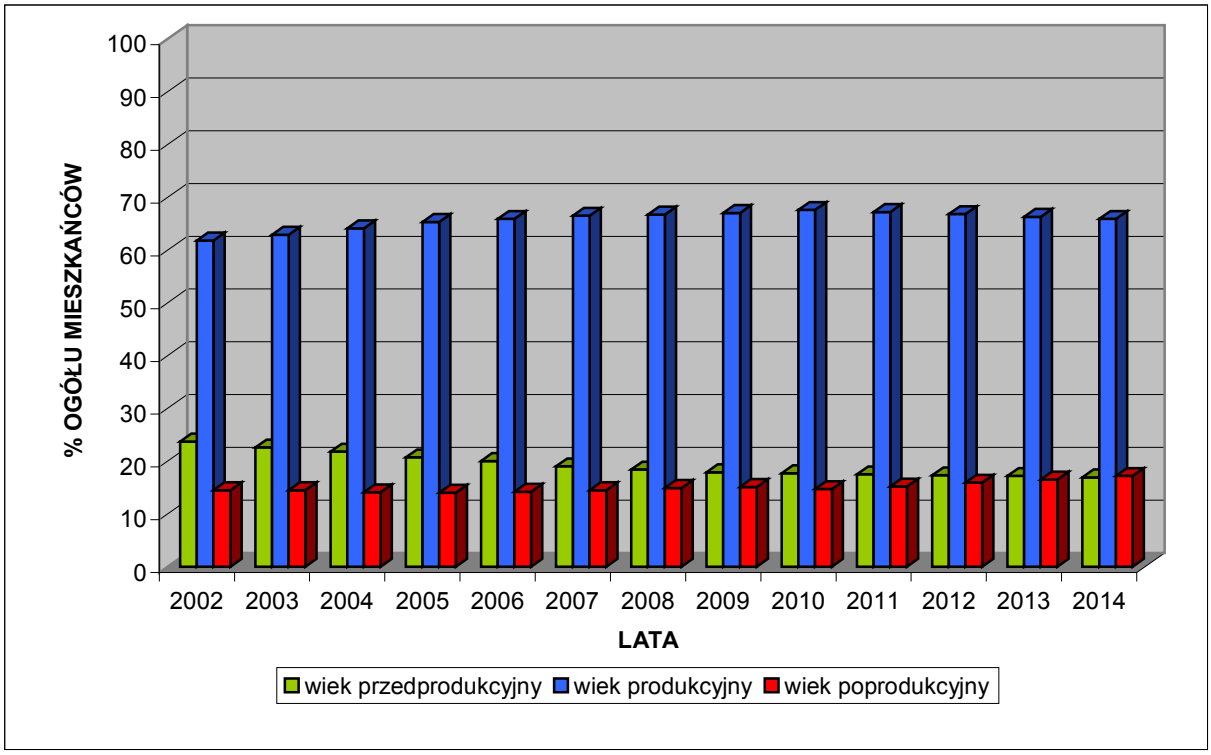
Współczynnik obciążenia demograficznego, ustalony jako stosunek ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, dla gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 51,73 i jest niższy od średniej występującej w powiecie ząbkowickim (57,03) i województwie dolnośląskim (57,49). Jego wartość w gminie Kamieniec Ząbkowicki, podobnie jak w całym powiecie i województwie, rozkłada się niekorzystnie ponieważ wśród obywateli „nieprodukcyjnych" jest już więcej osób „poprodukcyjnych" niż „przedprodukcyjnych". Odnotowując zmiany struktury mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym oraz rosnącą liczebność roczników poprodukcyjnych (poniższe tabele i ryciny), w ciągu najbliższych kilkunastu lat można przewidywać dalszy wzrost „obciążenia" demograficznego poprzez populację osób „poprodukcyjnych".

TABELA 67: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2014 (I).

Rok	Wiek przedprodukcyjny (%)	Wiek produkcyjny (%)	Wiek poprodukcyjny (%)
2002	23,7	61,8	14,5
2003	22,6	62,9	14,5
2004	21,8	64,1	14,1
2005	20,7	65,3	14,0
2006	20,0	65,9	14,2
2007	19,0	66,5	14,5
2008	18,4	66,7	14,9
2009	17,9	67,0	15,1
2010	17,7	67,6	14,7
2011	17,5	67,2	15,2
2012	17,3	66,8	15,9
2013	17,2	66,3	16,5
2014	16,9	65,9	17,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 17: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2014 (I).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

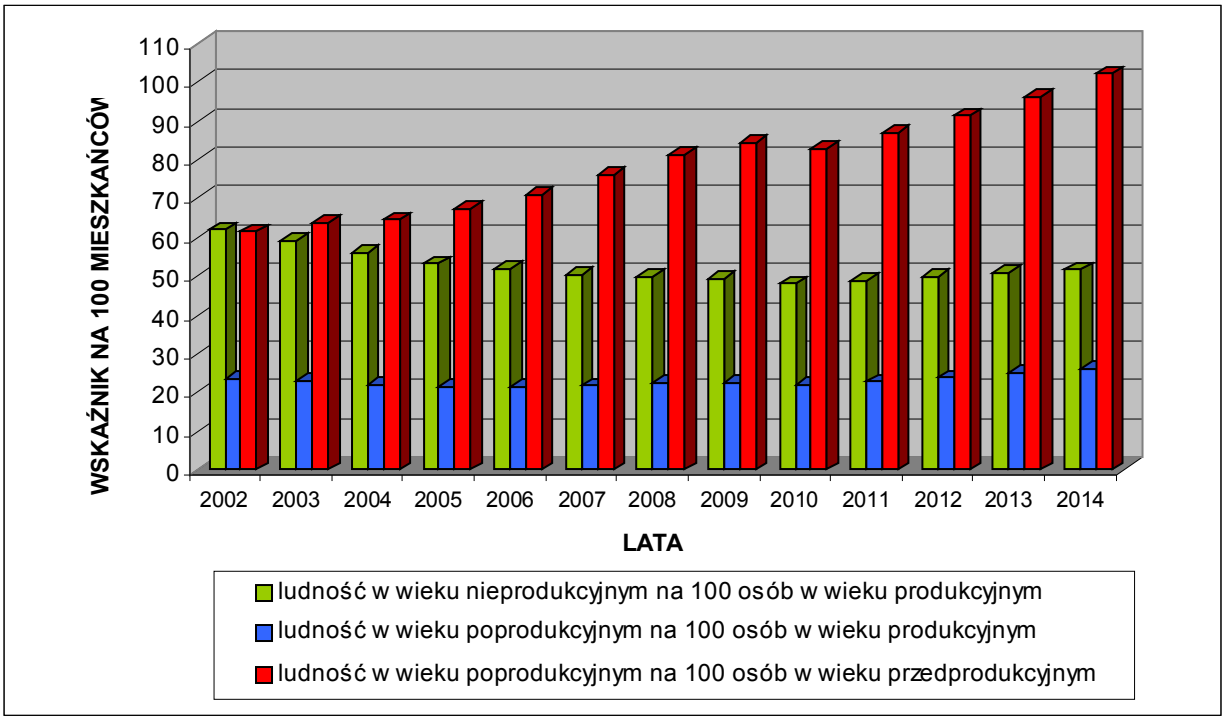
TABELA 68: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2014 (II).

Rok	Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym[55]	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym
2002	61,9	23,6	61,4
2003	59,0	23,0	63,8
2004	56,0	22,0	64,6
2005	53,2	21,5	67,5
2006	51,8	21,5	71,0
2007	50,3	21,7	76,2
2008	49,9	22,4	81,4
2009	49,3	22,6	84,5
2010	48,0	21,8	82,8
2011	48,7	22,7	87,0
2012	49,7	23,7	91,5
2013	50,9	24,9	96,2
2014	51,7	26,1	102,2

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[55] Współczynnik obciążenia demograficznego (ekonomicznego).

RYCINA 18: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ludność według wieku aktywności zawodowej w latach 2002 – 2014 (II).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

4.1.3. Ruch naturalny i wędrówkowy ludności.

Na przyrost naturalny ludności składają się zmiany w jej liczbie powodowane przez urodzenia i zgony. Charakteryzujące go wartości określają nie tylko strukturę populacji według płci i wieku, ale także liczbę zawartych małżeństw, osób w wieku rozrodczym oraz zgonów. Wartości charakteryzujące ruch naturalny gminy Kamieniec Ząbkowicki w 2014 roku, jak i w latach poprzednich, rozkładają się mniej korzystnie od powiatu ząbkowickiego oraz województwa dolnośląskiego. Wpływ na to ma przede wszystkim niższy wskaźnik urodzeń oraz wyższy wskaźnik zgonów. Jednak z drugiej strony należy wziąć pod uwagę fakt stosunkowo niskiej populacji gminy Kamieniec Ząbkowicki powodującej, że nawet jednostkowe przypadki mogą wpłynąć na końcowy obraz poszczególnych wskaźników statystycznych. Przeciętna stopa przyrostu naturalnego w gminach wiejskich bywa często wyższa niż w dużych aglomeracjach. Ta tendencja nie utrzymuje się jednak w gminie Kamieniec Ząbkowicki. Współczynnik przyrostu naturalnego w 2014 roku wyniósł tutaj –4,88 ‰ i był niższy od średniej dla powiatu ząbkowickiego (–3,26 ‰) i całego województwa dolnośląskiego (–0,94 ‰).

TABELA 69: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny i wędrówkowy ludności w 2014 roku.

Ruch naturalny ludności	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wartości bezwzględne
1	2
Małżeństwa	42
Urodzenia żywe	56
Zgony	97
Przyrost naturalny	–41
Saldo migracji	–17

1	2
Saldo migracji wewnętrznych / zagranicznych	–19 / 2
Przyrost rzeczywisty	–58

Źródło: GUS 2016.

Współczynnik małżeństw, to jest liczba zawartych małżeństw na 1000 ludności ogółem, w 2014 roku wyniósł w gminie 5,00 i był wyższy od wskaźnika dla powiatu (4,36) oraz województwa (4,68). Współczynnik rodności, określający liczbę urodzeń żywych badanego okresu na 1000 ludności ogółem, wyniósł w 2014 roku w gminie 6,67 i był niższy od średniej dla powiatu (8,32) oraz województwa (9,34). Natomiast umieralność społeczeństwa, mierzona współczynnikiem zgonów (liczba zgonów na 1000 ludności), wyniosła w gminie 11,55 i była zbliżona do wartości charakteryzującej powiat (11,58) oraz wyższa od średniej w województwie (10,28).

TABELA 70: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe współczynniki (na 1000 ludności) określające ruch naturalny i wędrówkowy ludności w 2014 roku.

Współczynnik	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Małżeństwa	**5,00**	4,36	4,68
Urodzenia żywe	**6,67**	8,32	9,34
Zgony	**11,55**	11,58	10,28
Przyrost naturalny	**–4,88**	–3,26	–0,94
Saldo migracji	**–2,02**	–2,64	0,19
Saldo migracji wewnętrznych / zagranicznych	**–2,26 / 0,24**	–2,02 / –0,62	0,83 / –0,64
Przyrost rzeczywisty	**–6,90**	–5,90	–0,75

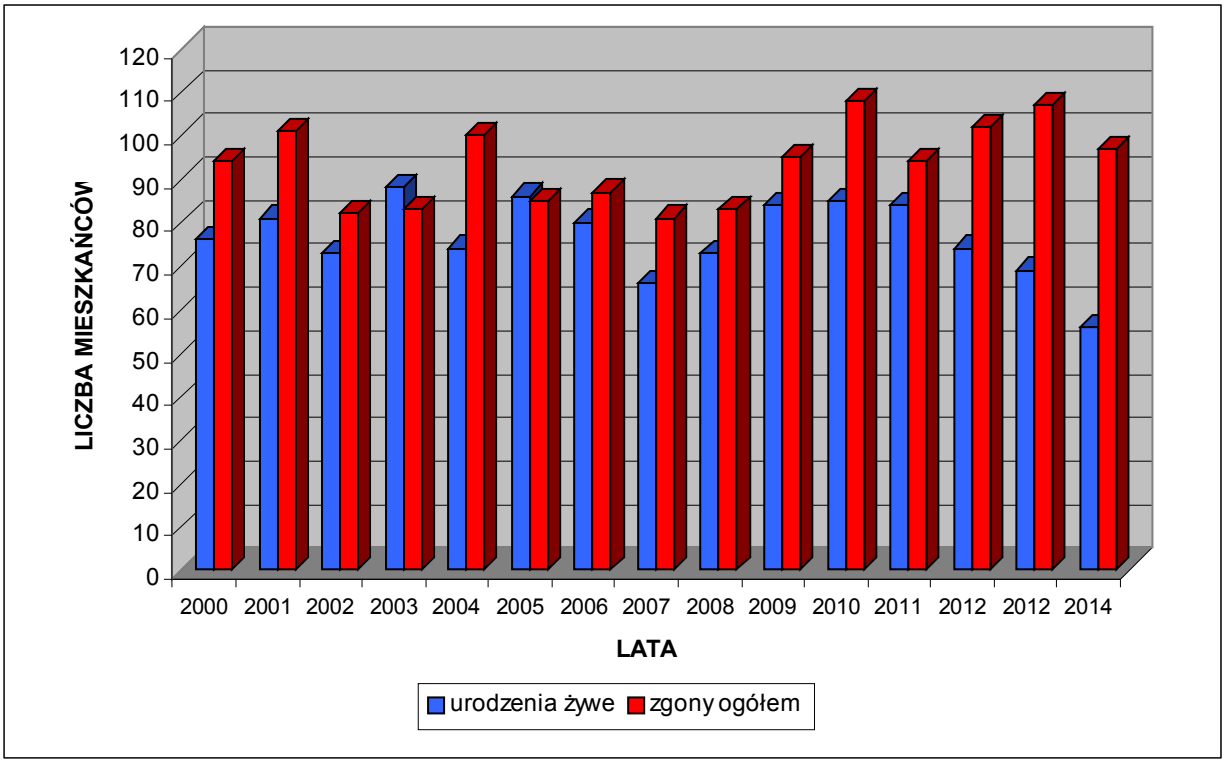
Źródło: GUS 2016.

TABELA 71: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny ludności w latach 2000 – 2014.

Rok	Urodzenia żywe	Zgony ogółem
2000	76	94
2001	81	101
2002	73	82
2003	88	83
2004	74	100
2005	86	85
2006	80	87
2007	66	81
2008	73	83
2009	84	95
2010	85	108
2011	84	94
2012	74	102
2013	69	107
2014	56	97

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 19: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny ludności w latach 2000 – 2014.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Migracje są drugim, obok przyrostu naturalnego, czynnikiem wpływającym bezpośrednio na liczbę ludności oraz jej rozmieszczenie. Obecna tendencja przemieszczania się, szczególnie młodych mieszkańców, z mniejszych do większych ośrodków osiedleńczych, a także zagranicę powoduje, że saldo migracji wewnętrznych i zagranicznych w wielu gminach wiejskich jest ujemne. W przypadku jednostek zlokalizowanych blisko większych miast, odpływ mieszkańców jest niższy i dodatkowo równoważony przez napływ osadników, wybierających podmiejskie rejony jako miejsce zamieszkania. Takie zjawisko, w skali równoważącej saldo migracji, nie zachodzi jednak na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki i w 2014 roku jej saldo migracji było ujemne (–17).

TABELA 72: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch wędrówkowy ludności w 2014 roku.

Napływ				Odpływ				Saldo migracji
Razem	w tym			Razem	w tym			
	z miast	ze wsi	z zagranicy		do miast	na wieś	za granicę	
77	46	19	12	**94**	58	26	10	**-17**

Źródło: GUS 2016.

Saldo migracji liczone na 1000 ludności wyniosło w 2014 roku w gminie –2,02 i było wyższe od średniej dla powiatu ząbkowickiego (–2,64) oraz znacznie niższe od województwa dolnośląskiego (0,19). Przyrost rzeczywisty dla gminy Kamieniec Ząbkowicki, liczony jako suma wartości przyrostu naturalnego oraz salda migracji, był ujemny i wyniósł w 2014 roku w liczbach bezwzględnych –58. Należy nadmienić, że przytoczone powyżej oficjalne dane statystycznie nie oddają realnej wartości określającej obecny ruch migracyjny. Dotyczą one ruchu

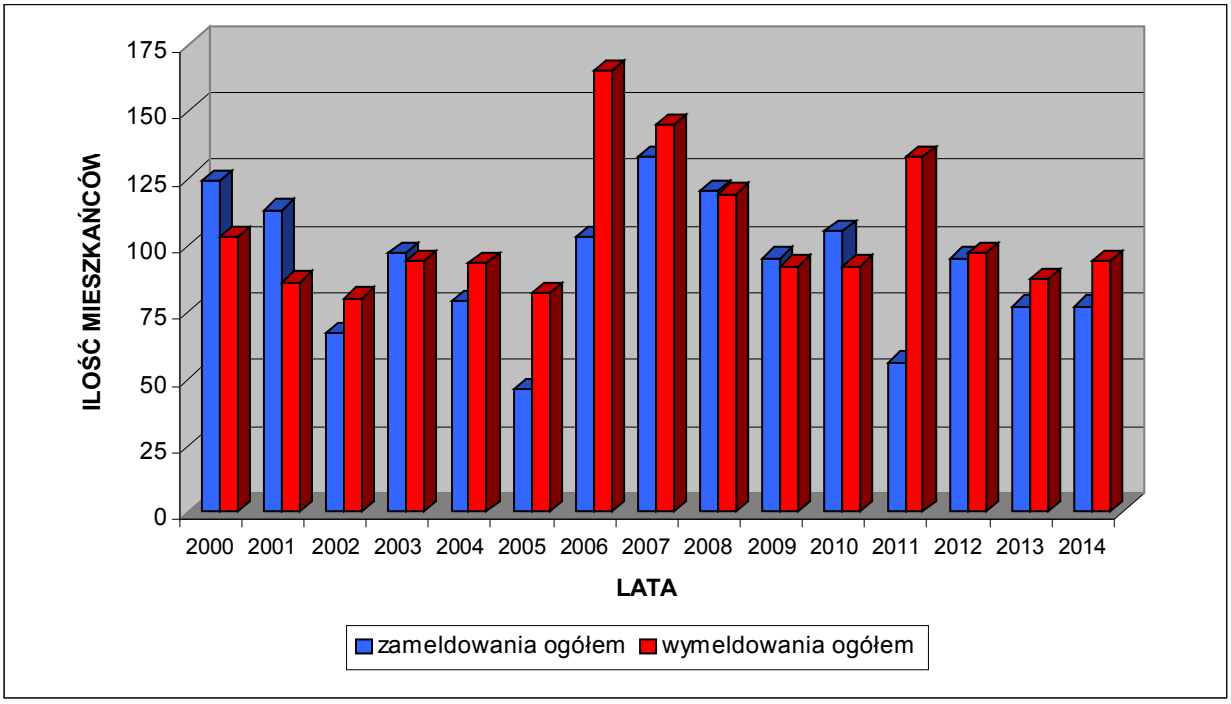
wędrówkowego na pobyt stały i nie obejmują czasowych migracji na tle zarobkowym, zwłaszcza związanych z wyjazdem za granicę.

TABELA 73: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch wędrówkowy[56] ludności w latach 2000 – 2014.

Rok	Zameldowania ogółem	Wymeldowania ogółem
2000	124	103
2001	113	86
2002	67	80
2003	97	94
2004	79	93
2005	46	82
2006	103	165
2007	133	145
2008	120	119
2009	95	92
2010	105	92
2011	56	133
2012	95	97
2013	77	87
2014	77	94

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 20: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch wędrówkowy[57] ludności w latach 2000 – 2014.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

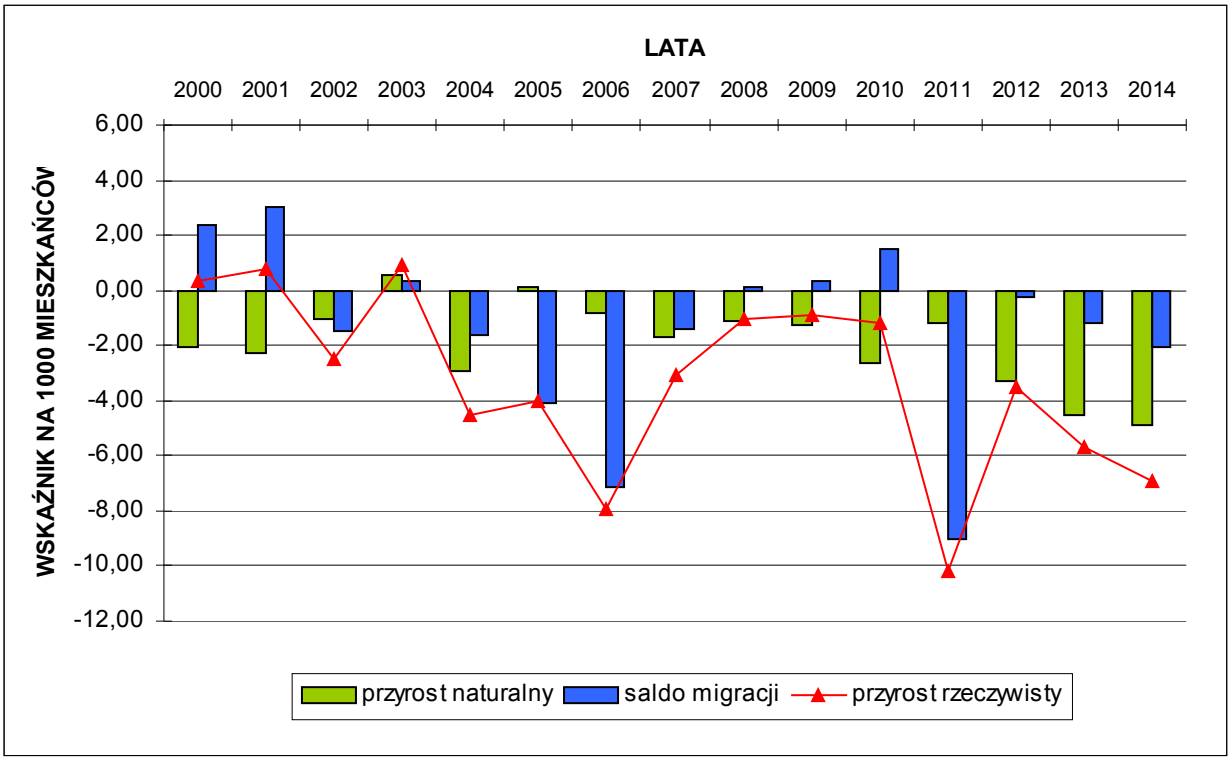
[56] Migracje wewnętrzne i zagraniczne.
[57] Migracje wewnętrzne i zagraniczne.

TABELA 74: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny i wędrówkowy ludności w latach 2000 – 2014.

Rok	Wskaźniki na 1000 mieszkańców (‰)		
	Przyrost naturalny	Saldo migracji ogółem	Przyrost rzeczywisty
2000	-2,05	2,39	0,34
2001	-2,27	3,06	0,79
2002	-1,02	-1,47	-2,49
2003	0,57	0,34	0,90
2004	-2,95	-1,59	-4,53
2005	0,11	-4,10	-3,98
2006	-0,80	-7,10	-7,90
2007	-1,73	-1,38	-3,11
2008	-1,15	0,11	-1,03
2009	-1,27	0,35	-0,92
2010	-2,67	1,51	-1,16
2011	-1,17	-9,02	-10,19
2012	-3,29	-0,23	-3,52
2013	-4,49	-1,18	-5,67
2014	-4,88	-2,02	-6,91

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 21: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ruch naturalny i wędrówkowy ludności w latach 2000 – 2014.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

4.1.4. Prognoza demograficzna.

Prognoza jest naukowo uzasadnionym sądem o stanie zjawiska w określonym momencie (okresie) należącym do przyszłości. Użycie w powyższym określeniu słowa „sąd" sygnalizuje niepewność prognozy, a odwołanie się do nauki oznacza, że prognoza musi być racjonalnym wnioskowaniem, prowadzącym od przesłanek do wniosków odnoszących się do przyszłości[58].

Poniższe tabele przedstawiają obliczenia wykonane na podstawie prognoz demograficznych sporządzonych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) według danych uzyskanych na etapie Narodowego Spisu Powszechnego z 2011 roku. Najmniejszą jednostką samorządu terytorialnego, dla którego wykonano prognozy demograficzne były powiaty. Prognoz nie sporządzano dla poszczególnych gmin co jest uzasadnione metodologicznie ze względu na zbyt małą populację charakteryzującą większość gmin w kraju, uniemożliwiającą wykonanie wiarygodnego prognozowania.

TABELA 75: Powiat Ząbkowicki – prognoza demograficzna do 2050 roku (ludność ogółem).

Grupa wieku	Stan liczby ludności w % w stosunku do 2014 roku							
	2014 rok	2020 rok	2025 rok	2030 rok	2035 rok	2040 rok	2045 rok	2050 rok
0 – 4	100	90,41	83,79	75,72	70,28	66,76	63,66	59,93
5 – 9	100	89,61	82,38	76,65	69,68	64,80	61,47	58,71
10 – 14	100	104,41	93,73	85,97	79,70	72,35	67,13	63,47
15 – 19	100	81,00	85,79	76,81	70,31	65,16	58,91	54,57
20 – 24	100	72,99	62,38	66,03	59,08	53,98	49,98	45,19
25 – 29	100	83,00	64,03	54,78	58,07	51,83	47,16	43,57
30 – 34	100	83,67	72,07	55,73	47,89	50,67	45,08	40,83
35 – 39	100	100,64	84,56	72,69	56,51	48,58	51,34	45,51
40 – 44	100	108,98	111,08	93,31	80,05	62,27	53,55	56,64
45 – 49	100	114,44	119,50	121,73	102,41	87,82	68,37	58,89
50 – 54	100	83,14	96,64	101,29	103,27	86,93	74,62	58,17
55 – 59	100	74,97	66,36	77,44	81,52	83,24	70,18	60,31
60 – 64	100	97,05	75,67	67,61	79,26	83,74	85,75	72,62
65 – 69	100	130,87	125,83	99,34	89,52	105,33	112,10	115,25
70 – 74	100	192,60	225,18	219,13	174,72	159,11	188,82	202,92
75 – 79	100	83,45	165,21	195,63	192,14	155,45	143,68	172,82
80 – 84	100	92,99	81,61	162,70	195,70	195,77	161,90	153,31
85 i więcej	100	109,64	108,12	103,26	162,46	223,84	260,72	258,62
Ogółem	**100**	**95,96**	**92,56**	**88,96**	**85,03**	**80,80**	**76,49**	**72,28**

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[58] Cieślak M., Dittmann P., Kania–Gospodarowicz A., Kuropka I., Ostasiewicz S., Radzikowska B., *Demografia, metody analizy i prognozowania*, Warszawa 1992.

TABELA 76: Powiat Ząbkowicki – prognoza demograficzna do 2050 roku (ludność obszarów wiejskich).

Grupa wieku	Stan liczby ludności w % w stosunku do 2014 roku							
	2014 rok	2020 rok	2025 rok	2030 rok	2035 rok	2040 rok	2045 rok	2050 rok
0 – 4	100	91,68	85,34	77,26	71,81	68,40	65,17	61,46
5 – 9	100	88,90	82,19	76,66	69,52	64,75	61,51	58,80
10 – 14	100	102,12	92,28	85,01	78,89	71,45	66,36	62,81
15 – 19	100	81,58	85,25	76,76	70,54	65,43	58,97	54,77
20 – 24	100	72,45	61,98	64,72	58,20	53,35	49,43	44,54
25 – 29	100	82,60	62,99	53,87	56,20	50,35	46,13	42,55
30 – 34	100	86,60	74,97	57,23	48,92	50,85	45,53	41,43
35 – 39	100	104,97	90,06	77,71	59,46	50,83	52,86	47,07
40 – 44	100	111,75	118,13	101,11	86,86	66,48	56,82	59,23
45 – 49	100	114,68	120,76	127,38	109,05	93,47	71,63	61,32
50 – 54	100	78,86	93,35	98,61	103,91	88,88	76,30	58,54
55 – 59	100	75,52	64,20	76,25	80,82	85,30	72,97	62,71
60 – 64	100	106,69	83,07	71,36	85,11	90,49	95,76	82,22
65 – 69	100	144,03	149,69	118,10	102,39	122,54	131,15	139,31
70 – 74	100	200,89	254,82	268,22	213,84	187,38	226,14	244,52
75 – 79	100	79,03	164,32	211,42	224,92	182,00	161,69	198,13
80 – 84	100	86,25	72,51	151,08	197,57	214,56	177,49	161,46
85 i więcej	100	99,35	90,72	81,44	129,28	188,10	234,38	238,82
Ogółem	**100**	**96,36**	**93,43**	**90,21**	**86,54**	**82,47**	**78,23**	**74,02**

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Zaprezentowane w poprzednich podrozdziałach analizy demograficzne oraz prognozy GUS dla powiatu ząbkowickiego sugerują, że w najbliższych latach należy spodziewać się dalszego spadku liczby mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki, zarówno z przyczyn naturalnych (niższy wskaźnik urodzeń od wskaźnika zgonów = ujemny przyrost naturalny) jak i z przyczyn ekonomicznych (ujemne saldo migracji). Zakładając, że w okresie najbliższych 30 lat (2045 rok) ludność powiatu ząbkowickiego ma zmniejszyć się o 23,51 % w stosunku do 2014 roku (z czego na terenach wiejskich o 21,77 %) i bezpośrednio ekstrapolując to na grunt gminy Kamieniec Ząbkowicki, możemy założyć, że ludność gminy zmniejszy się aż o 1828 osób. Z drugiej strony wiemy, że w ciągu ostatnich 15 lat (lata 2000 – 2014) ludność gminy Kamieniec Ząbkowicki zmniejszyła się o 398 osób (4,52 %). Zakładając (w uproszczeniu) utrzymanie tej tendencji, to w ciągu najbliższych 30 lat możemy spodziewać się spadku populacji gminy o kolejne około 800 osób. Przy czym odnotowując widoczne od lat zmiany struktury mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym (malejąca liczba urodzin) oraz rosnącą liczebność roczników poprodukcyjnych należy założyć, że spadek ludności będzie większy niż 800 osób i może zbliżyć się do około 1300 osób. Tym samym wartość „1300” należy przyjąć jako tak zwany wariant środkowy, albowiem lokuje się ona pośrodku wyliczeń wynikających z prognozy demograficznej wykonanej przez GUS dla powiatu ząbkowickiego oraz obserwacji faktycznych tendencji bezpośrednio w gminie Kamieniec Ząbkowicki. Szansą na odwrócenie tej niekorzystnej tendencji, poza czynnikami biologicznymi, jest między innymi wszechstronna promocja walorów gminy w celu przyciągnięcia nowych osadników, najlepiej w wieku rozrodczym.

Doświadczenie, nie tylko na podstawie prognoz ujętych w różnej rangi dokumentach planistycznych, ale także w analizach GUS czy innych opracowaniach specjalistycznych wskazuje, że im odleglejszy horyzont prognozy, tym

mniejszy stopień pewności ma prognoza. Szczególnie trudnym elementem (składową) prognoz demograficznych jest prognozowanie migracji. Istniejące modele teoretyczne, uzależniające wielkość migracji od odległości i liczby ludności w miejscu emigracji i imigracji są wielkim uproszczeniem zagadnienia i prognozy otrzymywane na ich podstawie nie są dokładne. Migracja jest zjawiskiem bardzo złożonym, kształtowanym przez zmienne demograficzne, czynniki psychologiczne i socjologiczne, a przede wszystkim przez zmienne charakteryzujące rozwój społeczno – gospodarczy, których wpływ jest najsilniejszy. Nie można w horyzoncie kilkunastoletnim wykluczyć np.: znacznego wyhamowania spadku czy nawet wzrostu ludności kraju, w tym regionu ząbkowickiego i gminy Kamieniec Ząbkowicki, spowodowanego masowymi powrotami osób, które w ostatnich latach emigrują zagranicę czy napływu do Polski imigrantów z innych krajów Europy i świata.

4. 2. Rynek pracy.

4.2.1. Podmioty gospodarcze zarejestrowane w rejestrze REGON.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki jest typową jednostką wiejską (za wyjątkiem miejscowości Kamieniec Ząbkowicki posiadającej wykształcone funkcje typowo miejskie) o zaznaczającej się od kilkunastu lat przewadze udziału funkcji mieszkaniowej nad funkcją pracy. Rynek pracy opiera się głównie na zakładach usługowych i produkcyjnych. Poza usługami publicznymi są to głównie firmy zajmujące się handlem, transportem, rolnictwem, przemysłem mechanicznym oraz budownictwem. Rolnictwo indywidualne stanowi uzupełniającą rolę na lokalnym rynku pracy. Tylko część mieszkańców poszczególnych wsi utrzymuje się z pracy we własnych gospodarstwach rolnych, których według *Powszechnego Spisu Rolnego* z 2010 roku było 671, z czego 581 prowadziło działalność rolniczą. Należy podkreślić, że znaczna grupa mieszkańców gminy pracuje poza jej granicami, przede wszystkim w pobliskich Ząbkowicach Śląskich, a także za granicą. Na koniec 2014 roku zarejestrowano 669 podmiotów gospodarczych w rejestrze REGON, z czego 461 na terenie Kamieńca Ząbkowickiego.

TABELA 77: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – formy własności podmiotów gospodarczych[59] będących w rejestrze REGON w 2014 roku.

Formy własności	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ilość jednostek ogółem
Zakłady publiczne	44
Spółki handlowe (w tym z kapitałem zagranicznym)	36 (7)
Spółki cywilne	40
Spółdzielnie	8
Fundacje	–
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	23
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	472
Inne formy własności prywatnej	46

Źródło: GUS 2016.

Własnością publiczną (samorządową i państwową) są 44, natomiast prywatną 625 przedsiębiorstw, to jest 93,42 % ogółu. Spośród firm prywatnych 472 to zakłady należące do osób fizycznych, co stanowi 75,52 % ogółu podmiotów sektora prywatnego. Należy nadmienić, że spośród 36 spółek prawa handlowego 7 posiada kapitał zagraniczny.

[59] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

TABELA 78: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarczych[60] według form własności w 2014 roku.

Forma własności	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Zakłady publiczne	**6,58**	6,30	4,42
Spółki handlowe	**5,38**	4,82	9,48
Spółki cywilne	**5,98**	6,30	7,54
Spółdzielnie	**1,20**	0,71	0,39
Fundacje	**–**	0,22	0,50
Stowarzyszenia i organizacje społeczne	**3,44**	3,09	2,49
Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą	**70,55**	65,90	66,78
Inne formy własności prywatnej	**6,88**	12,65	8,40

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Zaprezentowane powyżej uwarunkowania charakteryzujące strukturę własności podmiotów gospodarczych w gminie Kamieniec Ząbkowicki nie różnią się znacznie od przeciętnej dla powiatu i województwa. Wśród podmiotów gospodarczych z gminy Kamieniec Ząbkowicki jest stosunkowo najwięcej zakładów publicznych, spółdzielni, stowarzyszeń i organizacji społecznych oraz osób fizycznych, kosztem pozostałych form własności w ogólnej strukturze przedsiębiorstw, w stosunku do porównywanych wartości. Największa różnica w stosunku do powiatu, a zwłaszcza województwa dotyczy spółek handlowych i cywilnych oraz fundacji, których w gminie Kamieniec Ząbkowicki jest stosunkowo najmniej lub nie ma w ogóle (fundacje). Jest to dość powszechna prawidłowość, bo jednostki te rzadko występują na terenie gmin wiejskich. Powyższe oznacza, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zdecydowanie dominuje sektor małych, rodzinnych przedsiębiorstw.

TABELA 79: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podmioty gospodarki narodowej[61] zarejestrowane w REGON według sekcji PKD w 2014 roku.

Sekcje według PKD	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ilość jednostek ogółem
1	**2**
A – rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	44
B – górnictwo i wydobywanie	4
C – przetwórstwo przemysłowe	60
D – wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, itd.	–
E – dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, itd.	1
F – budownictwo	108
G – handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów	163
H – transport i gospodarka magazynowa	36
I – zakwaterowanie i gastronomia	12
J – informacja i komunikacja	2

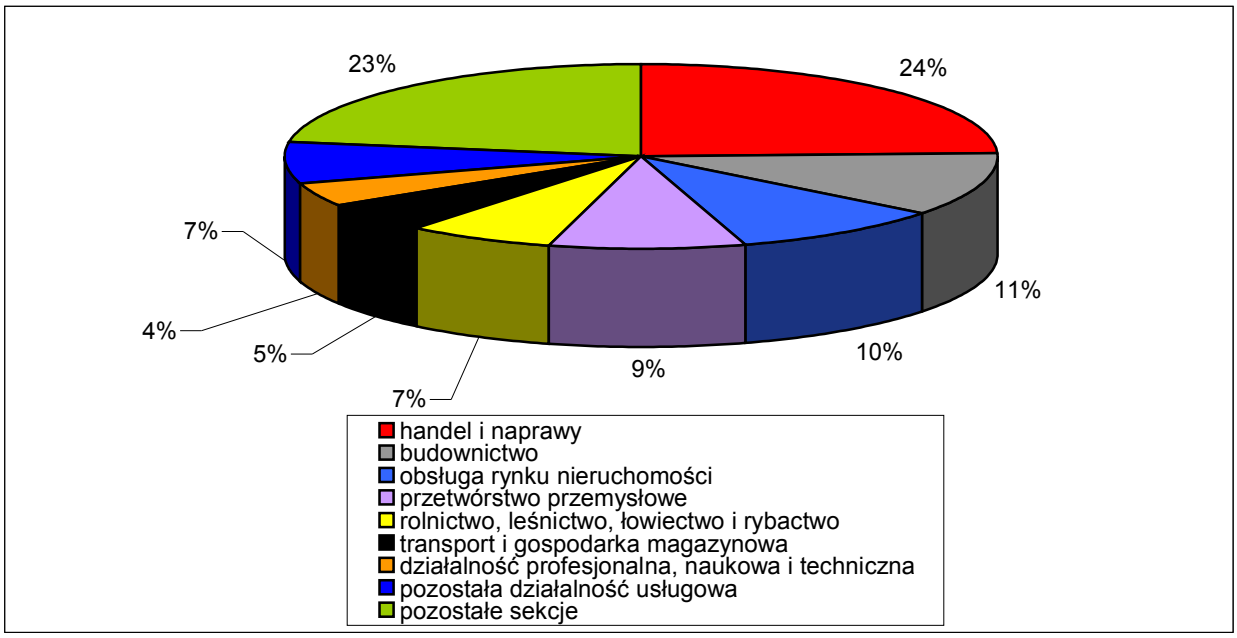
[60] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.
[61] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

1	2
K – działalność finansowa i ubezpieczeniowa	17
L – działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	66
M – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	27
N – działalność w zakresie usług administrowania	17
O – administracja publiczna i obrona narodowa	8
P – edukacja	18
Q – opieka zdrowotna i pomoc społeczna	25
R – działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	13
S i T – pozostała działalność usługowa, itd.	48
U – organizacje i zespoły eksterytorialne	–

Źródło: GUS 2016.

Spośród wszystkich sekcji według PKD najwięcej firm (163) prowadzi działalność handlową i naprawczą. Aż 108 podmiotów zajmują się budownictwem, a 60 działalnością przemysłową (przetwórstwem przemysłowym). Tylko te trzy grupy stanowią łącznie połowę (49,48 %) wszystkich zarejestrowanych firm. Pomijając sekcję „L" (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości), znaczne grupy w powyższej statystyce stanowią: 44 podmioty z sekcji „A" (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo) oraz 36 podmiotów z sekcji „H" (transport i gospodarka magazynowa), co oznacza odpowiednio 6,58 % i 5,38 % ogółu wszystkich firm. Podmioty z sekcji usług nierynkowych (edukacja, ochrona zdrowia, pomoc społeczna, administracja, itp.) reprezentują 64 firmy, co stanowi 9,57 % ogółu przedsiębiorstw w gminie. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie zarejestrowano podmiotów z sekcji: „D" (wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, itd.) oraz „U" (organizacje i zespoły eksterytorialne). Uwarunkowania te prezentują poniższa rycina oraz tabela.

RYCINA 22: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej[62] zarejestrowanych w REGON według wybranych sekcji PKD w 2014 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[62] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

TABELA 80: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej[63] zarejestrowanych w REGON według sekcji PKD w 2014 roku.

Sekcje wg PKD	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
A	**6,58**	3,18	1,39
B	**0,60**	0,12	0,13
C	**8,97**	9,13	7,46
D	**–**	0,06	0,16
E	**0,15**	0,25	0,30
F	**16,14**	12,83	11,57
G	**24,36**	25,79	24,61
H	**5,38**	4,69	5,49
I	**1,79**	2,47	2,95
J	**0,30**	1,21	2,91
K	**2,54**	2,56	3,21
L	**9,87**	15,08	11,02
M	**4,04**	5,02	9,36
N	**2,54**	2,22	2,69
O	**1,20**	0,99	0,43
P	**2,69**	2,74	3,21
Q	**3,74**	3,36	4,97
R	**1,94**	1,98	1,78
S i T	**7,17**	6,33	6,36
U	**–**	–	0,002

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Udział sekcji: „A" (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo), „B" (górnictwo i wydobywanie), „F" (budownictwo), „ „O" (administracja publiczna i obrona narodowa) i „S i T" (pozostała działalność usługowa) w gminie Kamieniec Ząbkowicki jest dość wyraźnie wyższy od średniej dla powiatu i województwa. Znacznie niższy odsetek przedsiębiorstw w gminie z sekcji: „E" (dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami, itd.), „I" (zakwaterowanie i gastronomia), „J" (informacja i komunikacja) i „M" (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna) w stosunku do porównywanych jednostek jest zjawiskiem naturalnym bowiem statystyka, zwłaszcza dla województwa, obejmuje również duże gminy miejskie (Wrocław, Wałbrzych, Legnica, Jelenia Góra, itd.), w których takie firmy mają przeważnie swoje siedziby. Udział pozostałych sekcji jest zbliżony do przeciętnych uwarunkowań charakteryzujących powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie. Dość zaskakującym wynikiem dla gminy wiejskiej Kamieniec Ząbkowicki jest wyższy od porównywanych jednostek odsetek firm z sekcji: „F" (budownictwo), „O" (administracja publiczna i obrona narodowa) i „R" (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją), jednakże generalnie mała ilość przedsiębiorstw ogółem w tejże gminie powoduje, że sekcje te mają stosunkowo duży udział w całości. Natomiast zdecydowanie wyższy w stosunku do powiatu i województwa odsetek firm z sekcji „A" (rolnictwo i leśnictwo) oraz „B" (górnictwo i wydobywanie) jest zjawiskiem naturalnym ze względu na rolniczy charakter znacznej części gminy oraz znaczną ilość eksploatowanych złóż kopalin.

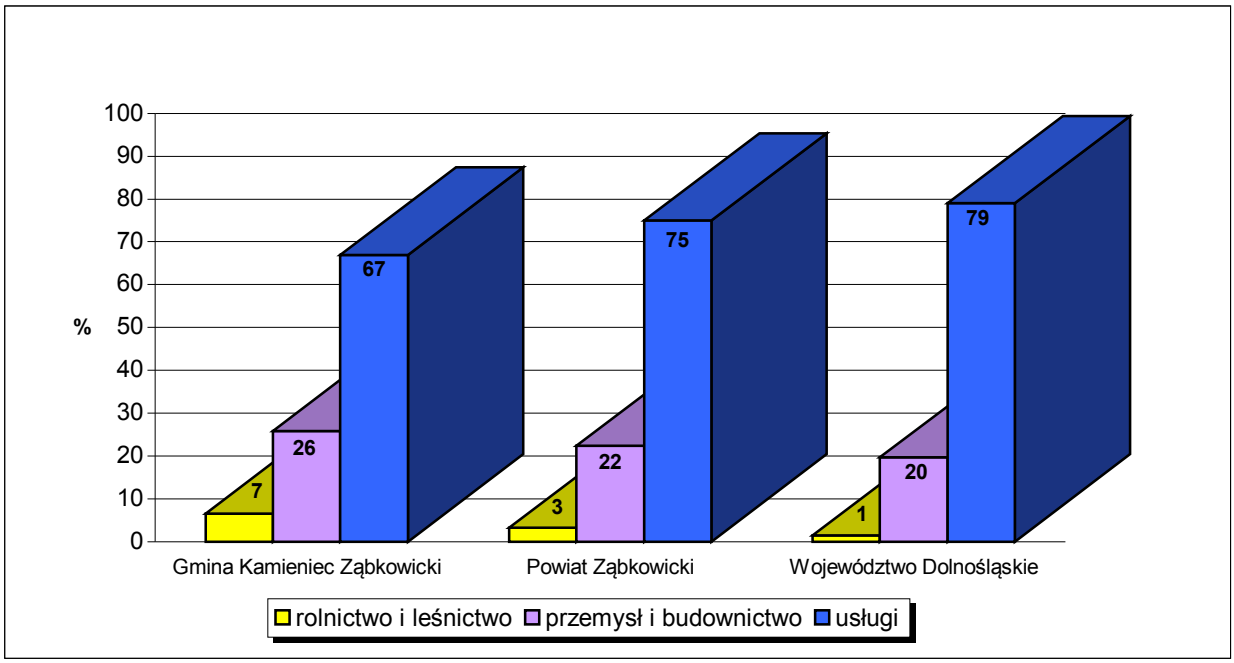
[63] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

TABELA 81: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej[64] zarejestrowanych w REGON według podstawowych gałęzi gospodarki narodowej w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (ilość podmiotów)	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Rolnictwo i leśnictwo	44	**6,58**	3,18	1,39
Przemysł i budownictwo	173	**25,86**	22,38	19,61
Usługi	452	**67,56**	74,43	79,00

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 23: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej[65] zarejestrowanych w REGON według podstawowych gałęzi gospodarki narodowej w 2014 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Zjawiskiem dość charakterystycznym dla gmin wiejskich jest znacznie niższy wskaźnik zarejestrowanych podmiotów gospodarczych w stosunku do jej liczby ludności w porównaniu z jednostkami miejskimi i miejsko – wiejskimi. Dzieje się tak również w przypadku gminy Kamieniec Ząbkowicki co prezentuje poniższa tabela. Wpływ na obraz poniższych wskaźników w skali gminy (zdecydowanie niższe od średniej dla powiatu i województwa) ma również jej gospodarczy charakter (przede wszystkim usługi publiczne i rolnictwo), oferujący dużą podaż pracy najemnej przez stosunkowo niewielką (jednostkowo) liczbę przedsiębiorstw.

[64] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.
[65] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

TABELA 82: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podmioty gospodarki narodowej[66] zarejestrowane w REGON na 1000 ludności w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 ludności ogółem	**79,66**	100,20	120,72
Liczba podmiotów gospodarczych na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	**120,87**	157,34	190,13
Zakłady osób fizycznych na 1000 ludności ogółem	**56,20**	66,03	80,62
Zakłady osób fizycznych na 1000 ludności w wieku produkcyjnym	**85,28**	103,68	126,96

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

4.2.2. Zatrudnienie.

Według danych z końca 2014 roku liczba pracujących[67] w gospodarce narodowej na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki wyniosła 1426 osób. Kobiety stanowiły 37,17 %, a więc tylko nieco więcej niż 1/3 z ogólnej liczby pracujących.

TABELA 83: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – pracujący w 2013 i 2014 roku.

Pracujący	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – liczba pracujących
Ogółem (2014)	1426
W tym liczba kobiet (2014)	530
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo (2013)	79
Przemysł i budownictwo (2013)	400
Usługi (2013)	1129

Źródło: GUS 2016.

TABELA 84: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura pracujących w 2013 i 2014 roku.

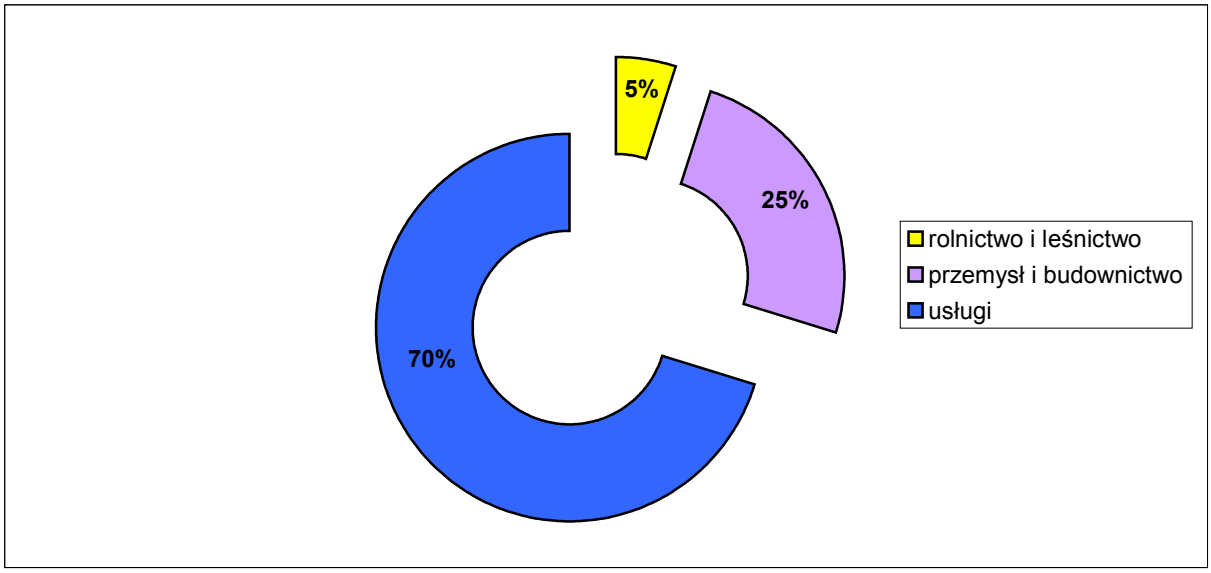
Pracujący	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Rolnictwo i leśnictwo (2013)	**4,91**	3,56	1,12
Przemysł i budownictwo (2013)	**24,88**	37,13	36,46
Usługi (2013)	**70,21**	59,31	62,42
Na 1000 ludności ogółem (2014)	**169,80**	152,20	251,00
Na 1000 ludności w wieku produkcyjnym (2014)	**257,63**	239,00	395,29
Udział kobiet w % (2014)	**37,17**	52,88	49,67

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[66] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.
[67] Według faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, bez fundacji, stowarzyszeń, partii politycznych, związków zawodowych, organizacji społecznych, organizacji pracodawców, samorządu gospodarczego, zawodowego oraz duchownych.

Niniejsze statystyki nie odzwierciedlają faktycznej, czyli pełnej, struktury zatrudnienia na terenie gminy, powiatu i województwa. Odnoszą się bowiem do liczby pracujących, zgodnie z przedstawioną powyżej definicją i odzwierciedlają strukturę zatrudnienia w większych podmiotach gospodarczych. Jednakże na podstawie powyższej tabeli obserwujemy naturalną prawidłowość. Stosunkowo niski (choć i tak wysoki jak na gminę wiejską) wskaźnik pracujących w przemyśle i budownictwie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki obrazuje, że większość lokalnych firm produkcyjnych i budowlanych zatrudnia poniżej 9 osób. Najwyższy odsetek pracujących w gminie lokuje się w usługach, podobnie jak w powiecie i województwie. To efekt tego, że lokalne zakłady usługowe, a zwłaszcza publiczne i handlowe, a także związane z transportem (głównie kolej), generują duże zatrudnienie. Natomiast wysoki udział pracujących w sektorze „rolnictwo i leśnictwo" w stosunku do powiatu i województwa jest naturalny ze względu na rolniczy charakter znacznej części gminy oraz obecność dużych podmiotów funkcjonujących w sekcji „A" (przede wszystkim Ośrodek Hodowli Zarodowej sp. z o.o. w Kamieńcu Ząbkowickim). Reasumując należy nadmienić, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki struktura pracujących pomiędzy wskazanymi sektorami rozkłada się najmniej równomiernie, natomiast niski udział kobiet wśród ogółu pracujących jest pochodną struktury branżowej największych lokalnych zakładów, charakteryzujących się ofertą pracy przede wszystkim dla mężczyzn.

RYCINA 24: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura pracujących w 2013 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

TABELA 85: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podmioty gospodarki narodowej[68] zarejestrowane w REGON według liczby pracujących w 2014 roku.

Podmioty o liczbie pracujących	Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ilość jednostek ogółem
9 i mniej	632
10 – 49	34
50 – 249	3
250 i więcej	–

Źródło: GUS 2016.

[68] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.

Na koniec 2014 roku w 37 lokalnych przedsiębiorstwach (5,53 % ogółu) liczba pracujących wyniosła więcej niż 9 osób. Nie jest to wartość znacznie odbiegająca od przeciętnych uwarunkowań charakteryzujących powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie, co więcej odsetek ten jest wyższy od porównywanych jednostek i jest to pewnego rodzaju osobliwość jak na gminę wiejską. Na terenie gminy nie funkcjonują zakłady zatrudniające więcej niż 250 osób. Uwarunkowania te prezentuje poniższa tabela.

TABELA 86: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura podmiotów gospodarki narodowej[69] zarejestrowanych w REGON według liczby pracujących w 2014 roku.

Podmioty o liczbie pracujących	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
9 i mniej	**94,47**	95,57	96,34
10 – 49	**5,08**	3,30	2,95
50 – 249	**0,45**	0,70	0,61
250 – 999	**–**	0,03	0,08
1000 i więcej	**–**	**–**	0,02

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

4. 3. Bezrobocie.

4.3.1. Bezrobocie w latach 1992 – 2015.

Jednym z ważniejszych kryteriów oceny warunków bytu mieszkańców jest możliwość uzyskania zatrudnienia. Zjawiskiem, które nieustannie wywiera istotny wpływ na poziom życia ludności jest bezrobocie. 31 grudnia 2015 roku Powiatowy Urząd Pracy w Ząbkowicach Śląskich zarejestrował 400 bezrobotnych z terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki. Oznacza to, że na 100 osób w wieku produkcyjnym 7,23 % zarejestrowano jako bezrobotne. Współczynnik obliczany w stosunku do 100 osób czynnych zawodowo jest wyższy, ale i tak kształtuje się na niższym poziomie w stosunku do innych gmin powiatu ząbkowickiego oraz na zbliżonym poziomie w stosunku do całego województwa dolnośląskiego i kraju.

TABELA 87: Stopa bezrobocia rejestrowanego w powiecie ząbkowickim i województwie dolnośląskim na koniec grudnia 2015 roku.

Wyszczególnienie	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie	Polska
Stopa bezrobocia w %	15,3[70]	8,6	9,8

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

Na przestrzeni ubiegłych 26 lat (lata 1990 – 2015) największe bezrobocie w Polsce jak i w gminie Kamieniec Ząbkowicki występowało w latach 1991 – 1995 oraz w latach 2000 – 2003(4). Wyraźnie zarysował się spadek liczby bezrobotnych na 1997 rok w stosunku do lat 1991 – 1995(6). Spowodowane to było między innymi zmianą klasyfikacji statystycznej bezrobotnych wprowadzonej na początku 1997 roku. Wpływ na to miała także koniunktura gospodarcza obserwowana w latach 1995 – 1998. Zaznaczający się w latach 1998 – 2002 wzrost

[69] Bez osób prowadzących indywidualne gospodarstwa rolne.
[70] 7 pozycja spośród 30 powiatów województwa dolnośląskiego pod względem wysokości stopy bezrobocia.

bezrobocia należy przypisać między innymi dekoniunkturze oraz innym niekorzystnym wynikom makroekonomicznym notowanym w tamtych latach. Proces ten przełożył się na liczne zwolnienia grupowe. Jako pozytywny można uznać fakt, że począwszy od 2005 roku, z racji wejścia w okres kolejnej gospodarczej koniunktury, bezrobocie w gminie Kamieniec Ząbkowicki zaczęło systematycznie spadać i już w 2009 roku osiągnęło poziom notowany poprzednio w 1997 roku. Kolejny cykl dekoniunktury (tak zwanego kryzysu) zapoczątkowany w 2008(9) roku spowodował tu ponowny, ale mało dynamiczny, bo tylko jednoroczny, wzrost bezrobocia. Wzrost ten był znacznie niższy od zjawisk notowanych w latach 1991 – 1994 oraz 1998 – 2002. W roku 2015, trzeci rok z rzędu, bezrobocie w gminie spadło. Obecnie poziom bezrobocia jest jednym z najniższych, biorąc pod uwagę lata 1990 – 2015. Wpływ na to ma także niestety fakt wyjazdu poza granice gminy, w tym poza granice kraju, wielu osób w wieku produkcyjnym, co przekłada się na niższą liczbę bezrobotnych. Należy zaznaczyć, że duży wpływ na rynek pracy w rejonie Kamieńca Ząbkowickiego ma podaż miejsc pracy generowana nie tylko przez największych lokalnych pracodawców, ale także przez podmioty zlokalizowane w pobliskich Ząbkowicach Śląskich i innych miastach powiatu.

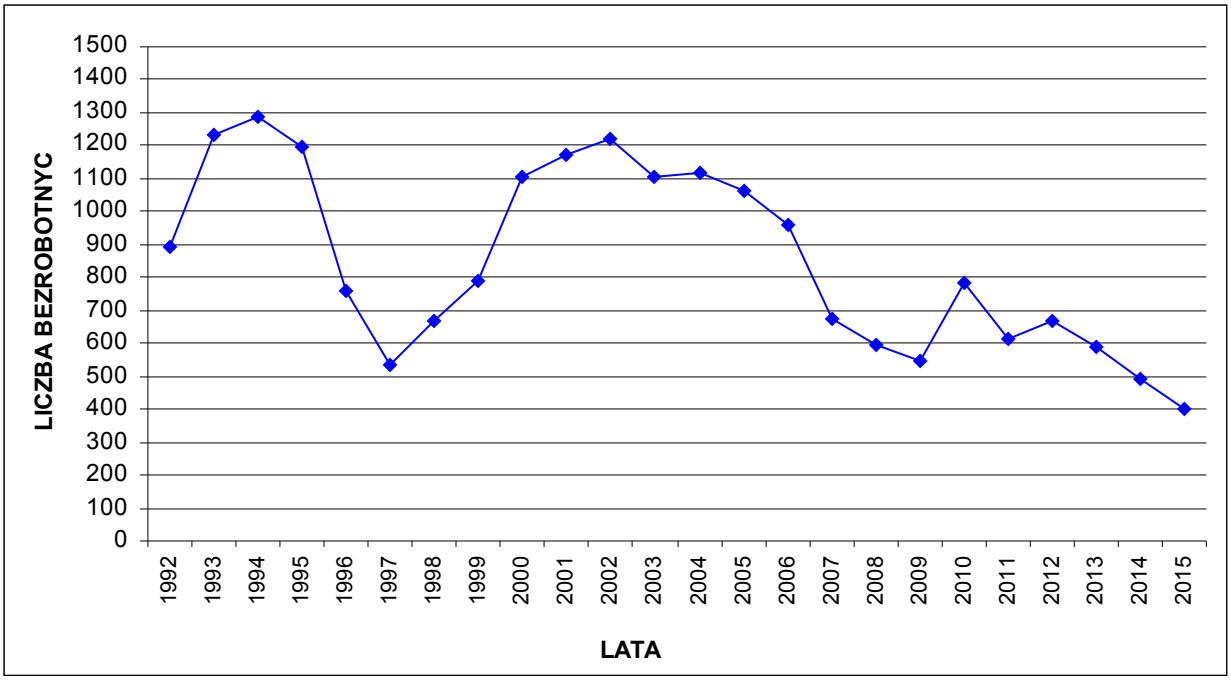
TABELA 88: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobocie w latach 1992 – 2015.

Rok (31 grudnia)	Liczba bezrobotnych			% ogółu bezrobotnych	
	Ogółem	w tym:		Mężczyźni	Kobiety
		Mężczyźni	Kobiety		
1992	892	524	368	58,74	41,26
1993	1230	602	628	48,94	51,06
1994	1286	756	530	58,79	41,21
1995	1196	539	657	45,07	54,93
1996	761	325	436	42,71	57,29
1997	535	100	435	18,69	81,31
1998	671	170	501	25,34	74,66
1999	789	281	508	35,61	64,39
2000	1105	517	588	46,79	53,21
2001	1172	550	622	46,93	53,07
2002	1221	597	624	48,89	51,11
2003	1104	568	536	51,45	48,55
2004	1120	541	579	48,30	51,70
2005	1060	496	564	46,79	53,21
2006	959	392	567	40,88	59,12
2007	677	287	390	42,39	57,61
2008	595	263	332	44,20	55,80
2009	547	283	264	51,74	48,26
2010	785	397	388	50,57	49,43
2011	611	278	333	45,50	54,50
2012	670	336	334	50,15	49,85
2013	590	287	303	48,64	51,36
2014	490	232	258	47,35	52,65
2015	400	175	225	43,75	56,25

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

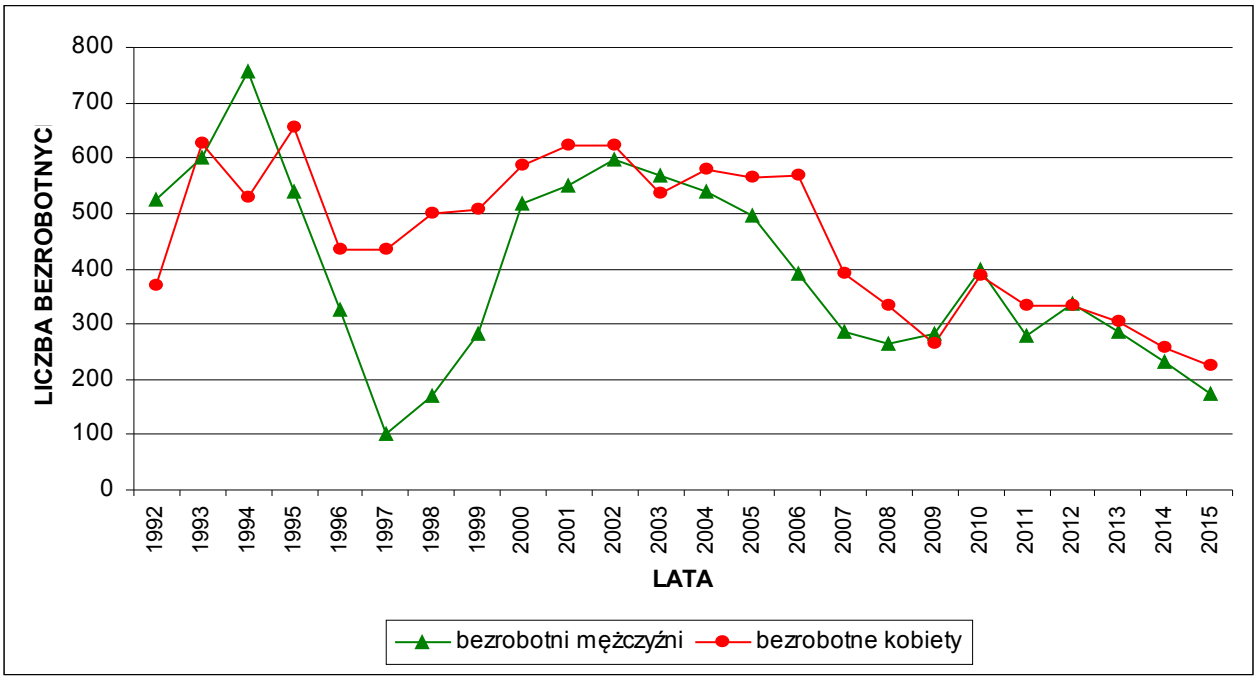
W przeciągu całego analizowanego okresu udział kobiet wśród ogółu bezrobotnych był bardzo zmienny, aczkolwiek najczęściej przekraczał 50 %. Obecnie, to jest 31 grudnia 2015 roku, współczynnik ten wynosi ponad 56 % i kształtuje się na wysokim poziomie na przestrzeni analizowanego okresu.

RYCINA 25: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dynamika kształtowania się bezrobocia w latach 1992 – 2015.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

RYCINA 26: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dynamika kształtowania się bezrobocia w latach 1992 – 2015 według płci.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

TABELA 89: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni bez prawa do zasiłku w latach 1998 – 2015.

Rok	Liczba bezrobotnych bez prawa do zasiłku	Udział w % ogółu bezrobotnych
1998	448	66,77
1999	562	71,23
2000	884	80,00
2001	943	80,46
2002	992	81,24
2003	928	84,06
2004	964	86,07
2005	923	87,08
2006	819	85,40
2007	561	82,87
2008	483	81,18
2009	400	73,13
2010	650	82,80
2011	480	78,56
2012	523	78,06
2013	452	76,61
2014	383	78,16
2015	303	75,75

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

Na koniec grudnia 2015 roku 303 osoby, to jest blisko 76 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych nie posiadało prawa do zasiłku. Jest to drugi najniższy wskaźnik począwszy od 2000 roku.

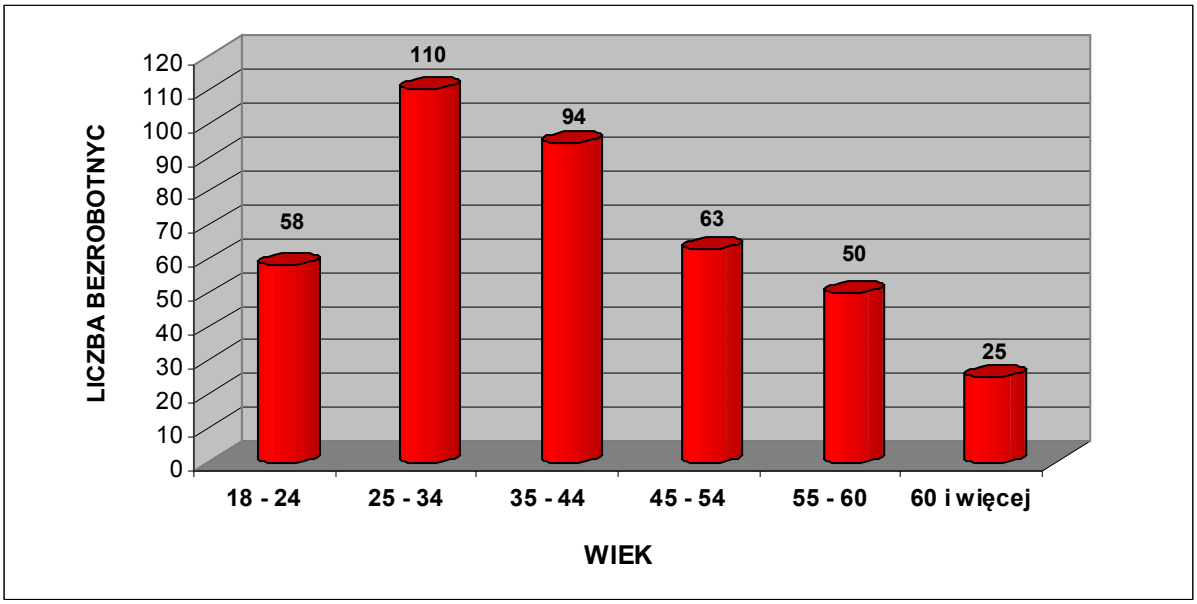
4.3.2. Struktura bezrobotnych według wieku, wykształcenia i stażu pracy.

TABELA 90: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według wieku. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Grupa wieku	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
18 – 24	58	14,50	34
25 – 34	110	27,50	77
35 – 44	94	23,50	56
45 – 54	63	15,75	29
55 – 59	50	12,50	27
60 i więcej	25	6,25	2

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

RYCINA 27: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według wieku. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

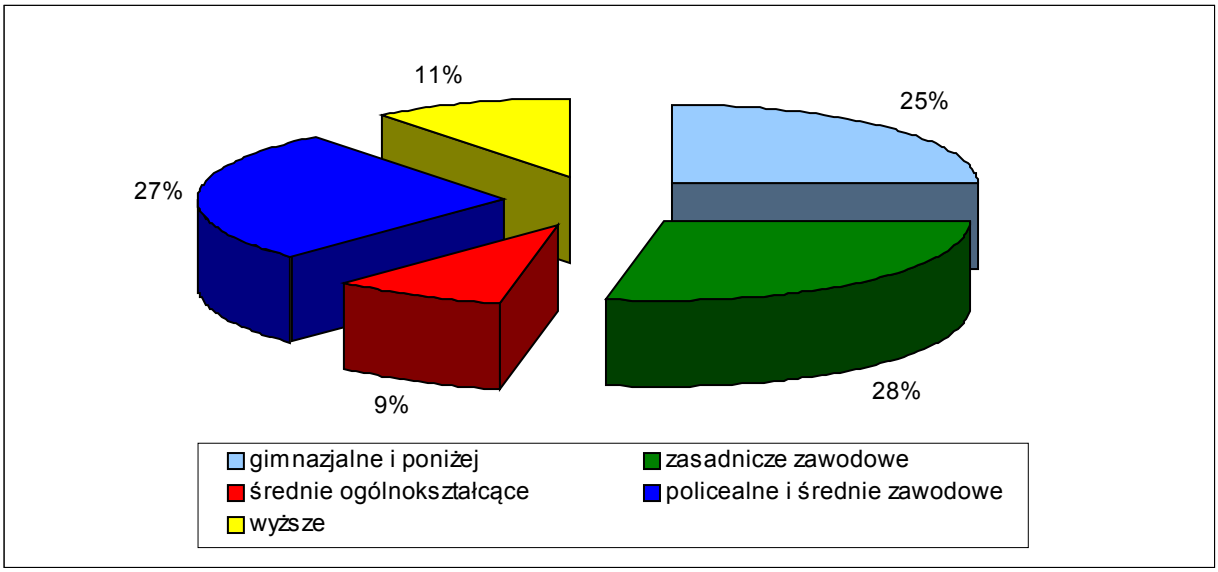
Struktura bezrobotnych według wieku jest zróżnicowana. Pozytywny jest fakt, że tylko blisko 15 %, to osoby najmłodsze w wieku 18 – 24 lata. Natomiast aż 42 % ogółu zarejestrowanych bezrobotnych stanowią osoby do 34 roku życia. Wysoki wskaźnik w tej grupie wiekowej to przede wszystkim odsetek bezrobotnych w wieku 25 – 34 lata. Ponad 39 % bezrobotnych to ludzie w wieku 35 – 54 lata. Dość liczna jest również grupa bezrobotnych powyżej 55 roku życia (19 %) pomimo tego, że znaczna część osób w tej grupie skorzystała z możliwości wcześniejszego przejścia na emeryturę lub systemu zasiłków i świadczeń przedemerytalnych. Wpływ na to miała też tak zwana reforma emerytalna, wydłużająca wiek produkcyjny.

TABELA 91: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Wykształcenie	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
Wyższe	42	10,50	34
Policealne i średnie zawodowe	109	27,25	77
Średnie ogólnokształcące	37	9,25	27
Zasadnicze zawodowe	112	28,00	43
Gimnazjalne i poniżej	100	25,00	44

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

RYCINA 28: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według poziomu wykształcenia. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

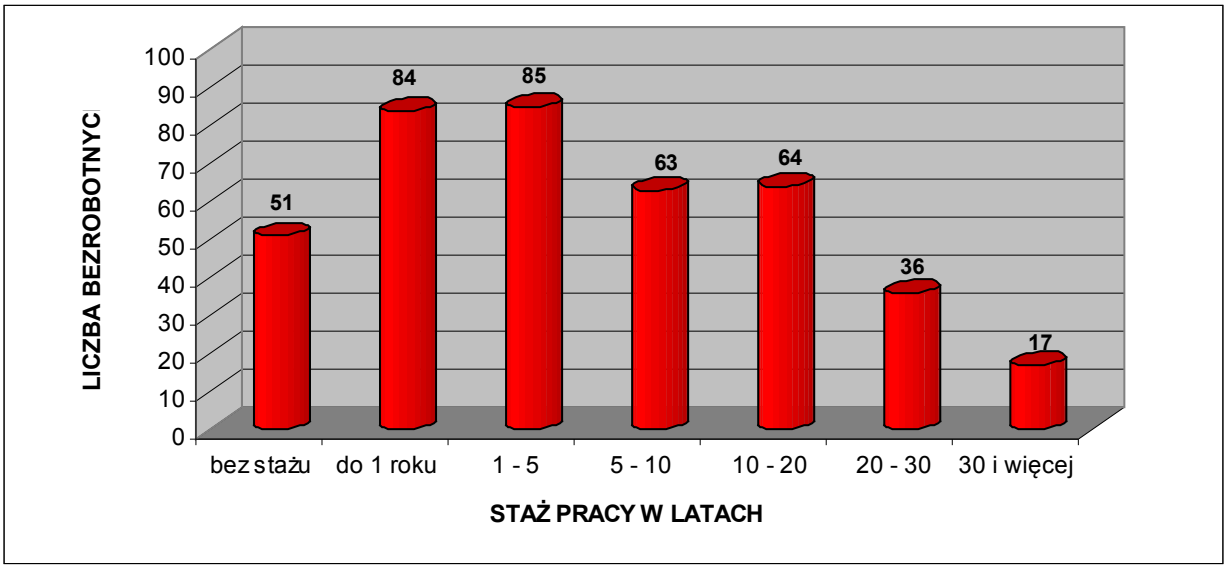
Bezrobotni z wykształceniem zasadniczym zawodowym oraz gimnazjalnym i niższym stanowią 53 % ogółu zarejestrowanych. Natomiast osoby pozostające bez pracy i legitymujące się wykształceniem wyższym stanowią ponad 10 % ogółu bezrobotnych, co jest wyższym wskaźnikiem w porównaniu ze średnimi wartościami charakteryzującymi kraj oraz region. Znaczną grupę (ponad 27 %) stanowią osoby z wykształceniem policealnym i średnim zawodowym, którym ze względu na brak dyplomu wyższych uczelni trudno znaleźć pracę nie tylko w gminie, ale także w całym regionie.

TABELA 92: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według stażu pracy. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Staż pracy w latach	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
Bez stażu	51	12,75	32
Do 1 roku	84	21,00	52
1 – 5	85	21,25	51
5 – 10	63	15,75	38
10 – 20	64	16,00	33
20 – 30	36	9,00	11
30 lat i więcej	17	4,25	8

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

RYCINA 29: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według stażu pracy. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

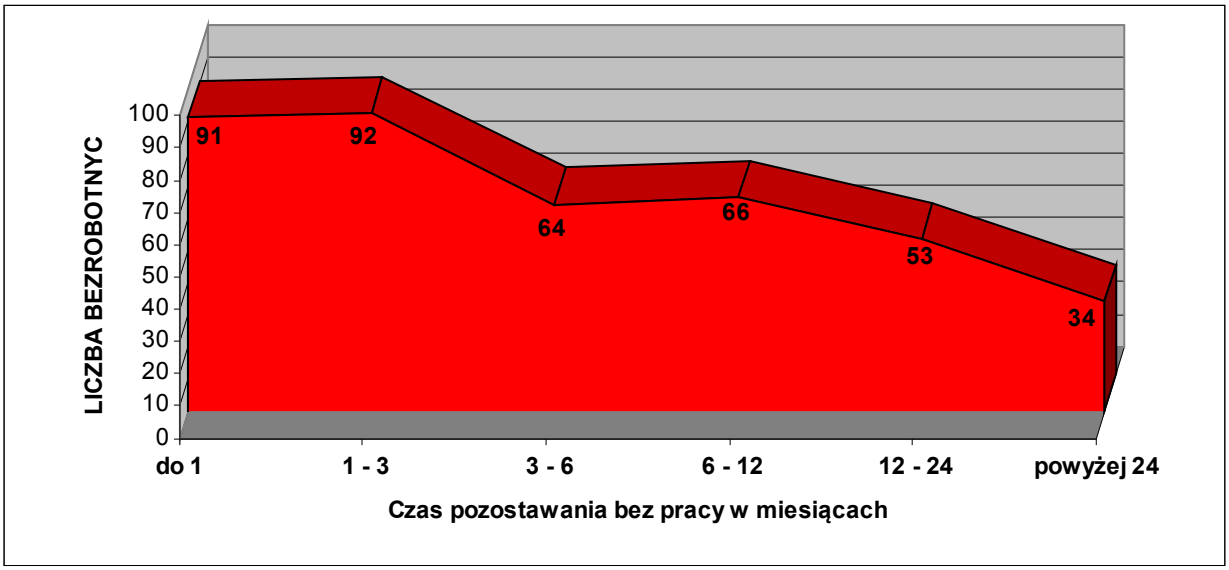
Ponad 29 % zarejestrowanych bezrobotnych ma za sobą staż pracy dłuższy niż 10 lat. Bardzo liczną grupę stanowią bezrobotni, którzy nie podejmowali jeszcze pracy bądź mają staż do 1 roku. Społeczność ta stanowi łącznie blisko 34 % ogółu zarejestrowanych. Niekorzystnym zjawiskiem jest fakt, że w tej drugiej grupie są głównie ludzie młodzi, absolwenci średnich szkół technicznych oraz liceów, a także uczelni wyższych. Powyższe wskaźniki charakteryzujące strukturę bezrobotnych według stażu pracy w gminie Kamieniec Ząbkowicki przedstawiają się mniej korzystnie od średniej w województwie, szczególnie ze względu na krótszy staż pracy obecnie bezrobotnych.

TABELA 93: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Czas pozostawania bez pracy w miesiącach	Liczba bezrobotnych ogółem	Struktura (%)	W tym liczba kobiet
Do 1	91	22,75	49
1 – 3	92	23,00	49
3 – 6	64	16,00	40
6 – 12	66	16,50	36
12 – 24	53	13,25	30
Powyżej 24 miesięcy	34	8,50	21

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

RYCINA 30: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – bezrobotni zarejestrowani według czasu pozostawania bez pracy. Stan na 31 grudnia 2015 roku.

Źródło: PUP Ząbkowice Śląskie, 2016.

Blisko 92 % bezrobotnych pozostaje bez pracy nie dłużej niż 24 miesiące. Jest to grupa osób objęta zwolnieniami w 2013 i 2014 roku oraz dodatkowo zasilona absolwentami szkół średnich, zwłaszcza zawodowych i technicznych, którzy nie mogą znaleźć jeszcze pracy. Natomiast za korzystny należy uznać fakt, że tylko 8 % bezrobotnych pozostaje bez pracy dłużej niż 2 lata. Oznacza to, że obecna struktura gospodarcza gminy Kamieniec Ząbkowicki, a także jej otoczenia (powiat ząbkowicki i ościenne), jest w stanie zapewnić miejsca pracy dla osób długotrwale bezrobotnych, a więc nie jest zagrożona bezrobociem strukturalnym.

Obserwowana mniej więcej od 2004 roku koniunktura gospodarcza (wyhamowana nieco ze względu na obecną sytuację gospodarczą), a także emigracja zarobkowa do krajów Europy Zachodniej, spowodowała dość znaczny spadek bezrobocia w Polsce, w tym również na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki (z 1121 osób w 2002 roku do 400 osób obecnie). Jednakże charakteryzuje ją przede wszystkim wzrost popytu na pracę w przemyśle i budownictwie, czyli dotyczy zwłaszcza robotników wykwalifikowanych, a więc głównie mężczyzn, i w tej kwestii obserwowana jest nawet nadwyżka popytu miejsc pracy nad podażą siły roboczej. Niepokojącym zjawiskiem jest brak dobrze płatnych ofert pracy dla ludzi młodych i wykształconych. Omawianą problematykę potęguje wchodzące w wiek produkcyjny i zawodowy pokolenie urodzone na początku lat 90–tych XX wieku. Problemem jest także zjawisko tak zwanego „ukrytego bezrobocia” dotyczącego części ludności utrzymującej się formalnie z rolnictwa. Stworzenie kilkuset czy nawet kilkudziesięciu miejsc pracy, opartych tylko o środki własne samorządu (np.: roboty publiczne) jest w skali takiej gminy jak Kamieniec Ząbkowicki praktycznie niemożliwe. Szansę na poprawę sytuacji upatruje się w znalezieniu inwestorów strategicznych, mogących zatrudnić pracowników nie tylko w sektorze produkcyjnym, ale również w usługach. Dotyczy to zarówno gminy Kamieniec Ząbkowicki jak i całego powiatu ząbkowickiego. Gmina posiada tereny i warunki infrastrukturalne do przyjęcia inwestorów. Ważnym atutem jest również mała odległość do większych miast regionu. Nie bez znaczenia są również bardzo dobre połączenia komunikacyjne oraz korzystne warunki naturalne.

4. 4. Administracja samorządowa.

4.4.1. Urząd Gminy.

Urząd Gminy, zlokalizowany w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Ząbkowickiej 26, nadzoruje aktywności społeczno – gospodarcze w gminie. Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym na czele urzędu gminy wiejskiej stoi Wójt. Jest on kierownikiem Urzędu i zwierzchnikiem służbowym pracowników Urzędu oraz kierowników gminnych jednostek organizacyjnych. Strukturę organizacyjną Urzędu Gminy wyznacza Regulamin Organizacyjny Urzędu Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim nadany Zarządzeniem nr 151/2014 Wójta Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 09 maja 2014 roku.

Urząd Gminy składa się z następujących referatów, komórek organizacyjnych i ważniejszych samodzielnych stanowisk:

- Wójt Gminy;
- Zastępca Wójta Gminy;
- Sekretarz Gminy;
- Sekretariat;
- Referat Budownictwa i Gospodarki Przestrzennej:
- Referat Finansów:
- Referat Planowania i Rozwoju:
- Referat Rolnictwa i Gospodarki Gruntami:
- Referat Organizacyjny i Spraw Obywatelskich:
- Urząd Stanu Cywilnego:
- Stanowisko do spraw obsługi Rady Gminy.

Urzędowi Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim podlegają następujące jednostki organizacyjne:

- Przedszkole Publiczne nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 23;
- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Bolesława Chrobrego w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 4;
- Zespół Szkół nr 2 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Szkolna 10:
    - Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Szkolna 10;
    - Samorządowe Przedszkole nr 2 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Kolejowa 84;
- Gimnazjum Publiczne im. Adama Mickiewicza w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 3;
- Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Ząbkowicka 26;
- Gminne Centrum Kultury w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 27;
- Centrum Integracji Społecznej w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 4;
- Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 4;

4.4.2. Gremia samorządowe.

Zgodnie z ustawą o samorządzie gminnym władzę wykonawczą w gminie wiejskiej sprawuje Wójt, wyłoniony na podstawie bezpośrednich wyborów. Władzę uchwałodawczą, odpowiednik władzy ustawodawczej Sejmu RP, pełni Rada Gminy, składająca się z 15 osób. W wyniku wyborów samorządowych, które odbyły się jesienią 2014 roku, Rada Gminy Kamieniec Ząbkowicki składa się z 5 kobiet i 10 mężczyzn.

TABELA 94: Radni Gminy Kamieniec Ząbkowicki według wieku w 2016 roku.

Wiek	Liczba radnych			Struktura (%)		
	Ogółem	w tym:		Ogółem	w tym:	
		kobiety	mężczyźni		kobiety	mężczyźni
29 i mniej	**1**	–	1	**6,67**	–	10,00
30 – 39	**2**	1	1	**13,33**	20,00	10,00
40 – 59	**7**	2	5	**46,67**	40,00	50,00
60 i więcej	**5**	2	3	**33,33**	40,00	30,00

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Rada Gminy prowadzi następujące komisje:

- Komisja Budżetu, Gospodarki Gminy, Rolnictwa, Ochrony Środowiska i Ochrony Przeciwpożarowej;
- Komisja Oświaty, Kultury, Zdrowia, Sportu i Turystyki, Spraw Socjalnych i Bezpieczeństwa Publicznego;
- Komisja Rewizyjna.

4.4.3. Współpraca krajowa i międzynarodowa.

Na arenie krajowej i międzynarodowej Gmina Kamieniec Ząbkowicki należy do następujących stowarzyszeń:

- Euroregion Glacensis;
- Dolnośląska Organizacja Turystyczna;
- Lokalna Grupa Działania (LGD) „QWSI".

Euroregion Glacensis jest dobrowolnym związkiem Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Glacensis oraz stowarzyszenia miast i gmin „Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis", który powstał na podstawie umowy o utworzeniu czesko – polskiego Euroregionu Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregionu Glacensis. Euroregion nie ma osobowości prawnej, współpraca jest ukierunkowana na skoordynowanie głównych przedsięwzięć zgodnie z zamierzeniami Euroregionu. Jego organy działają w oparciu o normy prawne swoich państw. Euroregion Glacensis jest jednym z 16 funkcjonujących w granicach Polski euroregionów i jednym z sześciu na pograniczu polsko – czeskim. Zgodnie ze Statutem Euroregionu Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis członkami Euroregionu są polskie gminy należące do Stowarzyszenia Gmin Polskich Euroregionu Glacensis oraz czeskie miasta i gminy należące do Stowarzyszenia miast i gmin „Euroregion Pogranicza Czech, Moraw i Ziemi Kłodzkiej – Euroregion Glacensis". Do głównych zadań Stowarzyszenia należy:

- współdziałanie z czeskimi podmiotami komunalnymi w ramach Euroregionu, harmonizowanie działalności komunalnej w zakresie programowania rozwoju gmin poprzez koordynację prac właściwych jednostek i służb obu krajów;
- dążenie do usuwania przeszkód wynikających z faktu istnienia granicy państwowej;
- działania na rzecz przyspieszonego rozwoju i wzajemnego dostosowania systemów infrastruktury technicznej i społeczno – usługowej o ponadgranicznym zasięgu oddziaływania;
- dążenie do zwiększenia potencjału gospodarczego regionu przy zachowaniu szczególnej dbałości o środowisko naturalne w tym zasad i rygorów ekologicznych;
- tworzenie warunków i sprzyjanie rozwojowi terytorialnych kontaktów pomiędzy mieszkańcami obu sąsiadujących ze sobą krajów, zwłaszcza dzieci i młodzieży.

Dolnośląska Organizacja Turystyczna jest stowarzyszeniem i działa w oparciu o ustawę Prawo o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 roku oraz ustawę o Polskiej Organizacji Turystycznej z dnia 25 czerwca 1999 roku. Stowarzyszenie pod nazwą „Dolnośląska Organizacja Turystyczna" (DOT) utworzyły władze samorządowe Dolnego Śląska w styczniu 2000 roku. Powołując DOT jako pierwszą w Polsce organizację o charakterze regionalnym władze samorządowe województwa dolnośląskiego wykazały duże zainteresowanie rozwojem ruchu turystycznego na Dolnym Śląsku. Stowarzyszenie DOT skupia obecnie 105 członków i jest największą Regionalną Organizacją Turystyczną w Polsce. Do statutowych zadań Stowarzyszenia Dolnośląska Organizacja Turystyczna należy szeroko pojęta promocja Dolnego Śląska, jako regionu posiadającego doskonałe położenie na pograniczu z Niemcami i Czechami, również jako regionu charakteryzującego się zróżnicowanym krajobrazem przyrodniczym oraz bogactwem wspaniałych pomników historii i kultury śląskiej. Celem działań jest promocja regionu i tworzenie pozytywnego wizerunku Dolnego Śląska jako krainy wartej odwiedzenia i zwiedzenia, regionu atrakcyjnego dla turystów. Główny cel statutowy DOT to „*wspieranie rozwoju turystyki oraz prowadzenie promocji Dolnego Śląska*".

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Qwsi" posiada status stowarzyszenia i została zarejestrowana w Sądzie Rejonowym dla Wrocławia – Fabrycznej, IX Wydział Gospodarczy Krajowego Rejestru Sądowego w dniu 19 lutego 2009 roku. Biuro Lokalnej Grupy Działania (LGD) „Qwsi" znajduje się w Ziębicach przy ulicy Stawowej 2a. W skład członków zwyczajnych Stowarzyszenia wchodzą organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy oraz samorządy. Swoim zasięgiem LGD obejmuje obszar 691 km² zamieszkiwany przez blisko 65 tysięcy osób. Jest to 6 gmin powiatu ząbkowickiego: Bardo, Ciepłowody, Kamieniec Ząbkowicki, Ząbkowice Śląskie, Ziębice i Złoty Stok. Misją Stowarzyszenia jest szeroko pojęta poprawa jakości życia mieszkańców terenów wiejskich poprzez odnowę i rozwój wsi oraz zwiększenie jej atrakcyjności turystycznej. Działalność Stowarzyszenia jest nastawiona przede wszystkim na animowanie i wspieranie aktywności społeczności wiejskiej w oparciu o lokalny potencjał, z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju, realizowany w partnerstwie sektorów: społecznego, publicznego i gospodarczego, prowadzący do wzmocnienia atrakcyjności obszaru, podwyższania standardu życia na wsi i integracji społeczności lokalnych. Głównym celem działalności Stowarzyszenia LGD „Qwsi" jest rozwój turystyki w oparciu o własne zasoby obszaru oraz poprawa jakości życia na obszarach wiejskich. LGD „Qwsi" prowadzi działania aktywizujące mieszkańców obszarów wiejskich, organizuje szkolenia i realizuje wydarzenia informacyjno – promocyjne (ogłoszenia w prasie, konkursy, doradztwo).

Dodatkowo na arenie międzynarodowej Gmina Kamieniec Ząbkowicki prowadzi formalną współpracę partnerską z gminą Ellzee z Niemiec (kraj związkowy – Bawaria, rejencja – Szwabia, powiat – Günzburg). Współpraca dotyczy przede wszystkim wymiany kulturalnej. Gmina Kamieniec Ząbkowicki nie należy do żadnych stowarzyszeń i organizacji międzynarodowych.

W zakresie gospodarki przestrzennej nie przewiduje się dodatkowych potrzeb terenowych związanych z funkcjonowaniem administracji samorządowej

4. 5. Organizacje społeczne.

Na terenie gminy działają liczne koła oraz stowarzyszenia społeczne i gospodarcze. Należą do nich między innymi:

Stowarzyszenia sportowe:

- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Gminny Klub Sportowy „Zamek" Kamieniec Ząbkowicki, ul. Złotostocka 7;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Klub Sportowy „Iskra" Kamieniec Ząbkowicki, ul. Skorolecka 2g;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „Marcus", Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kłodzka 46;
- Klub Sportowy „Motorowodniacy", Kamieniec Ząbkowicki, ul. Zielona 4;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Rowerowy Klub Sportowy „Kross" Byczeń, Byczeń 5;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Ludowy Zespół Sportowy „Spartakus" Byczeń, Byczeń 18;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Ludowy Zespół Sportowy „Inter" Ożary, Ożary 14;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej, Uczniowski Klub Sportowy Szkoły Podstawowej nr 2 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Szkolna 10.

Ochotnicze Straże Pożarne:

- Ochotnicza Straż Pożarna Kamieniec Ząbkowicki I, ul. Złotostocka 29;
- Ochotnicza Straż Pożarna Kamieniec Ząbkowicki II, ul. Leśna 2;
- Ochotnicza Straż Pożarna Doboszowice, Doboszowice 71;
- Ochotnicza Straż Pożarna Ożary, Ożary 37/1;
- Ochotnicza Straż Pożarna Topola, Topola 25.

Stowarzyszenia społeczno – kulturalne, towarzystwa i fundacje:

- Towarzystwo Miłośników Ziemi Kamienieckiej, Kamieniec Ząbkowicki, Plac Kościelny 3;
- Fundacja „Zaraz Wracam", Byczeń 68;
- Stowarzyszenie Integracyjne „Nasza Wieś Ożary z XXI wieku", Ożary 32.

Koła:

- Koło Wędkarskie nr 11, Kamieniec Ząbkowicki, ul. Skorolecka 8;
- Gminne Koło Pszczelarzy, Kamieniec Ząbkowicki, ul. XXX–lecia PRL 36/6;
- Polski Związek Łowiecki, Koło „Jeleń", Kamieniec Ząbkowicki, ul. Złotostocka 2/8;
- Koło Gospodyń Wiejskich Byczeń, Byczeń 55;
- Koło Gospodyń Wiejskich Chałupki, Chałupki 5;
- Koło Gospodyń Wiejskich Doboszowice, Doboszowice 63/23;
- Koło Gospodyń Wiejskich Ożary, Ożary 17;
- Koło Gospodyń Wiejskich Sosnowa, Sosnowa 38;
- Koło Gospodyń Wiejskich Starczów, Starczów 64;
- Koło Gospodyń Wiejskich Suszka, Suszka 2A.

4. 6. Ochrona zdrowia i opieka społeczna.

4.6.1. Służba zdrowia.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki infrastruktura służby zdrowia składa się z następujących placówek:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej (NZOZ) Medicus Plus sp. z o.o. w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Nauczycielska 2;
- 5 Praktyk lekarskich w Kamieńcu Ząbkowickim.

NZOZ Medicus sp. z o.o. oferuje mieszkańcom gminy następujące usługi:

- gabinet internistyczny;
- gabinet pediatryczny;
- gabinet ginekologiczny;
- gabinet zabiegowy i punkt szczepień;
- gabinet pobierania wyników badań laboratoryjnych;
- usługi pielęgniarsko – położnicze;
- pielęgniarstwo środowiskowe: pielęgniarstwo rodzinne i położniczo – rodzinne.

Personel służby zdrowia składa się z 6 lekarzy medycyny oraz 9 pielęgniarek i 1 higienistki.

Praktyki lekarskie reprezentowane są przez 5 podmiotów:

- 1 praktyka diabetologiczna (1 lekarz + 1 dietetyczka)
- 3 praktyki stomatologiczne (3 lekarzy + 3 pomoce dentystyczne);
- 1 praktyka ginekologiczna (1 lekarz).

Powyższe zapewnia mieszkańcom gminy podstawową opiekę medyczną na dobrym poziomie jak na gminę wiejską. Korzystanie z pozostałych usług medycznych (przychodnie specjalistyczne i szpitale) odbywa się w placówkach zlokalizowanych poza granicami gminy, głównie w Paczkowie, Ząbkowicach Śląskich i we Wrocławiu. Dodatkowo na terenie gminy funkcjonują 3 apteki – wszystkie w Kamieńcu Ząbkowickim.

TABELA 95: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dostępność do usług służby zdrowia w 2014 roku.

Liczba mieszkańców przypadająca na 1 obiekt:	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Apteki i punkty apteczne	**2799**	3550	2891
Ambulatoryjna opieka zdrowotna[71]	**4199**	2498	2175
Apteki i punkty apteczne na 100 km²	**3,10**	2,74	5,41
Łóżka w szpitalach[72] na 10 tys. ludności	**–**	**–**	51,25
Liczba ludności na 1 łóżko w szpitalach[73]	**–**	**–**	195

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Wskaźnik dotyczący dostępności do ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Kamieniec Ząbkowicki jest mniej korzystny od średniej charakteryzującej powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie, aczkolwiek powyższa statystyka obejmuje tylko współczynnik obliczany w stosunku do liczby obiektów i nie uwzględnia oferty świadczonej przez dany podmiot. Charakterystyka dotycząca aptek jest bardziej zróżnicowana. O ile dostępność do aptek (liczba mieszkańców na 1 placówkę) jest w gminie najkorzystniejsza, o tyle już – ze względu na dużą liczbę aptek w większych miastach – wskaźnik nasycenia siecią aptek (liczba placówek na 100 km²) jest tu wyraźnie mniej korzystny niż średnia w całym regionie dolnośląskim. Niezależnie od powyższego obecnie funkcjonującą w gminie sieć placówek służby zdrowia należy uznać za wystarczającą z punktu widzenia podstawowych potrzeb, przede wszystkim ze względu na bogatą ofertę usług ochrony zdrowia zlokalizowaną w pobliskich miastach. W najbliższym czasie nie przewiduje się likwidacji ani budowy nowych obiektów służby zdrowia.

[71] Powyższa statystyka obejmuje zakłady opieki zdrowotnej, które podpisały kontrakty z Narodowym Funduszem Zdrowia.
[72] Szpitale ogólne.
[73] Szpitale ogólne.

4.6.2. Opieka społeczna i żłobki.

Opieką społeczną na terenie gminy zajmuje się Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej zlokalizowany w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Ząbkowickiej 26. W 2015 roku rozdysponowano następującą pomoc:

- zasiłki stałe – 387 świadczeń;
- zasiłki okresowe – 430 świadczeń;
- zasiłki celowe – 1047 świadczeń.

TABELA 96: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2000 – 2015.

Rok	Liczba rodzin
2000	481
2001	488
2002	535
2003	562
2004	468
2005	506
2006	586
2007	500
2008	424
2009	431
2010	447
2011	422
2012	409
2013	398
2014	365
2015	333

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

W okresie analizowanych lat liczba rodzin objętych pomocą społeczną wahała się w granicach od 333 (obecnie) do 586. Dane te odzwierciedlają w pewnym sensie dynamikę kształtowania się bezrobocia na terenie gminy, ponieważ nadal głównym powodem ubiegania się o pomoc społeczną jest brak pracy zarobkowej. Wpływ na liczbę zasiłków w danym roku mają także klęski żywiołowe (ulewne deszcze, powodzie, pożary, itp.) wyrządzające znaczne szkody np.: w rolnictwie. Na terenie gminy nie ma stacjonarnych zakładów (domów) pomocy społecznej. W najbliższej przyszłości nie przewiduje się rozbudowy infrastruktury związanej z gminną pomocą społeczną i jej obecny stan należy uznać za wystarczający z punktu widzenia potrzeb lokalnej społeczności.

Na terenie gminy nie ma żłobków, ale zasadny wydaje się być ich rozwój. Na mocy ustawy z dnia 04 lutego 2011 roku o opiece nad dziećmi w wieku do lat 3 (Dz. U. z 2011 roku, nr 45, poz. 235) żłobki przestały być częścią systemu opieki zdrowotnej i obecnie nadzór nad ich działalnością sprawuje Minister Pracy i Polityki Społecznej. System opieki nad dziećmi do lat 3 w postaci żłobków i klubów dziecięcych powinien rozwijać się przede wszystkim w ośrodkach o odpowiednio dużej populacji grupy docelowej, a więc zarówno dzieci jak i osób (rodziców) pracujących. Dotyczy to więc głównie miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (postulowany żłobek) i

ewentualnie wybranych największych sołectw takich jak: Starczów, Doboszowice i Ożary (postulowane kluby dziecięce). Obecnie (koniec 2014 roku) populacja dzieci w wieku 1 – 3 lata w skali całej gminy wynosi 243 osoby. Zakładając, że popyt na opiekę nad dziećmi do lat 3 dotyczy około 25 % tej populacji oraz, że optymalna przeciętna placówka żłobkowa dysponuje około 50 miejscami, to w tej chwili niedobór żłobków można szacować na 1 obiekt. W przyszłości szacunek ten nie musi ulec zmianie (zmniejszeniu), albowiem ewentualny spadek urodzin może być równoważony wzrostem popytu ponad założone 25 %. Rozwój opieki nad najmłodszymi dziećmi możliwy będzie poprzez budowę nowego obiektu, jak również adaptację wybranych, nieużytkowanych obiektów komunalnych (np.: likwidowane placówki szkolne czy tylko poszczególne oddziały). Szczególną uwagę należy zwrócić na wsparcie rozwoju klubów dziecięcych prowadzonych przez podmioty prywatne. Rozwojem opieki nad dziećmi do lat 3 powinny być także zainteresowane większe podmioty gospodarcze (główni pracodawcy w gminie). Darmowe lub dotowane żłobki nie tylko zachęcają do posiadania dzieci, ale także poprawiają aktywność zawodową kobiet i polepszają ich sytuację materialną, a tym samym przyczyniają się do równości płci.

4. 7. Oświata i wychowanie.

W roku szkolnym 2015 / 2016 sieć oświatowa na terenie gminy składa się z następujących placówek:

- Przedszkole Publiczne nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka 23;
- Przedszkole Publiczne nr 2 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Kolejowa 84;
- Szkoła Podstawowa nr 1 im. Bolesława Chrobrego w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 4;
- Szkoła Podstawowa nr 2 im. Jana Pawła II w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Szkolna 10;
- Gimnazjum Publiczne im. Adama Mickiewicza w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa 3;
- Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. Juliana Lubienieckiego w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Ząbkowicka 21, składający się obecnie z następujących profili:
    - Technikum Obsługi Turystycznej;
    - Technikum Żywienia i Usług Gastronomicznych;
    - Technikum Agrobiznesu;
    - Szkoła Policealna.

TABELA 97: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka wychowania przedszkolnego, podstawowego, gimnazjalnego i średniego w roku szkolnym 2015 / 2016.

Placówka	Liczba uczniów	Liczba nauczycieli[74]
Przedszkole nr 1 Kamieniec Ząbkowicki	93	7
Przedszkole nr 2 Kamieniec Ząbkowicki	49	3
Szkoła Podstawowa nr 1 Kamieniec Ząbkowicki	282	29
Szkoła Podstawowa nr 2 Kamieniec Ząbkowicki	172	18
Gimnazjum Publiczne Kamieniec Ząbkowicki	176	20
Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Kamieniec Ząbkowicki	221	21

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

[74] Bez względu na rodzaj etatu.

Ogółem w roku szkolnym 2015 / 2016 w zlokalizowanej na terenie gminny sieci oświatowej korzysta 993 uczniów, z czego:

- 142 dzieci w przedszkolu;
- 454 uczniów w szkołach podstawowych;
- 176 uczniów w gimnazjum;
- 221 uczniów w szkole średniej.

Pozostają oni pod opieką 98 nauczycieli[75], z czego:

- 10 nauczycieli w przedszkolu;
- 47 nauczycieli w szkołach podstawowych;
- 20 nauczycieli w gimnazjum;
- 21 nauczycieli w szkole średniej.

Powyższe oznacza, że przeciętnie na jednego nauczyciela przypada 10 wychowanków, z czego:

- 14 w przedszkolu;
- 10 w szkołach podstawowych;
- 9 w gimnazjum;
- 11 w szkole średniej.

TABELA 98: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wybrane wskaźniki charakteryzujące sieć przedszkolną w roku szkolnym 2014 / 2015.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba miejsc w przedszkolach[76] na 1 przedszkole	**100,00**	86,17	108,86
Liczba dzieci w przedszkolach[77] na 1 przedszkole	**93,50**	74,74	99,89
Liczba miejsc w przedszkolach[78] na 1 dziecko	**1,07**	1,15	1,09
Obłożenie miejsc w przedszkolach[79] (%)	**93,50**	86,73	91,77
Odsetek dzieci w wieku 3 – 5 lat objętych wychowaniem ogółem	**62,8**	77,4	80,0
Odsetek dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem ogółem	**63,5**	81,3	82,2
Odsetek dzieci w wieku 3 – 5 lat objętych wychowaniem na wsi	**62,8**	60,5	56,4
Odsetek dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem na wsi	**63,5**	60,7	58,7

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

W roku szkolnym 2014 / 2015 przeciętna liczba miejsc w przedszkolach oraz wszystkich dzieci uczęszczających do przedszkoli przypadająca na 1 obiekt przedszkolny była w gminie Kamieniec Ząbkowicki wyższa od wskaźnika charakteryzującego powiat ząbkowicki oraz niższa od średniej w województwie dolnośląskim. Funkcjonowanie w gminie Kamieniec Ząbkowicki 2 dość dużych placówek przedszkolnych powoduje, że powyższe wskaźniki niemal

[75] Bez względu na rodzaj etatu.
[76] Bez oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych.
[77] Bez oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych.
[78] Bez oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych.
[79] Bez oddziałów przedszkolnych przy szkołach podstawowych.

dorównują średniej wojewódzkiej, obejmującej także największe miasta regionu. Obłożenie dostępnych miejsc w placówkach przedszkolnych wynosiło 93,50 % i było wyższe od przeciętnej w powiecie i województwie. Ogólny odsetek dzieci, zarówno w wieku 3 – 5 lat jak i 3 – 6 lat, objętych wychowaniem przedszkolnym w gminie Kamieniec Ząbkowicki był niższy od przeciętnych w powiecie i województwie. Jednakże wskaźniki wygenerowane już tylko dla samorządów wiejskich oznaczają, że na terenie gminy odsetek ten w obu grupach wiekowych jest najkorzystniejszy, aczkolwiek nadal jest to mniej niż 2/3 populacji w wieku przedszkolnym. Biorąc pod uwagę powyższe, a przede wszystkim potencjalnie możliwy popyt na usługi przedszkolne, można uznać, że obecna oferta wychowania przedszkolnego nie w pełni zaspokaja potrzeby miejscowej społeczności. Należy więc rozważyć konieczność poszerzenia oferty dostępności do wychowania przedszkolnego poprzez (opcjonalnie) budowę nowego obiektu, rozbudowę obecnej placówki lub adaptację wybranych, nieużytkowanych obiektów komunalnych (np.: likwidowane placówki szkolne czy tylko poszczególne oddziały). Pomocna może być (również opcjonalnie) prywatna inicjatywa w zakresie wychowania przedszkolnego. Dotyczy to przede wszystkim małych obiektów przedszkolnych (do kilkunastu wychowanków) funkcjonujących na bazie prywatnych obiektów w ramach istniejącej substancji lokalowej.

TABELA 99: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wybrane wskaźniki charakteryzujące sieć szkół podstawowych i gimnazjalnych w roku szkolnym 2014 / 2015.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba uczniów na 1 szkołę podstawową	**206,00**	155,18	199,75
Liczba oddziałów na 1 szkołę podstawową	**9,50**	8,64	10,33
Liczba uczniów na 1 oddział w szkołach podstawowych	**21,68**	17,97	19,34
Szkoły podstawowe – współczynnik skolaryzacji brutto (%)	**82,90**	89,02	93,22
Szkoły podstawowe – współczynnik skolaryzacji netto (%)	**82,90**	87,85	91,93
Liczba uczniów na 1 gimnazjum	**204,00**	136,00	146,36
Liczba oddziałów na 1 gimnazjum	**7,00**	6,38	6,82
Liczba uczniów na 1 oddział w gimnazjach	**29,14**	21,30	21,44
Gimnazja – współczynnik skolaryzacji brutto (%)	**89,87**	95,46	97,84
Gimnazja – współczynnik skolaryzacji netto (%)	**85,90**	87,26	90,00

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Wskaźniki dotyczące sieci szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego cechują się pewną analogią. Wartości (wskaźniki) przyporządkowane dla gminy Kamieniec Ząbkowicki oznaczają teoretycznie mniej korzystne uwarunkowania od średniej dla powiatu i województwa (większa liczba uczniów i większa liczba oddziałów na 1 placówkę oraz większa liczba uczniów na 1 oddział). Wynika to przede wszystkim z faktu, że gminna sieć szkolnictwa podstawowego składa się tylko z 2 placówek, zaś usługi szkolnictwa gimnazjalnego reprezentuje jedna, zbiorcza placówka i są to obiekty kubaturowo większe od przeciętnych w powiecie i regionie. Oczywiście należy podkreślić, że nie tylko zagęszczenie obiektów szkolnych decyduje o jakości oferty edukacyjnej, ale przede wszystkim poziom nauczania.

Współczynniki skolaryzacji brutto[80] i netto[81] przyporządkowane dla szkół podstawowych i gimnazjum są w gminie wyraźnie niższe od przeciętnej w powiecie i województwie. Oznacza to między innymi, że część miejscowych uczniów w wieku szkolnym pobiera naukę poza granicami gminy. Bez względu na powyższe należy uznać, że sieć szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego jest obecnie optymalna i zaspokaja potrzeby miejscowej społeczności. W najbliższych latach nie przewiduje się likwidacji ani budowy nowej placówki szkolnej (szkoły podstawowe i gimnazja).

Rok szkolny 2015/2016 w Zespole Szkół Ponadgimnazjalnych, będącym pod zarządem Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, jest ostatnim i przewiduje się likwidację placówki. Gmina Kamieniec Ząbkowicki zainteresowana jest przejęciem formalnego zwierzchnictwa nad placówką, jednakże uzależnione to jest od decyzji władz powiatu ząbkowickiego.

Młodzież z gminy Kamieniec Ząbkowicki korzysta również z bogatej sieci placówek zlokalizowanych poza granicami samorządu, głównie w Ząbkowicach Śląskich, Kłodzku, Wałbrzychu i we Wrocławiu. Dotyczy to pobierania nauki w szkołach ponadgimnazjalnych o innym profilu niż lokalna placówka oraz na wyższych uczelniach.

4. 8. Kultura.

Na terenie gminy funkcjonuje rozwinięta sieć placówek kulturalnych. Rozpowszechnianiem kultury na terenie gminy zajmuje się Gminne Centrum Kultury (GCK) zlokalizowane w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 27. Celem działania GCK jest tworzenie, upowszechnianie i ochrona kultury, a także rozwijanie potrzeb z zakresu kultury fizycznej, sportu i rekreacji poprzez:

- rozpowszechnianie, rozbudzanie i rozwijanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych w środowisku lokalnym;
- tworzenie warunków dla rozwoju i wspierania amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką;
- tworzenie warunków dla rozwoju folkloru, tradycji ludowych regionu, a także rękodzieła ludowego i artystycznego;
- organizacja imprez kulturalno – rozrywkowych, masowych i okazjonalnych;
- organizacja czasu wolnego dzieci, młodzieży i dorosłych, poprzez prowadzeni kół zainteresowań, klubów i specjalnych kursów, zgodnie z potrzebami środowiska;
- organizowanie koncertów, przeglądów, wystaw i konkursów;
- rozbudzanie i rozwijanie inicjatyw środowiskowych w zakresie kultury.

Podstawową działalność GCK opiera na współpracy ze szkołami podstawowymi i gimnazjum oraz organizacji dla dzieci i młodzieży imprez kulturalno – rekreacyjnych. Ponadto podejmuje się działania na rzecz lokalnego środowiska poprzez organizację różnego rodzaju spotkań z okazji świąt państwowych, gminnych i okolicznościowych, jak również imprez o charakterze masowym. Na co dzień GCK współpracuje z organizacjami, stowarzyszeniami i innymi instytucjami. Wspomaga wszelkie lokalne inicjatywy kulturalne, tworząc historię gminy

[80] Współczynnik skolaryzacji brutto, np.: dla poziomu szkoły podstawowej, wyliczamy dzieląc liczbę wszystkich uczniów szkół podstawowych bez względu na wiek na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7 – 12 lat (wiek przypisany do tego poziomu) według stanu w dniu 31 XII tego samego roku (GUS).
[81] Współczynnik skolaryzacji netto, np.: dla poziomu szkoły podstawowej, wyliczamy dzieląc liczbę uczniów szkół podstawowych w wieku 7 – 12 lat (wiek przypisany do tego poziomu) na początku danego roku szkolnego przez liczbę ludności w wieku 7 – 12 lat według stanu w dniu 31 XII tego samego roku (GUS).

Kamieniec Ząbkowicki. Przy GCK funkcjonują liczne pracownie, sekcje zainteresowań i zespoły artystyczne. Należą do nich między innymi:

- koło taneczne dla dzieci i młodzieży;
- koło śpiewacze dla dzieci i młodzieży;
- koło fotograficzne dla wszystkich grup wiekowych;
- koło szachowe dla wszystkich grup wiekowych.

GCK organizuje również kursy, szkolenia i warsztaty dla różnych grup wiekowych, np.: kursy komputerowe dla seniorów, warsztaty twórcze dla wszystkich grup wiekowych, itp. GCK udostępnia także swoje pomieszczenia miejscowym kołom i stowarzyszeniom społecznym (np.: koło pszczelarzy, koło myśliwskie) jak również zespołom artystycznym (np.: zespół muzyczny „Prokop Band", lokalna grupa teatralna „Rodzice dzieciom").

Według danych GUS w 2014 roku na terenie gminy funkcjonowało 6 zespołów artystycznych zrzeszających 140 członków oraz 8 kół zrzeszających 120 członków. W tym samym roku GCK zorganizowało 140 imprez, w których uczestniczyło ponad 22 tysiące osób.

Gminną sieć usług kultury tworzą również:

- Świetlica wiejska w Chałupkach;
- Świetlica wiejska w Doboszowicach;
- Świetlica wiejska w Kamieńcu Ząbkowickim I;
- Świetlica wiejska w Mrokocinie;
- Świetlica wiejska w Pomianowie Górnym;
- Świetlica wiejska w Sławęcinie;
- Świetlica wiejska w Sosnowej;
- Świetlica wiejska w Suszce;
- Świetlica wiejska w Śremie;
- Świetlica środowiskowa w Byczeniu;
- Świetlica środowiskowa w Kamieńcu Ząbkowickim II;
- Świetlica środowiskowa w Ożarach;
- Świetlica środowiskowa w Starczowie;
- Świetlica środowiskowa w Topoli.

Na terenie gminy funkcjonuje, podległa GCK, Gminna Biblioteka Publiczna zlokalizowana w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Ząbkowickiej 27. Posiada ona filie biblioteczne zlokalizowane w miejscowościach: Doboszowice, Ożary i Starczów oraz punkty biblioteczne w miejscowościach: Byczeń, Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki (ul. Skorolecka). Punkty biblioteczne zlokalizowane są przy świetlicach wiejskich bądź środowiskowych. Działalność biblioteki służy zaspokajaniu potrzeb czytelniczych społeczeństwa, jego wychowaniu i upowszechnianiu oraz rozwojowi kultury i wiedzy poprzez:

- gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochronę materiałów bibliotecznych, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących własnego regionu;
- obsługę użytkowników, w tym: udostępnianie zbiorów bibliotecznych, prowadzenie działalności informacyjnej;
- rozbudzanie i rozwijanie potrzeb i zainteresowań czytelniczych;
- współdziałanie z bibliotekami i instytucjami upowszechniania kultury z innych miejscowości w rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych i kulturalnych mieszkańców gminy.

Biblioteka posiada księgozbiór liczony na blisko 35 tysięcy woluminów. Korzysta z niej rocznie około 800 czytelników. W 2014 roku wypożyczenia na 1 czytelnika wyniosły 17,7 woluminów.

TABELA 100: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – uwarunkowania charakteryzujące usługi kultury w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Ilość mieszkańców na 1 bibliotekę[82]	**1200**	2176	4169
Placówki biblioteczne[83] na 100 km²	**7,24**	3,87	3,48
Księgozbiór w woluminach na 1000 mieszkańców	**4146**	4718	3215
Wypożyczenia na 1 czytelnika	**17,7**	18,2	19,1
Czytelnicy na 1000 mieszkańców	**94**	137	169
Ilość mieszkańców na 1 ośrodek kultury[84]	**8398**	6133	9760
Ośrodki kultury na 100 km²	**1,03**	1,37	1,49
Imprezy kulturalne na 1000 mieszkańców	**16,67**	10,98	5,47
Uczestnicy imprez kulturalnych na 1000 mieszkańców	**2632**	2025	1325
Imprezy masowe na 1000 mieszkańców	**–**	0,04	0,21
Uczestnicy imprez masowych na 1000 mieszkańców	**–**	37,06	860
Zespoły artystyczne na 1000 mieszkańców	**0,71**	0,65	0,32
Członkowie zespołów artystycznych na 1000 mieszkańców	**16,67**	10,91	5,07
Koła na 1000 mieszkańców	**0,95**	0,79	0,48
Członkowie kół na 1000 mieszkańców	**14,29**	15,02	11,41
Liczba mieszkańców na 1 kino stałe	**–**	**–**	80790
Liczba mieszkańców na 1 muzeum	**–**	67458	46911
Liczba mieszkańców na 1 galerię i salony sztuki	**–**	**–**	132203
Liczba mieszkańców na 1 teatr i instytucję muzyczną	**–**	**–**	181779

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Wskaźniki dotyczące usług oferowanych przez biblioteki odznaczają się w gminie znacznie korzystniejszymi uwarunkowaniami na tle powiatu i województwa w zakresie ich dostępności, ale już mniej korzystnymi pod względem zainteresowania mieszkańców ofertą świadczoną przez te placówki. Natomiast wskaźniki dotyczące czynnego udziału w lokalnym życiu kulturalnym (imprezy kulturalne, zespoły artystyczne, koła) są znacznie, w wybranych przypadkach nawet kilkukrotnie, wyższe od średniej w powiecie i województwie pomimo tego, że statystycznie dostępność do ośrodków kultury jest tu niższa niż w powiecie. Świadczy to z jednej strony o bogatej ofercie dla mieszkańców, a z drugiej strony także o wysokim zainteresowaniu lokalnymi usługami kultury. Z usług kultury wyższego rzędu (np.: kina, teatry, opery, filharmonie, galerie, muzea, wystawy, itp.) mieszkańcy gminy Kamieniec Ząbkowicki mogą korzystać dopiero nie tylko poza granicami gminy, ale i całego powiatu (poza muzeum), głównie we Wrocławiu.

[82] Biblioteki i filie.
[83] Biblioteki i filie.
[84] Bez świetlic wiejskich i wiejskich ośrodków kultury.

Obecna sieć i zakres usług kultury jest wystarczająca z punktu widzenia podstawowych potrzeb. Władze samorządowe zamierzają nadal utrzymywać i kontynuować działalność istniejących placówek kulturalnych. Ponadto przyszłe działania powinny prowadzić do zachęcenia uczestnictwem w życiu kulturalnym gminy coraz większej liczby mieszkańców. Osiągnąć to można między innymi poprzez szersze dostosowanie oferty w kierunku potrzeb różnych grup wiekowych, między innymi wzbogacając obecną ofertę oraz łącząc działalność instytucji kulturalnych z innymi rodzajami aktywności, szczególnie w dziedzinach: sportu, rekreacji, gastronomii czy rozrywki. W najbliższym czasie nie przewiduje się likwidacji żadnej z placówek kulturalnych ani budowy nowych obiektów. Planuje się rozszerzenie funkcji „Czerwonego Kościółka", który mógłby docelowo służyć także jako np.: galeria wystawiennicza dla miejscowych artystów, sala koncertowa, miejsce uroczystych sesji Rady Gminy, itp.

4. 9. Sport.

Działania klubów i licznych sekcji sportowych oraz urozmaicona infrastruktura sportowo – rekreacyjna to podstawowa możliwość rozwoju kultury fizycznej wśród mieszkańców gminy, a szczególnie dzieci i młodzieży. Na terenie gminy działalności sportowo – rekreacyjne organizują poszczególne kluby sportowe, które dodatkowo umożliwiającą zrzeszanie się w zespołach i sekcjach sportowych, a także Gminne Centrum Kultury w Kamieńcu Ząbkowickim oraz placówki oświatowe.

Infrastrukturę sportową i rekreacją w gminie tworzą następujące ogólnodostępne obiekty:

- Stadion GLKS „ZAMEK" w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 7:
  - widownia na 886 miejsc;
  - boisko piłkarskie;
  - boisko młodzieżowe (ORLIK);
  - bieżnia żużlowa;
  - kort tenisowy asfaltowy;
  - boisko koszykarskie asfaltowe,
- Piłkarskie boiska wielofunkcyjne:
  - Byczeń;
  - Doboszowice;
  - Kamieniec Ząbkowicki;
  - Ożary;
  - Pomianów Górny;
  - Sosnowa;
  - Starczów;
  - Topola;
- Boiska przyszkolne:
  - SP nr 1 Kamieniec Ząbkowicki;
  - SP nr 2 Kamieniec Ząbkowicki;
- Hala sportowa przy Gimnazjum Publicznym w Kamieńcu Ząbkowickim:
  - wymiary 36 x 18 m;
  - widownia na 200 miejsc;
  - możliwe gry: koszykówka, siatkówka, piłka ręczna, piłka nożna halowa,
- Sale gimnastyczne:
  - SP nr 1 Kamieniec Ząbkowicki (wymiary 16 x 8 m, widownia na 80 miejsc, możliwe gry: koszykówka, siatkówka);

- SP nr 2 Kamieniec Ząbkowicki (wymiary 24 x 12 m, widownia na 120 miejsc, możliwe gry: koszykówka, siatkówka).

- Ogólnodostępne place zabaw:
  - przy przedszkolach (Kamieniec Ząbkowicki);
  - przy szkołach podstawowych (Kamieniec Ząbkowicki);
  - przy świetlicach wiejskich;
  - Błonia Kamienieckie wraz z odkrytą siłownią (Kamieniec Ząbkowicki);
  - ulice Leśna i Wiejska (Kamieniec Ząbkowicki).

Na terenie gminy funkcjonują następujące kluby i zrzeszenia sportowe:

- Gminny Klub Sportowy „Zamek" Kamieniec Ząbkowicki;
- Klub Sportowy „Iskra" Kamieniec Ząbkowicki;
- Klub Sportowy „Motorowodniacy" Kamieniec Ząbkowicki;
- Uczniowski Klub Sportowy Szkoły Podstawowej nr 2 w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Stowarzyszenie Kultury Fizycznej „Marcus" Kamieniec Ząbkowicki;
- Ludowy Zespół Sportowy „Spartakus" Byczeń;
- Rowerowy Klub Sportowy „Kross" Byczeń;
- Ludowy Zespół Sportowy „Inter" Ożary.

Według danych GUS w 2014 roku na terenie gminy funkcjonowało 5 klubów sportowych[85] zrzeszających 157 członków. Lokalne kluby sportowe oferowały 6 sekcji sportowych, w których ćwiczyły 152 osoby.

TABELA 101: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – uwarunkowania charakteryzujące usługi sportu w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba mieszkańców na 1 klub sportowy	**1670**	1927	2334
Liczba mieszkańców na 1 sekcję sportową w klubach	**1400**	1606	1632
Kluby sportowe na 10 tys. mieszkańców	**5,95**	5,19	4,28
Sekcje sportowe w klubach na 10 tys. mieszkańców	**7,14**	6,23	6,13
Członkowie klubów sportowych na 10 tys. mieszańców	**187**	292	260
Członkowie klubów sportowych na 1 klub	**31,40**	56,26	60,63
Sekcje sportowe na 1 klub	**1,20**	1,20	1,43
Członkowie klubów sportowych na 1 sekcję	**26,17**	46,88	42,39

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

W gminie Kamieniec Ząbkowicki wskaźniki dotyczące usług sportu odznaczają się korzystniejszymi uwarunkowaniami na tle powiatu, a zwłaszcza województwa, w zakresie dostępności do tych usług (ludność w korelacji z podażą klubów i sekcji sportowych). Jednakże współczynniki dotyczące czynnego uczestnictwa w życiu sportowym (członkowie klubów sportowych) są znacznie niższe od porównywanych wartości.

[85] Według GUS jest to podstawowa jednostka organizacyjna prowadząca działalność sportową, funkcjonująca jako osoba prawna.

Działania samorządu jak i poszczególnych instytucji w zakresie kultury fizycznej powinny nadal koncentrować się wokół rozwoju oraz upowszechniania na terenie gminy różnych form sportu i rekreacji. Analogicznie do przedsięwzięć związanych z kulturą, należy umożliwiać miejscowej młodzieży zrzeszanie się w klubach i sekcjach sportowych oraz rozwijać ich ofertę. Usługi z zakresu sportu i rekreacji należy przygotować także dla osób starszych. W najbliższych latach nie planuje się likwidacji żadnego z obiektów sportowych. Z punktu widzenia najważniejszych potrzeb wymienia się budowę kompleksu sportowo – rekreacyjnego w Kamieńcu Ząbkowickim II (Kamienieckie Doły) oraz bieżące remonty i modernizacje istniejącej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej (np.: modernizacja stadionu sportowego w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej), a także budowę kolejnych placów zabaw i siłowni zewnętrznych w poszczególnych miejscowościach. Perspektywicznie planuje się budowę krytej pływalni w Kamieńcu Ząbkowickim.

4. 10. Bezpieczeństwo publiczne.

4.10.1. Policja.

Stan bezpieczeństwa w gminie w znacznym stopniu jest zdeterminowany przez funkcjonowanie stosownych jednostek powołanych w tym celu. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonuje Komisariat Policji, zlokalizowany w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 20. Rejon gminy obsługiwany jest przez wyznaczonych funkcjonariuszy. Komisariat podlega Komendzie Powiatowej Policji w Ząbkowicach Śląskich.

W 2015 roku Komisariat Policji w Kamieńcu Ząbkowickim wszczął ogółem 201 postępowań dotyczących zdarzeń zaistniałych na terenie gminy (w 2014 roku było ich 155). Najwięcej z nich dotyczyło przestępstw gospodarczych (33), kradzieży z włamaniem (27) i nietrzeźwych kierujących (20). Wykrywalność przestępstw wyniosła 72,6 %. Liczba przeprowadzonych interwencji wyniosła ogółem 787 (w 2014 roku – 829).

Z punktu widzenia gospodarki przestrzennej nie przewiduje się potrzeb terenowych związanych z funkcjonowaniem Policji na obszarze gminy. Jako priorytet postuluje się objęcie monitoringiem wizyjnym najważniejszych miejsc publicznych w Kamieńcu Ząbkowickim.

4.10.2. Ochrona przeciwpożarowa.

W zakresie ochrony przeciwpożarowej rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki jest obsługiwany pod względem operacyjnym przez Jednostkę Ratowniczo – Gaśniczą (JRG) z Ząbkowic Śląskich, będącą w strukturze Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej (PSP) w Ząbkowicach Śląskich. Jednostka dysponuje specjalistycznym sprzętem, uwzględniającym specyfikę gminy oraz rodzaj potencjalnych zagrożeń.

Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 5 jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych (OSP):

- OSP Kamieniec Ząbkowicki I, ul. Złotostocka 29;
- OSP Kamieniec Ząbkowicki II, ul. Leśna 2;
- OSP Doboszowice, Doboszowice 71;
- OSP Ożary, Ożary 37/1;
- OSP Topola, Topola

Jednostka w Kamieńcu Ząbkowickim I włączona jest do Krajowej Sieci Ratowniczo – Gaśniczej (KSRG). Jednostki OSP mieszczą się w Remizach Strażackich. Rejon gminy wspomagają także jednostki OSP z pobliskich gminie miejscowości: Bardo, Braszowice, Budzów, Ciepłowody, Henryków, Przyłęk, Stolec i Złoty Stok.

Strażacy ochotnicy wyjeżdżają na akcje nie tylko dotyczące pożarów, ale także do wypompowywania wody z piwnic w czasie powodzi i podtopień, do usuwania sopli zwisających z dachów, do usuwania drzew po wichurach, do wypadków drogowych, itp. Według danych Komendy Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej w Ząbkowicach Śląskich średnia liczba akcji w roku na terenie gminy wynosi około 200. Dla przykładu w 2015 roku odnotowano 208 zdarzeń, z czego 134 pożary i 67 zagrożeń miejscowych.

Z punktu widzenia potrzeb bezpieczeństwa przeciwpożarowego obecny stan związany z funkcjonowaniem jednostek OSP nie jest wystarczający. W ramach potrzeb inwestycyjnych Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Ząbkowicach Śląskich postuluje doposażenie jednostek OSP w Doboszowicach, Ożarach I Topoli o system selektywnego alarmowania, umożliwiający szybkie i sprawne alarmowanie jednostek do działań ratowniczo – gaśniczych. Z punktu widzenia gospodarki przestrzennej nie przewiduje się potrzeb terenowych związanych z funkcjonowaniem jednostek OSP na obszarze gminy.

4.10.3. Ochrona przeciwpowodziowa.

Stopień zagrożenia powodziowego w dolinach rzecznych determinowany jest zarówno czynnikami naturalnymi, takimi jak: rzeźba terenu, gleba, budowa geologiczna, szata roślinna, natężenie opadów atmosferycznych, powierzchnia i ukształtowanie zlewni i jej poszczególnych dopływów, jak również czynnikami antropogenicznymi, takimi jak: regulacja koryt rzecznych, infrastruktura hydrotechniczna, stopień zagospodarowania dolin rzecznych.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki istnieje zagrożenie powodziowe ze względu na występowanie rzeki Nysy Kłodzkiej oraz jej licznych dopływów, w tym zwłaszcza rzeki Budzówki. Rzeki te objęte są badaniami monitoringowymi w granicach gminy oraz powyżej granic gminy. Nysa Kłodzka oraz jej prawostronne dopływy (Ożarski Potok, Świda, Mąkolnica, Trująca), a także lewostronnne dopływy (Budzówka i Studew) mają charakter rzek górsko – nizinnych. Cechują się gwałtownymi wezbraniami i przewagą przepływu turbulentnego nad laminarnym, co powoduje narażenie przyległych obszarów na występowanie nagłych i gwałtownych powodzi. Nysa Kłodzka w granicach gminy, pomiędzy Pilcami a ujściem do zbiornika „Topola" przepływa przez ostatni podgórski, przełomowy odcinek. Największe zagrożenie powodziowe dla gminy Kamieniec Ząbkowicki stanowią wezbrania powodziowe w górnym biegu zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej i jej dopływu Budzówki. Górna część zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej to tereny górskie i podgórskie (Masyw Śnieżnika, Góry Bialskie, Góry Bystrzyckie, Góry Stołowe, Góry Złote, Góry Bardzkie, Kotlina Kłodzka). Opady atmosferyczne przekraczają tam nierzadko 1000 mm rocznie, powstając wskutek ścierania się mas chłodnego powietrza polarno – morskiego z bardzo ciepłym powietrzem zwrotnikowym. Górski charakter dorzecza górnej Nysy Kłodzkiej i jej większych dopływów powyżej granic gminy (między innymi: Bystrzyca, Biała Lądecka, Bystrzyca Dusznicka, Ścinawka) oraz wysokie natężenie opadów niejednokrotnie powodują duży spływ powierzchniowy i gwałtowny przybór wody. Nysa Kłodzka zaliczana jest do rzek polskich o największym potencjale powodziowym. Około ¾ maksymalnych wezbrań rocznych występuje w miesiącach: czerwiec, lipiec i sierpień. W porównaniu z powodziami letnimi wezbrania zimowe w zlewni Nysy Kłodzkiej są rzadsze i charakteryzują się wielokrotnie mniejszymi stratami materialnymi.

Rzeki położone na północ od doliny Nysy Kłodzkiej (lewostronne), poza Budzówką i Studew, mają charakter rzek nizinnych o reżimie opadowo – roztopowym. Typowe okresy wezbrań to luty i marzec – wezbrania roztopowe oraz okres od maja do lipca – wezbrania opadowe. Charakteryzują się one przewagą przepływu laminarnego nad turbulentnym i zdecydowanie mniejszymi wezbraniami od rzek górskich. Sieć rowów melioracyjnych i drenarskich zwiększa zdolności retencyjne tego obszaru, wpływając tym samym na obniżenie potencjalnego zagrożenia powodzią. W północno – wschodniej części gminy doliny rzek charakteryzują się miejscami umiarkowanie stromymi zboczami. Wskutek większych, względnych spadków terenu oraz zwartych

kształtów zlewni występowanie większych opadów deszczu może spowodować, że spływające wody zgromadzą się w dolinach i całą ich szerokością w sposób niekontrolowany spłyną poniżej. W tym rejonie zalewaniu ulec mogą zabudowania, który zostały wzniesione zbyt blisko koryta rzeki. Istotnymi powodami powodzi i podtopień, poza czynnikami naturalnymi, są tu przede wszystkim:

- niedrożne i zatkane (zasypane) rowy odwadniające;
- zarośnięte brzegi, a nawet koryta rowów, kanałów i rzek;
- zatkane przepusty drogowe.

Katastrofalna powódź z lipca 1997 roku poczyniła znaczne szkody na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki. Powodzią i podtopieniami objęte zostały bezpośrednio wybrane rejony następujących miejscowości: Byczeń, Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pilce (dziś nie istniejąca), Pomianów Górny, Starczów i Topola. Poniżej znajduje się wykaz strat materialnych spowodowanych przez powódź i ulewne deszcze z lipca 1997 roku:

Straty w rolnictwie:

- zakres szkód:
  - zniszczone drogi dojazdowe do użytków rolnych;
  - zniszczone mosty, mostki i przepusty;
  - zniszczenia w urządzeniach melioracyjnych;
  - zniszczone grunty rolne i znajdujące się na nich uprawy;
  - zalane zmagazynowane zapasy paszowe;
  - zniszczone lub uszkodzone budynki mieszkalne i gospodarcze;
  - zniszczony sprzęt rolniczy;
  - zatopiony inwentarz;
- ilość miejscowości, na terenie których powstały szkody – 14 wsi;
- ilość gospodarstw, w których wystąpiły szkody – 100 gospodarstw;
- ilość uszkodzonych budynków mieszkalnych i gospodarczych z uwzględnieniem tych, które wymagały odbudowy lub odtworzenia – 58 gospodarstw;
- grunty trwale uszkodzone, zabrane przez rzekę lub zakamienionych – 131 ha;
- powierzchnia zalanych upraw rolnych: ziemniaki – 90 ha, owies – 24 ha, żyto – 46 ha, pszenica – 1166 ha, jęczmień – 235 ha, rzepak – 347 ha, buraki cukrowe – 34 ha, mieszanki zbożowe – 50 ha, pozostałe uprawy – 208 ha (okopowe, pastewne, warzywa, kukurydza, użytki zielone) ;
- inwentarz, który uległ utonięciu: trzoda chlewna – 303 sztuki, bydło – 5 sztuk, owce – 2 sztuki, kozy – 3 sztuki, drób – około 1200 sztuk, zwierzęta futerkowe – 115 sztuk, pszczoły – 87 pni, ryby – 14400 kg;
- ilość sprzętu rolniczego, który uległ zniszczeniu: ciągniki rolnicze 20 sztuk, przyczepy 26 sztuk, kombajn zbożowy 1 sztuka, inne maszyny rolnicze 128 sztuk.

Straty w infrastrukturze technicznej i społecznej:

- drogi ogółem – 9,1 km, w tym 7,7 km drogi gminne;
- mosty i wiadukty – 7 sztuk (Kamieniec Ząbkowicki, Pilce, Śrem, Topola);
- ulice w Kamieńcu Ząbkowickim – 3,5 km (Boczna, Kolejowa, Krzyżowa, Piaskowa, Szpitalna, Wileńska, Zamkowa, XXX–lecia);
- sieć wodociągowa wraz z budynkiem przepompowni – około 2,2 km;
- sieć kanalizacji sanitarnej – około 1,5 km;
- sieć kanalizacji burzowej – około 1 km;
- oświetlenie uliczne (12 słupów) – około 800 mb sieci;

- sieć telekomunikacyjna;
- budynki mieszkalno – inwentarskie – 224 sztuki;
- budynki użyteczności publicznej – 12 sztuk;
- pozostałe budynki gospodarcze i handlowe (usługowe) – 140 sztuk;
- hala sportowa w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa;
- stadion sportowy w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka;
- basen kąpielowy odkryty w Kamieńcu Ząbkowickim;
- Przedszkole nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka;
- Szkoła Podstawowa nr 1 w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Zamkowa;
- Zespół Szkół Rolniczych w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Ząbkowicka;
- Gminny Ośrodek Kultury w Kamieńcu Ząbkowickim, ul. Złotostocka;
- świetlica wiejska w Pilcach;
- świetlica wiejska w Pomianowie Górnym;
- cmentarze komunalne:
    - Kamieniec Ząbkowicki;
    - Ożary;
    - Starczów.

Nie można w pełni zapobiec podobnym sytuacjom w przyszłości. Górskie rzeki i potoki cechują się gwałtownymi wezbraniami i wielką energią przepływów. Zabudowa koryt często jeszcze pogarsza sytuację ponieważ wody wezbrań nie rozlewaną się na terenach niezabudowanych lecz zostają bardzo szybko odprowadzane do głównych rzek, które w wyniku tego gwałtownie wzbierają i wylewają powodując szkody na terenach zasiedlonych. Dla uniknięcia większych szkód powodowanych przez powódź należy ograniczyć inwestowanie na terenach narażonych na zalewy powodziowe. W miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego powinno wprowadzać się zakazy zabudowy mieszkaniowej i gospodarczej na terenach podatnych na zalewy powodziowe, podtopienia i erozję. Ponadto należy dążyć do ochrony terenów zielonych położonych wzdłuż cieków wodnych oraz do ograniczenia procesów erozyjnych na terenach górskich. Niezbędne jest trwałe zadarnienie i zalesienie terenów o dużej aktywności procesów erozyjnych. Gospodarka leśna musi być prowadzona w sposób nie powodujący wzrostu erozji na stokach górskich. Prace zrywkowe należy wykonywać zimą i prowadzić zrywkę w poprzek stoków, zapobiegając powstawaniu nowych rynien erozyjnych. Trzeba dążyć do zwiększenia naturalnej retencji lasów, ograniczając tereny regresji drzewostanów i prowadząc ich przebudowę. W celu częściowego ograniczenia skutków potencjalnych kataklizmów prowadzi się także prace hydrotechniczne zmierzające między innymi do rozbudowy systemu dużej i małej retencji czy udrożnienia i obudowania brzegów mniejszych cieków. Obwałowania na terenie gminy i budowle wałowe mają istotne znaczenie w zniwelowaniu strat i szkód powodziowych. Jednakże istniejące wały zabezpieczają mienie tylko w ograniczonym zakresie przed wodami powodziowymi. Ważną kwestią jest również niedopuszczanie do zainwestowania naturalnych terenów zalewowych czyli polderów. Poldery mają za zadanie spłaszczenia (obniżenia stanu) przemieszczających się wód powodziowych. Istotny wpływ na bezpieczeństwo przeciwpowodziowe na terenie części gminy, a zwłaszcza na wschód od jej granic ma system zbiorników retencyjnych na rzece Nysie Kłodzkiej zlokalizowanych pomiędzy Topolą a Paczkowem. Są to zbiorniki „Topola” i „Kozielno”. Jednakże pomimo tego zabezpieczenia niezbędne jest przeprowadzenie dalszych inwestycji mających na celu przede wszystkim budowę zbiornika retencyjnego „Kamieniec” powyżej Kamieńca Ząbkowickiego oraz modernizację wałów przeciwpowodziowych na rzece Nysie Kłodzkiej i Budzówce w granicach administracyjnych gminy Kamieniec Ząbkowicki. Bardzo duże znaczenie dla ochrony przed powodzią miejscowości Kamieniec Ząbkowicki będzie miał planowany suchy zbiornik przeciwpowodziowy „Pawłowice” na rzece Budzówce (poza granicami gminy).

Należy podkreślić, że obszar Polski został pokryty siecią radarów meteorologicznych. Wyspecjalizowane stacje prowadzą stały monitoring atmosfery. W przypadku prawdopodobieństwa wystąpienia gwałtownych opadów, odpowiednie służby powiatowe i gminne zostaną powiadomione z kilkugodzinnym uprzedzeniem. Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu oraz Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu nie przewidują w najbliższych latach inwestycji na terenie gminy. Planowane prace posiadają jedynie charakter remontowy.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wyznaczono obszary szczególnego zagrożenia powodzią, ujęte na mapach zagrożenia powodziowego, o których mowa w art. 88d ustawy Prawo Wodne (Dz. U. z 2015 roku, poz. 469 z późn. zm.) oraz zobrazowane na załącznikach graficznych do niniejszego *Studium*. Obejmują one tereny przyległe do rzek Nysy Kłodzkiej (na południe od miejscowości Suszka, południowa część Kamieńca Ząbkowickiego, na południe od miejscowości Byczeń, na północ od miejscowości Śrem, na północ i wschód od miejscowości Topola, na południe od miejscowości Chałupki) i Budzówki (zachodnia i południowa część Kamieńca Ząbkowickiego). Na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują przepisy ustawy Prawo Wodne, w tym zakazy wynikające z art. 88l ust. 1 oraz art. 40 ust. 1 tejże ustawy. Dla pozostałych cieków przepływających przez obszar gminy, dla których dotychczas nie określono obszarów szczególnego zagrożenia powodzią i nie wyznaczono ich do opracowania map zagrożenia i ryzyka powodziowego, jako bezpieczne granice zabudowy należy przyjąć zasięg lokalnych podtopień (największa powódź historyczna zbliżona do $Q_{1\%}$ – wody stuletniej). Powyższe dane będą miały charakter informacyjny o zagrożeniu powodziowym i są to tereny na których nie powinno się wprowadzać nowych inwestycji, a w szczególności inwestycji zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

5. GOSPODARKA MIESZKANIOWA.

5. 1. Zasoby mieszkaniowe.

Przeciętne wskaźniki dotyczące mieszkalnictwa w gminie Kamieniec Ząbkowicki są zbliżone do poziomu występującego w skali kraju i województwa dolnośląskiego. Podobnie kształtuje się problematyka związana z gospodarką mieszkaniową, to jest:

- nadal wysoki odsetek mieszkań o niskim standardzie;
- ograniczone fundusze na remonty bieżące;
- niezaspokojone potrzeby kwaterunkowe ludności;
- wysoka przeciętna liczba osób na 1 mieszkanie;
- mała powierzchnia użytkowa w m² na 1 osobę;
- wysoka przeciętna liczba osób na 1 izbę.

Na terenie gminy występują zróżnicowane typy zabudowy. Dominuje tu przede wszystkim zabudowa zagrodowa oraz jednorodzinna i jednorodzinno – usługowa (rzemieślnicza). Ponadto na terenie wsi: Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin i Sławęcin występuje zabudowa wielorodzinna, najczęściej w postaci pojedynczych obiektów. Powierzchnie działek w zależności od typu zabudowy wahają się od 500 do 2000 m². Przeciętna wysokość zabudowy zagrodowej i jednorodzinnej wynosi 2, a maksymalnie 3 kondygnacje, natomiast wielorodzinnej do 4 kondygnacji.

TABELA 102: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – liczba budynków mieszkalnych według miejscowości w 2016 roku.

Miejscowość	Liczba budynków mieszkalnych
Byczeń	86
Chałupki	48
Doboszowice	142
Kamieniec Ząbkowicki I	470
Kamieniec Ząbkowicki II	169
Mrokocin	35
Ożary	131
Pomianów Górny	37
Sławęcin	30
Sosnowa	46
Starczów	120
Suszka	22
Śrem	19
Topola	60

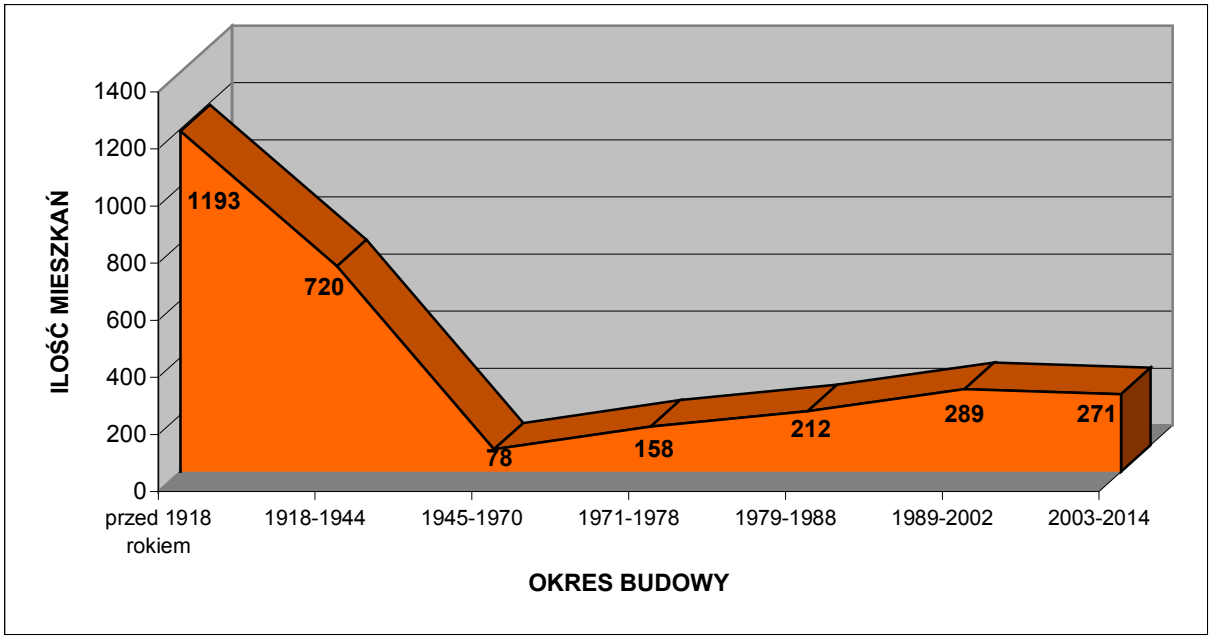
Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

TABELA 103: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zasoby mieszkaniowe według wieku do 2014 roku.

Okres budowy	Ilość mieszkań	Powierzchnia użytkowa w m²
przed 1918 rokiem	1193	86193
1918 – 1944	720	55405
1945 – 1970	78	5145
1971 – 1978	158	8969
1979 – 1988	212	17346
1989 – 2002	289	29408
2003 – 2014	271	32901
nie ustalono	3	187

Źródło: GUS 2003 i 2016.

RYCINA 31: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania zamieszkane według okresu budowy do 2014 roku.

Źródło: GUS 2003 i 2016.

Na podstawie wyników badań z *Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań* z 2002 roku oraz na podstawie danych z 2014 roku można obliczyć, że spośród ówczesnych 2924 mieszkań zlokalizowanych na terenie gminy aż 65,42 % wybudowano przed 1945 rokiem, z czego 62,36 % powstało przed 1918 rokiem. Większość z nich obecnie wymaga kapitalnych remontów. Dla porównania na terenie powiatu ząbkowickiego i województwa dolnośląskiego dane te prezentują się następująco:

- powiat ząbkowicki: przed 1945 rokiem – 64,65 %, z czego 61,02 % przed 1918 rokiem;
- województwo dolnośląskie: przed 1945 rokiem – 39,59 %, z czego 53,25 % przed 1918 rokiem.

Dane te prezentuje poniższa tabela.

TABELA 104: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura zasobów mieszkaniowych według wieku w 2014 roku.

Okres budowy mieszkania	Ilość mieszkań (%)			Powierzchnia użytkowa (%)		
	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
przed 1918 rokiem	**40,80**	39,45	21,08	**36,59**	35,96	18,84
1918 – 1944	**24,62**	25,20	18,51	**23,52**	26,72	18,12
1945 – 1970	**2,67**	7,59	11,25	**2,18**	4,98	7,52
1971 – 1978	**5,40**	6,78	12,00	**3,81**	4,88	9,10
1979 – 1988	**7,25**	7,40	12,69	**7,36**	7,44	12,10
1989 – 2002	**9,88**	4,88	8,23	**12,48**	7,74	10,28
2003 – 2012	**9,27**	7,85	15,55	**13,97**	11,47	23,44
nie ustalono	**0,10**	0,83	0,69	**0,08**	0,82	0,58

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003 i 2016.

TABELA 105: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zasoby mieszkaniowe w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Zasoby mieszkaniowe
Liczba budynków mieszkalnych	1587
Liczba mieszkań	2924
Liczba izb	11870
Powierzchnia użytkowa (m²)	235554

Źródło: GUS 2016.

TABELA 106: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wskaźniki charakteryzujące warunki zamieszkania w 2014 roku.

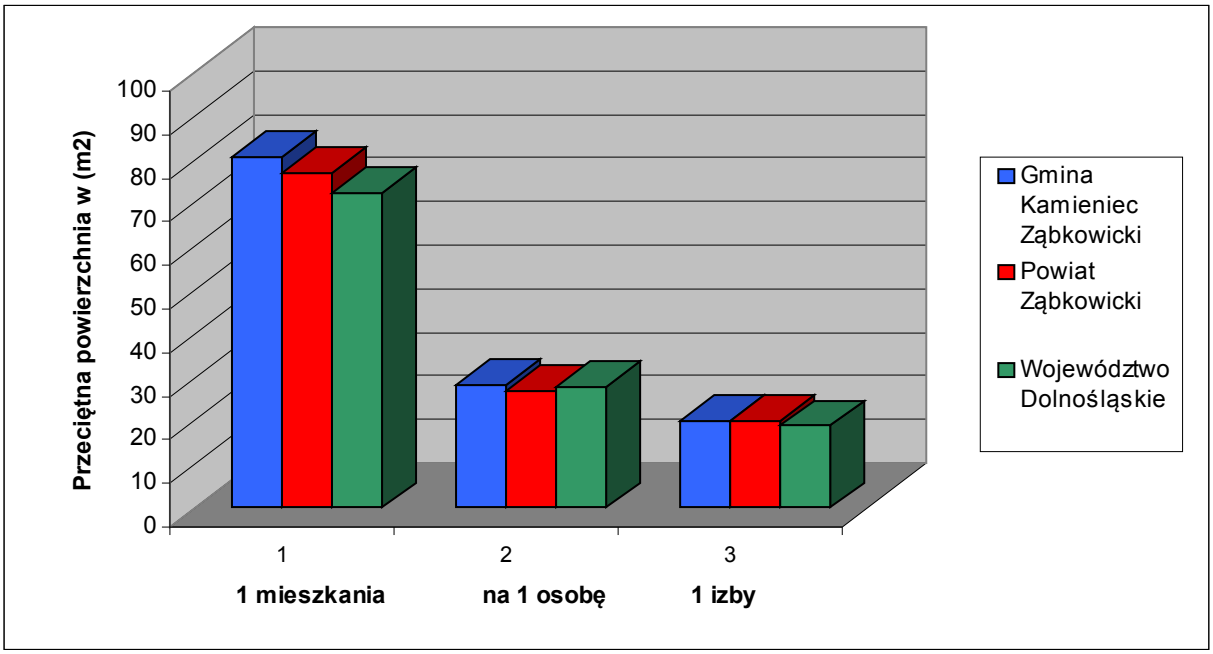
Przeciętna:	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Powierzchnia użytkowa w m² 1 mieszkania	**80,56**	76,76	72,19
Powierzchnia użytkowa w m² 1 izby	**19,84**	19,93	18,78
Liczba izb w 1 mieszkaniu	**4,06**	3,85	3,84
Powierzchnia użytkowa w m² na 1 osobę	**28,05**	27,00	27,88
Liczba osób w 1 mieszkaniu	**2,87**	2,84	2,59
Liczba osób w 1 izbie	**0,71**	0,74	0,67
Liczba mieszkań na 1000 mieszkańców	**348,18**	351,76	386,25

Źródło: obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Wskaźniki statystyczne dotyczące warunków zamieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki są charakterystyczne dla gmin wiejskich, a tym bardziej położonych na Śląsku, Ziemi Lubuskiej czy Pomorzu, gdzie większość (a przynajmniej znaczna część) zabudowy stanowi jeszcze tkanka powstała przed 1945 rokiem. Wskaźniki te odznaczają się korzystniejszymi uwarunkowaniami na tle powiatu i województwa (zwłaszcza w stosunku do gmin typowo miejskich) w zakresie powierzchni użytkowej tkanki mieszkaniowej oraz liczby izb, a mniej korzystnymi odnośnie do przeciętnej liczby osób na 1 mieszkanie czy liczby mieszkań na 1000 mieszkańców. Powodem tego stanu jest przede wszystkim znacznie większa kubatura przeciętnego zabudowania na wsi, ale także fakt, że

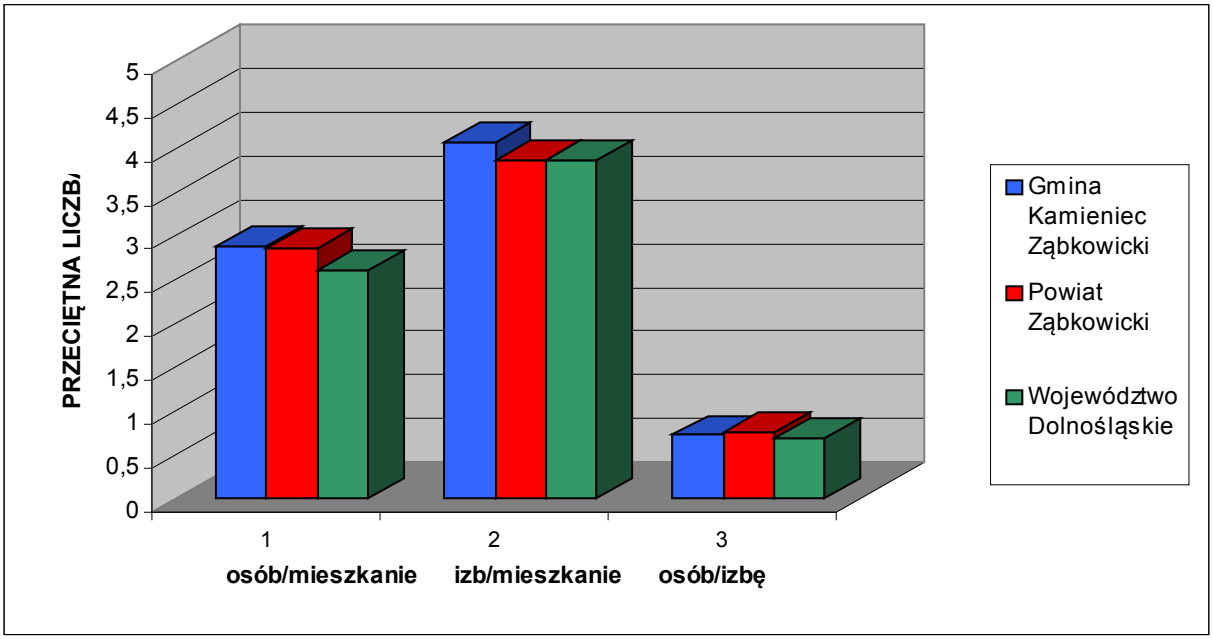
liczebność przeciętnego gospodarstwa domowego na wsi jest większa od tego w mieście. Nie bez znaczenia jest również jakość mieszkań, a zwłaszcza wiek substancji mieszkaniowej, który obniża standard zamieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki.

RYCINA 32: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wybrane wartości charakteryzujące warunki zamieszkania w 2014 roku (I).

Źródło: obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 33: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wybrane wartości charakteryzujące warunki zamieszkania w 2014 roku (II).

Źródło: obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

5. 2. Własność komunalna.

W 2015 roku własnością komunalną objęte były 232 mieszkania, składające się z 671 izb, o łącznej powierzchni użytkowej wynoszącej 12069,07 m². Zarządza nimi Zakład Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej w Kamieńcu Ząbkowickim.

TABELA 107: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – komunalne zasoby mieszkaniowe w 2015 roku.

Wyszczególnienie	Własność Gminy	% ogółu zasobów
Mieszkania	232	7,93
Izby	671	5,65
Powierzchnia użytkowa w m²	12069,07	5,12

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Własność komunalna stanowi 5,12 % ogółu zasobów mieszkaniowych na terenie gminy. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania komunalnego wynosi 52,02 m² i składa się średnio z 2,89 izb, zaś przeciętna powierzchnia 1 komunalnej izby mieszkalnej wynosi 17,99 m². Z użytkowania planuje się wyłączyć 3 mieszkania. Obecnie na przydział mieszkania komunalnego oczekuje 49 osób. Powyższe oznacza, że konieczna staje się budowa dodatkowych mieszkań komunalnych i/lub socjalnych.

5. 3. Standard mieszkań.

TABELA 108: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania zamieszkane według powierzchni użytkowej w 2002 roku.

Powierzchnia użytkowa w m²	Liczba mieszkań
poniżej 30	106
30 – 39	152
40 – 49	308
50 – 59	444
60 – 79	709
80 – 99	317
100 – 119	266
120 i więcej	351

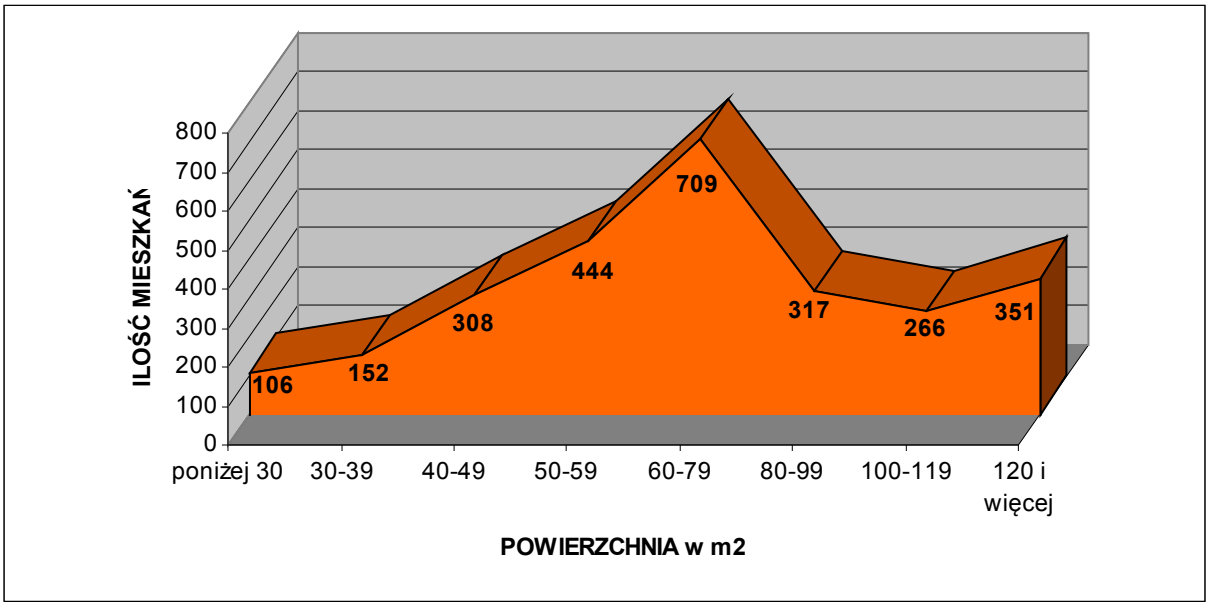
Źródło: GUS 2003.

Na podstawie wyników badań z *Powszechnego Spisu Ludności i Mieszkań* z 2002 roku można obliczyć, że stosunkowo najwięcej mieszkań w całej gminie Kamieniec Ząbkowicki (26,72 %) ma powierzchnię użytkową w granicach od 60 do 79 m². Generalnie mieszkania o powierzchni użytkowej do 50 m² stanowią tu 21,33 % ogółu, od 50 m² do 100 m² – 55,41 %, a powyżej 100 m² – 23,26 %. Dla porównania na terenie powiatu ząbkowickiego i województwa dolnośląskiego dane te prezentują się następująco:

- powiat ząbkowicki: do 50 m² – 32,64 %, od 50 m² do 100 m² – 45,44 %, powyżej 100 m² – 21,92 %;
- województwo dolnośląskie: do 50 m² – 38,74 %, od 50 m² do 100 m² – 46,80 %, powyżej 100 m² – 14,46 %.

Dane te prezentują poniższa rycina i tabela.

RYCINA 34: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania zamieszkane według powierzchni użytkowej w 2002 roku.

Źródło: GUS 2003.

TABELA 109: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura mieszkań zamieszkanych według powierzchni w 2002 roku.

Powierzchnia użytkowa w m²	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
poniżej 30	**4,00**	5,04	5,68
30 – 39	**5,73**	11,56	13,65
40 – 49	**11,61**	16,03	19,41
50 – 59	**16,74**	13,10	17,63
60 – 79	**26,72**	20,43	21,43
80 – 99	**11,95**	11,92	7,74
100 – 119	**10,03**	9,05	6,01
120 i więcej	**13,23**	12,87	8,45

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003.

TABELA 110: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyposażenie mieszkań zamieszkanych w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Ilość mieszkań wyposażonych
Wodociąg z sieci	2812
Ustęp spłukiwany ogółem	2616
Łazienka	2527
Centralne ogrzewanie indywidualne	1963
Gaz z sieci	–

Źródło: GUS 2016.

TABELA 111: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura wyposażenia mieszkań zamieszkanych w 2014 roku – ogółem.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Wodociąg z sieci	**96,17**	96,78	98,53
Ustęp spłukiwany ogółem	**89,47**	91,86	94,55
Łazienka	**86,42**	87,58	92,29
Centralne ogrzewanie indywidualne	**67,13**	67,91	80,79
Gaz z sieci	**–**	41,97	65,13

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Z powyższych danych wynika, że mieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki charakteryzują się mniej korzystnym wyposażeniem w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, w porównaniu z przeciętnymi uwarunkowaniami na terenie powiatu ząbkowickiego i województwa dolnośląskiego. W większości przypadków, zwłaszcza w stosunku do całego województwa, są to dość wyraźne różnice. Główne przyczyny takiego stanu to przede wszystkim: częściowy brak sieci wodociągowej, brak sieci kanalizacyjnej poza Kamieńcem Ząbkowickim, oraz co jeszcze oczywiste na terenach wiejskich – brak centralnych systemów ogrzewania.

TABELA 112: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura wyposażenia mieszkań zamieszkanych w 2014 roku – tereny wiejskie.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Wodociąg z sieci	**96,17**	94,53	95,82
Ustęp spłukiwany ogółem	**89,47**	88,55	91,27
Łazienka	**86,42**	83,91	87,38
Centralne ogrzewanie indywidualne	**67,13**	66,36	74,46
Gaz z sieci	**–**	2,31	13,48

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

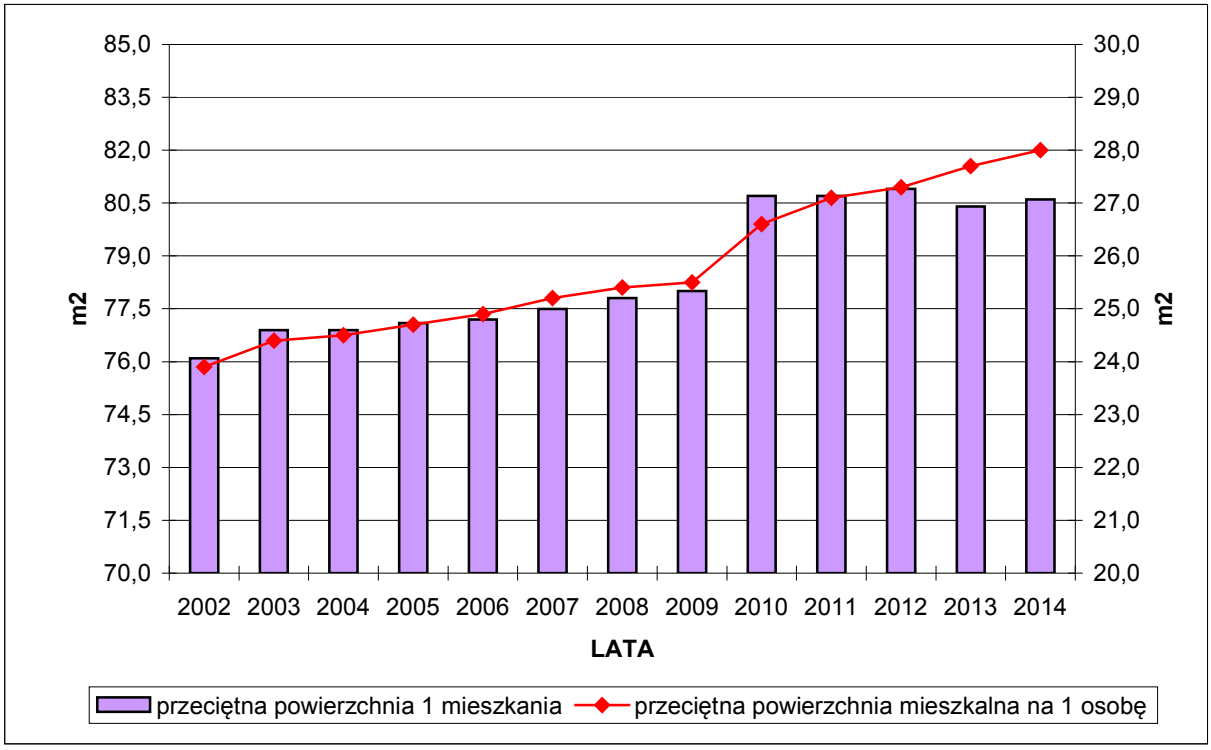
Analiza danych, dotyczących wyposażenia mieszkań w podstawowe elementy infrastruktury technicznej, sporządzona tylko dla terenów wiejskich pokazuje, że wskaźniki w gminie Kamieniec Ząbkowicki są pod każdym względem (poza gazem z sieci) korzystniejsze od przeciętnej w powiecie i już tylko nieznacznie mniej korzystne (poza dostępem do wodociągu) od średniej w województwie.

TABELA 113: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dynamika kształtowania się przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w latach 2002 – 2014.

Rok	Przeciętna powierzchnia 1 mieszkania w m²	Przeciętna powierzchnia mieszkalna na 1 osobę w m²
2002	76,1	23,9
2003	76,9	24,4
2004	76,9	24,5
2005	77,1	24,7
2006	77,2	24,9
2007	77,5	25,2
2008	77,8	25,4
2009	78,0	25,5
2010	80,7	26,6
2011	80,7	27,1
2012	80,9	27,3
2013	80,4	27,7
2014	80,6	28,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 35: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dynamika kształtowania się przeciętnej powierzchni użytkowej mieszkań w latach 2002 – 2014.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

5. 4. Budownictwo mieszkaniowe.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki w 2014 roku oddano do użytku 6 mieszkań, składających się z 27 izb. Łączna powierzchnia użytkowa nowo oddanych mieszkań wyniosła 846 m². Wszystkie mieszkania oddano w systemie indywidualnym. Obecnie przeciętna cena 1 m² terenu przeznaczonego pod budownictwo mieszkaniowe waha się w przedziale od 25 do 30 złotych. Jej konkretny poziom jest uzależniony od lokalizacji i stopnia uzbrojenia.

TABELA 114: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – mieszkania oddane do użytku w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Mieszkania oddane do użytku ogółem na 1000 ludności	**0,71**	1,41	4,80
Mieszkania oddane do użytku w budownictwie indywidualnym na 1000 ludności	**0,71**	1,11	1,96
Nowe izby mieszkalne ogółem na 1000 ludności	**3,22**	6,85	18,12
Nowe izby mieszkalne w budownictwie indywidualnym na 1000 ludności	**3,22**	6,18	10,03
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 nowego mieszkania w m²	**141,00**	122,08	89,97
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 nowego mieszkania w budownictwie indywidualnym w m²	**141,00**	143,85	135,20
Przeciętna ilość izb w nowym mieszkaniu	**4,50**	4,86	3,78
Przeciętna ilość izb w nowym mieszkaniu w budownictwie indywidualnym	**4,50**	5,56	5,11

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

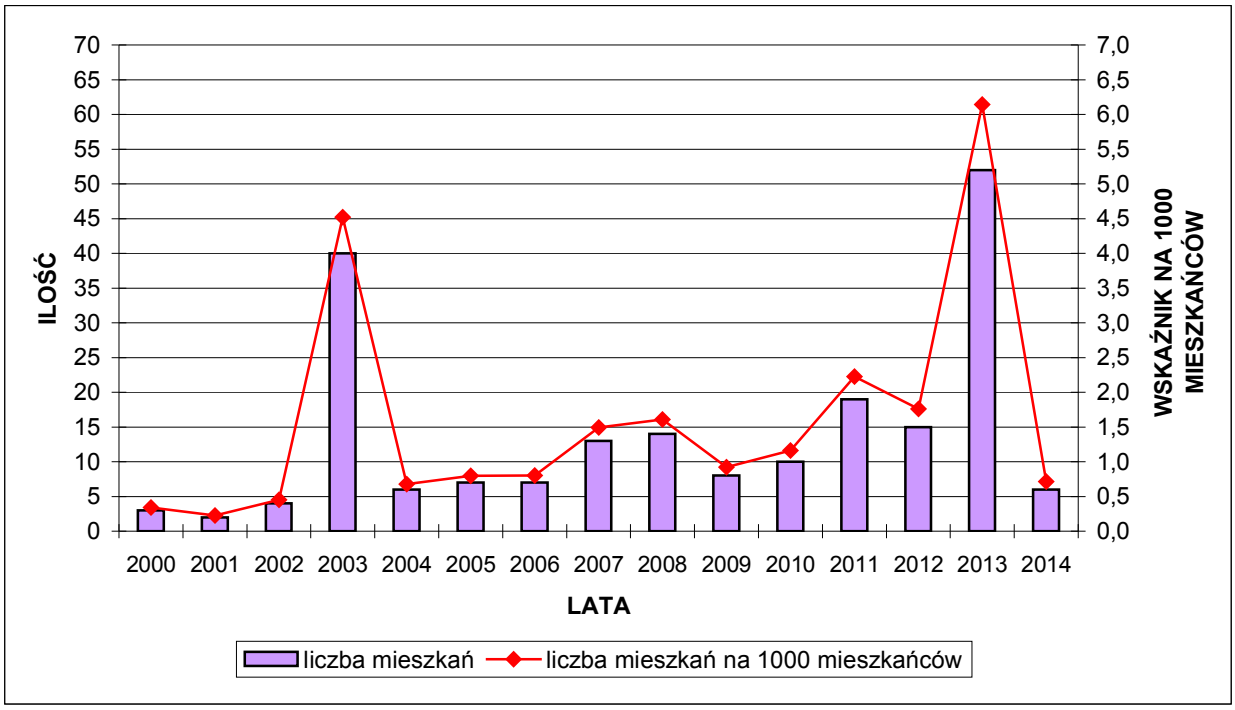
W 2014 roku wskaźnik ilości nowych mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców był w gminie Kamieniec Ząbkowicki znacznie niższy od wartości charakteryzującej powiat ząbkowicki (2–krotnie) i województwo dolnośląskie (blisko 7–krotnie). W przypadku budownictwa indywidualnego różnice we wskaźnikach spłaszczyły się, ale nadal były wyraźnie niższe w stosunku do porównywanych jednostek. Przeciętna powierzchnia nowo oddanego mieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki była wyższa zarówno od wartości charakteryzującej powiat jak i województwo, przede wszystkim ze względu na fakt, że w odróżnieniu od porównywanych jednostek wszystkie nowe mieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki były oddane w systemie budownictwa jednorodzinnego, charakteryzującego się zazwyczaj większą powierzchnią użytkową od mieszkań w blokach wielorodzinnych. Wskaźniki obejmujące przeciętną powierzchnię nowo oddanego mieszkania tylko w budownictwie indywidualnym oznaczają, że średnia dla gminy była już zbliżona do porównywanych wartości.

TABELA 115: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – budownictwo mieszkaniowe w latach 2000 – 2014.

Rok	Liczba mieszkań oddanych do użytku	Powierzchnia użytkowa mieszkań oddanych do użytku w m²	Liczba mieszkań oddanych do użytku na 1000 mieszkańców		
			Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
2000	3	316	0,34	b.d.	b.d.
2001	2	201	0,23	b.d.	b.d.
2002	4	553	0,45	1,36	2,45
2003	40	5101	4,52	2,85	3,64
2004	6	786	0,68	1,10	2,24
2005	7	1063	0,80	1,34	2,38
2006	7	813	0,80	1,39	3,18
2007	13	1901	1,50	1,64	3,15
2008	14	2117	1,61	1,41	4,34
2009	8	1121	0,92	1,60	4,92
2010	10	1503	1,16	0,92	4,37
2011	19	1523	2,22	1,16	3,62
2012	15	1844	1,76	1,75	5,15
2013	52	2939	6,15	2,12	5,65
2014	6	846	0,71	1,41	4,80

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016

RYCINA 36: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – budownictwo mieszkaniowe w latach 2000 – 2014.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016

Należy nadmienić, że wskaźniki zaprezentowane dla 2014 roku nie są tylko obrazem sytuacji w danym roku, ale także odzwierciedleniem dłuższych tendencji. Pomimo tego, że gmina Kamieniec Ząbkowicki jest potencjalnie atrakcyjnym miejscem pod względem osadnictwa, nie przekłada się to na liczbę nowych mieszkań oddanych do użytku, chociażby na skalę zbliżoną do przeciętnej w województwie (wskaźnik na 1000 mieszkańców) obserwowaną w ostatnich 15 latach. Należy więc promować osadnicze walory gminy, w tym tereny przeznaczone pod budownictwo mieszkaniowe, licząc z jednej strony na uniknięcie odpływu własnej społeczności, a z drugiej na napływ nowych osadników, najlepiej w wieku produkcyjnym i rozrodczym, co nie jest bez znaczenia ze względu na niekorzystne wskaźniki demograficzne. Jednocześnie wskazane jest prowadzenie wyważonej polityki w zakresie wyznaczania miejsc pod budownictwo mieszkaniowe. Zbytnie nasycenie możliwości realizacji zabudowy mieszkaniowej w poszczególnych jednostkach osadniczych może skutkować mniejszym zainteresowaniem ze strony potencjalnych osadników, a więc obniżyć wartość gruntów i wpłynąć niekorzystnie na finanse gminy, np.: ze względu na nieuzasadnioną konieczność rozbudowy infrastruktury technicznej.

W zakresie osadnictwa i budownictwa mieszkaniowego należałoby określić następujące, strategiczne kierunki rozwoju:

- adaptację i modernizacje, a więc podnoszenie wartości użytkowych istniejącej substancji mieszkaniowej;
- dopuszczenie przekształceń funkcji pierwotnych (zabudowy zagrodowej) do funkcji usług lokalnych;
- wymianę zużytej zabudowy w obrębie dotychczasowego siedliska;
- kształtowanie nowej zabudowy w ramach strefy dopuszczalnego zainwestowania – tworzenie zabudowy zwartej (wypełnianie istniejących luk, enklaw, realizacja zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zainwestowanych wzdłuż istniejących dróg);
- ograniczenie możliwości wyznaczania nowych terenów zabudowy na obszarach systemu terenów otwartych;
- preferowanie regionalnych cech architektonicznych w budownictwie;
- realizację zabudowy usługowej i gospodarczej z dostosowaniem formy architektonicznej do otaczającej zabudowy i krajobrazu;
- uzupełnienie niezbędnego zakresu usług podstawowych.

Za jednostki rozwojowe w gminie Kamieniec Ząbkowicki uznać należy miejscowości największe i zarazem koncentrujące już wykształcone funkcje usługowe oraz wyposażone w podstawową infrastrukturę techniczną. Poza Kamieńcem Ząbkowickim są to przede wszystkim wsie Starczów i Doboszowice. Kluczowe atuty dla rozwoju osadnictwa w postaci bliskości miasta Ząbkowice Śląskie oraz dostępu do publicznej komunikacji kolejowej posiadają miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki, Starczów i Suszka. Pozostałe miejscowości charakteryzują się zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem w kontekście realizacji nowych obiektów mieszkaniowych ze względu na fizjografię terenu (np.: zagrożenia powodziowe, trudności z rozwojem funkcji rolniczych, itp.) oraz z powodu niedostatku infrastruktury technicznej i społecznej. Miejscowości położone w bezpośrednim pobliżu zbiorników wodnych, w tym te najmniejsze, powinno się promować w kontekście budownictwa mieszkaniowo – usługowego (turystyka) oraz letniskowego. Cieszyć się mogą one także popytem na budownictwo rezydencjonalne, którego pierwsze, jeszcze nieliczne ruchy można już obserwować. Dla terenów preferowanego rozwoju funkcji mieszkaniowych należy przyjmować zasadę wyprzedzającego wyposażania ich w niezbędne urządzenia infrastruktury technicznej. Należy również umożliwić lokalizację działalności usługowych, zwłaszcza usług podstawowych, dopuszczając realizacje usług w formie wbudowanej lub wolnostojącej.

6. GOSPODARKA.

6. 1. Rolnictwo.

6.1.1. Użytkowanie gruntów w rolnictwie.

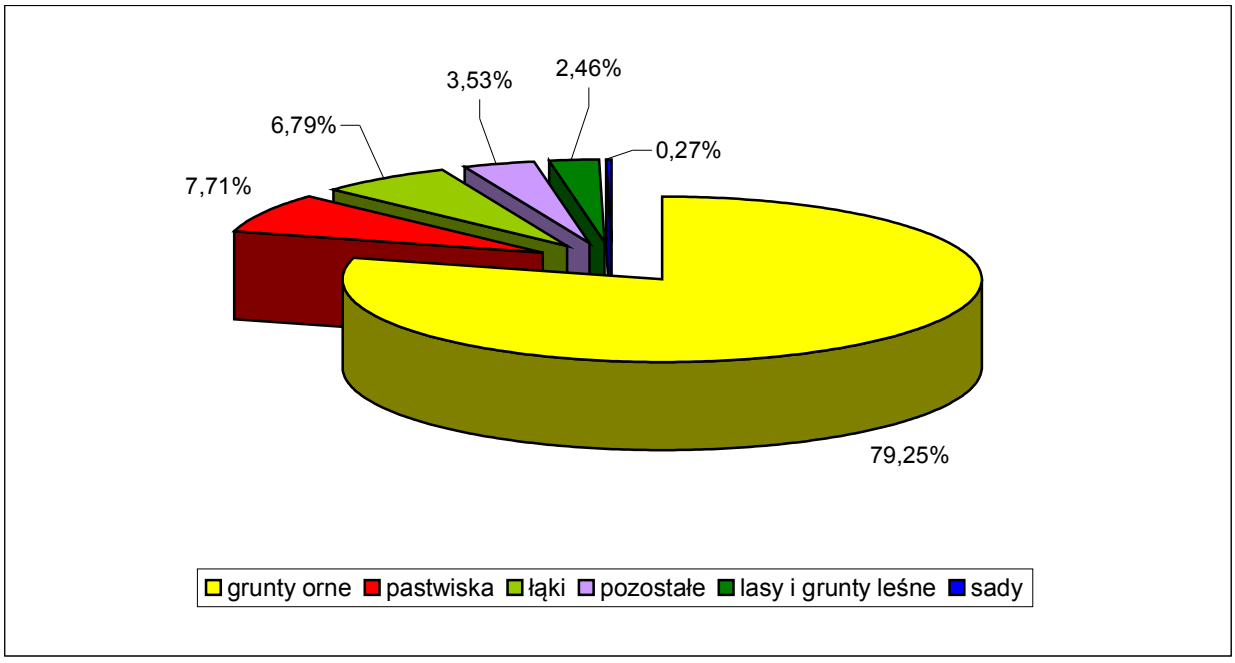
Sektor rolniczy stanowi obecnie jedną z głównych funkcji w strukturze gospodarczej gminy. Przeważają małe i średnie gospodarstwa rolne, zajmujące się głównie uprawą ziemi oraz hodowlą. Współpracują na terenie gminy z licznymi podmiotami gospodarczymi. Według danych z *Powszechnego Spisu Rolnego 2010* przeciętne gospodarstwo prowadzące działalność rolniczą w gminie Kamieniec Ząbkowicki posiadało areał 14,40 ha.

TABELA 116: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – użytkowanie gruntów[86] w gospodarstwach indywidualnych[87] w ha w 2016 roku.

Powierzchnia ogólna	Użytki rolne					Lasy i grunty leśne	Pozostałe grunty i nieużytki
	Razem	w tym					
		grunty orne	sady	łąki	pastwiska		
3374	3172	2674	9	229	260	83	119

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

RYCINA 37: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach indywidualnych w 2016 roku.

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[86] Według ewidencji gruntów, 2016.
[87] Za gospodarstwo indywidualne uważa się gospodarstwo będące własnością lub znajdujące się w użytkowaniu osoby fizycznej lub grupy osób. Dane obejmują grunty będące własnością osób fizycznych, wchodzące w skład gospodarstw rolnych.

Według powyższego zestawienia gospodarstwa indywidualne stanowią 35,16 % ogólnej powierzchni gminy[88]. Użytki rolne stanowią 94,01 % ogólnej powierzchni gruntów gospodarstw indywidualnych, lasy i grunty leśne 2,46 %, a pozostałe ziemie oraz nieużytki 3,53 %. Natomiast struktura użytków rolnych będących we władaniu gospodarstw indywidualnych kształtowała się w następujący sposób:

- grunty orne – 84,30 %;
- sady – 0,28 %;
- łąki – 7,22 %;
- pastwiska – 8,20 %.

Udział gospodarstw indywidualnych w stosunku do ogólnej powierzchni poszczególnych elementów kształtujących przestrzeń gminy Kamieniec Ząbkowicki przedstawia się w następujący sposób:

- użytki rolne razem – 46,67 %;
- grunty orne – 46,99 %;
- sady – 34,62 %;
- łąki – 51,12 %;
- pastwiska – 41,14 %;
- lasy i grunty leśne – 14,93 %;
- pozostałe grunty – 4,14 %.

6.1.2. Charakterystyka gospodarstw rolnych.

TABELA 117: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rozkład gospodarstw rolnych[89] według miejscowości w 2016 roku.

Miejscowość	Liczba gospodarstw rolnych
Byczeń	33
Chałupki	40
Doboszowice	111
Kamieniec Ząbkowicki I	120
Kamieniec Ząbkowicki II	49
Mrokocin	24
Ożary	95
Pomianów Górny	30
Sławęcin	16
Sosnowa	41
Starczów	67
Suszka	18
Śrem	17
Topola	40

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

[88] Powierzchnia ewidencyjna bez uwzględnienia powierzchni wyrównawczej.
[89] Liczba gospodarstw ogółem niezależnie od formy działalności (tylko rolnicza, częściowo rolnicza i poza rolnicza, w tym osoby fizyczne).

TABELA 118: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura powierzchni gospodarstw rolnych[90] w 2016 roku.

Powierzchnia gospodarstwa w ha	Ilość gospodarstw	Struktura (%)
do 1 ha	1062	
1 – 5	547	78,03
5 – 10	62	8,84
10 – 20	47	6,70
20 – 50	34	4,85
Powyżej 50 ha	11	1,57

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Według danych z *Powszechnego Spisu Rolnego 2010* na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonowało ogółem 671 gospodarstw rolnych, z czego 581 prowadziło działalność rolniczą. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa rolnego ogółem wyniosła 12,54 ha, natomiast gospodarstwa rolnego prowadzącego działalność rolniczą 14,40 ha. Wśród gospodarstw rolnych ogółem przeciętna powierzchnia użytków rolnych wyniosła 12,10 ha, zaś wśród gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą 13,94 ha. Przeciętna powierzchnia gospodarstwa indywidualnego wyniosła 6,63 ha, natomiast gospodarstwa indywidualnego prowadzącego działalność rolniczą 7,58 ha. Wśród gospodarstw indywidualnych przeciętna powierzchnia użytków rolnych wyniosła 6,29 ha, zaś wśród gospodarstw indywidualnych prowadzących działalność rolniczą 7,24 ha. Powyższe wartości dotyczące gospodarstw rolnych ogółem, w tym prowadzących działalność rolniczą, są wyższe od średniej w powiecie i województwie, zaś dane dotyczące gospodarstw indywidualnych są niższe od porównywanych jednostek.

TABELA 119: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – średnia powierzchnia gospodarstw rolnych w 2010 roku w ha.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego ogółem	**12,54**	24,49	10,77
Średnia powierzchnia gospodarstwa rolnego prowadzącego działalność rolniczą	**14,40**	12,06	12,31
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych ogółem	**12,10**	10,13	9,27
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach rolnych prowadzących działalność rolniczą	**13,94**	11,50	11,32
Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego ogółem	**6,63**	21,91	8,34
Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego prowadzącego działalność rolniczą	**7,58**	9,04	9,58
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych ogółem	**6,29**	7,57	7,20
Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach indywidualnych prowadzących działalność rolniczą	**7,24**	8,59	9,00

Źródło: GUS (*Powszechny Spis Rolny 2010*), 2011.

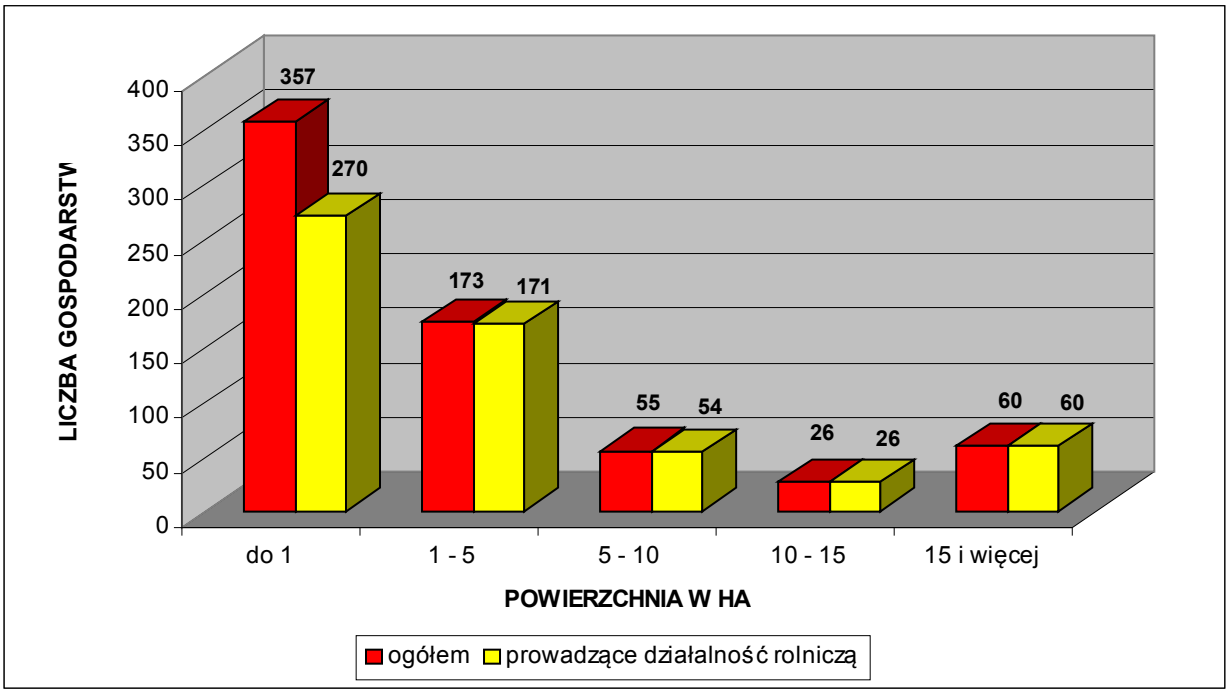
[90] Liczba gospodarstw ogółem niezależnie od formy działalności (tylko rolnicza, częściowo rolnicza i poza rolnicza, w tym osoby fizyczne).

TABELA 120: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gospodarstwa rolne w 2010 roku.

Powierzchnia gospodarstwa w ha	Ilość gospodarstw	
	ogółem	w tym prowadzące działalność rolniczą
do 1	357	270
1 – 5	173	171
5 – 10	55	54
10 – 15	26	26
Powyżej 15	60	60

Źródło: GUS (*Powszechny Spis Rolny 2010*), 2011.

RYCINA 38: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka struktury agrarnej w 2010 roku.

Źródło: GUS (*Powszechny Spis Rolny 2010*), 2011.

Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą stanowiły 86,59 % ogólnej liczby gospodarstw. Gospodarstwa o areale do 1 ha stanowiły 53 % ogólnej liczby gospodarstw rolnych w gminie. Spośród 357 gospodarstw z tej kategorii 270, to jest 75,63 %, prowadziło działalność rolniczą. Gospodarstwa bardzo małe, o areale od 1 do 5 ha, stanowiły 26 % ogółu gospodarstw rolnych w gminie. Spośród 173 gospodarstw z tej kategorii 171, to jest aż 98,84 %, prowadziło działalność rolniczą. Do przedziału od 5 do 10 ha kwalifikuje się 8 % gospodarstw. W tej kategorii także niemal wszystkie gospodarstwa (98,18 %) prowadziły działalność rolniczą. Gospodarstwa średnie jak na polskie warunki, czyli o powierzchni od 10 do 15 ha to blisko 4 % ogółu, a gospodarstwa duże o areale powyżej 15 ha stanowią 9 % ogółu. W tych ostatnich, największych kategoriach wszystkie gospodarstwa prowadziły działalność rolniczą. Analizując powyższe należy przyjąć, że jak na dzisiejsze realia rynku rolnego struktura obszarowa gospodarstw rolnych jest bardzo rozdrobniona czego potwierdzeniem jest fakt, że aż 87 % z ogółu gospodarstw oraz 85 % gospodarstw prowadzących działalność rolniczą posiada areał mniejszy niż 10 ha. Większość małych gospodarstw poszukuje i będzie poszukiwać dodatkowych, pozarolniczych źródeł dochodu.

Aby sprostać realiom współczesnej gospodarki rynkowej należy przyspieszyć tempo restrukturyzacji sektora rolniczego, celem poprawy struktury agrarnej gospodarstw.

TABELA 121: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura gospodarstw rolnych w 2010 roku.

Powierzchnia w ha	Gospodarstwa rolne ogółem (%)			Prowadzące działalność rolniczą (%)		
	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
do 1	**53,20**	41,85	40,57	**46,47**	34,52	27,87
1 – 5	**25,78**	26,22	30,67	**29,43**	29,23	36,12
5 – 10	**8,20**	13,09	12,79	**9,29**	14,80	15,88
10 – 15	**3,87**	6,70	5,84	**4,48**	7,61	7,34
Powyżej 15	**8,94**	12,15	10,13	**10,33**	13,85	12,79

Źródło: GUS (*Powszechny Spis Rolny 2010*), 2011.

Struktura gospodarstw rolnych ogółem jak i tylko gospodarstw prowadzących działalność rolniczą w gminie Kamieniec Ząbkowicki odbiega od średniej w powiecie i województwie. Analizowana gmina posiada mniej korzystną, czyli bardziej rozdrobnioną strukturę gospodarstw (ogółem i prowadzących działalność rolniczą), z dominacją gospodarstw bardzo małych, w porównaniu z całym powiatem ząbkowickim i województwem dolnośląskim. Dla przykładu średnia ilość gospodarstw (ogółem i prowadzących działalność rolniczą) o powierzchni ponad 10 ha jest na terenie całego powiatu i województwa o około 50 % wyższa od średniej w gminie Kamieniec Ząbkowicki.

TABELA 122: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2010 roku.

Grupa obszarowa użytków rolnych w ha	Gospodarstwa rolne ogółem		Prowadzące działalność rolniczą	
	ha	%	ha	%
do 1	211,42	2,51	172,68	2,06
1 – 5	441,52	5,25	437,63	5,23
5 – 10	448,93	5,34	443,58	5,30
10 – 15	329,66	3,92	329,66	3,94
Powyżej 15	6980,39	82,98	6980,39	83,46

Źródło: GUS (*Powszechny Spis Rolny 2010*), 2011.

Spośród 8411,92 ha użytków rolnych będących we władaniu gospodarstw rolnych ogółem 8363,94 ha, to jest 99,43 %, znajdowało się w rękach gospodarstw prowadzących działalność rolniczą. 495 gospodarstw prowadzących działalność rolniczą o areale do 10 ha (85 % ogółu) skupiało w swoim władaniu 1053,89 ha spośród 8363,94 ha ogólnej powierzchni użytków wszystkich gospodarstw, czyli tylko około 13 %. Natomiast 86 gospodarstw (blisko 6–krotnie mniej) prowadzących działalność rolniczą o areale większym niż 10 ha (15 % ogółu) skupia w swoim władaniu aż 7310,05 ha spośród 8363,94 ha ogólnej powierzchni użytków wszystkich gospodarstw, czyli 87 %. Koniecznym jest więc przekwalifikowanie przynajmniej części ludności rolniczej pracującej w najmniejszych gospodarstwach. Głównym problemem dla miejscowych rolników, pomijając lokalne warunki naturalne czy klęski żywiołowe, jest zmienna rentowność produkcji rolniczej oraz brak szerszej

możliwości podjęcia zajęć pozarolniczych. Od 2004 roku stan ten ulega przynajmniej częściowej poprawie dzięki dopłatom bezpośrednim do produkcji rolnej, pochodzącym ze wspólnotowego budżetu Unii Europejskiej.

Według danych z *Powszechnego Spisu Rolnego* z 2002 roku gospodarstwa rolne z terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki dysponowały:

- 326 ciągnikami (w 2010 roku było również 326 ciągników i posiadało je 215 gospodarstw);
- 24 samochodami ciężarowymi;
- 46 kombajnami zbożowymi;
- 7 kombajnami buraczanymi;
- 4 kombajnami ziemniaczanymi.

Ponadto wyposażenie miejscowych gospodarstw rolnych obejmowało wówczas następujące budowle służące działalności rolniczej:

- stodoły – o powierzchni łącznej 39357 m²;
- budynki wielofunkcyjne – 17104 m²;
- obory – 13156 m²;
- wiaty – 9244 m²;
- chlewnie – 8440 m²;
- garaże – 5959 m²;
- kurniki – 4091 m²;
- inne pomieszczenia – 4592 m².

Rozkład gospodarstw według wykształcenia osoby kierującej gospodarstwem przedstawiał się wówczas następująco:

- wyższe rolnicze – 5 gospodarstw;
- policealne rolnicze – 0;
- średnie zawodowe rolnicze – 63;
- zasadnicze zawodowe rolnicze – 51;
- kurs rolniczy – 127;
- brak wykształcenia rolniczego – 568.

Według danych z *Powszechnego Spisu Rolnego* z 2010 roku struktura dochodów analizowanych gospodarstw rolnych przedstawiała się następująco:

- z działalności rolniczej – 580 gospodarstw;
- z emerytury i renty – 230;
- z pozarolniczej działalności gospodarczej – 220;
- z pracy najemnej – 71;
- z niezarobkowych źródeł utrzymania – 35,

oraz

- bez dochodów z niezarobkowych źródeł utrzymania – 636 gospodarstw;
- bez dochodów z pracy najemnej – 600;
- bez dochodów z pozarolniczej działalności gospodarczej – 451;
- bez dochodów z emerytury i renty – 441;
- bez dochodów z działalności rolniczej – 91.

6.1.3. Jakość gleb, uprawy i hodowla.

Pod względem jakości gleb wyrażonej klasyfikacją bonitacyjną gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada dość dobre warunki do produkcji rolniczej. Udział gruntów ornych reprezentujących I i II klasę bonitacyjną jest śladowy i wynosi 4 %. Grunty orne dobrej jakości, będące w III klasie bonitacyjnej stanowią 30 %. Grunty orne średniej jakości czyli IV klasy bonitacyjnej to 51 % ogółu, zaś grunty orne słabe i bardzo słabe V i VI klasy bonitacyjnej stanowią 15 % ogółu gruntów ornych. Natomiast udział użytków zielonych (sady, łąki i pastwiska), będących w II klasie bonitacyjnej wynosi zaledwie 1 %, natomiast w III klasie bonitacyjnej wynosi 21 %. Użytki zielone średniej jakości czyli IV klasy bonitacyjnej to aż 46 % ogółu, zaś użytki zielone słabe i bardzo słabe V i VI klasy bonitacyjnej stanowią 32 % ogółu użytków zielonych. Charakterystyki jakości rolniczej przestrzeni produkcyjnej (RPP) dokonuje się w oparciu o metodykę waloryzacji opracowaną przez Instytut Upraw, Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy w Puławach (IUNG Puławy). Instytut ten ocenia jakość RPP za pomocą syntetycznego wskaźnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej (WWRPP). Wskaźnik ten agreguje w sobie jakość głównych elementów środowiska wpływających na warunki produkcji rolnej, to jest: warunków wodnych, rzeźby terenu, tak zwanego agroklimatu (temperatura, nasłonecznienie i opady) oraz jakości gleb. Ogólny wskaźnik WWRPP oblicza się poprzez zsumowanie czterech ww. wskaźników cząstkowych. Wskaźnik ten bardzo dobrze odzwierciedla potencjał rolniczej przestrzeni produkcyjnej, o czym świadczy jego wysoka korelacja z plonami głównych roślin uprawnych. Największy wpływ na jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej wywiera bonitacja gleb, bowiem aż w 65 – 75 % decyduje ona o wielkości wskaźnika WWRPP. Wskaźnik obliczony dla całej Polski wynosi 66,6 pkt, dla województwa dolnośląskiego – 74,9 pkt (jeden z najwyższych w kraju), zaś dla gminy Kamieniec Ząbkowicki 80,5 pkt.

TABELA 123: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odsetek gruntów ornych i użytków zielonych, będących w najlepszych klasach bonitacyjnych (klasy I – III) według miejscowości[91].

Miejscowość (obręb)	Odsetek użytków rolnych w I – III klasie bonitacyjnej[92]	
	Grunty orne	Użytki zielone
Byczeń	7,34	13,71
Chałupki	20,81	3,32
Doboszowice	30,35	14,36
Kamieniec Ząbkowicki I	40,17	24,84
Kamieniec Ząbkowicki II	21,78	15,40
Mrokocin	19,53	19,05
Ożary	13,10	16,37
Pilce	80,46	38,93
Pomianów Górny	89,93	9,27
Sławęcin	16,26	7,03
Sosnowa	57,13	22,62
Starczów	50,18	56,61
Suszka	1,28	52,82
Śrem	73,13	42,17
Topola	42,79	46,25

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

[91] Według ewidencji gruntów, 2016.
[92] Grunty podlegające ochronie.

Grunty orne o najwyższym wskaźniku bonitacji występują w obrębach: Pomianów Górny, Pilce, Śrem, Sosnowa, Starczów, Topola i Kamieniec Ząbkowicki I (powyżej 34,34 %[93] gruntów ornych w klasach I – III). Użytki zielone o najwyższym wskaźniku bonitacji występują w obrębach: Starczów, Suszka, Topola, Śrem, Pilce, Kamieniec Ząbkowicki I i Sosnowa (powyżej 21,92 %[94] użytków zielonych w klasach II – III). Należy nadmienić, że w każdej miejscowości znajdują się użytki rolne objęte ochroną (klasy bonitacyjne I – III).

Powyższe uwarunkowania decydują, że głównym kierunkiem w produkcji rolniczej jest uprawa roślinna dostosowana na potrzeby rolno – spożywczego przemysłu przetwórczego oraz hodowla zwierząt. Największe znaczenie w gminie w okresie *Powszechnego Spisu Rolnego* z 2010 roku miały następujące uprawy (powierzchnia zasiewów wyniosła 7389,71 ha):

- zboża ogółem – 4799,97 ha (z czego 3065,97 ha zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi, głównie: pszenica – 2527,02 ha i jęczmień – 424,15 ha);
- uprawy przemysłowe – 1848,44 ha;
- rzepak i rzepik – 1813,81 ha;
- kukurydza na ziarno – 1709,66 ha;
- ziemniaki – 40,84 ha;
- buraki cukrowe – 34,63 ha;
- warzywa gruntowe – 9,01 ha;
- strączkowe jadalne – 1,70 ha.

Ogólnie można przyjąć, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki uprawia się dość dużo roślin wymagających znacznej chemizacji, to jest np.: rzepaku. Ma to negatywny wpływ na funkcjonowanie środowiska, a zwłaszcza na stan wód powierzchniowych i podziemnych. Warunki glebowe gminy, zbliżone do średniej występującej w województwie dolnośląskim powodują, że plony głównych ziemiopłodów kształtują się na zbliżonym poziomie do przeciętnych wartości osiąganych w regionie.

Należy nadmienić, że na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki w okresie *Powszechnego Spisu Rolnego* z 2010 roku spośród wszystkich 492 gospodarstw prowadzących uprawy (73,3 % ogółu gospodarstw):

- 384 gospodarstwa uprawiały zboża ogółem (78,1 % z ogółu gospodarstw prowadzących uprawy);
- 356 – zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi (72,4 %);
- 181 – ziemniaki (36,8 %);
- 167 – uprawy przemysłowe (33,9 %);
- 146 – rzepak i rzepik (29,7 %);
- 42 – warzywa gruntowe (8,5 %);
- 29 – buraki cukrowe (5,9 %);
- 13 – strączkowe jadalne (2,6 %).

Produkcja zwierzęca dostosowana jest do bieżących potrzeb na rynku. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki główne kierunki hodowli w 2010 roku (według danych z *Powszechnego Spisu Rolnego*) to:

- drób ogółem – 6472 sztuki;
- drób kurzy – 4417 sztuk;
- bydło ogółem – 1779 sztuk;
- krowy – 965 sztuk;
- trzoda chlewna ogółem – 696 sztuk;

[93] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.
[94] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

- trzoda chlewna lochy – 91 sztuk;
- konie – 25 sztuk.

Należy nadmienić, że w analizowanym okresie czasu na terenie gminy 193 gospodarstwa, to jest 28,8 % ogółu, utrzymywało zwierzęta gospodarskie, z czego:

- 173 gospodarstwa posiadały drób ogółem (89,6 % z ogółu gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie);
- 168 – drób kurzy (87,0 %);
- 42 – trzodę chlewną ogółem (21,8 %);
- 25 – trzodę chlewną lochy (13,0 %);
- 30 – bydło ogółem (15,5 %);
- 21 – krowy (10,9 %);
- 7 – konie (3,6 %).

6.1.4. Rybactwo.

W rejonie miejscowości Bartniki (obręb Byczeń) zlokalizowane są stawy hodowlane. Ich zarybianiem zajmuje się Koło Wędkarskie nr 11 w Kamieńcu Ząbkowickim. Stawy służą jednak wyłącznie do celów rekreacyjnych (wędkarstwo), tym samym gospodarka rybacka jako odrębna, produkcyjna gałąź rolnictwa nie występuje. Zgodnie z zapisem ustawy Prawo wodne rybackie korzystanie ze śródlądowych wód powierzchniowych jest zaliczane do szczególnego korzystania z wód. Gospodarka rybacka wymaga przestrzegania zasad ochrony środowiska i uzyskania pozwolenia wodnoprawnego. Ogółem powierzchnia gruntów pod stawami wynosi 47,2105 ha[95], co stanowi 0,49 % ogólnej powierzchni gminy.

Na koniec 2014 roku na terenie gminy funkcjonowały 44 podmioty gospodarcze z sekcji „A", dział 1 (uprawy rolne, chów i hodowla zwierząt, łowiectwo). Największym podmiotem prowadzącym działalność rolniczą jest Ośrodek Hodowli Zarodowej (OHZ) w Kamieńcu Ząbkowickim sp. z o.o. Ze względu na położenie geograficzne, warunki atmosferyczne i posiadane gleby OHZ posiada sprzyjające warunki do rozwoju produkcji zwierzęcej, a w szczególności bydła mlecznego. Hodowla i chów bydła prowadzone są w oborach wolnostanowiskowych w Starczowie, a także w oborach uwiązowych w Kamieńcu Ząbkowickim. W rankingu prowadzonym przez Krajowe Centrum Hodowli Zwierząt w Warszawie OHZ od wielu lat zdobywa główne nagrody za posiadanie najbardziej wydajnych krów, które uzyskują rekordową wydajność mleka w wysokości 19358 kg, co daje pierwsze miejsce w kraju. Cały inwentarz posiada księgi hodowlane, a obory posiadają certyfikaty unijne. Drugim kierunkiem produkcji w OHZ jest produkcja roślinna, a w szczególności uprawa roślin pastewnych, stanowiących bazę paszową dla posiadanego bydła, oraz uprawa kukurydzy na ziarno, pszenicy ozimej, a także rzepaku.

Należy podkreślić, że lokalne rolnictwo ma dobre możliwości do dalszego rozwoju. Wynika to przede wszystkim z korzystnych warunków składających się na jakość rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Oczekuje się tu także rozwoju grup producenckich, które są wyrazem unowocześniania się krajowego rolnictwa. Lokalne tereny wiejskie, zwłaszcza w rejonie zbiorników wodnych, predysponowane są także do rozwoju aktywności gospodarczych związanych z turystyką i rekreacją. Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada opracowany w 2006 roku przez Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych z Wrocławia *Plan Urządzeniowo – Rolny*.

[95] Według ewidencji gruntów, 2016.

6. 2. Leśnictwo.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się bardzo niskim zalesieniem. Lasy i grunty leśne zajmują tu powierzchnię 587,24 ha[96] i stanowią zaledwie 6,07 % powierzchni gminy. Jest to wskaźnik wielokrotnie niższy od średniej dla powiatu ząbkowickiego – 20,83 % oraz dla województwa dolnośląskiego – 30,52 %. Samych lasów jest 577,25 ha[97] co stanowi 5,97 % powierzchni gminy

TABELA 124: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wskaźniki lesistości w % w 2014 roku.

Lesistość	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Lasy i grunty leśne	**6,07**	20,83	30,52
Tylko lasy	**5,97**	19,93	29,72

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Lasami znajdującymi się na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zarządzają Nadleśnictwa: Henryków (wschodnia część gminy – 190,85 ha obszarów leśnych) i Bardo Śląskie (zachodnia część gminy – 195,31 ha), należące do Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych we Wrocławiu. Rejon gminy nadzorują Leśnictwa: Niedźwiedź (Nadleśnictwo Henryków) oraz Błotnica, Laskówka i Złoty Stok (Nadleśnictwo Bardo Śląskie). W 2014 roku ogólna powierzchnia gruntów leśnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosiła 587,24 ha, w tym samych lasów 577,25 ha. Z ogółu gruntów leśnych we władaniu publicznym znajdowało się 479,24 ha (81,61 %), a w rękach prywatnych pozostawało 108,00 ha (18,39 %). Spośród lasów publicznych własnością Skarbu Państwa było 450,21 ha (93,94 %) gruntów leśnych, z czego 386,00 ha w zarządzie Lasów Państwowych, zaś własnością gminy było 29,03 ha gruntów leśnych (6,06 %).

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki udział lasów pozostających w rękach prywatnych jest znacznie wyższy od średniej dla powiatu i województwa. Z ogółu lasów prywatnych, udział lasów należących do osób fizycznych jest tu jednak niższy od porównywanych jednostek. Natomiast udział lasów będących własnością komunalną jest najwyższy w porównaniu ze wskaźnikami charakteryzującymi powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie.

TABELA 125: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura własnościowa lasów i gruntów leśnych w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki (%)	Powiat Ząbkowicki (%)	Województwo Dolnośląskie (%)
Grunty leśne publiczne	**81,61**	95,08	96,77
w tym Skarb Państwa	***93,94***	*97,36*	*98,76*
w tym Gminy	***6,06***	*2,64*	*1,24*
Grunty leśne prywatne	**18,39**	4,92	3,23
w tym osób fizycznych	***80,56***	*90,41*	*90,29*

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[96] Łącznie z gruntami związanymi z gospodarką leśną, według GUS 2016.
[97] Według GUS 2016.

Zbiorowiska leśne w postaci niewielkich, zwartych powierzchniowo kompleksów występują w południowo – zachodniej części gminy (powyżej wsi Ożary), w okolicach Kamieńca Ząbkowickiego (na południe i na wschód od miejscowości), w południowo – wschodniej części gminy (na wschód od Pomianowa Górnego oraz przy północno – wschodniej granicy gminy (na północny – wschód od Doboszowic).

TABELA 126: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnia lasów i gruntów leśnych według miejscowości w 2016 roku[98].

Miejscowość (obręb)	Powierzchnia lasów w ha	Wskaźnik lesistości w %
Byczeń	1,9895	0,45
Chałupki	152,9046	22,53
Doboszowice	71,7547	4,71
Kamieniec Ząbkowicki I	133,8096	12,95
Kamieniec Ząbkowicki II	2,1457	0,81
Mrokocin	31,9998	11,05
Ożary	118,0382	9,64
Pilce	–	–
Pomianów Górny	9,6142	2,63
Sławęcin	8,7800	1,83
Sosnowa	2,1474	0,46
Starczów	10,1900	0,83
Suszka	9,1603	4,20
Śrem	1,4757	0,57
Topola	0,6100	0,08

Źródło: Obliczenia własne na podstawie Starostwa Powiatowego w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

Największą lesistością, ponad średnią (5,78 %[99]) występującą w gminie Kamieniec Ząbkowicki, charakteryzują się obręby: Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki I, Mrokocin i Ożary. Wartość niższą, ale zbliżoną do średniej posiadają obręby: Doboszowice i Suszka. Najmniejszą, wręcz śladową lesistość (poniżej 1 %) posiadają obręby: Topola, Byczeń, Sosnowa, Śrem, Kamieniec Ząbkowicki II i Starczów. W rejonie obrębu Pilce nie występują tereny leśne.

W odróżnieniu od większości kompleksów leśnych na terenie całego kraju oraz województwa dolnośląskiego dzisiejszy las na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki posiada zróżnicowaną strukturę gatunkową, korzystną z punktu widzenia optymalnego wykorzystania siedlisk i bioróżnorodności zespołów leśnych. Nie występują tu lasy o charakterze monokultur sosnowych czy świerkowych, które posiadają najczęściej niewielką wartość przyrodniczą, gdyż są to przeważnie zbiorowiska wtórne ze sztucznie nasadzoną sosną czy świerkiem. Innymi słowy nie są to lasy gospodarcze. Nadrzędność pozaprodukcyjnych funkcji lasu nad produkcją drewna pojawiło się i funkcjonuje od 1991 roku wraz z datą wejścia w życie „Ustawy o lasach". Las gospodarczy bliższy wzorcowi lasu naturalnego jest bardziej odporny na działanie szkodliwych czynników. Do najgroźniejszych z nich należą:

- cyklicznie pojawiające się susze;
- skażenie powietrza i gleb zanieczyszczeniami;
- gradacje szkodliwych owadów;

[98] Według ewidencji gruntów, 2016.
[99] Według ewidencji gruntów, 2016.

- odbiegająca od przepisów penetracja terenów leśnych przez ludzi;
- ewentualne zmiany struktury własnościowej lasów.

Lasy położone na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki charakteryzują się niewielkimi uszkodzeniami drzewostanów przez emisje przemysłowe. Wszystkie lasy w gminie zaliczono do 1 strefy uszkodzeń przez oddziaływanie gazów i pyłów przemysłowych, w skali: 0 – brak uszkodzeń, 1 – uszkodzenia słabe, 2 – uszkodzenia średnie, 3 – uszkodzenia silne. Na kondycję lasów niekorzystnie oddziałują stałe czynniki (abiotyczne) kształtujące bilans wodny, takie jak deficyt opadów czy powtarzające się długotrwale susze podczas sezonu wegetacyjnego, prowadzące do obniżania się poziomu wód gruntowych. Należy podkreślić, że część lasów występuje na siedliskach nisko zasobnych, z występującym zagrożeniem przesuszenia górnej części profilu glebowego, w strefach głębszego zalegania zwierciadła wody podziemnej pierwszego horyzontu. Zagrożenia biotyczne wywołują masowe pojawianie się szkodników owadzich (szczególnie owadów liściożernych w drzewostanach iglastych oraz szkodników wtórnych sosny i świerka), a także chorób infekcyjnych w dość regularnych odstępach czasu. Zagrożenia antropogeniczne związane są z antropopresją, rozwojem gospodarczym i związanej z nim ekspansji infrastruktury technicznej. Według *Mapy Sozologicznej*[100] stopień degradacji lasów ze względu na czynniki abiotyczne i biotyczne uznaje się za słaby (Góry Bardzkie), a ze względu na czynniki antropogeniczne za średni (kompleks leśny na wschód od Pomianowa Górnego oraz Zamkowa Góra w Kamieńcu Ząbkowickim), w skali: słaby – średni – silny.

Uwzględnienie w gospodarce leśnej ekologicznych i społecznych funkcji lasu, określanych jako pozaprodukcyjne, znalazło wyraz między innymi w wyróżnieniu lasów o charakterze ochronnym. Generalnie kompleksy leśne uznane jako lasy ochronne to przede wszystkim lasy wodochronne, glebochronne, ostoje zwierzyny oraz lasy wypoczynkowe. Cenne pod względem przyrodniczym są lasy nasienne wyłączone z pozyskiwania drewna, zajęte przez starodrzew i służące do pozyskiwania nasion z drzew stojących. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki lasy ochronne obejmują prawie całą powierzchnię leśną. Są to lasy glebochronne i wodochronne. Mają one za zadanie chronić tereny źródliskowe cieków powierzchniowych oraz siedliska wilgotne. Wpływają zasadniczo na retencję wód gruntowych, utrzymując je na względnie stałym poziomie. Nie wyróżniono tutaj obszarów ostoi zwierząt. Jest to głównie wynik tego, że występują tu tylko niewielkie powierzchnie terenów leśnych. W lasach ochronnych prowadzi się gospodarkę leśną zapewniającą utrzymanie spełnianych funkcji ochronnych. Istnienie takich form ochronnych na terenie lasów położonych w granicach gminy Kamieniec Ząbkowicki w zasadniczy sposób wpływa na możliwości ich wykorzystywania dla celów rekreacyjnych. Racjonalna gospodarka leśna zapewnia ochronę gleb i terenów szczególnie narażonych na zniszczenie lub uszkodzenie oraz ochronę wód powierzchniowych i głębinowych. Właściwa gospodarka leśna pozwala miejscowym lasom na spełnianie różnych funkcji, które można podzielić na dwie podstawowe grupy: funkcja produkcyjna i pozaprodukcyjna. Funkcje produkcyjne (gospodarcze) lasu polegają na zdolności do produkcji biomasy i ciągłego powtarzania tego procesu, co umożliwia trwałe użytkowanie drewna i surowców niedrzewnych pozyskiwanych z lasu, w tym użytków gospodarki łowieckiej. Do funkcji pozaprodukcyjnych zaliczyć należy funkcje ekologiczne i społeczne. Funkcje ekologiczne wyrażają się między innymi korzystnym wpływem lasów na kształtowanie: klimatu, atmosfery, regulacji obiegu wody w przyrodzie, ochronę gleb przed erozją i krajobrazu przed stepowieniem, zachowanie potencjału biologicznego (różnorodność gatunków i ekosystemów) i różnorodności krajobrazu. Funkcje społeczne lasu kształtują głównie korzystne warunki zdrowotne, rekreacyjne, turystyczne i edukacyjne dla społeczeństwa. Dlatego też zagospodarowanie tych lasów winno mieć na celu trwałość utrzymania drzewostanu z zachowaniem w nich walorów estetyczno – krajobrazowych.

[100] *Komentarz do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000*, arkusze: M-33-58-B Ząbkowice Śląskie (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997), M-33-58-D Złoty Stok (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997) i M-33-59-C Otmuchów (Baraniecki, Bieroński, Kuźniewski, Pawlak, 1997).

W rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonują następujące obwody i koła łowieckie:

- obwód łowiecki nr 348 „Gwardia" Ząbkowice Śląskie;
- obwód łowiecki nr 347 i 354 „Kuropatwa" Ząbkowice Śląskie;
- obwód łowiecki nr 355 „Jawornik" w Złotym Stoku;
- obwód łowiecki nr 356 „Jeleń" Kamieniec Ząbkowicki;
- obwód łowiecki nr 357 „Ponowa" Wałbrzych.

Reasumując kompleksy leśne gminy to obszary wielofunkcyjne, gdzie nakładają się różne funkcje, ograniczenia i trendy rozwojowe. Są to:

- produkcja leśna w ramach gospodarki zasobami przez poszczególne Nadleśnictwa;
- funkcja ekologiczno – ochronna związana z ochroną zasobów leśnych oraz wartości przyrodniczych danego obszaru, zwłaszcza w granicach obszarów chronionych w myśl ustawy o ochronie przyrody;
- funkcja rekreacyjna.

Nadrzędnym celem ochrony ekosystemów leśnych jest utrzymanie i odtwarzanie ich charakteru, zbliżonego do pierwotnego oraz naturalnego, a także prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej związanej z pozyskiwaniem drewna. Prowadzona obecnie przez Nadleśnictwa Bardo Śląskie i Henryków gospodarka leśna jest prawidłowa i w takim charakterze powinna być kontynuowana w przyszłości, to jest:

- ochrona istniejących zasobów;
- dbałość o stan sanitarny lasów;
- zagospodarowanie lasów dla potrzeb mieszkańców i turystów – ścieżki spacerowe, ścieżki rowerowe, punkty widokowe, miejsca odpoczynku, itp.;
- sukcesywna realizacja dolesień, zwłaszcza na nie użytkowanych gruntach rolnych zaliczanych do V i VI klasy bonitacyjnej.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada sporządzony w 2006 roku przez Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych we Wrocławiu *Projekt granicy rolno – leśnej*. W trakcie opracowania przeprowadzono inwentaryzację terenową gminy mającą na celu zapoznanie się ze stanem użytków rolnych. Na podstawie tych informacji określono powierzchnię gruntów nieużytkowanych rolniczo. Ogółem suma powierzchni powyższych gruntów wynosi 179,99 ha, co daje 2,6 % powierzchni użytków rolnych. Procentowy udział gruntów odłogowanych w powierzchni użytków rolnych wynosi 2,0 %, a odłogowanych z porostem samosiewu 0,6 %. W większości są to grunty klas dobrych. Powyższe dane były wskazówką do wyznaczenia projektu granicy rolno – leśnej. Łącznie pod zalesienie wytypowano 182,56 ha gruntów (w tym 180,98 ha użytków rolnych).

TABELA 127: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – powierzchnie postulowanych zalesień gruntów.

Miejscowość (obręb)	Powierzchnia do zalesienia ogółem w ha
1	2
Byczeń	–
Chałupki	30,38
Doboszowice	1,68
Kamieniec Ząbkowicki I	26,46
Kamieniec Ząbkowicki II	–
Mrokocin	32,22
Ożary	70,30
Pilce	–

1	2
Pomianów Górny	14,64
Sławęcin	3,66
Sosnowa	–
Starczów	–
Suszka	–
Śrem	3,22
Topola	–

Źródło: Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, *Projekt granicy rolno – leśnej gminy Kamieniec Ząbkowicki*, Wrocław 2006.

Na koniec 2014 roku na terenie gminy funkcjonowało 5 podmiotów gospodarczych z sekcji „A", dział 2 (leśnictwo i pozyskiwanie drewna). Leśnictwo z oczywistych względów nie będzie pełnić znaczącej funkcji w strukturze przestrzennej i gospodarczej gminy Kamieniec Ząbkowicki.

6. 3. Działalności produkcyjne.

6.3.1. Górnictwo, przetwórstwo i poszukiwanie kopalin.

Działalności górnicze stanowią ważną dziedzinę w strukturze lokalnego przemysłu. Aktualnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki działalność górnicza związana jest z wydobyciem kruszywa naturalnego oraz surowców skalnych (kamienie budowlane i drogowe).

Złoże iłów ceramiki budowlanej „Byczeń" eksploatowały okresowo Dolnośląskie Kopalnie Kruszyw Drogowych Holding S.A. ze Środy Śląskiej. Wydobycie prowadzone było do 2002 roku jednym poziomem wysokości około 12 m, wzdłuż frontu długości około 100 m. Kopalina była przetwarzana w cegielni usytuowanej obok złoża. Cegielnia ta spłonęła w 2004 roku.

Złoże żwirów „Przyłęk – Pilce" eksploatowane jest przez Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych SA z Wrocławia (obecnie Eurovia Kruszywa SA). Wydobycie prowadzone jest przy pomocy koparko – pogłębiarki umieszczonej na pontonach. Wydobyte kruszywo transportowane jest taśmociągiem do zakładu przeróbczego, gdzie poddawane jest wstępnemu odsiewaniu, a następnie kruszeniu celem uzyskania odpowiednich frakcji. Na terenie wyeksploatowanego złoża planuje się budowę zbiornika wodnego.

Złoża kruszywa naturalnego „Topola – Zbiornik" i „Pomianów" eksploatowane były na zmianę przez Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych SA z Wrocławia (Obecnie Eurovia Kruszywa SA). Eksploatacja złóż była ściśle powiązana z budową zbiorników retencyjnych wody „Topola" i „Kozielno" na Nysie Kłodzkiej i odbywa się spod wody systemem basenowym. Obie firmy posiadały zakłady przeróbcze, zlokalizowane w niewielkiej odległości od złóż, obok linii kolejowej, przy przystanku Mrokocin. Produkowany był tutaj piasek, żwir oraz grys frakcjonowany. Wszelkie odpady eksploatacyjne i przeróbcze były na bieżąco zagospodarowywane do prac niwelacyjnych na terenie zakładów górniczych i budowanych zbiorników wodnych. Przy obydwu zakładach górniczych nie istniały zwałowiska odpadów mineralnych. Wrocławskie Kopalnie Surowców Mineralnych S.A. z Wrocławia były także użytkownikiem złoża „Pilce – Suszka III", którego eksploatacja została zaniechana.

Właścicielem złóż gnejsów „Pomianów" i „Doboszowice" jest Kopalnia Bazaltu „Targowica" sp. z o.o. z Ciepłowodów, która przejęła je od „Granit – Trade" sp. z o.o. w Poznaniu. Złoże „Pomianów" udostępnione jest wyrobiskiem stokowym, przy pomocy jednego poziomu. Wydobywany gnejs, na obszarze złoża poddawany jest kruszeniu celem pozyskania kruszywa łamanego. Złoże „Doboszowice" udostępnione jest wyrobiskiem stokowo – wgłębnym dwoma poziomami.

Obecnie do największych podmiotów prowadzących działalność górniczą na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki należą:

- Coronus sp. z o.o., Sosnowiec;
- Eurovia Kruszywa SA, Bielany Wrocławskie;
- Knox sp. z o.o., Kraków;
- Kopalnia Gnejsu Pomianów – Doboszowice sp. z o.o., Pomianów Górny;
- Kopalnia Surowców Mineralnych „Byczeń" sp. j., Byczeń;
- Magnezyty „Grochów" SA, Brzeźnica;
- Towarzystwo Eksploatacji Surowców Mineralnych s.c., Dzierżoniów.

Obecnie na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki występują następujące tereny i obszary górnicze:

„Bartniki III":

- Decyzja nr 2/E/2016 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.01.2016 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 166509 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 166509 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 31.12.2035 roku.

„Byczeń II":

- Koncesja nr 4/E/2004 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 19.10.2004 roku, Decyzja nr 2/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 12.01.2005 roku oraz Decyzja nr 16/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 14.04.2011 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 975701 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 1039811 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 19.10.2029 roku.

„Doboszowice III":

- Koncesja nr 24/99 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 19.06.1999 roku, Decyzja nr 4/2008 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 31.01.2008 roku, Decyzja nr 21/2010 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 16.07.2010 roku oraz Decyzja nr 8/2014 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.03.2014 roku,
- Kopalina – gnejs;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 234853 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 1016243 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;

- Ważność koncesji – 31.12.2042 roku.

„Doboszowice 1–I" (teren górniczy) oraz „Doboszowice 1A" i „Doboszowice 1B" (obszary górnicze):

- Koncesja nr 10/E/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 21.09.2005 roku, Decyzja nr 22/2007 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 25.09.2007 roku oraz Decyzja nr 25/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 06.07.2011 roku;
- Kopalina – gnejs;
- Powierzchnia obszaru górniczego „Doboszowice 1A" – 445785,18 m²;
- Powierzchnia obszaru górniczego „Doboszowice 1B" – 582523,25 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego „Doboszowice 1–I" – 2972466,26 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 21.09.2055 roku.

„Pilce – Dzbanów":

- Koncesja nr 16/92 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku, Decyzja nr 58/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 13.02.1996 roku oraz Decyzja nr 14/2015 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 16.04.2015 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 543595 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 543595 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 19.05.2017 roku.

„Pomianów Górny II":

- Koncesja nr 34/99 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 20.09.1999 roku, Decyzja nr 2/2002 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 20.02.2002 roku oraz Decyzja nr 40/2010 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.12.2012 roku;
- Kopalina – gnejs;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 851430 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 2052003 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 19.09.2020 roku.

„Pomianów" (teren górniczy) oraz „Pomianów Pole A" i „Pomianów Pole B" (obszary górnicze):

- Decyzja nr 3/E/2000 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 10.10.2000 roku, Decyzja nr 29/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 20.10.2005 roku oraz Decyzja nr 4/2012 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 12.03.2012 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 117130,50 m² („Pole A") i 33861,50 („Pole B") m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 692889 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 31.12.2020 roku.

Topola:

- Koncesja nr 17/92 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku, Decyzja nr 43/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 31.01.1996 roku oraz Decyzja nr 5/2012 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 12.03.2012 roku;
- Kopalina – kruszywo naturalne;
- Powierzchnia obszaru górniczego – 1795374 m²;
- Powierzchnia terenu górniczego – 1795374 m²;
- Metoda wydobycia – odkrywkowa;
- Ważność koncesji – 31.12.2020 roku.

6.3.2. Pozostałe działalności produkcyjne.

Działalności produkcyjne (poza górnictwem) w postaci niewielkich zakładów pełnią uzupełniającą funkcję w strukturze gospodarczej gminy. Zakłady produkcyjne zlokalizowane są głównie na terenie największych miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki (głównie w rejonie węzła kolejowego), Starczów, Doboszowice i Ożary. Dominuje przemysł mechaniczny, a także: budownictwo, przetwórstwo przemysłowe i rzemiosło produkcyjne. Do największych zakładów przemysłowych (poza górnictwem) należą:

- PPUiH Metrol sp. z o.o., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kolejowa 44 – przemysł mechaniczny;
- PPUiH Metrol sp. j., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kolejowa 44 – przemysł mechaniczny;
- Torsystem Butzbach sp. z o.o., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Kolejowa 44 – bramy przemysłowe i systemy załadunkowe;
- PPH Tor sp. z o.o., Kamieniec Ząbkowicki, ul. Krótka 3 – bieżnikowanie opon do pojazdów ciężarowych i remonty silników wysokoprężnych.

Firma „Metrol" powstała w 1991 roku. Od roku 1998 działa na rynku jako podmiot gospodarczy pod nazwą PPUiH „Metrol" sp. z o.o. Głównym przedmiotem działalności firmy są usługi oraz produkcja maszyn i urządzeń górniczych w zakresie: zmechanizowanych obudów ścianowych, urządzeń małej mechanizacji dla skalnictwa i górnictwa węglowego. Firma posiada status producenta zmechanizowanych obudów ścianowych. Oferta dla górnictwa węgla kamiennego obejmuje zmechanizowane obudowy ścianowe (zawałowe, podsadzkowe) i urządzenia małej mechanizacji (przecinaki łańcuchów/nakrętek, odkrętaki/zakrętaki nakrętek), zaś dla górnictwa skalnego urządzenia mechanizacji prac kamieniarskich (np.: zespoły hydraulicznego odspajania bloków skalnych). Firma oferuje także usługi spawalnicze (spawanie w osłonie gazów ochronnych), obróbki skrawaniem (toczenie, wytaczanie, frezowanie, wiercenie, cięcie), obróbki plastycznej (gięcie/prostowanie, tłoczenie/wykrawanie) oraz w kooperacji: obróbkę cieplną, obróbkę chemiczną, nakładanie powłok galwanicznych i cynkowanie ogniowe.

Firma „Torsystem Butzbach" działa od 1993 roku na rynku bram przemysłowych. Zajmuje się produkcją, montażem i serwisowaniem systemów przeładunkowych i bram przemysłowych. W skład firmy wchodzą 2 podmioty: „Torsystem Butzbach" sp. z o.o. i „Torsystem Butzbach" Service sp. j.

Firma PPH „Tor" sp. z o.o. powstała w 1946 roku jako Zakład Naprawczy Mechanizacji Rolnictwa. W 1991 roku przedsiębiorstwo zostało przekształcone z przedsiębiorstwa państwowego w spółkę akcyjną, a następnie w 2004 roku w spółkę z ograniczoną odpowiedzialnością. Głównym przedmiotem działalności firmy były przez lata remonty, główne silników wysokoprężnych do wszystkich typów pojazdów ciężarowych poruszających się po polskich drogach i pracujących na budowlach. Również obecnie firma naprawia silniki wysokoprężne, ale ich gama jest teraz o wiele szersza. W 1993 roku spółka zakupiła urządzenia i technologię do bieżnikowania opon do

samochodów ciężarowych i autobusów. Zajmuje się więc także bieżnikowaniem opon ciężarowych w technologii „na zimno", używając tylko markowych bieżników oraz najwyższej jakości materiałów naprawczych. Stosowane do produkcji odpowiednich materiałów, a także staranne selekcjonowanie i dokładne sprawdzanie karkasu zakwalifikowanego do bieżnikowania pozwala firmie wyprodukować oponę bieżnikowaną o cechach nie odbiegających od cech nowej opony. O jakości opon firmy „Tor" sp. z o.o. świadczą posiadane certyfikaty i homologacje wydane przez niemieckie instytucje certyfikujące (ISO, KBA, CBV).

Generalnie na koniec 2014 roku na terenie gminy funkcjonowało 65 podmiotów przemysłowych (sekcje „B", „C" i „E"), z czego 60 zajmowało się przetwórstwem przemysłowym (sekcja „C"). Budownictwo (sekcja „F") reprezentowało 108 podmiotów. Zdecydowana większość z nich to niewielkie zakłady, zatrudniające kilka – kilkanaście osób, zajmujące się rzemiosłem produkcyjnym. W 2013 roku liczba pracujących[101] w przemyśle i budownictwie na terenie gminy wynosiła 400 osób. Oznacza to, że na 1000 osób w wieku produkcyjnym 71 pracowało w przemyśle bądź budownictwie.

Szansą na dalszy rozwój aktywności gospodarczych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki związanych z sektorem produkcyjnym są:

- miejscowa baza surowcowa (kruszywo naturalne, kamienie budowlane i drogowe);
- wykwalifikowana siła robocza;
- przebieg głównych szlaków kolejowych południowo – zachodniej Polski;
- bliskość granicy z Republiką Czeską;
- uzbrojone i planowane do uzbrojenia tereny przeznaczone pod działalności przemysłowe.

Obecnie cena 1 m² terenu przeznaczonego pod działalności gospodarcze wynosi od około 25 do 35 złotych. Jej konkretna wysokość uzależniona jest od lokalizacji i stopnia uzbrojenia terenu w infrastrukturę techniczną.

Na terenie gminy obszary predysponowane do rozwoju funkcji produkcyjnych zlokalizowane są praktycznie tylko na niewielkich powierzchniach w wybranych rejonach poszczególnych miejscowości. Wynika to przede wszystkim z fizjografii terenu, związanymi z tym bezpośrednio zagrożeniami powodziowymi oraz obecnością cennych przyrodniczo obszarów chronionych. Funkcję produkcyjną jako rozwojową przypisać można przede wszystkim miejscowości Kamieniec Ząbkowicki. W pozostałych miejscowościach funkcje produkcyjne rozwijać można tylko jako uzupełniające w stosunku do obecnej struktury przestrzennej i gospodarczej. Rozwój działalności produkcyjnych w skali odpowiedniej dla oferowanej podaży wymagać będzie wprowadzenia inwestycji zewnętrznych. Ważnym atutem może być fakt, że Gmina posiada uchwalony miejscowy plan zagospodarowania przestrzennego i wyznaczone w nim tereny przeznaczone pod aktywności gospodarcze. Generalnie na wyżej wymienionych obszarach oczekuje się rozwoju nowoczesnych i zaawansowanych technologicznie inwestycji. Potencjalny sektor produkcyjny, najlepiej w postaci zakładów drobnej wytwórczości, nie może powodować strat w środowisku i powinien być podporządkowany obecnej ekologiczno – ochronnej funkcji obszaru. Gmina nie oferuje zwolnień z podatku od nieruchomości dla inwestujących przedsiębiorstw.

[101] Według faktycznego miejsca pracy; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób; bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie.

6. 4. Usługi rynkowe.

Charakterystyczny w ostatnich 30 latach XX wieku dla krajów rozwiniętych proces serwicyzacji gospodarki postępuje w Polsce od ponad 25 lat. Rośnie odsetek zatrudnionych w III sektorze gospodarki narodowej. Dogodne położenie geograficzne gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz obecna struktura gospodarcza powoduje, że pożądany staje się dalszy rozwój sektora usługowego, w tym przede wszystkim usług: turystycznych, sportowych, rekreacyjnych i gastronomicznych.

6.4.1. Handel.

Gmina, a zwłaszcza miejscowość Kamieniec Ząbkowicki, posiada bardzo dobrze rozwiniętą sieć placówek handlowych. Ogółem w 2003[102] roku funkcjonowało tu 85 sklepów, w których pracowało 185 osób. Na 1 obiekt handlowy przypadało wówczas 104 mieszkańców. Obecnie liczbę sklepów szacuje się na 63 placówki, a więc na 1 obiekt przypada 133 mieszkańców. Większość ze sklepów, poza nielicznymi wyjątkami, to placówki małe i średnie, o powierzchni sprzedaży nie przekraczającej 100 m². W Kamieńcu Ząbkowickim na Osiedlu XXX–lecia PRL oraz przy ul. Złotostockiej funkcjonują także wielkopowierzchniowe obiekty handlowe. Głównymi ośrodkami handlowymi w gminie poza Kamieńcem Ząbkowickim są wsie: Starczów i Ożary (po 3 sklepy) oraz Byczeń i Topola (po 2 sklepy). Placówki handlowe o rozszerzonym zakresie znajdują się także we wsiach: Doboszowice, Mrokocin, Pomianów Górny i Sławęcin (po 1 sklepie). Jedynie we wsiach: Chałupki, Sosnowa, Suszka i Śrem nie ma obiektów handlowych. Ponadto na terenie gminy funkcjonuje 1 stacja paliw zlokalizowana w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Paczkowskiej.

TABELA 128: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – placówki handlowe w 2016 roku.

Miejscowość	Ilość placówek handlowych
Byczeń	2
Chałupki	–
Doboszowice	1
Kamieniec Ząbkowicki I	42
Kamieniec Ząbkowicki II	7
Mrokocin	1
Ożary	3
Pomianów Górny	1
Sławęcin	1
Sosnowa	–
Starczów	3
Suszka	–
Śrem	–
Topola	2

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

[102] Urząd Statystyczny we Wrocławiu począwszy od 2004 roku nie publikuje danych dotyczących ilości placówek handlowych w podziale na gminy i powiaty.

TABELA 129: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dostępność oraz nasycenie placówkami handlowymi w 2003 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba mieszkańców na 1 sklep	**104,11**	80,70	88,91
Liczba sklepów na 10 km²	**8,76**	10,82	16,34
Liczba pracujących na 1 sklep	**1,74**	2,09	2,56
Liczba mieszkańców na 1 stację paliw	**8849**	2694	4182
Liczba stacji paliw na 10 km²	**0,10**	0,32	0,35

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2003.

Dostępność (liczba mieszkańców na 1 sklep) oraz nasycenie (liczba sklepów na 10 km²) placówek handlowych dla mieszkańców gminy Kamieniec Ząbkowicki była w analizowanym okresie mniej korzystna w porównaniu z przeciętną w powiecie i województwie. Jest to jednak zjawisko charakterystyczne dla gmin wiejskich. Niska liczba pracujących na 1 sklep świadczy o tym, że miejscowy handel to głównie zakłady osób fizycznych oraz firmy rodzinne. Należy w tym miejscu podkreślić, że miejscowy sektor usług handlowych (zwłaszcza specjalistyczny handel drobnodetaliczny) ma utrudnione możliwości rozwoju, ze względu na bliskie położenie większych ośrodków usługowych, takich jak miasta Ząbkowice Śląskie i Paczków.

TABELA 130: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – dostępność oraz nasycenie wielkopowierzchniowymi placówkami handlowymi w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba mieszkańców na 1 supermarket[103]	**4199**	3968	4856
Liczba mieszkańców na 1 hipermarket[104]	**–**	–	54877
Liczba supermarketów na 100 km²	**2,07**	2,12	3,00
Liczba hipermarketów na 100 km²	**–**	–	0,27

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Fakt, że na terenie gminy wiejskiej Kamieniec Ząbkowicki funkcjonują aż 2 supermarkety powoduje, że wskaźniki dotyczące dostępności i nasycenia tego typu obiektami są zbliżone do przeciętnej dla powiatu i korzystniejsze od średniej dla województwa. Należy jednak podkreślić, że oba wielkopowierzchniowe obiekty handlowe zlokalizowane w Kamieńcu Ząbkowickim mają powierzchnię sprzedaży nieznacznie wyższą od granicy, powyżej której GUS uznaje je już za supermartekty. Z oferty hipermarketów mieszkańcy gminy Kamieniec Ząbkowicki korzystają poza granicami nie tylko gminy, ale i powiatu.

[103] Sklep o powierzchni sprzedażowej od 400 m² do 2499 m², prowadzący sprzedaż głównie w systemie samoobsługowym, oferujący szeroki asortyment artykułów żywnościowych oraz artykułów nieżywnościowych częstego zakupu.
[104] Sklep o powierzchni sprzedażowej od 2500 m², prowadzący sprzedaż głównie w systemie samoobsługowym, oferujący szeroki asortyment artykułów żywnościowych i nieżywnościowych częstego zakupu, zwykle z parkingiem samochodowym.

TABELA 131: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – targowiska[105] w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Liczba mieszkańców na 1 targowisko stałe	**8398**	13492	20198
Liczba mieszkańców na 1 m² targowiska stałego	**4,90**	3,43	3,46
Liczba mieszkańców na 1 stały punkt sprzedaży na targowisku stałym	**2100**	775	492
Liczba targowisk stałych na 100 km²	**1,03**	0,62	0,72
Liczba mieszkańców na 1 targowisko sezonowe	**8398**	6746	4017
Liczba targowisk sezonowych na 100 km²	**1,03**	1,25	3,63

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Na terenie Kamieńca Ząbkowickiego przy ul. Kolejowej funkcjonuje 1 targowisko stałe o powierzchni 1713 m², na którym zlokalizowane są 4 stałe punkty sprzedaży drobnodetalicznej czynne codziennie. Ponadto funkcjonuje 1 targowisko sezonowe. Obecność targowiska stałego na terenie gminy o stosunkowo niskiej populacji powoduje, że współczynnik dotyczący dostępności do takiego obiektu (liczba mieszkańców na 1 targowisko) jest tutaj najkorzystniejszy. Jednakże skromne parametry tutejszego targowiska (powierzchnia i liczba punktów sprzedaży) mają wpływ na znacznie mniej korzystne wskaźniki dotyczące charakterystyki samego obiektu w stosunku do analogicznych w powiecie i województwie.

6.4.2. Gastronomia.

Niezbędnym elementem współtworzącym prestiż danego rejonu jest świadcząca wysoki poziom gastronomia. Należy rozwijać sieć tego typu placówek. W tym celu należy wykorzystać obecne rezerwy lokalizacyjne oraz budynki typu świetlice wiejskie czy inne zabytkowe obiekty. Wskazane jest także funkcjonowanie obiektów sezonowych w wybranych miejscowościach, zwłaszcza w kontekście turystycznej i rekreacyjnej penetracji obszaru gminy i jej okolic. Obecnie obiekty gastronomiczne i gastronomiczno – rozrywkowe reprezentują 3 placówki – wszystkie zlokalizowane są w Kamieńcu Ząbkowickim:

- „Pizzeria", Kamieniec Ząbkowicki, ul. Ząbkowicka;
- „Pod wieżą", Kamieniec Ząbkowicki, ul. Ząbkowicka;
- „Zamkowa", Kamieniec Ząbkowicki, ul. Skorolecka.

6.4.3. Pozostałe placówki usługowe i rzemiosło.

Oferta zakładów rzemieślniczych jest dość liczna i zróżnicowana branżowo, aczkolwiek występuje tylko w Kamieńcu Ząbkowickim. W szczególności świadczą one usługi budowlane i mechaniki pojazdowej oraz inne czynności związane z sektorem produkcyjnym, budownictwem czy obsługą rolnictwa. Funkcjonuje także bogata sieć placówek usługowych innych niż handel (np.: fryzjerstwo, salony kosmetyczne, rachunkowość, informatyka, optyk, fotograf, itd.). W Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 21 zlokalizowany jest Urząd Poczty Polskiej. Największymi jednak zakładami świadczącymi usługi komercyjne są spółki z grupy PKP SA (rejon węzła kolejowego w Kamieńcu Ząbkowickim) oraz usługi transportowe świadczone przez firmę „Arendarski" (Kamieniec

[105] Wyodrębniony teren lub budowla (plac, ulica, hala targowa) ze stałymi względnie sezonowymi punktami sprzedaży drobnodetalicznej lub urządzeniami przeznaczonymi do prowadzenia handlu, codziennie lub w wyznaczone dni tygodnia.

Ząbkowicki, ul. Krzywoustego). Łącznie w gminie Kamieniec Ząbkowicki w 2014 roku zarejestrowano 388 komercyjnych podmiotów usługowych z następujących sekcji: „G" – handel i naprawy (163), „H" – transport i gospodarka magazynowa (36), „I" – zakwaterowanie i gastronomia (12), „J" – informacja i komunikacja (2), „K" – działalność finansowa i ubezpieczeniowa (17), „L" – obsługa nieruchomości i firm (66), „M" – działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (27), „N" – działalność w zakresie usług administrowania (17) oraz „S" i „T" – pozostała działalność usługowa (48). Należy nadmienić, że znaczna ilość zarejestrowanych w gminie Kamieniec Ząbkowicki podmiotów usługowych prowadzi działalność gospodarczą poza granicami gminy, głównie w Ząbkowicach Śląskich oraz innych okolicznych miastach (Paczków, Ziębice, Złoty Stok).

TABELA 132: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – placówki usługowe (bez handlu) i rzemieślnicze w 2016 roku.

Miejscowość	Placówki usługowe (bez handlu)	Placówki rzemieślnicze
Byczeń	3	–
Chałupki	1	–
Doboszowice	1	–
Kamieniec Ząbkowicki I	38	11
Kamieniec Ząbkowicki II	11	–
Mrokocin	3	–
Ożary	1	–
Pomianów Górny	1	–
Sławęcin	–	–
Sosnowa	3	–
Starczów	1	–
Suszka	1	–
Śrem	–	–
Topola	–	–

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

6.4.4. Pośrednictwo finansowe.

W miejscowości Kamieniec Ząbkowicki przy ul. Ząbkowickiej działalność gospodarczą prowadzi oddział Banku Spółdzielczego z Ząbkowic Śląskich, natomiast przy ul. Złotostockiej funkcjonuje oddział Banku PKO BP SA. Obecność oddziałów poszczególnych banków oraz agencji bankowych pozytywnie wpływa na prestiż gminy. Zarówno klienci detaliczni jak i przedsiębiorcy mogą korzystać z podstawowego wachlarza nowoczesnych usług finansowych. Na terenie gminy funkcjonują także podmioty oferujące usługi ubezpieczeniowe, itp.

Generalnie nasycenie siecią usługową oraz rzemieślniczą jest wystarczające z punktu widzenia lokalnych, podstawowych potrzeb. Ośrodkiem koncentrującym największą ilość placówek usługowych jest miejscowość Kamieniec Ząbkowicki. Najwięcej placówek zlokalizowanych jest w centrum tej miejscowości i są to przede wszystkim ulice: Ząbkowicka, Złotostocka i Kolejowa. W dalszej perspektywie rozwój sektora usługowego uzależniony będzie głównie od lokalnego popytu, a więc od rozwoju demograficznego i gospodarczego poszczególnych miejscowości.

Z pozostałych usług, zwłaszcza ponadpodstawowych, związanych między innymi z: handlem, kulturą, szkolnictwem średnim i wyższym, służbą zdrowia, pośrednictwem finansowym, administracją powiatową i wojewódzką, itd., mieszkańcy gminy korzystają przede wszystkim w pobliskich Ząbkowicach Śląskich, a także w Wałbrzychu oraz w stolicy województwa – Wrocławiu.

6. 5. Turystyka i rekreacja.

6.5.1. Główne atrakcje turystyczne i rekreacyjne.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki położona jest u podnóża jednego z najatrakcyjniejszych rejonów turystycznych południowo – zachodniej Polski czyli Sudetów Wschodnich i Środkowych. Taka lokalizacja powoduje, że jest ona położona peryferialnie w stosunku do zagospodarowanych turystycznie obszarów. Rolniczy (tereny wiejskie) i usługowo – produkcyjny (Kamieniec Ząbkowicki) charakter gminy powoduje, że sektor turystyczny dopiero się rozwija. Naturalne atrakcje turystyczne gminy związane są głównie z walorami krajobrazowymi i przyrodniczymi Przedgórza Sudeckiego to jest dość urozmaiconej rzeźby terenu oraz gęstej sieci hydrograficznej (dolina Nysy Kłodzkiej i jej dopływów wraz ze zbiornikami retencyjnymi). Potencjał turystyczny gminy tworzą także walory kulturowe z zespołem klasztornym cystersów i zespołem pałacowym (zamkowym) na czele. Niewątpliwie obecnie największą atrakcją turystyczną Kamieńca Ząbkowickiego jest możliwość zwiedzania Pałacu Królewny Marianny Orańskiej, położonego na Górze Zamkowej. Obiekt można zwiedzać przez cały rok.

Nie bez znaczenia dla wielu turystów jest także wspomniane na wstępie położenie gminy. Rejon ten może pełnić rolę bazy wypadowej, bo położony jest w zasięgu maksymalnie kilkudziesięciominutowego dojazdu do: Gór Opawskich, Jezior Ziemi Nyskiej, Gór Bardzkich, Gór Złotych, Jeseników, Masywu Śnieżnika, Gór Bialskich, Kotliny Kłodzkiej, Gór Bystrzyckich, Gór Orlickich, Gór Stołowych i Gór Sowich oraz licznych atrakcji z nimi związanych. Powyższe otwiera szanse dla rozwoju usług turystycznych ukierunkowanych na obsługę ruchu jednodniowego i weekendowego (lokalne atrakcje) oraz dla wielodniowych usług wypoczynkowych w oparciu o planowane udostępnienie zbiorników wodnych do celów sportowo – rekreacyjnych, w powiązaniu z możliwością wycieczek w dalsze rejony Sudetów. Aby tego dokonać należy wdrożyć szereg działań związanych między innymi z poprawą funkcjonowania komunikacji publicznej, szeroką ofertą usług kultury i sportu czy promocją gminy. Dodatkowo należy skoncentrować się na działaniach proekologicznych związanych z ochroną przyrody i środowiska naturalnego, poprawą estetyki i wizerunku gminy, a także rozbudować infrastrukturę służącą turystyce w zakresie umożliwiającym obsługę oczekiwanego ruchu.

Obecna infrastruktura turystyczna gminy, poza udostępnieniem do zwiedzania przedstawionych wyżej obiektów dziedzictwa kulturowego, składa się z kilku obiektów noclegowych, punktu informacji turystycznej, zagospodarowanych parkingów dla turystów zmotoryzowanych oraz z sieci znakowanych pieszych i rowerowych szlaków.

6.5.2. Znakowane trasy turystyczne[106].

Po obszarze gminy prowadzi wiele znakowanych tras turystycznych. Są to szlaki piesze, będące w gestii Polskiego Towarzystwa Turystyczno – Krajoznawczego, trasy rowerowe, a także szlaki samochodowe: Szlak Królewny Marianny Orańskiej oraz Południowo – Zachodni Szlak Cystersów.

[106] Na podstawie map turystycznych: *Jeziora Ziemi Nyskiej 1:40000*, Studio Wydawnicze Plan, Wrocław 2004, *Powiat Ząbkowicki 1:75000*, Studio Wydawnicze Plan, 2004, *Przedgórze Sudeckie 1:50000*, Studio Wydawnicze Plan, Wrocław 2004.

Szlaki piesze:

- **szlak niebieski** w relacji PKP Kamieniec Ząbkowicki – Ożary (Mała Kotlina). Szlak na całej swojej długości prowadzi tylko przez teren gminy. Biegnie przez: Kamieniec Ząbkowicki (Zamkowa Góra, Zespół Pałacowy, Zespół Klasztorny) i Ożary, gdzie dociera do szlaku zielonego. Pełni więc rolę łącznika pomiędzy stacją kolejową w Kamieńcu Ząbkowickim a szlakami turystycznymi w Górach Bardzkich. Długość szlaku wynosi około 10 km.
- **szlak żółty** w relacji PKP Paczków – Ziębice. Na terenie gminy prowadzi tylko w okolicach wsi Chałupki. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 3,5 km.
- **szlak zielony** w relacji Bardo – Złoty Stok – Radochów. Na terenie gminy prowadzi tylko w okolicach wsi Ożary. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 1 km.

Trasy rowerowe:

- **ER 8** – **znaki czarne**. Szlak ten jest fragmentem Europejskiego Szlaku Cystersów, który swój początek bierze w Portugalii a kończy się w Polsce. Na Dolnym Śląsku Szlak biegnie z południa na północ, przez Nizinę Śląską, Dolinę Odry, Pogórze Kaczawskie, Kotlinę Kamiennogórską, Góry Kamienne, Góry Sowie i Stołowe, Kotlinę Kłodzką, Góry Bardzkie, rejon Wzgórz Niemczańsko – Strzelińskich i dalej do Paczkowa w województwie opolskim. Dolnośląski przebieg trasy wyznaczają następujące miejscowości: Żmigród, Trzebnica, Wołów, Lubiąż, Prochowice, Legnica, Jawor, Bolków, Kamienna Góra, Krzeszów, Mieroszów, Głuszyca, Nowa Ruda, Wambierzyce, Polanica Zdrój, Kłodzko, Bardo, Kamieniec Ząbkowicki, Ziębice i Henryków. Na terenie gminy prowadzi przez miejscowości: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki i Starczów. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 13 km.
- **EV 9 EuroVelo Bałtyk – Adriatyk** – **znaki czarne**. Szlak ten stanowi część europejskiej sieci tras rowerowych EuroVelo, tworzonej przez Europejską Federację Cyklistów w całej Europie. Obejmuje ona system 12 długodystansowych tras rowerowych o łącznej długości około 60 tys. km. Przez Polskę przebiega pięć tras systemu EuroVelo, natomiast przez obszar Dolnego Śląska poprowadzony jest odcinek szlaku EV 9 EuroVelo Bałtyk – Adriatyk. Trasa o całkowitej długości 1930 km łączy Gdańsk, Poznań, Wrocław, Ołomuniec, Brno, Wiedeń, Triest i Pulę. Na Dolnym Śląsku trasa przebiega z północy na południe, kolejno przez miejscowości: Sułów, Trzebnica, Wrocław, Kąty Wrocławskie, Mietków, Świdnica, Pieszyce, Srebrna Góra, Brzeźnica, Potworów, Przyłęk, Kamieniec Ząbkowicki. Istotnym walorem trasy jest rowerowe powiązanie Wrocławia z Wiedniem. Na terenie gminy prowadzi tą samą trasą co szlak ER 8 czyli przez miejscowości: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki i Starczów.
- **TRASA PODZIEMNYCH ATRAKCJI** – **znaki czarne**. Trasa prowadzi w relacji: Złoty Stok – Srebrna Góra – Nowa Ruda – Walim – Zagórze Śląskie. Na terenie gminy przebiega przez miejscowość Ożary. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 6 km.
- **znaki niebieskie** w relacji Kłodzko – PKP Kamieniec Ząbkowicki. Na terenie gminy prowadzi przez miejscowości Rogów i Kamieniec Ząbkowicki. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 9,5 km.
- **znaki niebieskie** w relacji Mąkolno – Osina Wielka. Na terenie gminy prowadzi przez miejscowości Topola i Doboszowice. Długość szlaku wynosi około 7,5 km.
- **znaki żółte** w relacji Kamieniec Ząbkowicki – Doboszowice. Szlak na całej swojej długości prowadzi tylko przez teren gminy. Biegnie przez: Kamieniec Ząbkowicki, Byczeń i Doboszowice. Pełni rolę łącznika pomiędzy trasą czerwoną wokół Ząbkowic Śląskich a opisaną powyżej trasą niebieską. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 7 km.
- **znaki czerwone** – trasa wokół Góry Zamkowej i Zespołu Pałacowego w Kamieńcu Ząbkowickim. Długość szlaku wynosi około 6 km.

Szlaki samochodowe:

- **TRANSGRANICZNY SZLAK KRÓLEWNY MARIANNY ORAŃSKIEJ**. Z inicjatywy Zarządu Powiatu Ząbkowickiego w grudniu 2007 roku w czeskiej Bilej Vodzie, gdzie również aktywnie działała Marianna Orańska, podpisane zostało porozumienie pomiędzy władzami samorządowymi powiatów i gmin położonych po polsko – czeskiej stronie w sprawie przystąpienia do realizacji „Szlaku Królewny Marianny Orańskiej", który przemierza życiowe ścieżki królewny Orańskiej. Szlak obejmuje swym zasięgiem obszary powiatu ząbkowickiego i kłodzkiego oraz tereny położone w Republice Czeskiej, przyległe do południowej i wschodniej części Ziemi Kłodzkiej. Trasa została otwarta w 2011 roku. Całkowita długość trasy wynosi 196+400 km. Na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiega drogą wojewódzką nr 382 (odcinek Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki) oraz drogą wojewódzką nr 390 (odcinek Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok). W Kamieńcu Ząbkowickim dostępne są następujące obiekty do zwiedzania przy szlaku: dawny cmentarz ewangelicki, dawna ochronka, mauzoleum rodziny Hohenzollern, dawny kościół ewangelicki, pałac (rezydencja Marianny Orańskiej) i dawna tymczasowa siedziba Marianny Orańskiej. Długość szlaku na terenie gminy wynosi około 5,5 km.
- **POŁUDNIOWO – ZACHODNI SZLAK CYSTERSKI**. Południowo – zachodni Szlak Cystersów to projekt ponadregionalny zrealizowany na terenie 4 województw: dolnośląskiego, małopolskiego, opolskiego i śląskiego. Projekt ukazuje bogatą historię oraz dziedzictwo kulturalne, jakie zostawił po sobie Zakon Cysterski. Najważniejszymi punktami szlaku na Dolnym Śląsku są zespoły klasztorne w: Trzebnicy, Lubiążu, Krzeszowie, Kamieńcu Ząbkowickim i Henrykowie. Do głównych celów projektu należy podniesienie atrakcyjności turystycznej kraju oraz województw uczestniczących w projekcie oraz promocja w kraju i za granicą cysterskiego dziedzictwa kulturowego związanego z Polską. W ramach projektu zostały wybudowane parkingi, sanitariaty, punkty informacji turystycznej oraz infokioski. Zostały również oznakowane obiekty pocysterskie. W Kamieńcu Ząbkowickim w wyniku budowy infrastruktury przy szlaku powstały następujące obiekty:
  - parking przy ul. Zamkowej – parking na 4 autobusy o powierzchni 657,3 m² oraz dla 30 samochodów osobowych o powierzchni 849,50 m²;
  - parking na Błoniach Kamienieckich – parking dla 28 samochodów osobowych o powierzchni 947,50 m²;
  - toaleta publiczna przy parkingu na ul. Zamkowej;
  - Punkt Informacji Turystycznej o powierzchni użytkowej 31,70 m² w części obiektu Centrum Wystawienniczego GCK „Czerwonego kościółka” przy ul. Zamkowej.

Drogi rowerowe[107] – brak.

TABELA 133: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – drogi rowerowe w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Drogi rowerowe w km ogółem	–	–	779,6
Drogi rowerowe w km na 100 km²	–	–	3,91
Drogi rowerowe w km na 1000 mieszkańców	–	–	0,27

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[107] Droga dla rowerów, w myśl ustawy z dnia 20 czerwca 1997 roku Prawo o ruchu drogowym (Dz. U. z 2005 roku Nr 108, poz. 908 z późn. zm.), to droga lub jej część przeznaczona dla ruchu rowerów jednośladowych, oznaczona odpowiednimi znakami drogowymi.

6.5.3. Baza noclegowa.

Obecnie baza noclegowa na terenie gminy składa się z 5 gospodarstw agroturystycznych oraz z ośrodka wypoczynkowo – rekreacyjnego i schroniska młodzieżowego Polskiego Towarzystwa Schronisk Młodzieżowych (PTSM). Reprezentowana jest przez następujące obiekty:

- Gospodarstwo Agroturystyczne „Agroturystyka – Chałupki", Chałupki 2, miejsc noclegowych 10;
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Pokoje gościnne Na Skraju Wsi", Sosnowa 8, miejsc noclegowych 9;
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Irena", Sosnowa 45, miejsc noclegowych 12;
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Agata", Sosnowa 46, miejsc noclegowych 9;
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Agroturystyka Dziupla Kazka", Śrem 10, miejsc noclegowych 10;
- Ośrodek Wypoczynkowo – Rekreacyjny „Tęcza", Kamieniec Ząbkowicki, ul. Zamkowa 4a, miejsc noclegowych 24 (w okresie wakacji i ferii miejsc noclegowych 31);
- Schronisko PTSM „Zacisze", Starczów 43, miejsc noclegowych 50.

Według danych GUS z 2014 roku na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonowały 3 turystyczne obiekty noclegowe zbiorowego zakwaterowania[108], dysponujące 74 miejscami noclegowymi. Z bazy noclegowej na terenie gminy w 2014 roku skorzystało 724 gości. Udzielono im łącznie 1529 noclegów. Oznacza to, że średni pobyt 1 gościa trwał około 2,1 dnia. Wśród korzystających z noclegów było tylko 2 gości zagranicznych.

TABELA 134: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – nasycenie usługami turystycznymi w 2014 roku.

Wyszczególnienie[109]	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Obiekty noclegowe ogółem na 100 km²	**3,10**	1,62	4,53
Liczba miejsc noclegowych ogółem na 100 km²	**76,53**	67,12	302,41
Liczba miejsc noclegowych ogółem na 1000 mieszkańców	**8,81**	7,98	20,74
Liczba korzystających z noclegów na 1 miejsce noclegowe	**9,78**	27,53	40,06
Liczba korzystających z noclegów turystów zagranicznych na 1 miejsce	**0,03**	0,32	8,46
Liczba udzielonych noclegów na 1 miejsce noclegowe	**20,66**	77,88	106,07
Liczba udzielonych noclegów turystom zagranicznym na 1 miejsce	**0,03**	0,66	18,70
Średnia ilość udzielonych noclegów na 1 gościa	**2,11**	2,83	2,65
Średnia ilość udzielonych noclegów na 1 gościa z zagranicy	**1,00**	2,06	2,21
Obłożenie bazy noclegowej całorocznej w skali roku (%)	**5,66**	21,34	29,06

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Gęstość turystycznych obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania liczonych na 100 km² jest na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki niemal 2–krotnie wyższa od średniej charakteryzującej powiat ząbkowicki, ale o około 50 % niższa od przeciętnej występującej w całym województwie dolnośląskim (wliczając w nie także wszystkie gminy typowo turystyczne). Współczynnik dotyczący liczby miejsc noclegowych na 100 km² jest również wyższy od średniej dla powiatu (już tylko nieznacznie) i znacznie niższy niż w województwie (blisko 4–

[108] Główny Urząd Statystyczny (GUS) pod tym pojęciem obejmuje tylko wybrane obiekty zbiorowego zakwaterowania, spełniające określone normy, między innymi: zarejestrowana działalność gospodarcza lub osobowość prawna w sektorze usług turystycznych (sekcja „I" – zakwaterowanie i gastronomia), odpowiednia liczba miejsc noclegowych, standard, a przede wszystkim na bieżąco prowadzona statystyka dotycząca udzielanych noclegów.
[109] Obiekty i miejsca noclegowe – całoroczne i sezonowe.

krotnie). Zakładając, że baza w gminie Kamieniec Ząbkowicki składa się tylko z 3 podlegających statystyce obiektów noclegowych, przy czym jej powierzchnia wynosi aż 100 km², a wartość przytoczonego współczynnika dotyczącego gęstości obiektów noclegowych na 100 km² jest niemal 2–krotnie wyższa od średniej powiatowej, to mamy obraz niedoborów w profesjonalnej noclegowej infrastrukturze turystycznej całego regionu ząbkowickiego. Wskaźniki wykorzystania turystycznych miejsc noclegowych (liczba korzystających gości i liczba udzielonych noclegów na 1 miejsce noclegowe, obłożenie bazy noclegowej) w gminie Kamieniec Ząbkowickim prezentują się już znacznie mniej korzystnie w stosunku do średniej dla całego powiatu i województwa. Oznacza to w uproszczeniu niższą popularność turystyczną gminy Kamieniec Ząbkowicki w stosunku do całego rejonu ząbkowickiego i regionu dolnośląskiego w zakresie pobytów dłuższych niż 1 dzień.

Jak wspomniano wcześniej prezentowane dane nie obejmują pełnego stanu zagospodarowania i ruchu turystycznego. Z oczywistych względów statystyki nie obejmują np.: gospodarstw agroturystycznych, pokoi do wynajęcia, pokoi gościnnych, campingów, coraz bardziej popularnych apartamentów, innych obiektów niesklasyfikowanych, a także pobytów nie zarejestrowanych w obiektach podlegających obliczeniom statystycznym. Można tylko domniemywać rzeczywistych wielkości i założyć, że zarówno noclegowych obiektów turystycznych jak i udzielonych noclegów jest więcej (zwłaszcza w skali powiatu i województwa). Należy również podkreślić, że znaczny strumień ruchu turystycznego, a tym samym użytkowników lokalnej (gmina) infrastruktury turystycznej, generują turyści jednodniowi, których w skali roku można liczyć nawet w tysiącach osobodni.

6.5.4. Potencjalne kierunki rozwoju turystyki.

Pomimo istniejących rzeczywistych i potencjalnych możliwości rozwoju turystyki na obszarze gminy, funkcja ta dopiero od niedawna jest adekwatnie rozwijana. W związku ze zmieniającymi się uwarunkowaniami społeczno – gospodarczymi w skali kraju i gmin, a także zwarzywszy na niewykorzystane walory oraz zasoby krajobrazowo – przyrodnicze gminy Kamieniec Ząbkowicki, wydaje się być zasadne organizowanie tej dochodowej działalności.

Zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju należy promować inwestycje sportowe i turystyczne oparte na koncepcji ekorozwoju, harmonijnie wpisanego w struktury przyrodnicze, gospodarcze oraz społeczne regionu Przedgórza Sudeckiego. Ekologiczny rozwój turystyki powinien być nastawiony na budowę małych ośrodków dla turystów poszukujących spokoju i odosobnienia oraz kontaktu z naturą. Ten kierunek, zgodny z ideą ekorozwoju, zakłada unikanie degradacji walorów przyrodniczych. Teren gminy predysponowany jest do rozwoju trzech rodzajów aktywizacji ekoturystycznej:

- agroturystyka – tworzona w oparciu o bazę noclegową i żywieniową indywidualnych gospodarstw rolnych;
- turystyka wiejska – baza noclegowa i żywieniowa w specjalnie przygotowanych punktach. Mogą to być: nowo budowane niewielkie ośrodki, istniejące zabudowania zagrodowe i folwarczne, pola biwakowe, campingi;
- turystyka umiarkowanie masowa – w oparciu o większe ośrodki noclegowe z towarzyszącą im infrastrukturą sportowo – rekreacyjną.

Biorąc pod uwagę zasoby przyrodniczo – krajobrazowe regionu oczekuje się rozwoju następujących form ekoturystyki:

- krajoznawcza – polegająca na zwiedzaniu różnych miejsc i obiektów. Ta forma dotyczy zarówno turystów wypoczywających kilka godzin, jak i kilka dni;
- kulturowa – bazująca na ofercie kulturalnej lub związana z organizowaniem imprez o różnych charakterze;
- religijna – rozwija się w oparciu o walory kultury sakralnej i pielgrzymkowej

- rekreacyjna weekendowa – przyjazdy w wolne dni od pracy z możliwością zakwaterowania oraz uprawiania: wędkarstwa, pływania, pozostałych sportów wodnych, itp.;
- turystyka specjalistyczna:
  - turystyka rowerowa;
  - turystyka naukowa;
  - obserwacje przyrody;
  - fotografika;
  - malarstwo;
  - hippika;
  - wędkarstwo;
  - turystyka zdrowotna;
  - „zielone szkoły".

Aby osiągnąć wyżej wymienione cele należy przede wszystkim:

- zainwestować w budowę nowych funkcjonalnych obiektów sportowo – rekreacyjnych;
- przygotować nową bazę noclegową i gastronomiczną, zwłaszcza w większych wsiach;
- przygotować zabytki kultury i przyrody na przyjęcie turystów poprzez: urządzenie parkingów, ogrodzenia oraz inne działania zależne od specyfiki miejsca;
- uzgodnić z właścicielami zbiorników wodnych zasady bezkolizyjnego użytkowania turystycznego;
- zorganizować tereny do liniowej i obszarowej penetracji turystycznej na przyjęcie wypoczywających: pola biwakowe, wiaty, punkty widokowe, stanowiska do łowienia ryb, ambony;
- oznakować dodatkową sieć szlaków, zwłaszcza dla turystyki pieszej i rowerowej oraz ścieżek przyrodniczo – dydaktycznych i powiązać ją z istniejącą siecią znakowanych tras w sąsiednich gminach.

Walory przyrodnicze regionu powinny wpłynąć na rozbudowę infrastruktury turystycznej, szczególnie bazy noclegowo – gastronomicznej. Równie istotne jest stałe zwiększanie standardu istniejących obiektów. Ponadto wskazane jest wprowadzanie funkcji turystycznych do obiektów zabytkowych, przede wszystkim poprzez adaptację zespołów pałacowo – parkowych i zabudowań folwarcznych na hotele, zajazdy lub pensjonaty z towarzyszącymi im ośrodkami sportów np.: jeździeckimi. Aby wykorzystać istniejący potencjał tych obiektów należy doskonalić ich standard, dostosować infrastrukturę do wymogów architektonicznych, ekologicznych oraz ogólnych uwarunkowań ładu przestrzennego.

Poza zespołami obiektów zabytkowych, zlokalizowanymi przede wszystkim w Kamieńcu Ząbkowickim, to dolina rzeki Nysy Kłodzkiej wraz z istniejącymi i planowanymi zbiornikami retencyjnymi jest jedną z największych atrakcji przyrodniczych i krajoznawczo – turystycznych gminy. Obiekty zabytkowe (pałac – zamek, park pałacowy, byłe opactwo cysterskie i jego okolice) są dla zdecydowanej większości turystów celami tylko na kilka godzin i nie można tylko na nich opierać całego, lokalnego sektora turystycznego. Jest szansa na rozwój turystyki pobytowej, a więc kilkudniowej, przynoszącej bardziej wymierne zyski materialne dla lokalnej gospodarki. W naszych realiach kulturowych to woda jest magnesem turystyki pobytowej, a biorąc pod uwagę, że w zasięgu kilkudziesięciominutowego dojazdu znajduje się cała gama dobrze dostępnych atrakcji naturalnych (praktycznie całe pasmo polskich Sudetów i część czeskich) i kulturowych (z kopalnią złota w Złotym Stoku, twierdzą w Kłodzku i Srebrnej Górze oraz kompleksem „Riese" w okolicach Walimia na czele), które mają dużą siłę przyciągania, to mogą one urozmaicić pobyt. Woda to dziś nie tylko kąpiel, ale także sporty wodne, spacery czy po prostu grillowanie na brzegu. Reasumując dla istniejących i planowanych zbiorników wodnych, poza funkcją podstawową w postaci ochrony przeciwpowodziowej, należy przypisać ważną funkcją uzupełniającą w postaci usług turystyki, sportu i rekreacji.

7. INFRASTRUKTURA TECHNICZNA.

7. 1. Transport i komunikacja.

7.1.1. Infrastruktura drogowa.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki, jak na jednostkę o dość urozmaiconym zagospodarowaniu terenu, posiada dobrze rozwinięty i wystarczający pod względem gęstości sieci komunikacyjnej układ drogowy i komunikacyjny. Z punktu widzenia połączeń lokalnych i regionalnych położenie komunikacyjne gminy jest bardzo korzystne, ponieważ posiada ona dogodne połączenia drogowe jak i kolejowe zarówno z Ząbkowicami Śląskimi, Kłodzkiem, Nysą jak i Wrocławiem, a poprzez te miejscowości także z innymi regionami kraju.

Drogi krajowe:

Przez teren gminy nie przebiegają drogi krajowe. Jednakże w odległości 10 km od Kamieńca Ząbkowickiego przebiegają 2 drogi krajowe: nr 8 i nr 46. Droga krajowa nr 8 relacji: Kudowa Słone (przejście graniczne Polska / Czechy) – Kłodzko – Ząbkowice Śląskie – Wrocław (dalej jako droga A8/S8) – Warszawa – Białystok – Budzisko (przejście graniczne Polska / Litwa) to jedna z ważniejszych osi komunikacyjnych w skali całego kraju. W skali międzynarodowej jest to korytarz drogowy nr E67, łączący Europę Środkową (Praga) ze Skandynawią (Helsinki) poprzez Warszawę (Polska), Kowno (Litwa), Rygę (Łotwa) i Tallin (Estonia). Natomiast w miejscowości Złoty Stok przebiega droga krajowa nr 46 relacji: Kłodzko – Opole – Częstochowa – Szczekociny, umożliwiająca skomunikowanie analizowanego rejonu między innymi z Górnym Śląskiem, Małopolską i dalej z południowo – wschodnimi rejonami kraju.

RYCINA 39: Przebieg międzynarodowego drogowego korytarza transportowego nr E67.

Źródło reprodukcji: http://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Plik:E67_route.svg&filetimestamp=20080118174055

Drogi wojewódzkie:

- nr 382: Paczków (przejście graniczne Polska / Czechy) – Kamieniec Ząbkowicki – Ząbkowice Śląskie – Dzierżoniów – Świdnica – Stanowice (DW 374).

Droga wojewódzka nr 382 pełni uzupełniającą rolę w układzie drogowym województwa dolnośląskiego i jako szlak transportowy i komunikacyjny ma znaczenie tylko w południowo – wschodniej części województwa. Biegnąca podnóżem Sudetów Wschodnich i Środkowych droga umożliwia rozprowadzenie ruchu z południowo – zachodniej części województwa opolskiego oraz południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego (drogi krajowe nr 8 i 46) w kierunku Świdnicy (droga krajowa nr 35), Strzegomia (droga krajowa nr 5) i dalej Bolkowa bądź Jawora (droga krajowa nr 3, docelowo S3). Obecnie droga nr 382 posiada parametry klasy „G–1/2" (główna), nawierzchnię bitumiczną, a dopuszczalne obciążanie pojazdów wynosi 80 kN/oś. Długość drogi na terenie gminy wynosi 14,204 km (km: 57+530 – 71+734) i przebiega przez miejscowości: Chałupki (obejście), Mrokocin (obejście), Pomianów Górny (obejście), Byczeń i Kamieniec Ząbkowicki (ulice: Paczkowska, Złotostocka, Ząbkowicka). Według danych Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu (zarządca drogi) w 2015 roku średni dobowy ruch pojazdów na drodze nr 382 w rejonie gminy wynosił od 3409 (odcinek Chałupki – Kamieniec Ząbkowicki) do 5380 (odcinek Kamieniec Ząbkowicki – Ząbkowice Śląskie) pojazdów na dobę i należał do grupy o średnim natężeniu w skali wszystkich dróg o tej samej klasie na terenie całego województwa. Stan techniczny drogi nr 382 na odcinku przebiegającym przez gminę Kamieniec Ząbkowicki jest zróżnicowany – od dobrego (Kamieniec Ząbkowicki – nawierzchnia, wyposażenie w chodniki na terenach zabudowanych) po średni i zły (pozostałe odcinki – nawierzchnia, brak pobocza).

- nr 390: Kamieniec Ząbkowicki (DW 382) – Złoty Stok – Lądek Zdrój (DW 392).

Droga wojewódzka nr 390 ma lokalne znaczenie w układzie drogowym południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego. Umożliwia przede wszystkim bezpośrednie połączenie Lądka Zdroju ze Złotym Stokiem (droga krajowa nr 46) i z Ząbkowicami Śląskimi (droga krajowa nr 8) bez konieczności przejazdu przez Kłodzko. Obecnie droga nr 390 posiada parametry klasy „G–1/2 / Z–1/2" (główna / zbiorcza), a dopuszczalne obciążanie pojazdów wynosi 80 kN/oś. Długość drogi na terenie gminy wynosi 3,402 km (km: 0+000 – 3+402) i przebiega przez miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (ul. Złotostocka) i Sosnowa (głównie obejście). Według danych Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu (zarządca drogi) w 2015 roku średni dobowy ruch pojazdów na drodze nr 390 w rejonie gminy wynosił 1648 pojazdów na dobę i należał do grupy o najmniejszym natężeniu w skali wszystkich dróg o tej samej klasie na terenie całego województwa. Stan techniczny drogi nr 390 na odcinku przebiegającym przez gminę Kamieniec Ząbkowicki jest dobry (nawierzchnia). Droga nie posiada pobocza i chodników na terenach zabudowanych.

- nr 395: Wrocław (DK 98) – Strzelin – Ziębice – Chałupki (DW 382).

Droga wojewódzka nr 395 pełni uzupełniającą rolę w układzie drogowym województwa dolnośląskiego i jako szlak transportowy i komunikacyjny ma znaczenie w południowo – wschodniej i środkowo – wschodniej części województwa. Biegnąca południkowo droga umożliwia rozprowadzenie ruchu z południowo – zachodniej części województwa opolskiego oraz południowo – wschodniej części województwa dolnośląskiego (droga krajowa nr 46) w kierunku Strzelina (droga krajowa nr 39) i Wrocławia. Droga wojewódzka nr 395 stanowi również alternatywę dla przejazdu z Wrocławia w kierunku Sudetów Wschodnich z pominięciem obciążonej nadmiernym ruchem drogi krajowej nr 8. Obecnie droga nr 395 posiada parametry klasy „G" (główna), nawierzchnię bitumiczną, a dopuszczalne obciążanie pojazdów wynosi 80 kN/oś. Długość drogi na terenie gminy wynosi 2,647

km (km: 70+864 – 73+511) i przebiega przez miejscowość Chałupki. Według danych Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu (zarządca drogi) w 2015 roku średni dobowy ruch pojazdów na drodze nr 395 w rejonie gminy wynosił 1309 pojazdów na dobę i należał do grupy o najmniejszym natężeniu w skali wszystkich dróg o tej samej klasie na terenie całego województwa. Stan techniczny drogi nr 395 na odcinku przebiegającym przez gminę Kamieniec Ząbkowicki jest średni (nawierzchnia). Droga nie posiada pobocza i chodników na terenach zabudowanych.

TABELA 135: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyniki pomiarów średniego dobowego ruchu pojazdów na drodze wojewódzkiej nr 382 w 2015 roku.

Odcinek		**Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki**	**Kamieniec Ząbkowicki – Chałupki**
Numer punktu pomiarowego		02217	02218
Pikietaż (km: od – do)		52,700 – 58,900	58,900 – 71,100
Długość odcinka (km)		6,200	12,200
Rodzajowa struktura ruchu pojazdów samochodowych		**Liczba pojazdów**	
Motocykle		54	61
Samochody osobowe		4411	2537
Lekkie samochody ciężarowe		344	402
Samochody ciężarowe	bez przyczepy	167	102
	z przyczepą	350	273
Autobusy		22	10
Ciągniki rolnicze		32	24
Pojazdy samochodowe ogółem		5380	3409

Źródło: Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, 2016.

TABELA 136: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyniki pomiarów średniego dobowego ruchu pojazdów na drodze wojewódzkiej nr 390 w 2015 roku.

Odcinek		**Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok**
Numer punktu pomiarowego		02251
Pikietaż (km: od – do)		0,000 – 8,500
Długość odcinka (km)		8,500
Rodzajowa struktura ruchu pojazdów samochodowych		**Liczba pojazdów**
Motocykle		30
Samochody osobowe		1445
Lekkie samochody ciężarowe		99
Samochody ciężarowe	bez przyczepy	26
	z przyczepą	36
Autobusy		5
Ciągniki rolnicze		7
Pojazdy samochodowe ogółem		1648

Źródło: Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, 2016.

TABELA 137: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyniki pomiarów średniego dobowego ruchu pojazdów na drodze wojewódzkiej nr 395 w 2015 roku.

Odcinek		**Ziębice – granica województwa**
Numer punktu pomiarowego		02264
Pikietaż (km: od – do)		58,800 – 73,500
Długość odcinka (km)		14,700
Rodzajowa struktura ruchu pojazdów samochodowych		**Liczba pojazdów**
Motocykle		29
Samochody osobowe		1119
Lekkie samochody ciężarowe		80
Samochody ciężarowe	bez przyczepy	17
	z przyczepą	52
Autobusy		3
Ciągniki rolnicze		9
Pojazdy samochodowe ogółem		1309

Źródło: Dolnośląska Służba Dróg i Kolei we Wrocławiu, 2016.

Drogi nr: 382, 390 i 395 znajdują się w gestii Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu (DSDiK). Ich łączna długość na terenie gminy wynosi 20,253 km. W obowiązującym *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego – Perspektywa 2020*[110] wskazane zostało południowo – zachodnie obejście Kamieńca Ząbkowickiego oraz północno – wschodnie obejście Paczkowa w ciągu drogi nr 382. W *Wieloletniej Prognozie Finansowej Samorządu Województwa Dolnośląskiego*[111] budowa obu obejść nie została wskazana jako ponadlokalne zadania inwestycyjne, a termin ich realizacji nie został dotychczas ustalony. DSDiK nie posiada obecnie zarezerwowanych środków finansowych na realizację obu przedsięwzięć. Natomiast w aktualnym *Planie Finansowo – Zadaniowym Dolnośląskiej Służby Dróg i Kolei we Wrocławiu* realizowanym z budżetu Województwa Dolnośląskiego na 2016 rok ujęte jest zadanie inwestycyjne pod nazwą *Przebudowa mostu nad rzeką Nysa Kłodzka w ciągu drogi wojewódzkiej nr 390 w km 0+380 w miejscowości Kamieniec Ząbkowicki*.

Drogi powiatowe:

TABELA 138: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz dróg powiatowych.

Nr drogi	**Przebieg drogi**	**Kilometraż**	**Długość drogi (km)**	**Klasa drogi**	**Nawierzchnia**
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**
3142D	Od DP 3143D (Mąkolno) do DK 46	0+000 – 2+788	2,788	L	asfaltowa
3143D	Od DW 390 (Kamieniec Z. – Ożary – Laski) do DK 46	0+000 – 6+250	6,250	L	asfaltowa
3144D	Ożary – Mąkolno	0+000 – 1+747	1,747	L	asfaltowa
3149D	Od DW 385 (Budzów – Potworów – Przyłęk – Ożary)	14+643 – 16+083	1,440	L	asfaltowa

[110] Uchwała nr XLVIII/1622/2014 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 roku.
[111] Uchwała nr IV/44/15 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 16 stycznia 2015 roku.

1	2	3	4	5	6
3159D	Grochowiska – Suszka	3+544 – 3+798	0,254	L	asfaltowa
3160D	(Przyłęk – Suszka – Kamieniec Z.) do DW 382	2+376 – 7+031	4,655	L	asfaltowa
3177D	Sieroszów – Stolec – Kamieniec Z.	8+312 – 8+812	0,500	L	asfaltowa
3178D	Od DW 385 (Niedźwiednik – Starczów – Kamieniec Z.) do DW 382	2+200 – 9+838	7,638	Z	asfaltowa
3179D	Od DW 382 (Byczeń – Kamieniec Z., ul. Ogrodowa)	0+000 – 2+020	2,020	L	asfaltowa
3180D	Od DW 390 (Śrem – Topola)	0+000 – 4+663	4,663	L	asfaltowa
3181D	Śrem – Sosnowa – Płonica	0+000 – 3+220	3,220	L	asfaltowa
3182D	Od DW 390 (Sławęcin – Topola) do DP 3193D	0+000 – 4+529	4,529	L	asfaltowa
3193D	Starczówek – Niedźwiedź – Doboszowice – Topola – Błotnica (DK 46)	5+111 – 13+688	7,577	L	asfaltowa
3199D	Od DW 382 (Pomianów Górny – Mrokocin – Chałupki) do DW 395	0+000 – 4+137	4,137	L	asfaltowa
3200D	Doboszowice – Pomianów Górny	0+000 – 2+021	2,021	D	asfaltowa

Źródło: Zarząd Dróg Powiatowych w Ząbkowicach Śląskich, 2016.

Wyszczególnione powyżej trasy znajdują się w gestii Zarządu Dróg Powiatowych w Ząbkowicach Śląskich. Łącznie długość dróg powiatowych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 53,439 km. Wszystkie drogi posiadają nawierzchnię asfaltową. Zarząd Dróg Powiatowych w Ząbkowicach Śląskich planuje w najbliższych latach bieżące remonty i modernizacje nawierzchni wybranych odcinków dróg powiatowych w zależności od otrzymanych środków finansowych.

Drogi gminne:

TABELA 139: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz dróg gminnych.

Nr drogi	Przebieg drogi	Długość drogi (km)	Powierzchnia (ha)	Typ nawierzchni
118832 D	Sosnowa – Rogały	0,7260	0,5300	asfaltowa
118841 D	Doboszowice	1,9850	1,2568	betonowa
118842 D	Mrokocin	0,4715	0,4200	asfaltowa

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

TABELA 140: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rejestr dróg wewnętrznych o znaczeniu lokalnym.

Miejscowość	Nazwa ulicy	Długość drogi (km)	Powierzchnia (ha)	Powierzchnia utwardzona (m²)
1	2	3	4	5
Kamieniec Ząbkowicki	Astrowa	0,1460	0,1305	803,00
Kamieniec Ząbkowicki	Basztowa	0,1750	0,1949	–
Kamieniec Ząbkowicki	Boczna	0,5450	0,4300	–
Kamieniec Ząbkowicki	Bratkowa	0,1430	0,1434	786,50
Kamieniec Ząbkowicki	Bolesława Chrobrego	3,227	3,7668	–
Kamieniec Ząbkowicki	Cicha	0,5400	0,3857	–
Kamieniec Ząbkowicki	Daleka	1,6200	1,8200	–

1	2	3	4	5
Kamieniec Ząbkowicki	Fiołkowa	0,2620	0,2358	1572,00
Kamieniec Ząbkowicki	Gajowa	0,1430	0,1216	785,50
Kamieniec Ząbkowicki	Jasna	0,2500	0,1900	–
Kamieniec Ząbkowicki	Kościelna	0,1100	0,0887	–
Kamieniec Ząbkowicki	Plac Błonie	–	–	2858,48
Kamieniec Ząbkowicki	Plac Kościelny	0,1750	0,1539	–
Kamieniec Ząbkowicki	Kręta	0,5150	0,6500	–
Kamieniec Ząbkowicki	Krótka	0,7900	0,2800	–
Kamieniec Ząbkowicki	Krzywa	0,5400	0,3662	–
Kamieniec Ząbkowicki	Krzyżowa	1,2380	0,5974	4479,50
Kamieniec Ząbkowicki	Lipowa	1,1810	1,1824	3416,00
Kamieniec Ząbkowicki	Młyńska	0,1800	0,1528	–
Kamieniec Ząbkowicki	Mostowa	0,2950	0,3839	–
Kamieniec Ząbkowicki	Nauczycielska	0,2330	0,1639	1020,09
Kamieniec Ząbkowicki	Ogrodowa	0,6250	0,6200	–
Kamieniec Ząbkowicki	Parkowa	0,8650	0,5947	–
Kamieniec Ząbkowicki	Piaskowa	0,8600	0,3100	–
Kamieniec Ząbkowicki	Polna	0,1200	0,1200	–
Kamieniec Ząbkowicki	Różana	0,1440	0,1301	792,00
Kamieniec Ząbkowicki	Rumiankowa	0,1470	0,1345	808,50
Kamieniec Ząbkowicki	Sadowa	0,1450	0,1387	–
Kamieniec Ząbkowicki	Skorolecka	1,3720	2,1001	–
Kamieniec Ząbkowicki	Szpitalna	0,6350	0,4353	–
Kamieniec Ząbkowicki	Urzędnicza	0,1250	0,0615	–
Kamieniec Ząbkowicki	Wąska	0,8300	0,4400	3375,00
Kamieniec Ząbkowicki	Wileńska	0,5500	0,3188	2151,00
Kamieniec Ząbkowicki	Wodociągowa	1,4300	0,9089	–
Kamieniec Ząbkowicki	XXX–lecia PRL	0,4780	0,3848	–
Kamieniec Ząbkowicki	Zamkowa	0,5250	0,8189	–
Kamieniec Ząbkowicki	Zielona	0,3600	0,3600	–

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

TABELA 141: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – rejestr dróg dojazdowych do gruntów rolnych.

Miejscowość	Ilość dróg	Długość dróg (km)	Powierzchnia (ha)
1	2	3	4
Byczeń	46	15,8300	12,5470
Chałupki	38	13,3900	9,8862
Doboszowice	152	51,7200	35,7051
Kamieniec Ząbkowicki I	67	13,3150	8,7562
Kamieniec Ząbkowicki II	44	8,0690	4,0396
Mrokocin	29	9,7925	5,9089
Ożary	117	43,1680	21,2531
Pilce	17	5,7690	3,7800

1	2	3	4
Pomianów Górny	23	5,7960	3,2100
Sławęcin	37	15,8660	11,9800
Sosnowa	60	20,0350	11,7600
Starczów	75	35,1730	26,0378
Suszka	17	7,2630	5,7781
Śrem	16	7,4150	4,9700
Topola	45	14,0710	8,1207

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Podstawowe dane dotyczące dróg gminnych przedstawiają się następująco:

- długość dróg gminnych publicznych – 3,1825 km;
- długość dróg gminnych wewnętrznych o znaczeniu lokalnym – 21,5190 km;
- długość dróg dojazdowych do gruntów rolnych – 266,6725 km.

Część dróg gminnych i wewnętrznych wymaga modernizacji.

Generalnie stan dróg na terenie gminy jest zadowalający pod względem możliwości obsługiwania przez nie poszczególnych obszarów zabudowy (drogi wojewódzkie, powiatowe, gminne, wewnętrzne). Większość dróg nie posiada jednak odpowiedniej wytrzymałości i jest w złym stanie technicznym. Jakość nawierzchni, zwłaszcza na drogach powiatowych i gminnych oraz na wybranych odcinkach dróg wojewódzkich wymaga pilnych napraw i modernizacji. Brak kanalizacji deszczowej oraz rowów odwadniających uniemożliwia odprowadzenie wód opadowych lub prawidłowe odwodnienie korpusu drogi. Na terenach zabudowanych (poza Kamieńcem Ząbkowickim) w dużej mierze drogi wojewódzkie, powiatowe, gminne i wewnętrzne nie posiadają chodników i ruch pieszy odbywa się na poboczu lub jezdni. Przebieg dróg wojewódzkich ze względu na spodziewany wzrost natężenia ruchu koliduje z zabudową mieszkaniową na terenie miejscowości: Byczeń, Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki i częściowo Sosnowa w kontekście emisji nadmiernego hałasu. Do najpilniejszych zadań modernizacyjnych układu drogowego gminy należą:

- postulowana modernizacja DW nr: 382, 390 i 395 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G”;
- budowa: południowo – zachodniego obejścia miejscowości Kamieniec Ząbkowicki, południowego obejścia miejscowości Byczeń oraz północno – wschodniego obejścia miejscowości Paczków w ciągu DW nr 382;
- budowa zachodniego obejścia miejscowości Chałupki (postulowana w ciągu DW nr 395);
- poprawa bezpieczeństwa na wybranych odcinkach dróg wojewódzkich przebiegających przez tereny zabudowane (chodniki, pobocza, przejścia dla pieszych, sygnalizacja świetlna);
- modernizacja dróg powiatowych do pełnych parametrów klasy „L”, docelowo do klasy „Z”;
- dostosowanie parametrów jezdni i nośności nawierzchni dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych do ruchu ciężkiego i pojazdów rolniczych, zwłaszcza w perspektywie rozwoju przetwórstwa rolno – spożywczego i funkcji przemysłowo – usługowych, w tym turystycznych;
- sukcesywne zastępowanie nawierzchni gruntowej na bitumiczną na drogach gminnych;
- budowa dróg wewnętrznych do obsługi poszczególnych posesji oraz dojazdów do użytków rolnych;
- budowa chodników dla ruchu pieszego i rowerowego oraz budowa zatok autobusowych.

Należy nadmienić, że w obowiązującym *Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego – Perspektywa 2020* uwzględniono wariantowy przebieg drogi ekspresowej S5 na odcinku Ząbkowice Śląskie – Kłodzko, który prowadzi przez południowo – zachodnie krańce gminy Kamieniec Ząbkowicki. Wskazano także koncepcję drogi Via Regia Plus.

TABELA 142: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gęstość gminnej i powiatowej sieci drogowej w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Współczynniki w km na 1000 mieszkańców			
Drogi gminne o nawierzchni twardej	**0,38**	1,92	2,51
Drogi gminne o nawierzchni gruntowej	**–**	0,57	1,39
Drogi gminne ogółem	**0,38**	2,49	3,90
Drogi powiatowe o nawierzchni twardej	**6,36**	5,65	2,78
Drogi powiatowe o nawierzchni gruntowej	**–**	0,10	0,12
Drogi powiatowe ogółem	**6,36**	5,75	2,90
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni twardej	**6,74**	7,57	5,29
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni gruntowej	**–**	0,67	1,51
Drogi gminne i powiatowe ogółem	**6,74**	8,24	6,80
Współczynniki w km na 100 km²			
Drogi gminne o nawierzchni twardej	**3,29**	16,17	36,65
Drogi gminne o nawierzchni gruntowej	**–**	4,77	20,31
Drogi gminne ogółem	**3,29**	20,94	56,96
Drogi powiatowe o nawierzchni twardej	**55,26**	47,53	40,56
Drogi powiatowe o nawierzchni gruntowej	**–**	0,87	1,79
Drogi powiatowe ogółem	**55,26**	48,40	42,35
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni twardej	**58,55**	63,70	77,21
Drogi gminne i powiatowe o nawierzchni gruntowej	**–**	5,64	22,10
Drogi gminne i powiatowe ogółem	**58,55**	69,34	99,31

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

TABELA 143: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – nasycenie motoryzacją w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbk.	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Współczynniki na 1000 mieszkańców			
Pojazdy ogółem	**b.d.**	763,19	668,34
Samochody osobowe	**b.d.**	575,72	533,92
Motocykle	**b.d.**	35,33	23,59
Motorowery	**b.d.**	33,59	24,23
Samochody ciężarowe	**b.d.**	76,68	75,92
Autobusy	**b.d.**	2,99	3,02
Współczynniki na 100 km²			
Pojazdy ogółem	**b.d.**	6423,09	9745,09
Samochody osobowe	**b.d.**	4845,36	7785,16
Motocykle	**b.d.**	297,31	343,98
Motorowery	**b.d.**	282,71	353,25
Samochody ciężarowe	**b.d.**	645,39	1106,94
Autobusy	**b.d.**	25,20	44,10

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Komunikacja samochodowa:

Dojazdy dzieci i młodzieży do szkół organizowane są przez Gminę, zaś usługi komunikacyjne dla pozostałych osób świadczy prywatny podmiot transportowy – firma NeoTrans, organizująca przewozy osobowe na terenie powiatu ząbkowickiego. Zgodnie z obecnie obowiązującym rozkładem jazdy autobusów przez gminę Kamieniec Ząbkowicki przebiegają następujące trasy (w nawiasie liczba kursów w obie strony w dni robocze):

- Doboszowice – Byczeń – Kamieniec Ząbkowicki I – Ząbkowice Śląskie (4);
- Laski – Ożary – Kamieniec Ząbkowicki I – Ząbkowice Śląskie (3);
- Starczów – Kamieniec Ząbkowicki II – Kamieniec Ząbkowicki I – Ząbkowice Śląskie (6);
- Ząbkowice Śląskie – Kamieniec Ząbkowicki I – Sosnowa – Sławęcin – Złoty Stok (10);
- Ząbkowice Śląskie – Ziębice – Chałupki – Paczków (1).

Z powyższego zestawienia wynika, że siecią autobusowej komunikacji publicznej nie są objęte wsie: Mrokocin, Pomianów Górny, Suszka, Śrem i Topola. Najwięcej par kursów (23 w dni robocze) przebiega przez sołectwo Kamieniec Ząbkowicki I. Problemem dla niezmotoryzowanych mieszkańców gminy, zwłaszcza młodzieży i osób starszych, jest mała częstotliwość kursów pomiędzy poszczególnymi miejscowościami wiejskimi a Kamieńcem Ząbkowickim czy Ząbkowicami Śląskimi, zwłaszcza w porze wieczornej oraz brak kursów w dni wolne od pracy. Inne połączenia krajowe (międzyregionalne) oraz międzynarodowe realizowane są poprzez dworce autobusowe w Ząbkowicach Śląskich i we Wrocławiu.

Łącznie obszar dróg zajmuje powierzchnię 323,0292 ha[112] co stanowi 3,37 % ogólnej powierzchni gminy.

7.1.2. Infrastruktura kolejowa.

- nr 137: Katowice – Gliwice – Kędzierzyn Koźle – Nysa – Kamieniec Ząbkowicki – Świdnica – Legnica.

Linia kolejowa nr 137 na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki sklasyfikowana jest jako linia normalnotorowa, jedno– i dwutorowa, kategorii pierwszorzędnej, niezelektryfikowana. Na terenie gminy długość szlaku kolejowego nr 137 wynosi 12,292 km (km: 166+375 – 178+667) i przebiega przez miejscowości: Kamieniec Ząbkowicki, Doboszowice, Pomianów Górny i Mrokocin. Linia obsługiwana jest zarówno na potrzeby przewozów pasażerskich (tylko na odcinku w kierunku Legnicy) jak i towarowych (na całym odcinku). Na analizowanym terenie infrastrukturę kolejową dla podróżnych stanowi stacja kolejowa w Kamieńcu Ząbkowickim oraz nieczynny (zawieszony) obecnie przystanek kolejowy w Doboszowicach. PKP Polskie Linie Kolejowe SA, Zakład Linii Kolejowych w Opolu nie przewidują zamierzeń inwestycyjnych związanych z modernizacją linii.

- nr 276: Wrocław Główny – Strzelin – Kamieniec Ząbkowicki – Kłodzko – Międzylesie.

Linia kolejowa nr 276 na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki sklasyfikowana jest jako linia normalnotorowa, jedno– i dwutorowa, kategorii pierwszorzędnej, zelektryfikowana, państwowego znaczenia. Linia ma znaczenie międzynarodowe (szlak nr C–59/2) na podstawie umowy europejskiej AGTC[113]. Na terenie gminy długość szlaku kolejowego nr 276 wynosi 11,658 km (km: 66+802 – 78+460) i przebiega przez miejscowości: Starczów,

[112] Według ewidencji gruntów, 2016.

[113] Umowa europejska o głównych międzynarodowych liniach kolejowych transportu kombinowanego i obiektach towarzyszących podpisana w Genewie 01 lutego 1991 roku. W Polsce weszła w życie po zatwierdzeniu przez Radę Ministrów 14 stycznia 2002 roku. W jej ramach wyznaczona została, wg kryteriów EKG–ONZ, sieć linii kolejowych dla międzynarodowych przewozów kontenerowych oraz terminale kontenerowe położone na sieci kolejowej. Długość linii kolejowych układu AGTC w Polsce wynosi 4278 km. Umowa ta jest uzgodnionym planem rozwoju i funkcjonowania linii międzynarodowego transportu kombinowanego i obiektów towarzyszących, który zamierza się realizować w ramach programów narodowych.

Kamieniec Ząbkowicki i Suszka. Linia obsługiwana jest zarówno na potrzeby przewozów pasażerskich jak i towarowych na całym odcinku. Na analizowanym terenie infrastrukturę kolejową dla podróżnych stanowią stacje kolejowe w Kamieńcu Ząbkowickim i Starczowie oraz przystanek kolejowy (osobowy) w Suszce. Na odcinku km: 66+802 – 78+460 znajdują się:

- km 66,794 przejazd kategorii A (DP nr 3196);
- km 66,809 przystanek osobowy Starczów;
- km 68,382 przejazd kategorii C (droga gminna);
- km 70,003 przejazd kategorii D (droga gminna);
- km 71,886 stacja kolejowa Kamieniec Ząbkowicki;
- km 77,302 przystanek osobowy Suszka.

W planach perspektywicznych PKP Polskie Linie Kolejowe SA planowana jest modernizacja linii nr 276 do parametrów takich jak: prędkość V ≤120 km/h, nacisk na oś 221 kN, a nacisk na oś dla obiektów inżynieryjnych 245 kN, k = + 2. Planuje się także budowę drugiego toru na odcinku Strzelin – Kamieniec Ząbkowicki.

- nr 334: Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowana jest jeszcze nieczynna linia kolejowa nr 334 w relacji Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok, na której do 1989 roku funkcjonowały regularne przewozy pasażerskie. Długość linii na terenie gminy wynosi 9,990 km (km: 0+400 – 10+390). Obecnie torowisko na zdecydowanej większości długości szlaku jest rozebrane, a byłe przystanki kolejowe (Byczeń i Sosnowa Śląska) zlikwidowane bądź zaadoptowane na inne cele. Most kolejowy w Byczeniu na Nysie Kłodzkiej został zniszczony wskutek powodzi z lipca 1997 roku, co ostatecznie uniemożliwia ewentualną reaktywację linii nr 334, np.: na potrzeby przewozów pasażerskich o charakterze turystycznym. PKP Polskie Linie Kolejowe SA, Zakład Linii Kolejowych w Opolu nie przewidują zamierzeń inwestycyjnych związanych z modernizacją linii.

TABELA 144: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne linii kolejowych.

Nr linii	Kilometraż	Kategoria linii[114]	Znaczenie państwowe[115]	Klasa linii[116]
137	166+375 – 178+667	pierwszorzędna	NIE	C3
276	66+802 – 78+460	pierwszorzędna	TAK	D3
334	0+400 – 10+390	znaczenia miejscowego	NIE	– –
C3 – nacisk osi 196 kN/oś (20,0 t/oś). **D3** – nacisk osi 221 kN/oś (22,5 t/oś). **– –** nacisk osi 0 kN/oś (0,0 t/oś).				

Źródło: PKP Polskie Linie Kolejowe SA, 2016.

[114] Według PKP PLK SA, *Warunki techniczne utrzymania nawierzchni na liniach kolejowych*, Warszawa 2005 (ze zmianami wprowadzonymi Zarządzeniem nr 22/2010 Zarządu PKP PLK SA z dnia 31 sierpnia 2010 roku).
[115] Według Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 17 kwietnia 2013 roku w sprawie wykazu linii kolejowych o znaczeniu państwowym (Dz. U. z dnia 16 maja 2013 roku, poz. 569).
[116] Według PKP Polskie Linie Kolejowe SA, *Regulamin przydzielania tras pociągów i korzystania z przydzielonych tras pociągów przez licencjonowanych przewoźników kolejowych w ramach rozkładu jazdy pociągów 2016/2017* – uchwała nr 1117/2015 Zarządu PKP PLK SA z dnia 01 grudnia 2015 roku.

TABELA 145: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – maksymalne prędkości na liniach kolejowych[117].

Tor	Kilometraż	Maksymalne prędkości (km/h)		
		Pociągi pasażerskie	Szynobusy	Pociągi towarowe
Linia nr 137				
N	166+375 – 166+380	100	100	60
N	166+380 – 176+230	80	80	
N	176+230 – 178+667	70	70	
P	166+375 – 166+440	100	100	60
P	166+440 – 176+220	80	80	
P	176+220 – 177+492	70	70	
Linia nr 276				
N	66+802 – 70+700	100	100	60
N	70+700 – 78+460	90	90	
P	71+218 – 78+460	80	80	60
Linia nr 334				
N	0+400 – 10+390	0	0	0
tor „N” – nieparzysty (jeden na szlaku; pierwszy na stacji) **tor „P”** – parzysty (dwa na szlaku; drugi na stacji).				

Źródło: PKP Polskie Linie Kolejowe SA, 2016.

Ogółem długość linii kolejowych na terenie gminy wynosi 33,940 km, z czego linii czynnych (eksploatowanych) 23,950 km. Oznacza to, że analizowany rejon charakteryzuje się zdecydowanie korzystniejszymi współczynnikami dotyczącymi gęstości sieci kolejowej w stosunku do województwa i kraju, co prezentuje poniższa tabela.

TABELA 146: Podstawowe współczynniki dotyczące czynnych linii kolejowych w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie	Polska
Linie kolejowe w km na 100 km²	24,8[118] (35,1)	8,8	6,2
Linie kolejowe w km na 10 tys. ludności	28,5[119] (40,4)	6,0	5,0

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS, 2016.

Komunikacja kolejowa:

Kamieniec Ząbkowicki to ważny, obecnie czterokierunkowy, niegdyś pięciokierunkowy, węzeł kolejowy. Krzyżują się tu 2 sudeckie magistrale kolejowe: linia z Wrocławia w kierunku granicy państwowej w Międzylesiu oraz Trasa Podsudecka z Legnicy do Nysy i dalej do Katowic. Zgodnie z obecnie obowiązującym rozkładem jazdy pociągów (IV 2016) z Kamieńca Ząbkowickiego odprawiane są codziennie składy pasażerskie obsługiwane przez Przewozy

[117] Według PKP Polskie Linie Kolejowe SA, *Regulamin przydzielania tras pociągów i korzystania z przydzielonych tras pociągów przez licencjonowanych przewoźników kolejowych w ramach rozkładu jazdy pociągów 2016/2017* – uchwała nr 1117/2015 Zarządu PKP PLK SA z dnia 01 grudnia 2015 roku.
[118] Czynne (eksploatowane) linie kolejowe.
[119] Czynne (eksploatowane) linie kolejowe.

Regionalne i Koleje Dolnośląskie. Pociągi osobowe kursują w następujących kierunkach (w nawiasie liczba składów odjeżdżających w dni robocze oraz soboty i niedziele):

- Kłodzko (16 oraz 15 i 15);
- Bystrzyca Kłodzka przez Kłodzko (9 oraz 7 i 7);
- Międzylesie przez Kłodzko i Bystrzycę Kłodzką (8 oraz 7 i 6);
- Lichkov przez Kłodzko, Bystrzycę Kłodzką i Międzylesie (3 oraz 3 i 3).
- Usti nad Orlici przez Kłodzko, Bystrzycę Kłodzką, Międzylesie i Lichkov (2 oraz 2 i 2);
- Pardubice przez Kłodzko, Bystrzycę Kłodzką, Międzylesie, Lichkov i Usti nad Orlici (1 oraz 1 i 1);
- Kudowa Zdrój przez Kłodzko (3 oraz 3 i 3);
- Jawor przez Ząbkowice Śląskie, Dzierżoniów, Świdnicę i Jaworzynę Śląską (4 oraz 4 i 4);
- Wrocław przez Ziębice i Strzelin (13 oraz 12 i 13);
- Leszno przez Ziębice, Strzelin i Wrocław (1 oraz 1 i 1);

Na przystankach kolejowych w Starczowie i Suszce (linia nr 276) zatrzymuje się większość składów osobowych w kierunku Wrocławia i Międzylesia, a także pociągi do Czech. Przewozy pasażerskie w kierunku Nysy (przez Paczków) i dalej do Kędzierzyna – Koźla (przez Prudnik i Głogówek) są obecnie zawieszone.

TABELA 147: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – charakterystyka infrastruktury peronowej przystanków i stacji kolejowych[120].

Przystanek (P) / Stacja (S)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Doboszowice (P)	1	172,000	172,232	p1kn	–	232	0,30	1	–	1	G	Ż	X
	2	172,057	172,232	p1kn	–	175	0,40	1	–	2	G	Ż	P
Kamieniec Ząbkowicki (S)	4	71,780	71,900	p1kn	120	–	0,30	1	18	–	U	P	T
	1	71,535	71,900	p1kn	–	365	0,30	1	–	1	U	P	X
	2	71,495	71,920	pwyw	425	425	0,76	2	6	2	U	P	T
	3	71,630	71,925	pwyw	295	295	0,76	2	12	8	U	P	T
	5	71,646	71,975	p1kn	329	–	0,30	1	5	–	U	P	T
Starczów (P)	1	66,800	67,060	p1kn	260	–	0,40	1	1	–	U	P	X
	2	66,800	67,060	p1kn	–	260	0,40	1	–	3	U	P	P
Suszka (P)	1	77,130	77,355	p1kn	225	–	0,38	1	2	–	M	P , Ż	X
	2	77,130	77,355	p1kn	–	225	0,32	1	–	1	M	P , Ż	X

1 – nr peronu, **2** – km początku peronu, **3** – km końca peronu, **4** – kod rodzaju, **5** – długość peronu przy lewej stronie (m), **6** – długość peronu przy prawej stronie (m), **7** – wysokość peronu (m), **8** – liczba krawędzi, **9** – tor przy lewej stronie, **10** – tor przy prawej stronie, **11** – nawierzchnia, **12** – rodzaj utwardzenia, **13** – dojścia.

Kod rodzaju: p1kn – peron jednokrawędziowy niski, **pwyw** – peron wyspowy wysoki.

Nawierzchnia: M – mieszana, **G** – gruntowa, **U** – utwardzona.

Rodzaj utwardzenia: P – płyta betonowa, chodnikowa, **Ż** – nawierzchnia gruntowa ulepszona żwirem, żużlem.

Dojścia: P – przejście w poziomie szyn, **T** – przejście pod torami (tunel), **X** – dojście z ulicy.

Źródło: PKP Polskie Linie Kolejowe SA, 2016.

Łącznie tereny kolejowe zajmują powierzchnię 119,7467 ha[121] i stanowią 1,25 % ogólnej powierzchni gminy.

[120] Według PKP Polskie Linie Kolejowe SA, *Regulamin przydzielania tras pociągów i korzystania z przydzielonych tras pociągów przez licencjonowanych przewoźników kolejowych w ramach rozkładu jazdy pociągów 2016/2017* – uchwała nr 1117/2015 Zarządu PKP PLK SA z dnia 01 grudnia 2015 roku.
[121] Według ewidencji gruntów, 2016.

Fakt istnienia rozwiniętej i różnorodnej sieci komunikacyjnej podnosi prestiż gminy oraz stanowi istotny argument, pozwalający stymulować jej dalszy gospodarczy rozwój.

7. 2. Sieć wodociągowa i kanalizacyjna.

7.2.1. Zaopatrzenie w wodę.

Obecnie gmina Kamieniec Ząbkowicki jest zaopatrywana w wodę przez sieć wodociągową rozdzielczą o długości 46 km z 1331 połączeniami prowadzącymi do budynków mieszkalnych. W 2014 roku dostarczono dla gospodarstw domowych 195,7 dam³ wody. W sieć wodociągową wyposażone są wszystkie miejscowości, przy czym wsie Doboszowice i Ożary – częściowo.

TABELA 148: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyposażenie w sieć wodociągową w 2015 roku.

Miejscowość	Długość sieci w km	Ilość przyłączy
Byczeń	b.d.	brak danych
Chałupki	3,937	
Doboszowice	2,335	
Kamieniec Ząbkowicki	16,425	
Mrokocin	3,995	
Ożary	3,480	
Pomianów Górny	9,163	
Sławęcin	4,200	
Sosnowa	1,279	
Starczów	4,920	
Suszka	0,110	
Śrem	1,200	
Topola	5,156	

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Na terenie gminy funkcjonuje jedno źródło zaopatrzenia w wodę do celów komunalnych, bazujące na ujęciu infiltracyjnym wody podziemnej za pomocą 16 studni głębinowych. Ujęcie zlokalizowane jest na południe od Kamieńca Ząbkowickiego, w dolinie rzeki Nysy Kłodzkiej. Zakład Uzdatniania Wody zlokalizowany jest w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Wodociągowej 1.

Decyzją Starosty Ząbkowickiego nr 3/W/20001 z dnia 12 stycznia 2001 roku (znak WRŚ–6223/73/2000/3/2001) udzielono Zakładowi Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. w Nowej Rudzie pozwolenia wodnoprawnego w następującym zakresie:

1. na szczególne korzystanie z wód w zakresie poboru wody dla celów zaopatrzenia ludności z ujęcia infiltracyjnego wody podziemnej zlokalizowanej w dolinie rzeki Nysy Kłodzkiej w Kamieńcu Ząbkowickim, w skład której wchodzi 9 studni o łącznej ilości pobieranej wody:
   - Q_{maxh} = 280,00 m³/h;
   - $Q_{śrd}$ = 6720 m³/d,

   przy zasobach eksploatacyjnych zatwierdzonych decyzją z dnia 21 maja 1986 roku (znak Os.VII–7211/16/86) wydaną przez Urząd Wojewódzki Wałbrzych w ilości 280,00 m³/h.

2. na eksploatację ujęcia Kamieniec Ząbkowicki II składającego się ze studni zlokalizowanych na niżej wymienionych działkach:
   - działka nr 788/7 – studnia S – III;
   - działka nr 788/8 – studnia S – IV;
   - działka nr 788/9 – studnia S – V i VI;
   - działka nr 788/10 – studnia S – VII;
   - działka nr 788/11 – studnia S – VIII;
   - działka nr 788/12 – studnia S – IX;
   - działka nr 783/3 – studnia S – X.
3. niniejsze pozwolenie wydano na czas oznaczony do dnia 31 grudnia 2020 roku pod następującymi warunkami:
   - utrzymania w należytym stanie techniczno – eksploatacyjnym studni wierconych, ich obudowy oraz urządzeń służących do poboru ujmowanej wody;
   - prowadzenia ciągłego pomiaru wielkości poboru wody;
   - uregulowania spraw związanych z rejestracją studni;
   - wykonywania okresowych analiz fizyko – chemicznych i bakteriologicznych pobieranej wody raz na kwartał;
   - prowadzenia książki eksploatacji studni;
   - zgłaszania organowi administracji wodnej stwierdzonych zmian wydajności oraz planowanych zmian w sposobie i zakresie korzystania z wody;
   - wynagrodzenie ewentualnych szkód osobom trzecim, wynikłych na skutek realizacji niniejszej decyzji.

TABELA 149: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – źródło zaopatrzenia w wodę w 2015 roku.

Miejscowość	Źródło zaopatrzenia w wodę
Byczeń	Zakład Uzdatniania Wody ul. Wodociągowa 1 57 – 230 Kamieniec Ząbkowicki
Chałupki	
Doboszowice	
Kamieniec Ząbkowicki	
Mrokocin	
Ożary	
Pomianów Górny	
Sławęcin	
Sosnowa	
Starczów	
Suszka	
Śrem	
Topola	

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

TABELA 150: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gęstość sieci wodociągowej w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Gęstość sieci wodociągowej[122] w km/100 km² ogółem	**47,57**	55,09	77,29
Gęstość sieci wodociągowej[123] w km/100 km² na wsi	**47,6**	47,4	56,3
Zużycie wody na 1 mieszkańca w m³ ogółem	**23,2**	25,8	31,2
Zużycie wody na 1 mieszkańca w m³ na wsi	**23,2**	21,6	24,4
% ludności ogółem korzystającej z wodociągu	**83,1**	90,3	94,8
% ludności wiejskiej korzystającej z wodociągu	**83,1**	84,0	88,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

Gęstość sieci wodociągowej ogółem na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest niższa od średniej wartości charakteryzującej powiat ząbkowicki i województwo dolnośląskie. Podobnie kształtują się współczynniki obejmujące tylko tereny wiejskie. Ważniejsza od gęstości, na którą wpływ ma powierzchnia danej jednostki administracyjnej i charakter jej zagospodarowania, jest wartość określająca dostępność mieszkańców do sieci wodociągowej. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest ona również najmniej korzystna, aczkolwiek w zestawieniu dotyczącym tylko terenów wiejskich różnice nie są już także wyraźne jak w ujęciu ogółem. Powodem powyższego stanu jest głównie częściowy brak sieci w dwóch miejscowościach.

Istniejące źródło zaopatrzenia i przepustowość głównych rurociągów umożliwiają dalszy rozwój osadnictwa na terenie gminy. Sieć wodociągowa na potrzeby bytowo – gospodarcze i przeciwpożarowe powinna być sukcesywnie rozbudowywana na bazie istniejącego układu w miarę narastania potrzeb wynikających ze zwiększenia intensywności zabudowy i objęcia zabudową nowych terenów, jak również dla objęcia mieszkańców dotychczas nie podłączonych (część miejscowości Doboszowice i Ożary – planowana długość sieci to około 20 km). Uzbrojenie w sieć wodociągową nowych terenów powinno być prowadzone wyprzedzająco w stosunku do zabudowy kubaturowej.

7.2.2. Kanalizacja.

Obecnie na terenie gminy sieć kanalizacyjną posiada tylko część miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (obręby ewidencyjne Kamieniec Ząbkowicki I i Kamieniec Ząbkowicki II). Długość sieci kanalizacyjnej wynosi 16,3 km, z czego 14,9 km w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I i 1,4 km w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II. Spośród 16,3 km ogólnej długości sieci kanalizacyjnej – 15,4 to sieć sanitarna grawitacyjna, 0,4 km to sieć sanitarna tłoczna, a 0,5 km to sieć ogólnospławna grawitacyjna. Sieć obsługują 2 przepompownie (P1 i P2). Do budynków mieszkalnych prowadzi 565 połączeń. W 2014 roku odprowadzono siecią 83 dam³ ścieków. Siecią objęte są ulice: Basztowa, Cicha, Kolejowa (częściowo), Kościelna, Krzywa, Młyńska, Mostowa (częściowo), Nauczycielska, Osiedle B. Chrobrego, Osiedle B. Krzywoustego, Osiedle Przylesie, Plac Kościelny (częściowo), Sadowa, Skorolecka, Szpitalna, Urzędnicza, XXX–lecia PRL, Zamkowa i Złotostocka (częściowo) w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I oraz ulice: Astrowa, Bratkowa, Dworcowa, Gajowa, Kolejowa (częściowo), Krótka, Ogrodowa, Parkowa, Różana, Rumiankowa i Węglowa w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II.

[122] Sieć rozdzielcza, bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów.
[123] Sieć rozdzielcza, bez połączeń prowadzących do budynków i innych obiektów.

TABELA 151: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wyposażenie w sieć kanalizacyjną w 2015 roku.

Miejscowość (obręb)	Długość sieci w km	Ilość przyłączy
Kamieniec Ząbkowicki I	14,9	565
Kamieniec Ząbkowicki II	1,4	

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Poza większą częścią Kamieńca Ząbkowickiego reszta miejscowości pozostaje bez kanalizacji sanitarnej. Gospodarka ściekowa opiera się tam na powszechnym, przejściowym gromadzeniu ścieków w wybieralnych zbiornikach bezodpływowych i wywożeniu ich przez specjalistyczne uprawnione podmioty taborem asenizacyjnym do oczyszczalni ścieków w Kamieńcu Ząbkowickim. Obecnie liczba zbiorników bezodpływowych wynosi 1016. Realizowane są tam także przydomowe oczyszczalnie ścieków, których obecnie funkcjonuje 43. Wody opadowe i roztopowe odprowadzane są poprzez spływ przypowierzchniowy do rowów przydrożnych i melioracyjnych z odpływem do poszczególnych cieków wodnych.

TABELA 152: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – przydomowe oczyszczalnie ścieków w 2015 roku.

Miejscowość (obręb)	Liczba przydomowych oczyszczalni ścieków
Byczeń	5
Chałupki	4
Doboszowice	7
Kamieniec Ząbkowicki I	1
Kamieniec Ząbkowicki II	4
Mrokocin	1
Ożary	5
Pomianów Górny	–
Sławęcin	1
Sosnowa	3
Starczów	10
Suszka	–
Śrem	1
Topola	1

Źródło: Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Miejscowość Kamieniec Ząbkowicki obsługuje oddana do użytku 15 grudnia 2005 roku mechaniczno – biologiczna oczyszczalnia ścieków oparta na technologii niskoobciążonego osadu czynnego. Proces biologicznego oczyszczania przebiega w dwufazowych reaktorach z wydzieloną komorą wstępnej denityryfikacji i komorą nitryfikacji. Wydajność oczyszczalni wynosi obecnie 550 m³/d. Obiekt zlokalizowany jest w Kamieńcu Ząbkowickim, przy ul. Paczkowskiej 8 (działka ewidencyjna nr 794/36).

Decyzją Starosty Ząbkowickiego nr 16/W/08 z dnia 19 marca 2008 roku (znak WRŚ.6223–39/07/08) udzielono Zakładowi Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. z Nowej Rudy pozwolenia wodnoprawnego na szczególne korzystanie z wód w zakresie odprowadzania oczyszczonych na istniejącej na działce nr 794/36 lokalnej oczyszczalni ścieków do rzeki Budzówki w km 0+475, obręb Kamieniec Ząbkowicki, w skład której wchodzą:

- kratownia;
- piaskownik wirowy;
- komora rozdziału ścieków;
- reaktor biologiczny;
- komora pomiaru ilości ścieków;
- pompownia części pływających;
- stacja zlewna;
- zbiornik retencyjny ścieków dowożonych;
- zbiornik PIX–u;
- stanowisko dmuchaw;
- zbiornik nadawy osadu;
- przepompownia ścieków oczyszczonych do płukania prasy;
- budynek z urządzeniami odwadniania i wapnowania osadu;
- wylot do odbiornika.

w ilości: $Q_{śrd}$ = 550 m³/d, o składzie:

- BZT_5 do 25 mg O_2/dm³;
- $ChZT_{Cr}$ do 125 O_2/dm³;
- zawiesina ogólna do 35 mg/dm³.

Niniejsze pozwolenie wodnoprawne na szczególne korzystanie z wód wydano na czas określony do dnia 31 stycznia 2018 roku pod następującymi warunkami:

- prawidłowej eksploatacji oczyszczalni i urządzeń towarzyszących;
- wykonywania bieżącej konserwacji wylotu oraz koryta rzeki Budzówka na odcinku 5,0 m poniżej i 5,0 m powyżej miejsca wykonania wylotu;
- wynagrodzenia ewentualnych szkód osobom trzecim, wynikłych na skutek realizacji niniejszego pozwolenia;
- prowadzenia badań odprowadzanych ścieków zgodnie z obowiązującymi przepisami;
- posiadania instrukcji eksploatacji dla oczyszczalni z uwzględnieniem sytuacji awaryjnych.

TABELA 153: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – gęstość sieci kanalizacyjnej w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Gęstość sieci kanalizacyjnej[124] w km/100 km² ogółem	**11,07**	22,68	51,68
Gęstość sieci kanalizacyjnej[125] w km/100 km² na wsi	**11,1**	10,5	31,5
Ścieki odprowadzone siecią kanalizacyjną na 1 mieszkańca w m³	**9,88**	20,06	34,76
% ludności ogółem korzystającej z sieci kanalizacyjnej	**39,3**	52,6	75,0
% ludności wiejskiej korzystającej z sieci kanalizacyjnej	**39,3**	25,2	41,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[124] Sieć rozdzielcza i kolektory.
[125] Sieć rozdzielcza i kolektory.

Dane dotyczące gospodarki ściekowej na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki sygnalizują jakim niedoborem dotyczącym wyposażenia w sieć kanalizacyjną charakteryzuje się obszar gminy w stosunku do całego powiatu ząbkowickiego, a zwłaszcza województwa dolnośląskiego. Należy jednak nadmienić, że w ujęciu dotyczącym tylko obszarów wiejskich gmina charakteryzuje się korzystniejszymi wskaźnikami od powiatu. Brak systemowego rozwiązania gospodarki ściekowej na terenach nie objętych siecią kanalizacyjną, przy jednoczesnym niemal pełnym zwodociągowaniu gminy, powoduje powstawanie większej ilości nieodprowadzonych siecią ścieków. Miejscowa społeczność zmuszona jest gromadzić płynne nieczystości w zbiornikach zlokalizowanych na terenie własnych posesji. Zdarzają się również przypadki nielegalnych wylewisk ścieków na pola uprawne oraz do rowów melioracyjnych. To z kolei wpływa na zwiększone zanieczyszczenie gleb oraz wód powierzchniowych i podziemnych.

Uchwałą nr IX/130/15 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 kwietnia 2015 roku wyznaczono Aglomerację „Kamieniec Ząbkowicki" o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) 4002, która obejmuje większą część miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (ulice: Basztowa, Cicha, Kolejowa, Kościelna, Krzywa, Krzyżowa, Lipowa, Młyńska, Mostowa, Nauczycielska, Osiedle B. Chrobrego, Osiedle B. Krzywoustego, Osiedle Przylesie, Plac Kościelny, Sadowa, Skorolecka, Szpitalna, Urzędnicza, XXX–lecia PRL, Zamkowa, Ząbkowicka i Złotostocka w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I oraz ulice: Astrowa, Bratkowa, Dworcowa, Fiołkowa, Gajowa, Kolejowa, Krótka, Ogrodowa, Parkowa, Różana, Rumiankowa i Węglowa w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II).

Generalnie budowa sieci kanalizacyjnej na terenach wiejskich i do tego na bardzo rozległym oraz zróżnicowanym pod względem rzeźby terenu i zagospodarowania obszarze jest przedsięwzięciem bardzo kosztownym, nie tylko na etapie inwestycji, ale również w trakcie późniejszego użytkowania. W związku z powyższym na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki, dla miejscowości oddalonych od istniejącej oczyszczalni ścieków oraz dla posesji oddalonych od głównej koncentracji zabudowy w miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (poza granicami Aglomeracji), gdzie realizacja sieci kanalizacyjnej nie będzie prowadzona ze względów ekonomicznych, zakłada się pozostawienie zbiorników bezodpływowych lub realizację oczyszczalni przydomowych przy korzystnych warunkach gruntowo – wodnych. Ścieki deszczowe z zanieczyszczeniami typu przemysłowego lub ropopochodnymi (z ciągów komunikacyjnych, placów, parkingów, baz transportowych, warsztatów samochodowych, stacji paliw, itp.) po oczyszczeniu powinny być odprowadzane do odbiornika w sposób zorganizowany poprzez zamknięte bądź otwarte systemy kanalizacyjne. Wody opadowe umownie czyste bądź poddane oczyszczeniu można wykorzystać na miejscu na potrzeby gospodarcze (np.: w obiegach zamkniętych) i odprowadzać powierzchniowo na tereny biologicznie czynne, rozsączyć w gruncie, a jeżeli nie będzie to możliwe retencjonować i odprowadzać do odbiornika po przejściu fali opadów.

Poniższa tabela oraz komentarz pod tabelą prezentują uzasadnienie ekonomiczne dla przyjętych rozwiązań, dotyczących planowanego stanu gospodarki ściekowej poza granicami Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki". Zestawiono w niej między innymi wskaźnik ilości mieszkańców na 1 km koniecznej do wybudowania sieci kanalizacyjnej według koncepcji programowej z 2000 roku.

TABELA 154: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wskaźnik ilości mieszkańców na 1 km koniecznej do wybudowania sieci kanalizacyjnej poza granicami Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki".

Miejscowość poza granicami Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki"	Liczba ludności[126]	Długość planowanej sieci kanalizacyjnej w km według koncepcji programowej	Wskaźnik liczby mieszkańców na 1 km planowanej sieci kanalizacyjnej
Byczeń	398	5,620	70,82
Chałupki	225	4,850	46,39
Doboszowice	657	13,200	49,77
Kamieniec Ząbkowicki	786	11,400	68,95
Mrokocin	160	3,280	48,78
Ożary	574	8,000	71,75
Pomianów Górny	149	4,680	31,84
Sławęcin	194	5,405	35,89
Sosnowa	209	6,070	34,43
Starczów	674	6,650	101,35
Suszka	66	1,520	43,42
Śrem	104	4,600	22,61
Topola	254	5,540	45,85

Źródło: *Plan Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki"*, Kamieniec Ząbkowicki 2015.

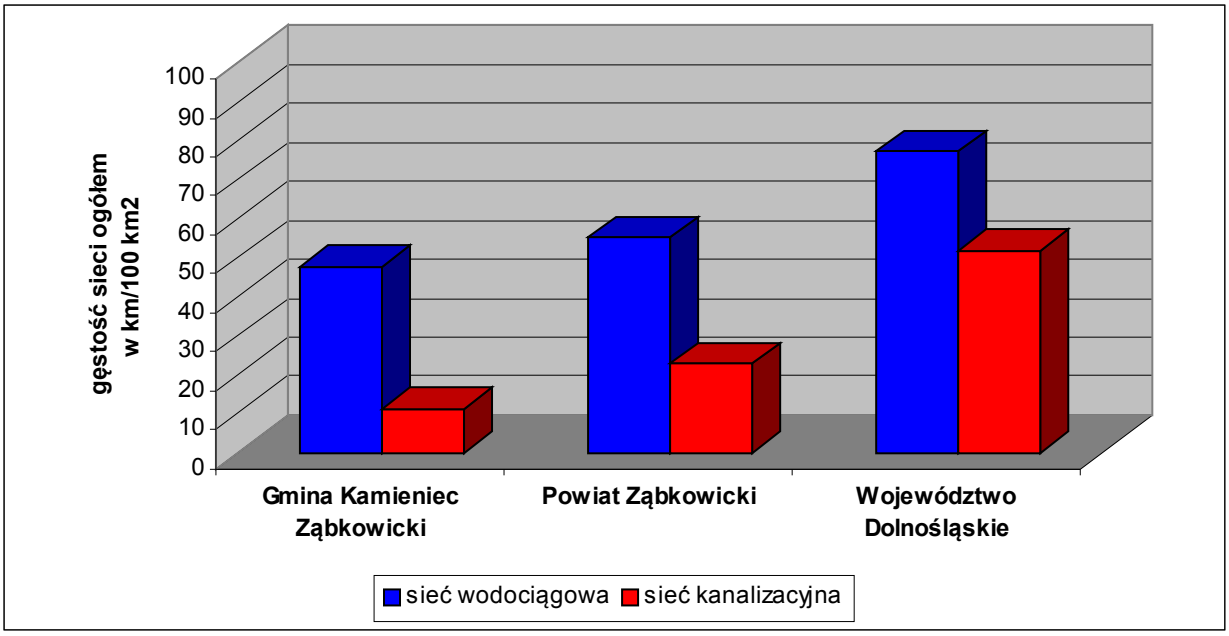
Zgodnie z § 3, ust. 4, 5 i 6 Rozporządzenia Ministra Środowiska dnia 22 lipca 2014 roku w sprawie sposobu wyznaczania obszaru i granic aglomeracji (Dz. U. z 2014 roku, poz. 995) realizacja sieci kanalizacyjnej na obszarze Aglomeracji z doprowadzeniem do oczyszczalni ścieków powinna być uzasadniona finansowo i technicznie, przy czym wskaźnik długości sieci obliczany jako stosunek przewidywanej do obsługi przez budowany system kanalizacji zbiorczej liczby mieszkańców aglomeracji i niezbędnej do realizacji długości sieci kanalizacyjnej nie może być mniejszy od 120 mieszkańców na 1 km sieci (ust. 4), a w przypadku terenów o przynajmniej jednoprocentowym średnim spadku w kierunku istniejącej lub przewidywanej oczyszczalni ścieków, a także terenów położonych w granicach stref ochronnych ujęć wody i obszarów ochronnych zbiorników wód śródlądowych oraz terenów objętych przynajmniej jedną formą ochrony przyrody, wskaźnik długości sieci obowiązujący na tych terenach nie może być mniejszy od 90 mieszkańców na 1 km sieci (ust. 5 i 6). Obliczenia dla terenów poza Aglomeracją „Kamieniec Ząbkowicki" przedstawione w powyższej tabeli jednoznacznie wskazują, że warunki wskaźnika długości sieci, obliczanego jako stosunek przewidywanej do obsługi przez budowany system kanalizacji zbiorczej liczby mieszkańców aglomeracji i niezbędnej do realizacji długości sieci kanalizacyjnej, nie zostałyby spełnione, ponieważ cały obszar przewidywany do skanalizowania poza Aglomeracją „Kamieniec Ząbkowicki" nie spełnia uwarunkowań, o których mowa w ust. 4, również dla wsi Starczów, której obszar nie spełnia warunku przynajmniej jednoprocentowego średniego spadku w kierunku istniejącej oczyszczalni ścieków, o którym mowa w ust. 5 i 6.

Dokończenie budowy sieci wodociągowej w miejscowościach Doboszowice i Ożary, a zwłaszcza dokończenie budowy sieci kanalizacyjnej w granicach Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki" ma priorytetowe znaczenie dla gminy i niebawem rozpoczną się inwestycje w tym zakresie. W dłuższej perspektywie czasowej, dla miejscowości położonych poza granicami Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki", można hipotetycznie rozważyć budowę tak

[126] Stan na 30.06.2014 roku.

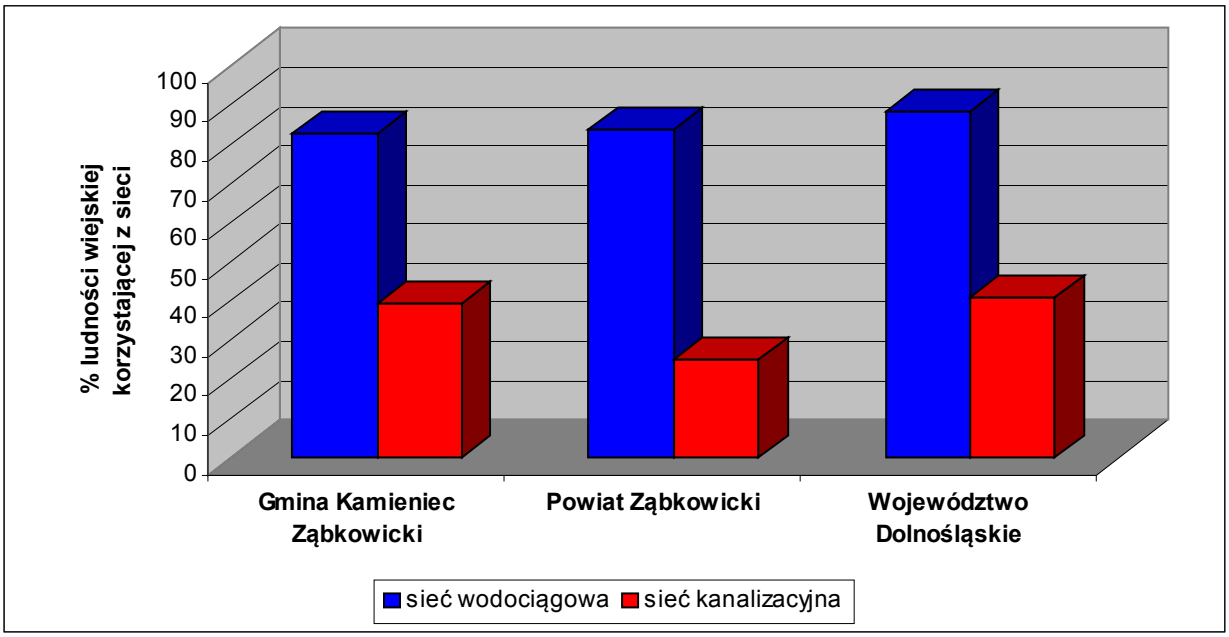
zwanych oczyszczalni kontenerowych, odbierających ścieki za pomocą sieci z poszczególnych, mniejszych zlewni, utworzonych dla miejscowości, które nie będą podłączone do obecnie funkcjonującej oczyszczalni ścieków.

RYCINA 40: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaopatrzenie w wodę i sieć kanalizacyjna w 2014 roku (I).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

RYCINA 41: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zaopatrzenie w wodę i sieć kanalizacyjna w 2014 roku (II).

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

7. 3. Sieć gazowa.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki Polskie Górnictwo Naftowe i Gazownictwo SA (PGNiG SA) nie posiada utworzonych obszarów i terenów górniczych w związku z wydobywaniem ropy naftowej lub gazu ziemnego oraz nie posiada przesyłowej i dystrybucyjnej sieci gazowej. Nie planuje również żadnych inwestycji. Teren gminy znajduje się poza obszarami koncesyjnymi na poszukiwanie i rozpoznawanie złóż ropy naftowej i gazu ziemnego, będącymi w gestii PGNiG SA.

Operator Gazociągów Przesyłowych „Gaz – System" SA, Oddział we Wrocławiu nie eksploatuje gazociągów wysokiego i średniego ciśnienia na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki. Zatwierdzony przez Urząd Regulacji Energetyki (URE) *Plan Rozwoju Operatora Gazociągów Przesyłowych „Gaz – System" SA* nie zakłada rozbudowy systemu przesyłowego na przedmiotowym terenie.

Polska Spółka Gazownictwa (PSG) sp. z o.o., Oddział we Wrocławiu, Zakład w Wałbrzychu nie posiada na terenie gminy sieci gazowych, zarówno przesyłowych jak i dystrybucyjnych oraz nie planuje inwestycji w zakresie ich budowy.

TABELA 155: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – sieć gazowa, odbiorcy oraz zużycie gazu w gospodarstwach domowych w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Gęstość sieci gazowej ogółem w km/100 km²	–	19,3	44,5
Gęstość sieci gazowej przesyłowej w km/100 km² ogółem	–	8,9	10,4
Gęstość sieci gazowej rozdzielczej w km/100 km² ogółem	–	10,4	34,1
Gęstość sieci gazowej rozdzielczej w km/100 km² na wsi	–	1,8	11,9
Odbiorcy[127] gazu z sieci na 1000 mieszkańców ogółem	–	134,8	232,4
Liczba odbiorców[128] gazu z sieci w stosunku do liczby ludności ogółem w (%)	–	13,48	23,24
% ludności ogółem korzystającej z sieci gazowej	–	37,9	61,4
% ludności wiejskiej korzystającej z sieci gazowej	–	2,3	14,1
Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca[129] w m³ ogółem	–	52,4	108,1
Zużycie gazu z sieci na 1 mieszkańca[130] w m³ na wsi	–	2,9	42,7
Zużycie gazu z sieci na 1 korzystającego w m³ ogółem	–	138,5	176,0
Zużycie gazu z sieci na 1 korzystającego w m³ na wsi	–	12,9	302,9
Odbiorcy[131] gazu z sieci ogrzewający mieszkania gazem na 1000 mieszkań ogółem	–	30,1	60,5

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

[127] Odbiorcy w gospodarstwach domowych, łącznie z odbiorcami korzystającymi z gazomierzy zbiorczych.
[128] Odbiorcy w gospodarstwach domowych, łącznie z odbiorcami korzystającymi z gazomierzy zbiorczych.
[129] Do przeliczeń przyjęto ludność ogółem bez wyodrębniania jej w tych miastach i wsiach, w których ta sieć istniała.
[130] Do przeliczeń przyjęto ludność ogółem bez wyodrębniania jej w tych wsiach, w których ta sieć istniała.
[131] Odbiorcy w gospodarstwach domowych, łącznie z odbiorcami korzystającymi z gazomierzy zbiorczych.

Plan rozwoju PSG sp. z o.o. nie przewiduje w najbliższym czasie gazyfikacji gminy Kamieniec Ząbkowicki. Niemniej istniejące warunki techniczne i stan techniczny gazociągów w regionie pozwalają na perspektywiczną rozbudowę sieci dystrybucyjnej dla potrzeb wszystkich zainteresowanych, którzy spełnią warunek opłacalności w rozumieniu ustawy Prawo energetyczne. Opłacalność przedsięwzięcia uzależniona jest między innymi od zawarcia odpowiedniej ilości umów o przyłączenie do sieci gazowej oraz długości projektowanych gazociągów i przyłączy odpowiednich dla umożliwienia zaistnienia warunków technicznych przyłączenia. Stacje redukcyjno – pomiarowe oraz gazociągi stanowią układy hermetycznie zamknięte i wyłączając stany awaryjne nie zagrażają środowisku naturalnemu. Wprowadzenie gazyfikacji sprzyja ochronie środowiska poprzez eliminację lokalnej emisji pyłów i toksycznych składników spalin. Na terenie gminy korzystne warunki do ewentualnej gazyfikacji posiada przede wszystkim rejon wsi: Kamieniec Ząbkowicki, Byczeń i Starczów (łącznie 5789 mieszkańców – około 2000 potencjalnych odbiorców) oraz ewentualnie rejon wsi: Doboszowice, Pomianów Górny, Mrokocin i Chałupki (łącznie 1177 mieszkańców – około 400 potencjalnych odbiorców) czyli miejscowości położone stosunkowo blisko infrastruktury gazowniczej i dodatkowo charakteryzujące się dość dużym zaludnieniem.

Ewentualna przyszła budowa sieci gazowej dla odbiorców indywidualnych powinna być realizowana z uwzględnieniem obowiązującego prawa energetycznego – ustawy z dnia 10 kwietnia 1997 roku (Dz. U. Nr 54 poz. 348 z późn. zm.) oraz rozporządzeń wykonawczych, w szczególności w oparciu o:

- wnioski podmiotów ubiegających się o przyłączenie do sieci gazowej posiadających tytuł prawny do korzystania z przyłączanego obiektu;
- sporządzony przez przedsiębiorstwo energetyczne plan rozwoju w zakresie sieci gazowej, uwzględniający wytyczne miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, ograniczony do zadań, dla których istnieją warunki techniczne oraz ekonomiczne dostarczania paliwa gazowego.

7. 4. Elektroenergetyka.

7.4.1. Elektroenergetyczna sieć przesyłowa.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie ma i nie przewiduje się budowy obiektów elektroenergetycznych (stacji i linii o napięciu 220 kV i 400 kV) krajowej sieci przesyłowej, będących w gestii Polskich Sieci Elektroenergetycznych SA (Operator Systemu Przesyłowego).

7.4.2. Elektroenergetyczna sieć dystrybucyjna.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki TAURON Dystrybucja SA, Oddział w Wałbrzychu eksploatuje:

- linie wysokiego napięcia 110 kV o łącznej długości 7,5 km;
- linie średniego napięcia 20 kV o łącznej długości 169,472 km;
- linie niskiego napięcia 0,4 kV o łącznej długości 206,388 km.

Przez teren gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiegają 2 linie napowietrzne o napięciu 110 kV eksploatowane przez TAURON Dystrybucja SA, Oddział w Wałbrzychu, relacji:

- S – 293 GPZ Kamieniec Ząbkowicki – kierunek Ząbkowice Śląskie;
- S – 294 GPZ Kamieniec Ząbkowicki – kierunek Paczków.

Na terenie gminy sieć rozdzielcza SN 20 kV zasilana jest ze stacji transformatorowej 110/20 kV R – Kamieniec Ząbkowicki, zlokalizowanej na południe od Kamieńca Ząbkowickiego. Odbiorcy energii elektrycznej zasilani są liniami NN 0,4 kV wyprowadzonymi ze stacji transformatorowych 20/0,4 kV, będących własnością operatora

systemu dystrybucyjnego TAURON Dystrybucja SA, Oddział w Wałbrzychu lub bezpośrednio z abonenckich stacji transformatorowych 20/0,4 kV, będących własnością odbiorców.

Wszystkie miejscowości na terenie gminy są zelektryfikowane. Odbiorcy energii elektrycznej podzieleni są w zależności od wielkości mocy przyłączeniowej oraz napięcia sieci, do której są przyłączeni. Na terenie gminy jest 16 odbiorców przyłączonych do sieci SN oraz 3442 odbiorców przyłączonych do sieci NN. Dostawy energii w pełni pokrywają potrzeby mieszkańców oraz jednostek gospodarczych. W lokalnym systemie energetycznym występują rezerwy, które mogą być wykorzystywane do celów grzewczych u istniejących odbiorców przyłączonych do sieci TAURON Dystrybucja SA. Obecny system elektroenergetyczny zaspokaja we właściwym zakresie potrzeby mieszkańców i nie występują problemy związane z brakami energii elektrycznej. Jednakże część sieci, zwłaszcza niektórych odcinków linii napowietrznych 0,4 kV, wymaga modernizacji i skablowania. Istnieje również potrzeba wymiany części drewnianych słupów na liniach niskiego napięcia. Problemem w skali całej gminy jest niewystarczająca ilość sieci oświetlenia ulicznego.

TABELA 156: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – odbiorcy oraz zużycie energii elektrycznej w gospodarstwach domowych w 2014 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Odbiorcy energii elektrycznej na 1000 mieszkańców ogółem	**404,37**[132]	373,02	391,03
Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca ogółem w kWh	**b.d.**	657,1	715,3
Zużycie energii elektrycznej na 1 mieszkańca na wsi w kWh	**b.d.**	676,2	768,1

Źródło: Obliczenia własne na podstawie GUS 2016.

W obowiązującym *Planie Rozwoju Tauron Dystrybucja SA, Oddział w Wałbrzychu na lata 2014 – 2019* oraz *Planie inwestycyjnym na lata 2016 – 2018* ujęto następujące zadania inwestycyjne na terenie gminy:

- wymiana stacji transformatorowej 20/0,4 kV R 738–02 oraz modernizacja linii kablowej 20 kV K–738 o długości 1,5 km w Kamieńcu Ząbkowickim;
- wymiana stacji wieżowych na stacje transformatorowe słupowe 20/0,4 kV w Kamieńcu Ząbkowickim (R 716–28, R 716–38 i R 762–22) i Suszce (R 716–33);
- modernizacja napowietrznych linii niskiego napięcia zasilanych ze stacji transformatorowych:
  - R 764–17 w Topoli o długości około 3,450 km;
  - R 737–01 w Sosnowej (Rogów) o długości około 1,49 km.

Po 2020 roku planuje się kompleksową modernizację stacji 110/20 kV R – Kamieniec Ząbkowicki.

7.4.3. Alternatywne źródła energii.

Rosnące wraz z rozwojem cywilizacyjnym zapotrzebowanie na energię, przy wyczerpywaniu się jej tradycyjnych zapasów głównie paliw kopalnych (węgla, ropy naftowej, gazu ziemnego) oraz towarzyszący ich zużyciu wzrost zanieczyszczenia środowiska, powodują zwiększenie zainteresowania wykorzystaniem energii ze źródeł odnawialnych. Energia ze źródeł odnawialnych oznacza energię pochodzącą z naturalnych powtarzających się procesów przyrodniczych, uzyskiwaną z odnawialnych niekopalnych źródeł energii takich jak: energia wody, wiatru, promieniowania słonecznego, geotermalna oraz energia wytwarzana z biomasy stałej, biogazu i biopaliw

[132] Dane na koniec 2012 roku według Tauron Dystrybucja SA.

ciekłych. Urozmaicona (miejscami) rzeźba terenu powoduje, że na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki istnieją względnie korzystne uwarunkowania naturalne (anemograficzne i hydrograficzne), umożliwiające pozyskiwanie energii elektrycznej z odnawialnych źródeł – w tym przypadku na bazie siły wiatru i wody, a także promieniowania słonecznego.

Opracowania Instytutu Meteorologii i Gospodarki Wodnej (IMGW) wskazują, że w Polsce średnia roczna prędkość wiatrów na wysokości 10 – 20 m waha się między 2,8 a 3,5 m/s, a prędkości powyżej 4 m/s, uważane na obecnym poziomie rozwoju technologicznego za wartość minimalną do efektywnej konwersji energii wiatru, występują na 2/3 powierzchni kraju na wysokościach powyżej 25 m nad poziomem gruntu (Skoczkowski et al., 2007). Poza ogólną mezoskalową mapą stref energetycznych w Polsce autorstwa prof. Lorenca (Skoczkowski et al., 2007) brak jest innych bardziej szczegółowych opracowań charakteryzujących prędkości wiatru w kraju. Mapa dzieli obszar Polski na 6 stref od wybitnie korzystnej (I) do wybitnie niekorzystnej (V) oraz terenów wyłączonych (Lorenc, 2005). Rejon gminy Kamieniec Ząbkowicki zakwalifikowano do strefy IV – niekorzystnej. Opracowany w 2010 roku przez Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne (WBU) we Wrocławiu dokument *Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim*[133] wyróżnił 4 kategorie obszarów z ograniczeniami dla lokalizacji farm wiatrowych (kategorie: I – obszary całkowicie wyłączone z lokalizacji elektrowni wiatrowych, II – obszary wysokiego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych, III – obszary dużego ryzyka lokalizacji elektrowni wiatrowych, IV – obszary potencjalnie najmniej konfliktowe). Praktycznie cały obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki zaliczony został do kategorii III. Jedynie niewielki fragment (około 10 % powierzchni gminy), zlokalizowany na północnym – wschodzie i wschodzie przy granicy z gminą Ziębice, został zaliczony do kategorii IV. Mając na uwadze powyższe (dokumenty o dość dużym stopniu ogólności) oraz bardziej szczegółowe analizy na podstawie inwentaryzacji terenowej gminy można uznać, że tereny potencjalnie predysponowane do lokalizacji elektrowni wiatrowych zlokalizowane są zarówno w północno – wschodniej części gminy w rejonie Wzgórz Niemczańsko – Strzelińskich jak i w południowej części gminy w rejonie Przedgórza Paczkowskiego (najwyżej położone n.p.m. obszary gminy), a także w centralnej części gminy w rejonie doliny Nysy Kłodzkiej (Obniżenie Otmuchowskie) w sąsiedztwie zbiorników retencyjnych „Topola" i „Kozielno". Rejony te mają jednak tylko względnie korzystne warunki dla lokalizacji farm wiatrowych. O ile wartość warunków wietrznych będzie można dopiero ocenić po przeprowadzeniu specjalistycznych badań, o tyle część wspomnianych rejonów znajduje się w granicach obszarów objętych ochroną w myśl ustawy o ochronie przyrody (NATURA 2000), na zinwentaryzowanych cennych siedliskach przyrodniczych oraz w granicach obszarów proponowanych do objęcia ochroną (NATURA 2000, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo – krajobrazowe), a także obejmują tereny o najwyższym w gminie wskaźniku bonitacji gleb. W związku z powyższym inwestycje w farmy wiatrowe uważa się za nieporządane.

Na terenie gminy istnieje duży potencjał energii wodnej, szacowany na około 19,0 GWh/r energii i około 3,6 MW w mocy zainstalowanej[134]. Aktualnie znajduje się tu jedna eksploatowana elektrownia wodna zlokalizowana na zbiorniku retencyjnym „Topola" (km 93+814 rzeki Nysy Kłodzkiej). Zlokalizowana jest na lewym przyczółku budowli zrzutowej. Wyposażona jest w 3 turbozespoły zatapialne firmy Flygt typu EL 7650 o średnicy wirnika D = 1500 mm. 2 turbozespoły wyposażone są w automatyczną regulację wirnika i stałą kierownicę, a 1 turbozespół wyposażony jest w stałą kierownicę o stałym kącie łopat wirnika. Podstawowe parametry elektrowni wodnej to:

- moc zainstalowana – 3 x 520 kW = 1,56 MW;
- przełyk maksymalny zainstalowany – Qi = 30,0 m³/s;
- przełyk minimalny – Qmin = 3,2 m³/s.

[133] Uchwała nr 4857/III/10 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z dnia 31 sierpnia 2010 roku.
[134] Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, *Projekt założeń do planu zaopatrzenia Gminy Kamieniec Ząbkowicki w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, Katowice 2003.

Przy planowanym do budowy zbiorniku retencyjnym „Kamieniec" zakłada się również instalację elektrowni wodnej. Korzystne warunki hydrograficzne dotyczą także możliwości lokalizacji małych elektrowni wodnych (MEW) na licznych ciekach wodnych, zwłaszcza charakteryzujących się znacznym przepływem. Korzystny potencjał techniczny energii wodnej to potencjał możliwy do uzyskania poprzez budowę elektrowni wodnych na istniejących obiektach piętrzących, których stan techniczny oraz warunki hydrologiczne (minimalna wysokość spadu, przepływ roczny średni) pozwalają na realizację inwestycji. Jako kryterium przydatności przyjmuje się minimalną wysokość spadu na poziomie 1,6 m oraz przepływ roczny średni nie mniejszy niż 0,1 m³/s. W związku z powyższym na bazie szczegółowych, specjalistycznych analiz, uwzględniających uwarunkowania naturalne i ekonomiczne, należy rozpatrzyć wszystkie aspekty ewentualnej budowy małych elektrowni wodnych w rejonie dolin cieków: Budzówka, Goleniówka, Starczowski Potok, Gruda (Ożarski Potok), Mąkolnica czy Świda (Jamnica).

W Polsce istnieją dość dobre warunki do wykorzystania energii promieniowania słonecznego przy dostosowaniu typu systemów i właściwości urządzeń wykorzystujących tę energię do charakteru, struktury i rozkładu w czasie promieniowania słonecznego. Województwo Dolnośląskie w skali całego kraju charakteryzuje się względnie korzystnymi warunkami nasłonecznienia. W rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki predysponowane do lokalizacji urządzeń fotowoltaicznych na skalę produkcyjną są przede wszystkim nieużytkowane rolniczo grunty, charakteryzujące się niską klasą bonitacyjną (V i VI), zwłaszcza w południowej i miejscami we wschodniej oraz zachodniej części gminy.

Walory naturalne terenów wiejskich oraz ich obecna struktura gospodarcza, oparta częściowo nadal na rolnictwie (uprawy i hodowla), predysponuje te rejony gminy do inwestowania w obiekty zajmujące się pozyskiwaniem energii elektrycznej na bazie biomasy.

7. 5. Ciepłownictwo.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada *Projekt założeń do planu zaopatrzenia Gminy Kamieniec Ząbkowicki w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, przyjęty uchwałą nr XXXI/168/06 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 31 maja 2006 roku. Według *Projektu…* struktura zużycia energii ogółem w gminie w 2002 roku składała się z następujących nośników energii:

- węgiel i koks – 81,04 %;
- energia elektryczna – 8,35 %;
- olej opałowy – 7,39 %;
- gaz płynny (propan – butan) – 1,89 %;
- drewno – 1,33 %,

natomiast struktura zużycia energii cieplnej składała się z następujących nośników energii:

- węgiel i koks – 88,43 %;
- olej opałowy – 8,06 %;
- gaz płynny (propan – butan) – 2,06 %;
- drewno – 1,45 %.

Udział poszczególnych grup odbiorców w zapotrzebowaniu na moc cieplną (łączne zapotrzebowanie 35,3 MW) wynosił w 2002 roku:

- mieszkalnictwo jednorodzinne – 65,31 %;
- budynki użyteczności publicznej – 15,71 %;
- mieszkalnictwo wielorodzinne – 12,97 %;
- przemysł i usługi – 6,01 %,

natomiast udział poszczególnych grup odbiorców w zapotrzebowaniu na energię cieplną (łączne zapotrzebowanie 287,6 TJ) wynosił w 2002 roku:

- mieszkalnictwo jednorodzinne – 67,86 %;
- mieszkalnictwo wielorodzinne – 13,66 %;
- budynki użyteczności publicznej – 13,18 %;
- przemysł i usługi – 5,30 %.

Największa w gminie miejscowość – Kamieniec Ząbkowicki, zamieszkała przez blisko 5000 mieszkańców, nie posiada charakterystycznego dla obszarów miejskich scentralizowanego systemu ciepłowniczego opartego na jednym dużym źródle ciepła. Gospodarka cieplna opiera się tu przede wszystkim na indywidualnych źródłach ogrzewania bądź na lokalnych kotłowniach. Do największych kotłowni na terenie Kamieńca Ząbkowickiego należą obiekty zlokalizowane przy ulicach: Parkowej, Skoroleckiej i XXX–lecia PRL. Zaopatrują one w ciepło przede wszystkim wielorodzinne budynki mieszkalne. Należy nadmienić, że wyżej wymienione kotłownie nie tworzą zintegrowanego systemu ciepłowniczego i służą tylko do ogrzewania pomieszczeń. Paliwem dla wymienionych kotłowni jest przede wszystkim ekogroszek oraz węgiel kamienny. Pozostała substancja mieszkaniowa (np.: zabudowania jednorodzinne przy ulicach: Astrowa, Osiedle Chrobrego, Osiedle Krzywoustego, Parkowa, Rumiankowa) posiada lokalne kotłownie. Paliwem najczęściej jest olej opałowy, jednakże nadal dość powszechne jest opalanie węglem kamiennym czy koksem. Obiekty użyteczności publicznej (Przedszkola, Szkoły Podstawowe, Gimnazjum, Urząd Gminy, Gminne Centrum Kultury, Ochotnicza Straż Pożarna) posiadają lokalne kotłownie na olej opałowy. Pomimo przeprowadzanych modernizacjach kotłowni nadal zauważalnym problemem w okresie półrocza chłodnego, zwłaszcza w niżej położonej części Kamieńca Ząbkowickiego, jest niska emisja, którą wzmagają piece zainstalowane w starszej tkance mieszkaniowej, w tym wielorodzinnej.

Potrzeby grzewcze mieszkańców pozostałych rejonów wiejskich (zabudowa jednorodzinna i zagrodowa) pokrywane są ze źródeł indywidualnych, do których należą głównie piece opalane węglem kamiennym i jego pochodnymi, węglem brunatnym, drewnem oraz olejem opałowym lub gazem propan – butan. Nieliczne budynki wielorodzinne, zakłady produkcyjne, obiekty użyteczności publicznej i inne obiekty usługowe, a także większe gospodarstwa rolne (przetwórstwo rolno – spożywcze) posiadają własne kotłownie.

Obecny sposób zaopatrzenia w energię cieplną, poza kotłowniami gazowymi, jest szczególnie niekorzystny z punktu widzenia zdrowia mieszkańców i ochrony środowiska. Sieć lokalnych kotłowni opalanych węglem i jego pochodnymi powoduje w okresie zimowym tak zwaną niską emisję zanieczyszczeń, potęgowaną lokalnie ukształtowaniem powierzchni ziemi (np.: w rejonie dolin rzecznych). Wymogi ochrony powietrza atmosferycznego wymuszają potrzebę podjęcia inicjatyw związanych ze zmianą obecnego rodzaju paliw używanych do celów grzewczych, szczególnie węgla i drewna, w kierunku szerszego wykorzystania paliw uznawanych za ekologiczne. Takimi nośnikami energii mogą stać się np.: gaz sieciowy, energia elektryczna, biomasa, energia słoneczna, itp. W najbliższym okresie nie przewiduje się realizacji centralnych urządzeń ciepłowniczych, umożliwiających dostawę ciepła dla odbiorców zamieszkujących zabudowania wielorodzinne oraz jednorodzinne i zagrodowe opalane indywidualnymi piecami. Najbardziej prawdopodobne wydają się być przynajmniej częściowa gazyfikacja gminy, służąca również potrzebom grzewczym, prowadzona od gazociągu przesyłowego od strony miejscowości Bardo oraz rozwój energetyki prosumenckiej.

7. 6. Telekomunikacja i łączność.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki wyposażona jest w nowoczesne systemy telekomunikacyjne. Dzieje się tak dzięki włączeniu do central obsługujących przepływ automatyczny oraz inwestycji poczynionych przez operatorów telekomunikacyjnych. Zwiększa się liczba numerów telefonicznych. W każdej miejscowości zainstalowani są abonenci telefonii przewodowej. Umożliwia to nawiązanie łączności praktycznie z całym światem. Operująca na terenie gminy firma Orange (dawniej Telekomunikacja Polska SA) zapewnia szeroką gamę usług. Są wśród nich usługi powszechne: telefoniczne, telegraficzne, teleksowe i telefaksowe oraz specjalistyczne w dziedzinie transmisji danych, radiokomunikacji i dostępu do internetu. Ponadto cały teren gminy jest w zasięgu działania określonych operatorów telefonii bezprzewodowej i oferowanych przez nich nowoczesnych usług teleinformatycznych. Na terenie gminy funkcjonują 2 stacje bazowe telefonii komórkowej zlokalizowane w Kamieńcu Ząbkowickim (działki ewidencyjne nr 1076/1 przy ul. Ząbkowickiej w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I oraz 301/26 przy ul. Kolejowej w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II).

Trudności z pozyskaniem szerokiej gamy najświeższych informacji dotyczących telekomunikacji, związane z zastrzeżeniem danych ze względu na konkurencję, spowodowały, że w poniższym tekście oraz tabeli analizowane są ostatnie ogólnodostępne dane publikowane w 2000 roku. Według danych z 1999 roku w gminie zarejestrowane były 1573 łącza telefonii przewodowej w mieszkaniach. Na 1000 ludności przypadało więc 179 numerów telefonicznych. Dodatkowo na terenie gminy zlokalizowanych było 26 aparatów ogólnodostępnych. Obecnie na terenie gminy funkcjonuje 1 Urząd Pocztowy zlokalizowany w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 21 oraz Agencja Pocztowa przy ul. Kolejowej 85.

TABELA 157: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – telekomunikacja w 1999 roku i łączność[135] w 2016 roku.

Wyszczególnienie	Gmina Kamieniec Ząbkowicki	Powiat Ząbkowicki	Województwo Dolnośląskie
Ludność na 1 placówkę pocztową	**4199**	5189	5356
Liczba placówek pocztowych na 10 tys. ludności	**2,38**	1,93	1,87
Liczba placówek pocztowych na 10 km²	**0,21**	0,16	0,27
Linie telefoniczne ogółem[136] na 1000 ludności	**203,38**	217,56	279,46
Linie telefoniczne w mieszkaniach na 1000 ludności	**178,63**	183,42	231,85
Linie telefoniczne w mieszkaniach na 1000 mieszkań	**580,66**	599,05	729,45
Liczba aparatów ogólnodostępnych na 10 tys. ludności	**29,53**	32,22	25,53
Liczba aparatów ogólnodostępnych na 10 km²	**2,69**	2,87	3,37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS 2000 ; Poczta Polska SA, 2016.

Nasycenie usługami łączności na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest statystycznie najbardziej korzystne w porównaniu z uwarunkowaniami charakteryzującymi powiat ząbkowicki oraz województwo dolnośląskie (poza gęstością placówek w przeliczeniu na powierzchnię). Powodem takiego stanu jest stosunkowo niska populacja gminy obsługiwana przez aż 2 placówki pocztowe. Ogólny poziom telefonizacji gminy Kamieniec Ząbkowicki, o którym świadczy liczba linii na 1000 mieszkańców, był mniej korzystny od średniej dla powiatu (nieznacznie) i województwa. W 1999 roku tylko 1 osoba na 5 była abonentem telefonii przewodowej. W tym przypadku wyższą

[135] Poczta Polska SA, 2016.
[136] Linie w mieszkaniach i w firmach.

średnią ilość linii telefonicznych ogółem w powiecie i województwie niewątpliwie zwiększała wyższa liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w miastach. Jeszcze bardziej wymiernym wskaźnikiem był współczynnik nasycenia telefonią analogową na 1000 mieszkań, który w przypadku gminy Kamieniec Ząbkowicki również kształtował się na niższym poziomie w stosunku do porównywanych jednostek. W 1999 roku 58 % mieszkań w skali całej gminy posiadało telefonię analogową. Obecnie sytuacja ta uległa zmianie, bowiem każdy zainteresowany może zostać abonentem telefonii przewodowej oraz mobilnej i tym samym nasycenie telefonią stacjonarną jak i mobilną należy uznać za wystarczające z punktu widzenia potrzeb. Tak funkcjonujące usługi telekomunikacyjne są niezbędne w dzisiejszych realiach gospodarki rynkowej, z uwagi na zwiększone potrzeby telekomunikacyjne oraz teleinformatyczne mieszkańców, a zwłaszcza obecnych przedsiębiorców i potencjalnych inwestorów.

7. 7. Gospodarka odpadami.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki posiada *Plan Gospodarki Odpadami* (*PGO*). Dokument został przyjęty uchwałą nr XIX/116/04 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 15 grudnia 2004 roku. System zbierania odpadów komunalnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest podobny do większości takich systemów stosowanych w innych rejonach Polski. Polega on na zbieraniu do odpowiednich pojemników odpadów oraz ich dalszej przeróbce (odzyskowi) i deponowaniu na składowisku. Generalnie ilość i jakość wytwarzanych odpadów komunalnych uzależnione są od wielu czynników lokalnych, takich jak:

- sytuacja gospodarcza i poziom życia mieszkańców;
- styl życia mieszkańców;
- struktura zabudowy, infrastruktura komunalna i usługowa.

Skład odpadów komunalnych jest zróżnicowany dla miast i wsi. Odpady komunalne wytwarzane na terenach wiejskich charakteryzują się generalnie mniejszym udziałem materii organicznej i papieru. Relatywnie większa jest w nich zawartość tworzyw sztucznych oraz szkła. Najważniejszymi źródłami powstawania odpadów komunalnych bez względu na to czy jest to teren miejski czy wiejski są przede wszystkim gospodarstwa domowe, generujące odpady komunalne oraz obiekty infrastruktury społecznej takie jak: handel, usługi, rzemiosło, szkolnictwo, służba zdrowia, obiekty turystyczne, itp., w których powstają odpady podobne do komunalnych. Odpady podobne do komunalnych generują także zakłady produkcyjne podczas swojej działalności. Odpady przemysłowe niebezpieczne i inne niż niebezpieczne wytwarzają zakłady przemysłowe, ale także tego rodzaju odpady występują w strumieniu odpadów komunalnych. Według *PGO* dla gminy Kamieniec Ząbkowicki przeciętna roczna struktura morfologiczna odpadów komunalnych przedstawia się następująco:

- odpady mineralne – 40 %:
- tworzywa sztuczne – 14 %;
- odpady organiczne – 12 %;
- papier – 11 %;
- odpady szklane – 8 %;
- odpady wielkogabarytowe – 8 %;
- odpady metalowe – 3 %;
- tekstylia – 2 %;
- odpady niebezpieczne – 1 %;
- odpady pozostałe – 1 %.

Nowa ustawa o gospodarowaniu odpadami (nowelizacja ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 roku o odpadach) sprawia, że to poszczególne gminy a nie właściciele nieruchomości decydują o tym gdzie trafią odpady, a także jaki podmiot będzie zajmował się ich wywozem. Dzięki temu w zamyśle powstaje nowy, sprawniejszy system

gospodarowania odpadami, w którym więcej odpadów będzie segregowanych, czego wymagają normy Unii Europejskiej. Na mieszkańców nałożony został podatek śmieciowy. Nowa ustawa dopuszcza trzy warianty naliczania podatku: opłata od mieszkańca (osoby), opłata od metra kwadratowego nieruchomości lub opłata uzależniona od ilości zużytej wody lub system mieszany. Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zdecydowano się na opłatę od mieszkańca (osoby) na podstawie składanych deklaracji. W związku z ustawowym wymogiem objęcia każdego mieszkańca podatkiem śmieciowym można spodziewać zwiększonej ilości odbieranych odpadów.

W ciągu roku na terenie gminy powstaje około 1800 Mg odpadów komunalnych. Na terenie gminy nie ma i nie planuje się budowy składowiska odpadów oraz innych instalacji do odzysku i unieszkodliwiania odpadów. Odpady komunalne z terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki deponowane są obecnie na składowisku (RIPOK) w miejscowości Domaszkowice w gminie Nysa (województwo opolskie), zaś teren gminy w zakresie zbiórki i wywozu odpadów obsługuje stosowny podmiot wybrany poprzez postępowanie przetargowe.

Odpady gromadzone są w dwóch systemach w zależności od typu zabudowy. Mieszkańcy zabudowań jednorodzinnych otrzymują pojemnik 110l na odpady zmieszane oraz 3 kolory worków o pojemności 80l każdy na wybrane frakcje: szkło, papier i plastik. W pobliżu zabudowań wielorodzinnych zlokalizowane są gniazda wyposażone w pojemniki 1100l na poszczególne frakcje (analogicznie: odpady zmieszane, szkło, papier i plastik). Częstotliwość odbioru odpadów jest niezależna od typu zabudowy. Odpady zmieszane odbierane są co tydzień, zaś odpady segregowane 2 razy w miesiącu. Odbiór odpadów wielkogabarytowych spod zabudowań mieszkalnych odbywa się 2 razy w roku. W Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej 4 (teren przyległy do Zakładu Gospodarki Komunalnej i Mieszkaniowej) funkcjonuje Punkt Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK). Mieszkańcy gminy mogą samodzielnie deponować tam między innymi: odpady wielkogabarytowe, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny oraz gruz. Odpady poprzemysłowe i niebezpieczne wywożone są przez wyspecjalizowane podmioty spoza terenu gminy na podstawie zawartych umów z lokalnymi przedsiębiorstwami.

Na terenie gminy nie notuje się większych problemów z występowaniem dzikich składowisk odpadów, a pojawiające się niewielkie ogniska nielegalnych wysypisk są na bieżąco likwidowane.

Mając na uwadze dbałość o stan środowiska docelowo należy założyć następujące, podstawowe kierunki działań w zakresie gospodarki odpadami:

- zmniejszenie ilości wszystkich rodzajów odpadów kierowanych na składowiska;
- ograniczenie ilości odpadów komunalnych organicznych poprzez ich kompostowanie na miejscu powstawania;
- objęcie wszystkich mieszkańców systemem segregacji odpadów;
- rozszerzenie segregacji odpadów o kolejne frakcje (kompost, metal, itp.);
- niedopuszczanie do powstawania dzikich wysypisk;
- wspieranie mieszkańców w działaniach związanych z usuwaniem azbestu poprzez wyspecjalizowane firmy wybrane przez gminę;
- podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców.

7. 8. Melioracje i urządzenia wodne.

7.8.1. Melioracje.

Urządzenie melioracji wodnych służą regulacji stosunków wodnych w celu poprawienia zdolności produkcyjnej gleby oraz ułatwienia jej uprawy. Ponadto chronią użytki rolne przed powodziami. Ustawa z dnia 18 lipca 2001 Prawo wodne (Dz. U. z 2015 roku, poz. 469 z późn. zm.) dzieli urządzenia melioracji wodnych na podstawowe i szczegółowe.

Do urządzeń melioracji wodnych podstawowych należą:

- budowle piętrzące, upustowe oraz obiekty służące do ujmowania wód;
- stopnie i zbiorniki wodne;
- kanały wraz z budowlami związanymi z nimi funkcjonalnie;
- rurociągi o średnicy co najmniej 0,6 m;
- budowle regulacyjne oraz przeciwpowodziowe;
- stacje pomp.

Natomiast urządzenia melioracji wodnych szczegółowych obejmują:

- rowy wraz z budowlami związanymi z nimi funkcjonalnie;
- deszczownie z pompami przenośnymi;
- rurociągi o średnicy poniżej 0,6 m;
- stacje pomp do nawodnień ciśnieniowych;
- ziemne stawy rybne oraz groble na obszarach nawadnianych;
- systemy nawodnień grawitacyjnych.

TABELA 158: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja urządzeń melioracji szczegółowych w 2014 roku (I).

Obręb	Użytki rolne zmeliorowane w ha			Użytki rolne zdrenowane w ha	
	Ogółem	w tym:		Ogółem	w tym:
		grunty orne	użytki zielone		grunty orne
Byczeń	60	37	23	4	3
Chałupki	157	138	19	121	112
Doboszowice	289	192	97	120	91
Kamieniec Ząbkowicki I	32	16	16	11	11
Kamieniec Ząbkowicki II	71	42	29	18	18
Mrokocin	59	36	23	34	29
Ożary	324	220	104	88	88
Pilce	12	7	5	1	1
Pomianów Górny	25	22	3	4	4
Sławęcin	327	265	62	239	182
Sosnowa	136	116	20	75	75
Starczów	426	353	73	371	326
Suszka	2	–	2	–	–
Śrem	99	70	29	79	50
Topola	203	98	105	77	52

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2016.

Według aktualnych danych Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Inspektorat w Świdnicy, na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki łączna powierzchnia użytków rolnych zmeliorowanych wynosi 2222 ha, z czego gruntów ornych 1612 ha, a użytków zielonych 610 ha. Powyższe oznacza, że użytki rolne zmeliorowane stanowią 32,73 % ogólnej powierzchni użytków rolnych w gminie, w tym odpowiednio grunty orne 28,37 %, a użytki zielone 55,16 %. Natomiast łączna powierzchnia użytków rolnych zdrenowanych wynosi 1242 ha, z czego gruntów ornych 1042 ha. Powyższe oznacza, że użytki rolne zdrenowane stanowią 18,30 % ogólnej powierzchni użytków rolnych w gminie, w tym grunty orne 18,34 %. Należy nadmienić, że użytki rolne zdrenowane stanowią 55,90 % ogólnej powierzchni użytków rolnych zmeliorowanych, zaś grunty orne zdrenowane stanowią 64,64 % ogólnej powierzchni gruntów ornych zmeliorowanych. Sieć drenarska obejmuje 179 budowli, z czego: wyloty ze zbieraczy 174 sztuki i studzienki drenarskie 5 sztuk.

TABELA 159: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja urządzeń melioracji szczegółowych w 2014 roku (II).

Obręb	% użytków rolnych objętych melioracjami szczegółowymi			% użytków rolnych zdrenowanych	
	Ogółem	w tym:		Ogółem	w tym:
		grunty orne	użytki zielone		grunty orne
Byczeń	19,38	13,86	53,87	1,29	1,12
Chałupki	46,25	46,29	45,99	35,65	37,57
Doboszowice	21,81	18,37	34,67	9,06	8,71
Kamieniec Ząbkowicki I	5,76	3,40	18,89	1,98	2,34
Kamieniec Ząbkowicki II	43,88	32,08	93,96	11,13	13,75
Mrokocin	35,31	39,11	30,65	20,35	31,50
Ożary	33,93	27,07	73,05	9,21	10,83
Pilce	9,15	6,91	16,81	0,76	0,99
Pomianów Górny	18,24	19,77	11,64	2,92	3,60
Sławęcin	73,66	74,59	69,96	53,84	51,23
Sosnowa	32,57	33,11	29,80	17,96	21,40
Starczów	37,85	33,07	100,00	32,96	30,54
Suszka	1,16	–	16,61	–	–
Śrem	43,50	39,68	56,68	34,71	28,34
Topola	63,59	40,37	100,00	24,12	21,42

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2016.

Z powyższego zestawienia wynika, że:

- największy odsetek (ponad 32,73 %[137]) użytków rolnych ogółem objętych melioracjami szczegółowymi występuje na terenie obrębów: Sławęcin, Topola, Chałupki, Kamieniec Ząbkowicki II, Śrem, Starczów, Mrokocin i Ożary, zaś najniższy (poniżej 10 %) na terenie obrębów: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki I i Pilce;
- największy odsetek (ponad 28,37 %[138]) gruntów ornych objętych melioracjami szczegółowymi występuje na terenie obrębów: Sławęcin, Chałupki, Topola, Śrem, Mrokocin, Sosnowa, Starczów i Kamieniec Ząbkowicki II, zaś najniższy (poniżej 10 %) na terenie obrębów: Suszka, Kamieniec Ząbkowicki I i Pilce;

[137] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.
[138] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

- największy odsetek (ponad 55,16 %[139]) użytków zielonych objętych melioracjami szczegółowymi występuje na terenie obrębów: Starczów, Topola, Kamieniec Ząbkowicki II, Ożary, Sławęcin i Śrem, zaś najniższy (poniżej 20 %) na terenie obrębów: Pomianów Górny, Suszka, Pilce i Kamieniec Ząbkowicki I;
- największy odsetek (ponad 18,30 %[140]) użytków rolnych zdrenowanych występuje na terenie obrębów: Sławęcin, Chałupki, Śrem, Starczów, Topola i Mrokocin, zaś najniższy (poniżej 10 %) na terenie obrębów: Suszka, Pilce, Byczeń, Kamieniec Ząbkowicki I, Pomianów Górny, Doboszowice i Ożary;
- największy odsetek (ponad 18,34 %[141]) gruntów ornych zdrenowanych występuje na terenie obrębów: Sławęcin, Mrokocin, Starczów, Śrem, Topola i Sosnowa, zaś najniższy (poniżej 10 %) na terenie obrębów: Suszka, Pilce, Byczeń, Kamieniec Ząbkowicki I, Pomianów Górny i Doboszowice.

TABELA 160: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja urządzeń melioracji szczegółowych w 2014 roku (III).

Obręb	Rowy melioracji szczegółowych / w tym ubezpieczone (mb)		Długość rowów melioracyjnych w mb na 100 ha:	
			powierzchni ogólnej	użytków rolnych
Byczeń	7579	–	1728	2448
Chałupki	8933	–	1316	2632
Doboszowice	24038	–	1579	1814
Kamieniec Ząbkowicki I	3118	–	302	561
Kamieniec Ząbkowicki II	7550	–	2838	4666
Mrokocin	4397	–	1519	2632
Ożary	28514	–	2328	2986
Pilce	1380	–	365	1053
Pomianów Górny	3686	–	1010	2690
Sławęcin	12791	–	2662	2881
Sosnowa	10637	–	2254	2548
Starczów	11057	–	901	982
Suszka	250	–	115	145
Śrem	4940	–	1920	2171
Topola	12630	–	1694	3956

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2016.

Według aktualnych danych Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, całkowita długość rowów melioracyjnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki wynosi 141,500 km, w tym 0 km rowów ubezpieczonych. Oznacza to, że średnio na każde 100 ha powierzchni gminy przypada 1,475 km rowów melioracyjnych (najwięcej w obrębach: Kamieniec Ząbkowicki II, Sławęcin, Ożary, Sosnowa, Śrem, Byczeń, Topola, Doboszowice i Mrokocin), a na każde 100 ha użytków rolnych 2,085 km (najwięcej w obrębach: Kamieniec Ząbkowicki II, Topola, Ożary, Sławęcin, Pomianów Górny, Chałupki, Mrokocin, Sosnowa, Byczeń i Śrem). Na powyższych rowach zlokalizowanych jest 230 budowli (przepusty, mostki i brody).

Istotny wpływ na prowadzenie racjonalnej gospodarki wodnej mają rozmiary i techniczna sprawność urządzeń wodnych. Ponieważ nadmiar wód w glebie, podobnie jak ich niedobór negatywnie wpływają na jej wydajność, to tworzenie optymalnych warunków wilgotnościowych i powietrznych poprzez melioracje, dzięki którym można

[139] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.
[140] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.
[141] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

regulować poziom wód gruntowych oraz odpływ nadmiaru wód opadowych, staje się koniecznością. Prawidłowe funkcjonowanie systemów melioracyjnych jest uzależnione od ich właściwej eksploatacji i konserwacji. Odpowiedzialność za właściwe utrzymywanie urządzeń melioracji wodnych spoczywa na zainteresowanych właścicielach gruntów. Stan urządzeń melioracji wodnych szczegółowych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki jest w dużej mierze niezadowalający. Większość urządzeń melioracyjnych wymaga odbudowy lub modernizacji. Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu nie przewiduje obecnie inwestycji na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki. W najbliższym okresie, ze względu na ograniczone środki finansowe, ewentualne prace będą obejmować bieżące utrzymanie urządzeń.

7.8.2. Urządzenia wodne.

Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu:

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu zarządza czterema ciekami: Nysa Kłodzka, Budzówka, Gruda (Ożarski Potok) i Mąkolnica oraz zbiornikami wodnymi „Topola" i „Kozielno".

TABELA 161: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Nysa Kłodzka.

Km biegu rzeki (od – do)	Nazwa i charakterystyka obiektu
90,092 – 93,680	Obiekty zbiornika wodnego „Kozielno"
90,680 – 100,000	Obiekty zbiornika wodnego „Topola"
101+800 – 102+340	Opaska kamienna, 270 m³
102+938 – 103+112	Umocnienie brzegu lewego
103+700 – 104+000	Opaska kamienna, 150 m³ (umocnienie brzegu lewego)
104+000 – 104+075	Opaska faszynowo – kamienna, 37,50 m³
104+275 – 104+870	Tamy i opaski faszynowo – kamienne, 3386 m³
105+170 – 105+195	Opaska narzutowa + palisada, 132 m³
105+960 – 106+060	Umocnienie brzegu lewego
107+300 – 107+325	Opaska narzutowa + palisada, 132 m³
107+880 – 108+280	Tamy i opaski faszynowo – kamienne, 2730 m³
107+900 – 103+280	Tamy i opaski faszynowo – kamienne, 2660 m³

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2016.

TABELA 162: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Budzówka.

Km biegu rzeki	Nazwa i charakterystyka obiektu
1	2
0+000 – 0+400	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy
0+580	Stopień kamienno – betonowy
2+100 – 2+900	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy
2+900 – 3+200	Płyty ażurowe, brzeg lewy
2+900 – 3+200	Narzut kamienny, brzeg prawy
3+200 – 3+450	Mur kamienny, brzeg lewy i prawy
3+200 – 3+600	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy

1	2
3+600 – 4+400	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy
4+640 – 5+140	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy
5+300 – 6+800	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy
5+300 – 9+900	Gurt kamienny
7+580 – 8+780	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy
9+100 – 9+900	Narzut kamienny, brzeg lewy i prawy

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2016.

TABELA 163: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Gruda.

Km biegu rzeki (od – do)	Nazwa i charakterystyka obiektu
0+600 – 0+670	Mur kamienny, brzeg lewy
1+280 – 2+340	Mur kamienny, brzeg lewy i prawy
2+340 – 2+450	Mur kamienny, brzeg prawy
2+450	Próg betonowy
2+450 – 2+670	Mur kamienny, brzeg lewy i prawy
2+670 – 2+820	Płyty ażurowe, brzeg lewy
2+820 – 3+470	Mur kamienny, brzeg lewy i prawy
3+470	Próg kamienny: H = 0,3 m , B = 7,0 m
3+470 – 3+820	Mur kamienny, brzeg lewy i prawy: H = 1,5 – 2,0 m , L = 250 x 2 m
3+570	Stopień kamienny, kaskadowy: H = 0,5 m + 0,3 m , B = 7,0 m
4+280 – 4+850	Mur kamienny, brzeg prawy: H = 2,0 m , L = 570 m
5+100 – 5+170	Mur kamienny, brzeg lewy: H = 2,0 m , L = 70 m
5+170 – 5+710	Mur kamienny, brzeg prawy: H = 2,0 m , L = 540 m
5+350	Stopień betonowy: H = 1,0 m , B = 7,0 m

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2016.

TABELA 164: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie budowli hydrotechnicznych na rzece Mąkolnica.

Km biegu rzeki	Nazwa i charakterystyka obiektu
0+110	Kaskada progowa: H = 5,0 m , B = 0,5 m + 0,5 m
0+190	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 6,0 m
0+700	Kaskada progowa: H = 5,0 m , B = 1,0 m + 0,5 m
1+400	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
1+550	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
1+600	Bród
2+000	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
4+250	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
4+400	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
4+580	Próg betonowo – kamienny: H = 1,0 m , B = 5,0 m
4+600	Bród
4+920	Próg betonowo – kamienny: H = 0,5 m , B = 5,0 m
5+050	Próg betonowo – kamienny: H = 1,0 m , B = 5,0 m

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2016.

TABELA 165: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne zbiornika „Topola”.

Wyszczególnienie	Parametry techniczne
Lokalizacja – km biegu rzeki	93,814
Klasa budowli	II
Powierzchnia zbiornika przy max. PP	428 ha
Pojemność zbiornika do max. PP w tym pojemność powodziowa do max. PP	21,68 mln m³ 5,19 mln m³
Wysokość piętrzenia	7,85 m
Maksymalny wydatek	1290 m³/s
Odpływ dozwolony	300 m³/s

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2016.

TABELA 166: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne zbiornika „Kozielno”.

Wyszczególnienie	Parametry techniczne
Lokalizacja – km biegu rzeki	90,527
Klasa budowli	I
Powierzchnia zbiornika przy max. PP	347 ha
Pojemność zbiornika do max. PP w tym pojemność powodziowa do max. PP	16,3 mln m³ 3,38 mln m³
Wysokość piętrzenia	8,00 m
Maksymalny wydatek	1794 m³/s
Odpływ dozwolony	300 m³/s

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2016.

TABELA 167: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – podstawowe parametry techniczne planowanego zbiornika „Kamieniec”.

Wyszczególnienie	Parametry techniczne
1	2
Lokalizacja zapory (km biegu rzeki Nysy Kłodzkiej)	103,450
Powierzchnia zlewni (km²)	1830,0
Rzędna zwierciadła wody Max. PP (m n.p.m.)	255,50
Rzędna zwierciadła wody NPP (m n.p.m.)	247,80
Rzędna zwierciadła wody Min. PP (m n.p.m.)	242,00
Przelew zamykany – światło (m)	3 x 14,0
Przelew zamykany – rzędna korony progu (m n.p.m.)	246,80
Przelew stały – światło (m)	100,0
Przelew stały – rzędna korony progu (m n.p.m.)	254,20
Redukcje fal pow. w przekroju zbiornika (m³/s) / (%): dla fali Q 1 % dla fali Q 0,1 % (miarodajna dla zbiornika)	 802 / 60 854 / 43

1	2	
	obecnie	po wyeksploatowaniu kruszywa
Pojemność całkowita Vc (mln m³) dla Max. PPM	83,0	104,0
Pojemność całkowita Vu (mln m³) dla NPP	23,0	38,0
Pojemność martwa Vm (mln m³)	2,0	8,0
Pojemność użytkowa Vu (mln m³)	21,0	30,0
Pojemność powodziowa Vpp (mln m³)	60,0	66,0
Powierzchnia zalewu dla Min. PP (ha)	202,0	300,0
Powierzchnia zalewu dla NPP (ha)	548,0	727,0
Powierzchnia zalewu dla Max. PPM (ha)	918,0	918,0
Odpływ średni roczny W (mln m³)	608,0	608,0
Wskaźnik zaregulowania Vu/W	0,035	0,05
Wskaźnik zabudowy Vc/A (tys. m³/km²)	45,0	57,0
Wskaźnik retencji p.pow. Vpp/A (tys. m³/km²)	33,0	36,0

Źródło: Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej we Wrocławiu, 2011.

Obszar, na którym znajdować się będzie czasza zbiornika „Kamieniec" oraz obiekty towarzyszące zlokalizowany jest na odcinku doliny Nysy Kłodzkiej od km 101,000 (tuż powyżej rzeki Budzówka) do km 111,100 (jaz w Przyłęku) między miejscowościami Kamieniec Ząbkowicki i Bardo. Zbiornik obejmie zlewnię o powierzchni 1830,0 km², zaś zaporę czołową wraz z budowlą zrzutową przewiduje się umieścić w km 103,450 biegu rzeki. Zgodnie z założeniami zbiornik „Kamieniec" należeć będzie do zbiorników wielozadaniowych. Jednak jego podstawową funkcją będzie ochrona przeciwpowodziowa doliny Nysy Kłodzkiej poniżej zbiornika aż do ujścia do rzeki Odry. Ochrona terenów przyległych wzdłuż rzeki zostanie zapewniona między innymi przez kaskadę pięciu zbiorników i poprzez zmniejszenie odpływów z ostatniego zbiornika w kaskadzie, to jest zbiornika „Nysa". Do funkcji drugorzędnych zaliczono:

- stworzenie rezerw zasobów wodnych;
- wyrównanie przepływów niżówkowych;
- umożliwienie wyeksploatowania zasobów kruszywa z czaszy zbiornika;
- wspomaganie zrzutów alimentujących dla potrzeb Odry;
- energetykę;
- turystykę;
- zaopatrzenie w wodę.

Głównymi obiektami zbiornika Kamieniec Ząbkowicki będą[142]:

1. zapora czołowa – zapora ziemna z rdzeniem uszczelniającym i przeponą przeciwfiltracyjną w podłożu:
   - długość zapory w koronie 2260,0 m;
   - wysokość maksymalna 18,7 m;
   - rzędna korony 258,70 m n.p.m.;
   - szerokość korony 8,0 m;
   - nachylenie skarp: odwodna 1:2,5 i odpowietrzna 1:3 (z ławeczką);
   - umocnienie skarpy odwodnej narzut kamienny.

[142] Na podstawie: Instytut Morski w Gdańsku, Oddział w Szczecinie, *Studium ochrony przed powodzią zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej poniżej wodowskazu Bardo*, Szczecin 2007.

2. budowla zrzutowa – zblokowana składająca się z przelewów zamykanych segmentami, spustów dennych i elektrowni wodnej:
   - przelewy sterowane 3 przęsła x 14,0 m – zamknięcia segmentowe, rzędna korony progu 246,80 m n.p.m., most nad przelewami i niecka wypadowa;
   - przelew stały – długość 100,0 m, rzędna korony progu 254,20 m n.p.m.;
   - spusty denne (4 przewody), zamknięcia stalowe.
3. kanał zrzutowy:
   - długość 1350,0 m;
   - szerokość w dnie 30,0 m;
   - nachylenie skarp 1:1,5 (przekrój trapezowy).
4. elektrownia wodna:
   - 2 turbiny;
   - przełyk instalowany 1 turbiny – 10,0 m³/s;
   - spad maksymalny (brutto) – 10,6 m.
5. przepławka dla ryb.
6. zapora boczna Przyłęk – dwa rodzaje konstrukcji – zapora jednorodna i strefowana.
7. zapora boczna Dzbanów – usypana z mad wraz z uszczelnieniem podłoża przeponą przeciwfiltracyjną.
8. poldery:
   - polder Przyłęk wraz pompownią i zbiornikiem wyrównawczym;
   - polder Dzbanów wraz pompownią i zbiornikiem wyrównawczym.
9. kanał potoku Studew – długość całkowita 2520,0 m.
10. czasza zbiornika.
11. osiedle eksploatacyjne:
    - budynek administracyjno – warsztatowy;
    - budynek mieszkalny;
    - slip dla łodzi.
12. obiekty towarzyszące – niezbędne dla funkcjonowania zbiornika, jak np.:
    - infrastruktura drogowa;
    - infrastruktura mostowa;
    - infrastruktura energetyczna;
    - infrastruktura teletechniczna;
    - infrastruktura wodno – kanalizacyjna, itp.

Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy:

TABELA 168: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja cieków naturalnych w 2014 roku (I).

Nazwa cieku	Długość cieku na terenie gminy w km	Kilometraż	Długość cieku uregulowana w km
Biała Woda	7,060	00+000 – 07+060	6,620
Goleniówka	3,040	00+000 – 01+500 02+035 – 02+165 04+500 – 05+910	0,900
Studew	1,440	00+000 – 01+440	1,020
Świda	3,220	00+000 – 03+220	3,000

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2016.

Z powyższych danych wynika, że całkowita długość cieków podstawowych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki, będących w administracji Dolnośląskiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, wynosi 14,760 km, z czego uregulowanych jest 11,540 km.

TABELA 169: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja cieków naturalnych w 2014 roku (II).

Nazwa cieku	Obręb	Odcinek ogółem		Odcinek uregulowany	
		Kilometraż	Długość w m	Kilometraż	Długość w m
Biała Woda	Topola	00+000 – 04+820	4,820	00+000 – 04+820	4,820
	Śrem	04+820 – 05+030	0,210	04+820 – 05+030	0,210
	Sławęcin	05+030 – 07+060	2,030	05+030 – 06+620	1,590
Goleniówka	Kamieniec Ząbkowicki II	00+000 – 01+500	1,500	00 + 000 – 00+900	0,900
		02+035 – 02+165	0,130	–	–
	Starczów	04+500 – 05+910	1,410	–	–
Studew	Suszka	00+000 – 00+660	0,660	00+000 – 00+660	0,660
	Pilce	00+660 – 01+080	0,420	–	–
	Suszka	01-080 – 01+440	0,360	01-080 – 01+440	0,360
Świda	Kamieniec Ząbkowicki II	00+000 – 00+185	0,185	00+000 – 00+185	0,185
	Sosnowa	00+185 – 03+220	3,035	00+185 – 03+000	2,815

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2016.

TABELA 170: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – ewidencja cieków naturalnych w 2014 roku (III).

Obręb	Długość cieków w km (ogółem)	Długość cieków w km (uregulowana)	Ilość budowli wodnych
Byczeń	–	–	–
Chałupki	–	–	–
Doboszowice	–	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	–	–	–
Kamieniec Ząbkowicki II	1,815	1,085	–
Mrokocin	–	–	–
Ożary	–	–	–
Pilce	0,420	–	–
Pomianów Górny	–	–	–
Sławęcin	2,030	1,590	–
Sosnowa	3,035	2,815	2
Starczów	1,410	–	–
Suszka	1,020	1,020	–
Śrem	0,210	0,210	–
Topola	4,820	4,820	–

Źródło: Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy, 2016.

Dolnośląski Zarząd Melioracji i Urządzeń Wodnych we Wrocławiu, Oddział w Świdnicy posiada w granicach gminy zaewidencjonowany wał przeciwpowodziowy na rzece Nysa Kłodzka (wał prawy) w km: 96+700 – 98+500, to jest o długości 1800 m w rejonie obrębu Śrem. Obszar chroniony wałem wynosi 10 ha. Na rzece Świda w rejonie obrębu Sosnowa zlokalizowane są 2 stopnie wodne w km: 00+586 (1,0 x 0,6) i 02+178 (1,6 x 0,5).

7. 9. Cmentarze.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki funkcjonuje 8 cmentarzy (4 komunalne i 4 parafialne), które zlokalizowane są w następujących miejscowościach:

- cmentarz komunalny w Kamieńcu Ząbkowickim o powierzchni 1,3635 ha;
- cmentarz komunalny w Ożarach – 0,57 ha;
- cmentarz komunalny w Starczowie – 0,96 ha;
- cmentarz komunalny w Topoli – 0,54 ha;
- cmentarz parafialny w Byczeniu – 0,50 ha;
- cmentarz parafialny w Doboszowicach – 0,52 ha;
- cmentarz parafialny w Ożarach – 0,07 ha;
- cmentarz parafialny w Mrokocinie – 0,36 ha.

Łączna powierzchnia czynnych cmentarzy wynosi 4,8835 ha. Szacuje się, że istniejące miejsca pochówku w perspektywie najbliższych kilkunastu lat nie zaspokoją potrzeb mieszkańców gminy i w związku z powyższym planuje się rozbudowę cmentarza komunalnego w Kamieńcu Ząbkowickim oraz cmentarzy parafialnych w Byczeniu i Mrokocinie.

W Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Ząbkowickiej zlokalizowany jest nieczynny cmentarz o powierzchni 0,27 ha.

Na terenie gminy nie występują grzebowiska dla zwierząt. Gmina i właściciele inwentarza posiadają stosowne umowy dotyczące odbioru i utylizacji martwych zwierząt hodowlanych i gospodarskich.

7. 10. Obiekty obrony cywilnej i narodowej.

Obrona cywilna na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie posiada urządzeń i obiektów do wykorzystania w czasie potencjalnych zagrożeń.

8. OBIEKTY I TERENY CHRONIONE.

W przeznaczeniu terenów do pełnienia funkcji planistycznych należy uwzględnić ograniczenia jakie wynikają z prawnej ochrony środowiska, zasobów przyrody i warunków życia ludzi. Należy zapewnić przewidywaną prawem ochronę wszystkim elementów środowiska i obiektów opisanych w rozdziałach nr 1 i 2 niniejszego opracowania. Istnienie na omawianym terenie infrastruktury technicznej, opisanej w rozdziale nr 7, stwarza dodatkowe ograniczenia. Wymagają one zapewnienia dodatkowych stref ochronnych oraz obszarów ograniczonego użytkowania.

8. 1. Ochrona przyrodnicza i rolnicza.

8.1.1. Ochrona gruntów rolnych i leśnych.

Zgodnie z ustawą z dnia 19 grudnia 2008 roku o zmianie ustawy o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. z dnia 31 grudnia 2008 roku) na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki ochronie podlega cały areał gruntów ornych i użytków zielonych zaliczanych do II i III klasy bonitacyjnej, a także kompleksy użytków rolnych klas IV – VI wytworzonych z gleb pochodzenia organicznego oraz tereny leśne w granicach administracyjnych całej gminy.

8.1.2. Ochrona przyrody.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki ochronie przyrodniczej podlegają:

- NATURA 2000 „Łęgi koło Chałupek” (PLH 020104);
- pomniki przyrody;
- gatunki roślin i zwierząt prawnie chronionych;

a także postuluję się ochronę:

- zinwentaryzowanych cennych siedlisk przyrodniczych;
- grup śródpolnej zieleni wysokiej;
- istniejących ciągów zadrzewionych;
- ciągów ekosystemów wodno – łąkowych wzdłuż cieków;
- zieleni urządzonej.

Dla obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku (Dz. U. z 2015 roku poz. 1651 z późn. zm.) obowiązują zasady gospodarowania i ochrony wynikające z zapisów ww. ustawy.

Dla obszaru NATURA 2000 „Łęgi koło Chałupek” nie sporządzono jeszcze planu zadań ochronnych.

8.1.3. Wody podziemne.

Według *Mapy obszarów głównych zbiorników wód podziemnych* (GZWP) (Kleczkowski, 1990) w południowo – wschodnim rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się zachodni kraniec trzeciorzędowego GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin”. Jednakże na podstawie sporządzonej *Dokumentacji hydrogeologicznej określającej warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 338 „Subzbiornik Paczków–Niemodlin”*, zatwierdzonej Decyzją Ministra Środowiska (DGK–II–4731–70/7035/18294/13/AK) z dnia 06 maja 2014 roku, zbiornik ten nie obejmuje rejonu gminy Kamieniec Ząbkowicki.

8.1.4. Wody powierzchniowe.

Zgodnie z ustawą Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 roku (Dz. U. z 2015 roku, poz. 469 z późn. zm.) należy przestrzegać między innymi zakazu grodzenia nieruchomości w odległości 1,5 m od krawędzi cieków. W niniejszym *Studium* cieki naturalne (przez które rozumie się rzeki, strugi, strumienie i potoki oraz inne wody płynące w sposób ciągły lub okresowy, naturalnymi lub uregulowanymi korytami) oraz wody powierzchniowe stojące i ich najbliższe otoczenie mają przede wszystkim pełnić rolę faktycznych korytarzy ekologicznych oraz ciągów i terenów rekreacyjnych, zarówno na obszarach zainwestowanych jak i otwartych. Na terenie gminy zagospodarowanie większości brzegów cieków i dolin rzecznych, a także innych wód powierzchniowych płynących i stojących podlega prawnym ograniczeniom wynikającym z ochrony przeciwpowodziowej i ochrony przyrody. Dla pozostałych wód powierzchniowych, nie objętych dotychczas rygorami zabezpieczającymi przed zainwestowaniem, zasadne byłoby przyjąć zakaz lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 50 m od linii brzegów cieków naturalnych i zbiorników wodnych, z wyjątkiem urządzeń wodnych i obiektów służących prowadzeniu racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej lub rybackiej, a także infrastruktury służącej turystyce i rekreacji. Należy wprowadzić także zakaz likwidowania naturalnych zbiorników wodnych i starorzeczy.

Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 18 czerwca 2009 roku (Dz. U. nr 106, poz. 882) w sprawie szczegółowego zakresu opracowywania planów gospodarki wodami na obszarach dorzeczy zostaną opracowane stosowne dokumenty określające zasady gospodarowania wodami podziemnymi i powierzchniowymi. Zgodnie z powyższym Rada Ministrów dnia 22 lutego 2011 roku przyjęła *Plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry* (M.P. z 2011 roku, nr 40, poz. 451). Obecnie trwają prace nad przyjęciem *Projektu aktualizacji Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry*.

8.1.5. Ochrona przeciwpowodziowa.

Na terenie gminy określono obszary szczególnego zagrożenia powodzią. Dla obszarów szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują wymagania, wynikające z art. 40 ust. 1 oraz art. 88l ust. 1 ustawy Prawo Wodne z dnia 18 lipca 2001 roku (Dz. U. z 2015 roku, poz. 469 z późn. zm.), zakazujące między innymi:

- lokalizowania na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią inwestycji zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;
- gromadzenia ścieków, odchodów zwierzęcych, środków chemicznych, a także innych materiałów, które mogą zanieczyścić wody;
- prowadzenia odzysku lub unieszkodliwiania odpadów, w tym w szczególności ich składowania;
- wykonywania urządzeń wodnych oraz budowy innych obiektów budowlanych, z wyjątkiem dróg rowerowych;
- sadzenia drzew lub krzewów;
- zmiany ukształtowania terenu;
- składowania materiałów oraz wykonywania innych robót, z wyjątkiem robót związanych z regulacją lub utrzymywaniem wód, budową, przebudową lub remontem drogi rowerowej, a także utrzymywaniem, odbudową, rozbudową lub przebudową wałów przeciwpowodziowych wraz z obiektami związanymi z nimi funkcjonalnie oraz czynności związanych z wyznaczaniem szlaku turystycznego pieszego lub rowerowego.

Dla pozostałych cieków przepływających przez obszar gminy, dla których dotychczas nie określono obszarów szczególnego zagrożenia powodzią i nie wyznaczono ich do opracowania map zagrożenia i ryzyka powodziowego, jako bezpieczne granice zabudowy należy przyjąć zasięg lokalnych podtopień (największa

powódź historyczna zbliżona do $Q_{1\%}$ – wody stuletniej). Są to tereny na których nie powinno się wprowadzać nowych inwestycji, a w szczególności inwestycji zaliczanych do przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

8.1.6. Obszary i tereny górnicze.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki występuje 12 udokumentowanych złóż kopalin. Obszary udokumentowanych, ale nie eksploatowanych złóż kopalin należy wyłączyć z zainwestowania. Ponadto występują tu obszary perspektywiczne dla występowania kopalin, które postuluje się ujawnić w dokumentach planistycznych i wyłączyć z zainwestowania do czasu ich udokumentowania bądź odstąpienia od rangi obszaru perspektywicznego.

Ponadto wyznaczono tu następujące obszary górnicze: „Bartniki III", „Byczeń II", „Doboszowice III", „Doboszowice 1A", „Doboszowice 1B", „Pilce – Dzbanów", „Pomianów Górny II", „Pomianów – Pole A", „Pomianów – Pole B" i „Topola" oraz tereny górnicze: „Bartniki III", „Byczeń II", „Doboszowice III", „Doboszowice 1–I", „Pilce – Dzbanów", „Pomianów", „Pomianów Górny II" i „Topola".

„Bartniki III":

Decyzją nr 2/E/2016 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.01.2016 roku dla złoża „Bartniki III" wyznaczono obszar i teren górniczy „Bartniki III" o powierzchni 166509 m², którego granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych w układzie „2000" (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 31.12.2035 roku.

TABELA 171: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszaru i terenu górniczego „Bartniki III" zgodnie z Decyzją nr 2/E/2016 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.01.2016 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X	Y
1	5597356,95	6424984,93
2	5596907,20	6425144,50
3	5596794,60	6425218,20
4	5596684,86	6425288,47
5	5596675,45	6425262,16
6	5596642,67	6425227,58
7	5596632,74	6425207,18
8	5596633,93	6425177,32
9	5596771,52	6424832,28
10	5596811,61	6424761,46

„Byczeń II":

Koncesją nr 4/E/2004 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 19.10.2004 roku, Decyzją nr 2/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 21.01.2005 roku oraz Decyzją nr 16/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 14.04.2011 roku dla złoża „Byczeń I" wyznaczono obszar górniczy „Byczeń II" o powierzchni 975701 m² oraz teren górniczy „Byczeń II" o powierzchni 1039811 m², których granice wyznaczają linie łączące punkty (1–51 obszar górniczy i 32–89 teren górniczy) o następujących współrzędnych w układzie „2000" (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 19.10.2029 roku.

TABELA 172: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszaru i terenu górniczego „Byczeń II" zgodnie z Decyzją nr 16/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 14.04.2011 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X	Y
1	2	3
1	5599151,53	6423073,43
2	5599121,07	6423265,93
3	5599040,10	6423430,52
4	5598996,21	6423423,73
5	5598961,98	6423548,14
6	5598936,76	6423671,72
7	5598908,57	6423793,25
8	5598857,38	6423859,34
9	5598850,04	6423878,22
10	5598837,72	6423896,00
11	5598816,54	6423905,62
12	5598671,96	6423936,04
13	5598580,14	6423980,40
14	5598552,61	6424009,92
15	5598523,68	6424061,41
16	5598601,45	6424130,82
17	5598600,72	6424171,82
18	5598587,89	6424217,60
19	5598420,91	6424214,61
20	5598362,06	6424205,55
21	5598366,12	6424313,65
22	5598015,89	6424266,36
23	5598013,55	6424173,30
24	5597732,25	6424242,28
25	5597720,99	6424201,06
26	5597775,45	6424120,02
27	5597811,22	6424077,65
28	5597838,92	6424039,14
29	5597867,08	6423974,63
30	5597909,54	6423893,37
31	5597938,29	6423851,88
32	5597963,83	6423822,33
33	5598071,27	6423743,23
34	5598121,82	6423713,13
35	5598166,45	6423678,92
36	5598182,79	6423660,21
37	5598211,46	6423622,72
38	5598224,00	6423592,93
39	5598267,72	6423441,68
40	5598290,96	6423393,08
41	5598400,21	6423193,00
42	5598447,94	6423096,83
43	5598502,74	6423052,80
44	5598589,88	6422990,35
45	5598647,79	6422940,37
46	5598711,72	6422889,51
47	5598762,23	6422861,41
48	5598812,53	6422845,30
49	5598915,09	6422983,17
50	5598909,87	6422995,08
51	5598917,30	6423027,22
52	5598914,42	6423020,17
53	5599228,39	6423081,81
54	5599187,07	6423211,10
55	5599184,53	6423297,07
56	5599149,45	6423356,46
57	5599110,81	6423447,79
58	5599000,10	6423429,80

1	2	3
59	5598969,96	6423549,29
60	5598943,79	6423669,85
61	5598913,48	6423798,34
62	5598884,91	6423929,83
63	5598862,32	6423862,43
64	5598855,98	6423881,32
65	5598843,66	6423899,11
66	5598818,41	6423912,66
67	5598672,85	6423942,06
68	5598584,03	6423986,48
69	5598558,54	6424014,03
70	5598530,71	6424059,54
71	5598608,50	6424127,95
72	5598608,70	6424172,96
73	5598593,80	6424222,71
74	5598420,80	6424220,61
75	5598369,95	6424211,69
76	5598371,92	6424324,76
77	5598007,83	6424269,22
78	5598005,41	6424181,16
79	5597724,16	6424247,13
80	5597712,06	6424196,90
81	5597767,56	6424113,88
82	5597833,17	6424025,03
83	5597898,67	6423886,17
84	5597943,74	6423826,97
85	5598895,64	6422784,78
86	5598991,84	6422886,52
87	5598964,41	6422910,04
88	5598965,21	6422921,06
89	5598936,34	6422969,55

„Doboszowice III”:

Koncesją nr 24/99 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 19.06.1999 roku oraz Decyzjami Marszałka Województwa Dolnośląskiego: nr 4/2008 z dnia 31.01.2008, nr 21/2010 z dnia 16.07.2010 roku oraz nr 8/2014 z dnia 20.03.2014 roku dla złoża „Doboszowice” ustanowiono obszar górniczy „Doboszowice III” o powierzchni 234853 m² oraz teren górniczy „Doboszowice III” o powierzchni 1016243 m², których granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych w układzie „2000” (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 31.12.2042 roku.

TABELA 173: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszaru i terenu górniczego „Doboszowice III” zgodnie z Decyzją nr 8/2014 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.03.2014 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X (m)	Y (m)
1	2	3
Obszar górniczy „Doboszowice III”		
1	5597625,09	6424948,00
2	5597727,00	6425152,00
3	5597769,00	6425108,00
4	5597812,00	6425097,00
5	5567955,00	6425315,00
6	5597938,00	6425372,00
7	5597914,00	6425392,00
8	5597907,24	6425397,63
9	5597880,00	6425409,80
10	5597850,94	6425419,02
11	5597838,62	6425423,02

1	2	3
12	5597757,86	6425444,75
13	5597745,81	6425447,56
14	5597623,04	6425479,96
15	5597604,31	6425489,55
16	5597502,61	6425598,51
17	5597451,47	6425652,54
18	5597376,02	6425587,54
19	5597455,77	6425512,18
20	5597422,94	6425460,46
21	5597351,71	6425402,18
22	5597336,57	6425268,42
23	5597350,83	6425145,33
24	5597359,38	6425123,79
25	5597436,62	6425083,16
Teren górniczy „Doboszowice III”		
26	5598318,00	6425332,00
27	5598040,00	6425737,00
28	5597809,00	6425716,00
29	5597643,00	6425754,00
30	5597367,00	6425908,00
31	5597311,00	6425801,00
32	5597207,00	6425706,00
33	5597132,00	6425665,00
34	5597054,00	6425476,00
35	5597146,00	6424920,00
36	5597897,00	6424717,00
37	5598086,00	6424905,00

„Doboszowice 1A” i „Doboszowice 1B” (obszary górnicze) oraz „Doboszowice 1–I” (teren górniczy):

Koncesją nr 10/E/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 21.09.2005 roku, Decyzją nr 22/2007 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 25.09.2007 roku oraz Decyzją nr 25/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 06.07.2011 roku dla złoża „Doboszowice 1” wyznaczono obszary górnicze „Doboszowice 1A” o powierzchni 445785,15 m² i „Doboszowice 1B” o powierzchni 582523,25 m² oraz teren górniczy „Doboszowice 1–I” o powierzchni 2972466,26 m², których granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych w układzie „2000/18” (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 21.09.2055 roku.

TABELA 174: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszarów górniczych: „Doboszowice 1A” i „Doboszowice 1B” oraz terenu górniczego „Doboszowice 1–I” zgodnie z Decyzją nr 25/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 06.07.2011 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X	Y
1	2	3
Obszar górniczy „Doboszowice 1A”		
1	5598380,44	6425853,99
2	5598546,27	6426004,28
3	5598624,90	6426015,45
4	5598827,09	6426296,18
5	5598811,13	6426465,49
6	5598664,87	6426587,02
7	5598492,20	6426564,16
8	5598236,02	6426973,10
9	5598114,81	6426865,23
10	5598044,35	6426684,76
11	5598198,59	6426532,08
12	5598187,35	6426273,21
13	5598225,46	6425956,87

1	2	3
Obszar górniczy „Doboszowice 1B”		
14	5597981,23	6425908,10
15	5597999,30	6426069,81
16	5597928,46	6426239,15
17	5597885,40	6426584,90
18	5597669,25	6426758,00
19	5597467,55	6426645,14
20	5597430,02	6426714,29
21	5597171,65	6426827,30
22	5597095,64	6426953,54
23	5596959,70	6426606,87
24	5596962,98	6426561,10
25	5597191,24	6426296,25
26	5597551,11	6426098,38
27	5597645,91	6425885,16
28	5597764,39	6425870,22
Teren górniczy „Doboszowice 1–I ”		
29	5598482,45	6425646,16
30	5598768,24	6425830,00
31	5599060,17	6426266,04
32	5599036,75	6426582,16
33	5598323,23	6427190,89
34	5597628,55	6427292,66
35	5596956,51	6427246,80
36	5596713,79	6426894,74
37	5596738,37	6426394,20
38	5597576,24	6425639,97

„Pilce – Dzbanów”:

Koncesją nr 16/92 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku, Decyzją nr 58/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 13.02.1996 roku oraz Decyzją nr 14/2015 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 16.04.2015 roku dla złoża „Przyłęk – Pilce” ustanowiono obszar i teren górniczy „Pilce – Dzbanów” o powierzchni 543595 m², którego granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych w układzie „2000” (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 19.05.2017 roku.

TABELA 175: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszaru i terenu górniczego „Pilce – Dzbanów” zgodnie z Decyzją nr 14/2015 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 16.04.2015 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X	Y
1	2	3
1	5598538.00	6415831.80
2	5598044.60	6416073.70
3	5598044.60	6416227.70
4	5598000.20	6416271.80
5	5597673.40	6416149.10
6	5597554.80	6416233.10
7	5597482.68	6416432.60
8	5597447.90	6416436.50
9	5597403.73	6416047.09
10	5597538.95	6415972.20
11	5597504.59	6415914.09
12	5597535.13	6415874.70
13	5597555.74	6415819.79
14	5597739.90	6415858.20
15	5597682.70	6415767.10
16	5597616.46	6415649.86
17	5597623.03	6415572.30
18	5597616.29	6415533.46

1	2	3
19	5597639.30	6415421.18
20	5597959.69	6415488.89
21	5598147.70	6415524.41
22	5598234.76	6415555.32
23	5598331.76	6415596.99
24	5598407.59	6415648.65
25	5598501.60	6415791.00

„Pomianów Górny II”:

Koncesją nr 34/99 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 20.09.1999 roku, Decyzją nr 2/2002 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 20.02.2002 roku oraz Decyzją nr 40/2010 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.12.2012 dla złoża „Pomianów” ustanowiono obszar górniczy „Pomianów Górny II” o powierzchni 851430 m² oraz teren górniczy „Pomianów Górny II” o powierzchni 2052003 m², których granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych w układzie „1965” (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 19.09.2020 roku.

TABELA 176: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszaru i terenu górniczego „Pomianów Górny II” zgodnie z Koncesją nr 34/99 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 20.09.1999 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X	Y
Obszar górniczy „Pomianów Górny II”		
1	5496492,10	3724125,20
2	5496719,40	3723643,10
3	5497140,80	3723658,60
4	5497383,10	3724237,30
5	5497175,60	3724825,00
6	5496571,60	3724880,80
Teren górniczy „Pomianów Górny II”		
7	5497588,86	3723916,34
8	5497662,72	3724323,70
9	5497405,64	3725095,46
10	5496583,50	3725208,33
11	5496282,80	3724861,64
12	5496169,16	3724058,48
13	5496315,88	3723731,28
14	5496594,62	3723424,41
15	5497058,96	3723438,70

„Pomianów – Pole A” i „Pomianów Pole B” (obszary górnicze) oraz „Pomianów” (teren górniczy):

Decyzją nr 3/E/2000 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 10.10.2000 roku, Decyzją nr 29/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 20.10.2005 roku oraz Decyzją nr 4/2012 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 12.03.2012 roku dla złoża Pomianów” wyznaczono obszary górnicze „Pomianów Pole A” o powierzchni 117130,50 m² i „Pomianów Pole B” o powierzchni 38861,50 m² oraz teren górniczy „Pomianów” o powierzchni 692889 m², których granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 31.12.2020 roku.

TABELA 177: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszarów górniczych „Pomianów – Pole A" i „Pomianów Pole B" i terenu górniczego „Pomianów" zgodnie z Decyzją nr 3/E/2000 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 10.10.2000 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X	Y
Obszar górniczy „Pomianów – Pole A"		
1	5496410	3723178
2	5496394	3723214
3	5496146	3722977
4	5495950	3722878
5	5495736	3723013
6	5495660	3723034
7	5495570	3722891
8	5495782	3722849
9	5495945	3722779
10	5495970	3722617
11	5495960	3722542
12	5495960	3722480
13	5496089	3722406
14	5496118	3722462
15	5495999	3722721
16	5496070	3722861
17	5496320	3723043
Obszar górniczy „Pomianów – Pole B"		
18	5496270	3723403
19	5496194	3723513
20	5495974	3723306
21	5496053	3723238
Teren górniczy „Pomianów"		
22	5496490	3723090
23	5496225	3723514
24	5496053	3723531
25	5495400	3722926
26	5495978	3722332
27	5496130	3722277
28	5496230	3722442
29	5496126	3722731

„Topola":

Koncesją nr 17/92 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku, Decyzją nr 43/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 31.01.1996 roku oraz Decyzją nr 5/2012 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 12.03.2012 roku dla złoża „Topola – Zbiornik" ustanowiono obszar i teren górniczy „Topola" o powierzchni 1795374 m², którego granice wyznaczają linie łączące punkty o następujących współrzędnych w układzie „1965" (tabela poniżej). Koncesji udzielono do dnia 31.12.2020 roku.

TABELA 178: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – granice obszaru i terenu górniczego „Topola" zgodnie z Decyzją nr 43/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 31 stycznia 1996 roku.

Nr punktu	Współrzędne:	
	X	Y
1	**2**	**3**
1	5495513,00	3121485,00
2	5495600,00	3721449,50
3	5496085,00	3721358,00
4	5497176,00	3721226,50
5	5497250,00	3721645,00
6	5496971,00	3722068,00

1	2	3
7	5496748,00	3722592,00
8	5496592,00	3722873,00
9	5496475,10	3722781,29
10	5496475,00	3722613,55
11	5496463,76	3722461,68
12	5496438,58	3722248,64
13	5496256,88	3722306,04
14	5496162,71	3722363,67
15	5495959,06	3722479,19
16	5495959,37	3722542,49
17	5495970,00	3722617,00
18	5495944,27	3722778,31
19	5495781,71	3722849,05
20	5495620,50	3722878,50
21	5495609,50	3722871,00
22	5495586,00	3722877,50
23	5495546,00	3722857,00
24	5495535,50	3722861,00
25	5495385,00	3722738,00
27	5495341,00	3722736,50
28	6495337,00	3722750,00
29	5495301,99	3722733,23
30	5495117,08	3722642,14
31	5494915,88	3722670,09
32	5494903,50	3722501,00
33	5495025,40	3722500,20
34	5495065,50	3722466,00
35	5495128,00	3722582,00
36	5495306,00	3722626,00
37	5495629,50	3722811,00
38	5495792,50	3722782,00
39	5495861,00	3722739,50
40	5495931,00	3722675,00
41	5495939,00	3722618,00
42	5495871,50	3722577,50
43	5495809,50	3722482,00
44	5495818,50	3722357,50
45	5495849,00	3722320,00
46	5495901,00	3722279,50
47	5495917,70	3722264,90
48	5495769,20	3722121,00
49	5495664,11	3722012,10
50	5495626,00	3721972,00
51	5495464,50	3722158,00
52	5495384,80	3722086,50
53	5495369,50	3721921,50
54	5495483,00	3721816,20
55	5495456,00	3721583,60

Dla obszarów i terenów górniczych obowiązują zasady gospodarowania zgodnie z przyznanymi koncesjami i zapisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze z dnia 09 czerwca 2011 roku (Dz. U. z 2015 roku, poz. 196 z późn. zm.).

8. 2. Ochrona kulturowa.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki na podstawie przepisów odrębnych i prawa miejscowego ochronie kulturowej podlegają:

- strefy ochrony konserwatorskiej układów urbanistycznych we wsiach: Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcin, Sosnowa, Starczów, Śrem i Topola[143].
- strefy ochrony krajobrazu kulturowego dla wsi: Byczeń, Chałupki Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Mrokocin, Ożary, Pomianów Górny, Sławęcin, Starczów, Śrem i Topola[144].
- obszary obserwacji archeologicznej w miejscowościach: Byczeń, Chałupki, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Ożary, Pilce, Pomianów Górny, Sławęcin, Sosnowa, Starczów, Suszka, Śrem i Topola[145];
- obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków;
- obiekty i obszary zabytkowe ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków;
- pozostałe udokumentowane stanowiska archeologiczne.

Strefy ochrony konserwatorskiej układów urbanistycznych:

Zgodnie z obecnie obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki w granicach wyznaczonych stref ochrony konserwatorskiej układu urbanistycznego ochronie podlegają:

- obiekty i zespoły budowlane w zakresie:
  - układu zabudowy;
  - gabarytów zabudowy, w tym dachu;
  - cech stylistycznych tradycyjnej zabudowy obejmujące: kompozycje brył i elewacji, proporcje elementów architektonicznych kształtujących bryły i elewacje, formy dachów, formy elementów dekoracyjnych i detalu;
  - rozwiązań materiałowych;
- założenia parkowe, zespoły zieleni komponowanej i skwerów, ogrodowe otoczenie zabudowy, aleje i szpalery;
- elementy zagospodarowania działek i obiekty małej architektury wybudowane przed 1945 rokiem;
- istniejący historyczny układ dróg i ulic.

Ochrona wymienionych elementów zabudowy i zagospodarowania terenu polega na ich zachowaniu oraz na dopuszczeniu ich przebudowy i rozbudowy zgodnie z wymogami przepisów odrębnych i ustaleniami planu miejscowego.

Strefy ochrony krajobrazu kulturowego:

Zgodnie z obecnie obowiązującym miejscowym planem zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki w granicach wyznaczonych stref ochrony krajobrazu kulturowego ochronie podlegają:

- układy zabudowy poszczególnych wsi;
- gabaryty i forma zabudowy, w tym dachu;
- cechy stylistyczne tradycyjnej zabudowy obejmujących kompozycje bryły i elewacji, proporcje elementów architektonicznych kształtujących bryły i elewacje, elementów dekoracyjnych i detalu;
- rozwiązania materiałowe tradycyjnej zabudowy;
- dominanty architektoniczne obiektów wpisanych do rejestru zabytków;

[143] Uchwała nr XXVIII/151/05 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 21 grudnia 2005 roku.
[144] Uchwała nr XXVIII/151/05 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 21 grudnia 2005 roku.
[145] Uchwała nr XXVIII/151/05 Rady Gminy w Kamieńcu Ząbkowickim z dnia 21 grudnia 2005 roku.

- elementy krajobrazu naturalnego integralnie związane z zespołami zabytkowymi, w szczególności Góra Zamkowa i Dolina rzeki Nysy Kłodzkiej;
- panoramy krajobrazowe poszczególnych wsi gminy, w szczególności:
  - Byczeń z drogi wojewódzkiej nr 382 i drogi powiatowej nr 3193D;
  - Chałupki z drogi wojewódzkiej nr 382 i drogi powiatowej nr 3199D;
  - Doboszowice z drogi wojewódzkiej nr 382;
  - Kamieniec Ząbkowicki z dróg wojewódzkich nr: 382 i 390;
  - Pomianów Górny z drogi wojewódzkiej nr 382;
  - Topola z drogi wojewódzkiej nr 382;
  - założenia parkowe, zespoły zieleni i skwerów, ogrodowe otoczenie zabudowy, aleje i szpalery.

Ochrona wymienionych elementów zagospodarowania terenu i zabudowy oraz elementów krajobrazu naturalnego i panoram krajobrazowych polega na ich zachowaniu i restauracji, na dopuszczeniu ich zrównoważonej przebudowy i rozbudowy terenów zainwestowanych zgodnie z ustaleniami planu miejscowego.

8. 3. Ograniczenia użytkowania terenu związane z infrastrukturą techniczną.

8.3.1. Komunikacja – strefa uciążliwości akustycznej od dróg.

Ograniczenia w zainwestowaniu na terenach o przekroczonych standardach akustycznych polegają na zakazie lokalizacji obiektów mieszkalnych lub innych wymagających ochrony przed hałasem, jeżeli wcześniej nie zostaną podjęte środki ograniczające emisję fal dźwiękowych. Przy lokalizowaniu obiektów budowlanych na terenach sąsiadujących z drogami należy uwzględnić strefy ograniczonego użytkowanie terenu, to jest:

- strefę wyłączoną z wszelkiej działalności budowlanej, wyznaczoną położeniem linii zabudowy – określoną przepisami ustawy o drogach publicznych;
- strefę uciążliwości dróg dotyczącą obiektów z pomieszczeniami na pobyt ludzi;
- strefę uciążliwości drogi wyznaczoną położeniem linii uciążliwości drogi.

Strefy ochrony wynikające z przepisów szczególnych przedstawione są w poniższej tabeli.

TABELA 179: Postulowane minimalne odległości dróg publicznych od istniejących i planowanych budynków z pomieszczeniami na pobyt ludzi (w metrach).

Typ drogi	Klasa techniczna	Obiekty mieszkaniowe i użyteczności publicznej		Budynki szpitalne i wymagające szczególnej ochrony
		jedno – kondygnacyjne	wielo – kondygnacyjne	
Autostrada	A	120	150	300
Między – regionalna	GP	50	70	200
Krajowa regionalna	GP, G, Z	30	40	130
Wojewódzka	GP, G, Z	30	40	130
Powiatowa	G, Z, L, D	15	20	80
Gminna	G, Z, L, D	15	20	80

8.3.2. Komunikacja – linie kolejowe.

Przez obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiegają linie kolejowe nr 137 i 276. W związku z powyższym należy uwzględnić ograniczenia w zainwestowaniu wynikające z zapisów ustawy o transporcie kolejowym z dnia 28 marca 2003 roku (Dz. U. z 2007 roku nr 16, poz. 94 z późn. zm.) w sprawie wymagań w zakresie odległości i warunków dopuszczających usytuowanie budynków i budowli w sąsiedztwie linii kolejowych, a w szczególności:

- budynki i budowle mogą być usytuowane w odległości nie mniejszej niż 10 m od granicy obszaru kolejowego z tym, że odległość ta od osi skrajnego toru kolejowego nie może być mniejsza niż 20 m z zastrzeżeniem, iż budynki mieszkalne, zbiorowego zamieszkania oraz użyteczności publicznej powinny być usytuowane w odległości zapewniającej zachowanie norm dopuszczalnego natężenia hałasu i drgań.

Ponadto między innymi:

- w przypadku uzupełnienia drzewostanu i tworzenia terenów zielonych w rejonie linii kolejowych należy stosować warunki Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 07 sierpnia 2008 roku (Dz. U. Nr 153, poz. 955), to jest w sąsiedztwie linii kolejowych drzewa i krzewy nie powinny być usytuowane w odległości nie mniejszej niż 15 m od osi skrajnego toru kolejowego, z wyłączeniem gatunku drzew, których wysokość może przekroczyć 10 m;
- na terenach przeznaczonych na działalność przemysłową, magazynową, składową funkcja ich nie może być związana z produkcją i obrotem substancjami łatwopalnymi, wybuchowymi, żrącymi i pylącymi stanowiącymi potencjalne zagrożenie dla ruchu kolejowego;
- wszystkie skrzyżowania z linią kolejową w jednym poziomie wymagają zachowania parametrów zgodnych z Rozporządzeniem Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 26 lutego 1996 roku (Dz. U. nr 33 poz. 144 z późn. zm.);
- wszelkie place składowe, dojazdy, parkingi muszą mieć nawierzchnię twardą ze spadkiem w kierunku przeciwnym do terenów kolejowych;
- lokalizacja zbiorników magazynowych dla paliw płynnych i gazu płynnego musi być zgodna z wymogami określonymi w Rozporządzeniu Ministra Gospodarki z dnia 21 listopada 2005 roku (Dz. U. nr 243 poz. 2063 z późn. zm.) w sprawie warunków technicznych jakim powinny odpowiadać bazy i stacje paliw płynnych, rurociągi dalekosiężne do transportu ropy naftowej i produktów naftowych i ich usytuowanie;
- sytuowanie zabudowy mieszkaniowej, obiektów lecznictwa i rekreacji w rejonie torów kolejowych jest niewskazane, ze względu na ujemny wpływ na warunki przebywania, rehabilitacji i odpoczynku mieszkańców;
- najbliższą w miarę bezpieczną odległość dla zespołów budownictwa mieszkaniowego, ochrony zdrowia i bazy noclegowej podaje w sposób pośredni Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 października 2012 roku zmieniające rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2012 roku, poz. 1109).
- dla wszelkich obiektów budowlanych wchodzących w zakres inwestycji realizowanych na gruntach będących w sąsiedztwie terenów kolejowych oraz ewentualnie krzyżujących i przebiegających, jak np.: obiekty liniowe, przez tereny kolejowe należy przed ich realizacją na etapie opracowania projektów uzyskać uzgodnienie z zarządem linii kolejowej.

8.3.3. Ujęcia wody.

Decyzja nr 4/W/20001 Starosty Ząbkowickiego z dnia 12 stycznia 2001 roku (znak WRŚ–6223/73/2000/4/2001), dotycząca ustalenia stref ochronnych ujęcia wody w Kamieńcu Ząbkowickim, wygasła z dniem 31 grudnia 2012 roku na mocy art. 21 ust. 1 Obwieszczenia Marszałka Sejmu z dnia 10 stycznia 2012 roku w sprawie ogłoszenia jednolitego tekstu ustawy Prawo wodne (Dz. U. z 2012 roku, poz. 145). Obecnie zasady gospodarowania na terenie przedmiotowego ujęcia wody reguluje ustawa Prawo wodne z dnia 18 lipca 2001 roku (Dz. U. z 2015 roku, poz. 469 z późn. zm.). Zgodnie z art. 52 ww. ustawy strefę ochronną ujęcia wody, zwaną dalej „strefą ochronną", stanowi obszar, na którym obowiązują zakazy, nakazy i ograniczenia w zakresie użytkowania gruntów oraz korzystania z wody. Natomiast zgodnie z art. 53 ww. ustawy na terenie ochrony bezpośredniej ujęć wód podziemnych zabronione jest użytkowanie gruntów do celów niezwiązanych z eksploatacją ujęcia wody. Na terenie ochrony bezpośredniej ujęć wód należy:

- odprowadzać wody opadowe w sposób uniemożliwiający przedostawanie się ich do urządzeń służących do poboru wody;
- zagospodarować teren zielenią;
- odprowadzać poza granicę terenu ochrony bezpośredniej ścieki z urządzeń sanitarnych, przeznaczonych do użytku osób zatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody;
- ograniczyć do niezbędnych potrzeb przebywanie osób niezatrudnionych przy obsłudze urządzeń służących do poboru wody.

Teren ochrony bezpośredniej należy ogrodzić. Na ogrodzeniu należy umieścić tablice zawierające informacje o ujęciu wody i zakazie wstępu osób nieupoważnionych. Zgodnie z art. 52 ustawy Prawo wodne dopuszcza się ustanowienie strefy ochronnej obejmującej wyłącznie teren ochrony bezpośredniej, jeżeli jest to uzasadnione lokalnymi warunkami hydrogeologicznymi, hydrologicznymi i geomorfologicznymi oraz zapewnia konieczną ochronę ujmowanej wody. W związku z istnieniem powyższych uwarunkowań w rejonie ujęcia w Kamieńcu Ząbkowickim, właściciel ujęcia (Zakład Wodociągów i Kanalizacji sp. z o.o. w Nowej Rudzie) nie wystąpił dotychczas z wnioskiem o ustanowienie nowych stref ochronnych.

Inne większe ujęcie wody znajduje się w miejscowości Doboszowice i dotyczy poboru wód podziemnych ze studni kopanej zlokalizowanej na działkach ewidencyjnych nr 237 i 234. Decyzją nr 6/W/09 Starosty Ząbkowickiego z dnia 10 lutego 2009 roku (znak WRŚ.6223–4/09) ustanowiono strefę ochrony bezpośredniej obejmującą teren w kształcie prostokąta o wymiarach boków 10,30 m x 10,20 m. Na terenie strefy obowiązują ustalenia zgodne z art. 53 ustawy Prawo wodne. Pozwolenie wodonoprawne wydano na czas określony do dnia 31 stycznia 2020 roku.

8.3.4. Tereny położone w strefie ochronnej od odwiertów, gazociągów wysokiego ciśnienia i stacji redukcyjno – pomiarowych.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie ma czynnych oraz zlikwidowanych odwiertów służących do wydobycia gazu ziemnego. Nie występują także sieci gazowe (przesyłowe i dystrybucyjne).

Dla sieci perspektywicznie projektowanej należy zachować bezpieczne odległości od obiektów terenowych, zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 26 kwietnia 2013 roku w sprawie warunków technicznych, jakim powinny odpowiadać sieci gazowe i ich usytuowanie (Dz. U. z dnia 04.06.2013 roku, poz. 640). Podstawowe warunki określone w ww. rozporządzeniu prezentuje poniższa tabela.

TABELA 180: Szerokość stref kontrolowanych zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Gospodarki z dnia 26 kwietnia 2013 roku.

Rodzaj gazociągu	Średnica nominalna gazociągu DN	Szerokość strefy kontrolowanej (w m)
Do 0,5 MPa włącznie	–	1
Powyżej 0,5 MPa do 1,6 MPa włącznie	–	2
Powyżej 1,6 MPa	do 150	4
	> 150 – 300	6
	> 300 – 500	8
	> 500	12

Zgodnie z ww. Rozporządzeniem strefa kontrolowana to obszar wyznaczony po obu stronach osi gazociągu, którego linia środkowa pokrywa się z osią gazociągu, w którym przedsiębiorstwo energetyczne zajmujące się transportem gazu ziemnego podejmuje czynności w celu zapobieżenia działalności mogącej mieć negatywny wpływ na trwałość i prawidłowe użytkowanie gazociągu. W strefach kontrolowanych należy kontrolować wszelkie działania, które mogłyby spowodować uszkodzenie gazociągu lub mieć inny negatywny wpływ na jego użytkowanie i funkcjonowanie. W strefach kontrolowanych nie należy wznosić obiektów budowlanych, urządzać stałych składów i magazynów oraz podejmować działań mogących spowodować uszkodzenia gazociągu podczas jego użytkowania. W strefach kontrolowanych nie mogą rosnąć drzewa w odległości mniejszej niż 2,0 m od gazociągów o średnicy do DN 300 włącznie i 3,0 m od gazociągów o średnicy większej niż DN 300, licząc od osi gazociągu do pni drzew. Wszelkie prace w strefach kontrolowanych mogą być prowadzone tylko po wcześniejszym uzgodnieniu sposobu ich wykonania z właściwym operatorem sieci gazowej.

8.3.5. Tereny położone w strefie uciążliwości od linii i urządzeń elektroenergetycznych – zagrożenie polami elektromagnetycznymi.

ELEKTROENERGETYCZNA SIEĆ PRZESYŁOWA:

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie występują elektroenergetyczne sieci przesyłowe o napięciu 220 kV i wyższym.

ELEKTROENERGETYCZNA SIEĆ DYSTRYBUCYJNA:

Wzdłuż istniejących linii napowietrznych 110 kV, 20 kV oraz 0,4 kV należy zachować wolne od zabudowy i dostępne dla prowadzenia prawidłowej eksploatacji linii pasy terenu (wolne od drzew, konarów i krzewów) w zależności od poziomu napięcia:

- 40 m dla linii 110 kV (po 20 m z obu stron linii, licząc w poziomie od osi linii);
- 22 m dla linii 20 kV (po 11 m z obu stron linii, licząc w poziomie od osi linii);
- 3 m dla linii 0,4 kV (wzdłuż osi linii).

Stacje transformatorowe powinny mieścić się w rezerwowanym pod nie obszarze o wymiarach przynajmniej 7 m x 6 m. Są to tak zwane strefy techniczne, umożliwiające eksploatację sieci napowietrznych z uwzględnieniem dojazdu do stanowisk słupowych.

Wszelkie zmiany zagospodarowania terenu pod liniami elektroenergetycznymi należy projektować w oparciu o:

- PN-E-05100-1:1998 „Elektroenergetyczne linie napowietrzne – projektowanie i budowa";
- ustawę Prawo Ochrony Środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 roku (Dz. U. z 2016 roku, poz. 672 z późn. zm.);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30 października 2003 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku oraz sposobów sprawdzania dotrzymania tych poziomów (Dz. U. z 2003 roku Nr 192, poz. 1883);
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 roku w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku (Dz. U. z 2007 roku Nr 120 poz. 826).

INNE URZĄDZENIA:

Strefą ochronną obejmuje się również maszty telefonii cyfrowej (GSM) oraz inne instalacje radiotelekomunikacyjne. Określony areał jest ogrodzony i obejmuje obszar zależny od wysokości masztu – od kilkunastu do kilkudziesięciu metrów od osi masztu. Obecnie na terenie gminy funkcjonują 2 stacje bazowe telefonii komórkowej zlokalizowane w Kamieńcu Ząbkowickim (działki ewidencyjne nr 1076/1 przy ul. Ząbkowickiej w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I oraz 301/26 przy ul. Kolejowej w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II).

8.3.6. Cmentarze – strefa ochrony sanitarnej.

Rozporządzenie Ministra Gospodarki Komunalnej z dnia 25 sierpnia 1959 roku (Dz. U. Nr 52, poz. 315) w sprawie określenia jakie tereny pod względem sanitarnym są odpowiednie na cmentarze, podaje minimalne odległości terenów od granicy cmentarzy:

- 50 m od zabudowań mieszkalnych, jeśli posiadają one sieć wodociągową i wszystkie budynki korzystające z wody są do niej podłączone;
- 150 m od zabudowań mieszkalnych, zakładów produkujących lub przechowujących artykuły żywnościowe, zakładów żywienia zbiorowego, studzien, źródeł i strumieni, z których czerpana jest woda do picia dla potrzeb gospodarczych;
- 500 m od ujęć wody o charakterze zbiorników wodnych będących źródłem zaopatrzenia sieci wodociągowej w wodę do picia.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki czynne i zlikwidowane cmentarze znajdują się w miejscowościach zwodociągowanych.

8.3.7. Obiekty wojskowe i obrony cywilnej.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki nie występują obiekty wojskowe i obrony cywilnej.

8.3.8. Pozostałe obiekty.

Dla obiektów typu: oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów komunalnych i przemysłowych, baz maszynowych, zakładów przemysłowych, ferm hodowlanych, stacji paliw płynnych, itp. – strefy ochronne wyznaczane są indywidualnie. W bezpośrednim sąsiedztwie zajmowanym przez tereny chronione należy wprowadzić zakaz lokalizacji nowej zabudowy mieszkaniowej, obiektów służby zdrowia, oświaty, sportu i rekreacji oraz innych budynków użyteczności publicznej. Wskazane jest tworzenie pasów zieleni izolacyjnej.

8.3.9. Tereny zamknięte.

Zgodnie z Decyzją nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 roku w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dz. U. MIiR z 2014 roku, poz. 25), w granicach administracyjnych gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowane są tereny zamknięte, stosownie do art. 2, pkt. 9 ustawy z dnia 17 maja 1989 roku Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2010 roku Nr 193, poz.1287 z późn. zm.), w miejscowościach (obrębach):

- Byczeń – działa ewidencyjna nr 13/2 o powierzchni 0,2400 ha;
- Byczeń – nr 13/6 – 0,1513 ha;
- Byczeń – nr 14 – 1,4300 ha;
- Byczeń – nr 402 – 0,4100 ha;
- Byczeń – nr 403 – 5,2500 ha;
- Byczeń – nr 404 – 7,4000 ha;
- Byczeń – nr 406 – 2,9500 ha;
- Byczeń – nr 407 – 0,2400 ha;
- Byczeń – nr 412 – 1,0400 ha;
- Byczeń – nr 431 – 2,3200 ha;
- Chałupki – nr 184 – 1,0900 ha;
- Chałupki – nr 266 – 4,9200 ha;
- Doboszowice – nr 404 – 5,3700 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 71 – 1,7254 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 335 – 0,7487 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 336/4 – 4,7330 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 412 – 2,7294 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 721 – 2,7335 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 731 – 1,5338 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki II – nr 337/6 – 2,2081 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki II – nr 337/7 – 0,0713 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki II – nr 337/8 – 32,6272 ha;
- Mrokocin – nr 198 – 2,9000 ha;
- Pomianów Górny – nr 166 – 3,4300 ha
- Pomianów Górny – nr 230/1 – 3,8500 ha;
- Starczów – nr 366 – 2,4700 ha;
- Starczów – nr 564/3 – 8,4000 ha;
- Suszka – nr 212/1 – 2,1800 ha;
- Suszka – nr 212/2 – 5,2700 ha;
- Suszka – nr 212/3 – 2,1200 ha.

9. DOKUMENTACJA PLANISTYCZNO – STRATEGICZNA.

W okresie od 2013 roku, a więc po opracowaniu i uchwaleniu *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki*, powstał szereg dokumentów planistyczno – strategicznych o charakterze planów, studiów, strategii i programów, zarówno na szczeblu wojewódzkim jak i powiatowym, obejmujących zasięgiem swojego opracowania teren gminy Kamieniec Ząbkowicki. Poniżej przedstawiono zapisy i wnioski z aktualnej, wybranej dokumentacji odnoszącej się bezpośrednio lub pośrednio do terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki.

WOJEWÓDZTWO DOLNOŚLĄSKIE:

9. 1. Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego.

Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020 została przyjęta uchwałą Sejmiku Województwa Dolnośląskiego nr XXXII/932/13 z dnia 28 lutego 2013 roku. We wstępie do *Strategii* czytamy między innymi, że „*Strategia* jest narzędziem stymulowania i projektowania rozwoju, które kierunkuje działania władz oraz wskazuje obszary wymagające regulacji i finansowania. Aby strategia była skuteczna, musi być adaptacyjna, pozwalając na płynne dostosowanie się do zmiennych warunków, jednocześnie pozostawiając niezbędną swobodę do tworzenia programów i projektów wykonawczych. *Strategia* wyraża interes publiczny postrzegany z poziomu regionalnego, a sprawy lokalne rozważa jedynie w zakresie ich związków ze sprawami regionu. *Strategia* jest aktem wyboru – selekcjonuje cele i ogranicza zadania, aby to, co najważniejsze, stało się realne, poprzez koncentrację środków i kumulację działań. Nowa *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020* podkreśla specyfikę każdej części regionu i stara się odnaleźć indywidualne rozwiązania dla każdego miejsca, odpowiednie do jego charakterystyki, wyzwań i potrzeb. *Strategia* pomaga zrozumieć powiązania pomiędzy różnymi aspektami rozwoju i rozpoznać rolę poszczególnych uczestników tego procesu. Przygotowuje to podstawy przyszłego partnerstwa, proponując każdemu świadome włączenie się w realizację zapowiadanych zmian. To dokument programowy, który określa cele rozwoju i stwarza ramy dla przyszłych projektów, ale nie wskazuje jeszcze precyzyjnie, co i z jakich środków zostanie zrealizowana”.

Wizję strategiczną określono słowami: *„Blisko siebie – blisko Europy”*, której rozwinięcie brzmi: *„Dolny Śląsk 2020 jako zintegrowana wspólnota regionalna, region konkurencyjny, spójny, otwarty, dynamiczny...*”

W celu urzeczywistnienia wizji rozwoju województwa dolnośląskiego w perspektywie dziesięciolecia sformułowano następujący cel główny: „*Nowoczesna gospodarka i wysoka jakość życia w atrakcyjnym środowisku*”, którego rozwinięcie brzmi: „*Dolny Śląsk regionem koncentracji innowacyjnych podmiotów produkcyjnych i usługowych współpracujących z rozwiniętym sektorem badawczym oraz intensywnego rozwoju nowoczesnej turystyki opartej o współpracę międzyregionalną i transgraniczną, tworzących razem atrakcyjne miejsca do życia dla mieszkańców o coraz wyższych kwalifikacjach i rozwiniętej kulturze obywatelskiej*”.

Strategia wyróżnia cztery Obszary Integracji. Są to podstawowe obszary województwa, charakteryzujące się zróżnicowanymi uwarunkowaniami rozwoju, wynikającymi z warunków geograficznych, sytuacji społeczno – gospodarczej i zaszłości historycznej. Będą tam realizowane wszystkie cele *Strategii*, a samorząd województwa będzie pełnił w nich rolę koordynatora w zakresie planowania strategicznego i przestrzennego. Gmina Kamieniec Ząbkowicki znalazła się w zasięgu Sudeckiego Obszaru Integracji. Sudecki Obszar Integracji obejmuje południowy obszar województwa dolnośląskiego i cechuje się wieloma barierami rozwojowymi, wynikającymi między innymi z depopulacji, dużego bezrobocia i utrudnionych warunków prowadzenia inwestycji

prorozwojowych i infrastrukturalnych (specyfika terenów górskich i podgórskich, tereny cenne przyrodniczo, w tym chronione prawnie). Charakteryzuje się on wyjątkowymi walorami przyrodniczymi i krajobrazowymi, w tym dwoma parkami narodowymi, a także największym, nie w pełni wykorzystanym potencjałem turystyczno – uzdrowiskowym. Jego dalszy rozwój zależy od stworzenia i wypromowania kompleksowej oferty turystycznej, wypoczynkowej i uzdrowiskowej we współpracy ze stroną czeską, uwzględniającej wymogi i zasady ochrony cennych walorów środowiska.

Strategia wyróżnia także dwanaście Obszarów Interwencji. Są to strefy występowania szczególnych zjawisk lub specyficznych procesów, związanych często także z konfliktami przestrzennymi. Wobec obszarów tych samorząd województwa będzie mógł podejmować – zgodnie z zapisami *Strategii*, poprzez prowadzenie szczególnej polityki lub za pomocą regionalnych programów rozwoju – działania interwencyjne, mające na celu rozwiązywanie sytuacji konfliktowych, pobudzenie rozwoju oraz pomoc w sferach jednoznacznie wymagających pomocy publicznej. Wedle powyższego gmina Kamieniec Ząbkowicki znajduje się w granicach aż 4 obszarów:

- Ziemia Kłodzka;
- Obszar Transgraniczny;
- Autostrada Nowej Gospodarki;
- Obszar rolniczy.

Ziemia Kłodzka to obszar obejmujący między innymi gminy wchodzące w skład Stowarzyszenia Gmin Ziemi Kłodzkiej i Ząbkowice Śląskie, otoczony barierą orograficzną odznacza się wysoką atrakcyjnością przyrodniczo – krajobrazową i turystyczną, lecz niskim stopniem dostępności transportowej i miejscami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. Jest to obszar koniecznych interwencji inwestycji w infrastrukturę transportową i elektroenergetyczną, a także w rozwinięcie usług uzdrowiskowych z poszanowaniem zasad ochrony środowiska. Obszar problemów wynikających z zagrożenia powodziowego. Obszar transgraniczny obejmuje tereny leżące wzdłuż zachodniej i południowej granicy Dolnego Śląska, wyróżnione ze względu na rozwijające się społeczne i gospodarcze związki polsko – niemieckie i polsko – czeskie. Obszar zagrożony jest peryferyzacją ze strony polityki kraju, w kontekście geopolitycznym znajdujący się w ścisłym centrum Europy Środkowej. Ze względu na uwarunkowania przyrodnicze i kulturowe (Sudety i Łużyce) stanowi jeden z najciekawszych wyróżników tożsamości dolnośląskiej. Autostrada Nowej Gospodarki to obszar o docelowo najwyższej w regionie dostępności transportowej. Osadzony na istniejących i projektowanych ciągach autostrad i dróg szybkiego ruchu oraz integrujący transport kolejowy i wodny. Jest terenem o najwyższej atrakcyjności lokalizacji produkcji na Dolnym Śląsku. Wymaga wzmocnienia i wprowadzenia najwyższych standardów technologicznych w dziedzinie teleinformatycznej oraz szczególnie aktywnej obsługi prawnej i planistycznej, sprzyjającej powstawaniu i ukorzenianiu podmiotów gospodarczych, szczególnie tych o rodowodzie dolnośląskim. Obszar ten swym zasięgiem obejmuje również miasta, będące niegdyś fundamentem gospodarczej prosperity tego regionu, które dziś wymagają rewitalizacji i nowych miejsc pracy. Do tych ośrodków adresowana jest polityka przyciągania inwestorów, ich zakorzeniania i tworzenia trwałych miejsc pracy powiązanych z nowoczesną gospodarką. Obszar ten może stać się kołem zamachowym całego regionu, pod warunkiem racjonalnych decyzji lokalizacyjnych i inwestycyjnych. Obszar rolniczy obejmuje głównie Nizinę Śląską i Przedgórze Sudeckie i charakteryzuje się najlepszymi w kraju warunkami dla produkcji rolnej, to znaczy najwyższym wskaźnikiem waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej. Teren ten wymaga szczególnej ochrony i wsparcia ze względu na najwyższą jakość gleb oraz wykorzystania tego wyjątkowego potencjału (między innymi najdłuższy okres wegetacyjny w kraju) poprzez aktywizację przemysłu przetwórstwa rolno – spożywczego w celu pełnego wykorzystania naturalnych predyspozycji. Z prospektywnego punktu widzenia należy ukierunkować rozwój produkcji żywności na kooperację przemysłu spożywczego z partnerami zagranicznymi.

Poniżej przedstawiony jest wykaz 8 celów szczegółowych zawartych w *Strategii*:

1. Rozwój gospodarki opartej na wiedzy.
2. Zrównoważony transport i poprawa dostępności transportowej.
3. Wzrost konkurencyjności przedsiębiorstw, zwłaszcza MŚP.
4. Ochrona środowiska naturalnego, efektywne wykorzystanie zasobów oraz dostosowanie do zmian klimatu i poprawa poziomu bezpieczeństwa.
5. Zwiększenie dostępności technologii komunikacyjno – informacyjnych.
6. Wzrost zatrudnienia i mobilności pracowników.
7. Włączenie społeczne, podnoszenie poziomu i jakości życia.
8. Podniesienie poziomu edukacji, kształcenie ustawiczne.

Osiągnięcie założonych w *Strategii* celów, będzie możliwe dzięki skupieniu prowadzonych działań w ośmiu kluczowych grupach, nazwanych dalej Makrosferami, skierowanych na wzmocnienie rozwoju gospodarczego Dolnego Śląska i kierunkujących racjonalny dobór przedsięwzięć. Poniżej przedstawione są główne priorytety przyporządkowane poszczególnym makrosferom, odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do gminy Kamieniec Ząbkowicki.

INFRASTRUKTURA:

- Poprawa dostępności transportowej regionu (powiązania wewnętrzne i zewnętrzne);
- Poprawa jakości i standardów transportu (drogowego, kolejowego, lotniczego i żeglugi śródlądowej);
- Rozwój energooszczędnych i niskoemisyjnych form transportu;
- Promocja innowacyjnych rozwiązań logistycznych zgodnych z europejską ideą „zielonych korytarzy”;
- Wzrost nakładów na odtworzenie połączeń kolejowych oraz remonty i modernizacja infrastruktury kolejowej (w tym dworców), ze szczególnym uwzględnieniem turystycznych obszarów Dolnego Śląska;
- Organizacja sprawnego regionalnego systemu transportu publicznego zintegrowanego z systemami subregionalnymi i lokalnymi, obejmującego wszystkie główne regionalne generatory ruchu, miasta powiatowe i atrakcje turystyczne, konkurencyjnego do indywidualnego transportu samochodowego;
- Poprawa niezawodności i zapewnienie dywersyfikacji dostaw energii (elektrycznej, cieplnej i gazowej);
- Integracja regionalnej sieci przesyłowej z sieciami zewnętrznymi;
- Wprowadzenie energooszczędnych rozwiązań (transport, budownictwo) oraz wspieranie gospodarki przyjaznej środowisku;
- Zmniejszenie niskiej emisji poprzez budowę i rozbudowę systemów ciepłowniczych i gazowniczych w obszarach o dużej gęstości zaludnienia oraz miejscowościach turystycznych i uzdrowiskowych;
- Zwiększenie (z zachowaniem racjonalnych proporcji w stosunku do posiadanych zasobów) udziału źródeł odnawialnych w produkcji energii, ze szczególnym uwzględnieniem energetycznego wykorzystania rzek poprzez uruchomienie małych elektrowni wodnych.

ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH:

- Wzmacnianie restrukturyzacji i wielofunkcyjnego rozwoju wsi;
- Racjonalna organizacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej;
- Poprawa warunków życia na obszarach wiejskich.

ZASOBY:

- Zrównoważone i racjonalne gospodarcze wykorzystanie surowców naturalnych;
- Zachowanie i racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych;
- Ochrona, powiększanie i udostępnianie zasobów leśnych;
- Wykorzystanie gospodarczego i rekreacyjnego potencjału rzek;
- Ochrona i udostępnianie walorów przyrodniczo – krajobrazowych oraz kulturowych.
- Wprowadzenie zasad udostępniania terenów cennych krajobrazowo dla działalności inwestycyjnej.
- Budowa nieuciążliwego systemu eksploatacji i wywozu surowców.

TURYSTYKA:

- Wzmocnienie wizerunku regionu zarówno na terenie kraju, jak i Europy, jako atrakcyjnego miejsca wypoczynku, otwartego na świat, o nieprzeciętnych. walorach przyrodniczych, kulturowych i uzdrowiskowych;
- Udostępnienie obiektów dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego;
- Rozwój produktów turystycznych i rozbudowa infrastruktury turystycznej regionu, między innymi dla pobudzania popytu na usługi turystyczno – rekreacyjne;
- Wewnątrzregionalna promocja turystyki w oparciu o system edukacji.

ZDROWIE I BEZPIECZEŃSTWO:

- Poprawa dostępności oraz podniesienie jakości udzielania świadczeń leczniczych;
- Stworzenie regionalnego systemu ochrony zdrowia, zorientowanego na długookresowe trendy demograficzno – epidemiologiczne, zgodnego ze standardami prawnymi i funkcjonalnymi;
- Budowa systemu nowoczesnej diagnostyki dla mieszkańców regionu z określeniem standardów dostępności przestrzennej;
- Zapewnienie obecnym i przyszłym mieszkańcom regionu dobrego stanu środowiska naturalnego;
- Ochrona przed klęskami żywiołowymi, w tym szczególnie likwidacja zagrożeń powodziowych;
- Podniesienie poziomu bezpieczeństwa osobistego, publicznego i zdrowotnego, w tym ratownictwa.

EDUKACJA, NAUKA, KULTURA, SPORT I INFORMACJA:

- Poprawa efektywności kształcenia na każdym poziomie i etapie życia;
- Dostosowanie oferty edukacyjnej do wymagań gospodarki i rynku pracy;
- Rozbudowa i modernizacja szkolnictwa zawodowego;
- Promowanie wartości edukacji wśród uczniów, jako paradygmatu rozwoju osobistego i kulturowego;
- Kształtowanie zachowań etycznych w społeczeństwie oraz tworzenie nowoczesnego modelu patriotyzmu;
- Kreowanie wizerunku i promowanie Dolnego Śląska, jako regionu z bogatą i różnorodną ofertą kulturalną, edukacyjną i akademicką;
- Stworzenie warunków i wzbogacenie oferty uczestnictwa w kulturze;
- Kształtowanie kompetencji do udziału w życiu artystycznym;
- Kształtowanie i promocja prozdrowotnych postaw i kultury fizycznej oraz edukacja na rzecz zdrowego stylu życia;
- Rozwój społeczeństwa informacyjnego;

- Zapewnienie wszystkim mieszkańcom Dolnego Śląska dostępu do sieci teleinformatycznych, w tym sieci szerokopasmowej;
- Rozwój regionalnej infrastruktury telekomunikacyjnej oraz jej włączenie w sieci europejskie;
- Przeciwdziałanie powstawaniu obszarów wykluczenia informacyjnego;
- Rozwój e–usług.

SPOŁECZEŃSTWO I PARTNERSTWO:

- Rozwój demograficzny;
- Rozwój kapitału społecznego i obywatelskiego;
- Powstrzymanie odpływu młodych i wykształconych osób z regionu i stymulowanie procesów imigracji młodzieży;
- Kształtowanie i rozwój postaw obywatelskich wśród młodzieży;
- Wsparcie dla promocji rodzin wielodzietnych;
- Rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu;
- Wykorzystanie potencjału osób zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Wsparcie seniorów zagrożonych wykluczeniem społecznym;
- Zapewnienie równego dostępu do usług związanych z korzystaniem z zasobów;
- Odbudowa zaufania w stosunkach społecznych, gospodarczych oraz wobec instytucji;
- Efektywne zarządzanie regionem poprzez mechanizmy partnerstwa i współpracy.

PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I INNOWACYJNOŚĆ:

- Intensyfikacja relacji gospodarka – nauka – samorząd;
- Rozwój gospodarczy oparty o współpracę w ramach klastrów;
- Rozwój przedsiębiorczości i innowacyjności;
- Rozwój i upowszechnianie zwrotnych instrumentów finansowania przedsiębiorczości i innowacyjności;
- Budowa regionalnych instytucji finansowych wspierających lokalną przedsiębiorczość;
- Rozwój regionalnych specjalizacji gospodarczych i naukowo – badawczych;
- Budowa regionalnych instytucji wspierających lokalną innowacyjność i wdrażanie innowacji;
- Odbudowa części tradycyjnych branż lokalnego przemysłu.

9. 2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego.

Zgodnie z art. 38 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2016 roku, poz. 778 z późn. zm.) organy samorządu województwa sporządzają plan zagospodarowania przestrzennego województwa, prowadzą analizy i studia oraz opracowują koncepcje i programy, odnoszące się do obszarów i problemów zagospodarowania przestrzennego.

Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego, *Perspektywa 2020*, przyjęty uchwałą nr XLVIII/1622/2014 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 27 marca 2014 roku, sporządzony został w związku z potrzebą dostosowania do nowych wymogów i potrzeb pierwszej edycji tego dokumentu. Sporządzony wówczas *Plan* w trybie ustawy z 1994 roku o zagospodarowaniu przestrzennym stanowi podstawowe narzędzie dla kształtowania polityki przestrzennej w województwie, aczkolwiek stracił w dużym stopniu swą aktualność ze względu na wejście w życie ustawy z 23 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i wprowadzenie w niej nowym wymogów formalnych i prawnych. Wpływ na dezaktualizację *Planu* miał także inny

niż to zakładano w *Planie* przebieg procesów inwestycyjnych, między innymi dotyczący realizacji podstawowego układu komunikacyjnego. Jednocześnie pojawiły się nowe wyzwania i uwarunkowania dla rozwoju województwa, jakie stworzyło wejście Polski do Unii Europejskiej w 2004 roku.

Cele strategiczne rozwoju przestrzennego województwa, wynikające z przyjętych ustaleń KPZK 2030, SRWD 2020 oraz zaleceń zawartych w krajowych i regionalnych dokumentach planowania strategicznego to:

1) umocnienie jego wewnętrznej i zewnętrznej integracji przestrzennej, społeczno – gospodarczej oraz infrastrukturalnej w powiązaniu z sąsiednimi regionami Polski, Czech i Niemiec oraz ukształtowanie Dolnego Śląska jako harmonijnie rozwiniętego, europejskiego regionu węzłowego o wysokim stopniu konkurencyjności i gospodarce opartej na wiedzy;
2) zintegrowana ochrona zasobów przyrodniczo – krajobrazowych i racjonalne ich wykorzystanie oraz udostępnienie, a także stworzenie spójnego, regionalnego systemu obszarów chronionych;
3) zintegrowana ochrona i rewitalizacja zasobów dziedzictwa kulturowego oraz utrzymanie tożsamości i odrębności kulturowej regionu;
4) harmonijny, zintegrowany rozwój przestrzenny i społeczno – gospodarczy oraz integracja Wrocławskiego Obszaru Metropolitalnego jako głównego węzła sieci osadniczej województwa;
5) harmonizowanie rozwoju przestrzennego i społeczno – gospodarczego i aktywne przekształcanie pozostałych elementów systemu osadniczego województwa;
6) efektywne wykorzystanie własnych zasobów województwa dla poprawy jakości życia i standardów zaspokajania potrzeb społeczeństwa;
7) ukształtowanie sprawnych, bezpiecznych systemów transportu i komunikacji, powiązanych z systemem krajowym i europejskim oraz sprawnych, sieci infrastruktury technicznej, zapewniających dostawy wody i energii, właściwą gospodarkę odpadami oraz zapobieganie awariom i negatywnym skutkom klęsk żywiołowych.

Poniżej przedstawione są proponowane kierunki i zasady zagospodarowania przestrzennego województwa oraz wybrane działania i zadania (odnoszące się bezpośrednio lub pośrednio do gminy Kamieniec Ząbkowicki), służące realizacji przyjętych kierunków:

Ochrona przyrody i krajobrazu:

1. Zachowanie i odtwarzanie zasobów przyrodniczo – krajobrazowych:
   - przeprowadzenie waloryzacji krajobrazu naturalnego i studiów dla jego ochrony;
   - zachowanie i odtwarzanie technicznej i biologicznej zabudowy cieków wodnych;
   - ochrona, uzupełnianie i rozbudowa terenów zielonych na obszarach wiejskich;
   - ochrona georóżnorodności poprzez tworzenie stanowisk i parków geologicznych.
2. Rozszerzenie i umocnienie regionalnego systemu obszarów chronionych i jego zintegrowanie z systemami krajowymi i europejskimi:
   - opracowanie planów ochrony lub planów zadań ochronnych dla obszarów chronionych oraz obszarów NATURA 2000;
   - ukształtowanie sieci korytarzy ekologicznych;
   - ochrona i wzmocnienie roli dolin rzecznych jako ważnych korytarzy ekologicznych;
   - koordynacja działań dla zintegrowania terenów chronionych w województwie z systemami ochronnymi w województwach i regionach sąsiednich.

Ochrona dziedzictwa kulturowego:

1. Harmonijne kształtowanie krajobrazu kulturowego oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych:
   - utworzenie parków kulturowych na obszarach o wysokich walorach krajobrazu kulturowego (Góra Zamkowa i tereny przyległe w Kamieńcu Ząbkowickim);
   - wprowadzenie na listę pomników historii obiektów zabytkowych o bardzo wysokich wartościach historycznych, naukowych i artystycznych.
2. Ochrona oraz poprawa stanu i wykorzystania zespołów zabytkowych:
   - realizacja kompleksowej rewitalizacji zabytkowych układów przestrzennych miast i zespołów zabytkowych oraz zachowanie zabytkowych obiektów i zespołów architektury regionalnej na terenach wiejskich;
   - eksponowanie i udostępnianie stanowisk archeologicznych o zachowanych formach krajobrazowych.
3. Ochrona dóbr kultury współczesnej.

Ochrona podstawowych komponentów środowiska:

1. Ochrona powierzchni ziemi:
   - rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych;
   - rekultywacja zamkniętych oraz opuszczonych składowisk odpadów powydobywczych.
2. Zachowanie i racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych:
   - ochrona gleb najwyższej jakości przed ich przeznaczeniem na cele nierolnicze;
   - ujednolicenie systemu monitoringu gleb;
   - wdrażanie działań rolno – środowiskowych;
   - utrzymywanie prawidłowych stosunków wodno – powietrznych w glebach.
3. Racjonalna gospodarka zasobami kopalin:
   - uwzględnianie lokalizacji udokumentowanych i nieeksploatowanych złóż kopalin;
   - eksploatacja surowców zgodnie z warunkami ustalonymi w koncesjach na ich wydobywanie;
   - waloryzacja niezagospodarowanych złóż surowców z uwzględnieniem aspektów społecznych;
   - identyfikacja potencjalnych obszarów występowania złóż kopalin w wyniku prowadzenia prac geologicznych.
4. Zachowanie zasobów i zapewnienie wysokiej jakości wód:
   - uzyskanie optymalnego stanu wód powierzchniowych;
   - wprowadzenie ochrony obszarów zasilania GZWP;
   - wdrażanie zrównoważonego i zintegrowanego zarządzania zasobami wód w układzie zlewniowym.
5. Poprawa stanu powietrza atmosferycznego:
   - opracowanie programów naprawczych ochrony powietrza dla stref przekroczeń dopuszczalnych i docelowych substancji w powietrzu;
   - ograniczenie zanieczyszczeń ze źródeł związanych z transportem;
   - likwidacja niskiej emisji;
   - wspieranie wykorzystania odnawialnych i niekonwencjonalnych źródeł energii zgodnie z istniejącymi uwarunkowaniami.
6. Ochrona i powiększenie zasobów leśnych:
   - realizacja programu małej retencji w lasach;

- przebudowa gatunkowa obszarów leśnych;
- zalesianie gruntów niskiej jakości lub zdegradowanych.

7. Ochrona przed hałasem:
   - obniżenie lub eliminacja uciążliwego hałasu.

Rozwój sieci ośrodków miejskich:

1. Wykorzystanie potencjału turystycznego i uzdrowiskowego regionu dla jego rozwoju gospodarczego:
   - rewitalizacja i kompleksowe zagospodarowanie ponadlokalnych szlaków turystycznych (postulowana droga turystyczna Via Montana)

Rozwój terenów wiejskich:

2. Wzmacnianie restrukturyzacji i wielofunkcyjnego rozwoju wsi:
   - zintegrowane planowanie rozwoju obszarów wiejskich na obszarach funkcjonalnych miast;
   - kształtowanie powiązań obszarów wiejskich z miastami, pełniącymi funkcje głównych ośrodków rozwoju, w tym tworzenie zintegrowanych systemów komunikacji i infrastruktury;
   - realizacja infrastruktury społecznej;
   - rozwój agroturystyki na obszarach turystycznych.
3. Rozwój gospodarki żywnościowej w obszarze o wybitnych predyspozycjach dla wybranych jej form:
   - ochrona przed zabudową gruntów rolnych najwyższych klas bonitacyjnych;
   - rozwój rolnictwa ekologicznego w obszarach wiejskich, objętych różnymi formami ochrony przyrody oraz w strefach ochronnych ujęć wód.

Rozwój powiązań drogowych:

1. Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu zewnętrznych powiązań drogowych – poprawa dostępności zewnętrznej (droga ekspresowa S5: granica województwa – Wrocław – Boboszów).
2. Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu powiązań komunikacyjnych wewnątrz obszarów rozwoju i pomiędzy nimi – poprawa dostępności wewnętrznej.
   - realizacja sprawnego systemu powiązań drogowych w paśmie głogowsko – kłodzkim poprzez budowę lub modernizację dróg (droga Via Regia Plus: Jawor – Świdnica – Paczków);
   - realizacja systemu powiązań drogowych w paśmie Przedgórza Sudeckiego poprzez budowę lub modernizację dróg (droga Via Regia Plus: Jawor – Świdnica – Dzierżoniów – Paczków).
3. Podwyższenie parametrów użytkowych sieci drogowej:
   - modernizacja istniejącej sieci drogowej, dostosowanie do obowiązujących normatywów oraz ewentualnej zmiany ich przebiegu.

Rozwój powiązań kolejowych:

1. Kształtowanie spójnego systemu zewnętrznych i wewnętrznych kolejowych powiązań transportowych.
2. Podwyższenie parametrów użytkowych sieci kolejowej:
   - modernizacja linii kolejowych o znaczeniu ponadregionalnym i międzynarodowym (C–59/2 Wrocław – Kamieniec Ząbkowicki – Kłodzko – Międzylesie).
3. Kształtowanie spójnego przestrzennie systemu powiązań wewnątrz obszarów rozwoju i pomiędzy nimi:

- stworzenie sprawnego systemu powiązań kolejowych w paśmie Głogowsko – Kłodzkim (modernizacja linii kolejowej nr 137 Legnica – Katowice);
- stworzenie systemu powiązań kolejowych w paśmie Przedgórza Sudeckiego (Węgliniec – Zgorzelec / Görlitz – Jelenia Góra – Kamieniec Ząbkowicki – Nysa);
- wykorzystanie istniejących oraz o ruchu zawieszonym, linii kolejowych jako ważnego elementu aktywizacji turystycznej obszaru pogranicza (Wrocław – Kamieniec Ząbkowicki – Kłodzko – Międzylesie).

Rozwój żeglugi śródlądowej:

1. Poprawa żeglowności odrzańskiej drogi wodnej (budowa zbiornika retencyjnego „Kamieniec").

Rozwój gospodarki wodno – ściekowej:

1. Zapewnienie wszystkim niezawodnych dostaw wody pitnej w odpowiedniej ilości oraz jakości oraz budowa i rozbudowa infrastruktury do odprowadzania i oczyszczania ścieków:
   - budowa, rozbudowa i modernizacja sieci i urządzeń wodociągowych;
   - budowa, rozbudowa i modernizacja systemów kanalizacji i oczyszczania ścieków komunalnych;
   - rozbudowa i modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków;
   - budowa lokalnych oczyszczalni ścieków komunalnych;
   - budowa, rozbudowa i modernizacja systemów kanalizacji w aglomeracjach;
   - budowa lokalnych, przydomowych urządzeń służących oczyszczaniu ścieków na terenach wiejskich przy zabudowie rozproszonej;
   - budowa, rozbudowa i modernizacja oczyszczalni ścieków dla ścieków pochodzących z zakładów produkcyjno – usługowych.

Rozwój gospodarki odpadami:

1. Utworzenie sprawnie działającego systemu gospodarki odpadami, w tym dla gmin planujących współpracę z województwami ościennymi.

Rozwój energetyki:

1. Rozbudowa i modernizacja układu krajowego sieci gazowej i obiektów systemowych oraz zapewnienie strategicznej rezerwy dla systemu gazowniczego z wykorzystaniem naturalnych walorów morfologicznych regionu:
   - doprowadzenie gazu przewodowego do obszarów wiejskich przy spełnieniu warunków opłacalności ekonomicznej planowanej inwestycji;
   - rozbudowa dystrybucyjnej sieci gazowej na terenach przeznaczonych do przyszłego zainwestowania.
2. Rozbudowa i modernizacja systemów sieci ciepłowniczej:
   - rozbudowa i modernizacja obiektów energetyki konwencjonalnej z wykorzystaniem możliwości doprowadzenia gazu przewodowego;
   - zmniejszenie udziału paliw stałych w procesie uzyskiwania ciepła na rzecz paliw niskoemisyjnych, energii elektrycznej i odnawialnej.
3. Rozbudowa i modernizacja obiektów i sieci elektroenergetycznych:

- przebudowa lub modernizacja istniejących napowietrznych linii elektroenergetycznych 110 kV;
- rozbudowa i modernizacja sieci elektroenergetycznych średniego i niskiego napięcia na obszarach wiejskich i wyznaczonych do przyszłego zainwestowania.

Rozwój odnawialnych źródeł energii:

1. Wykorzystanie naturalnych uwarunkowań regionu do pozyskiwania energii z odnawialnych źródeł energii opartych o wodę:
   - kompleksowe wykorzystanie stopni wodnych i zbiorników retencyjnych dla lokalizacji elektrowni wodnych (budowa elektrowni wodnej na planowanym zbiorniku retencyjnym „Kamieniec").
2. Wytwarzanie energii przy użyciu urządzeń wykorzystujących siłę wiatru:
   - racjonalny rozwój energetyki wiatrowej.
3. Zrównoważone wykorzystanie odpadów komunalnych oraz zasobów przestrzeni rolniczej i leśnej na cele odnawialnych źródeł energii:
   - budowa obiektów wykorzystujących biomasę do celów grzewczych;
   - budowa biogazowni rolniczych;
   - budowa biogazowni przy oczyszczalniach ścieków.
4. Wspieranie energetyki rozproszonej do wytwarzania energii elektrycznej, ciepła i paliw płynnych w sposób zdecentralizowany i do ich lokalnego wykorzystania:
   - rozwój energetyki rozproszonej współpracującej z siecią dystrybucyjną lub bezpośrednio zasilającej odbiorcę, zwłaszcza mikrogeneracji wykorzystującej m.in. energię słoneczną i geotermalną.

Rozwój systemów telekomunikacji:

1. Rozwój systemów telekomunikacyjnych sprzyjających rozwojowi społecznemu, gospodarczemu i sprawności zarządzania oraz wyrównaniu dysproporcji rozwojowych pomiędzy terenami wiejskimi i miejskimi;
   - rozbudowa sieci telekomunikacyjnych i objęcie światłowodową infrastrukturą wszystkich siedzib gmin;
   - wprowadzenie łącz bezprzewodowych dla terenów trudno dostępnych lub o małej gęstości zaludnienia;
   - wprowadzenie szerokopasmowego dostępu do internetu.

Poprawa stanu ochrony przeciwpowodziowej:

1. Wdrożenie nowoczesnego systemu zarządzania ryzykiem powodziowym, w tym realizacja oraz koordynacja pośredniej i bezpośredniej ochrony przeciwpowodziowej:
   - realizacja kompleksowego systemu retencji (zbiornikowej, polderowej i małej retencji), połączonej z ochroną ekosystemów (budowa zbiornika „Kamieniec" na Nysie Kłodzkiej);
   - rozbudowa i modernizacja istniejących zbiorników retencyjnych (zbiornik „Topola");
   - budowa zbiorników małej retencji;
   - realizacja działań przestrzennych zatrzymujących wody deszczowe w miejscach ich opadu (podnoszenie lesistości zwiększającej retencyjność, przekształcanie gruntów ornych w użytki zielone, racjonalna gospodarka wodami opadowymi na terenach silnie zurbanizowanych);

- rozbudowa osłony przeciwpowodziowej, systemu prognozowania powodzi, kontroli i wczesnego ostrzegania oraz wsparcie inicjatyw lokalnych dla realizacji lokalnych systemów ostrzegania i ochrony przeciwpowodziowej;
- rozwój działań prewencyjnych na terenach zagrożonych powodzią związanych z określeniem zasięgu zagrożenia powodziowego i obszarów wymagających ochrony przed powodzią i zwiększeniem ochrony przeciwpowodziowej zwłaszcza na terenach zurbanizowanych oraz ograniczaniem rozwoju zagospodarowania dolin rzecznych i dostosowanie ich zainwestowania do stopnia zagrożenia powodziowego.

2. Koordynacja działań systemowych na poziomie dorzecza Odry dla prewencyjnej gospodarki przestrzennej:
   - wprowadzenie monitoringu działań przestrzennych prowadzonych na terenach zagrożonych zalaniem;
   - uzgadnianie, koordynacja i ujednolicanie działań i zasad gospodarowania przestrzenią w dorzeczu Odry;
   - realizacja zadań z zakresu lokalnej ochrony przeciwpowodziowej związanej z melioracjami wodnymi.

Poprawa stanu bezpieczeństwa:

1. Zapewnienie sprawnego systemu obronności państwa.
2. Podniesienie poziomu bezpieczeństwa obywateli.

Poniżej przedstawiony jest wykaz inwestycji oraz zadań samorządowych i rządowych służących realizacji ponadlokalnych celów publicznych ujętych w *Planie*, odnoszący się bezpośrednio do terenu gminy Kamieniec Ząbkowicki:

Zestawienie inwestycji celu publicznego o znaczeniu krajowym:

1. Opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów NATURA 2000.
2. Analiza kierunków rozwoju sieci kolejowej w Polsce z ograniczeń w węzłach kolejowych.
3. Poprawa bezpieczeństwa i likwidacja zagrożeń eksploatacyjnych na przejazdach kolejowych.
4. Modernizacja linii kolejowej nr 137 Legnica – Katowice.
5. Modernizacja linii kolejowej nr 276 Wrocław – Międzylesie.
6. Budowa zbiornika retencyjnego „Kamieniec”.

Zestawienie inwestycji celu publicznego o znaczeniu wojewódzkim:

1. Likwidacja obszarów wykluczenia informacyjnego i budowa dolnośląskiej sieci szkieletowej (zrealizowano).
2. Modernizacja magazynów przeciwpowodziowych (zrealizowano).
3. Budowa lub przebudowa infrastruktury drogowej na sieci dróg wojewódzkich Dolnego Śląska w zakresie: chodników, odwodnienia drogi, zatok autobusowych, skrzyżowań dróg, sygnalizacji świetlnej, murów oporowych, małych obiektów mostowych oraz przebudowa/budowa krótkich odcinków dróg wojewódzkich.
4. Zagospodarowanie Południowo – Zachodniego Szlaku Cysterskiego (zrealizowano).

9. 3. Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego.

Sejmik Województwa Dolnośląskiego uchwałą nr LV/2121/14 z dnia 30 października 2014 roku przyjął *Wojewódzki Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2014 – 2017 z perspektywą do 2021 roku.*

Nadrzędny cel *Programu…* sformułowano następująco: „*Nowoczesna gospodarka (efektywne wykorzystanie zasobów), harmonijny, zintegrowany rozwój przestrzenny oraz społeczno – gospodarczy w atrakcyjnym środowisku naturalnym*".

Priorytety ekologiczne przyjęto w ramach 6 obszarów strategicznych:

1. Obszar strategiczny I – Zadania o charakterze systemowym.
2. Obszar strategiczny II – Poprawa jakości środowiska.
3. Obszar strategiczny III – Racjonalne korzystanie z zasobów naturalnych.
4. Obszar strategiczny IV – Ochrona przyrody i krajobrazu.
5. Obszar strategiczny V – Kształtowanie postaw ekologicznych.
6. Obszar strategiczny VI – Poprawa bezpieczeństwa ekologicznego.

Poniżej przedstawione są cel długoterminowy (do 2021 roku) oraz cele krótkoterminowe (do 2017 roku) w ramach poszczególnych obszarów strategicznych:

OBSZAR STRATEGICZNY I – ZADANIA O CHARAKTERZE SYSTEMOWYM

+ Aspekty ekologiczne w planowaniu przestrzennym:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Kształtowanie struktury funkcjonalno – przestrzennej województwa z zachowaniem równowagi ekologicznej pomiędzy wykorzystaniem walorów przestrzeni, a rozwojem gospodarczym (poprawa jakości życia i zachowanie wartości środowiska).

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Zwiększenie efektywności prac związanych z planowaniem przestrzennym, w szczególności dotyczy to opracowań ekofizjograficznych oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które powinny być podstawą lokalizacji nowych inwestycji.
2. Prowadzenie racjonalnej polityki przestrzennej (kształtowanie przestrzeni), uwzględniającej wartości przyrodnicze i ład przestrzenny.
3. Uporządkowanie zarządzania przestrzenią.

+ System transportowy:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Budowa i modernizacja dróg o podwyższonym standardzie technicznym ze szczególnym uwzględnieniem aspektu ekologicznego.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Budowa i modernizacja dróg o podwyższonym standardzie technicznym ze szczególnym uwzględnieniem aspektu ekologicznego.

2. Rozwój regionalnego zintegrowanego podsystemu rowerowego, stanowiącego element zrównoważonego systemu transportowego województwa dolnośląskiego.
3. Wdrożenie zasad transportu intermodalnego (wykorzystującego co najmniej dwie gałęzie środków transportu przy zastosowaniu tylko jednej jednostki ładunkowej).
4. Zmiany w inżynierii ruchu drogowego (w tym poprawa organizacji ruchu drogowego).

+ Przemysł i energetyka zawodowa:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Ograniczenia negatywnego oddziaływania procesów przemysłowych na środowisko poprzez wdrożenie prośrodowiskowego modelu produkcji oraz zasad planowania przestrzennego i obowiązujących przepisów prawnych.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:
1. Rozpropagowanie zasad zarządzania środowiskowego wśród przedsiębiorców.
2. Tworzenie korzyści ekonomicznych dla firm i instytucji realizujących systemy zarządzania środowiskowego.
3. Wdrożenie systemów zarządzania środowiskowego.

+ Budownictwo i gospodarka komunalna:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Ograniczenia negatywnego oddziaływania na środowisko mieszkalnictwa i przemysłu.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:
1. Poprawa jakości powietrza atmosferycznego poprzez ograniczanie niskiej emisji.
2. Poprawa jakości wód powierzchniowych i podziemnych poprzez ograniczenie ładunku i ilości ścieków.
3. Podniesienie świadomości ekologicznej mieszkańców.

+ Rolnictwo:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Zrównoważony rozwój rolnictwa z poszanowaniem walorów środowiska i różnorodności biologicznej województwa.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:
1. Racjonalne gospodarowanie zasobami środowiskowymi w produkcji rolnej.
2. Ochrona środowiska naturalnego w sektorze rolniczym i różnorodności biologicznej na obszarach wykorzystywanych rolniczo.
3. Rozpowszechnianie dobrych praktyk rolnych, zgodnych z zasadami zrównoważonego rozwoju.
4. Przeciwdziałanie degradacji terenów rolnych przez czynniki antropogeniczne.
5. Racjonalna organizacja rolniczej przestrzeni produkcyjnej.
6. Adaptacja rolnictwa do zmian klimatu oraz udział w przeciwdziałaniu tym zmianom.

+ Turystyka i rekreacja:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Rozwój turystyki i rekreacji z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Wspieranie zrównoważonego rozwoju turystyki regionalnej.
2. Optymalizacja wykorzystania potencjału turystycznego regionu.
3. Ograniczenie negatywnego oddziaływania na środowisko rozwoju turystycznego.

+ Aktywizacja rynku do działań na rzecz ochrony środowiska:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Kształtowanie proekologicznych postaw konsumpcyjnych.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Rozwój produkcji towarów proekologicznych.
2. Eliminacja z rynku wyrobów szkodliwych dla środowiska.
3. Promowanie zachowań ekologicznych oraz tworzenie warunków do powstawania zielonych miejsc pracy.

OBSZAR STRATEGICZNY II – POPRAWA JAKOŚCI ŚRODOWISKA

+ Poprawa jakości powietrza atmosferycznego:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Trwała poprawa jakości powietrza atmosferycznego.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Utrzymanie wartości stężeń poszczególnych zanieczyszczeń powietrza co najmniej na poziomie określonym prawem lub poniżej tego poziomu.
2. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń powietrza pochodzących ze źródeł przemysłowych, komunikacyjnych i komunalnych tzw. niskiej emisji.
3. Ograniczenie występowania przekroczeń dopuszczalnych i docelowych poziomów stężeń zanieczyszczeń.
4. Wspieranie przejścia na gospodarkę niskoemisyjną we wszystkich sektorach.

+ Wzrost wykorzystania odnawialnych źródeł energii:

Cele długoterminowe do roku 2021:

1. Wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w finalnym zużyciu energii co najmniej do poziomu 15 % w 2020 roku oraz dalszy wzrost tego wskaźnika w latach następnych.
2. Osiągnięcie w 2020 roku 10 % udziału biopaliw w rynku paliw transportowych oraz zwiększenie wykorzystania biopaliwa II generacji.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Znaczne zwiększenie odzysku energii z odpadów w sposób bezpieczny dla środowiska.
2. Promocja wykorzystania odnawialnych źródeł energii.
3. Zwiększenie udziału rozproszonych źródeł odnawialnych (głownie energetyki wiatrowej, biogazowi, instalacji na biomasę i solarnych), w tym małych i mikroźródeł.

+ Poprawa jakości wód:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Dążenie do osiągnięcia dobrego stanu i potencjału wód powierzchniowych i podziemnych pod względem jakościowym określonych przez Ramową Dyrektywę Wodną (Dyrektywę 2000/60/WE).

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Osiągniecie celów ochrony JCW.
2. Przeciwdziałanie zanieczyszczeniom wód powierzchniowych i podziemnych ze źródeł komunalnych, przemysłowych i rolniczych.
3. Zachowanie zasobów i zapewnienie wysokiej jakości wód.
4. Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu i potencjału wód oraz związanych z nimi ekosystemów.
5. Realizacja monitoringu JCW.

+ Postępowanie z wyrobami i odpadami zawierającymi azbest:

Cele długoterminowe do roku 2021:

1. Wyeliminowanie wyrobów zawierających azbest ze środowiska.
2. Unieszkodliwianie odpadów zawierających azbest.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Przeprowadzenie pełnej inwentaryzacji rodzaju, ilości oraz miejsc występowania wyrobów zawierających azbest oraz jej coroczna aktualizacja zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.
2. Zwiększenie świadomości społeczeństwa województwa na temat szkodliwości azbestu i konieczności jego eliminowania ze środowiska.
3. Sukcesywne i bezpieczne dla środowiska oraz zdrowia mieszkańców usuwanie wyrobów zawierających azbest z obszaru województwa.
4. Zapewnienie finansowania usuwania wyrobów zawierających azbest.
5. Zapewnienie na terenie województwa wystarczającej pojemności składowisk do składowania odpadów zawierających azbest.

+ Ochrona powierzchni ziemi:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Ochrona gleb przed degradacją oraz rekultywacja terenów zdegradowanych i zdewastowanych.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Ochrona gleb użytkowanych rolniczo.
2. Rozwój monitoringu środowiska glebowego w województwie.

3. Zwiększenie zakresu rekultywacji gleb zdegradowanych i zdewastowanych, (przywracanie funkcji przyrodniczej, rekreacyjnej lub rolniczej).
4. Racjonalne wykorzystanie zasobów glebowych.
5. Zapobieganie erozji gleby i poprawa gospodarowania glebą.
6. Minimalizowanie zagrożeń wynikających z ruchów masowych ziemi.

+ Ochrona przed hałasem:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Poprawa klimatu akustycznego na obszarach, gdzie zostały przekroczone wartości normatywne oraz zabezpieczanie pozostałych obszarów przed zagrożeniem wystąpienia ponadnormatywnej emisji hałasu.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Ograniczenie występowania przekroczeń dopuszczalnych poziomów hałasu komunikacyjnego.
2. Ograniczenie występowania przekroczeń dopuszczalnych poziomów hałasu przemysłowego.
3. Kontrola poziomu hałasu pochodząca od obiektów przemysłowych oraz monitoring poziomu hałasu pochodzącego od ośrodków komunikacji.
4. Utrzymanie aktualnego poziomu hałasu w obszarach, gdzie sytuacja akustyczna jest korzystna.

+ Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Ochrona przed negatywnym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Stała kontrola źródeł emisji promieniowania elektromagnetycznego.
2. Utrzymanie poziomów pól elektromagnetycznych poniżej dopuszczalnych lub co najmniej na tych poziomach.
3. Edukacja społeczeństwa dotycząca rzeczywistej skali zagrożenia emisją pól elektromagnetycznych.

OBSZAR STRATEGICZNY III – RACJONALNE KORZYSTANIE Z ZASOBÓW NATURALNYCH

+ Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Tworzenie spójnego i nowoczesnego systemu zarządzania gospodarką wodną z uwzględnieniem zasad ochrony środowiska.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Racjonalizacja zaopatrzenia ludności oraz sektorów gospodarczych w wodę z zasobów podziemnych oraz otoczenie ich ochroną przed ilościową i jakościową degradacją.
2. Zwiększenie samofinansowania gospodarki wodnej.
3. Dążenie do maksymalizacji oszczędności zasobów wodnych na cele przemysłowe i konsumpcyjne.
4. Zreformowanie struktur gospodarki wodnej i dostosowanie sektora gospodarki wodnej do zmian klimatu.
5. Wdrożenie systemu zintegrowanego zarządzania zasobami wodnymi i gospodarowania wodami.

+ Racjonalne gospodarowanie zasobami geologicznymi:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Racjonalne i efektywne gospodarowanie zasobami kopalin w zakresie ich rozpoznania, wydobycia i rekultywacji terenów poeksploatacyjnych.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Ograniczenie presji wywieranej na środowisko w procesie pozyskiwania kopalin i zapobieganie konfliktom społecznym wynikającym z eksploatacji i magazynowania surowców.
2. Maksymalne wykorzystanie zasobów kopalin w granicach udokumentowania – ochrona nowych zasobów.
3. Rekultywacja terenów poeksploatacyjnych.
4. Ochrona zasobów surowców energetycznych województwa dolnośląskiego.
5. Kontynuowanie rozpoznania występowania surowców energetycznych i stworzenie możliwości oraz wskazanie złóż strategicznych.

+ Efektywne wykorzystanie energii:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Zrównoważony rozwój sektora energetycznego zmierzający do poprawy efektywności energetycznej we wszystkich sektorach gospodarki w województwie dolnośląskim (bezpieczeństwo energetyczne).

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Osiągnięcie do 2016 roku oszczędności energii o 9 % w stosunku do średniego zużycia energii finalnej z lat 2001 – 2005.
2. Zapewnienie bezpiecznego i efektywnego wykorzystania zasobów energii.
3. Dążenie do utrzymania zeroenergetycznego wzrostu gospodarczego, to jest rozwoju gospodarki bez wzrostu zapotrzebowania na energię pierwotną.

OBSZAR STRATEGICZNY IV – OCHRONA PRZYRODY I KRAJOBRAZU

+ Ochrona zasobów przyrodniczych:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Ukształtowanie spójnego przestrzennie systemu obszarów podlegających ochronie prawnej oraz pozostałych terenów zieleni.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Rozszerzenie i umocnienie regionalnego systemu obszarów chronionych i jego zintegrowanie z systemami krajowymi i europejskimi.
2. Ochrona i zwiększanie powierzchni terenów zielonych przy zachowaniu dotychczas istniejących obszarów.
3. Ochrona różnorodności biologicznej.
4. Tworzenie warunków ochrony korytarzy ekologicznych.

+ Ochrona i zwiększenie zasobów leśnych:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Rozwijanie zrównoważonej i wielofunkcyjnej gospodarki leśnej.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Racjonalne użytkowanie zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej z zachowaniem bogactwa biologicznego.
2. Ochrona, powiększanie i udostępnianie zasobów leśnych.
3. Wielofunkcyjna gospodarka leśna.

OBSZAR STRATEGICZNY V – KSZTAŁTOWANIA POSTAW EKOLOGICZNYCH

+ Edukacja ekologiczna:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Kształtowanie prawidłowych wzorców zachowań wszystkich grup społeczeństwa w odniesieniu do konkretnych sektorów środowiska w ramach podejmowanych inicjatyw z zakresu edukacji ekologicznej.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Rozwój świadomości ekologicznej mieszkańców województwa dolnośląskiego, zgodnie z zasadą „myśl globalnie, działaj lokalnie".
2. Rozwój systemu stałej współpracy międzysektorowej i dialogu społecznego.
3. Racjonalne wykorzystanie i rozwój bazy służącej powszechnej edukacji ekologicznej.

+ Udział społeczeństwa w postępowaniu na rzecz ochrony środowiska i udostępnianie informacji o środowisku:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Upowszechnienie i zapewnienie każdemu mieszkańcowi dostępu do informacji z zakresu ochrony środowiska i wynikających z tego korzyści zdrowotnych, ekologicznych oraz ekonomicznych oraz zapewnienie udziału w postępowaniach na rzecz ochrony środowiska.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Aktywny udział społeczeństwa w postępowaniach na rzecz ochrony środowiska.
2. Rozwój infrastruktury dostępu do informacji o środowisku.

OBSZAR STRATEGICZNY VI – POPRAWA BEZPIECZEŃSTWA EKOLOGICZNEGO

+ Przeciwdziałanie poważnym awariom:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Ograniczenie ryzyka wystąpienia zagrożeń środowiska spowodowanych przez potencjalne źródła awarii przemysłowych.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Zapobieganie poważnym awariom, mogącym mieć wpływ na środowisko oraz zdrowie i życie mieszkańców.
2. Zmniejszenie zagrożenia oraz minimalizacja skutków w przypadku wystąpienia awarii.

+ Ochrona przed powodzią i suszą:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Ograniczenie negatywnych skutków powodzi i suszy oraz minimalizowanie ryzyka występowania sytuacji nadzwyczajnych z zachowaniem zasady zrównoważonego rozwoju oraz poszanowaniem zasobów przyrody i niepogarszania stanu środowiska.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Podniesienie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego (poprawa osłony przeciwpowodziowej).
2. Zwiększenie retencji zlewni (w szczególności cieków o dużym zagrożeniu powodziowym) – w tym budowa i modernizacja infrastruktury niezbędnej dla zwiększenia retencji zasobów wodnych i poprawy ich jakości oraz poprawy bioróżnorodności.
3. Usprawnienie systemu zarządzania ryzykiem powodziowym – wspieranie inwestycji i dobrych praktyk ukierunkowanych na przeciwdziałanie klęskom suszy i powodzi, zapewniających odporność oraz stworzenie systemów zarządzania klęskami żywiołowymi.
4. Modernizacja Wrocławskiego Węzła Wodnego.
5. Gospodarowanie wodami dla ochrony przed powodzią, suszą i deficytem wody.

+ Ochrona przeciwpożarowa:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Dążenie do minimalizowania ryzyka pożarowego.

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Propagowanie zasad ochrony przeciwpożarowej.
2. Doskonalenie systemu ochrony przeciwpożarowej.

+ Zwiększenie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych:

Cel długoterminowy do roku 2021:
Zwiększenie bezpieczeństwa transportu substancji niebezpiecznych poprzez zastosowanie efektywnych i sprawdzonych rozwiązań (minimalizacja ryzyka).

Cele krótkoterminowe do roku 2017:

1. Wypełnianie wymagań transportowych w przypadku przewozu materiałów niebezpiecznych.
2. Kontrole transportu substancji niebezpiecznych.

POWIAT ZĄBKOWICKI:

9. 4. Strategia Rozwoju Powiatu Ząbkowickiego.

Strategia Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego przyjęta została uchwałą nr XXXVI/241/2006 Rady Powiatu Ząbkowickiego z dnia 14 września 2006 roku. Układ dokumentu składa się z 3 głównych domen oraz przyporządkowanych do nich celów strategicznych, celów operacyjnych i zadań strategicznych.

DOMENA NR 1: „AKTYWIZACJA OBSZARÓW WIEJSKICH".

Cel strategiczny nr 1:
Wzrost siły ekonomicznej i konkurencyjności gospodarstw rolnych.

Cele operacyjne:

1. Instytucjonalne wsparcie rolnictwa w powiecie ząbkowickim.
2. Wspomaganie merytoryczne i organizacyjne rolników inwestujących w powiększanie i unowocześnianie gospodarstw rolnych.
3. Upowszechnianie działań rolno – środowiskowych w gospodarstwach rolnych.
4. Inicjowanie i wspieranie działań ułatwiających rolnikom zrzeszanie się w grupy producenckie.
5. Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury technicznej na terenach wiejskich.

Cel strategiczny nr 2:
Ochrona istniejących oraz tworzenie nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich.

Cele operacyjne:

1. Aktywizacja zawodowa mieszkańców terenów wiejskich powiatu.
2. Rozwój sfery usług specjalistycznych funkcjonujących w otoczeniu rolnictwa.
3. Tworzenie warunków dla powstawania nowych i rozwoju istniejących przetwórni rolno – spożywczych.

DOMENA NR 2: „ROZWÓJ TURYSTYKI".

Cel strategiczny nr 1:
Instytucjonalne wsparcie rozwoju turystyki w powiecie ząbkowickim.

Cele operacyjne:

1. Opracowanie kompleksowego systemu preferencji dla prowadzenia działalności gospodarczej w sferze turystyki na obszarze powiatu ząbkowickiego.
2. Opracowanie kompleksowego systemu edukacji w zakresie turystyki.

Cel strategiczny nr 2:
Zwiększenie atrakcyjności oferty turystycznej powiatu ząbkowickiego.

Cele operacyjne:

1. Kreowanie nowych i istniejących produktów turystycznych na terenie powiatu ząbkowickiego we współpracy z powiatami sąsiadującymi.

2. Rozbudowa infrastruktury turystycznej wraz z modernizacją i rozbudową infrastruktury technicznej na terenie powiatu ząbkowickiego celem przedłużenia i efektywnego wykorzystania sezonu turystycznego (między innymi: budowa zbiornika „Kamieniec" oraz budowa campingu i przystani wodnej przy zbiorniku „Topola").
3. Opracowanie systemu informacji i promocji turystyki powiatu ząbkowickiego.
4. Prowadzenie stałych działań mających na celu harmonijny i zrównoważony rozwój powiatu, w którym wymagania ochrony środowiska mają istotny wpływ na bieżący i przyszły charakter tego obszaru.

DOMENA NR 3: „ROZWÓJ MAŁYCH I ŚREDNICH FIRM USŁUGOWO – HANDLOWO – PRODUKCYJNYCH".

Cel strategiczny nr 1:
Tworzenie klimatu dla rozwoju przedsiębiorczości w powiecie ząbkowickim.

Cele operacyjne:
1. Instytucjonalne wsparcie sektora małych i średnich przedsiębiorstw (MSP) w powiecie ząbkowickim.
2. Prowadzenie proprzedsiębiorczej polityki przez samorządy.
3. Przystosowanie systemu edukacyjnego i przekwalifikowań do potrzeb rynku pracy.

Cel strategiczny nr 2:
Tworzenie warunków, które sprzyjają napływowi inwestycji.

Cele operacyjne:
1. Podejmowanie działań w celu pozyskania inwestorów.
2. Koordynacja procesu rozwoju infrastruktury technicznej niezbędnej dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości.

9. 5. Program Ochrony Środowiska Powiatu Ząbkowickiego.

Program Ochrony Środowiska Powiatu Ząbkowickiego został przyjęty uchwałą nr XI/88/2004 Rady Powiatu Ząbkowickiego z dnia 29 stycznia 2004 roku. We wstępie do *Programu…* czytamy między innymi, że „ (…) budując Program nie można zapomnieć komu on ma służyć. Należy podkreślić, że jest on budowany dla najważniejszego elementu środowiska jakim jest mieszkaniec ząbkowickiego powiatu. (…) Realizacja programów o charakterze strategicznym, a takim jest bez wątpienia Program Ochrony Środowiska, wymaga działania wielowątkowego. Tym większa będzie skuteczność działań im więcej instytucji będzie weń świadomie zaangażowanych w sposób ustawiczny lub wspomagający".

Poniżej przedstawione są cele długookresowe z perspektywą do 2015 roku.

+ Ochrona gleb:

Cele długookresowe do 2015 roku:
1. Ograniczenie procesu degradacji gleb.
2. Rekultywacja gleb zdegradowanych.

+ Ochrona zasobów kopalin:

Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Minimalizacja presji wywieranej na środowisko w procesie wykorzystania surowców mineralnych.
2. Zabezpieczenie złóż perspektywicznych i prognostycznych.

+ Ochrona przyrody i krajobrazu:

Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Określenie zasobów przyrodniczych na terenie powiatu.
2. Objęcie ochroną obszarów o wysokich walorach przyrodniczych.
3. Utrzymanie i podniesienie różnorodności biologicznej i krajobrazowej.
4. Powiększenie zasobów leśnych i zapewnienie ich kompleksowej ochrony.
5. Rozwój terenów zieleni na terenach wiejskich.

+ Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych:

Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Rozbudowa sieci kanalizacyjnej do stanu umożliwiającego podłączenie wszystkich mieszkańców nie wyposażonych w oczyszczalnie przydomowe.
2. Budowa zbiornika zaporowego „Kamieniec".
3. Budowanie świadomości ekologicznej mieszkańców, zwłaszcza na terenach wiejskich.
4. Opracowanie programu w zakresie stosowania gnojowicy do nawożenia gleb.
5. Wyposażenie w wodomierze wszystkich odbiorców wody.
6. Efektywne zabezpieczenie wód powierzchniowych i podziemnych przed spływami zanieczyszczeń przez ustanowienie, weryfikowanie i wykonanie stref ochronnych.
7. Systematycznie zastępowanie rowów przydrożnych zamkniętą kanalizacją deszczową.
8. Kontrola i sukcesywne modernizowanie zabezpieczeń przeciwpowodziowych.
9. Współpraca z sąsiednimi gminami w zakresie gospodarki ściekowej.

+ Ochrona powietrza:

Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Ograniczenie emisji z niskich źródeł energetycznych.
2. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń z zakładów przemysłowych.
3. Ograniczenie emisji zanieczyszczeń komunalnych.
4. Ograniczenie emisji niezorganizowanej przez przeanalizowanie i ewentualne wdrożenie technologii pozyskiwania i energetycznego wykorzystania biogazu z oczyszczalni ścieków i składowisk odpadów.

+ Ochrona przed hałasem:

Cele długookresowe do 2015 roku:

1. Budowa i modernizacja sieci drogowej wraz z towarzyszącą infrastrukturą.
2. Rozwój alternatywnych rodzajów transportu.
3. Konsekwentne egzekwowanie od zakładów przemysłowych ograniczenia emisji hałasu.

4. Konsekwentne egzekwowanie od zarządców dróg i kolei map akustycznych podległych im rejonów oraz realizacji ewentualnych programów naprawczych.

+ Monitoring środowiska:

Cele długookresowe do 2015 roku:
Dalszy rozwój monitoringu wszystkich elementów środowiska zgodnie z wymogami prawa polskiego i przepisów Unii Europejskiej.

+ Edukacja ekologiczna:

Cele długookresowe do 2015 roku:
Podniesienie świadomości ekologicznej w społeczeństwie – rozwój edukacji ekologicznej.

GMINA KAMIENIEC ZĄBKOWICKI:

9. 6. Strategia Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Strategia Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2012 – 2020 została przyjęta uchwałą nr XXIV/149/2012 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 30 listopada 2012 roku. *Strategia* … została opracowana metodą partycypacyjną przy szerokim udziale lokalnej społeczności w procesie jej konstruowania. We wstępie do dokumentu podkreślono mi, że „*Strategia* ma być narzędziem i motorem przyszłych zmian oraz planowania przedsięwzięć. (…) Zaangażowanie lokalnej społeczności w powstawanie strategicznych planów rozwoju prowadzi do istotnych zmian w funkcjonowaniu organizmów, jakimi są miasta czy gminy. Rodzi się poczucie identyfikacji lokalnych instytucji, zrzeszeń, firm i poszczególnych obywateli z celami rozwoju oraz motywacja do współudziału w realizacji zadań nakreślonych w Strategii. Odpowiedzialność za wszechstronny rozwój danego terenu podejmuje nie tylko administracja samorządowa, lecz również szerokie spektrum innych podmiotów, dzięki czemu wzrastają możliwości poprawy jakości życia. Wyzwalanie się nowych inicjatyw ma swoisty efekt łańcuchowy: społeczność, która sama potrafi zagospodarować własny potencjał rozwojowy swojego terenu, może też coraz skuteczniej zabiegać o pozyskanie wsparcia z zewnętrznych źródeł finansowania”.

Wizję Gminy określono słowami: „*Kamieniec Ząbkowicki – Nasza Gmina, Nasz Dom*”.

Dokument, oprócz obszernej diagnozy społeczno – gospodarczej, formułuje 5 celów strategicznych. Do każdego z celów strategicznych przypisane są cele pośrednie (opcjonalnie) i zadania strategiczne.

Cel strategiczny „A”: „GMINA BEZPIECZNA I NOWOCZESNA –
usunąć bariery rozwoju i wykorzystać atuty”

Cel pośredni „A.I.”: „Bez obaw korzystać z darów natury”:

Zadania strategiczne:

- A.I.1. Realizacja założeń Programu Ochrony Środowiska.
- A.I.2. Budowa zbiorników retencyjnych.
- A.I.3. Budowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych.
- A.I.4. Modernizacja urządzeń melioracyjnych.

- A.I.5. Zabezpieczenie osuwisk.
- A.I.6. Zalesienie obszarów nieużytkowanych rolniczo.

Cel pośredni „A.II.": „Infrastruktura techniczna na miarę XXI wieku":

Zadania strategiczne:

- A.II.1. Rozwiązanie problemów gospodarki wodno – ściekowej.
- A.II.2. Budowa rozdzielczej sieci gazowej.
- A.II.3. Modernizacja infrastruktury elektroenergetycznej.
- A.II.4. Modernizacja urządzeń i sieci teleinformatycznych.
- A.II.5. Uporządkowanie gospodarki odpadami.
- A.II.6. Promocja alternatywnych źródeł energii.

Cel pośredni „A.III.": „Wygodny i bezpieczny transport oraz sprawna komunikacja publiczna":

Zadania strategiczne:

- A.III.1. Modernizacja i rozbudowa dróg.
- A.III.2. Budowa i modernizacja dróg lokalnych dla obsługi mieszkańców i przedsiębiorców oraz dróg użytku rolnego.
- A.III.3. Rozwój sieci tras rowerowych.
- A.III.4. Modernizacja i odbudowa sieci kolejowej.
- A.III.5. Rozwój oferty połączeń komunikacyjnych.
- A.III.6. Modernizacja i rozbudowa infrastruktury służącej komunikacji.

Cel strategiczny „B": „SERCE POWIATU ZĄBKOWICKIEGO –
pozyskanie inwestorów i rozwój lokalnej przedsiębiorczości"

Zadania strategiczne:

- B.1. Stworzenie systemu wszechstronnej promocji gminy.
- B.2. Przygotowanie oferty gruntów pod inwestycje oraz ich marketing.
- B.3. Pomoc w tworzeniu i funkcjonowaniu gospodarstw: agroturystycznych, specjalistycznych i ekologicznych.
- B.4. Popularyzacja i wspieranie alternatywnej wytwórczości oraz usług w gminie.
- B.5. Promocja lokalnych produktów i usług.

Cel strategiczny „C": „PRZYJDŹ, ZOBACZ, DOCEŃ –
turystyka i rekreacja nowym filarem gminnej gospodarki"

Zadania strategiczne:

- C.1. Organizacja docelowego systemu obszarów objętych ochroną.
- C.2. Podnoszenie świadomości ekologicznej wśród mieszkańców.
- C.3. Poprawa wizerunku i estetyki w gminie.
- C.4. Ochrona dziedzictwa kulturowego.
- C.5. Rozbudowa infrastruktury służącej turystyce.
- C.6. Zagospodarowanie terenów przy zbiornikach wodnych.

Cel strategiczny „D": „NASZE WSPÓLNE DOBRO –
jakość życia przede wszystkim"

Zadania strategiczne:

- D.1. Rozwój usług medycznych.
- D.2. Kontynuacja modernizacji obiektów edukacyjnych.
- D.3. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty kulturalnej.
- D.4. Rozszerzenie i uatrakcyjnienie oferty sportowo – rekreacyjnej.
- D.5. Reorganizacja finansowania usług kultury i sportu.
- D.6. Poprawa stanu bezpieczeństwa publicznego.
- D.7. Przygotowanie oferty terenów pod budownictwo mieszkaniowe.

Cel strategiczny „E": „DZISIAJ, JUTRO, POJUTRZE" –
Kamieniec Ząbkowicki miastem

Zadania strategiczne:

- E.1. Uzyskanie praw miejskich przez Kamieniec Ząbkowicki.
- E.2. Zagospodarowanie przestrzeni publicznej.
- E.3. Rozwój oferty usługowej.

9. 7. Program Ochrony Środowiska Gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Aktualizację Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018 przyjęto uchwałą nr XIII/83/2011 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 grudnia 2011 roku. We wstępie do dokumentu czytamy między innymi, że „Aktualizacja Programu ochrony środowiska przedstawia aktualny stan środowiska, określa hierarchię niezbędnych działań zmierzających do poprawy tego stanu, umożliwia koordynację decyzji administracyjnych oraz wybór decyzji inwestycyjnych podejmowanych przez różne podmioty i instytucje. Sama aktualizacja programu nie jest dokumentem stanowiącym, ingerującym w uprawnienia poszczególnych jednostek administracji rządowej i samorządowej oraz podmiotów użytkujących środowisko. Należy jednak oczekiwać, że poszczególne jego wytyczne i postanowienia będą respektowane i uwzględniane w planach szczegółowych i działaniach inwestycyjnych w zakresie ochrony środowiska. Zakłada się, że kształtowanie polityki ekologicznej w Gminie Kamieniec Ząbkowicki będzie miało charakter procesu ciągłego, z jednoczesnym zastosowaniem metody programowania "kroczącego", polegającej na cyklicznym weryfikowaniu perspektywicznych celów w przekrojach etapowych i wydłużaniu horyzontu czasowego aktualizacji Programu w jego kolejnych edycjach".

W *Aktualizacji Programu…* przyjęto następujące cele średniookresowe do 2018 roku:

Ochrona przyrody:
„Zachowanie bogatej różnorodności biologicznej".

Ochrona i zrównoważony rozwój lasów:
„Racjonalne użytkowanie zasobów leśnych przez kształtowanie ich właściwej struktury gatunkowej i wiekowej, z zachowaniem bogactwa biologicznego".

Racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi:
„Racjonalizacja gospodarowania zasobami wód powierzchniowych i podziemnych w taki sposób, aby uchronić gospodarkę od deficytów wody".

Kształtowanie stosunków wodnych i ochrona przed powodzią:
„Zabezpieczenie przed skutkami powodzi".

Ochrona powierzchni ziemi:
„Rekultywacja gleb zdegradowanych i zdewastowanych oraz przywracanie im funkcji przyrodniczej, rekreacyjnej lub rolniczej".

Gospodarowanie zasobami geologicznymi:
„Ochrona niezagospodarowanych złóż kopalin w procesie planowania przestrzennego".

Środowisko a zdrowie:
„Poprawa stanu zdrowotnego mieszkańców w wyniku wspólnych działań sektora ochrony środowiska z sektorem zdrowia".

Jakość powietrza:
„Osiągnięcie jakości powietrza w zakresie dotrzymywania dopuszczalnego poziomu pyłu zawieszonego PM10 w powietrzu na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz utrzymanie jakości powietrza atmosferycznego zgodnie z obowiązującymi standardami jakości środowiska".

Ochrona wód:
„Osiągnięcie i utrzymanie dobrego stanu wszystkich wód na terenie Gminy Kamieniec Ząbkowicki".

Oddziaływanie hałasu:
„Dokonanie wiarygodnej oceny narażania społeczeństwa na ponadnormatywny hałas i podjęcie kroków do zmniejszenia tego zagrożenia tam, gdzie jest ono największe".

Oddziaływanie pól elektromagnetycznych:
„Ochrona mieszkańców Gminy Kamieniec Ząbkowicki przed szkodliwym oddziaływaniem pól elektromagnetycznych".

Poważne awarie:
„Zmniejszanie ryzyka wystąpienia poważnej awarii przemysłowej przez nadzór nad wszystkimi instalacjami będącymi potencjalnymi źródłami takiej awarii".

Wykorzystanie odnawialnych źródeł energii:
„Promocja i wspieranie wykorzystania energii ze źródeł odnawialnych".

Uwzględnienie zasad ochrony środowiska w strategiach sektorowych:
„Dążenie, aby projekty dokumentów strategicznych były zgodne z obowiązującym prawem".

Zarządzanie środowiskowe:
„Upowszechnianie i wspieranie wdrażania systemów zarządzania środowiskowego".

Udział społeczeństwa w działaniach na rzecz ochrony środowiska:

„Podnoszenie świadomości ekologicznej społeczeństwa, zgodnie z zasadą: „myśl globalnie, działaj lokalnie".

Odpowiedzialność za szkody w środowisku:

„Stworzenie systemu prewencyjnego, mającego na celu zapobieganie szkodom w środowisku i sygnalizacja możliwości wystąpienia szkody".

Aspekt ekologiczny w planowaniu przestrzennym:

„Opracowanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, które powinny być podstawą lokalizacji nowych inwestycji".

10. POTRZEBY I MOŻLIWOŚCI ROZWOJU GMINY.

10. 1. Analizy środowiskowe, społeczne i ekonomiczne.

Analizy środowiskowe, społeczne i ekonomiczne określające potrzeby i możliwości rozwoju gminy przedstawiono w rozdziałach nr 1 – 9, a zwłaszcza w rozdziałach nr: 1 (uwarunkowania geograficzne), 4 (sfera społeczna), 5 (gospodarka mieszkaniowa), 6 (gospodarka) i 7 (infrastruktura techniczna), niniejszego *Studium*. Na podstawie zebranych danych źródłowych, obrazujących szeroko pojętą przestrzeń środowiskową i społeczno – ekonomiczną, dokonano gruntownej diagnozy stanu gminy Kamieniec Ząbkowicki oraz wynikającej z niej wniosków.

Prognozę demograficzną prezentuje podrozdział nr *4.1.4.* niniejszego *Studium*.

10. 2. Zapotrzebowanie na nową zabudowę.

10.2.1. Usługi publiczne.

Problematyka dotycząca rozwoju usług ochrony zdrowia w skali kraju i regionu, w na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki, ma stosunkowo niewiele wspólnego z gospodarką przestrzenną. Zdecydowana większość niedoborów, mających głównie podłoże organizacyjne i finansowe, dotyczy dostępności i jakości usług medycznych. Obecna sieć placówek w gminie jest wystarczająca z punktu widzenia podstawowych potrzeb, zaś rozwój komercyjnych usług medycznych (prywatne gabinety lekarskie, itp.) nie wymaga wprowadzenia nowej zabudowy.

System doraźnej pomocy społecznej reprezentowany przez ośrodek pomocy społecznej jest wystarczający co do liczby obiektów i nie przewiduje się potrzeb związanych z realizacją nowej zabudowy w tym zakresie.

Istotnym problemem społecznym, wręcz wyzwaniem cywilizacyjnym, nie tylko w skali gminy, ale również kraju i całej Europy jest rosnąca ilość osób starszych, w tym zarówno chorych jak i mieszkających samotnie, a także mających problemy finansowe. Uzasadnioną potrzebą jest więc organizacja (budowa i/lub adaptacja) obiektów służących osobom starszym, a optymalnym rozwiązaniem jest tworzenie specjalnych miejsc i stref przeznaczonych wyłącznie dla osób starszych (np.: mieszkania chronione). Optymalną lokalizacją dla tego typu obiektów są rejony zlokalizowane poza obszarami silnie zurbanizowanymi i charakteryzujące się względną ciszą czy otoczeniem terenów zielonych (np.: zespoły pałacowo – parkowe, nieużytkowane ośrodki wypoczynkowe, likwidowane placówki szkolne na terenach wiejskich, itp.). Predysponowane są do tego także wiejskie rejony gminy Kamieniec Ząbkowicki. Znaczący udział w adaptacji czy budowie nowych obiektów służących osobom starszym, zwłaszcza lepiej sytuowanym finansowo, które świadomie wybiorą na starość pobyt w tego typu placówkach, będzie miał zapewne sektor prywatny oraz ewentualnie partnerstwo publiczno – prywatne. Wychodząc naprzeciw temu zagadnieniu należy perspektywicznie przewidzieć rezerwę terenu pod budowę stosownego obiektu, służącego opiece nad seniorami. Powierzchnię użytkową dla tego typu obiektu należy oszacować w przedziale od 2500 do 3000 m². Alternatywnie celom tym służyć może obiekt obecnego schroniska młodzieżowego w Starczowie, który przewiduje się skomercjonalizować.

Z przedstawionej w podrozdziale nr *4.6.2.* analizie wynika, że w tej chwili niedobór żłobków na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki można szacować na 1 obiekt. Rozwój sieci żłobków możliwy jest zarówno poprzez budowę nowych obiektów, jak również adaptację wybranych, nieużytkowanych obiektów komunalnych (np.: likwidowane

placówki szkolne czy tylko poszczególne oddziały). Mając na uwadze zasoby komunalne gminy Kamieniec Ząbkowicki należy założyć, że umożliwiają one powstanie placówki żłobkowej bez konieczności budowy nowego obiektu, zaś rozwój komercyjnych usług opieki nad najmłodszymi dziećmi (np.: kluby dziecięce) nie wymaga wprowadzenia nowej zabudowy.

Z przedstawionej w podrozdziale nr 4.7. analizie wynika, że obecna oferta wychowania przedszkolnego nie w pełni zaspokaja potrzeby miejscowej społeczności. Należy więc rozważyć konieczność poszerzenia oferty dostępności do wychowania przedszkolnego poprzez (opcjonalnie) budowę nowego obiektu, rozbudowę obecnej placówki lub adaptację wybranych, nieużytkowanych obiektów komunalnych (np.: likwidowane placówki szkolne czy tylko poszczególne oddziały). Powierzchnię użytkową dla ewentualnej budowy nowego obiektu przedszkolnego należy oszacować w przedziale od 500 do 1000 m². Ewentualny nowy obiekt przedszkolny służyć może również na cele opieki żłobkowej. Rozwój oferty szkolnictwa podstawowego, gimnazjalnego i średniego nie wymaga wprowadzenia nowej zabudowy.

Przedstawiona w podrozdziale nr 4.8. analiza dotycząca bazy kulturalnej sugeruje, że podaż obiektów jest wysoka. Sieć usług kultury, w tym świetlic wiejskich i środowiskowych, jest niemal w pełni wystarczająca z punktu widzenia potrzeb. W związku z powyższym nie zakłada się potrzeby wprowadzenia nowej zabudowy dla celów służących usługom kultury, a tylko w wybranych przypadkach ich doposażenie i rozbudowę.

Podstawową infrastrukturę sportową gminy Kamieniec Ząbkowicki można uznać za dość rozwiniętą. Z punktu widzenia najważniejszych potrzeb wymienia się bieżące remonty i modernizacje istniejącej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej, a także budowę kompleksu sportowo – rekreacyjnego w Kamieńcu Ząbkowickim II (Kamienieckie Doły) oraz kolejnych placów zabaw i siłowni zewnętrznych w poszczególnych miejscowościach, które nie wymagają specjalnych rezerw terenowych. Perspektywicznie rozważa się budowę krytej pływalni (obiekt na około 1500 m² powierzchni użytkowej). W ramach powyższego należy przede wszystkim efektywniej wykorzystać istniejące obiekty i otaczające je rezerwy terenowe, a więc nie zakłada się potrzeby rezerwy nowych terenów służących infrastrukturze sportowej.

Z punktu widzenia potrzeb bezpieczeństwa publicznego i przeciwpożarowego obecny stan związany z rozmieszczeniem i funkcjonowaniem jednostek Policji i Ochotniczych Straży Pożarnych jest wystarczający. Z punktu widzenia gospodarki przestrzennej nie przewiduje się więc potrzeby wyznaczania nowych terenów związanych z funkcjonowaniem Policji i Straży Pożarnych na terenie gminy.

Z punktu widzenia gospodarki przestrzennej nie przewiduje się także dodatkowych potrzeb związanych z realizacją nowej zabudowy w zakresie funkcjonowania administracji samorządowej. Ewentualna rozbudowa budynku Urzędu Gminy realizowana będzie w granicach otaczających go rezerw terenowych.

10.2.2. Działalności produkcyjne i towarzyszące.

W gospodarce wolnorynkowej dokładne, a nawet tylko szacunkowe określenie zapotrzebowania na nową zabudowę (zwłaszcza wyrażoną w ilości powierzchni użytkowej), dotyczącą stricte działalności produkcyjnych, a także: baz, składów, magazynów, nawet w skali tylko jednej gminy, jest zasadniczo zadaniem trudnym i może mieć co najwyżej charakter prognozy, a w przypadku wielu gmin tylko oczekiwań. Uzależnione jest to od wielu czynników wewnętrznych i zewnętrznych. Czynniki wewnętrzne można stosunkowo łatwo zdiagnozować i należą do nich przede wszystkim: położenie geograficzne (nie tylko w zakresie warunków naturalnych, ale także pod względem logistycznym), możliwości finansowe danej jednostki czy grupy jednostek samorządu terytorialnego

wykonania uzbrojenia terenów inwestycyjnych, wysokość lokalnych podatków, podaż siły roboczej i kapitału ludzkiego (wykształcenie społeczeństwa, liczba osób w wieku produkcyjnym, w tym produkcyjnym mobilnym, poziom bezrobocia, kwalifikacje i oczekiwania płacowe siły roboczej), szereg wskaźników ekonomicznych, w tym dotyczących klimatu inwestycyjnego, itp., itd. Natomiast czynniki zewnętrzne (przede wszystkim autonomiczna decyzja przedsiębiorców/inwestorów, analizujących setki czynników przed wyborem lokalizacji) są niezależne od lokalnych uwarunkowań i oczekiwań oraz podlegają częstym zmianom (wahaniom) koniunktury. Należy również podkreślić, że minęły już czasy kiedy funkcja miejsca pracy była ściśle czy nawet trwale powiązana z miejscem zamieszkania, co było jednym z przejawów tak zwanego „centralnego planowania" oraz niskiej mobilności społeczeństwa. Tym samym zapotrzebowanie na nową zabudowę produkcyjną w danej gminie nie wynika już tylko z potrzeb lokalnego (gminnego) rynku pracy, ale należy je rozpatrywać w korelacji z podażą tego typu terenów i sytuacją na rynku pracy w sąsiednich gminach czy całego powiatu, a nawet subregionu.

Niezmiernie ważnym argumentem, stymulującym rozwój aktywności produkcyjnych i towarzyszących produkcji, jest tak zwana strategiczna pozycja gminy, czyli waga jej atutów w stosunku do innych, konkurujących z nią samorządów. Analizy przeprowadzone w podrozdziale nr *6.3.2.* i rozdziale nr 7 świadczą o przeciętnych w skali całego regionu dolnośląskiego, czy nawet tylko powiatu ząbkowickiego, predyspozycjach do rozwoju działalności produkcyjnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki. Ważnym atutem jest co prawda przebieg głównych szlaków kolejowych tej części kraju wraz z węzłem kolejowym, ale podstawową barierą jest fizjografia terenu, a zwłaszcza zagrożenia powodziowe, które w korelacji z obecnym zagospodarowaniem terenu ograniczają możliwość wyznaczania nowych obszarów pod działalności produkcyjne. Konkurencyjne dla Kamieńca Ząbkowickiego są także przeznaczone pod inwestycje tereny w rejonie Podstrefy Wałbrzyskiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej położonej na terenie gminy Ząbkowice Śląskie. Podstrefa zlokalizowana jest przy drodze wojewódzkiej nr 382 pomiędzy Ząbkowicami Śląskimi a Kamieńcem Ząbkowickim. Biorąc pod uwagę powyższe nie zakłada się potrzeby wyznaczania nowych terenów pod działalności produkcyjne.

Osobną kwestią jest dalszy rozwój górnictwa i przetwórstwa kopalin w oparciu o miejscową bazę surowcową (kruszywo naturalne, kamienie budowlane i drogowe). Działalności górnicze koncentrują się rzecz jasna w rejonie udokumentowanych złóż kopalin, a popyt na nie uzależniony jest głównie od potrzeb związanych z budownictwem. Biorąc pod uwagę, że lokalne surowce są niezbędne dla wielu inwestycji budowlanych (np.: drogowych czy kolejowych) w skali całego kraju, należy spodziewać się dalszego rozwoju tej gałęzi przemysłu. Ponadto na rysunku niniejszego *Studium* zobrazowano obszary perspektywiczne dla występowania kopalin, które postuluje się wyłączyć z zainwestowania do czasu ich udokumentowania bądź odstąpienia od rangi obszaru perspektywicznego.

10.2.3. Usługi rynkowe.

Zdecydowana większość usług rynkowych (komercyjnych), a handel i gastronomia przede wszystkim, uwzględnia bieżące realia rynkowe i elastycznie reaguje na zależność pomiędzy popytem a podażą. Dlatego w podsumowaniu do podrozdziału nr 6.4. uznano, że nasycenie siecią usługową na terenie gminy jest wystarczające z punktu widzenia podstawowych potrzeb. Analizując aktualne dokumenty planistyczne gminy należy dodatkowo stwierdzić, że nie ma barier formalnych i przestrzennych do dalszego rozwoju placówek usługowych. Na terenie gminy rozwój funkcji usługowych (handel drobnodetaliczny, gastronomia, pośrednictwo finansowe, itd., itp.) należy wiązać przede wszystkim z zagospodarowaniem istniejących już, a obecnie nieużytkowanych pod tym kątem obiektów. Często zarówno lokalizacja jak i potencjał zainwestowania tych budynków predysponują je do włączenia w sieć usług. Nieuzasadnione jest wyznaczanie nowych terenów pod funkcje usługowe, które mogą być umiejscawiane w obiektach istniejących, najczęściej zlokalizowanych

korzystnie w tkance osadniczej i względem układu komunikacyjnego, szczególnie na terenie centrum Kamieńca Ząbkowickiego. Na terenach wiejskich predysponowane są zaś do tego np.: świetlice wiejskie, remizy strażackie, dawne zabytkowe karczmy, zespoły folwarczne, byłe (obecnie nieczynne) placówki usługowe, itp. Abstrahując od powyższego na podstawie danych GUS i Urzędu Gminy możemy obliczyć, że w ciągu ostatnich 15 lat na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki liczba placówek handlowych (sklepów) zmniejszyła się 79 do 63. Tendencja spadkowa odzwierciedla zmiany demograficzne, ale przede wszystkim zmiany w strukturze handlu (rozwój wielkopowierzchniowych obiektów handlowych w samym Kamieńcu Ząbkowickim, ale także w Ząbkowicach Śląskich). Na tak ugruntowanej bazie możemy założyć, że w ciągu najbliższych 30 lat liczba placówek handlowych będzie ustabilizowana, z możliwym wzrostem o około 5 – 10 placówek, o ile uznamy, że lokalny rynek nasycił się już wielkopowierzchniowymi obiektami handlowymi oraz rozwiną się funkcje turystyczno – rekreacyjne. Zakładając, że przeciętna powierzchnia sprzedaży 1 placówki handlowej w gminie wynosi obecnie około 50 m², to prognozowany wzrost wymaga do 500 m² nowej powierzchni sprzedażowej. Również o kolejne 5 – 10 sztuk i około 500 m² powierzchni użytkowej należy przewidzieć dla wzrostu ilości pozostałych placówek usługowych, w tym gastronomicznych, których oferta jest bardziej niezależna od handlu wielkopowierzchniowego.

Osobną kwestią pozostaje ewentualny dalszy rozwój wielkopowierzchniowych obiektów handlowych, w tym przypadku obiektów o powierzchni sprzedaży od 400 do 2000 m². Ustalenie docelowej czy założenie maksymalnej ilości wielkopowierzchniowych obiektów handlowych na terenie danej jednostki administracyjnej jest jednym z trudniejszych wyzwań stojących przed władzami samorządowymi, przede wszystkim ze względu na uzasadnione interesy lokalnego środowiska kupieckiego. Wskutek silnej konkurencji ze strony supermarketów tracą pozycję na rynku tradycyjne branżowe punkty sprzedaży (np.: sklepy rybne, mięsne czy owocowo – warzywne). Także sklepy oferujące artykuły kosmetyczne i drogeryjne podlegają silnej konkurencji. To samo dotyczy sklepów z odzieżą, elektroniką, RTV, AGD, wyposażenia wnętrz, itd. Z drugiej strony powstanie każdego nowego obiektu handlowego, czy jakiegokolwiek podmiotu świadczącego usługę komercyjną, stanowi zwiększenie konkurencji względem istniejących placówek. Konkurencja jest zasadniczym motorem rozwoju i podnoszenia jakości gospodarowania. Tym samym z perspektywy klienta występowanie wzmożonej konkurencji, nawet w postaci kolejnych wielkopowierzchniowych obiektów handlowych, jest sytuacją pożądaną. Należy podkreślić, że w gospodarce rynkowej nie ma obowiązujących wskaźników ani normatywnej ilości sklepów, ich powierzchni sprzedaży czy struktury branżowej usług jaka powinna przypadać na mieszkańca. O kształtowaniu sieci handlowo – usługowej danej gminy nie mogą decydować tylko statystyczne wyliczenia „nasycenia" powierzchnią handlową czy sprzedażową, ani wskaźniki ilości takiej powierzchni przypadającej na jednego mieszkańca, czy różne wyliczenia poziomu siły nabywczej klientów lub obrotów sklepów. Są to tylko elementy monitoringu sytuacji. Nie ma dobrej delimitacji obszaru dla takich analiz gdyż obecnie granice gmin, powiatów czy województw, a nawet państw nie stanowią żadnej bariery w dostępie do wielkopowierzchniowych obiektów handlowych. Jedynie obserwacja wieloletnich trendów może pomóc w odpowiedzi na to zagadnienie. Należy również pamiętać, że to klienci (konsumenci) decydują o powodzeniu lub klęsce każdej placówki handlowej, tym bardziej wielkopowierzchniowej i to oni bezpośrednio kształtują każdy z trendów w ilościowej i jakościowej strukturze handlu. Stan i jakość sieci handlowej podlega niemal codziennie subiektywnej ocenie mieszkańców podczas dokonywania zakupów. Oceniają oni stan oferty handlowej zarówno w odniesieniu do swojej siły nabywczej, dostępności lokalizacji, dostępności asortymentów, preferencji formy handlu, estetyki sklepów, porównania do innych miast, spełnienia oczekiwań i potrzeb. Dodatkowym parametrem pomocnym w ocenie stanu nasycenia sklepami i innymi placówkami usługowymi są więc badania rynkowe (konsumenckie) dotyczące poziomu zaspokojenia potrzeb mieszkańców. Niemniej obecnie w Kamieńcu Ząbkowickim nasycenie największymi obiektami handlowymi wydaje się być optymalne. Należy zablokować możliwość lokalizacji kolejnych supermarketów (obiekty o powierzchni sprzedaży od 400 do 2000 m² oferujące szeroki asortyment

artykułów żywnościowych i nieżywnościowych częstego zakupu) poprzez odpowiednie zapisy w dokumentach planistycznych.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki wiąże duże nadzieje z rozwojem turystyki i rekreacji, zwłaszcza w oparciu o istniejące i planowane zbiorniki wodne. Odrębnej kategoryzacji planistycznej wymagać więc mogą obiekty noclegowe, zwłaszcza hotele, pensjonaty czy zajazdy z szerokim programem towarzyszącym (infrastruktura sportowo – rekreacyjna, turystyka zdrowotna i rehabilitacyjna, ośrodki jeździeckie, itp.). Powierzchnię użytkową dla tego typu obiektów należy oszacować w przedziale od 5000 do 10000 m². W ramach obecnych rezerw terenowych mogą one być realizowane w rejonie istniejących zbiorników „Topola" i „Kozielno" oraz planowanego zbiornika „Kamieniec". Działalność agroturystyczna, będąca de facto rolnictwem, nie wymaga dodatkowych potrzeb związanych z realizacją nowej zabudowy.

10.2.4. Gospodarka mieszkaniowa.

Perspektywiczne potrzeby mieszkaniowe są ściśle powiązane ze skalą rozwoju ludności, istniejącym deficytem mieszkań samodzielnie zamieszkiwanych, jakością zasobów mieszkaniowych (wiek i stopień zużycia technicznego) oraz aspektami ekonomicznymi wynikającymi z polityki społeczno – gospodarczej państwa (zamożność społeczeństwa, dostępność do tanich kredytów hipotecznych, itp.). W przypadku gminy Kamieniec Ząbkowicki czynnikami decydującymi w głównej mierze o potrzebie wyznaczenia i rezerwowania terenów przeznaczonych pod lokalizację zabudowy mieszkaniowej są:

- wzrost standardu zamieszkania poprzez zwiększenie powierzchni użytkowej mieszkań w przeliczeniu na 1 mieszkańca (rozgęszczenie), a tym samym także poprawa parametrów innych wskaźników zamieszkania (liczba osób na 1 mieszkanie, liczba osób na 1 izbę, itp.);
- potrzeba budowy mieszkań komunalnych i/lub socjalnych dla rodzin oczekujących na przydział takich lokali – szacowany deficyt wynosi minimum kilkanaście mieszkań;
- dążenie do modelu gospodarstw rodzinnych mieszkających samodzielnie (rozgęszczenie), w tym jednoosobowe gospodarstwa domowe oraz pary bezdzietne – szacowany deficyt wynosi kilkaset mieszkań;
- migracje mieszkańców z pobliskich miast na wieś, wyrażające się popytem na działki budowlane na terenie gminy – szacowany popyt wynosi obecnie kilka mieszkań rocznie;
- popyt na budowę tak zwanych „drugich domów" przez osoby spoza terenu gminy, preferujące typ lokalnych walorów przyrodniczo – krajobrazowych – szacowany popyt wynosi obecnie kilka mieszkań rocznie;
- konieczność wymiany zużytej technicznie zabudowy na nową – kilkaset mieszkań.

W chwili obecnej na przydział mieszkania komunalnego lub socjalnego oczekuje 49 osób (około 15 – 20 rodzin). Zakładając, że w 2015 roku przeciętna powierzchnia 1 mieszkania komunalnego wyniosła 52 m², to bieżące zapotrzebowanie na nową powierzchnie użytkową realizowaną jako zabudowa wielorodzinna na cele socjalne wynosi od około 750 do około 1000 m².

Z analiz przedstawionych w podrozdziale nr 5.4. wynika, że według danych GUS na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki w okresie ostatnich 15 lat (lata 2000 – 2014), pomimo spadku liczby ludności o 4,52 % (398 osób), powstało 206 nowych mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 22627 m² (podrozdział nr 5.4.: tabela nr 115, rycina nr 36). Przeciętna powierzchnia 1 mieszkania wyniosła 109,84 m². Spośród ogółu nowych mieszkań w systemie budownictwa wielorodzinnego oddano 58 lokali (powierzchnia użytkowa 2813 m²), z czego 12 (powierzchnia użytkowa 647 m²) jako mieszkania komunalne. Pozostałe 148 mieszkań (powierzchnia użytkowa

19814 m²) zrealizowano jako zabudowa jednorodzinna i jednorodzinno – usługowa. Nie licząc mieszkań komunalnych były to lokale powstałe na potrzeby nowych osadników oraz rezydentów. Rezydentów możemy podzielić na 2 grupy: rezydenci zwiększający swój dotychczasowy standard zamieszkania, zwalniając jednocześnie dotychczasowy lokal (sprzedaż lub wynajem) i rezydenci tworzący odrębne, samodzielne gospodarstwo domowe, pozostawiając w dotychczasowym lokalu np.: rodziców lub dzieci. Należy nadmienić, że liczbę nowo powstałych budynków mieszkalnych na miejscu dotychczasowego, wyburzonego obiektu szacuje się na zaledwie kilka. Biorąc pod uwagę tendencje z lat 2000 – 2014, w tym przeciętną powierzchnię 1 nowopowstałego mieszkania (znacznie wyższą niż substancje powstałe przed 2000 rokiem), możemy założyć, że w ciągu najbliższych 30 lat, przy tożsamym spadku liczby ludności, zapotrzebowanie na nową powierzchnie użytkową realizowaną jako zabudowa wielorodzinna (z wyłączeniem mieszkań komunalnych), jednorodzinna i jednorodzinno – usługowa wynosić będzie około 44000 m². Jednakże prognoza demograficzna (podrozdział *4.1.4.*) zakłada spadek ludności gminy o około 1300 osób, a więc o około 60 % głębszy niż wynikałoby to z prostej projekcji, bazującej na tendencji z lat 2000 – 2014. Tym samym analogicznie pomniejszone zapotrzebowanie na nową powierzchnie użytkową, realizowaną jako zabudowa wielorodzinna (z wyłączeniem mieszkań komunalnych), jednorodzinna i jednorodzinno – usługowa, wynosiłoby około 18000 m².

Według danych Eurostatu w 2012 roku średnia wielkość 1 mieszkania w UE27 wynosiła 101,7 m², a wśród 12–tu nowych krajów członkowskich, w tym Polski, 72,0 m². Według danych GUS w 2014 roku średnia powierzchnia użytkowa 1 mieszkania w Polsce wyniosła 73,4 m² (województwo dolnośląskie – 72,2 m², powiat ząbkowicki – 76,7 m², gmina Kamieniec Ząbkowicki – 80,6 m²). Według danych Eurostatu w 2014 roku na statystycznego mieszkańca UE27 przypadało około 35 m² powierzchni użytkowej mieszkania, najwięcej w Dani – 53 m², najmniej w Rumunii – 15 m². Dla przykładu w Austrii było to 52,1 m², Luksemburgu – 51,8 m², Szwecji – 44,3 m², Niemczech – 43,4 m², Finlandii – 38 m², Hiszpanii – 36,4 m², Grecji – 34 m², a w Polsce 26,7 m². Ponadto Polska znajduje się na 3 miejscu w Unii Europejskiej pod względem przeludnienia mieszkań. Udział Polaków, których gospodarstwa domowe nie dysponują dostateczną liczbą pomieszczeń wynosił w 2014 roku 44,2 %, wobec 17,1 % dla całej Unii Europejskiej. Wyższy odsetek odnotowano jedynie w Rumunii (52,3 %) i na Węgrzech (44,6 %). Najlepiej pod tym względem było w Belgii, gdzie problem dotyczył tylko 2 % populacji.

Według danych GUS w ciągu ostatnich 13 lat (lata 2002 – 2014) przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę wzrosła w gminie Kamieniec Ząbkowicki z 23,9 m² do 28,0 m², czyli o 17,2 % (podrozdział nr 5.3.: tabela nr 113, rycina nr 35). W tym samym czasie w skali całego kraju wzrost ten osiągnął 20,3 % (z 22,2 do 26,7 m²), w skali województwa dolnośląskiego – 25,7 % (z 22,2 do 27,9 m²), a w skali powiatu ząbkowickiego – 13,0 % (z 23,9 do 27,0 m²). Biorąc pod uwagę powyższe oraz zakładając, że za 30 lat przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w gminie Kamieniec Ząbkowicki zbliży się do dzisiejszej wartości charakteryzującej wskaźniki zamieszkania w Grecji czy Hiszpanii, czyli obecnej średniej dla UE27 (a więc wzrośnie o około 25 %), a także zakładając prognozowany spadek liczby ludności o około 1300 osób, to wówczas ogólna powierzchnia użytkowa mieszkań w gminie Kamieniec Ząbkowicki powinna wynosić 248500 m², a więc o około 13000 m² więcej niż obecnie. Jest to wartość o około 25 % niższa od zaprezentowanej w poprzednim akapicie prostej projekcji, bazującej na tendencji z lat 2000 – 2014 (korelacja pomiędzy spadkiem liczby ludności a nowopowstałą powierzchnią użytkową mieszkań). Zakładając natomiast, że za 30 lat analizowane wskaźniki zamieszkania w gminie Kamieniec Ząbkowicki mają zbliżyć się do dzisiejszej wartości charakteryzującej Niemcy (a więc wzrosną o około 40 % czyli do 40 m² na 1 osobę), to pomimo prognozowanego spadku ludności zapotrzebowanie na nową powierzchnie użytkową mieszkań wyniesie około 48500 m². Biorąc pod uwagę powyższe analizy, wnioski i prognozy należy na potrzeby niniejszego *Studium* założyć, że perspektywiczne zapotrzebowanie na nową powierzchnię użytkową mieszkań w okresie najbliższych 30 lat wynosić będzie około 30500 m² (wartość środkowa pomiędzy 48500 m² a 13000 m²). Oznacza to, że za 30 lat średnia powierzchnia użytkowa mieszkania

na 1 osobę w gminie wyniesie 37,5 m² (wzrost o 34 % w stosunku do roku 2014, a więc utrzymujący tendencje z lat 2002 – 2014).

Według danych GUS na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki najstarsze zasoby mieszkaniowe, a więc powstałe przed 1918 rokiem, składają się z 1193 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 86193 m². Zakładając w ciągu najbliższych 30 lat potrzebę wymiany ze względów technicznych tylko 20 % tej substancji to można oszacować, że zapotrzebowanie na nową powierzchnie użytkową realizowaną jako zabudowa wielorodzinna, jednorodzinna i zagrodowa wynosi około 17200 m². Zasoby powstałe pomiędzy 1918 a 1945 rokiem składają się z 720 mieszkań o łącznej powierzchni użytkowej 55405 m². Ewentualna konieczność wymiany ze względów technicznych tylko 10 % tej substancji wymagać będzie zapotrzebowania na nową powierzchnie użytkową (zabudowa wielorodzinna, jednorodzinna i zagrodowa) na poziomie około 5500 m². Należy nadmienić, że w tych przypadkach realizacja nowej zabudowy możliwa będzie w obrębie dotychczasowych siedlisk (działek ewidencyjnych).

Jeżeli w ciągu najbliższych 30 lat bilans mieszkaniowy wyniesie „0" (równowaga pomiędzy nowo powstałą i wyłączoną z użytkowania powierzchnią użytkową zabudowy mieszkaniowej), to pomimo prognozowanego spadku liczby ludności o około 1300 osób, średnia powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę w gminie wyniesie 33,2 m², a więc mniej niż obecna średnia w UE27.

Prognozowany spadek liczby ludności, będący konsekwencją dotychczasowych, niekorzystnych procesów demograficznych (ruch naturalny i wędrówkowy ludności), nie będzie zagrażał koniecznością utrzymywania niezamieszkanej substancji ze względu na zastępowalność pokoleniową lokali i oczekiwane rozgęszczenie.

10. 3. Chłonność i bilans obszarów w zakresie realizacji nowej zabudowy.

Badanie chłonności obszarów w zakresie możliwości realizacji nowej zabudowy dokonano na podstawie inwentaryzacji terenowej, analizy warunków naturalnych (np.: warunki podłoża budowlanego) oraz obliczeń przy pomocy: map ewidencji gruntów i budynków, geoportal.gov.pl, a także portalu firmy GISON, utworzonego na potrzeby systemu informacji przestrzennej gminy Kamieniec Ząbkowicki.

Chłonność obszarów w przeliczeniu na powierzchnię użytkową obliczono przyjmując średni wskaźnik aktualnej intensywności zabudowy dla każdej z wyróżnionych kategorii terenu. Średnią intensywność zabudowy określono na podstawie obserwacji terenowych oraz analiz opartych na danych z ewidencji gruntów i budynków oraz struktury użytkowania gruntów. Przykładowo, biorąc pod uwagę łączną powierzchnię użytkową wszystkich mieszkań (według GUS na koniec 2014 roku wynosiła ona 235554 m²) oraz obszar zajęty zabudową mieszkaniową (według ewidencji gruntów z początku 2016 roku jest to 155,0375 ha[146]), na każy 1 ha przypada 1519 m² powierzchni użytkowej mieszkań. Biorąc pod uwagę powyższe założono, że chłonność wynosi:

- dla terenów zabudowy mieszkaniowej (MN): 0,15;
- dla terenów zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej (MW): 0,5;
- dla terenów zabudowy mieszkaniowo – usługowej (MU): 0,2;
- dla terenów zabudowy mieszkaniowej zagrodowej (MR): 0,2;
- dla terenów zabudowy usługowej (U): 0,5;
- dla terenów sportu i rekreacji (US): 0,2;
- dla terenów zabudowy produkcyjnej (P): 0,5;
- dla terenów zabudowy obsługi produkcji rolniczej (RU): 0,4.

[146] Tereny mieszkaniowe („B") oraz szacunkowo 50 % terenów użytków rolnych zabudowanych („Br").

TABELA 181: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej w granicach jednostki osadniczej w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 roku o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych[147] – powierzchnia w ha.

Miejscowość	Funkcje zabudowy							
	MN	MW	MU	MR	U	US	P	RU
Byczeń	–	–	–	0,8574	–	–	–	–
Chałupki	–	–	–	1,5025	–	–	–	–
Doboszowice	–	–	–	8,2681	–	–	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	9,4190	1,2178	0,8902	1,4601	0,1094	–	0,4049	0,7414
Kamieniec Ząbkowicki II	3,4123	–	0,4325	2,3184	1,4050	–	–	–
Mrokocin	–	–	–	1,4494	0,6656	–	–	–
Ożary	–	–	–	4,7586	–	–	–	–
Pomianów Górny	–	–	–	2,2490	–	–	–	–
Sławęcin	–	–	–	2,8678	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	5,9828	–	0,3587	–	–
Starczów	–	–	–	9,5554	0,6104	–	–	0,5968
Suszka	–	–	–	1,2285	–	–	–	–
Śrem	–	–	–	2,0284	–	–	–	–
Topola	–	–	–	0,9446	0,2017	–	–	–
Suma	**12,8313**	**1,2178**	**1,3227**	**45,4710**	**2,9921**	**0,3587**	**0,4049**	**1,3382**

Źródło: Obliczenia własne oraz na podstawie danych Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

TABELA 182: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – chłonność obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej w granicach jednostki osadniczej w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 roku o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych[148] – powierzchnia użytkowa w m².

Miejscowość	Funkcje zabudowy							
	MN	MW	MU	MR	U	US	P	RU
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Byczeń	–	–	–	1715	–	–	–	–
Chałupki	–	–	–	3005	–	–	–	–
Doboszowice	–	–	–	16536	–	–	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	14128	6089	1780	2920	547	–	2024	2966
Kamieniec Ząbkowicki II	5118	–	865	4637	7025	–	–	–
Mrokocin	–	–	–	2899	3328	–	–	–
Ożary	–	–	–	9517	–	–	–	–
Pomianów Górny	–	–	–	4498	–	–	–	–
Sławęcin	–	–	–	5736	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	11966	–	717	–	–
Starczów	–	–	–	19111	3052	–	–	–

[147] Jednostka osadnicza – wyodrębniony przestrzennie obszar zabudowy mieszkaniowej wraz z obiektami infrastruktury technicznej zamieszkany przez ludzi.
[148] Jednostka osadnicza – wyodrębniony przestrzennie obszar zabudowy mieszkaniowej wraz z obiektami infrastruktury technicznej zamieszkany przez ludzi.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Suszka	–	–	–	2457	–	–	–	–
Śrem	–	–	–	4057	–	–	–	–
Topola	–	–	–	1889	1008	–	–	–
Suma	**19246**	**6089**	**2645**	**90943**	**14960**	**717**	**2024**	**2966**

Źródło: Obliczenia własne oraz na podstawie danych Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

TABELA 183: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – chłonność terenów poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej, przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę – powierzchnia w ha.

Miejscowość	Funkcje zabudowy							
	MN	MW	MU	MR	U	US	P	RU
Byczeń	–	–	–	5,6539	1,1565	–	1,1392	–
Chałupki	–	–	–	2,9770	2,0494	–	17,3351	–
Doboszowice	–	–	–	1,8133	–	0,6382	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	17,7495	–	2,1108	–	15,3589	–	2,6106	–
Kamieniec Ząbkowicki II	18,2626	–	7,9820	6,6826	7,8288	9,8456	3,0502	–
Mrokocin	–	–	–	–	18,8723	–	7,5418	–
Ożary	–	–	–	9,9451	–	0,5049	–	–
Pomianów Górny	–	–	–	0,5769	8,2023	–	0,6543	–
Sławęcin	–	–	–	0,3784	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	–	–	–	–	–
Starczów	–	–	–	1,4499	–	–	–	–
Suszka	–	–	–	6,1381	3,5604	–	–	–
Śrem	–	–	–	2,7860	–	–	–	–
Topola	–	–	–	–	14,8406	–	–	–
Suma	**36,0121**	**–**	**10,0928**	**38,4012**	**71,8692**	**10,9887**	**32,3312**	**–**

Źródło: Obliczenia własne oraz na podstawie danych Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

TABELA 184: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – chłonność terenów poza obszarami o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej, przeznaczonych w planach miejscowych pod zabudowę – powierzchnia użytkowa w m².

Miejscowość	Funkcje zabudowy							
	MN	MW	MU	MR	U	US	P	RU
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Byczeń	–	–	–	11308	5782	–	5696	–
Chałupki	–	–	–	5954	10247	–	86676	–
Doboszowice	–	–	–	3627	–	1276	–	–
Kamieniec Ząbkowicki I	26624	–	4221	–	76794	–	13053	–
Kamieniec Ząbkowicki II	27394	–	15964	13365	39144	19691	15251	–
Mrokocin	–	–	–	–	94362	–	37709	–
Ożary	–	–	–	19890	–	1010	–	–
Pomianów Górny	–	–	–	–	–	–	3272	–

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Sławęcin	–	–	–	757	–	–	–	–
Sosnowa	–	–	–	–	–	–	–	–
Starczów	–	–	–	2900	–	–	–	–
Suszka	–	–	–	12276	17802	–	–	–
Śrem	–	–	–	5572	–	–	–	–
Topola	–	–	–	–	74203	–	–	–
Suma	**54018**	**0**	**20185**	**76803**	**359346**	**21977**	**161657**	**0**

Źródło: Obliczenia własne oraz na podstawie danych Urzędu Gminy Kamieniec Ząbkowicki, 2016.

Na podstawie obliczonej chłonności terenów pod zabudowę należy stwierdzić, że:

- chłonność terenów przeznaczonych pod funkcje związane z zabudową mieszkaniową jednorodzinną (MN, 50% MU, MR) równa 252424 m² przewyższa potrzeby związane z lokalizacją zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej określone na poziomie 30500 m²;
- chłonność terenów przeznaczonych pod funkcje związane z zabudową mieszkaniową wielorodzinną (MW) równa 6089 m² przewyższa potrzeby związane z lokalizacją zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej określone na poziomie od około 750 do około 1000 m²;
- chłonność terenów przeznaczonych pod funkcje związane z zabudową usługową (50% MU, U, US, RU) równa 422797 m² przewyższa potrzeby związane z lokalizacją zabudowy usługowej określone na poziomie od około 9000 do około 15000 m²;
- chłonność terenów przeznaczonych pod funkcje związane z zabudową przemysłową (P) równa 163681 m² przewyższa przewyższa potrzeby związane z lokalizacją zabudowy przemysłowej określone na poziomie 0.

Na podstawie powyższego bilansu terenów należy stwierdzić, że nawet przyjmując 30 % współczynnik zwiększający potrzeby inwestycyjne gminy, obecna chłonność terenów przewyższa znacznie tak powiększone potrzeby.

W bilansie nie uwzględnia się terenów przeznaczonych pod działalność górniczą ze względu na niemożliwe do określenia chłonność oraz potrzeby.

10. 4. Możliwości finansowania przez gminę infrastruktury technicznej i społecznej.

Możliwości finansowania przez gminę wykonania infrastruktury społecznej, sieci komunikacyjnych i pozostałej infrastruktury technicznej, zgodnie z uchwałą nr XXII/132/2016 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 marca 2016 roku w sprawie wprowadzenie zmian w wieloletniej prognozie finansowej Gminy Kamieniec Ząbkowicki, wynoszą w latach 2016 – 2025 odpowiednio:

- rok 2016 – 3.359.383 PLN (wydatki inwestycyjne kontynuowane) oraz 1.290.784 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2017 – 1.430.000 PLN (wydatki inwestycyjne kontynuowane) oraz 272.394 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2018 – 1.105.000 PLN (wydatki inwestycyjne kontynuowane) oraz 920.263 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2019 – 450.000 PLN (wydatki inwestycyjne kontynuowane) oraz 1.893.931 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2020 – 2.654.579 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2021 – 2.455.304 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);

- rok 2022 – 2.718.036 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2023 – 2.935.117 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2024 – 3.104.904 PLN (nowe wydatki inwestycyjne);
- rok 2025 – 3.253.666 PLN (nowe wydatki inwestycyjne).

Należy nadmienić, że w związku z wytycznymi Ministerstwa Finansów, które dotyczą założeń makroekonomicznych na potrzeby wieloletnich prognoz finansowych jednostek samorządu terytorialnego, przyjęto, że w 2017 roku dochody bieżące i wydatki bieżące wzrosną o 1 ,8 %, natomiast od 2018 do 2025 roku o 2,5 % w stosunku do roku poprzedniego.

Zgodnie z powyższym Gmina Kamieniec Ząbkowicki do 2025 roku dysponuje kwotą blisko 25 mln PLN na nowe wydatki inwestycyjne. Obecnie nie ma możliwości tak dokładnego, jak do roku 2025, podania symulacji wydatków inwestycyjnych na lata 2026 – 2046, aby zadośćuczynić założeniom w perspektywie najbliższych 30 lat. Niemniej na potrzeby niniejszego *Studium* możemy szacunkowo i ostrożnie założyć, że w latach 2026 – 2046 kwota ta będzie zbliżona do tej z lat 2016 – 2025, zakładając oczywiście brak inflacji, a więc szacowaną wartość pieniądza z obecnego okresu. Tym samym możemy założyć, że w okresie najbliższych 30 lat Gmina Kamieniec Ząbkowicki będzie dysponować kwotą około 75 mln PLN na nowe wydatki inwestycyjne.

Zgodnie z wyżej wymienioną uchwałą w sprawie WPF w najbliższych latach zakłada się następujące inwestycje (wydatki majątkowe):

- budowa kompleksu sportowo – rekreacyjnego w Kamieńcu Ząbkowickim II (lata 2016 – 2017) na kwotę 50.000 PLN;
- budowa gminnej sieci kanalizacji sanitarnej w Kamieńcu Ząbkowickim (lata 2016 – 2018) na kwotę 750.000 PLN;
- budowa sieci wodociągowej w Doboszowicach (lata 2016 – 2018) na kwotę 500.000 PLN;
- budowa sieci wodociągowej w Ożarach (lata 2016 – 2018) na kwotę 500.000 PLN;
- odbudowa obiektu pałacowo – parkowego w Kamieńcu Ząbkowickim (lata 2016 – 2019) na kwotę 1.343.000 PLN;
- przebudowa targowiska stałego w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Kolejowej (lata 2017 – 2018) na kwotę 10.000 PLN;
- modernizacja stadionu sportowego w Kamieńcu Ząbkowickim przy ul. Złotostockiej (lata 2017 – 2019) na kwotę 650.000 PLN.

Obecnie szacunkowe koszty budowy podstawowych elementów insfrastruktury technicznej i wybranych elementów infrastruktury społecznej wynoszą[149]:

- 1 km nowej drogi o szerokości 4 – 5 m około 1.798.000 PLN;
- 1 km nowej sieci kanalizacyjnej około 1.073.000 PLN;
- 1 km nowej sieci wodociągowej około 273.170 PLN;
- 1 plac zabaw około 40.000 PLN;
- 1 siłownia zewnętrzna 40.000 około PLN.

[149] Na podstawie średniej ceny określającej wartość prac wykonanych w gminie w ostatnim czasie.

Pozostałe (ponad wyżej wymienione w WPF) długofalowe plany inwestycyjne Gminy Kamieniec Ząbkowicki, zakładające pełne wyposażenie obecnie istniejących i planowanych terenów przeznaczonych w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową, usługową i produkcyjno – magazynową (składową), w sieci komunikacyjne oraz infrastruktury technicznej i społecznej, obejmują:

- rozbudowę sieci kanalizacyjnej na terenie Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki" na kwotę około 2.500.000 PLN (przy założeniu, że brakuje około 3 km sieci kanalizacyjnej oraz odjąwszy kwotę przeznaczoną już na ten cel w WPF);
- rozbudowę sieci kanalizacyjnej w miejscowości Kamieniec Ząbkowicki poza granicami Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki" na kwotę około 6.500.000 PLN (przy założeniu, że zakłada się budowę około 6 km nowej sieci kanalizacyjnej);
- rozbudowę sieci wodociągowej w Doboszowicach i Ożarach na kwotę około 500.000 PLN (przy założeniu, że brakuje około 5,8 km sieci wodociągowej oraz odjąwszy kwotę przeznaczoną już na ten cel w WPF);
- budowę placów zabaw na kwotę około 560.000 PLN (przy założeniu, że w każdym sołectwie powstanie 1 nowy plac zabaw);
- budowę siłowni zewnętrznych na kwotę około 560.000 PLN (przy założeniu, że w każdym sołectwie powstanie 1 nowa siłownia zewnętrzna);
- rozbudowę cmentarzy w Byczeniu, Kamieńcu Ząbkowickim i Mrokocinie na kwotę około 1.800.000 PLN (odpowiednio: 500.000 PLN, 800.000 PLN i 500.000 PLN).

Obecnie istniejące i planowane tereny przeznaczone w obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową, usługową i produkcyjno – magazynową (składową) objęte są dostępem do sieci komunikacyjnych i nie wymagają budowy nowych dróg publicznych.

Wydatki inwestycyjne zapisane w aktualnej WPF począwszy od 2016 roku wynoszą 3.803.000 PLN. Dodatkowe planowane wydatki zgodnie z powyższym wykazem wynoszą szacunkowo około 12.500.000 PLN. Powyższe oznacza, że możliwości finansowe Gminy Kamieniec Ząbkowicki umożliwiają wykonanie inwestycji służących realizacji zadań własnych gminy. Do dalszej dyspozycji, tylko do 2025 roku, pozostaje kwota około 8.500.000 PLN. Można więc ją przeznaczyć np.: na remonty i modernizacje dróg czy na dalsze prace związane z odbudową obiektu pałacowo – parkowego w Kamieńcu Ząbkowickim oraz przekształcenie zabytkowego obiektu tak zwanego „Czerwonego Kościółka" na funkcje usług publicznych. W dłuższej perspektywie, to jest po 2025 roku, można rozważyć budowę krytej pływalni (obecnie szacowany koszt to około 5.000.000 PLN). Należy ponadto nadmienić, że powyższe szacunki wydatków nie obejmują możliwości uzyskania dofinansowania zewnętrznego, a więc mogą okazać się niższe od planowanych.

11. SYNTEZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJU.

Położenie gminy wiejskiej Kamieniec Ząbkowicki w regionie jest korzystne. Oprócz walorów naturalnych podstawowe znaczenie dla rozwoju mają przebiegające przez gminę szlaki komunikacyjne. Szczególne znaczenie mają trasy:

- DW nr 382: Paczków – Stanowice;
- DW nr 390: Lądek Zdrój – Kamieniec Ząbkowicki;
- DW nr 395: Chałupki – Wrocław;
- linia kolejowa nr 137: Legnica – Katowice;
- linia kolejowa nr 276 (C–59/2): Wrocław – Międzylesie.

Rejon gminy charakteryzuje się dość zróżnicowaną rzeźbą terenu jak przystało na obszar podgórski. Rzędne terenu wynoszą od 216 do 420 m n.p.m. Występujący na terenie gminy umiarkowany klimat, charakterystyczny dla Przedgórza Sudeckiego, sprzyja osadnictwu, rolnictwu i rozwojowi aktywności gospodarczych. W celu ochrony wartościowych przyrodniczo obszarów leśnych i krajobrazowych, charakterystycznych dla tej części województwa dolnośląskiego, wyznaczono obszar NATURA 2000 „Łęgi koło Chałupek", gdzie licznie występują rzadko spotykane siedliska przyrodnicze oraz związane z nimi chronione gatunki flory i fauny. Występują tutaj także 24 pomniki przyrody oraz bardzo cenne pod względem przyrodniczym i kulturowym założenia parkowe z parkiem pałacowym (zamkowym) na Zamkowej Górze w Kamieńcu Ząbkowickim na czele. Na podstawie badań przeprowadzonych podczas prac nad *Inwentaryzacją Przyrodniczą Gminy Kamieniec Ząbkowicki* postuluje się utworzyć obszar NATURA 2000 „Dolina Nysy Kłodzkiej" oraz poszerzyć obszar NATURA 2000 „Góry Bardzkie". Ponadto proponuje się utworzyć 2 użytki ekologiczne oraz rozszerzyć rejestr pomników przyrody o kolejne okazy drzew. Środowisko przyrodnicze terenów zainwestowanych jest miejscami w znacznym stopniu przekształcone w procesie ich historycznego rozwoju, zwłaszcza w rejonie doliny rzeki Nysy Kłodzkiej. Niekorzystnym zjawiskiem jest niska emisja oraz ponadnormatywne zanieczyszczenie cieków wodnych, przy czym należy zaznaczyć, że stan ich czystości ulega z roku na rok poprawie. Rzeka Nysa Kłodzka oraz jej większe dopływy są źródłem cyklicznie powtarzających się gwałtownych zagrożeń powodziowych i w związku z tym wyznaczono tu obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz oczekuje się dalszych inwestycji w infrastrukturę przeciwpowodziową, a zwłaszcza budowy zbiornika retencyjnego „Kamieniec" w rejonie byłej wsi Pilce. Występowanie wielkopowierzchniowych obszarów cennych przyrodniczo skutkuje ograniczeniami w rozwoju przestrzennym gminy. Dotyczy to przede wszystkim dalszego rozwoju bazy ekonomicznej gminy, w świetle ograniczeń wynikających z przepisów szczególnych dotyczących ochrony przyrody i środowiska. Wartościowe zasoby środowiska kulturowego, a w szczególności zespoły pałacowo – parkowe, sakralne i użytkowe oraz historyczne układy przestrzenne i liczne osie widokowe, objęte są ochroną konserwatorską. Powyższe między innymi zadecydowało o utworzeniu Parku Kulturowego „Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej". Ogółem na terenie gminy 775 obiektów znajduje się w ewidencji zabytków, z czego 45 figuruje w rejestrze zabytków województwa dolnośląskiego. Ochroną objęto także 128 stanowisk archeologicznych, z czego 5 figuruje w rejestrze wojewódzkim.

Obszar 97 km² zamieszkuje obecnie 8,4 tys. mieszkańców, co daje średnią gęstość zaludnienia na poziomie 87 osób/km². Jest to wskaźnik wyższy niż dla typowych gmin wiejskich. Gminę Kamieniec Ząbkowicki zamieszkuje jeszcze stosunkowo młoda demograficznie społeczność. Blisko 20 % mieszkańców nie ukończyło jeszcze 19 roku życia. Od kilkunastu lat zachodzą tu jednak niekorzystne procesy demograficzne, którego skutkiem jest zmniejszająca się liczba ludności (ujemy przyrost rzeczywisty). Przyrost naturalny obecnie wynosi –4,9 ‰, a dodatkowo z bilansu migracji wynika, że więcej osób gminę opuszcza niż do niej napływa (–2,0 ‰). Współczynnik obciążenia demograficznego, to jest stosunek ludności w wieku nieprodukcyjnym do liczebności wieku

produkcyjnego wynosi 0,52, ale większość osób w wieku nieprodukcyjnym stanowią już osoby w wieku poprodukcyjnym. Z prognozy demograficznej wynika, że w ciągu najbliższych 30 lat można spodziewać się dalszego, znacznego spadku liczby ludności gminy.

Pod względem struktury gospodarczej gmina Kamieniec Ząbkowicki zaliczana jest do rolniczo – przemysłowych, a sama miejscowość Kamieniec Ząbkowicki, posiadająca cechy miejskie, jest lokalnym ośrodkiem usługowo – przemysłowym, pełniącym jednocześnie rolę gminnego ośrodka administracyjnego. Gospodarka rolna pełni podstawową rolę na terenach wiejskich, ale przede wszystkim w zakresie struktury przestrzennej. Gospodarstw rolnych prowadzących działalność rolniczą było w okresie *Powszechnego Spisu Rolnego z 2010 roku* 581 i liczba ta z roku na rok ulega zmniejszeniu. Większość z nich, zwłaszcza o areale do 10 ha, poszukuje dodatkowych, pozarolniczych źródeł dochodu. Funkcję uzupełniającą na terenach wiejskich (poza Kamieńcem Ząbkowickim) stanowią nieliczne zakłady produkcyjne (rzemiosło produkcyjne) oraz usługi, a także górnictwo. Ważnym elementem lokalnej gospodarki jest także węzeł kolejowy w Kamieńcu Ząbkowickim. Miejscowość Kamieniec Ząbkowicki odgrywa ważną rolę w systemie obsługi mieszkańców gminy, co wynika z pełnionej przez nią roli gminnego ośrodka usługowego o znaczeniu lokalnym. Transformacja systemowa w Polsce wymusiła szereg zmian, które w jej początkowej fazie niekorzystnie odbiły się na gminie. Ograniczenie, a także zaniechanie produkcji przez ówczesne i tak nieliczne zakłady produkcyjne, zmniejszenie podaży pracy przez zakłady w pobliskich Ząbkowicach Śląskich, a przede wszystkim likwidacja Państwowych Gospodarstw Rolnych, spowodowały wzrost bezrobocia. Wskutek powyższego realne dochody części mieszkańców gminy obniżyły się w stosunku do lat 70–tych i 80–tych XX wieku. Szansą na poprawę bytu pracowników oraz kooperantów upadłych przedsiębiorstw były inwestycje zewnętrzne. Obecnie nowoczesne gospodarstwa rolne, z Ośrodkiem Hodowli Zarodowej sp. z .o.o. na czele (jeden z największych pracodawców w gminie), oraz zmodernizowane zakłady produkcyjne, w tym przedsiębiorstwa związane z wydobyciem surowców skalnych i kruszyw naturalnych, stają się głównym kołem zamachowych lokalnej gospodarki. Jednocześnie prężnie rozwija się sektor usług. Sprywatyzowano handel oraz inne branże usługowe. Struktura i rozmieszczenie usług rynkowych jest wystarczająca z punktu widzenia podstawowych potrzeb. Szansę rozwoju ma także sektor turystyczny, zwłaszcza w oparciu o lokalne walory kulturowe (zabytki) i krajobrazowe (zbiorniki wodne), który może generować nowe miejsca pracy. Niemniej stale rozwijający się sektor usługowy, zmodernizowane gospodarstwa rolne i zakłady przemysłowe, a także nowo powstałe zakłady usługowe i rzemieślnicze nie są w stanie zaspokoić realnego popytu na miejsca pracy. Znaczna grupa pracujących znajduje zatrudnienie poza granicami gminy, zwłaszcza w zakładach przemysłowych i usługowych zlokalizowanych na terenie pobliskich miast (głównie w Ząbkowicach Śląskich). Niekorzystnym, nasilającym się zjawiskiem jest emigracja zarobkowa za granicę, zwłaszcza przez najmłodszą grupę osób w wieku produkcyjnym. Dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym tworzy się instrumenty wsparcia finansowane przez Europejski Fundusz Społeczny, zaś na poprawę bytu rolników wpływa także system dopłat w ramach polityki rolnej Unii Europejskiej. Powyższe decyduje, że gmina nie jest zagrożona bezrobociem strukturalnym. Obecny wskaźnik bezrobocia kształtuje się niższym poziomie w stosunku do innych gmin powiatu ząbkowickiego i od kilku lat systematycznie spada. Standard życia jest zróżnicowany i nie można go jednoznacznie określić. Średni dochód na 1 mieszkańca kształtował się w 2015 roku na poziomie 3500 złotych brutto i był na niższym poziomie w porównaniu z wieloma innymi samorządami województwa. Dla inwestujących przedsiębiorców gmina oferuje rezerwy terenowe dla wprowadzenia nowych obiektów produkcyjnych i usługowych. Ponadto gmina posiada nadwyżki energii elektrycznej i wody, a także w miarę potrzeb możliwość doprowadzenia gazu, co stwarza dobre warunki dla wprowadzenia nowych inwestycji. Miejscowość Kamieniec Ząbkowicki predysponowana jest do dalszego rozwoju funkcji przemysłowych i usługowych. Rejony wokół większych miejscowości wiejskich, zlokalizowanych w północno – wschodniej i południowo – zachodniej części gminy, predysponowane są do rozwoju intensywnego rolnictwa, a także drobnej wytwórczości oraz potencjalnie przetwórstwa przemysłowego o profilach nie kolidujących z obecnością cennych walorów przyrodniczo –

krajobrazowych. We wschodniej części gminy, położonej w rejonie zbiorników wodnych „Kozielno" i „Topola" oraz w mniejszych miejscowościach wiejskich, wskazany jest rozwój funkcji turystyczno – rekreacyjnych. Dla wszystkich jednostek wiejskich wskazany jest rozwój rolnictwa ekologicznego.

Standard zamieszkania w gminie jest zróżnicowany. Występują znaczne dysproporcje w poszczególnych miejscowościach i dotyczy to przede wszystkim wieku substancji mieszkaniowej. Rozwijające się osadnictwo, którego wyrazem jest nowoczesna zabudowa jednorodzinna, wielorodzinna i zagrodowa, sąsiaduje z zabudową sprzed 1945 roku, która nierzadko charakteryzuje się brakiem wyposażenia w podstawowe elementy sanitarne. Znaczne dysproporcje występują także w poszczególnych częściach Kamieńca Ząbkowickiego, co dotyczy zwłaszcza obszaru centrum. Część zrewitalizowanych budynków sąsiaduje z substancją wymagającą pilnej modernizacji. Zespoły wielkoblokowej zabudowy wielorodzinnej z dość ubogim programem usług towarzyszących i urządzonych zespołów zieleni wymagają częściowej modernizacji i uzupełnienia obiektami usługowymi oraz rekreacyjnymi w trwałej zabudowie o wysokich walorach estetyczno – użytkowych. Wskazana jest także kontynuacja budowy nowoczesnych i estetycznych osi spacerowo – usługowych, wychodzących z centrum Kamieńca Ząbkowickiego w kierunku poszczególnych osiedli mieszkaniowych oraz uporządkowanie terenów zielonych na obszarach wiejskich. Obszary te, a także obiekty zabytkowe, wymagają opracowania programów rewitalizacyjnych, na podstawie których można przeprowadzić szereg niezbędnych inwestycji współfinansowanych przez fundusze pochodzące z Unii Europejskiej. Obecnie Gmina, na podstawie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, dysponuje znacznymi rezerwami terenowymi dla wprowadzenia nowej zabudowy mieszkaniowej, zarówno jednorodzinnej, zagrodowej jak i wielorodzinnej. W związku z powyższym oczekuje się dalszego rozwoju infrastruktury technicznej, a szczególnie modernizacji szlaków komunikacyjnych i jako priorytet – rozbudowy sieci kanalizacyjnej. Baza sportowa (po planowanym doposażeniu), kulturalna i usług zdrowia jest wystarczająca z punktu widzenia lokalnych, podstawowych potrzeb. Bazę oświatową należy poszerzyć o przedszkole. Należy także rozważyć potrzebę funkcjonowania żłobka.

Należy nadmienić, że gmina posiada szereg opracowanych dokumentów o randze planistycznej i strategicznej (między innymi: strategia rozwoju, program ochrony środowiska, plan gospodarki odpadami, plan urządzeniowo – rolny, projekt granicy rolno – leśnej, projekt założeń do planu zaopatrzenia gminy w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe, studium środowiska kulturowego, inwentaryzację przyrodniczą), ujmujących program rozwoju gminy w kontekście ochrony walorów przyrodniczych, kulturowych, infrastruktury społecznej i technicznej oraz aktywności społecznych i gospodarczych. W najbliższym czasie oczekuje się opracowania gminnego programu opieki nad zabytkami, gminnej ewidencji zabytków, lokalnego programu rewitalizacji i w miarę potrzeb – aktualizacji miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

CZĘŚĆ II.

KIERUNKI ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI

1. KIERUNKI ZMIAN W STRUKTURZE PRZESTRZENNEJ ORAZ W PRZEZNACZENIU TERENÓW, W TYM WYNIKAJĄCE Z AUDYTU KRAJOBRAZOWEGO.

1. 1. Struktura funkcjonalno – przestrzenna.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki jest samorządową jednostką wiejską z wiodącą rolą sektora produkcyjnego i rolnego. Uzupełniającą rolę pełni sektor usługowy. Szansę na przyszły rozwój ma przede wszystkim sektor produkcyjny, a także: rolniczy (przede wszystkim w oparciu o hodowlę i uprawy) i usługowy (w tym związany z turystyką i rekreacją). W wyniku analiz przeprowadzonych na podstawie zebranych materiałów inwentaryzacyjnych oraz na podstawie występujących powiązań komunikacyjnych i funkcjonalnych, można przyjąć następujący system obsługi ludności gminy:

Ośrodek gminny głównego poziomu obsługi o zasięgu lokalnym, obsługujący w zakresie usług ponadpodstawowych teren całej gminy – miejscowość Kamieniec Ząbkowicki. Pełni ona funkcję administracyjną, stanowi ośrodek koncentracji mieszkalnictwa i usług dla ludności oraz obsługi rolnictwa. Dodatkowo posiada dość rozwinięte funkcje przemysłowe i potencjał do dalszego ich rozwoju. Tym samym Kamieniec Ząbkowicki pełni funkcję lokalnego centrum rozwoju, które jest istotnym czynnikiem wzrostu i kumuluje usługi oraz inne działalności gospodarcze w skali umożliwiającej społeczny i ekonomiczny rozwój sąsiadujących z nim miejscowości. Funkcjami rozwojowymi Kamieńca Ząbkowickiego są przede wszystkim funkcje produkcyjne, mieszkalnictwa oraz usługi rynkowe i nierynkowe.

Ośrodki pośredniego poziomu obsługi z poszerzonym programem usługowym, współpracujące z ośrodkiem gminnym – wsie: Starczów, Doboszowice, Ożary, Byczeń, Topola i Chałupki. Są to ośrodki stanowiące etap pośredni w kompleksowym systemie obsługi ludności, szczególnie w zakresie usług oświaty (Doboszowice), kultury oraz handlu i pozostałych usług o odpowiednio dużej liczbie ludności w rejonie obsługi. Funkcjami rozwojowymi tych miejscowości są funkcje: rolnictwa, mieszkalnictwa, działalności produkcyjnych (w tym górnictwa), a także usług rynkowych.

Pozostałe ośrodki (wsie elementarne), o funkcjach typowo rolniczych, obsługujące ludność w podstawowym zakresie usług (niektóre nawet ich pozbawione). Zaliczono do nich sołectwa: Mrokocin, Pomianów Górny, Sławęcin, Sosnowa, Suszka i Śrem. Funkcjami rozwojowymi tych miejscowości są funkcje: rolnictwa i mieszkalnictwa, górnictwa (Pomianów Górny), a także usług rynkowych w postaci turystyki i rekreacji.

Planując rozwój gminy Kamieniec Ząbkowicki należy mieć przede wszystkim na celu pogodzenie podstawowych funkcji terenu z funkcjami drugiego rzędu (uzupełniającymi). Dlatego też szczególną rolę pełnić będzie prawidłowa realizacja zasady zrównoważonego rozwoju, dzięki której możliwe będzie pogodzenie funkcji nadrzędnych z funkcjami rozwojowymi – głównie rolniczą, osiedleńczą, usługową i produkcyjną. Ograniczenia dotyczące zasad ekspansji zainwestowania nie powinny mieć charakteru blokującego rozwój terenu. Z uwagi na złożoną problematykę tych zagadnień oraz jednoczesny strategiczny charakter studium, wiele rozwiązań dotyczących nowego zainwestowania będzie możliwe dopiero na etapie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, a nawet szczegółowych koncepcji zagospodarowania przestrzennego.

W związku z brakiem znaczących zmian w strukturze funkcjonalno-przestrzennej terenu, a jedynie rozwijaniem i korektą istniejących już rozwiązań można stwierdzić, że planowany rozwój gminy Kamieniec Ząbkowicki przebiegać będzie harmonijnie i nie powinien powodować poważnych konfliktów przestrzennych.

TABELA 185: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – struktura funkcjonalna według miejscowości.

Miejscowość	Funkcje podstawowe[150]	Funkcje uzupełniające (perspektywiczne)
Byczeń	rolnictwo i górnictwo	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Chałupki	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Doboszowice	rolnictwo i usługi, górnictwo	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Kamieniec Ząbkowicki	usługi, działalności produkcyjne i rolnictwo	działalności produkcyjne
Mrokocin	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Ożary	rolnictwo i leśnictwo, usługi	drobna, nieuciążliwa wytwórczość, turystyka i rekreacja
Pomianów Górny	rolnictwo i górnictwo	bez zmian
Sławęcin	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Sosnowa	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Starczów	rolnictwo i usługi	drobna, nieuciążliwa wytwórczość
Suszka	rolnictwo	bez zmian
Śrem	rolnictwo	turystyka i rekreacja
Topola	rolnictwo i usługi, górnictwo	turystyka i rekreacja

Źródło: Opracowanie własne, 2016.

1.2. Kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów wynikające z audytu krajobrazowego.

Ze względu na brak obowiązującego audytu krajobrazowego nie dokonuje się oceny wpływu audytu krajobrazowego na kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów gminy Kamieniec Ząbkowicki.

1.3. Wpływ bilansu terenów przeznaczonych pod zabudowę na kierunki zmian w strukturze przestrzennej gminy oraz w przeznaczeniu terenów i na możliwości finansowe gminy.

Bilans terenów przeznaczonych pod zabudowę został przedstawiony szczegółowo w rozdziale 10 części I niniejszego studium.

Na podstawie bilansu terenów należy stwierdzić, że nawet przyjmując 30% współczynnik zwiększający potrzeby inwestycyjne gminy, obecna chłonność terenów przewyższa znacznie i tak powiększone potrzeby. Tym samym w niniejszym studium nie wyznacza się nowych terenów pod zabudowę. Pozostawiono zatem strukturę przestrzenną gminy oraz przeznaczenie terenów zgodnie z ustaleniami dotychczas obowiązującego studium.

Do obliczenia chłonności obszarów o w pełni wykształconej zwartej strukturze funkcjonalno – przestrzennej w granicach jednostki osadniczej, w rozumieniu art. 2 pkt 1 ustawy z dnia 29 sierpnia 2003 roku o urzędowych nazwach miejscowości i obiektów fizjograficznych, wliczono również te działki, które w obecnie obowiązujących miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego nie są wskazane do zabudowy. W związku z tym, oraz również z uwagi na brak przeciwskazań do włączenia takich działek do strefy zabudowy, poszerzono tereny oznaczone na rysunku studium symbolami 4.2MN i 4.13MN o łącznej powierzchni około 1 ha. Działki te posiadają

[150] Z pominięciem funkcji mieszkaniowej obecnej w każdej miejscowości.

bezpośredni dostęp do drogi i sieci wodociągowej. Zlokalizowane są poza granicą Aglomeracji „Kamieniec Ząbkowicki", więc zgodnie z przepisami odrębnymi obowiązującymi na dzień sporządzenia projektu niniejszego studium mogą zostać wyposażone w indywidualne oczyszczalnie ścieków lub zbiorniki bezodpływowe. W związku z powyższym przeznaczenie przedmiotowych działek pod zabudowę nie będzie ze sobą niosło dodatkowych kosztów obciążających budżet gminy z tytułu zadań własnych gminy.

1.4. Funkcja osadnicza.

Rozwój funkcji osadniczej, ze względu na uwarunkowania fizjograficzne, środowiskowe, kulturowe, infrastrukturalne i komunikacyjne powinien przede wszystkim skupiać się na uzupełnianiu istniejących układów zabudowy, a w dalszej kolejności ich rozbudowie w oparciu o istniejące i projektowane ciągi komunikacyjne.

W zakresie osadnictwa i budownictwa mieszkaniowego dla gminy Kamieniec Ząbkowicki ustala się następujące kierunki rozwoju:
- uzupełnienia istniejącej zabudowy;
- dopuszczenie przekształceń funkcji pierwotnych (zabudowy zagrodowej) do funkcji usług lokalnych lub zabudowy mieszkaniowej;
- kształtowanie nowej zabudowy w ramach strefy dopuszczalnego zainwestowania – tworzenie zabudowy zwartej (wypełnianie luk, enklaw, realizacja zabudowy w bezpośrednim sąsiedztwie terenów zainwestowanych wzdłuż istniejących dróg);
- uzupełnienie niezbędnego zakresu usług podstawowych.

Dla nowo lokalizowanej zabudowy mieszkaniowej oraz mieszkaniowo-usługowej ustala się:
1) realizację nowej zabudowy o formie architektonicznej uzasadnionej historycznie, nawiązującej do istniejącej zabudowy miejscowości, z uwzględnieniem cech charakterystycznych dla lokalnej zabudowy;
2) realizację obiektów z pokryciem dachu ceramicznym lub z materiałów o fakturze i barwie odpowiadającej pokryciu ceramicznemu oraz z materiałów naturalnych, kształtowaniem połaci dachowych regularnym, symetrycznym;
3) realizację zabudowy o zbliżonej kubaturze, wysokości, geometrii dachu oraz układzie względem głównych ciągów komunikacyjnych w obrębie jednostek planistycznych;
4) ograniczanie możliwości realizacji indywidualnych wjazdów z terenów położonych przy drogach wojewódzkich – włączeń należy dokonywać poprzez drogi dojazdowe.

Uściślenia parametrów nowej zabudowy należy dokonać na etapie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań. Kształtowanie zabudowy powinno odbywać się przy zachowaniu harmonii i właściwych proporcji pomiędzy terenami zainwestowanymi a otaczającym krajobrazem. W celu wzbogacenia układów zabudowy dopuszcza się lokalizowanie dominant przestrzennych, decydujących o charakterze wnętrz urbanistycznych i całych obszarów.

W ramach rozwoju funkcji osadniczej związanej z rozbudową układów zabudowy należy zabezpieczyć w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego niezbędne tereny służące obsłudze komunikacyjnej, tereny infrastruktury technicznej, obszary zieleni, w tym pełniące rolę przestrzeni publicznej, a także niezbędne do zaspokojenia potrzeb mieszkańców usługi.

W ramach niniejszego studium terenami predysponowanymi do pełnienia funkcji osadniczej są przede wszystkim tereny oznaczone na rysunku studium symbolami:

a) MN – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej,
b) MW – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej;
c) MU – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej,
d) RMU – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej i zagrodowej,
e) RMU/R – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej i zagrodowej z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny rolne – do czasu funkcjonowania zabudowy,
f) R,M – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych oraz zabudowy zagrodowej,
g) U,M – tereny o dominującej funkcji zabudowy usługowej oraz mieszkaniowej.
h) R/MN – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – po lokalizacji zabudowy,
i) R/MU – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej – po lokalizacji zabudowy,
j) R/ML – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy letniskowej i rekreacyjnej – po lokalizacji zabudowy,

1.5. Funkcja usługowa.

Funkcja usługowa na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki powinna się rozwijać w celu poprawy jakości życia mieszkańców. W każdej miejscowości powinien być zapewniony dostęp do usług handlu. Oprócz wydzielonych terenów pod usługi dopuszcza się lokalizowanie usług wśród zabudowy mieszkaniowej.

Podstawowym ośrodkiem usługowym jest Kamieniec Ząbkowicki, skupiający funkcje usług publicznych, w tym administracji, a także stanowiące centrum usługowe. W pozostałych miejscowościach funkcje usługowe realizowane powinny być w zakresie niezbędnym zarówno dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców, jak i rozwoju terenów zainwestowanych. Należy dążyć do wyodrębnienia lokalnych ośrodków usługowych w poszczególnych miejscowościach gminy.

Innym aspektem funkcji usługowej są tereny sportu i rekreacji, predysponowane do pełnienia funkcji przestrzeni publicznych.

Charakter zabudowy usługowej powinien nawiązywać do charakteru sąsiadującej zabudowy mieszkaniowej, za wyjątkiem sytuacji, gdy zespół zabudowy usługowej tworzy wyodrębniony układ, możliwy do rozbudowy, wyróżniający się spośród pozostałej zabudowy układu ruralistycznego, jak choćby historyczne zespoły usług w oparciu o schemat kościół – szkoła – obiekt pałacowy / podworski / handlowy. W celu wzbogacenia układów zabudowy dopuszcza się lokalizowanie dominant przestrzennych, decydujących o charakterze wnętrz urbanistycznych i całych obszarów.

Dopuszcza się zmiany przeznaczenia terenów usług publicznych na inne cele publiczne, zgodnie z mogącymi się zmieniać zapotrzebowaniem. Rezygnacja z użytkowania terenu lub obiektu z funkcji publicznej na tereny prywatne np. mieszkaniowe lub inne usługi dopuszczalna jest wyłącznie pod warunkiem zapewnienia potrzeb na innych terenach lub obiektach.

Ustala się lokalizowanie usług oświaty, kultury, sportu, zdrowia i opieki społecznej i innych usług publicznych na terenach mieszkaniowych, mieszkaniowo – usługowych, usługowych oraz innych zgodnie z ustaleniami studium. W planach miejscowych dopuszcza się wydzielanie terenów wyłącznie pod cele usług publicznych.

Innym aspektem funkcji usługowej, godnym podkreślenia, jest funkcja turystyczna. Ekologiczny rozwój turystyki powinien być głównie nastawiony na budowę małych ośrodków dla turystów poszukujących spokoju i odosobnienie oraz kontaktu z naturą. Ten kierunek, zgodny z ideą ekorozwoju, zakłada unikanie degradacji walorów przyrodniczych. Teren gminy predysponowany jest do rozwoju aktywizacji ekoturystycznej w postaci agroturystyki i turystyki wiejskiej.

Biorąc pod uwagę zasoby przyrodniczo – krajobrazowe regionu oczekuje się rozwoju następujących form ekoturystyki: krajoznawcza, kulturowa, religijna, rekreacyjna weekendowa oraz turystyka specjalistyczna. Aby osiągnąć wyżej wymienione cele należy przede wszystkim:

- zainwestować w budowę nowych funkcjonalnych obiektów sportowo – rekreacyjnych;
- przygotować nową bazę noclegową i gastronomiczną, zwłaszcza w większych wsiach;
- przygotować zabytki kultury i przyrody na przyjęcie turystów poprzez: urządzenie parkingów, ogrodzenia oraz inne działania zależne od specyfiki miejsca;
- uzgodnić z właścicielami zbiorników wodnych zasady bezkolizyjnego użytkowania turystycznego;
- zorganizować tereny do liniowej i obszarowej penetracji turystycznej na przyjęcie wypoczywających: pola biwakowe, wiaty, punkty widokowe, stanowiska do łowienia ryb, ambony;
- oznakować dodatkową sieć szlaków dla turystyki pieszej, rowerowej, konnej oraz ścieżek przyrodniczo – dydaktycznych i powiązać ją z istniejącą siecią znakowanych tras w sąsiednich gminach.

Walory przyrodnicze regionu powinny wpłynąć na rozbudowę infrastruktury turystycznej, szczególnie bazy noclegowo – gastronomicznej. Równie istotne jest stałe zwiększanie standardu istniejących obiektów. Ponadto wskazane jest wprowadzanie funkcji turystycznych do obiektów zabytkowych, przede wszystkim poprzez adaptację zespołów pałacowo – parkowych i zabudowań folwarcznych na hotele, zajazdy lub pensjonaty z towarzyszącymi im ośrodkami sportów np.: jeździeckimi. Aby wykorzystać istniejący potencjał tych obiektów należy doskonalić ich standard, dostosować infrastrukturę do wymogów architektonicznych, ekologicznych oraz ogólnych uwarunkowań ładu przestrzennego.

W ramach niniejszego studium terenami predysponowanymi do pełnienia funkcji usługowej są przede wszystkim tereny oznaczone na rysunku studium symbolami:

a) MU – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej,
b) RMU – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej i zagrodowej,
c) U – tereny o dominującej funkcji zabudowy usługowej,
d) U,M – tereny o dominującej funkcji zabudowy usługowej oraz mieszkaniowej,
e) US – tereny o dominującej funkcji terenów sportu,
f) UT – tereny o dominującej funkcji usług turystyki,
g) UT,US – tereny o dominującej funkcji usług turystyki oraz sportu i rekreacji,
h) UT,ZP – tereny o dominującej funkcji terenów sportu i rekreacji oraz zieleni urządzonej,
i) P,U – tereny o dominującej funkcji zabudowy produkcyjnej i usługowej – w zakresie przeznaczenia pod funkcje usługowe,
j) R/MU – tereny tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej – po lokalizacji funkcji usługowej,
k) R/UT,US – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny usług turystyki oraz sportu i rekreacji – po lokalizacji zabudowy,
l) ZP,U – tereny o dominującej funkcji zieleni urządzonej oraz usług – w zakresie funkcji usługowej.

1.6. Funkcja produkcyjna.

Tereny produkcyjne powinny funkcjonować w oparciu o tereny produkcyjno-usługowe P,U, a także o tereny o dominującej funkcji terenów obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych RU w zakresie dopuszczalnego przeznaczenia pod produkcję rolną i przetwórstwo spożywcze.

Ponadto dopuszcza się funkcjonowanie zakładów rzemieślniczych wśród istniejącej zabudowy zagrodowej mieszkaniowej i mieszkaniowo – usługowej pod warunkiem uzyskania przez inwestorów pozytywnych opinii właściwych instytucji. Dopuszczenie lokalizowania zakładów rzemieślniczych wśród istniejącej zabudowy pełniącej funkcje mieszkaniowe nie może jednak prowadzić do pogarszania warunków zamieszkiwania mieszkańców.

Funkcja produkcyjna na terenie gminy rozwijana jest także w ramach funkcji górniczej na terenach eksploatacji surowców PG, a także na terenach PG,WS,WH oraz perspektywicznie na terenach R/PG,WS. Funkcjonowanie terenu powinno się wiązać ze szczególnym zachowaniem norm środowiska na terenach przyległych, w szczególności przeznaczonych pod funkcje osadnicze, zgodnie z przepisami odrębnymi. Po zakończeniu eksploatacji wymagane jest przeprowadzenie rekultywacji terenu z możliwym wykorzystaniem rekreacyjnym lub wodnym.

Specyficznym rodzajem terenów produkcyjnych są tereny rozmieszczenia urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii w zakresie fotowoltaiki, klasyfikowane jako tereny przemysłowe w myśl Rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2010 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. W obrębie Byczeń wyznacza się teren rozmieszczenia urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii w zakresie fotowoltaiki, którego prognozowane oddziaływanie nie powinno przekroczyć granic terenu na jakim będzie lokalizowane.

W ramach niniejszego studium terenami predysponowanymi do pełnienia funkcji produkcyjnej są przede wszystkim tereny oznaczone na rysunku studium symbolami:

a) P,U – tereny o dominującej funkcji zabudowy produkcyjnej i usługowej – w zakresie przeznaczenia pod funkcje produkcyjne,
b) RU – tereny o dominującej funkcji terenów obsługi produkcji rolniczej – w zakresie dopuszczalnego przeznaczenia pod produkcję rolną i przetwórstwo spożywcze,
c) PG – tereny o dominującej funkcji terenów eksploatacji surowców;
d) PG,WS,WH – tereny o dominującej funkcji eksploatacji surowców, wód powierzchniowych oraz obiektów hydrotechnicznych – w zakresie eksploatacji surowców;
e) PEF – tereny rozmieszczenia urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii - farma fotowoltaiczna;
f) R/PG,WS – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny eksploatacji surowców oraz wód powierzchniowych – w zakresie eksploatacji surowców.

1.7. Funkcja rolnicza.

Na wartościowych areałach rolnych (II – IV klasa bonitacyjna) produkcja rolnicza powinna być ukierunkowana na produkcję polową. Produkcja polowa na gruntach V i VI klasy jest nieopłacalna. Preferowana forma ich zagospodarowania to przeznaczenie na użytki zielone. Jako alternatywę dla gospodarstw indywidualnych proponuje się rozwój agroturystyki.

Dopuszcza się zalesianie gruntów klas bonitacyjnych IV-VI.

Dopuszcza się ustalanie w planach miejscowych zakazu zabudowy na gruntach rolnych.

Dopuszcza się funkcjonowanie i rozbudowę istniejących obiektów i urządzeń zlokalizowanych na terenach rolnych na podstawie przepisów odrębnych. Ponadto dopuszcza się odbudowę historycznej zabudowy zagrodowej na gruntach rolnych.

Dopuszcza się ustalanie w planach miejscowych terenów eksploatacji kopalin w granicach udokumentowanych złóż kopalin.

Dopuszcza się możliwość lokalizacji rozproszonej zabudowy zagrodowej gospodarstw rolnych, na gruntach klas bonitacyjnych IV-VI, pełniącej funkcję produkcji rolnej, agroturystyki, rekreacyjnej lub turystycznej na zwartych kompleksach o minimalnej powierzchni 5ha, zgodnie z przepisami odrębnymi, pod następującymi warunkami:
1) inwestor na własny koszt doprowadza do siedliska drogę, wyposaża w niezbędną infrastrukturę techniczną;
2) inwestor wyposaża siedlisko w indywidualne urządzenia odprowadzania i unieszkodliwiania ścieków, przyłącze energetyczne oraz zapewnia możliwość usuwania odpadów;
3) dopuszcza się realizację wyłącznie jednej zabudowy zagrodowej na działce;
4) na inwestorze spoczywa obowiązek zapewnienia warunków prowadzenia działalności rolniczej w sposób nie powodujący zagrożenia dla środowiska przyrodniczego (ze względu na ochronę gruntów, wód powierzchniowych i podziemnych, powietrza, zieleni);
5) zabrania się udostępniania ww. terenów na inne cele niż określone w niniejszych warunkach.

Lokalizowana zabudowa zagrodowa powinna spełniać warunki określone w poszczególnych obrębach geodezyjnych dla zabudowy lokalizowanej na terenach oznaczonych na rysunku studium symbolem R,M lub w przypadku braku takich terenów – RMU.

Dopuszcza się lokalizowanie na terenach rolnych (w tym także jako wyodrębnione tereny w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego), poza obszarami zagrożonymi powodzią, obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy nie przekraczającej poziomu, dla którego zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy wyznaczać w studium obszary rozmieszczenia takich urządzeń i stref ochronnych związanych z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu. Dopuszczenie to nie dotyczy lokalizacji elektrowni wiatrowych, wobec których niniejsze studium wprowadza zakaz lokalizacji na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki.

W ramach niniejszego studium terenami szczególnie predysponowanymi do pełnienia funkcji rolniczej są przede wszystkim tereny oznaczone na rysunku studium symbolami:
a) R – tereny o dominującej funkcji terenów rolniczych,
b) R,M – tereny o dominującej funkcji terenów rolniczych oraz zabudowy zagrodowej,
c) RMU – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej i zagrodowej – zakresie zabudowy zagrodowej;
d) RU – tereny o dominującej funkcji terenów obsługi produkcji rolniczej – w zakresie dopuszczalnego przeznaczenia pod produkcję rolną i przetwórstwo spożywcze,
e) R/MN – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej – do czasu lokalizacji zabudowy,
f) R/MU – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej – do czasu lokalizacji zabudowy,

g) R/ML – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy letniskowej i rekreacyjnej – do czasu lokalizacji zabudowy,
h) R/UT,US – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny usług turystyki oraz sportu i rekreacji – do czasu lokalizacji zabudowy,
i) R/PG,WS – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny eksploatacji surowców oraz wód powierzchniowych – do czasu lokalizacji zainwestowania,
j) ZL,R – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych planowanych do zalesienia – do czasu realizacji zalesień.

1.8. Funkcja leśna.

Ze względu na średnią lesistość gminy funkcja gospodarki leśnej należy do uzupełniających funkcji gminy Kamieniec Ząbkowicki. Powinna stanowić bazę do rozwoju funkcji turystycznej i rekreacyjnej.

Nadrzędnym celem ochrony ekosystemów leśnych jest utrzymanie i odtwarzanie ich charakteru, zbliżonego do pierwotnego oraz naturalnego, a także prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej związanej z pozyskiwaniem drewna.
Gospodarka leśna na omawianym terenie prowadzona jest w oparciu o plany urządzenia lasu, sporządzane przez ich administratorów.

Racjonalna gospodarka leśna zapewnia: ochronę gleb i terenów szczególnie narażonych na zniszczenie lub uszkodzenie oraz ochronę wód powierzchniowych i głębinowych. Właściwa gospodarka leśna pozwala miejscowym lasom na spełnianie różnych funkcji, które można podzielić na dwie podstawowe grupy: funkcja produkcyjna i pozaprodukcyjna. Funkcje produkcyjne (gospodarcze) lasu polegają na zdolności do produkcji biomasy i ciągłego powtarzania tego procesu, co umożliwia trwałe użytkowanie drewna i surowców niedrzewnych pozyskiwanych z lasu, w tym użytków gospodarki łowieckiej. Do funkcji pozaprodukcyjnych zaliczyć należy: funkcje ekologiczne i społeczne. Funkcje ekologiczne wyrażają się między innymi korzystnym wpływem lasów na kształtowanie: klimatu, atmosfery, regulacji obiegu wody w przyrodzie, ochronę gleb przed erozją i krajobrazu przed stepowieniem, zachowanie potencjału biologicznego (różnorodność gatunków i ekosystemów) i różnorodności krajobrazu. Funkcje społeczne lasu kształtują głównie korzystne warunki: zdrowotne, rekreacyjne, turystyczne i edukacyjne dla społeczeństwa. Produkcja drewna jest tutaj ograniczona ze względu na pełnione funkcje pozaprodukcyjne. Dlatego też zagospodarowanie tych lasów winno mieć na celu trwałość utrzymania drzewostanu z zachowaniem w nich walorów estetyczno – krajobrazowych.

Dopuszcza się funkcjonowanie i rozbudowę istniejących obiektów i urządzeń zlokalizowanych na terenach leśnych na podstawie przepisów odrębnych.

Dopuszcza się ustalanie w planach miejscowych terenów eksploatacji kopalin w granicach udokumentowanych złóż kopalin.

Zgodnie z zapisami rozdziału 2. „Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone z zabudowy” części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki” studium, dopuszcza się zalesianie gruntów rolnych klas bonitacyjnych IV-VI.

Przeznaczając grunty rolne pod zalesienie nie można zapomnieć o zachowaniu unikalnych walorów krajobrazu, który tworzą między innymi użytki zielone.

W ramach niniejszego studium terenami szczególnie predysponowanymi do pełnienia funkcji gospodarki leśnej są przede wszystkim tereny oznaczone na rysunku studium symbolami:

a) ZL – tereny o dominującej funkcji lasów,

b) R,ZL – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych planowanych do zalesienia – po realizacji zalesień,

a także tereny użytków rolnych, na których zrealizowane będzie zalesienie.

2. KIERUNKI I WSKAŹNIKI DOTYCZĄCE ZAGOSPODAROWANIA ORAZ UŻYTKOWANIA TERENÓW, W TYM TERENY PRZEZNACZONE POD ZABUDOWĘ ORAZ TERENY WYŁĄCZONE SPOD ZABUDOWY.

2.1. Metodologia ustaleń studium w zakresie kierunków i wskaźników dotyczących zagospodarowania oraz użytkowania terenów.

Kierując się zasadą optymalizowania zasad zagospodarowania przestrzennego w odniesieniu do istniejących uwarunkowań, określono zasady zagospodarowania terenu w podziale na jednostki planistyczne, określane zazwyczaj w zakresie poszczególnych obrębów geodezyjnych, za wyjątkiem Kamieńca Ząbkowickiego, dla którego jednostki planistyczne określono dla obszaru obejmującego łącznie obręby geodezyjne Kamieniec Ząbkowicki I i Kamieniec Ząbkowicki II.

Dla poszczególnych funkcji terenu w ramach jednostek planistycznych określono zasady i wskaźniki zagospodarowania w postaci ustaleń ujętych w podrozdziale 2.2 i 2.3. Dodatkowo w rozdziale 16. określono wytyczne do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, odnoszące się zarówno do zasad i wskaźników zagospodarowania poszczególnych jednostek planistycznych, jak i do pozostałych ustaleń studium.

TABELA 186: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – zestawienie ilości jednostek planistycznych w podziale na obręby geodezyjne.

PRZEZNACZENIE TERENU	LICZBA JEDNOSTEK PLANISTYCZNYCH W RAMACH JEDNOLITEGO PRZEZNACZENIA TERENU													
	1 – Byczeń	2 – Chałupki	3 – Doboszowice	4 – Kamieniec Ząbkowicki[151]	5 – Mrokocin	6 – Ożary	7 – Pilce	8 – Pomianów Górny	9 – Sławęcin	10 – Sosnowa	11 – Starczów	12 – Suszka	13 – Śrem	14 – Topola
1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**9**	**10**	**11**	**12**	**13**	**14**	**15**
MN	1			11		1								
MW				2										
MU	1			17					1	2		1		
RMU	4	8	11	7	5	9		3	4	8	7	3	4	4
RMU/R				1										
R,M			1	4				3		1			2	
U	1	1		3	1	1		1						1

[151] Zestawienie jednostek planistycznych dla Kamieńca Ząbkowickiego podano łącznie dla obrębów Kamieniec Ząbkowicki I oraz Kamieniec Ząbkowicki II

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
U,M														1
US			1	2		1		1		1	1	1	1	1
UT		1												2
UT,ZP		2			2			1						
P,U	1	1		9	2	2		1						
PG	1		5		1			3						1
PG,WS,WH				2		1	1							
PEF	1													
R	7	5	6	27	5	12		7	2	8	6	6	6	3
RU	1	2	1	2							3			
R/MN				5										
R/MU												1		
R/ML													1	3
R/UT,US													1	1
R/PG,WS													1	1
R,ZL		2	1	3	4	14		3	1				1	
ZL	4	9	23	20	11	17		3	8	2	8	4	4	2
ZP		1		8	1									1
ZP,U				2										
ZD	1			6							1			
ZC	1		1	2	1	1					1			1
WS	3		2	6		1				1			1	
WS,WH		1			3	3		1				1		1
WS,ZN,R														1
E													1	
E,WH								1						
K				1										
W				1										
KDG	2	2		1	1			1						1
KDZ				3						1	1			
KDL		1	2	4	1	4		2	1	7		3	3	4
KDD			1					1						
KK	2	1	1	3	1			1		1	1	1	1	

2.2. Podstawowe zasady zagospodarowania poszczególnych jednostek planistycznych.

Dla wyznaczonych zgodnie z rysunkiem studium jednostek planistycznych określono przeznaczenie i zasady zagospodarowania terenu. Podstawowe zasady przedstawione poniżej oraz ustalenia dla terenów w poszczególnych jednostkach planistycznych, należy rozumieć łącznie z zasadami szczegółowymi określonymi w podrozdziale 2.3.

Ilekroć w ustaleniach mowa jest o funkcjach podstawowych terenów oznacza to, że w ramach danej jednostki planistycznej wyznaczonej w studium, przy miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego należy przeznaczyć ponad połowę powierzchni pod funkcje określone jako funkcje podstawowe. Dopuszczalne jest wyznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, w ramach danej jednostki planistycznej ustalonej w studium, wyodrębnionych terenów zarówno z katalogu przeznaczeń podstawowych jak i uzupełniających – w tym ich łączenie lub wybór dostosowany do uwarunkowań. Z tego też względu dopuszczalne z punktu widzenia zgodności ze studium jest wyznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania terenów przeznaczonych wyłącznie pod funkcje określone jako uzupełniające pod warunkiem, że łączna ich powierzchnia

nie przekroczy połowy powierzchni jednostki planistycznej ustalonej w studium (patrz rozdział 16. części II niniejszego studium).
Podane dla każdej kategorii jednostek planistycznych przeznaczenia podstawowe i uzupełniające należy traktować jak katalog dopuszczalnych i wskazanych kierunków zagospodarowania, a nie zaś jak zestaw przeznaczeń obowiązkowy do łącznego ustalania każdorazowo dla wyznaczanych terenów.

TERENY ZABUDOWY MIESZKANIOWO-USŁUGOWEJ:

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **MN – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej**:
- w Byczeniu: **1.1 MN**;
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.11 MN** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.8 MN, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.9-4.11 MN)

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej;
2) funkcja uzupełniająca: tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej, w tym usługi agroturystyki, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego jednostkowych nieruchomości na cele usługowe związane z zabudową mieszkaniową, szczególnie pod usługi handlu, gastronomii lub usługi publiczne (zdrowia, oświaty, kultury);
4) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 12m.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **MW – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej:**
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.2 MW** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II)

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej;
2) funkcja uzupełniająca: tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego jednostkowych nieruchomości na cele usługowe związane z zabudową mieszkaniową, szczególnie pod usługi handlu, gastronomii lub usługi publiczne (zdrowia, oświaty, kultury);
4) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 4 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 15 m.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **MU – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej**:
- w Byczeniu: **1.1 MU,**
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.17 MU** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.13 MU, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.14-4.17 MU)**,**
- w Sławęcinie: **9.1 MU,**
- w Sosnowej: **10.1-10.2 MU,**

- w Suszce: **12.1 MU**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej i wielorodzinnej, tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej, tereny zabudowy usługowej;
2) funkcja uzupełniająca: tereny sportu i rekreacji, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się istniejące tereny zabudowy produkcyjno-wytwórczej oraz składów i magazynów i ich rozbudowę, pod warunkiem nie wykraczania uciążliwością poza granice terenu, na którym jest zlokalizowana;
4) maksymalna wysokość nowej zabudowy dla terenów 1.1 MU, 9.1MU, 10.1-10.2 MU, 12.1 MU: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 12m.
5) maksymalna wysokość nowej zabudowy dla terenów 4.1-4.17 MU: 18 m.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **RMU – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej oraz zagrodowej:**

- w Byczeniu: **1.1-1.4 RMU**,
- w Chałupkach: **2.1-2.8 RMU**,
- w Doboszowicach: **3.1-3.11 RMU**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.7 RMU** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.4 RMU, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.5-4.7 RMU),
- w Mrokocinie: **5.1-5.5 RMU**,
- w Ożarach: **6.1-6.9 RMU**,
- w Pomianowie Górnym: **8.1-8.3 RMU**,
- w Sławęcinie: **9.1-9.4 RMU**,
- w Sosnowej: **10.1-10.8 RMU**,
- w Starczowie: **11.1-11.7 RMU**,
- w Suszce: **12.1-12.3 RMU**,
- w Śremie: **13.1-13.4 RMU**,
- w Topoli: **14.1-14.4 RMU**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna, zabudowa mieszkaniowo-usługowa, zabudowa usługowa, w tym obiekty sakralne i usługi turystyki;
2) funkcja uzupełniająca: tereny istniejącej zabudowy miejszkaniowej wielorodzinnej, tereny sportu, tereny obsługi produkcji w gospodarstwa rolnych, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się istniejące tereny zabudowy produkcyjno-wytwórczej oraz składów i magazynów i ich rozbudowę, pod warunkiem nie wykraczania uciążliwością poza granice terenu, na którym jest zlokalizowana;
4) dopuszcza się zmianę sposobu użytkowana istniejących obiektów gospodarczych na cele mieszkaniowe i usługowe;
5) tereny obsługi produkcji w gospodarstwa rolnych w obszarach zwartej zabudowy ogranicza się wyłącznie do inwestycji nie zaliczanych do przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko;
6) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 12m;

7) dla terenów 3.9-10 RMU i 8.3RMU uwzględnienie uciążliwości, zagrożeń i wpływu wynikającego z eksploatacji zlokalizowanych w sąsiedztwie złóż.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **RMU/R – tereny o dominującej funkcji zabudowy mieszkaniowo-usługowej oraz zagrodowej, z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny rolne:**

- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1 RMU/R** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I)

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny istniejącej zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych, zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, zabudowy mieszkaniowo-usługowej, zabudowy usługowej;
2) funkcja uzupełniająca: zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) tereny zlokalizowane w sąsiedztwie lokalizacji zbiornika retencyjnego „Kamieniec" i docelowo planowane do wyłączenia z zainwestowania;
4) dopuszczenie bieżących remontów i funkcjonowania obiektów do czasu decyzji o likwidacji zabudowy.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R,M – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych oraz zabudowy zagrodowej:**

- w Doboszowicach: **3.1 R,M**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.4 R,M** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1 R,M, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.2-4.4 R,M),
- w Pomianowie Górnym: **8.1-8.3R,M**,
- w Sosnowej: **10.1 R,M**,
- w Śremie: **13.1-13.2 R,M**

ustala się:

1 funkcja podstawowa: tereny rolne, tereny zabudowy zagrodowej w gospodarstwach rolnych;
2) funkcja uzupełniająca: tereny usług agroturystyki, tereny sportu, tereny obsługi produkcji w gospodarstwa rolnych, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) tereny obsługi produkcji w gospodarstwa rolnych w obszarach zwartej zabudowy ogranicza się wyłącznie do inwestycji nie zaliczanych do przedsięwzięć mogących zawsze znacząco oddziaływać na środowisko;
4) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 2 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 9m;
5) dopuszcza się realizację wyłącznie jednej zabudowy zagrodowej na działce;
6) dla terenu 8.3R,M uwzględnienie uciążliwości, zagrożeń i wpływu wynikającego z eksploatacji zlokalizowanego w sąsiedztwie złoża.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **U – tereny o dominującej funkcji zabudowy usługowej:**

- w Byczeniu: **1.1 U**,
- w Chałupkach: **2.1U**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.3 U** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki),
- w Mrokocinie: **5.1U**,
- w Ożarach: **6.1U**,
- w Pomianowie Górnym: **8.1U**,
- w Topoli: **14.1U**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny zabudowy usługowej, w tym usługi turystyki;
2) funkcja uzupełniająca: zabudowa mieszkaniowo-usługowa, tereny sportu i rekreacji, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się zmianę sposobu użytkowana istniejących obiektów gospodarczych na cele mieszkaniowe i usługowe;
4) dopuszcza się lokale mieszkalne dla właścicieli lub zarządców wbudowane w zabudowę usługową;
5) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 12m;
6) dla terenu 14.1U zakaz zabudowy na zasadach określonych w ustawie prawo wodne;
7) dla terenów 1.1U i 14.1U możliwość włączenia całości lub części terenu do zbiornika wodnego (włączenie do zbiornika Topola).

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **U,M – tereny o dominującej funkcji zabudowy usługowej oraz mieszkaniowej**:

- w Topoli: **14.1 U,M**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny zabudowy usługowej, tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
2) funkcja uzupełniająca: zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) zakaz zabudowy na zasadach określonych w ustawie prawo wodne;
4) możliwość włączenia całości lub części terenu do zbiornika wodnego (włączenie do zbiornika Topola).

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **US – tereny o dominującej funkcji terenów sportu i rekreacji:**

- w Doboszowicach: **3.1 US**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.2 US** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1 US, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.2 US),
- w Ożarach: **6.1 US**,
- w Pomianowie Górnym: **8.1 US**,
- w Sosnowej: **10.1 US**,
- w Starczowie: **11.1 US**,
- w Suszce: **12.1US,**
- w Śremie: **13.1 US,**
- w Topoli: **14.1US**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny sportu i rekreacji;
2) funkcja uzupełniająca: zieleń urządzona i nieurządzona, drogi wewnętrzne, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się lokalizowanie urządzeń związanych z podstawową funkcją terenu, a także obiektów małej architektury;
4) dopuszcza się zabudowę usługową związaną z funkcją podstawową terenu, o maksymalnej wysokości nowej zabudowy: 2 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 7m;
5) zakaz lokalizacji zabudowy mieszkaniowej oraz mieszkaniowo-usługowej;

6) dla terenu 1.1US możliwość włączenia całości lub części terenu do zbiornika wodnego (włączenie do zbiornika Topola);
7) dla terenu 4.2 US dopuszcza się, w przypadku udokumentowania złoża surowców oraz uzyskania koncesji, przeznaczenie terenu lub części terenu pod eksploatację surowców– w takim wypadku na przeznaczonym pod funkcje eksploatacji obszarze wykluczona funkcja podstawowa i uzupełniająca jednostki planistycznej;
8) dla terenu 8.1US uwzględnienie uciążliwości, zagrożeń i wpływu wynikającego z eksploatacji zlokalizowanego w sąsiedztwie złoża.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **UT – tereny o dominującej funkcji usług turystyki:**
- w Chałupkach: **2.1 UT**,
- w Topoli: **14.1-14.2 UT**

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny usług turystyki;
2) funkcja uzupełniająca: lokale mieszkalne dla właścicieli lub zarządców obiektów usługowych, realizowane wyłącznie jako funkcja towarzysząca, tereny sportu, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się lokale mieszkalne dla właścicieli lub zarządców wbudowane w zabudowę usługową;
4) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 12m.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **UT,ZP – tereny o dominującej funkcji usług turystyki oraz zieleni urządzonej:**
- w Chałupkach: **2.1-2.2 UT,ZP**,
- w Mrokocinie: **5.1 UT,ZP**,
- w Pomianowie Górnym: **8.1 UT,ZP**

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny usług turystyki, tereny zieleni urządzonej;
2) funkcja uzupełniająca: tereny sportu i rekreacji, zieleń nieurządzona, wody powierzchniowe, drogi wewnętrzne, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się lokalizowanie urządzeń związanych z podstawową funkcją terenu, a także obiektów małej architektury;
4) dopuszcza się zabudowę usługową związaną z funkcją podstawową terenu, o maksymalnej wysokości nowej zabudowy: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 9m;
5) zakaz lokalizacji zabudowy mieszkaniowej oraz mieszkaniowo-usługowej.

TERENY ZABUDOWY PRODUKCYJNEJ:

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **P,U – tereny o dominującej funkcji zabudowy produkcyjnej oraz usługowej**:
- w Byczeniu: **1.1 P,U,**
- w Chałupkach: **2.1 P,U,**
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.9 P,U** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.4 P,U, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.5-4.9 P,U);
- w Mrokocinie: **5.1-5.2 P,U**

- w Ożarach: **6.1-6.2 P,U**
- w Pomianowie Górnym: **8.1 P,U**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny zabudowy produkcyjnej, produkcyjno-usługowej oraz usługowej, bazy, składy, magazyny;
2) funkcja uzupełniająca: zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi dojazdowe oraz wewnętrzne, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej, w tym maszty infrastrukturalne;
3) wprowadza się zakaz lokalizowania zabudowy mieszkaniowej (dopuszczalna funkcja lokali mieszkalnych dla właścicieli lub zarządców obiektów);
4) dopuszcza się lokalizowanie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **PG – tereny o dominującej funkcji terenów eksploatacji surowców:**

- w Byczeniu: **1.1 PG**
- w Doboszowicach: **3.1-3.5 PG**
- w Mrokocinie: **5.1 PG**
- w Pomianowie Górnym: **8.1-8.3 PG**
- w Topoli: **14.1 PG**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny eksploatacji surowców;
2) dopuszcza się prowadzenie eksploatacji w ramach uzyskanej koncesji, na zasadach określonych w przepisach odrębnych;
3) dopuszcza się lokalizowanie zabudowy związanej z prowadzoną działalnością wydobywczą na warunkach określonych jak dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem P,U;
4) po zakończeniu eksploatacji w ramach rekultywacji dopuszcza się wprowadzanie funkcji rekreacyjnej wraz z niezbędną infrastrukturą, zielenią i wodami powierzchniowymi pod warunkiem zgodności z koncepcją rekultywacji terenu;
5) dla terenów 1.1PG, 3.2PG, 8.2PG i 14.1PG po zakończeniu eksploatacji, w ramach prowadzonej rekultywacji, dopuszczenie realizacji na całości lub części terenu zbiornika wodnego (włączenie do zbiornika Topola);
6) dla terenu 3.5PG po zakończeniu eksploatacji dopuszcza się wprowadzenie funkcji terenów o dominującej funkcji usług turystyki oraz sportu i rekreacji, dla których ustala się:
   a) funkcja podstawowa: tereny usług turystyki, tereny sportu i rekreacji,
   b) funkcja uzupełniająca: lokale mieszkalne dla właścicieli lub zarządców obiektów usługowych, realizowane wyłącznie jako funkcja towarzysząca, tereny sportu, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej,
   c) dopuszcza się lokale mieszkalne dla właścicieli lub zarządców wbudowane w zabudowę usługową,
   d) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 12m;
7) dopuszcza się częściowe zagospodarowanie terenu pod eksploatację.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **PG,WS,WH – tereny o dominującej funkcji eksploatacji surowców, wód powierzchniowych oraz obiektów hydrotechnicznych:**

- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.2 PG,WS,WH** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I),

- w Ożarach: **6.1 PG,WS,WH,**
- w Pilcach: **7.1 PG,WS,WH**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny eksploatacji surowców, tereny wód powierzchniowych, tereny obiektów hydrotechnicznych;
2) tereny przeznaczone docelowo pod zbiornik retencyjny „Kamieniec";
3) dopuszcza się prowadzenie eksploatacji w ramach uzyskanej koncesji, na zasadach określonych w przepisach odrębnych;
4) w ramach lokalizacji obiektów hydrotechnicznych zbiornika retencyjnego „Kamieniec" dopuszczenie lokalizacji elektrowni wodnych;
5) dopuszcza się częściowe zagospodarowanie terenu pod eksploatację.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **PEF – tereny rozmieszczenia urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii - farma fotowoltaiczna**:

- w Byczeniu: **1.1 PEF**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny rozmieszczenia urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii - farma fotowoltaiczna;
2) funkcja uzupełniająca: tereny zabudowy usługowej towarzyszących funkcji podstawowej terenu, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi dojazdowe oraz wewnętrzne, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej, w tym maszty infrastrukturalne;
3) dopuszczenie lokalizacji urządzeń fotowoltaicznych o mocy powyżej 100 kW;
4) wprowadza się zakaz lokalizowania zabudowy mieszkaniowej;
5) dopuszcza się lokalizowanie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;
6) strefę oddziaływania równoznaczną z granicą jednostki planistycznej 1.1PEF.

TERENY UŻYTKOWANE ROLNICZO:

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych**:

- w Byczeniu: **1.1-1.7 R**,
- w Chałupkach: **2.1-2.5 R**,
- w Doboszowicach: **3.1-3.7 R**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.27 R** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.20 R, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.21-4.27 R),
- w Mrokocinie: **5.1-5.4 R**,
- w Ożarach: **6.1-6.11 R,**
- w Pomianowie Górnym: **8.1-8.7 R,**
- w Sławęcinie: **9.1-9.2 R,**
- w Sosnowej: **10.1-10.8 R,**
- w Starczowie: **11.1-11.6 R,**
- w Suszce: **12.1-12.6R,**
- w Śremie: **13.1-13.6 R,**
- w Topoli: **14.1-14.3 R**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: uprawy polowe;

2) funkcja uzupełniająca: zabudowa zagrodowa, lokalizowana na podstawie warunków określonych w rozdziale 1.5. Funkcja rolnicza części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki" studium, obiekty i urządzenia wytwarzające energię z odnawialnych źródeł energii, lokalizowane na podstawie warunków określonych w rozdziale 1.5. Funkcja rolnicza części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki" studium, obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi transportu rolnego, istniejące kompleksy terenów leśnych, zadrzewienia śródpolne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, w tym stawy rybackie, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej, w tym obiekty hydrotechniczne;
3) dopuszcza się wyznaczanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zwartych terenów przeznaczonych pod tereny obsługi produkcji w gospodarstwa rolnych;
4) dopuszcza się zalesianie gruntów rolnych klas bonitacyjnych IV-VI;
5) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych;
6) dla terenów 1.2R, 3.2R i 3.3R dopuszczenie realizacji na całości lub części terenu zbiornika wodnego (włączenie do zbiornika Topola);
7) dla terenów 3,5R i 3.6R dopuszczenie eksploatacji kopalin w granicach udokumentowanego złoża kopalin.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **RU – tereny o dominującej funkcji terenów obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych:**

- w Byczeniu: **1.1 RU**,
- w Chałupkach: **2.1-2.2 RU**,
- w Doboszowicach: **3.1RU**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.2 RU** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I),
- w Starczowie: **11.1 RU**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: uprawy polowe, tereny obsługi produkcji w gospodarstwach rolnych, tereny produkcji rolnej;
2) funkcja uzupełniająca: zabudowa zagrodowa w gospodarstwach rolnych i rybackich, obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, zieleń urządzona i nieurządzona, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej, w tym biogazownie;
3) dopuszcza się usługi wynikające z zapotrzebowania mieszkańców;
4) dopuszcza się zmianę sposobu użytkowana usługowe i produkcyjne;
5) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 2 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 9m.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R/MN – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej**:

- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.5 R/MN** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I)

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny rolne;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi transportu rolnego, zadrzewienia śródpolne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej;

4) w przypadku przeznaczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej ustala się zasady zagospodarowania jak dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem MN;
5) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R/MU – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej**:

- w Suszce: **12.1 R/MU**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny rolne;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi transportu rolnego, zadrzewienia śródpolne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej;
4) w przypadku przeznaczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej ustala się zasady zagospodarowania jak dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem MU;
5) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R/ML – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy letniskowej i rekreacyjnej**:

- w Śremie: **13.1 R/ML,**
- w Topoli: **14.1-14.3 R/ML**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny rolne;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi transportu rolnego, zadrzewienia śródpolne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny zabudowy letniskowej i rekreacyjnej;
4) w przypadku przeznaczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej ustala się zasady zagospodarowania:
   - funkcja podstawowa: tereny zabudowy letniskowej i rekreacyjnej,
   - funkcja uzupełniająca: tereny sportu, tereny usług turystyki, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej,
   - maksymalna wysokość nowej zabudowy: 2 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 7m;
5) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R/UT,US – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny zabudowy mieszkaniowo-usługowej**:

- w Śremie: **13.1 R/UT,US,**
- w Topoli: **14.1 R/UT,US**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny rolne;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi transportu rolnego, zadrzewienia śródpolne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny usług turystyki oraz sportu i rekreacji;
4) w przypadku przeznaczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny usług turystyki oraz sportu i rekreacji ustala się zasady zagospodarowania jak dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem UT,US;
5) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R/PG,WS – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych z perspektywicznym przeznaczeniem pod tereny eksploatacji surowców oraz wód powierzchniowych**:

- w Śremie: **13.1 R/PG,WS,**
- w Topoli: **14.1 R/PG,WS**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny rolne;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi transportu rolnego, zadrzewienia śródpolne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny eksploatacji surowców oraz wód powierzchniowych całej jednostki planistycznej lub jej części;
4) w przypadku przeznaczenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny aktywności gospodarczych ustala się zasady zagospodarowania jak dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem PG,WS,WH;
5) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R,ZL – tereny o dominującej funkcji terenów rolnych planowanych do zalesienia**:

- w Chałupkach: **2.1-2.2 R,ZL,**
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.3 R,ZL** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I)**,**
- w Mrokocinie: **5.1-5.4 R,ZL,**
- w Ożarach: **6.1-6.14 R,ZL,**
- w Pomianowie Górnym: **8.1-8.3 R,ZL,**
- w Sławęcinie: **9.1 R,ZL,**
- w Śremie: **13.1 R,ZL**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny rolne planowane do zalesienia;

2) funkcja uzupełniająca: obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi transportu rolnego, zadrzewienia śródpolne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) dopuszcza się przeznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego pod tereny lasów;
4) dopuszcza się utrzymanie funkcji rolniczej terenów lub części terenów;
5) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

TERENY ZIELENI I WÓD:

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **ZL – tereny o dominującej funkcji lasów**:
- w Byczeniu: **1.1-1.4 ZL**,
- w Chałupkach: **2.1-2.9 ZL**,
- w Doboszowicach: **3.1-3.23 ZL**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.20 ZL** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.16 ZL, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.17-4.20 ZL),
- w Mrokocinie: **5.1-5.11 ZL**,
- w Ożarach: **6.1-6.17 ZL,**
- w Pomianowie Górnym: **8.1-8.3 ZL,**
- w Sławęcinie: **9.1-9.8 ZL,**
- w Sosnowej: **10.1-10.2 ZL,**
- w Starczowie: **11.1-11.8 ZL,**
- w Suszce: **12.1-12.4 ZL,**
- w Śremie: **13.1-13.4 ZL,**
- w Topoli: **14.1-14.2 ZL**

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny lasów w rozumieniu przepisów odrębnych, zadrzewienia, istniejące kompleksy użytków rolnych;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty małej architektury, w tym służące obsłudze ruchu turystycznego, punkty widokowe, drogi leśne, trasy turystyczne, ciągi piesze, ścieżki i trasy rowerowe, wody powierzchniowe, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
3) ustala się zakaz zabudowy, z wyjątkiem obiektów związanych z użytkowaniem i zagospodarowaniem terenów lasów w rozumieniu przepisów odrębnych;
4) obowiązek przestrzegania zakazów i nakazów wynikających z przepisów odrębnych;
5) dopuszcza się użytkowanie rekreacyjne lasów, w tym na cele masowego wypoczynku;
6) dopuszcza się zalesianie istniejących kompleksów rolnych;
7) możliwość włączenia terenów lub części terenów w granicach obszarów górniczych (ustanowionych obecnie lub na późniejszym etapie) do terenów eksploatacji surowców – w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego dopuszcza się wyodrębnienie na cele eksploatacji surowców oraz przeprowadzenie procedury wyłączenia z produkcji leśnej;
8) dopuszcza się lokalizację inwestycji infrastrukturalnych i drogowych, w tym magistrali infrastruktury technicznej o znaczeniu ponadlokalnym, na zasadach określonych w przepisach odrębnych.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **ZP – tereny o dominującej funkcji zieleni urządzonej:**
- w Chałupkach: **2.1 ZP**,

- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.8 ZP** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I),
- w Mrokocinie: **5.1 ZP**,
- w Topoli: **14.1 ZP**,

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny zieleni urządzonej;
2) dla terenu 14.1 ZP w Topoli jako funkcję podstawową dopuszcza się przyjmowanie terenów zieleni nieurządzonej i izolacyjnej;
3) funkcja uzupełniająca: tereny sportu i rekreacji, wody powierzchniowe, ciągi piesze i rowerowe;
4) dopuszcza się lokalizację obiektów małej architektury i pomników oraz obiektów i urządzeń związanych z pełnioną funkcją;
5) na terenach 4.1 ZP oraz 5.1 ZP zlokalizowane są nieczynne cmentarze;
6) dla terenu 4.5ZP dopuszczenie wprowadzanie zabudowy usługowej związanej z funkcją podstawową terenu, o maksymalnej wysokości nowej zabudowy: 2 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 7m.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **ZP,U – tereny o dominującej funkcji terenów zieleni urządzonej oraz zabudowy usługowej:**

- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.2 ZP,U** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I)

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny zieleni urządzonej – parki, tereny zabudowy usługowej, w tym usługi turystyki;
2) funkcja uzupełniająca: zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty małej architektury, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej oraz związane z funkcją parkową i usługową;
3) maksymalna wysokość nowej zabudowy: 3 kondygnacje nadziemne, w tym poddasze użytkowe, lecz nie więcej niż 12m.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **ZC – tereny cmentarzy:**

- w Byczeniu: **1.1 ZC**,
- w Doboszowicach: **3.1 ZC**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.2 ZC** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I),
- w Mrokocinie: **5.1 ZC**,
- w Ożarach: **6.1 ZC,**
- w Starczowie: **11.1 ZC,**
- w Topoli: **14.1 ZC**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny cmentarzy;
2) funkcja uzupełniająca: tereny zieleni urządzonej, obiekty małej architektury, obiekty sakralne;
3) zagospodarowanie i użytkowanie w oparciu o przepisy odrębne.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **ZD – tereny o dominującej funkcji terenów ogrodów działkowych:**

- w Byczeniu: **1.1 ZD,**
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.6 ZD** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.4 ZD, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.5-4.6 ZD)**,**
- w Starczowie: **11.1ZD**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny ogrodów działkowych;
2) funkcja uzupełniająca: tereny zieleni urządzonej i nieurządzonej, drogi wewnętrzne, ciągi pieszo-jezdne i piesze, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej, obiekty małej architektury;
3) zakaz lokalizacji budynków przeznaczonych na stały pobyt ludzi.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **WS – tereny wód powierzchniowych:**
- w Byczeniu: **1.1-1.3 WS**,
- w Doboszowicach: **3.1-3.2 WS**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.6 WS**,
- w Ożarach: **6.1 WS**,
- w Sosnowej: **10.1 WS**,
- w Śremie: **13.1 WS**

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny wód powierzchniowych – cieki i zbiorniki wodne;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty i urządzenia hydrotechniczne, tereny zieleni urządzonej i nieurządzonej, ciągi piesze;
3) w odległości 1,5m od linii brzegowej powierzchniowych wód publicznych zabrania się stawiania ogrodzeń;
4) przy ciekach należy zapewnić pas terenu w celu prowadzenia konserwacji urządzeń melioracyjnych sprzętem mechanicznym;
5) dopuszcza się użytkowanie rekreacyjne oraz wprowadzanie urządzeń związanych z funkcją rekreacyjną.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **WS,WH – tereny o dominującej funkcji wód powierzchniowych oraz obiektów hydrotechnicznych:**
- w Chałupkach: **2.1 WS,WH**,
- w Mrokocinie: **5.1-5.2 WS,WH**,
- w Ożarach: **6.1-6.3 WS,WH**,
- w Pomianowie Górnym: **8.1 WS,WH**,
- w Śremie: **13.1 WS,WH**,
- w Topoli: **14.1 WS,WH**

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny wód powierzchniowych, obiekty i urządzenia hydrotechniczne;
2) funkcja uzupełniająca: tereny zieleni urządzonej i nieurządzonej, drogi techniczne;
3) w odległości 1,5m od linii brzegowej powierzchniowych wód publicznych zabrania się stawiania ogrodzeń;
4) przy ciekach należy zapewnić pas terenu w celu prowadzenia konserwacji urządzeń melioracyjnych sprzętem mechanicznym;
5) dopuszcza się użytkowanie rekreacyjne oraz wprowadzanie urządzeń związanych z funkcją rekreacyjną;
6) dla terenów 8.1WS, WH i 14.1WS,WH dopuszczenie wydobycia kruszyw.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **WS,ZN,R – tereny o dominującej funkcji wód powierzchniowych, zieleni nieurządzonej oraz terenów rolnych:**
- w Topoli: **14.1 WS,ZN,R**

ustala się:
1) funkcja podstawowa: tereny wód powierzchniowych, tereny zieleni urządzonej i nieurządzonej, tereny rolne;
2) funkcja uzupełniająca: obiekty i urządzenia hydrotechniczne, drogi techniczne;
3) w odległości 1,5m od linii brzegowej powierzchniowych wód publicznych zabrania się stawiania ogrodzeń;

4) przy ciekach należy zapewnić pas terenu w celu prowadzenia konserwacji urządzeń melioracyjnych sprzętem mechanicznym;
5) dopuszcza się użytkowanie rekreacyjne oraz wprowadzanie urządzeń związanych z funkcją rekreacyjną;
6) dopuszcza się przeznaczenie terenu lub części terenu pod eksploatację surowców;
7) dopuszcza się docelowe włączenie terenu lub części terenu do zbiornika retencyjnego „Topola".

TERENY INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ:

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **E – tereny obiektów i urządzeń zaopatrzenia w energię elektryczną**:

- w Śremie: **13.1 E**

ustala się:

1) przeznaczenie uzupełniające: zabudowa związana z obsługą obiektu, zieleń urządzona i nieurządzona, drogi dojazdowe i wewnętrzne, ciągi pieszo-jezdne i piesze, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej;
2) użytkowanie zgodnie z przepisami odrębnymi.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **E,WH – tereny elektrowni wodnych oraz obiektów hydrotechnicznych**:

- w Pomianowie Górnym: **8.1 E,WH**

ustala się:

1) funkcja podstawowa: tereny elektrowni wodnych oraz obiektów hydrotechnicznych;
2) funkcja uzupełniająca: tereny zabudowy usługowej towarzyszących funkcji podstawowej terenu, zieleń urządzona i nieurządzona, wody śródlądowe, drogi dojazdowe oraz wewnętrzne, ciągi pieszo-jezdne i piesze, ścieżki i trasy rowerowe, parkingi, obiekty i urządzenia infrastruktury technicznej, w tym maszty infrastrukturalne;
3) dopuszczenie lokalizacji elektrowni wodnych o mocy powyżej 100 kW;
4) wprowadza się zakaz lokalizowania zabudowy mieszkaniowej;
5) dopuszcza się lokalizowanie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko;
6) strefę oddziaływania w odległości 500 m od granic jednostki planistycznej 8.1E,WH.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **K – tereny obiektów i urządzeń unieszkodliwiania ścieków**:

- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1 K** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I)

ustala się:

1) użytkowanie zgodnie z przepisami odrębnymi;
2) dopuszcza się ustanawianie, zmianę i znoszenie stref ograniczonego użytkowania.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **W – tereny obiektów i urządzeń zaopatrzenia w wodę**:

- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1 W** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I)

ustala się:

1) użytkowanie zgodnie z przepisami odrębnymi;
2) dopuszcza się ustanawianie, zmianę i znoszenie stref ochrony pośredniej i bezpośredniej.

TERENY KOMUNIKACJI:

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **KDG – tereny dróg głównych:**
- w Byczeniu: **1.1-1.2 KDG**,
- w Chałupkach: **2.1-2.2 KDG**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1 KDG** (w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I),
- w Mrokocinie: **5.1KDG**,
- w Pomianowie Górnym: **8.1KDG,**
- w Topoli: **14.1KDG**

ustala się:
1) zagospodarowanie zgodnie z przepisami odrębnymi;
2) dopuszcza się wykonywanie remontów w istniejących liniach rozgraniczających;
3) dopuszcza się poszerzanie terenu drogi na tereny sąsiednie;
4) w przypadku zmiany przebiegu drogi dopuszcza się włączanie części terenu do terenów sąsiadujących oraz ujednolicanie funkcji;
5) dopuszcza się wprowadzenie zieleni izolacyjnej i ozdobnej oraz lokalizację nie ograniczających bezpieczeństwa ruchu reklam, obiektów małej architektury.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **KDZ – tereny dróg zbiorczych:**
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.3 KDZ** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1 i 4.3 KDZ, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.2 KDZ),
- w Sosnowej: **10.1KDZ,**
- w Starczowie: **11.1 KDZ**

ustala się:
1) zagospodarowanie zgodnie z przepisami odrębnymi;
2) dopuszcza się wykonywanie remontów w istniejących liniach rozgraniczających;
3) dopuszcza się poszerzanie terenu drogi na tereny sąsiednie;
4) w przypadku zmiany przebiegu drogi dopuszcza się włączanie części terenu do terenów sąsiadujących oraz ujednolicanie funkcji;
5) dopuszcza się wprowadzenie zieleni izolacyjnej i ozdobnej oraz lokalizację nie ograniczających bezpieczeństwa ruchu reklam, obiektów małej architektury.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **KDL – tereny dróg lokalnych:**
- w Chałupkach: **2.1 KDL**,
- w Doboszowicach: **3.1-3.2 KDL**,
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **3.1-3.2 KDL** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1-4.3 KDL, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.4 KDL),
- w Mrokocinie: **5.1 KDL**,
- w Ożarach: **6.1-6.4 KDL,**
- w Pomianowie Górnym: **8.1-8.2 KDL,**
- w Sławęcinie: **9.1 KDL,**
- w Sosnowej: **10.1-10.7 KDL,**
- w Suszce: **12.1-12.3 KDL,**
- w Śremie: **13.1-13.3 KDL,**
- w Topoli: **14.1-14.4 KDL**

ustala się:

1) zagospodarowanie zgodnie z przepisami odrębnymi;
2) dopuszcza się wykonywanie remontów w istniejących liniach rozgraniczających;
3) dopuszcza się poszerzanie terenu drogi na tereny sąsiednie;
4) w przypadku zmiany przebiegu drogi dopuszcza się włączanie części terenu do terenów sąsiadujących oraz ujednolicanie funkcji;
5) dopuszcza się wprowadzenie zieleni izolacyjnej i ozdobnej oraz lokalizację nie ograniczających bezpieczeństwa ruchu reklam, obiektów małej architektury.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **KDD – tereny dróg dojazdowych:**
- w Doboszowicach: **1.1 KDD**,
- w Pomianowie Górnym: **8.1 KDD**

ustala się:
1) zagospodarowanie zgodnie z przepisami odrębnymi;
2) dopuszcza się wykonywanie remontów w istniejących liniach rozgraniczających;
3) dopuszcza się poszerzanie terenu drogi na tereny sąsiednie;
4) dopuszcza się wprowadzenie zieleni izolacyjnej i ozdobnej oraz lokalizację nie ograniczających bezpieczeństwa ruchu reklam, obiektów małej architektury.

Dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **KK – tereny kolejowe:**
- w Byczeniu: **1.1-1.2 KK,**
- w Chałupkach: **2.1 KK,**
- w Doboszowicach: **3.1 KK,**
- w Kamieńcu Ząbkowickim: **4.1-4.3 KK** (w tym: w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I – 4.1 KK, w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II – 4.2-4.3 KK)**,**
- w Mrokocinie: **5.1 KK,**
- w Pomianowie Górnym: **8.1 KK,**
- w Sosnowej: **10.1 KK,**
- w Starczowie: **11.1 KK,**
- w Suszce: **12.1 KK,**
- w Śremie: **13.1 KK**

ustala się:
1) przeznaczenie podstawowe: tereny kolejowe;
2) zagospodarowanie zgodnie z przepisami odrębnymi;
3) dopuszcza się wprowadzenie zieleni izolacyjnej i ozdobnej oraz lokalizację nie ograniczających bezpieczeństwa ruchu reklam, obiektów małej architektury,
4) tereny 1.2 KK, 2.1 KK, 3.1 KK, 4.1-4.3 KK, 5.1 KK, 8.1 KK, 11.1 KK, 12.1 KK to tereny zamknięte;
5) możliwość alternatywnego zagospodarowania terenów 1.1 KK, 10.1 KK i 13.1 KK – nieczynnej linii kolejowej jako tereny komunikacji innego rodzaju – dróg, kolejki wąskotorowej, ścieżej rowerowych i pieszych, tras turystycznych i innych.

2.3. Szczegółowe zasady i wskaźniki zagospodarowania jednostek planistycznych.

WSKAŹNIKI INTENSYWNOŚCI ZABUDOWY I POWIERZCHNI BIOLOGICZNIE CZYNNEJ

W celu prawidłowego kształtowania zabudowy i zagospodarowania terenu określa się maksymalne wskaźniki powierzchni zabudowanej i minimalne wskaźniki powierzchni biologicznie czynnej:

1) dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem **MN,MW, MU**:
   a) maksymalny wskaźnik powierzchni zabudowanej: 75%,
   b) minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej: 25%,
2) dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem **RMU, RMU/R**:
   a) maksymalny wskaźnik powierzchni zabudowanej dla pozostałych terenów: 60%,
   b) minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej: 30%,
3) dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **R,M**, **U, UT, UT,US, UT,ZP**:
   a) maksymalny wskaźnik powierzchni zabudowanej: 80%,
   b) minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej: 20%,
4) dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem **US**:
   a) maksymalny wskaźnik powierzchni zabudowanej: 50%,
   b) minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej: 0%,
5) dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem **R,M**:
   a) maksymalny wskaźnik powierzchni zabudowanej: 30%,
   b) minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej: 70%,
6) dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem **RU**:
   a) maksymalny wskaźnik powierzchni zabudowanej: 80%,
   b) minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej: 20%,
7) dla terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami **P,U**:
   a) maksymalny wskaźnik powierzchni zabudowanej: 90%,
   b) minimalny wskaźnik powierzchni biologicznie czynnej: 10%.

Określonych powyżej granicznych wartości wskaźników nie stosuje się dla:

- działek istniejących, w tym o powierzchniach nie spełniających warunków minimalnej powierzchni działki określonej dla danej jednostki planistycznej, szczególnie gdy są zlokalizowane w obrębie terenów zabudowanych;
- nowo wydzielanych działek budowlanych, zlokalizowanych w obrębie terenów zabudowanych, w bezpośrednim sąsiedztwie których pozostałe działki już zabudowane i zagospodarowane nie spełniają warunków granicznych wartości wskaźników określonych w niniejszym studium;
- działek, na których realizowana jest przebudowa i rozbudowa istniejącej zabudowy.

ZASADY PODZIAŁU NIERUCHOMOŚCI

Ustala się następujące minimalne powierzchnie nowo wydzielanych działek budowlanych w obrębie poszczególnych jednostek planistycznych:

- dla zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, lokalizowanej w obrębie terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami MN, MU, RMU – 800m^2;
- dla zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej, mieszkaniowo-usługowej, letniskowej i rekreacyjnej, rzemieślniczej i zagrodowej, lokalizowanej w obrębie terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami MW, MU, RMU, R/ML – 1000m^2;

- dla zabudowy zagrodowej, lokalizowanej w obrębie terenów oznaczonych na rysunku studium symbolem R,M – 2000m^2;
- zabudowy usługowej, lokalizowanej w obrębie terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami MU, RMU, U – 600m^2;
- zabudowy usług turystyki, lokalizowanej w obrębie terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami UT, UT,US, UT,ZP - 1000m^2;
- dla zabudowy produkcyjnej, wytwórczej i usługowej, lokalizowanej w obrębie terenów oznaczonych na rysunku studium symbolami P,U, RU – 2000m^2.

Dopuszcza się lokalizowanie zabudowy na działkach istniejących, mniejszych niż podane powyżej.

Ponadto w zakresie podziału i scalania nieruchomości:

- dopuszcza się scalanie i wtórny podział działek na terenach zainwestowanych zgodnie z warunkami jakim powinny odpowiadać budynki i ich usytuowanie oraz z zapewnieniem dostępu do drogi publicznej dla podzielonych nieruchomości zgodnie z przepisami odrębnymi;
- określane w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego minimalne powierzchnie działek wydzielanych w wyniku scalenia i wtórnego podziału należy ustalać jako nie mniejsze niż określone powyżej minimalne powierzchnie nowo wydzielanych działek budowlanych;
- pod urządzenia infrastruktury technicznej oraz w celu wytyczenia dróg wewnętrznych, ciągów pieszych, rowerowych, miejsc postojowych lub budowy przepompowni ścieków, dodatkowych stacji transformatorowych dopuszcza się wydzielenie działek o wielkościach i na warunkach wynikających z potrzeb.

USTALENIA W ZAKRESIE KSZTAŁTOWANIA ZABUDOWY I ZAGOSPODAROWANIA TERENÓW

W zakresie kształtowania zabudowy ustala się:

1) lokalizowanie zabudowy o jednoliconym układzie głównej kalenicy do drogi w ramach poszczególnych układów zabudowy,
2) lokalizowanie zabudowy o geometrii dachu nawiązującej do zabudowy sąsiadującej w zakresie kształtu i nachylenia połaci dachowych;
3) w ramach nowych zespołów zabudowy oraz uzupełniania i kontynuacji zabudowy istniejącej stosowanie ujednoliconych parametrów zabudowy w zakresie kubatury, wysokości, geometrii dachu, nachylenia połaci dachowych oraz układzie głównej kalenicy do drogi;
4) dla zabudowy mieszkaniowej, mieszkaniowo-usługowej i zagrodowej stosowanie dachów stromych, regularnych, symetrycznych;
5) dla zabudowy usługowej i produkcyjnej, w tym produkcji rolnej dopuszcza się stosowanie dachów płaskich pod warunkiem jednolitego ich stosowania w obrębie całego terenu;
6) dla zabudowy o dachach stromych stosowanie pokrycia dachów z materiałów ceramicznych lub z materiałów o fakturze i barwie odpowiadającej pokryciu ceramicznemu;
7) lokalizowanie zabudowy nawiązującej charakterem do tradycyjnej lokalnej architektury;
8) lokalizowanie zabudowy o kolorystyce dachów i elewacji ujednoliconym dla zespołów zabudowy, nie stanowiącej dysharmonii w przestrzeni, w szczególności lokalizowanie zabudowy o kolorystyce dachów utrzymanej w odcieniach czerwieni, brązu i szarości.

Ponadto proponuje się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego:

- ustalanie zakazu lokalizowania budynków w postaci dominant, stanowiących konkurencję przestrzenną dla istniejącego układu ruralistycznego, w odniesieniu do jego ekspozycji;

- ustalanie parametrów i wytycznych kształtowania zabudowy w zakresie detalu architektonicznego, rozplanowania otworów okiennych i kolorystyki;
- ustalanie wymogów dotyczących lokalizowania obiektów małej architektury jako elementu uzupełniającego i wzbogacającego kompozycję przestrzenną;
- ustalanie linii zabudowy umożliwiającej kontynuację i zachowanie rytmu oraz kompozycji zabudowy w ramach układu;
- ustalanie wymogów w zakresie lokalizowania nośników reklamowych;
- ustalanie zasad rewitalizacji i odtwarzania układów zieleni komponowanej oraz historycznie uzasadnionej nawierzchni dróg.

Dla terenów otwartych (głównie terenów rolniczych i terenów wód powierzchniowych) celem zachowania i ochrony wartości krajobrazowych postuluje się:
- zachowanie, odtwarzanie i uzupełnianie elementów zieleni śródpolnej, wzbogacającej krajobraz;
- ochronę ekspozycji miejscowości, w szczególności stref cennych kulturowo układów ruralistycznych wsi, z dróg i innych punktów obserwacyjnych.

POZOSTAŁE USTALENIA I REGULACJE

Dopuszcza się odstępstwa od określonej dla poszczególnych jednostek planistycznych maksymalnej wysokości zabudowy w przypadku:
- zabudowy o charakterze zabytkowym, obiektów sakralnych i dominant przestrzennych;
- pojedynczej zabudowy lub zespołów zabudowy lokalizowanej na terenach o zróżnicowanych warunkach fizjograficznych, celem dostosowania ich wysokości do zabudowy na terenach sąsiednich;
- pojedynczej zabudowy lub zespołów zabudowy lokalizowanej w miejscach szczególnie eksponowanych, ze względu na konieczność indywidualnego kształtowania;
- przebudowy i nadbudowy budynków, szczególnie związanej ze zmianą geometrii dachów.

W przypadkach określonych powyżej maksymalną wysokość zabudowy należy określać indywidualnie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

2.4. Tereny wyłączone z zabudowy.

Ustalenia studium wprowadzają zakaz zabudowy obiektami kubaturowymi:
- na terenach lasów ZL (w rozumieniu zakazu zabudowy okreslonego dla lasów w przepisach odrębnych)
- w obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, z zastrzeżeniem możliwości ubiegania się o odstępstwo od wspomnianego zakazu na zasadach określonych w ustawie prawo wodne.

Dopuszcza się możliwość ustalania zakazów zabudowy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w wyniku szczegółowo przeprowadzonej analizy uwarunkowań, szczególnie dla terenów:
- gleb I, II i III klasy bonitacyjnej;
- lasów.

3. OBSZARY I ZASADY OCHRONY ŚRODOWISKA I JEGO ZASOBÓW, OCHRONY PRZYRODY, KRAJOBRAZU, W TYM KRAJOBRAZU KULTUROWEGO I UZDROWISK.

3.1. Obszary i obiekty objęte ochroną.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki ochronie przyrodniczej podlegają:

- obszar Natura 2000 „Łęgi koło Chałupek" (PLH 020104);
- pomniki przyrody;
- gatunki roślin i zwierząt prawnie chronionych.

Dla obszarów podlegających ochronie na podstawie ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 roku ustala się zasady gospodarowania i ochrony wynikające z zapisów ww. ustawy.

Na rysunku studium, w części dotyczącej uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego (załącznik nr 3) uwzględniono treść sumaryczną przeprowadzonej w 2008 roku inwentaryzacji przyrodniczej gminy Kamieniec Ząbkowicki[152]. Należy jednak nadmienić, że część graficzna inwentaryzacji przyrodniczej została sporządzona w oparciu o nieprawidłową delimitację administracyjną gminy, co mogło pozostać nie bez wpływu na część ustaleń opracowania. W wyniku analizy dokumentu stwierdzono jednostkowe błędy graficzne w oznaczeniach stanowisk roślin i zwierząt prawnie chronionych, skorygowane w opracowaniu ekofizjograficznym, sporządzonym na potrzeby opracowań planistycznych gminy Kamieniec Ząbkowicki (rysunek studium, w części dotyczącej uwarunkowań zagospodarowania przestrzennego zawiera uproszczone odwzorowanie). Wykazano także braki w zobrazowaniu graficznym wyników inwentaryzacji w odniesieniu do gatunków pod ścisłą ochroną. Nieścisłości te nie są znaczące z punktu widzenia oceny zasobów przyrodniczych na potrzeby studium.

3.2. Obszary proponowane do objęcia ochroną.

Według przeprowadzonej w 2008 roku inwentaryzacji przyrodniczej gminy Kamieniec Ząbkowicki obecne zabezpieczenie najwartościowszych pod względem krajobrazowym i przyrodniczym terenów gminy w postaci obszaru NATURA 2000 „Łęgi koło Chałupek" oraz 24 pomników przyrody nie jest wystarczające z punktu widzenia potrzeb związanych z ochroną przyrody i środowiska. W obrębie gminy wytypowano 9 obszarów, które wyróżniają się walorami przyrodniczymi w skali lokalnej i zasługują na ochronę. Uwzględniono propozycje poszczególnych specjalistów, w niektórych przypadkach ostatecznie zaproponowano inną formę ochrony uwzględniając współwystępowanie na danym terenie wszystkich gatunków roślin i zwierząt wymagających ochrony. W niektórych przypadkach pozostawiono do wyboru dwie formy ochrony.

Biorąc jednak pod uwagę dynamicznie planowany rozwój gminy, w tym planowane inwestycje celu publicznego o znaczeniu krajowym (zbiornik retencyjny „Kamieniec") oraz powiązane z tym inne inwestycje na terenie gminy, po przeprowadzeniu ponownych analiz na potrzeby niniejszego studium uznano, że obecne zabezpieczenie najwartościowszych pod względem krajobrazowym i przyrodniczym terenów gminy w postaci obszaru NATURA 2000 oraz pominków przyrody, przy funkcjonowaniu ochrony gatunkowej roślin i zwierząt, jest wystarczające z punktu widzenia potrzeb związanych z ochroną przyrody i środowiska.

[152] EkoPrzestrzeń, *Inwentaryzacja przyrodnicza Województwa Dolnośląskiego – Gmina Kamieniec Ząbkowicki*, Wałbrzych 2008.

3.3. Ochrona powietrza.

W celu obniżenia negatywnego wpływu emisji zanieczyszczeń do powietrza należy:
- stosować ekologiczne paliwa do celów grzewczych (energia elektryczna, gaz, oleje opałowe itp.);
- wprowadzić alternatywne, ekologiczne systemy wytwarzania ciepła i energii (kolektory słoneczne, pompy ciepła, kotłownie na biomasę: zrębki wierzby energetycznej itd.);
- poprawić stan techniczny dróg, w celu zmniejszenia emisji spalin;
- prowadzić akcję edukacyjną i informacyjną dla mieszkańców gminy o aktualnych, korzystnych dla środowiska systemach spalania paliw;
- egzekwować utrzymywanie czystości dróg przez rolników i firmy nawożące na ich nawierzchnię błoto oraz inne zanieczyszczenia powodujące po wysuszeniu intensywne pylenie;
- tworzyć naturalne bariery izolacyjne (bufory zanieczyszczeń) wzdłuż ciągów komunikacyjnych, promować i zwiększać atrakcyjność zbiorowych i proekologicznych środków transportu.

3.4. Ochrona wód powierzchniowych.

Wody powierzchniowe należy chronić przed zanieczyszczeniem w sposób kompleksowy zgodnie z najnowszymi technologiami i obowiązującymi przepisami z wykorzystaniem istniejących obiektów infrastruktury technicznej. Aby to osiągnąć należy:
- uregulować gospodarkę ściekową tego obszaru poprzez modernizację i rozwój systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków;
- koryta rzek i ich brzegi zachować bez zmian, zaś w przypadku koniecznej regulacji brzegów stosować materiały i formy obudowy zharmonizowane z otoczeniem;
- zachować w pełni ciągi zieleni łęgowej wzdłuż brzegów rzek;
- modernizować obiekty i urządzenia zaopatrzenia w wodę;
- prowadzić edukację ekologiczną w zakresie oszczędzania wody;
- stosować kodeks dobrych praktyk rolniczych i planów nawozowych;
- graniczyć rolnicze użytkowanie gruntów położonych w bezpośrednim sąsiedztwie cieków wodnych;
- kontrolować postępowania z nawozami naturalnymi (gnojowica, obornik);
- likwidować nielegalne zrzutów ścieków komunalnych do wód lub ziemi;
- promowanie wykorzystania dostępnych zasobów czystych wód powierzchniowych do wykorzystania w procesach nie wymagających wód podziemnych (np. hydrotransport, prace porządkowe, podlewanie zieleni).

Ponadto należy prowadzić właściwą eksploatację, modernizację, konserwację a także odbudowę systemu urządzeń melioracji wodnych na obszarze gminy.

3.5. Ochrona gleb.

W celu ochrony przed degradacją gleb należy:
- stosować kompleksową gospodarkę związaną z oczyszczaniem ścieków bytowych i przechowywaniem nawozów naturalnych;
- promować i stosować nowoczesne, bezpieczne dla środowiska technologie rolnicze;
- użytkować gleby w sposób adekwatny do ich klasy bonitacyjnej;
- ograniczać przeznaczania ich na cele nierolnicze lub nieleśne;
- zachować torfowiska i oczka wodne jako naturalne zbiorniki wodne;
- przeciwdziałać degradacji chemicznej gleb poprzez ochronę powietrza i wód powierzchniowych;

- racjonalnie stosować wapno, nawozy sztuczne i środki ochrony roślin na terenach rolnych i leśnych;
- występować do Starosty o nakazywanie rekultywacji terenów zdegradowanych przez jego użytkowników.

Na terenie gminy zinwentaryzowano i zewidencjonowano 5 osuwisk (zobrazowanych na rysunku studium). Zlokalizowane są one w następujących miejscach:

- Kamieniec Ząbkowicki – na południowym stoku Góry Zamkowej (L = 15 m, W = 125 m, H = 12 m) o powierzchni około 0,2 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki (Łopienica) – w pobliżu Góry Krzyżowej o powierzchni około 0,4 ha;
- Sławęcin – na wschód od miejscowości (L = 240 m, W = 200 m, H = 4 m) o powierzchni około 11,8 ha;
- Suszka – na południe od miejscowości o powierzchni około 1 ha;
- Śrem – na południowy – zachód od miejscowości (L = 190 m, W = 200 m, H = 3,5 m) o powierzchni około 2 ha.

Wyszczególnione powyżej osuwiska nie zagrażają bezpośrednio terenom obecnie zainwestowanym.

3.6. Ochrona przed hałasem.

Zmniejszenie uciążliwości hałasu dla mieszkańców gminy powinno się odbywać poprzez:

- utrzymanie aktualnego poziomu hałasu w obszarach, gdzie sytuacja akustyczna jest korzystna;
- ograniczenie poziomu hałasu emitowanego przez środki transportu w obszarach miejskich i wiejskich oraz wzdłuż głównych dróg;
- wyeliminowanie z użytkowania środków transportu, maszyn i urządzeń, z których emisja hałasu nie odpowiada przyjętym standardom;
- wprowadzenie koniecznych zmian w inżynierii ruchu drogowego;
- poprawienie organizacji ruchu ułatwiającą płynność jazdy;
- poprawę stanu nawierzchni ulic;
- rozbudowę ścieżek rowerowych;
- budowę ekranów akustycznych;
- zwiększenie ilości izolacyjnych pasów zieleni;
- właściwe kształtowanie linii zabudowy i brył powstających budynków w celu zminimalizowania wpływu hałasu drogowego;
- działania ograniczające hałas przemysłowy, w tym zwłaszcza przez obowiązek wprowadzania pasów zieleni izolacyjnej.

3.7. Ochrona przed promieniowaniem elektromagnetycznym.

Głównym zadaniem jest ograniczenie wpływu promieniowania elektromagnetycznego na mieszkańców gminy poprzez:

- dotrzymywanie obowiązujących norm w zakresie promieniowania elektromagnetycznego jonizującego i niejonizującego;
- wykorzystywanie w projektowaniu linii nowych technologii materiałowych i rozwiązań projektowych dla wyeliminowania w otoczeniu linii, a zwłaszcza na powierzchni ziemi natężeń pola powyżej 1kV/m;
- wykluczanie w planach zagospodarowania przestrzennego możliwości zabudowy pod trasami linii przesyłowych i w pobliżu stacji transformatorowych;
- ustanawianie obszarów ograniczonego użytkowania na terenach, gdzie odpowiednie analizy wykazują znaczne przekroczenie dopuszczalnego poziomu promieniowania.

Wzdłuż istniejących linii napowietrznych 110 kV, 20 kV oraz 0,4 kV należy zachować wolne od zabudowy i dostępne dla prowadzenia prawidłowej eksploatacji linii pasy terenu (wolne od drzew, konarów i krzewów) w zależności od poziomu napięcia:

- 40 m dla linii 110 kV (po 20 m z obu stron linii, licząc w poziomie od osi linii);
- 22 m dla linii 20 kV (po 11 m z obu stron linii, licząc w poziomie od osi linii);
- 3 m dla linii 0,4 kV (wzdłuż osi linii).

Wszelkie zmiany zagospodarowania terenu pod liniami elektroenergetycznymi 110 kV należy projektować w oparciu o obowiązujące przepisy prawne w tym zakresie.

Strefą ochronną obejmuje się również maszty telefonii cyfrowej (GSM) oraz inne instalacje radiotelekomunikacyjne, zgodnie z przepisami odrębnymi.

3.8. Ochrona zasobów surowców mineralnych.

W celu ochrony zasobów surowców mineralnych ustala się racjonalne gospodarowanie złożami.
Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się 12 udokumentowanych złóż kopalin. Jest to 8 złóż kruszywa naturalnego („Bartniki III", „Byczeń I", „Doboszowice – Debra", „Mrokocin", „Pilce – Suszka III", „Pomianów", „Przyłęk – Pilce" i „Topola Zbiornik"), 3 złoża kamieni drogowych i budowlanych: „Doboszowice", „Doboszowice I" i „Pomianów" oraz 1 złoże surowców ilastych ceramiki budowlanej „Byczeń".W ramach udzielonych decyzji i koncesji wyznaczono następujące obszary i tereny górnicze złóż:

- Decyzją nr 2/E/2016 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.01.2016 roku dla złoża „Bartniki III" wyznaczono obszar i teren górniczy „Bartniki III" o powierzchni 166509 m². Koncesji udzielono do dnia 31.12.2035 roku.
- Koncesją nr 4/E/2004 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 19.10.2004 roku, Decyzją nr 2/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 21.01.2005 roku oraz Decyzją nr 16/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 14.04.2011 roku dla złoża „Byczeń I" wyznaczono obszar górniczy „Byczeń II" o powierzchni 975701 m² oraz teren górniczy „Byczeń II" o powierzchni 1039811 m². Koncesji udzielono do dnia 19.10.2029 roku.
- Koncesją nr 24/99 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 19.06.1999 roku oraz Decyzjami Marszałka Województwa Dolnośląskiego: nr 4/2008 z dnia 31.01.2008, nr 21/2010 z dnia 16.07.2010 roku oraz nr 8/2014 z dnia 20.03.2014 roku dla złoża „Doboszowice" ustanowiono obszar górniczy „Doboszowice III" o powierzchni 234853 m² oraz teren górniczy „Doboszowice III" o powierzchni 1016243 m². Koncesji udzielono do dnia 31.12.2042 roku.
- Koncesją nr 10/E/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 21.09.2005 roku, Decyzją nr 22/2007 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 25.09.2007 roku oraz Decyzją nr 25/2011 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 06.07.2011 roku dla złoża „Doboszowice 1" wyznaczono obszary górnicze „Doboszowice 1A" o powierzchni 445785,15 m² i „Doboszowice 1B" o powierzchni 582523,25 m² oraz teren górniczy „Doboszowice 1–I" o powierzchni 2972466,26 m. Koncesji udzielono do dnia 21.09.2055 roku.
- Koncesją nr 16/92 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku, Decyzją nr 58/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 13.02.1996 roku oraz Decyzją nr 14/2015 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 16.04.2015 roku dla złoża „Przyłęk – Pilce" ustanowiono obszar i teren górniczy „Pilce – Dzbanów" o powierzchni 543595 m²,. Koncesji udzielono do dnia 19.05.2017 roku.
- Koncesją nr 34/99 Ministra Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa z dnia 20.09.1999 roku, Decyzją nr 2/2002 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 20.02.2002 roku oraz Decyzją nr 40/2010 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 20.12.2012 dla złoża „Pomianów" ustanowiono obszar górniczy

„Pomianów Górny II" o powierzchni 851430 m² oraz teren górniczy „Pomianów Górny II" o powierzchni 2052003 m². Koncesji udzielono do dnia 19.09.2020 roku.

- Decyzją nr 3/E/2000 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 10.10.2000 roku, Decyzją nr 29/2005 Wojewody Dolnośląskiego z dnia 20.10.2005 roku oraz Decyzją nr 4/2012 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 12.03.2012 roku dla złoża Pomianów" wyznaczono obszary górnicze „Pomianów Pole A" o powierzchni 117130,50 m² i „Pomianów Pole B" o powierzchni 38861,50 m² oraz teren górniczy „Pomianów" o powierzchni 692889 m². Koncesji udzielono do dnia 31.12.2020 roku.
- Koncesją nr 17/92 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 20.05.1992 roku, Decyzją nr 43/96 Wojewody Wałbrzyskiego z dnia 31.01.1996 roku oraz Decyzją nr 5/2012 Marszałka Województwa Dolnośląskiego z dnia 12.03.2012 roku dla złoża „Topola – Zbiornik" ustanowiono obszar i teren górniczy „Topola" o powierzchni 1795374 m². Koncesji udzielono do dnia 31.12.2020 roku.

Dla obszarów i terenów górniczych obowiązują zasady gospodarowania zgodnie z zapisami ustawy Prawo geologiczne i górnicze.

Dopuszcza się eksploatację udokumentowanych po uchwaleniu niniejszego studium złóż surowców mineralnych, zlokalizowanych na terenach rolnych oraz innych wybranych, dla których taką możliwość ustalono w zapisach szczegółowych dla jednostek planistycznych w rozdziale 2 „Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone z zabudowy" części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki" niniejszego studium. Z tego względu za zgodne z ustaleniami niniejszego studium należy uznać sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego terenów górniczych takich złóż.

W przypadku opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, obejmujących istniejące lub projektowane tereny górnicze, a także obszary zlokalizowane w strefie oddziaływania terenów górniczych, należy uwzględniać uwarunkowania i zagrozenia związane z eksploatacją tych złóż.

3.9. Ochrona zasobów wód podziemnych.

Według *Mapy obszarów głównych zbiorników wód podziemnych* (GZWP) (Kleczkowski, 1990) w południowo – wschodnim rejonie gminy Kamieniec Ząbkowicki znajduje się zachodni kraniec trzeciorzędowego GZWP nr 338 „Subzbiornik Paczków – Niemodlin". Jednakże na podstawie sporządzonej *Dokumentacji hydrogeologicznej określającej warunki hydrogeologiczne w związku z ustanawianiem obszarów ochronnych Głównego Zbiornika Wód Podziemnych nr 338 „Subzbiornik Paczków-Niemodlin"*, zatwierdzonej Decyzją Ministra Środowiska (DGK–II–4731–70/7035/18294/13/AK) z dnia 06 maja 2014 roku, zbiornik ten nie obejmuje rejonu gminy Kamieniec Ząbkowicki.

3.10. Ochrona krajobrazu kulturowego.

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki charakteryzuje się stosunkowo dobrze zachowanym, pozbawionym znaczących elementów dysharmonizujących, krajobrazem kulturowym, charakterystyczym dla lokalych uwarunkowań. Historycznie uwarunkowana zabudowa, cechująca się typowymi dla lokalnej architektury obiektami, w większości miejscowości wiejskich tworzy czytelne układy ruralistyczne, lokalizowane na terenach rolnych w bliskim sąsiedztwie rozległych kompleksów rolnych, w nawiązaniu do głównego układu komunikacyjnego.

Celem ochrony krajobrazu kulturowego, zapisy niniejszego studium wprowadzają szereg ustaleń regulujących zasięg oraz wymogi dotyczące lokalizacji nowej zabudowy. Wprowadzanie tych ustaleń do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zapewni racjonalną gospodarkę przestrzenną, ukierunkowaną na zachowanie oraz harmonijny rozwój krajobrazu kulturowego gminy.

3.11. Ochrona uzdrowisk.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki nie ustanowiono uzdrowisk.

4. OBSZARY I ZASADY OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO I ZABYTKÓW ORAZ DÓBR KULTURY WSPÓŁCZESNEJ.

Na obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki ochronie kulturowej na podstawie przepisów odrębnych podlegają:
- Park Kulturowy w Kamieńcu Ząbkowickim „Góra Zamkowa, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej";
- obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków;
- obiekty i obszary zabytkowe wpisane do wojewódzkiego wykazu zabytków;
- stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru zabytków;
- stanowiska archeologiczne wpisane do wojewódzkiego wykazu zabytków archeologicznych.

Uchwałą nr XLIII/263/2014 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 sierpnia 2014 roku utworzony został Park Kulturowy pod nazwą „Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej". Celem wprowadzenia takiej dodatkowej formy ochrony prawnej jest ochrona wyjątkowych walorów krajobrazu kulturowego i zabytków oraz środowiska przyrodniczego zabytkowych zespołów w Kamieńcu Ząbkowickim i Byczeniu, to jest: zespołu dawnego opactwa cysterskiego z osadą klasztorną, zespołu pałacowo – parkowego na Górze Zamkowej, doliny rzeki Nysy Kłodzkiej, Góry Śremskiej oraz osady w Małym Byczeniu.

Zgodnie z przyjętym uchwałą nr XLIII/264/2014 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 sierpnia 2014 roku *Planem Ochrony Parku Kulturowego Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej* powołanie przedmiotowego Parku Kulturowego ma na celu wzmocnienie skuteczności ochrony i udostępnienia walorów krajobrazu kulturowego i zabytków znajdujących się na jego terenie. Celem ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków w obszarze Parku jest zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych dla trwałego zachowania cennych walorów i ich udostępniania oraz uwzględnienie w planowaniu zagospodarowania przestrzennego. Dla obszarów w granicach Parku Kulturowego obowiązują wytyczne określone w *Planie Ochrony Parku Kulturowego Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej.* Ustalenia niniejszego studium (również dla poszczególnych jednostek planistycznych) nie są sprzeczne z wytycznymi określonymi w *Planie Ochrony Parku Kulturowego Wzgórze Zamkowe, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej.*

Wykazy zabytków architektury i budownictwa oraz stanowisk archeologicznych ujętych w rejestrze oraz ewidencji zabytków, znajdują się w załącznikach do niniejszego tekstu.
Rejestr zabytków oraz ewidencja zabytków podlegają sukcesywnej weryfikacji i uzupełnieniom. Wpisywanie i skreślanie z rejestru i ewidencji zabytków poszczególnych obiektów nie jest sprzeczne z ustaleniami studium.

Dla obiektów i obszarów ujętych w gminnej ewidencji zabytków proponuje się ustalanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego zachowania lub odtwarzania, zgodnie z historycznymi wartościami:

- bryły obiektu,
- geometrii i sposobu krycia dachu,
- kompozycji elewacji, w tym detalu,
- stolarki okiennej i drzwiowej w zakresie rozmieszczenia oraz podziałów,
- kolorystyki.

Potwierdzone w terenie stanowiska archeologiczne należy otoczyć szczególną opieką i bezwzględnie zakazać prowadzenia jakichkolwiek działań mogących naruszyć stan zabytku.
W celu ochrony stanowisk archeologicznych ustala się:

- obowiązek pierwszeństwa działań związanych z ochroną stanowisk archeologicznych wobec wszelkich przedsięwzięć budowlanych i ziemnych (budów, robót instalacyjnych, gazociągów, wodociągów, kabli energetycznych i telefonicznych, rowów melioracyjnych, tworzenie nowych wyrobisk kruszywa i składowisk odpadów oraz innych prac ziemnych),
- prowadzenie w obrębie stanowiska archeologicznego oraz w jego otoczeniu badań archeologicznych o zakresie i rodzaju ustalonym na zasadach określonych w przepisach odrębnych,
- zakaz naruszania stanowisk archeologicznych o własnej formie terenowej (grodziska, kurhany, wały itp.),
- stosowanie wymogów wynikających z przepisów odrębnych przy każdorazowym znalezisku archeologicznym.

Należy zauważyć, że największym niebezpieczeństwem dla zachowania istniejących na terenie gminy zabytków jest ich zły stan techniczny oraz brak lub niewłaściwe zagospodarowanie. Dla części obiektów, w szczególności nie objętych ochroną w postaci wpisu do rejestru, działaniami z zakresu prawa miejscowego, mogącymi przyczynić się do ratowania tych obiektów przed zupełną degradacją, byłoby urealnienie wymogów dotyczących ich ochrony, a w szczególności do zasad odnoszących się do remontów tych obiektów, bez ryzyka utraty przez obiekt cennych walorów decydujących o wartości zabytkowej. Jednak w zdecydowanej większości powodem złego stanu technicznego obiektów są problemy natury ekonomicznej i własnościowej, niemożliwe do uregulowania na szczeblu planowania przestrzennego, a wymagające opracowania kompleksowych mechanizmów działania.

Należy nadmienić, że w obowiązującym dotychczas studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego (w tym obowiązujących zmian planu ogólnego) określono zasady ochrony wartości kulturowych. Część z tych zapisów niezgodnie z obowiązującym prawem ustala ponadobowiązkowe nakazy odnośnie obiektów zabytkowych i obszarów objętych ochroną kulturową. Szczególnie dotyczy to ustalania obowiązku uzgadniania czynności inwestorskich z właściwym terytorialnie konserwatorem zabytków. Z powyższych względów niniejsze studium, w odniesieniu do obiektów zabytkowych i obszarów objętych ochroną kulturową, w tym stref ochrony konserwatorskiej, nie uwzględnia wszystkich ustaleń dokonanych w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego w tym zakresie.

Ustala się następujące strefy ochrony konserwatorskiej:

- „A” ścisłej ochrony konserwatorskiej w Byczeniu (2 strefy), Chałupkach, Doboszowicach (2 strefy), Kamieńcu Ząbkowickim (3 strefy), Mrokocinie, Ożarach (2 strefy), Pomianowie Górnym, Sławęcinie, Sosnowej, Topoli;
- „B” ochrony konserwatorskiej w Byczeniu, Kamieńcu (3 strefy), Doboszowicach, Sosnowej, Starczowie, Śremie i Topoli oraz na cmentarzu pomiędzy Mrokocinem i Pomianowem Górnym;

- „K" ochrony krajobrazu dla części Pradoliny Nysy i skraju Wysoczyzny Ziębickiej z miejscowościami Byczeń, Doboszowice, Kamieniec Ząbkowicki, Śrem i Topola, dla Chałupek, dla Doboszowic, dla Kamieńca Ząbkowickiego, dla Mrokocina, dla Pomianowa Górnego;
- „W" ścisłej ochrony archeologicznej dla grodzisk w Byczeniu i Chałupkach;
- „OW" obserwacji archeologicznej w Byczeniu, Chałupkach, Doboszowicach, Kamieńcu Ząbkowickim (4 strefy), Ożarach, Pomianowie Górnym, Sławęcinie, Sosnowej, Starczowie, Suszce, Śremie i Topoli.

Odstąpiono od utrzymania strefy „OW" wyznaczonej w Pilcach ze względu na planowaną budowę zbiornika retencyjnego.

W ramach stref „A" ścisłej ochrony konserwatorskiej przyjmuje się następujące ustalenia:
- otoczenia budynku chronionego oraz wnętrza zespołów budowlanych należy przekształcać i zagospodarowywać zielenią urządzoną i przydomowymi urządzeniami wypoczynkowo – rekreacyjnymi, niezbędnymi placykami gospodarczymi oraz ciągami komunikacji pieszej i pieszo-jezdne, m.in. poprzez likwidację substandardowej, tymczasowej zabudowy gospodarczej i garaży,
- rozbudowę istniejących budynków oraz budynki nowe należy lokalizować w sposób uzupełniający istniejący układ zabudowy, w nawiązaniu do ukształtowanej linii zabudowy, a w przypadku zabudowy rozproszonej w nawiązaniu do kompozycji rozplanowania istniejącego zespołu budowlanego,
  przebudowa i rozbudowa zabudowy powinna odpowiadać istniejącym elementom,
- zabudowa uzupełniająca powinna być formowana przy zachowaniu jednorodnego charakteru architektoniczny poszczególnych ciągów i zespołów budowlanych, kontynuacji cech zabudowy zabytkowej,
- tereny zieleni należy formować jako założenia o swobodnych układach kompozycyjnych, nawiązujących do naturalnych form ukształtowania zieleni występujących w otoczeniu oraz do form kulturowych inspirowanych tą zasadą,
- ogrodzenia należy dostosować do tradycyjnych form występujących w otoczeniu obiektów zabytkowych.

W ramach stref „B" ochrony konserwatorskiej przyjmuje się następujące ustalenia:
- zachowanie występujących zasadniczych elementów historycznego układu dróg, ulic i placów, linii zabudowy, kompozycji wnętrz urbanistycznych i kompozycji zieleni;
- nowo realizowane obiekty należy dostosowywać do historycznej kompozycji przestrzennej w zakresie skali i formy bryły zabudowy;
- nawiązanie formą architektoniczną do lokalnej tradycji architektonicznej.

W ramach stref „K" ochrony krajobrazu kulturowego przyjmuje się następujące ustalenia:
- ochrona układów zabudowy poszczególnych wsi;
- ochrona gabarytów i formy zabudowy, w tym dachu;
- ochrona cech stylistycznych tradycyjnej zabudowy obejmujących kompozycje bryły i elewacji, proporcje elementów architektonicznych kształtujących bryły i elewacje, elementów dekoracyjnych i detalu;
- ochrona rozwiązań materiałowych tradycyjnej zabudowy;
- ochrona dominant architektonicznych obiektów wpisanych do rejestru zabytków;
- ochrona elementów krajobrazu naturalnego integralnie związane z zespołami zabytkowymi, w szczególności Góry Zamkowej i doliny Nysy Kłodzkiej;
- ochrona panoram krajobrazowych poszczególnych wsi gminy,

W ramach stref „W" ścisłej ochrony archeologicznej przyjmuje się następujące ustalenia:
- zakaz wszelkiej działalności inwestycyjnej, która mogłaby naruszyć specyficzną formę grodziska;
- prowadzenie badań archeologicznych na zasadach określonych w przepisach odrębnych;

- stosowanie wymogów wynikających z przepisów odrębnych przy każdorazowym znalezisku archeologicznym.

W ramach stref „OW" obserwacji archeologicznej przyjmuje się następujące ustalenia:
- poprzedzanie realizowanych inwestycji i prace ziemne badaniami archeologicznymi na zasadach określonych w przepisach odrębnych;
- stosowanie wymogów wynikających z przepisów odrębnych przy każdorazowym znalezisku archeologicznym.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie wskazuje się dóbr kultury współczesnej, wymagających objęcia ochroną.

5. KIERUNKI ROZWOJU SYSTEMÓW KOMUNIKACJI I INFRASTRUKTURY TECHNICZNEJ.

5. 1. Infrastruktura komunikacyjna.

Układ komunikacyjny gminy Kamieniec Ząbkowicki tworzą:

a) drogi wojewódzkie:
   - nr 382: Paczków (przejście graniczne Polska / Czechy) – Kamieniec Ząbkowicki – Ząbkowice Śląskie – Dzierżoniów – Świdnica – Stanowice (DW 374) [droga Via Regia Plus]
   - nr 390: Kamieniec Ząbkowicki (DW 382) – Złoty Stok – Lądek Zdrój (DW 392);
   - nr 395: Wrocław (DK 98) – Strzelin – Ziębice – Chałupki (DW 382).

b) drogi powiatowe:
   - 3142D: od DP 3143D (Mąkolno) do DK 46
   - 3143D: od DW 390 (Kamieniec Z. – Ożary – Laski) do DK 46
   - 3144D Ożary – Mąkolno
   - 3149D: od DW 385 (Budzów – Potworów – Przyłęk – Ożary)
   - 3159D Grochowiska – Suszka
   - 3160D: (Przyłęk – Suszka – Kamieniec Z.) do DW 382
   - 3177D: Sieroszów – Stolec – Kamieniec Z.
   - 3178D: od DW 385 (Niedźwiednik – Starczów – Kamieniec Z.) do DW 382
   - 3179D: od DW 382 (Byczeń – Kamieniec Z., ul. Ogrodowa)
   - 3180D: od DW 390 (Śrem – Topola)
   - 3181D: Śrem – Sosnowa – Płonica
   - 3182D: od DW 390 (Sławęcin – Topola) do DP 3193D
   - 3193D: Starczówek – Niedźwiedź – Doboszowice – Topola – Błotnica (DK 46)
   - 3199D: od DW 382 (Pomianów Górny – Mrokocin – Chałupki) do DW 395
   - 3200D: Doboszowice – Pomianów Górny

c) drogi gminne publiczne:
   - 118832 D: Sosnowa – Rogały
   - 118841 D: Doboszowice
   - 118842 D: Mrokocin

d) drogi wewnętrzne w Kamieńcu Ząbkowickim o znaczeniu lokalnym (ulice):
   - Astrowa
   - Basztowa

- Boczna
- Bratkowa
- Bolesława Chrobrego
- Cicha
- Daleka
- Fiołkowa
- Gajowa
- Jasna
- Kościelna
- Plac Błonie
- Plac Kościelny
- Kręta
- Krótka
- Krzywa
- Krzyżowa
- Lipowa
- Młyńska
- Mostowa
- Nauczycielska
- Ogrodowa
- Parkowa
- Piaskowa
- Polna
- Różana
- Rumiankowa
- Sadowa
- Skorolecka
- Szpitalna
- Urzędnicza
- Wąska
- Wileńska
- Wodociągowa
- XXX–lecia PRL
- Zamkowa
- Zielona

e) pozostałe drogi wewnętrzne, transportu rolnego oraz drogi leśne;
f) linia kolejowa nr 137: Katowice – Gliwice – Kędzierzyn Koźle – Nysa – Kamieniec Ząbkowicki – Świdnica – Legnica;
g) linia kolejowa nr 276: Wrocław Główny – Strzelin – Kamieniec Ząbkowicki – Kłodzko – Międzylesie;
h) linia kolejowa nr 334: Kamieniec Ząbkowicki – Złoty Stok (nieczynna).

Określa się następujące kierunki rozwoju układu komunikacyjnego gminy Kamieniec Ząbkowicki:
- zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowany wariant drogi ekspresowej S5,
- postulowana modernizacja DW nr 382 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G”;
- postulowana modernizacja DW nr 390 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G”;
- postulowana modernizacja DW nr 395 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G”;

- zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowane obejście miejscowości Byczeń, Kamieniec Ząbkowicki i Paczków;
- zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowane obejście miejscowości Chałupki;
- zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowane obejście miejscowości Byczeń (część wschodnia), Topola i Doboszowice;
- przebudowa wraz z korektą trasy odcinków dróg powiatowych nr 3143D, 3149D i 3180D w związku z realizacją zbiornika retencyjnego „Kamieniec" wraz z infrastrukturą towarzyszącą;
- modernizacja linii kolejowej nr 276 do parametrów takich jak: prędkość V ≤120 km/h, nacisk na oś 221 kN, a nacisk na oś dla obiektów inżynieryjnych 245 kN, k = + 2;
- budowa drugiego toru linii kolejowej nr 276 na odcinku Strzelin – Kamieniec Ząbkowicki;
- modernizacja linii kolejowej nr 137;
- poprawa bezpieczeństwa na wybranych odcinkach dróg wojewódzkich przebiegających przez tereny zabudowane (chodniki, pobocza, przejścia dla pieszych, sygnalizacja świetlna);
- modernizacja dróg powiatowych do pełnych parametrów klasy „L", docelowo do klasy „Z";
- dostosowanie parametrów jezdni i nośności nawierzchni dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych do ruchu ciężkiego i pojazdów rolniczych, zwłaszcza w perspektywie rozwoju przetwórstwa rolno – spożywczego i funkcji przemysłowo – usługowych, w tym turystycznych;
- sukcesywne zastępowanie nawierzchni gruntowej na bitumiczną na drogach gminnych;
- budowa dróg wewnętrznych do obsługi poszczególnych posesji oraz dojazdów do użytków rolnych;
- budowa chodników dla ruchu pieszego i rowerowego;
- budowa zatok autobusowych;
- monitoring natężenia hałasu emitowanego przez pojazdy;
- alternatywne wykorzystanie linii kolejowej nr 334 do innych rodzajów transportu (kolejka wąskotorowa, transport kołowy, trasy rowerowe).

Zgodnie z obowiązującym *Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego – Perspektywa 2020* uwzględniono wariantowy przebieg drogi ekspresowej S5 na odcinku Ząbkowice Śląskie – Kłodzko, który prowadzi przez południowo – zachodnie krańce gminy Kamieniec Ząbkowicki. W *Planie* został wskazany postulowany wariant drogi Via Regia Plus.

Na trasie postulowanych obejść miejscowości Byczeń, Chałupki i Kamieniec Ząbkowicki wskazane jest przyjmowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego następujących ustaleń (z zastrzeżeniem możliwości ich modyfikacji na etapie prowadzonych prac planistycznych):
- zabezpieczenie rezerw terenowych o szerokości nie mniejszej niż 35m z zachowaniem dotychczasowego sposobu użytkowania terenu, z zakazem zabudowy;
- dopuszczenie lokalizacji uzbrojenia podziemnego w infrastrukturę techniczną;
- lokalizacja zabudowy w odległości od rezerw terenowych co najmniej 20m;
- teren nie pełni funkcji obsługi terenów przyległych.

Ponadto postuluje się na etapie sporządzania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego weryfikację przyjętych w dotychczasowych dokumentach planistycznych klas i parametrów dróg, stosownie do zakresu realizowanej przez nie obsługi. Dla tego też parametry dróg, w tym minimalne docelowe szerokości dróg w liniach rozgraniczających należy uzgadniać z zarządcami dróg.

Dopuszcza się realizowanie remontów i przebudowy istniejących dróg w obrębie istniejących pasów drogowych, w tym także przewidzianych do zmiany przebiegu.

Ze względu na istniejące uwarunkowania na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki dopuszcza się realizację dróg o obniżonych parametrach, szczególnie w zakresie minimalnej szerokości dróg w liniach rozgraniczających, a także zmianę klasy dróg w uzgodnieniu z zarządcą drogi. Za dopuszczalne uznaje się także etapowanie realizacji dróg oraz korektę ich przebiegów w stosunku do określonych na rysunku studium, celem ich dostosowania do warunków lokalnych związanych z ukształtowaniem terenu, sytuacją własnościową lub względami technicznymi.

W ramach realizacji postulowanych obejść miejscowości, w tym realizowanych w wyniku zmian w zagospodarowaniu (lokalizacja zbiornika retencyjnego „Kamieniec", zmiana zagospodarowania terenów w związku z eksploatacją surowców), dopuszcza się korygowanie przebiegów dróg ustalonych na rysunku studium, a także włączanie odcinków dróg, wyłączonych w wyniku przebudowy z użytkowania, do terenów sąsiadujących z możliwością przeznaczenia na funkcje określone dla tych terenów.

W „Studium wydobycia i transportu surowców skalnych na Dolnym Śląsku. Stan i perspektywy", przyjętym przez Zarząd Województwa Dolnośląskiego wskazano sposób wywozu surowców skalnych z miejsc ich wydobycia, których obsługa komunikacyjna odbywa się z udziałem dróg wojewódzkich jako transport z wykorzystaniem transportu kolejowego oraz na zasadach uzgodnionych z DSDiK we Wrocławiu w przypadku transportu drogami wojewódzkimi.

Drogi określone na rysunku studium jako pozostałe drogi uzupełniające układ komunikacyjny gminy zaliczane są do dróg gminnych oraz wewnętrznych, transportu rolnego i leśnych.

Dopuszcza się lokalizowanie ścieżek i tras rowerowych na terenie gminy, które docelowo powinny stanowić ważny element uzupełniający drogowy układ komunikacyjny i system tras turystycznych.

Dla terenów zainwestowania sąsiadujących z terenami kolejowymi należy uwzględnić wytyczne wynikające z przepisów odrębnych.

W celu zapewnienia prawidłowej obsługi ruchu samochodowego należy zapewnić rozwój systemu parkingów i miejsc obsługi. Niniejsze studium dopuszcza lokalizację parkingów w terenach zabudowy, zarówno w postaci wydzielonych terenów, jak i towarzyszących miejsc parkingowych. W tym celu ustala się minimalne ilości miejsc parkingowych dla poszczególnych funkcji terenu:

- 1 miejsce parkingowe na 1 lokal mieszkalny w zabudowie mieszkaniowej,
- 1 miejsce parkingowe na każde 50m^2 powierzchni użytkowej w zabudowie usługowej i produkcyjnej lub 1 miejsce parkingowe na 5 użytkowników jednocześnie.

Dodatkowo należy przewidzieć miejsca do parkowana samochodów wyposażonych w kartę parkingową w ilości nie mniejszej niż określona w przepisach odrębnych.
Dopuszcza się ustanawianie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego wyższych współczynników minimalnych miejsc parkingowych, w szczególności dla terenów nowego zainwestowania.

Miejsca parkingowe należy zapewniać w obrębie danej nieruchomości. Dopuszcza się stosowanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego odstępstw od tej reguły pod warunkiem, że w bezpośrednim sąsiedztwie przewidziany jest parking do obsługi tej funkcji, spełniający wymogi minimalnych ilości miejsc parkingowych lub możliwe jest wykorzystanie miejsc postojowych wzdłuż dróg i ulic sąsiadujacych z nieruchomościami.

5. 2. Infrastruktura techniczna.

Na całym obszarze gminy Kamieniec Ząbkowicki dopuszcza się lokalizowanie nie przewidzianych w studium urządzeń i obiektów infrastruktury technicznej, w tym sieci dystrybucyjnych i przesyłowych. W szczególności dopuszcza się lokalizowanie urządzeń i obiektów stanowiących ekologiczne źródła zaopatrzenia w energię elektryczną.

Ustala się ogólne zasady uzbrojenia terenu w infrastrukturę techniczną:
- należy dążyć do sytuacji, w której wszystkie nowe liniowe elementy infrastruktury technicznej, poza przyłączami do poszczególnych obiektów, powinny być usytuowane pod ziemią (linie elektroenergetyczne niskiego i średniego napięcia oraz telefoniczne wyłącznie kablowe) oraz mają przebiegać w liniach rozgraniczających dróg i ulic, lub innych przestrzeniach publicznych, w uzgodnieniu z zarządcami dróg;
- w sytuacjach uzasadnionych względami technicznymi bądź bezpieczeństwa dopuszcza się przeprowadzenie sieci poza układem ulic pod warunkiem zachowania ustaleń przepisów odrębnych obowiązujących przy projektowaniu sieci;
- wszelkie inwestycje oraz zmiany w zakresie zaopatrzenia w ciepło, wodę, gaz, energię elektryczną, sieć telekomunikacyjną, odprowadzania ścieków oraz lokalizacji urządzeń technicznych wymagają spełnienia wymogów przepisów odrębnych;
- lokalizacja konstrukcji wsporczych dla infrastruktury technicznej, w tym masztów, powinna być realizowana przy zachowaniu zasady ograniczania wpływu na krajobraz, w tym na walory widokowe, oraz nie powinna kolidować z zachowaniem tradycyjnych dominant architektonicznych wsi i konkurować z nimi.

5.2.1. Zaopatrzenie w wodę.

W ramach zaopatrzenia w wodę ustala się budowę sieci wodociągowej rozdzielczej w części wsi Doboszowice i Ożary (dotychczas nie zwodociągowanych) oraz budowę i rozbudowę istniejących sieci na terenach istniejącego i planowanego zainwestowania na obszarze całej gminy.

Ustala się ogólne zasady zaopatrzenia w wodę:
- zaopatrzenie w wodę dla celów bytowo-gospodarczych, przeciwpożarowych i grzewczych z ujęć wody z zachowaniem istniejących systemów wodociągowych z dalszą ich rozbudową i utrzymaniem;
- zaopatrzenie w wodę z rozdzielczej sieci wodociągowej lub z indywidualnych ujęć wody zgodnie z obowiązującymi przepisami odrębnymi, ze szczególnym uwzględnieniem warunków dostępności do wody dla celów przeciwpożarowych;
- ustala się obowiązek zabezpieczenia i ochrony istniejących i projektowanych ujęć wody na całym obszarze gminy.

5.2.2. Odprowadzanie ścieków.

Obecnie na terenie gminy sieć kanalizacyjną posiada tylko część miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (obręby ewidencyjne Kamieniec Ząbkowicki I i Kamieniec Ząbkowicki II). Długość sieci kanalizacyjnej wynosi 16,3 km, z czego 14,9 km w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I i 1,4 km w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II. Spośród 16,3 km ogólnej długości sieci kanalizacyjnej – 15,4 to sieć sanitarna grawitacyjna, 0,4 km to sieć sanitarna tłoczna, a 0,5 km to sieć ogólnospławna grawitacyjna. Sieć obsługują 2 przepompownie (P1 i P2). Do budynków mieszkalnych prowadzi 565 połączeń. W 2014 roku odprowadzono siecią 83 dam³ ścieków. Siecią objęte są ulice: Basztowa, Cicha, Kolejowa (częściowo), Kościelna, Krzywa, Młyńska, Mostowa (częściowo), Nauczycielska, Osiedle B.

Chrobrego, Osiedle B. Krzywoustego, Osiedle Przylesie, Plac Kościelny (częściowo), Sadowa, Skorolecka, Szpitalna, Urzędnicza, XXX–lecia PRL, Zamkowa i Złotostocka (częściowo) w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I oraz ulice: Astrowa, Bratkowa, Dworcowa, Gajowa, Kolejowa (częściowo), Krótka, Ogrodowa, Parkowa, Różana, Rumiankowa i Węglowa w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II.

Uchwałą nr IX/130/15 Sejmiku Województwa Dolnośląskiego z dnia 30 kwietnia 2015 roku wyznaczono Aglomerację „Kamieniec Ząbkowicki" o równoważnej liczbie mieszkańców (RLM) 4002, która obejmuje większą część miejscowości Kamieniec Ząbkowicki (ulice: Basztowa, Cicha, Kolejowa, Kościelna, Krzywa, Krzyżowa, Lipowa, Młyńska, Mostowa, Nauczycielska, Osiedle B. Chrobrego, Osiedle B. Krzywoustego, Osiedle Przylesie, Plac Kościelny, Sadowa, Skorolecka, Szpitalna, Urzędnicza, XXX–lecia PRL, Zamkowa, Ząbkowicka i Złotostocka w obrębie Kamieniec Ząbkowicki I oraz ulice: Astrowa, Bratkowa, Dworcowa, Fiołkowa, Gajowa, Kolejowa, Krótka, Ogrodowa, Parkowa, Różana, Rumiankowa i Węglowa w obrębie Kamieniec Ząbkowicki II).

Ustala się ogólne zasady odprowadzania i oczyszczenia ścieków bytowych i komunalnych:
- zakaz odprowadzania nie oczyszczonych ścieków do gruntu, cieków powierzchniowych oraz wód podziemnych;
- docelową realizację sieci kanalizacyjnej z odprowadzeniem do oczyszczalni ścieków na terenach przewidywanych do zbiorowego rozwiązania gospodarki ściekowej;
- dopuszczenie lokalizacji bezodpływowych zbiorników lub indywidualnych oczyszczalni ścieków;
- rozbudowę zewnętrznej sieci kanalizacji sanitarnej w terenach istniejącej i planowanej zabudowy z zachowaniem odległości od innych sieci infrastruktury technicznej oraz lokalizację zbiorczych kolektorów kanalizacyjnych z zachowaniem odległości od budynków zgodnie z przepisami odrębnymi,
- dopuszcza się odprowadzenie wód opadowych do cieków wód powierzchniowych lub rozprowadzenie na terenach zainwestowania (w tym retencjonowanie).

5.2.3. Zaopatrzenie w gaz.

Ustala się ogólne zasady zaopatrzenia w gaz:
- na terenach zainwestowanych oraz planowanych do zainwestowania dopuszczenie realizacji sieci gazowych przesyłowych lub rozdzielczych oraz lokalizację stacji redukcyjno-pomiarowych w zależności od potrzeb – na warunkach określonych w przepisach odrębnych oraz przez operatora sieci, po przeprowadzeniu analizy opłacalności tej inwestycji;
- dopuszczenie możliwości realizacji sieci gazowej jako towarzyszącej inwestycjom na terenach działek własnościowych inwestorów, z zapewnieniem dostępu do armatury i sieci gazowej;
- dopuszcza się budowę nowych sieci gazowych;
- dopuszcza się stosowanie indywidualnych zbiorników zaopatrzenia w gaz płynny, pod warunkiem spełnienia wymogów przepisów odrębnych.

5.2.4. Zaopatrzenie w energię elektryczną.

Ustala się ogólne zasady zaopatrzenia w energię elektryczną:
- zaopatrzenie z istniejącej sieci elektroenergetycznej lub niekonwencjonalnych źródeł energii;
- rozbudowę sieci elektrycznej wraz z niezbędnymi urządzeniami technicznymi według technicznych warunków przyłączenia, uzgodnionych z administratorem sieci;
- w przypadku kolizji planowanego zagospodarowania terenu z istniejącymi liniami elektroenergetycznymi dopuszcza się ich przebudowę;

- dopuszcza się budowę stacji transformatorowych;
- dopuszcza się ustalanie strefy technicznej ograniczonego użytkowania umożliwiającą eksploatację sieci z uwzględnieniem dojazdu, wzdłuż przebiegu napowietrznej linii elektroenergetycznej wysokiego i średniego napięcia.

5.2.5. Zaopatrzenie w energię cieplną.

W zakresie zaopatrzenia w ciepło ustala się docelowo zaopatrzenie w ciepło w oparciu o indywidualne i grupowe instalacje wysokiej wydajności zasilane paliwami stałymi, gazem, energią elektryczną, paliwami niskoemisyjnymi oraz poprzez niekonwencjonalne źródła energii.

5.2.6. Niekonwencjonalne źródła energii.

Na obszarze gminy nie ustala się terenów rozmieszczenia obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy przekraczającej poziom, dla którego zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy wyznaczać w studium obszary rozmieszczenia takich urządzeń i stref ochronnych związanych z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu, za wyjątkiem terenów:

- istniejącej elektrowni wodnej w obrębie Pomianów Górny 8.1E,WH (wraz z określoną na rysunku studium strefą oddziaływania w odległości 500m od granic terenu 8.1E,WH), zlokalizowanej na zbiorniku retencyjnym „Topola” (km 93+814 rzeki Nysy Kłodzkiej);
- rozmieszczenia urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii - farma fotowoltaiczna w obrębie Byczeń 1.1PEF (wraz z określoną na rysunku studium strefą oddziaływania równą granicy jednostki planistycznej 1.1PEF);
- elektrowni wodnej, potencjalnie możliwej do zlokalizowania na terenach oznaczonych na rysunku studium symbolami: 4.1-4.2PG,WH,WS, 7.1PG,WH,WS, z zastrzeżeniem, że strefa oddziaływania nie może przekroczyć naniesionej na rysunku studium orientacyjnej granicy planowanego zbiornika retencyjnego „Kamieniec”.

Ponadto dopuszcza się lokalizację następujących inwestycji z zakresu obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii o mocy nie przekraczającej poziomu, dla którego zgodnie z ustawą o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym należy wyznaczać w studium obszary rozmieszczenia takich urządzeń i stref ochronnych związanych z ograniczeniami w zabudowie oraz zagospodarowaniu i użytkowaniu terenu:

- małych elektrowni wodnych, szczególnie w rejonie dolin cieków: Goleniówka, Starczowski Potok, Ożarski Potok (Gruda), Mąkolnica czy Jamnica (Świda);
- biogazowni na terenach rolniczych;
- pozostałych źródeł energii odnawialnej, takich jak np. kolektory słoneczne i wymienniki ciepła, pod warunkiem indywidualnego ich stosowania (na potrzeby zabudowy mieszkaniowej, usługowej lub produkcyjnej) lub lokalizacji na terenach produkcyjnych, w ramach dopuszczonej funkcji infrastruktury technicznej. Lokalizacja obiektów i urządzeń wytwarzających energię z odnawialnych źródeł energii na terenach rolniczych powinna się odbywać z zachowaniem warunków określonych w rozdziale 1.7. Funkcja rolnicza części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki” studium.

Dla wymienionych przedsięwzięć, o ile wymagają tego przepisy odrębne, należy przeprowadzić analizy i postępowania mające na celu określenie dopuszczalności ich lokalizacji ze względu na cele ochrony przyrody i

środowiska – dotyczy to szczególnie planowanych lokalizacji na obszarach objętych ochroną na podstawie przepisów ustawy o ochronie przyrody.

Zakazuje się lokalizacji wszelkich elektrowni wiatrowych.

5.2.7. Telekomunikacja.

W zakresie zaopatrzenia w sieć telekomunikacyjną ustala się rozbudowę istniejących sieci i urządzeń oraz budowę nowych, w zależności od zapotrzebowania, na warunkach określonych przez administratora sieci.

Dla lokalizacji inwestycji z zakresu telekomunikacji stosować należy przepisy odrębne.
Postuluje się w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ustalania warunków lokalizacji obiektów infrastruktury, mogących kolidować z zasadami ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego.

5.2.8. Gospodarka odpadami.

Gospodarka odpadami na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki powinna być prowadzona w oparciu o ustalenia aktualnie obowiązujących planu gospodarki odpadami lub odpowiadających zakresowi planu przepisów odrębnych.

6. OBSZARY NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU LOKALNYM.

W oparciu o zamierzenia inwestycyjne gminy Kamieniec Ząbkowicki, określone na potrzeby opracowania niniejszego studium, jako obszary rozmieszczenia inwestycji celu publicznego należy określić:
- teren budowy kompleksu sportowo – rekreacyjnego w Kamieńcu Ząbkowickim II (Kamienieckie Doły),
- teren remontów i modernizacji istniejącej infrastruktury sportowo – rekreacyjnej,
- teren budowy krytej pływalni w Kamieńcu Ząbkowickim,
- teren rozbudowy cmentarza komunalnego w Kamieńcu Ząbkowickim,
- teren rozbudowy cmentarzy parafialnych w Byczeniu i Mrokocinie,
- obszar całej gminy jako teren inwestycji związanych z budową sieci szlaków turystycznych, tras rowerowych i ścieżek dydaktycznych.

Powyższa lista nie jest zamknięta i powinna być sukcesywnie uzupełniana o inne obszary rozmieszczenia inwestycji celu publicznego, zgodnie z bieżącymi potrzebami gminy.

7. OBSZARY NA KTÓRYCH ROZMIESZCZONE BĘDĄ INWESTYCJE CELU PUBLICZNEGO O ZNACZENIU PONADLOKALNYM.

Do planowanych inwestycji celu publicznego o znaczeniu ponadlokalnym na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki należy zaliczyć:
- budowę zbiornika retencyjnego „Kamieniec” wraz z elektrownią wodną;
- budowę lub przebudowę infrastruktury drogowej na sieci dróg wojewódzkich Dolnego Śląska w zakresie: chodników, odwodnienia drogi, zatok autobusowych, skrzyżowań dróg, sygnalizacji świetlnej, murów

oporowych, małych obiektów mostowych oraz przebudowa/budowa krótkich odcinków dróg wojewódzkich.
- modernizację linii kolejowej nr 137 Legnica – Katowice;
- modernizację linii kolejowej nr 276 Wrocław – Międzylesie;
- opracowanie planów zadań ochronnych dla obszarów NATURA 2000;

8. OBSZARY DLA KTÓRYCH OBOWIĄZKOWE JEST SPORZĄDZENIE MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Obszarem, dla którego obowiązkowe jest sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest Park Kulturowy w Kamieńcu Ząbkowickim „Góra Zamkowa, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej" w granicach ustalonych uchwałą nr XLIII/263/2014 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 29 sierpnia 2014 roku. Dla obszaru Parku Kulturowego została podjęta uchwała nr VII/24/2015 Rady Gminy Kamieniec Ząbkowicki z dnia 20 lutego 2015 roku w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego w granicach Parku Kulturowego w Kamieńcu Ząbkowickim „Góra Zamkowa, Dolina Budzówki i Nysy Kłodzkiej”.

Biorąc pod uwagę fakt obowiązywania na całym terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w pozostałych przypadkach obowiązek opracowania zmian tych planów miejscowych lub nowych planów miejscowych będzie następował w przypadku podjęcia decyzji o lokalizacji nie uwzględnionych dotychczas inwestycji na obszarach dla których sporządzenie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe. Takimi obszarami będą w szczególności:

a) obszary przestrzeni publicznej:
   - nowe tereny dróg publicznych w ich pasach drogowych,
   - nowe tereny elementów infrastruktury technicznej,
   - nowe tereny obiektów administracji publicznej oraz publicznych szkół, przedszkoli, obiektów ochrony zdrowia, domów opieki społecznej i placówek opiekuńczo-wychowawczych,
   - nowe tereny cmentarzy oraz publicznej zieleni urządzonej,
   - tereny planowanych obiektów i urządzeń służących ochronie przeciwpowodziowej;
b) tereny górnicze:
   - w przypadku ustanowienia terenów górniczych dla złóż kopalin, udokumentowanych po przyjęciu niniejszego studium, w przypadkach których opracowanie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe w myśl przepisów ustawy prawo geologiczne i górnicze (lub perspektywicznie innego aktu prawnego odpowiadającego pod względem merytorycznym).

W przypadku lokalizacji nie przewidzianych w studium inwestycji, dla których sporządzenie miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego jest obowiązkowe, a których lokalizacja nie jest sprzeczna z ustaleniami studium, obowiązek sporządzenia niezbędnej zmiany planu ustala się niezależnie od powyższych zapisów.

9. OBSZARY DLA KTÓRYCH GMINA ZAMIERZA SPORZĄDZIĆ MIEJSCOWE PLANY ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Z uwagi na obowiązywanie na terenie całej gminy miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, w większości ustaleń uznawanych za aktualne, nie wyznacza się kompleksowych obszarów, dla których gmina zamierza sporządzić miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Perspektywiczne zamierzenia w zakresie prac planistycznych mogą dotyczyć realizacji zmian obecnie obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz opracowania nowych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w oparciu o ustalenia niniejszego studium. Plany miejscowe realizowane będą w zależności od potrzeb, na terenach dla których wystąpi potrzeba ich realizacji. Niniejsze studium dopuszcza realizację miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego zarówno dla całych obrębów geodezyjnych, ich wydzielonych części, jak i dla całych lub fragmentów poszczególnych jednostek planistycznych. Proponuje się przyjmowanie granic opracowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego w odniesieniu do granic ewidencyjnych.

10. KIERUNKI I ZASADY KSZTAŁTOWANIA ROLNICZEJ I LEŚNEJ PRZESTRZENI PRODUKCYJNEJ.

10.1. Rolnicza przestrzeń produkcyjna.

Grunty orne o najwyższym wskaźniku bonitacji występują w obrębach: Pomianów Górny, Pilce, Śrem, Sosnowa, Starczów, Topola i Kamieniec Ząbkowicki I (powyżej 34,34 %[153] gruntów ornych w klasach I – III). Użytki zielone o najwyższym wskaźniku bonitacji występują w obrębach: Starczów, Suszka, Topola, Śrem, Pilce, Kamieniec Ząbkowicki I i Sosnowa (powyżej 21,92 %[154] użytków zielonych w klasach II – III). Należy nadmienić, że w każdej miejscowości znajdują się użytki rolne objęte ochroną (klasy bonitacyjne I – III).

Powyższe uwarunkowania decydują, że głównym kierunkiem w produkcji rolniczej jest uprawa roślinna dostosowana przede wszystkim na potrzeby rolno – spożywczego przemysłu przetwórczego oraz hodowla zwierząt. Alternatywnym rozwiązaniem dla produkcji rolniczej jest prowadzenie gospodarstw agroturystycznych.

10.2. Zalesienia.

Zgodnie z zapisami rozdziału 2. „Kierunki i wskaźniki dotyczące zagospodarowania oraz użytkowania terenów, w tym tereny wyłączone z zabudowy” części II „Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki” studium, dopuszcza się zalesianie gruntów rolnych klas bonitacyjnych IV-VI.

Na obszarze gminy, w wyniku prac prowadzonych na potrzeby opracowania „Projektu granicy rolno-leśnej”, wyznaczono tereny użytków rolnych planowane do zalesienia. Tereny te na rysunku studium oznaczono symbolami R,ZL.

Przeznaczając grunty rolne pod zalesienie nie można zapomnieć o zachowaniu unikalnych walorów krajobrazu, który tworzą między innymi użytki zielone. Enklawy łąk wśród lasów wzbogacają krajobraz.

[153] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.
[154] Średnia dla gminy Kamieniec Ząbkowicki.

10.3. Ochrona lasów.

Ochronę lasów należy prowadzić jako racjonalną gospodarkę zasobami w oparciu o obowiązujące plany urządzenia lasów.

Nadrzędnym celem ochrony ekosystemów leśnych jest utrzymanie i odtwarzanie ich charakteru, zbliżonego do pierwotnego oraz naturalnego, a także prowadzenie racjonalnej gospodarki leśnej związanej z pozyskiwaniem drewna.

11. OBSZARY SZCZEGÓLNEGO ZAGROŻENIA POWODZIĄ ORAZ OBSZARY OSUWANIA SIĘ MAS ZIEMNYCH.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki określono obszary szczególnego zagrożenia powodzią ($Q_{1\%}$ i $Q1_{0\%}$) na podstawie *Map Zagrożenia Powodziowego i Map Ryzyka Powodziowego*. Określono także obszary, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie ($Q_{0,2\%}$).
Dla obszarów szczególnego zagrożenia powodzią obowiązują wymagania wynikające z ustawy Prawo Wodne, z możliwością ubiegania się o odstępstwo od zakazu zabudowy.

Do obszarów narażonych na niebezpieczeństwo usuwania się mas ziemnych na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki zalicza się zinwentaryzowane osuwiska, niezabezpieczone skarpy cieków oraz skarpy drogowe i kolejowe. Aby wyeliminować ryzyko osuwisk należy przeprowadzać prace mające na celu zabezpieczenie skarp oraz wykluczać tereny w rejonie osuwisk spod zabudowy.

12. OBIEKTY I OBSZARY DLA KTÓRYCH WYZNACZA SIĘ W ZŁOŻU KOPALINY FILAR OCHRONNY.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie ma się obiektów i obszarów dla których wyznaczono lub wyznacza się w złożu kopalin filar ochronny.

13. OBSZARY POMNIKÓW ZAGŁADY I ICH STREF OCHRONNYCH.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie są zlokalizowane pomniki zagłady i ich strefy ochronne w rozumieniu ustawy z dnia 7 maja 1999r. o ochronie terenów byłych hitlerowskich obozów zagłady (Dz. U. Nr 41, poz. 412 z późniejszymi zmianami).

14. OBSZARY WYMAGAJĄCE PRZEKSZTAŁCEŃ, REHABILITACJI, REKULTYWACJI LUB REMEDIACJI.

Do terenów wymagających przekształceń na terenie Kamieniec Ząbkowicki należy przede wszystkim zaliczyć:
- zespół pałacowo-parkowy w Kamieńcu Ząbkowickim
- linię kolejową nr 334 – w zakresie zagospodarowania na cele komunikacji innego rodzaju – trasy rowerowe, kolejka wąskotorowa,

- historyczną zabudowę folwarczną w poszczególnych miejscowościach.

Rekultywacji należy sukcesywnie poddawać wyrobiska poeksploatacyjne, a także tereny osuwisk erozyjnych, w tym w rejonach skarp cieków, wynikłych m.in. z występowania podtopień oraz tereny zdegradowane.

Nie wyznacza się obszarów dla których wymagane byłoby przeprowadzenie rekultywacji lub remediacji.

15. OBSZARY ZDEGRADOWANE.

Na terenie gminy Kamieniec Ząbkowicki nie określa się terenów zdegradowanych.

16. GRANICE TERENÓW ZAMKNIĘTYCH I ICH STREF OCHRONNYCH.

Zgodnie z Decyzją nr 3 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 24 marca 2014 roku w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych (Dz. U. MIiR z 2014 roku, poz. 25), w granicach administracyjnych gminy Kamieniec Ząbkowicki zlokalizowane są tereny zamknięte, stosownie do art. 2, pkt. 9 ustawy z dnia 17 maja 1989 roku Prawo geodezyjne i kartograficzne (Dz. U. z 2010 roku Nr 193, poz.1287 z późn. zm.), w miejscowościach (obrębach):

- Byczeń – działa ewidencyjna nr 13/2 o powierzchni 0,2400 ha;
- Byczeń – nr 13/6 – 0,1513 ha;
- Byczeń – nr 14 – 1,4300 ha;
- Byczeń – nr 402 – 0,4100 ha;
- Byczeń – nr 403 – 5,2500 ha;
- Byczeń – nr 404 – 7,4000 ha;
- Byczeń – nr 406 – 2,9500 ha;
- Byczeń – nr 407 – 0,2400 ha;
- Byczeń – nr 412 – 1,0400 ha;
- Byczeń – nr 431 – 2,3200 ha;
- Chałupki – nr 184 – 1,0900 ha;
- Chałupki – nr 266 – 4,9200 ha;
- Doboszowice – nr 404 – 5,3700 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 71 – 1,7254 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 335 – 0,7487 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 336/4 – 4,7330 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 412 – 2,7294 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 721 – 2,7335 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki I – nr 731 – 1,5338 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki II – nr 337/6 – 2,2081 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki II – nr 337/7 – 0,0713 ha;
- Kamieniec Ząbkowicki II – nr 337/8 – 32,6272 ha;
- Mrokocin – nr 198 – 2,9000 ha;
- Pomianów Górny – nr 166 – 3,4300 ha
- Pomianów Górny – nr 230/1 – 3,8500 ha;
- Starczów – nr 366 – 2,4700 ha;

- Starczów – nr 564/3 – 8,4000 ha;
- Suszka – nr 212/1 – 2,1800 ha;
- Suszka – nr 212/2 – 5,2700 ha;
- Suszka – nr 212/3 – 2,1200 ha.

Wyżej wymienione działki pełnią funkcję terenów kolejowych.

Dla terenów zamkniętych nie wyznaczono stref ochronnych.

17. OBSZARY FUNKCJONALNE O ZNACZENIU LOKALNYM.

Obszar gminy Kamieniec Ząbkowicki nie funkcjonuje w ramach ustanowionych obszarów funkcjonalnych o znaczeniu lokalnym.

18. WYTYCZNE DO MIEJSCOWYCH PLANÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO.

Przy opracowaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego należy uwzględniać następujące wytyczne niniejszego studium:

- określone dla poszczególnych jednostek planistycznych funkcje terenów, w ramach dopuszczonych funkcji podstawowych i uzupełniających terenu, ulegają uściśleniu na etapie planu miejscowego z uwzględnieniem lokalnych uwarunkowań przestrzennych, fizjograficznych, przyrodniczych, ekonomicznych, komunikacyjnych oraz infrastrukturalnych;
- za zgodne z ustaleniami studium uznaje się zagospodarowanie w całości funkcją uzupełniającą terenów wydzielonych z jednostki planistycznej;
- dopuszcza się utrzymanie dotychczasowego przeznaczenia, sposobu zagospodarowania i zabudowy także na terenach, na których studium przewiduje inną funkcję;
- dopuszcza się rozbudowę istniejących obiektów z zachowaniem i kontynuacją funkcji pod warunkiem zgodności z przepisami odrębnymi;
- linie rozgraniczające poszczególne jednostki planistyczne podlegają uściśleniu w planach miejscowych, przy uwzględnieniu lokalnych uwarunkowań, zwłaszcza szczegółów terenowych, granic ewidencyjnych nieruchomości oraz korekt niezbędnych do właściwego zagospodarowania terenu, szczególnie gdy korekta granic jest niezbędna dla właściwej obsługi komunikacyjnej lub wyposażenia w infrastrukturę techniczną;
- wielkość wskaźnika powierzchni biologicznie czynnej oraz wskaźnika powierzchni zabudowanej może być regulowana w planach miejscowych w zależności od lokalnych uwarunkowań i potrzeb kształtowania ładu przestrzennego, pod warunkiem nie przekraczania wartości granicznych wskazanych dla poszczególnych jednostek planistycznych;
- dopuszcza się ustalanie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego minimalnej powierzchni działki budowlanej na której można realizować zabudowę dla działek istniejących, nie spełniających wymogów określonych dla poszczególnych jednostek planistycznych;
- przepisy odrębne przyjęte po wejściu w życie studium, a odnoszące się do ustaleń studium, należy traktować jako nadrzędne w stosunku do niniejszego studium.

Przy badaniu czy ustalenia sporządzanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego nie są sprzeczne z ustaleniami niniejszego studium należy przede wszystkim brać pod uwagę ustalenia rozdziałów 2.2. i 2.3 części II studium, a także wytyczne niniejszego rozdziału.

SŁOWNICZEK POJĘĆ

Ilekroć w zapisach studium jest mowa o:

- **rysunku studium** – należy przez to rozumieć załącznik graficzny nr 2 do uchwały, stanowiący graficzny zapis kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Kamieniec Ząbkowicki;
- **jednostce planistycznej** – należy przez to rozumieć teren określony w części graficznej studium, ograniczony liniami rozgraniczającymi i oznaczony symbolem;
- **przeznaczeniu podstawowym terenu** – należy przez to funkcję terenu przeznaczoną do lokalizacji w danym terenie, która powinna stanowić dominującą funkcję w obrębie danej jednostki planistycznej;
- **przeznaczeniu uzupełniającym terenu** – należy przez to rozumieć funkcję inną niż podstawowa, dopuszczoną do lokalizacji na danym terenie;
- **urządzeniach towarzyszących** – należy przez to rozumieć obiekty technicznego wyposażenia i infrastruktury technicznej, zaplecze parkingowe i garażowe (trwale związane z gruntem) oraz inne urządzenia pełniące służebną rolę wobec przeznaczenia podstawowego i uzupełniającego terenu;
- **wskaźniku powierzchni biologicznie czynnej** – należy przez to rozumieć udział procentowy powierzchni zajętej przez teren biologicznie czynny w ogólnej powierzchni działki budowlanej. Pojęcie terenu biologicznie czynnego należy rozumieć zgodnie z przepisami odrębnymi;
- **wskaźniku powierzchni zabudowanej** – należy przez to rozumieć udział procentowy sumy powierzchni zabudowanych przez budynki i budowle w ogólnej powierzchni działki budowlanej;
- **dominancie** – należy przez to rozumieć obiekt budowlany, jego część lub zespół obiektów budowlanych, który koncentruje uwagę obserwatora w pewnym obszarze ze względu na swoją wyróżniającą formę architektoniczną;
- **usługach / zabudowie usługowej** – należy przez to rozumieć działalności i obiekty w których prowadzona jest działalność w dziedzinach: handlu detalicznego i hurtowego, w tym obiekty handlowe o powierzchni sprzedaży do 2000m^2, gastronomii, rzemiosła, szkolnictwa, zdrowia, kultury i rozrywki, sportu i rekreacji, obsługi komunikacji (w tym stacje naprawy i obsługi pojazdów mechanicznych, bazy transportowe i spedycyjne), instytucji finansowych i ubezpieczeniowych, siedzib stowarzyszeń, związków, izb zawodowych i gospodarczych, jednostek projektowych i consultingowych, instytucji gospodarczych, środków masowej komunikacji i łączności oraz innych, których powyższe grupy nie dotyczą bezpośrednio, a mają charakter usługi, a także działalności rzemieślnicze;
- **przepisach odrębnych** – należy przez to rozumieć przepisy ustaw wraz z aktami wykonawczymi oraz ograniczenia w dysponowaniu terenem, wynikające z prawomocnych decyzji administracyjnych, a także plany i programy sporządzane na podstawie przepisów ustaw wraz z aktami wykonawczymi;

Nie zdefiniowane pojęcia należy rozumieć zgodnie z przepisami odrębnymi.

PODSUMOWANIE

Celem opracowania było sporządzenie dokumentu zawierającego uaktualnione dane na temat uwarunkowań i kierunków rozwoju poszczególnych funkcji gminy Kamieniec Ząbkowicki. W studium uwzględniono wszystkie elementy zagospodarowania przestrzennego obszaru, opracowane w następujących działach: rolnictwo, leśnictwo, przemysł, turystyka i rekreacja, mieszkalnictwo, usługi, infrastruktura techniczna i komunikacja. Zwrócono uwagę także na zagadnienia dotyczące ochrony środowiska przyrodniczego i kulturowego oraz ustalono generalne zasady przebudowy układu przestrzenno – funkcjonalnego.

Podstawowe problemy, które poruszono to:
- stworzenie możliwości terenowych dla rozwoju budownictwa mieszkaniowego;
- zapewnienie warunków do rozwoju budownictwa usługowego;
- zapewnienie warunków do stworzenia terenów obsługi ruchu turystycznego;
- rozwój terenów aktywności gospodarczej;
- określenie chronionych elementów środowiska przyrodniczego;
- uściślenie wymogów ochrony środowiska dla obszarów chronionych;
- określenie kierunków działań zmierzających do poprawy jakości środowiska we wszystkich jego elementach;
- podporządkowanie rozwoju funkcjonalnego i przestrzennego obszaru wymogom ochrony środowiska przyrodniczego;
- ochrona zabytków oraz cennych kulturowo zespołów urbanistycznych i ruralistycznych;
- modernizacja i rozwój układu komunikacyjnego;
- uregulowanie gospodarki wodno – ściekowej;
- rozwiązanie problemu gospodarki odpadami.

SYNTEZA USTALEŃ STUDIUM

Z zakresu rozwoju funkcjonalnego:

1) Dla funkcji rolniczej: uprawy polowe z uwzględnieniem funkcji alternatywnych, takich jak usługi agroturystyki.
2) Dla funkcji przemysłowej: rozwój terenów produkcyjnych w oparciu o tereny produkcyjno-usługowe oraz tereny eksploatacji surowców.
3) Dla gospodarki leśnej: zaleca się zalesienie nieużytków i uporządkowanie areałów leśnych, zalesianie gruntów rolnych słabych klas bonitacyjnych.
4) Dla funkcji usługowej: proponuje się zachowanie rezerw pod budownictwo usługowe, rozwój lokalnych ośrodków usługowych z nastawieniem na obsługę mieszkańców, a także rozwój bazy usługowo-turystycznej.
5) Dla funkcji mieszkaniowej: zaleca się zachowanie rezerw terenowych pod rozwój tej funkcji we wszystkich podjednostkach osadniczych, podwyższenie jakości mieszkań komunalnych, uzupełnienie istniejącej zabudowy, przy zachowaniu wysokiej jakości architektury, spójnej z charakterem historycznej zabudowy łużyckiej.
6) Dla funkcji turystycznej: rozwój funkcji w oparciu o istniejące walory kulturowe i przyrodnicze, wprowadzanie funkcji turystycznych do obiektów cennych kulturowo, wykorzystanie dolin rzek i terenów leśnych.

Z zakresu ochrony środowiska i jego zasobów:

1) Ochroną obejmuje się ustanowione na terenie gminy formy ochrony przyrody, a także pozostałe elementy środowiska przyrodniczego.
2) Proponuje się stosowanie zabiegów minimalizujących negatywny wpływ na powietrze atmosferyczne, wody powierzchniowe, gleby oraz oddziaływanie hałasu, promieniowania elektromagnetycznego.
3) Prowadzenie działań z zakresu ochrony przeciwpowodziowej, ochrony zasobów surowców mineralnych i wód podziemnych.

Z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej:

1) Ochroną obejmuje się: obiekty i obszary zabytkowe wpisane do rejestru zabytków województwa dolnośląskiego, stanowiska archeologiczne wpisane do rejestru i wykazu zabytków województwa dolnośląskiego, obiekty objęte gminną ewidencją zabytków.

2) Podtrzymuje się ustaloną w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego ochronę w strefach konserwatorskich.

Z zakresu zagospodarowania i użytkowania terenu:

1) Infrastruktura komunikacyjna:
   - zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowany wariant drogi ekspresowej S5,
   - postulowana modernizacja DW nr 382 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G";
   - postulowana modernizacja DW nr 390 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G";
   - postulowana modernizacja DW nr 395 na całej długości do pełnych parametrów klasy „G";
   - zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowane obejście miejscowości Byczeń, Kamieniec Ząbkowicki i Paczków;
   - zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowane obejście miejscowości Chałupki;
   - zabezpieczenie rezerwy terenowej pod postulowane obejście miejscowości Byczeń (część wschodnia), Topola i Doboszowice;
   - przebudowa wraz z korektą trasy odcinków dróg powiatowych nr 3143D, 3149D i 3180D w związku z realizacją zbiornika retencyjnego „Kamieniec" wraz z infrastrukturą towarzyszącą;
   - poprawa stanu technicznego dróg poprzez modernizację;
2) Infrastruktura techniczna:
   - uregulowanie gospodarki wodno – ściekowej;
   - prowadzenie gospodarki odpadami w oparciu o założenia planu gospodarki odpadami;
   - inwestycje związane z budową i modernizacją stacji i linii energetycznych na terenie gminy;
   - rozwój systemów telekomunikacyjnych.
   - preferowanie ekologicznych źródeł energii cieplnej.

Z zakresu kształtowania rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej

1) Ukierunkowanie na rolnictwo polowe, z alternatywnym rozwojem agroturystyki.
2) Racjonalna gospodarka leśna.
3) Dopuszczenie zwiększenia lesistości gminy poprzez zalesienie gruntów najniższych klas bonitacyjnych oraz nieużytków.

WPŁYW UWARUNKOWAŃ NA USTALENIA KIERUNKÓW I ZASAD ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY KAMIENIEC ZĄBKOWICKI I UZASADNIENIE ROZWIĄZAŃ

Ustalenie kierunków rozwoju gminy Kamieniec Ząbkowicki jest w głównej mierze zdeterminowane przez korzystne położenie gminy w regionie. Oprócz walorów naturalnych duże znaczenie dla rozwoju mają przebiegające przez gminę szlaki komunikacyjne.

Funkcja mieszkaniowa jest dominującym przeznaczeniem terenów zainwestowanych w gminie, wynika i generuje rozwój gminy.

Niemniej ważnymi aspektami warunkującymi rozwój gminy są walory przyrodnicze oraz kulturowe. Wysoka lesistość, położenie w dolinie rzeki Nysy Kłodzkiej a także liczne zabytki kultury, sprzyjają rozwojowi turystyki. Warunkiem rozwoju tej dziedziny gospodarki jest prowadzenie działań mających na celu rewitalizację zabytków, utrzymywanie estetyki terenów zielonych oraz dbałość o stan środowiska naturalnego.

Do poprawy stanu środowiska, zwiększenia atrakcyjności inwestycyjnej gminy Kamieniec Ząbkowicki, a przede wszystkim poprawy jakości życia mieszkańców przyczynić się może modernizacja i rozwój infrastruktury technicznej. Niezbędne jest prowadzenie kompleksowej gospodarki odpadami, a także dalsze regulowanie gospodarki wodno-ściekowej poprzez budowę systemu kanalizacji. Ważnym zadaniem jest poprawa stanu technicznego dróg.

Dążeniem nadrzędnym przy wyznaczaniu zasad rozwoju gospodarczego gminy Kamieniec Ząbkowicki jest ciągła poprawa jakości życia społeczności lokalnej poprzez poprawę dostępu do usług. Ze względu na stan techniczny zabudowy mieszkaniowej i istniejące zapotrzebowanie na lokale mieszkaniowe wskazuje się na konieczność remontów i rewitalizacji istniejącej zabudowy. Wyznacza się także rezerwy terenów pod zabudowę mieszkaniową i mieszkaniowo-usługową.

LITERATURA

Absalon D., Jankowski A., Leśniok M., *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-59-C, Otmuchów*, Uniwersytet Śląski 1998.

Achremowicz T., Boryczka R., *Strategia Rozwoju Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2012 – 2020*, Kamieniec Ząbkowicki 2012.

Albeko, zespół autorski, *Aktualizacja Programu Ochrony Środowiska dla Gminy Kamieniec Ząbkowicki na lata 2011 – 2014 z perspektywą na lata 2015 – 2018*, Kamieniec Ząbkowicki 2011.

Baraniecki L., Bieroński J., Pawlak W., Tomaszewski J., *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-B, Ząbkowice Śląskie*, Uniwersytet Wrocławski 1998.

Baraniecki L., Bieroński J., Pawlak W., Tomaszewski J., *Komentarz do Mapy Hydrograficznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-D, Złoty Stok*, Uniwersytet Wrocławski 1998.

Baraniecki L., Bieroński J., Kuźniewski E., Pawlak W., *Komentarz do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-B, Ząbkowice Śląskie*, Uniwersytet Wrocławski 1997.

Baraniecki L., Bieroński J., Kuźniewski E., Pawlak W., *Komentarz do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000, arkusz M-33-58-D, Złoty Stok*, Uniwersytet Wrocławski 1997.

Baraniecki L., Bieroński J., Kuźniewski E., Pawlak W., *Komentarz do Mapy Sozologicznej w skali 1:50000, arkusz M-33-59-C, Otmuchów*, Uniwersytet Wrocławski 1997.

BBF sp. z o.o., *Wojewódzki Program Ochrony Środowiska Województwa Dolnośląskiego na lata 2014 – 2017 z perspektywą do 2021 roku*, Wrocław 2014.

Boryczka R., Zdeb K., *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – opracowanie ekofizjograficzne*, Kamieniec Ząbkowicki 2012.

Boryczka R., Zdeb K., *Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec*, Kamieniec Ząbkowicki 2013.

Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, zespół autorski, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Plan urządzeniowo – rolny*, Wrocław 2006.

Dolnośląskie Biuro Geodezji i Terenów Rolnych, zespół autorski, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Projekt granicy rolno – leśnej*, Wrocław 2006.

EkoPrzestrzeń, zespół autorski, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Inwentaryzacja Przyrodnicza*, Wrocław 2008.

FEWE, Fundacja na rzecz Efektywnego Wykorzystania Energii, zespół projektowy, *Projekt założeń do planu zaopatrzenia Gminy Kamieniec Ząbkowicki w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe*, Katowice 2003.

Główny Urząd Statystyczny, http://stat.gov.pl/, 2016.

Gmina Kamieniec Ząbkowicki, http://kamienieczabkowicki.eu/, 2016.

Instytut Morski w Gdańsku, Oddział w Szczecinie, *Studium ochrony przed powodzią zlewni rzeki Nysy Kłodzkiej poniżej wodowskazu Bardo*, Szczecin 2007.

Instytut Rozwoju Terytorialnego, *Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Dolnośląskiego – perspektywa 2020*, Wrocław 2014.

Jeleniogórskie Biuro Planowania i Projektowania sp. z o.o., zespół projektowy, *Miejscowy Plan Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Kamieniec Ząbkowicki*, Jelenia Góra 2005.

Kondracki J., *Geografia regionalna Polski,* Warszawa 2000.

Minister Środowiska, *Polityka Ekologiczna Państwa w latach 2009 – 2012 z perspektywą do roku 2016*, Warszawa 2008.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, arkusz Ząbkowice Śląskie (869)*, Warszawa 2000.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Mapa Hydrogeologiczna Polski w skali 1:50000, arkusz Złoty Stok (902)*, Warszawa 2000.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000, arkusz Otmuchów (903)*, Warszawa 2004.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000, arkusz Ząbkowice Śląskie (869)*, Warszawa 2004.

Państwowy Instytut Geologiczny, *Objaśnienia do Mapy Geośrodowiskowej Polski 1:50000, arkusz Złoty Stok (902)*, Warszawa 2004.

Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Gmina Ziębice 1:40000*, Wrocław 2006.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Jeziora Ziemi Nyskiej 1:40000*, Wrocław 2004.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Powiat Ząbkowicki 1:75000*, Wrocław 2004.

Studio Wydawnicze PLAN, mapa *Przedgórze Sudeckie 1:50000*, Wrocław 2004.

Starostwo Powiatowe w Ząbkowicach Śląskich, *Strategia Rozwoju Gospodarczego Powiatu Ząbkowickiego*, Ząbkowice Śląskie 2006.

Urząd Gminy Kamieniec Ząbkowicki, *Plan Gospodarki Odpadami Gminy Kamieniec Ząbkowicki (uzupełnienie)*, Kamieniec Ząbkowicki 2004.

Urząd Marszałkowski Województwa Dolnośląskiego, *Strategia Rozwoju Województwa Dolnośląskiego 2020*, Wrocław 2013.

Wojewódzkie Biuro Urbanistyczne we Wrocławiu, *Studium uwarunkowań przestrzennych dla lokalizacji elektrowni wiatrowych w województwie dolnośląskim*, Wrocław 2010.

Woś A., *Klimat Polski*, Warszawa 1999.

ZAŁĄCZNIKI

ZAŁĄCZNIK NR 1: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz obiektów ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (*do weryfikacji na etapie opracowania gminnej ewidencji zabytków*).

Miejscowość	Obiekt	Ulica	Nr ulicy
1	2	3	4
Byczeń	zespół kościelny		
Byczeń	kościół fil. p.w. św. Marcina		
Byczeń	cmentarz przykościelny		
Byczeń	brama cmentarza przykościelnego		
Byczeń	ogrodzenie cmentarza przykościelnego		
Byczeń	zespół zagrody plebańskiej		
Byczeń	plebania, obecnie mieszkalno - usługowy		18
Byczeń	stajnie w zespole		18
Byczeń	stodoła w zespole		18
Byczeń	ogrodzenie i brama w zespole		18
Byczeń	kapliczka domkowa przy torach kolejowych i drodze do Goleszowa		
Byczeń	kapliczka domkowa przy polnej drodze równoległej do nasypu kolejowego		
Byczeń	kapliczka słupowa koło nowego cmentarza		
Byczeń	dom mieszkalny		5
Byczeń	dom mieszkalny		7
Byczeń	dom mieszkalny		15
Byczeń	zespół zagrody		26a
Byczeń	dom mieszkalny		26
Byczeń	dom mieszkalny		26a
Byczeń	budynek gospodarczy w zespole		26
Byczeń	dwie bramy wejściowe w zespole		26
Byczeń	brama zespołu mieszkalno - gospodarczego		29
Byczeń	zespół cegielni książąt von Preussen		32
Byczeń	budynek administracyjno - mieszkalny cegielni, obecnie dom mieszkalny		32
Byczeń	komin		32
Byczeń	dom mieszkalny		37
Byczeń	dom mieszkalno - gospodarczy		41
Byczeń	dom mieszkalny		44
Byczeń	budynek gospodarczy w zespole		44
Byczeń	dom mieszkalny		45
Byczeń	dom mieszkalny		46
Byczeń	zespół zagrody		48 - 48a
Byczeń	dom mieszkalny		48
Byczeń	dom mieszkalny		48a
Byczeń	obora w zespole		48a
Byczeń	stodoła w zespole		48a
Byczeń	zespół zagrody		56 - 58
Byczeń	dom mieszkalno - gospodarczy		56
Byczeń	dom mieszkalny		58
Byczeń	brama i furta pomiędzy budynkami		56 i 58
Byczeń	dom mieszkalno - gospodarczy		65
Byczeń	dom mieszkalny		77
Byczeń	dom mieszkalny		80
Byczeń	dom mieszkalny		82
Byczeń	zespół budynków młyna wodnego		88
Byczeń	budynek mieszkalno-administracyjny		88
Byczeń	młyn		88
Byczeń	siłownia w zespole młyna		88
Byczeń	tartak w zespole młyna		88

1	2	3	4
Byczeń	obora w zespole młyna		88
Byczeń	stodoła w zespole młyna		88
Byczeń	wiadukt kolejowy na linii kolejowej Ząbkowice - Nysa		
Byczeń	wiadukt kolejowy na linii wąskotorowej Kamieniec Ząbkowicki - Złoty Stok		
Chałupki	kościół fil. p.w. św. Jan Nepomucena		
Chałupki	zespół zamkowy z folwarkiem i parkiem		
Chałupki	relikty zamku		
Chałupki	założenie ogrodowe		
Chałupki	budynek mieszkalno - gospodarczy na folwarku Dolnym		9c
Chałupki	stajnia w zespole folwarku Dolnego		9c
Chałupki	spichlerz w zespole folwarku Dolnego		9c
Chałupki	budynek gospodarczy w zespole folwarku Górnego		9a
Chałupki	stodoła w zespole folwarku Górnego		9a
Chałupki	szkoła, obecnie biblioteka		8
Chałupki	dom mieszkalno - gospodarczy		5
Chałupki	dom mieszkalny		9
Chałupki	dom mieszkalny		16
Chałupki	stodoła w zespole		16
Chałupki	dom mieszkalny		17
Chałupki	dom mieszkalno - gospodarczy w zespole		17
Chałupki	stodoła w zespole		17
Chałupki	dom mieszkalny		23
Chałupki	dom mieszkalny		41
Chałupki	stodoła w zespole		41
Chałupki	zespół zagrody		43
Chałupki	dom mieszkalny		43
Chałupki	budynek gospodarczy I w zespole		43
Chałupki	budynek gospodarczy II w zespole		43
Chałupki	stodoła w zespole		43
Chałupki	brama w zespole		43
Chałupki	młyn z częścią mieszkalną i turbiną wodną na Młynówce, obecnie magazyn		7
Chałupki	stajnia, obecnie budynek gospodarczy w zespole młyna		7
Chałupki	stodoła w zespole		7
Chałupki	ogrodzenie z brama w zespole młyna		7
Chałupki	most I na Młynówce, na południe od zespołu młyna		
Chałupki	most II na Młynówce na strumieniu na południe od zespołu młyna		
Doboszowice	zespół kościelny		
Doboszowice	kościół parafialny p.w. św. Mikołaja		
Doboszowice	budynek bramny		
Doboszowice	ogrodzenie z bramą cmentarza przykościelnego		
Doboszowice	cmentarz przy kościele św. Mikołaja		
Doboszowice	plebania		91
Doboszowice	budynek gospodarczy w zespole plebani		91
Doboszowice	ogrodzenie z bramą plebani		
Doboszowice	kapliczka domkowa naprzeciw domu 55		
Doboszowice	kapliczka domkowa przy polnej drodze, na północ od ogrodu pałacowego		
Doboszowice	cmentarz parafialny		
Doboszowice	brama cmentarza parafialnego		
Doboszowice	zespół pałacowo - folwarczny		63
Doboszowice	pałac		63
Doboszowice	podpiwniczony taras przy tylnej elewacji pałacu		63
Doboszowice	obora I w zespole folwarku pałacowego		63
Doboszowice	spichlerz w zespole folwarku pałacowego		63

1	2	3	4
Doboszowice	baszta w zespole pałacowym		63
Doboszowice	ogrodzenie z bramami ogrodu w zespole pałacowym		63
Doboszowice	most pomiędzy folwarkiem a ogrodem pałacowym		
Doboszowice	zespół Folwarku Owczego		156
Doboszowice	budynek administracyjny, obecnie dom mieszkalny w zespole pałacowym		156
Doboszowice	budynek gospodarczy w zespole pałacowym		156
Doboszowice	browar w zespole folwarku pałacowego		156
Doboszowice	most II na drodze do browaru i Starczowa		
Doboszowice	zespół Folwarku Górnego		139 - 145
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		139
Doboszowice	obora w zespole folwarku		139 - 141
Doboszowice	budynek gospodarczy (obora i stodoła) w zespole folwarku		143 - 145
Doboszowice	dom dróżnika		1
Doboszowice	zespół zagrody		3
Doboszowice	dom mieszkalny		3
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy w zespole		3
Doboszowice	stodoła w zespole		3
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		11
Doboszowice	dom mieszkalny		19
Doboszowice	dom mieszkalny		21
Doboszowice	budynek gospodarczy w zespole		21
Doboszowice	dom mieszkalny		23
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		25
Doboszowice	dom mieszkalny obok		30
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		40
Doboszowice	dom mieszkalny		41
Doboszowice	dom mieszkalny		42
Doboszowice	dom mieszkalny		54
Doboszowice	dom mieszkalny		55
Doboszowice	dom mieszkalny		62
Doboszowice	brama w zespole		62
Doboszowice	dom mieszkalny		64
Doboszowice	dom mieszkalny		69
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		70
Doboszowice	gospoda, obecnie dom mieszkalny		74
Doboszowice	dom mieszkalny		77
Doboszowice	dom mieszkalny		79
Doboszowice	dom mieszkalny		89
Doboszowice	stodoła z bramą przejazdową		89
Doboszowice	dom mieszkalny		90
Doboszowice	dom mieszkalny		93
Doboszowice	stodoła w zespole		93
Doboszowice	dom mieszkalny		97
Doboszowice	budynek gospodarczy z brama przejazdową		97
Doboszowice	dom mieszkalny		101
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		103
Doboszowice	dom mieszkalny		105
Doboszowice	dom mieszkalny		106
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		119
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		124
Doboszowice	budynek gospodarczy		124
Doboszowice	stodoła w zespole		124
Doboszowice	dom mieszkalny		125

1	2	3	4
Doboszowice	dom mieszkalny		127
Doboszowice	dom mieszkalny		131a
Doboszowice	dom mieszkalny		134
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		136
Doboszowice	dom mieszkalny		137
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		138
Doboszowice	dom mieszkalny		148
Doboszowice	dom mieszkalny		157
Doboszowice	dom mieszkalny		168
Doboszowice	dom mieszkalno - gospodarczy		169
Doboszowice	folwark polny Goleszów		170
Doboszowice	dom mieszkalny		170
Doboszowice	obora w zespole		170
Doboszowice	stodoła w zespole		170
Doboszowice	stodoła w zespole		170
Doboszowice	ogrodzenie i brama w zespole		170
Doboszowice	dworzec kolejowy		
Doboszowice	dom mieszkalny przy dworcu PKP		
Doboszowice	domek dróżnika		
Doboszowice	most drogowy obok		79
Doboszowice	most drogowy obok		89
Doboszowice	most drogowy obok		93
Doboszowice	most drogowy naprzeciw		121
Doboszowice	most drogowy obok		148
Doboszowice	most drogowy na drodze do Bartnik		
Kamieniec Ząbkowicki	kościół klasztorny cystersów, obecnie parafialny p.w. Wniebowzięcia NMP		
Kamieniec Ząbkowicki	relikty średniowiecznego klasztoru		
Kamieniec Ząbkowicki	cmentarz przykościelny		
Kamieniec Ząbkowicki	dom opata w zespole cysterskim, obecnie Archiwum Państwowe	Kościelny pl.	4
Kamieniec Ząbkowicki	ogrodzenie ogrodu opackiego z trzema bramami		
Kamieniec Ząbkowicki	zespół budowlany klasztoru cysterskiego	Kościelny pl.	
Kamieniec Ząbkowicki	budynek bramy, piekarnia, browar, obecnie biura i mieszkania	Kościelny pl.	1
Kamieniec Ząbkowicki	kancelaria gospodarcza, obecnie dom mieszkalny	Kościelny pl.	5
Kamieniec Ząbkowicki	ogrodzenie i brama posesji	Kościelny pl.	5
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna	Kościelny pl.	2
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna	Kościelny pl.	3
Kamieniec Ząbkowicki	szkoła łacińska	Kościelny pl.	7
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy za budynkiem	Kościelny pl.	7
Kamieniec Ząbkowicki	most prowadzący od zachodu do klasztoru		
Kamieniec Ząbkowicki	spichlerz (folwark)	Kościelny pl.	
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna mieszkalna (folwark)	Kościelny pl.	8
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy I z częścią mieszkalną (folwark)	Kościelny pl.	9
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy II z częścią mieszkalną (folwark)	Kościelny pl.	9
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy III z częścią mieszkalną (folwark)	Kościelny pl.	9
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia I z częścią mieszkalną (folwark)	Kościelny pl.	12
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia II (folwark)	Kościelny pl.	12
Kamieniec Ząbkowicki	dom dla pracowników najemnych (folwark)	Kościelny pl.	10
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy - mały spichlerz obok domu przy (folwark)	Kościelny pl.	10
Kamieniec Ząbkowicki	dom ogrodnika (folwark)	Kościelny pl.	13
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy przy domu ogrodnika (folwark)	Kościelny pl.	13
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia I (folwark)		
Kamieniec Ząbkowicki	szklarnia II (folwark)		
Kamieniec Ząbkowicki	magazyn (folwark)		

1	2	3	4
Kamieniec Ząbkowicki	stodoła I (folwark)		
Kamieniec Ząbkowicki	stodoła II (folwark)		
Kamieniec Ząbkowicki	ogrodzenie (folwark)		
Kamieniec Ząbkowicki	brama (folwark)		
Kamieniec Ząbkowicki	brama z pl. Kościelnego do ogrodów południowych	Kościelny pl.	
Kamieniec Ząbkowicki	miejsce grzebalne pomiędzy korytem młynówki i narożnikiem folwarku		
Kamieniec Ząbkowicki	kaplica słupowa naprzeciw domu	Kolejowa	16
Kamieniec Ząbkowicki	cmentarz katolicki	Krzyżowa	
Kamieniec Ząbkowicki	kapliczka słupowa za domem	Kłodzka	14
Kamieniec Ząbkowicki	kapliczka domkowa (Goleniów)	Kręta	
Kamieniec Ząbkowicki	kapliczka słupowa obok domu	Krzyżowa	5
Kamieniec Ząbkowicki	kapliczka domkowa (Goleniów)	Leśna	9
Kamieniec Ząbkowicki	kapliczka przy drodze do Stolca (Łopienica)		
Kamieniec Ząbkowicki	cmentarz komunalny	Cmentarna	
Kamieniec Ząbkowicki	zespół cmentarza ewangelickiego	Ząbkowicka	
Kamieniec Ząbkowicki	cmentarz ewangelicki	Ząbkowicka	
Kamieniec Ząbkowicki	kaplica na cmentarzu ewangelickim	Ząbkowicka	
Kamieniec Ząbkowicki	brama cmentarza ewangelickiego	Ząbkowicka	
Kamieniec Ząbkowicki	cmentarz zakonny S.S. Boromeuszek (Łopienica)		
Kamieniec Ząbkowicki	kościół ewangelicki, obecnie sala widowiskowo - wystawiennicza	Zamkowa	6
Kamieniec Ząbkowicki	brama przy kościele ewangelickim	Zamkowa	63 , 64
Kamieniec Ząbkowicki	zespół pałacowo - parkowy	Zamkowa	
Kamieniec Ząbkowicki	zamek	Zamkowa	
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna zamkowa - wozownia	Zamkowa	
Kamieniec Ząbkowicki	oficyna zamkowa - stajnia	Zamkowa	
Kamieniec Ząbkowicki	budynek pompowni i kotłowni w zespole zamku	Zamkowa	5
Kamieniec Ząbkowicki	park z ogrodem tarasowym		
Kamieniec Ząbkowicki	mauzoleum		
Kamieniec Ząbkowicki	pawilon neogotycki		
Kamieniec Ząbkowicki	grota z kaskadą		
Kamieniec Ząbkowicki	książęcy dom Albrechshaus, willa, obecnie UG	Ząbkowicka	26
Kamieniec Ząbkowicki	dominialna leśniczówka, obecnie dom	Paczkowska	6
Kamieniec Ząbkowicki	gospoda klasztorna, potem dominialna, obecnie GOK	Złotostocka	27
Kamieniec Ząbkowicki	zespół szpitala katolickiego Josephstift	Szpitalna	3 - 5
Kamieniec Ząbkowicki	budynek główny	Szpitalna	3
Kamieniec Ząbkowicki	budynek szpitalny II	Szpitalna	3
Kamieniec Ząbkowicki	kaplica szpitalna	Szpitalna	3
Kamieniec Ząbkowicki	pawilon szpitalny	Szpitalna	5
Kamieniec Ząbkowicki	kapliczka domkowa	Szpitalna	3
Kamieniec Ząbkowicki	altana ogrodowa	Szpitalna	3 - 5
Kamieniec Ząbkowicki	zespół szpitala ewangelickiego Mariannenstift, obecnie szkoła	Ząbkowicka	21 i 30
Kamieniec Ząbkowicki	budynek główny	Ząbkowicka	21
Kamieniec Ząbkowicki	pawilon szpitalny I	Ząbkowicka	21
Kamieniec Ząbkowicki	pawilon szpitalny II	Ząbkowicka	30
Kamieniec Ząbkowicki	mur i ogrodzenie szpitala	Ząbkowicka	21
Kamieniec Ząbkowicki	poczta , obecnie dom	Kolejowa	89
Kamieniec Ząbkowicki	poczta	Złotostocka	21
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Boczna	2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Boczna	6
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Boczna	8
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Boczna	9
Kamieniec Ząbkowicki	zespół folwarku (Goleniów)	Jasna	1 - 2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Goleniów)	Jasna	1

1	2	3	4
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Jasna	2
Kamieniec Ząbkowicki	obora (Goleniów)	Jasna	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Jasna	11
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Istebka)	Kłodzka	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Istebka)	Kłodzka	6
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Istebka)	Kłodzka	16
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Istebka)	Kłodzka	30
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Istebka)	Kłodzka	39
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	5
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	6
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	7
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	17
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	18
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	20
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	21
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	28
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	32
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	36
Kamieniec Ząbkowicki	punkt poboru cła, obecnie dom mieszkalny	Kolejowa	40
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	46
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	51
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	52
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	56
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	60
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	62
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	64 - 66
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	68 - 70
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	75
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	81 - 83
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy	Kolejowa	81 - 83
Kamieniec Ząbkowicki	gospoda, obecnie willa	Kolejowa	84
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kolejowa	85
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Kościelna	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Kręta	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Krótka	2 - 2a
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Krzyżowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Krzyżowa	2 - 4
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Krzyżowa	3
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Krzyżowa	3a
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Leśna	1
Kamieniec Ząbkowicki	gospoda, obecnie dom mieszkalny (Goleniów)	Leśna	3a/b
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Młyńska	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Młyńska	2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Młyńska	4
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Młyńska	5
Kamieniec Ząbkowicki	młyn klasztorny, obecnie dom mieszkalny	Młyńska	6
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Młyńska	7
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Mostowa	9
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Mostowa	16
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ogrodowa	2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ogrodowa	6
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ogrodowa	8

1	2	3	4
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ogrodowa	9 i 11
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ogrodowa	10 i 12
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ogrodowa	13
Kamieniec Ząbkowicki	dom dla pracowników najemnych	Paczkowska	1 i 3
Kamieniec Ząbkowicki	dom dla pracowników najemnych	Paczkowska	5 i 7
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Parkowa	2 i 4
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Piaskowa	2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Piaskowa	10
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Łopienica)	Skorolecka	4
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Łopienica)	Skorolecka	10
Kamieniec Ząbkowicki	Dom Ludowy (Łopienica)	Skorolecka	10a
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Łopienica)	Skorolecka	12
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Łopienica)	Skorolecka	13
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Łopienica)	Skorolecka	15
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Łopienica)	Skorolecka	49
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Goleniów)	Szkolna	2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Szpitalna	5
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Szpitalna	7
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy	Szpitalna	7
Kamieniec Ząbkowicki	dom młynarza, obecnie dom mieszkalny (Istebka)	Wąska	1
Kamieniec Ząbkowicki	przybudówka z elektrownią przy młynie (Istebka)	Wąska	1
Kamieniec Ząbkowicki	młyn, obecnie dom mieszkalny (Istebka)	Wąska	5
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Wąska	8
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Goleniów)	Wiejska	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Wiejska	6
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Wiejska	7
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Wiejska	10
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Goleniów)	Wiejska	11
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Wiejska	13
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Wiejska	16
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy (Goleniów)	Wiejska	25
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny (Goleniów)	Wiejska	26
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - usługowy	Ząbkowicka	2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	5
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	6
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	7
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	8
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - usługowy z restauracją	Ząbkowicka	9
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	10
Kamieniec Ząbkowicki	willa	Ząbkowicka	11
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	15
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	17
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	18
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	20
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	22
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalno - gospodarczy	Ząbkowicka	23
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	24
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	25
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Ząbkowicka	30
Kamieniec Ząbkowicki	dom dla pracowników najemnych (Folwark Dęboróg)	Ząbkowicka	33 - 43
Kamieniec Ząbkowicki	budynek gospodarczy (Folwark Dęboróg)	Ząbkowicka	55
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Zielona	1
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	1

1	2	3	4
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	2
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	3
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	5
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	7
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	11
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	16
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	17
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	18
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	19
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	20
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	23
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	25
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	26
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	28
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	30
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	31/33
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	32
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	34
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	36
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	38
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	40
Kamieniec Ząbkowicki	dom mieszkalny	Złotostocka	42
Kamieniec Ząbkowicki	młyn	Wąska	1
Kamieniec Ząbkowicki	zespół dworca kolejowego	Dworcowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	dworzec kolejowy	Dworcowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	budynek administracyjny I	Dworcowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	budynek administracyjny II	Dworcowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	wieża ciśnień I	Dworcowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	wieża ciśnień II	Dworcowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	nastawnia za posesją przy ul. Ogrodowej 9 - 11	Ogrodowa	
Kamieniec Ząbkowicki	nastawnia wschodnia przy wjeździe na dworzec	Dworcowa	
Kamieniec Ząbkowicki	nastawnia zachodnia przy wiaduktach nad ul. Kolejową	Kolejowa	
Kamieniec Ząbkowicki	stacja trafo na wysokości domu przy ul. Ogrodowej 5	Ogrodowa	
Kamieniec Ząbkowicki	zespół dworca kolejowego	Ogrodowa	1 - 7
Kamieniec Ząbkowicki	dworzec kolejowy, obecnie dom mieszkalny	Ogrodowa	1
Kamieniec Ząbkowicki	kolejowy dom pracowniczy, obecnie mieszkalny	Ogrodowa	3
Kamieniec Ząbkowicki	kolejowy dom pracowniczy, obecnie mieszkalny	Ogrodowa	5 - 7
Kamieniec Ząbkowicki	wiadukt kolejowy I na linii Wrocław - Kłodzko, nad ul. Kłodzką	Kłodzka	
Kamieniec Ząbkowicki	wiadukt kolejowy II na linii Wrocław - Kłodzko, nad ul. Kłodzką	Kłodzka	
Kamieniec Ząbkowicki	wiadukt kolejowy na linii Wrocław - Kłodzko, nad ul. Ząbkowicką	Ząbkowicka	
Kamieniec Ząbkowicki	wiadukt kolejowy na linii Ząbkowice Śląskie - Nysa (Łopienica)		
Kamieniec Ząbkowicki	wiadukt drogowy nad linią Kamieniec-Nysa		
Kamieniec Ząbkowicki	wiadukt drogowy na drodze ze Starczowa do Byczenia		
Mrokocin	kaplica mszalna		
Mrokocin	kapliczka domkowa na stoku wzniesienia północno - wschodniej części wsi		
Mrokocin	cmentarz katolicki		
Mrokocin	cmentarz ewangelicki		
Mrokocin	mauzoleum rodowe na cmentarzu ewangelickim		
Mrokocin	ogrodzenie cmentarza ewangelickiego		
Mrokocin	rządcówka		33
Mrokocin	spichlerz (relikt folwarku)		9
Mrokocin	dom mieszkalny		3
Mrokocin	dom mieszkalny		8

1	2	3	4
Mrokocin	dom mieszkalno - gospodarczy		38
Mrokocin	zespół młyna z wyposażeniem		12a
Mrokocin	dom mieszkalny w zespole młyna		12
Mrokocin	budynek gospodarczy w zespole młyna		12
Ożary	kościół parafialny p.w. św. Katarzyny		
Ożary	cmentarz przykościelny		
Ożary	ogrodzenie cmentarza przykościelnego		
Ożary	brama I w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego		
Ożary	brama II w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego		
Ożary	brama III w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego		
Ożary	plebania		102
Ożary	budynek gospodarczy, obecnie garaż w zespole plebani		102
Ożary	kapliczka słupowa przy drodze do folwarku Dolnego		
Ożary	kapliczka słupowa obok domu nr 103		
Ożary	zespół Folwarku Dolnego		1a - 1d
Ożary	klasztorna kuria majątkowa		1a
Ożary	oficyna mieszkalna		1b
Ożary	budynek mieszkalno - gospodarczy		1c
Ożary	budynek mieszkalno - gospodarczy		1d
Ożary	obora		
Ożary	spichlerz i gorzelnia		
Ożary	stodoła		
Ożary	stodoła		
Ożary	brama i ogrodzenie folwarku		
Ożary	zespół folwarku polnego Albrechtshof		1g
Ożary	budynek mieszkalno-administracyjny		1g
Ożary	obora		1g
Ożary	stodoła		1g
Ożary	ogrodzenie z bramą		1g
Ożary	szkoła		37
Ożary	dom nauczyciela i ściana kurtynowa z furtą		37
Ożary	młyn, obecnie dom mieszkalny		5
Ożary	dom mieszkalny		9
Ożary	budynek gospodarczy w zespole		9
Ożary	dom mieszkalny		10
Ożary	obora w zespole		10
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		14
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		15
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		16
Ożary	dom mieszkalny		17
Ożary	dom mieszkalny		18
Ożary	dom mieszkalny		20
Ożary	dom mieszkalny		22
Ożary	dom mieszkalny		23
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		24
Ożary	budynek gospodarczy w zespole		24
Ożary	dom mieszkalny		26
Ożary	dom mieszkalny		28
Ożary	dom mieszkalny		32
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		33
Ożary	dom mieszkalny		35
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		40
Ożary	dom mieszkalny		41

1	2	3	4
Ożary	obora w zespole		41
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		42
Ożary	dom mieszkalny		44
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		46
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		47
Ożary	obora w zespole		47
Ożary	stodoła w zespole		47
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		55
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		56
Ożary	dom mieszkalny		57
Ożary	dom mieszkalny		81
Ożary	stodoła z bramą wjazdową przy		82
Ożary	dom mieszkalny		86
Ożary	dom mieszkalny		88
Ożary	dom mieszkalny		97
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		103
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		110
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		111
Ożary	dom mieszkalny		120
Ożary	obora, obecnie dom mieszkalny w zespole		120
Ożary	dom mieszkalny		122
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		125
Ożary	budynek gospodarczy w zespole		125
Ożary	dom mieszkalno - gospodarczy		129
Ożary	stodoła w zespole		129
Ożary	młyn przy drodze do Lasek		
Pomianów Górny	zespół kościelny		
Pomianów Górny	kościół fil. p.w. św. Barbary		
Pomianów Górny	cmentarz przykościelny		
Pomianów Górny	mur ogrodzenia cmentarza przykościelnego		
Pomianów Górny	brama I w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego		
Pomianów Górny	brama II w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego		
Pomianów Górny	zespół dworski		24
Pomianów Górny	dwór		24
Pomianów Górny	spichlerz		24
Pomianów Górny	obora		24
Pomianów Górny	mur ogrodzenia		24
Pomianów Górny	brama w ogrodzeniu		24
Pomianów Górny	zespół młyna		4
Pomianów Górny	dom mieszkalny		4
Pomianów Górny	stodoła		4a
Pomianów Górny	obora		4b
Pomianów Górny	budynek gospodarczy obok młyna		4
Pomianów Górny	dom mieszkalny sołecki		8 , 10
Pomianów Górny	dom mieszkalny		9
Pomianów Górny	dom mieszkalny		13
Pomianów Górny	dom mieszkalny		14
Pomianów Górny	dom mieszkalny		15
Pomianów Górny	dom mieszkalno - gospodarczy		30
Pomianów Górny	dom mieszkalno - gospodarczy		39
Pomianów Górny	budynek gospodarczy w zespole		39
Pomianów Górny	zespół dworca kolejowego		45 - 49
Pomianów Górny	dworzec kolejowy, obecnie dom mieszkalny		49

1	2	3	4
Pomianów Górny	dom mieszkalny obsługi dworca, obecnie dom mieszkalny		45
Pomianów Górny	dom dróżnika przy linii kolejowej		
Sławęcin	kaplica p.w. św. Józefa		
Sławęcin	kapliczka słupowa koło domu nr 50		50
Sławęcin	zespół mieszkalno - gospodarczy		1
Sławęcin	dom mieszkalno - gospodarczy		1
Sławęcin	budynek gospodarczy		1
Sławęcin	obora		1
Sławęcin	stodoła		1
Sławęcin	dom mieszkalno - gospodarczy		2
Sławęcin	stodoła w zespole		2
Sławęcin	dom mieszkalno - gospodarczy		3
Sławęcin	budynek gospodarczy obok domu nr		6
Sławęcin	dom mieszkalny		7
Sławęcin	budynek gospodarczy		7
Sławęcin	dom mieszkalno - gospodarczy		9
Sławęcin	dom mieszkalno - gospodarczy		10
Sławęcin	dom mieszkalno - gospodarczy		11
Sławęcin	dom mieszkalny		14
Sławęcin	zespół mieszkalno - gospodarczy		21
Sławęcin	karczma, obecnie dom mieszkalny		21
Sławęcin	wozownia		21
Sławęcin	obora		21
Sławęcin	stodoła		21
Sławęcin	zespół sołectwa		22 - 25
Sławęcin	do mieszkalny		22
Sławęcin	obora w zespole		22
Sławęcin	dom mieszkalno - gospodarczy		25
Sławęcin	dom mieszkalny		34
Sławęcin	dom mieszkalny		44
Sławęcin	dom mieszkalny		48
Sławęcin	dom mieszkalny		51
Sosnowa	kościół fil. p.w. św. Maternusa		
Sosnowa	cmentarz przykościelny		
Sosnowa	mur ogrodzenia cmentarza przykościelnego		
Sosnowa	brama w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego		
Sosnowa	plebania, obecnie dom mieszkalny		40
Sosnowa	zagroda - zespół (Rogów)		1
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		1
Sosnowa	budynek gospodarczy		1
Sosnowa	zagroda młyńska - zespół (Rogów)		2
Sosnowa	dom mieszkalny		2
Sosnowa	budynek gospodarczy w zespole		2
Sosnowa	dom mieszkalny		4
Sosnowa	dom mieszkalny		5
Sosnowa	stodoła w zespole		5
Sosnowa	dom mieszkalny		10
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		11
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		12
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		13
Sosnowa	folwark sołecki		15
Sosnowa	dom mieszkalny		15
Sosnowa	obora I w zespole		15

1	2	3	4
Sosnowa	budynek gospodarczy		15
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		16
Sosnowa	dom mieszkalny		26
Sosnowa	dom mieszkalny		29
Sosnowa	dom mieszkalny		34
Sosnowa	dom mieszkalny		36
Sosnowa	zagroda - zespół		46
Sosnowa	dom mieszkalny		46
Sosnowa	budynek gospodarczy		46
Sosnowa	brama w zespole		46
Sosnowa	dom mieszkalny		48
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		50
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		52
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		52
Sosnowa	stodoła w zespole		52
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		55
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		57
Sosnowa	dom mieszkalno - gospodarczy		59
Starczów	zespół kościelny		
Starczów	kościół parafialny p.w. św. Jana Chrzciciela		
Starczów	cmentarz przykościelny		
Starczów	mur ogrodzenia cmentarza przykościelnego		
Starczów	brama w ogrodzeniu cmentarza przykościelnego		
Starczów	plebania		117
Starczów	szkoła, obecnie dom mieszkalny		116
Starczów	kaplica naprzeciw dworca kolejowego		
Starczów	kapliczka słupowa naprzeciw nr 71		
Starczów	dom ludowy, obecnie szkoła		35
Starczów	zespół folwarku		16
Starczów	obora I w zespole folwarku		16
Starczów	obora II w zespole folwarku		16
Starczów	obora III w zespole folwarku		16
Starczów	ogrodzenie z bramą w zespole folwarku		16
Starczów	dom mieszkalny w zespole folwarku		17
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy w zespole folwarku		17
Starczów	obora w zespole folwarku		17
Starczów	stodoła I w zespole folwarku		17
Starczów	stodoła II w zespole folwarku		17
Starczów	dom mieszkalny		22
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy		23
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy		27
Starczów	stodoła w zespole		27
Starczów	dom mieszkalny		30
Starczów	stodoła w zespole		30
Starczów	dom mieszkalny		31
Starczów	dom mieszkalny		34
Starczów	dwór sołecki, obecnie Biblioteka		35
Starczów	obora I w zespole folwarku		44
Starczów	obora II w zespole folwarku		44
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy		46
Starczów	dom mieszkalny		48
Starczów	dom mieszkalny		49
Starczów	dom mieszkalny		52

1	2	3	4
Starczów	dom mieszkalny		58
Starczów	dom mieszkalny		61
Starczów	dom mieszkalny		67
Starczów	dom mieszkalny		70
Starczów	dom mieszkalny		71
Starczów	dom mieszkalny		74
Starczów	dom mieszkalny		77
Starczów	dom mieszkalny		78
Starczów	dom mieszkalny		80
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy		81
Starczów	budynek gospodarczy z bramą przejazdową w zespole		81
Starczów	dom mieszkalny		82
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy		86
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy z bramą filarową		89
Starczów	budynek gospodarczy		91
Starczów	dom mieszkalny		96
Starczów	dom mieszkalny		97
Starczów	dom mieszkalny		98
Starczów	ogrodzenie i brama w zespole		98
Starczów	dom mieszkalny		102
Starczów	dom mieszkalno - gospodarczy		109
Starczów	dom mieszkalny		110
Starczów	dom mieszkalny		111
Starczów	obora w zespole		111
Starczów	stodoła w zespole		111
Starczów	dom mieszkalny		112
Starczów	zespół dworca kolejowego		
Starczów	dworzec kolejowy		
Starczów	dom mieszkalny w zespole dworca		1a i b
Starczów	dom mieszkalny w zespole dworca		1c
Starczów	dom dróżnika		
Starczów	wiadukt kolejowy na linii Wrocław - Kłodzko na wysokości folwarku		16
Starczów	most na drodze dojazdowej do zagrody nr		61
Suszka	kościół fil. p.w. Matki Boskiej Bolesnej		
Suszka	dom mieszkalno - gospodarczy		3
Suszka	dom mieszkalny z bramą		7
Suszka	zespół zagrody		14
Suszka	dom mieszkalno - gospodarczy z bramą		14
Suszka	obora		14
Suszka	stodoła		14
Suszka	chlew		14
Suszka	wozownia		14
Suszka	dom mieszkalno - gospodarczy		17
Suszka	dworzec kolejowy		
Suszka	wiadukt kolejowy na drodze Przyłęk - Suszka		
Suszka	wiadukt drogowy nad linią kolejową Wrocław - Kłodzko		
Śrem	zespół kościelny		
Śrem	kościół fil. p.w. Ducha Świętego		
Śrem	ogrodzenie kościoła z bramą		
Śrem	cmentarz przykościelny		
Śrem	stodoła		6
Śrem	zespół sołectwa		15 - 15a
Śrem	dom mieszkalny		15a

1	2	3	4
Śrem	dom i obora		15
Śrem	obora II		15
Śrem	brama		15
Śrem	dom mieszkalny		17
Śrem	budynek gospodarczy w zespole		17
Śrem	dom mieszkalno - gospodarczy		25
Śrem	obora w zespole		25
Śrem	stodoła w zespole		25
Śrem	ściana kurtynowa z bramą w zespole		25
Śrem	dom mieszkalny		26
Śrem	dom mieszkalno - gospodarczy		28
Śrem	dom mieszkalno - gospodarczy		29
Śrem	budynek gospodarczy w zespole		29
Śrem	zagroda w dobrach kmiecych		32
Śrem	dwór, obecnie dom mieszkalny		32
Śrem	budynek gospodarczy		32
Śrem	stodoła		32
Śrem	wiadukt kolejki wąskotorowej nad drogą ze Śremu do Kamieńca		
Topola	zespół kościelny		
Topola	kościół parafialny p.w. św. Bartłomieja		
Topola	dom przedpogrzebowy		
Topola	ogrodzenie cmentarza przykościelnego		
Topola	brama południowa		
Topola	brama zachodnia		
Topola	cmentarz przykościelny		
Topola	plebania		55
Topola	kapliczka domkowa koło domu		34
Topola	kapliczka słupowa na pd krańcu wsi		
Topola	kapliczka słupowa na pd krańcu wsi przy drodze do Złotego Stoku		
Topola	cmentarz parafialny		
Topola	szkoła		58
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		1
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		2
Topola	stodoła w zespole		2
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy z bramą		4
Topola	dom mieszkalny		5
Topola	dom mieszkalny		7
Topola	dom mieszkalny		8
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		9
Topola	dom mieszkalny		10
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy z bramą		11
Topola	dom mieszkalny		12
Topola	dom mieszkalny		17
Topola	budynek gospodarczy w zespole		17
Topola	dom mieszkalny		18
Topola	brama w zespole		18
Topola	dom mieszkalny		20
Topola	dom mieszkalny		21
Topola	dom mieszkalny		22
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		23
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		24
Topola	dom mieszkalny		27
Topola	brama w zespole		27

1	2	3	4
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		29
Topola	obora		29
Topola	stajnia		29
Topola	stodoła		29
Topola	dom mieszkalny		31
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		33
Topola	dom mieszkalny		35
Topola	dom mieszkalny		37
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		39
Topola	dom mieszkalny		41
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		42
Topola	dom mieszkalny		45
Topola	dom mieszkalny		50
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		52
Topola	dom mieszkalny		53
Topola	dom mieszkalny		54
Topola	spichlerz		54
Topola	zespół starego folwarku sołeckiego		59 - 60
Topola	dom mieszkalny		59
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		60
Topola	budynek gospodarczy		59
Topola	stodoła		59
Topola	ogrodzenie z bramą		59
Topola	zespół nowego folwarku sołeckiego		63 - 64
Topola	dom mieszkalno - gospodarczy		63
Topola	stodoła		63
Topola	willa		64
Topola	stodoła		64
Topola	dom mieszkalny		66
Topola	dom mieszkalny		70
Topola	dom mieszkalny		71
Topola	dom mieszkalny		75
Topola	most drogowy przez Nysę *Prinz Friedrich Wilhelm Brucke*		

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.

ZAŁĄCZNIK NR 2: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz stanowisk archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji zabytków (*do weryfikacji na etapie opracowania gminnej ewidencji zabytków*).

Miejscowość	Obszar AZP	Nr stanowiska	Funkcja	Kultura	Chronologia
1	2	3	4	5	6
Byczeń	92 – 27	1 / 4	Grodzisko		Średniowiecze
Byczeń	92 – 27	2 / 5	Cmentarzysko ciałopalne	Łużycka	Halsztat
Byczeń	92 – 27	3 / 6	Cmentarzysko ciałopalne	Łużycka	Halsztat
Byczeń	92 – 27	4 / 7	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze Średniowiecze
Byczeń	92 – 27	5 / 8	Osada		Średniowiecze
Byczeń	92 – 27	6 / 50	Obozowisko		Mezolit
Chałupki	93 – 28	1 / 1	Grodzisko Zamek		XIII – XIV wiek XIV – XVIII wiek
Chałupki	93 – 28	4 / 4	Osada		Średniowiecze
Chałupki	93 – 28	5 / 5	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze
Chałupki	93 – 28	6 / 6	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje Wczesne średniowiecze Średniowiecze
Chałupki	93 – 28	7 / 7	Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje Późne średniowiecze
Chałupki	93 – 28	8 / 8	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Chałupki	93 – 28	2 / 2	Cmentarzysko ciałopalne	Łużycka	
Chałupki	93 – 28	3 / 3	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 27	26 / 1	Osada	Łużycka	Halsztat
Doboszowice	92 – 27	27 / 2	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 27	28 / 3	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	1 / 21	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	2 / 22	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	3 / 23	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	4 / 24	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	5 / 25	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	6 / 26	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	7 / 27	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	8 / 28	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	9 / 29	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	10 / 30	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	11 / 31	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	12 / 32	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	13 / 33	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	14 / 34	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	15 / 35	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	16 / 36	Osada		Średniowiecze

1	2	3	4	5	6
Doboszowice	92 – 28	17 / 37	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	18 / 38	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	19 / 39	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	20 / 40	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	21 / 41	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	22 / 42	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	23 / 43	Osada		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	24 / 44	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Doboszowice	92 – 28	25 / 45	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	1 / 15	Osada		Okres wpływów rzymskich
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	2 / 16	Grodzisko		XI – XII wiek
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	3 / 17	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	4 / 18	Ślad osadnictwa Osada		Średniowiecze Wczesne średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	5 / 19	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	6 / 20	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	7 / 21	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Pradzieje Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	8 / 22	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	9 / 23	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	10 / 24	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	11 / 25	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	12 / 26	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	13 / 27	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	14 / 28	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	15 / 29	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	16 / 30	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	17 / 31	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	1 / 32	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	2 / 33	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	3 / 34	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	4 / 35	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	5 / 36	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	6 / 37	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	7 / 38	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	8 / 39	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	9 / 40	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	10 / 41	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	11 / 42	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	12 / 43	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	13 / 44	Osada		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	14 / 45	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	15 / 46	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	16 / 47	Ślad osadnictwa		Średniowiecze

1	2	3	4	5	6
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	17 / 48	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	18 / 49	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Przeworska	Okres wpływów rzymskich Średniowiecze
Kamieniec Ząbkowicki	92 – 27	–	Kościół cmentarny z cmentarzem		Okres nowożytny XVIII wiek
Mrokocin	93 – 28	1 / 24	Osada Osada		Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze
Ożary	93 – 26	1 / 8	Znalezisko luźne		Epoka kamienia – epoka brązu
Ożary	93 – 26	2 / 9	Znalezisko luźne		Epoka kamienia – epoka brązu
Ożary	93 – 26	3 / 16	Osada		Późne średniowiecze
Ożary	93 – 26	4 / 17	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Ożary	93 – 26	5 / 18	Osada		Późne średniowiecze
Ożary	93 – 26	6 / 19	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Ożary	93 – 26	7 / 20	Osada		Późne średniowiecze
Ożary	93 – 26	8 / 21	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
Ożary	93 – 26	9 / 22	Osada		Późne średniowiecze
Ożary	93 – 26	10 / 23	Osada		Późne średniowiecze
Pilce	92 – 26	1 / 65	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Nieokreślona		Neolit Okres wpływów rzymskich Wczesne średniowiecze
Pilce	92 - 26	2 / 66	Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze
Pilce	92 – 26	3 / 67	Konstrukcje drewniane		Okres nowożytny
Sławęcin	93 – 27	1 / 12	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Sosnowa	93 – 27	1 / 8	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Cmentarzysko		Późne średniowiecze Średniowiecze Średniowiecze
Sosnowa	93 – 27	2 / 9	Cmentarzysko		Średniowiecze
Sosnowa	93 – 27	3 / 10	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Sosnowa	93 – 27	4 / 11	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze
Starczów	92 – 27	1 / 9	Grodzisko domniemane		Nieokreślona
Starczów	92 – 27	2 / 10	Ślad osadnictwa		Neolit
Starczów	92 – 27	3 / 11	Ślad osadnictwa		Epoka brązu
Starczów	92 – 27	4 / 12	Osada		Średniowiecze
Starczów	92 – 27	5 / 13	Osada		Średniowiecze
Starczów	92 – 27	6 / 14	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia
Starczów	91 – 27	7 / 13	Ślad osadnictwa		Epoka kamienia – epoka brązu
Suszka	92 – 26	1 / 13	Osada Osada	Przeworska	Okres wpływów rzymskich Średniowiecze
Suszka	92 – 26	2 / 14	Osada Ślad osadnictwa	Łużycka	V okres epoki brązu – halsztat Średniowiecze
Suszka	92 – 26	3 / 33	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Osada		Epoka kamienia Pradzieje Średniowiecze
Suszka	92 – 26	4 / 34	Ślad osadnictwa		Średniowiecze

1	2	3	4	5	6
Suszka	92 – 26	5 / 35	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Suszka	92 – 26	6 / 37	Osada Ślad osadnictwa		Pradzieje Średniowiecze
Suszka	92 – 26	7 / 38	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Przeworska	Okres wpływów rzymskich Średniowiecze
Suszka	92 – 26	8 / 39	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Epoka kamienia Średniowiecze
Suszka	92 – 26	9 / 40	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Suszka	92 – 26	10 / 41	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa	Łużycka	Epoka kamienia Średniowiecze
Suszka	92 – 26	11 / 43	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Osada		Pradzieje Wczesne średniowiecze Średniowiecze
Suszka	92 – 26	12 / 44	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Pradzieje Średniowiecze
Suszka	92 – 26	13 / 45	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Suszka	92 – 26	14 / 46	Ślad osadnictwa	Przeworska	Okres wpływów rzymskich
Suszka	92 – 26	15 / 47	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Pradzieje Średniowiecze
Suszka	92 – 26	16 / 48	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Pradzieje Wczesne średniowiecze Średniowiecze
Suszka	92 – 26	17 / 49	Ślad osadnictwa		Średniowiecze
Śrem	93 – 27	1 / 1	Cmentarzysko ciałopalne Ślad osadnictwa		Epoka brązu Pradzieje
Śrem	93 – 27	2 / 2	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Neolit Epoka brązu Pradzieje
Śrem	93 – 27	3 / 3	Cmentarzysko ciałopalne Ślad osadnictwa		Epoka brązu Pradzieje
Śrem	93 – 27	4 / 4	Cmentarzysko Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Neolit Pradzieje Późne średniowiecze
Śrem	93 – 27	5 / 5	Osada Ślad osadnictwa	Łużycka	Halsztat Wczesne średniowiecze
Śrem	93 – 27	6 / 6	Ślad osadnictwa Ślad osadnictwa		Wczesne średniowiecze Późne średniowiecze
Śrem	93 – 27	7 / 7	Ślad osadnictwa		Późne średniowiecze

Źródło: Regionalny Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków we Wrocławiu, *Gmina Kamieniec Ząbkowicki – Studium Środowiska Kulturowego*, Wrocław 2003 ; Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.

ZAŁĄCZNIK NR 3: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz zabytków ruchomych ujętych w rejestrze zabytków.

Miejscowość	Obiekt zabytkowy	Nr i data decyzji o wpisie do rejestru zabytków
Byczeń	wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Marcina	B/1729/703/1-33 / 09.05.1989
Byczeń	chrzcielnica w kościele filialnym pw. św. Marcina	B/2445 / 29.12.2014
Doboszowice	rzeźba św. Jana Nepomucena usytuowana w pasie drogi gminnej	B/1940 / 08.07.2008
Doboszowice	wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Mikołaja	B/2109/772/493/1-39 / 17.10.1994
Doboszowice	płyty nagrobne i płaskorzeźba wmurowane w ściany zewnętrzne budynku bramnego przy kościele parafialnym p.w. św. Mikołaja	B/2110/773/494/1-3 / 17.10.1994
Kamieniec Ząbkowicki	rzeźby św. Floriana i św. Jana Nepomucena usytuowane przed mostem przy wjeździe na pl. Kościelny	B/1731/747/467 / 07.05.1991
Kamieniec Ząbkowicki	fontanna (?), pl. Kościelny	B/1732/748/468 / 07.05.1991
Kamieniec Ząbkowicki	rzeźba Bóg Ojciec, usytuowana przed fasadą zachodnią kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP, pl. Kościelny	B/1733/746/466 / 07.05.1991
Kamieniec Ząbkowicki	krzyż pokutny, usytuowany przy skrzyżowaniu ulic Skoroleckiej i Kolejowej, obok domu nr 19 (dz. nr 1004/36)	B/1926 / 23.06.2008
Kamieniec Ząbkowicki	rzeźby: Chrystusa, Matki Boskiej i św. Józefa ze szczytu elewacji zachodniej kościoła parafialnego p.w. Wniebowzięcia NMP	B/1897/1-3 / 24.01.2008
Kamieniec Ząbkowicki	wyposażenie pałacu opackiego, obecnie siedziby Archiwum Państwowego, pl. Kościelny 4	B/1998/702/1-8 / 09.05.1989
Kamieniec Ząbkowicki	wyposażenie kościoła parafialnego pw. Wniebowzięcia NMP	B/2012/732/452/1-132 / 18.03.1991
Mrokocin	rzeźba św. Jana Nepomucena, usytuowana w ogrodzie domu nr 12	1313/B/05 / 28.12.2005
Mrokocin	krzyż pokutny, usytuowany przy prezbiterium kaplicy pw. św. Jana Nepomucena	B/1827 / 04.09.2007
Mrokocin	wyposażenie kaplicy pw. św. Jana Nepomucena	B/2111/774/495/1-8 / 17.10.1994
Mrokocin	wyposażenie młyna nr 12 (silosy przenośniki)	A/4420/1301/Wł / 05.03.1990
Ożary	elementy wyposażenia kościoła parafialnego pw. św. Katarzyny	763/B/04/1-47 / 07.07.2004
Pomianów Górny	wyposażenie kościoła filialnego pw. św. Barbary	1248/775/496/1-17 / 17.10.1994
Sosnowa	elementy wystroju i wyposażenia kościoła filialnego pw. św. Maternusa	1040/B/04/1-33 / 19.11.2004
Starczów	postument z grupą rzeźbiarską Trójcy Świętej, usytuowany w ogrodzie plebanii parafii pw. św. Jana Chrzciciela	1315/B/05 / 28.12.2005
Starczów	elementy wyposażenia kościoła paraf. pw. św. Jana Chrzciciela	B/2484/1-67 / 18.11.2015
Śrem	kolumna Maryjna, usytuowana na placu przed kościołem filialnym pw. Ducha Świętego	1312/B/05 / 28.12.2005
Śrem	kolumna Trójcy Świętej, usytuowana na działce 58/1	B/1968 / 17.11.2008
Topola	wyposażenie kościoła parafialnego pw. św. Bartłomieja	B/1730/704/1-14 / 09.05.1989

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.

ZAŁĄCZNIK NR 4: Gmina Kamieniec Ząbkowicki – wykaz zabytków ruchomych ujętych w ewidencji zabytków.

Miejscowość	Obiekt	Lokalizacja / Adres	Nr
1	2	3	4
Byczeń	Kapliczka słupowa	koło nowego cmentarza	
Byczeń	Krzyż przydrożny		23
Chałupki	Krzyż przydrożny	na granicy wsi naprzeciw domu nr 125	
Doboszowice	Kapliczka	kaplica naprzeciw	55
Doboszowice	Rzeźba św. Jan Nepomucen	przy moście w pobliżu domu	79
Doboszowice	Krzyż pokutny	przy domu	135a
Doboszowice	Krzyż przydrożny	przy domu	148
Doboszowice	Krzyż przydrożny	przy polnej drodze na N od ogrodu pałacowego	
Goleniów Śląski	Krucyfiks kamienny	przy drodze, 100 m od domu nr 1 (ul. Wiejska)	
Goleniów Śląski	Krucyfiks kamienny	w ogrodzie domu nr 1 (ul. Wiejska)	
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba Bóg Ojciec	Plac Kościelny	
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba fontanna	Plac Kościelny	
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba św. Florian	Plac Kościelny	
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba św. Jan Nepomucen	Plac Kościelny	
Kamieniec Ząbkowicki	Krzyż pokutny	ul. Skorolecka / ul. Kolejowa	
Kamieniec Ząbkowicki	Kapliczka domkowa	ul. Skorolecka / ul. Kolejowa	
Kamieniec Ząbkowicki	Rzeźba św. Józef	ul. Kręta, w ogrodzie	12
Mrokocin	Rzeźba św. Jan Nepomucen	w ogrodzie domu (młyna)	12
Mrokocin	Krzyż pokutny	przy prezbiterium kaplicy i domu	16
Mrokocin	Kapliczka przydrożna	na NE od siedliska wsi, na wzgórzu	
Mrokocin	Cokół krzyża przydrożnego	przy polnej drodze, na NE od wsi	
Ożary	Kapliczka pokutna	w NE części wsi, na rozwidleniu dróg	
Ożary	Kapliczka słupowa	za domem	6
Ożary	Krzyż przydrożny	obok domu	103
Ożary	Krzyż przydrożny	obok domu	110
Pomianów Górny	Krzyż pokutny	po SE stronie muru, na zewnątrz cmentarza	
Pomianów Górny	Krzyż przydrożny	przy domu	14
Sławęcin	Rzeźba św. Józef	w ogrodzie domu	1
Sławęcin	Kapliczka słupowa	koło domu	50
Sosnowa	Krzyż przydrożny	przed kościołem	
Sosnowa	Krzyż przydrożny	przy domu	4
Sosnowa	Krzyż przydrożny	przy domu	57
Starczów	Rzeźba Święta Trójca	w ogrodzie plebani	117
Starczów	Kapliczka domkowa	koło dworca PKP	
Starczów	Kapliczka słupowa	naprzeciw domu	71
Starczów	Krzyż przydrożny	koło domu	22
Starczów	Krzyż przydrożny	koło domu	27
Starczów	Krzyż przydrożny	koło domu	30
Starczów	Cokół krzyża przydrożnego	koło domu	86
Starczów	Krzyż przydrożny	koło domu	102
Starczów	Krzyż przydrożny	przy polnej drodze, za domem	112

1	2	3	4
Starczów	Krzyż przydrożny	przy drodze z Goleniowa do Starczowa	
Suszka	Krucyfiks	koło domu	10
Suszka	Krucyfiks	przy drodze do mostu nad Nysą Kłodzką	
Śrem	Rzeźba kolumna Maryjna	na placu przed kościołem	
Śrem	Rzeźba Święta Trójca	na zakręcie, koło gospodarstwa	15
Śrem	Kolumna rzeźby Maryjnej	po prawej stronie drogi do Kamieńca	
Topola	Rzeźba św. Jan Nepomucen	przed plebanią kościoła parafialnego	
Topola	Cokół rzeźby św. Floriana	w pobliżu gospodarstwa	59
Topola	Kapliczka domkowa	koło domu	34
Topola	Kapliczka słupowa	na południowym krańcu wsi	
Topola	Krzyż przydrożny	przy polnej drodze	
Topola	Cokół figury przydrożnej	przy polnej drodze w N części wsi	
Topola	Kapliczka słupowa	na S od siedliska wsi, przy drodze	

Źródło: Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków we Wrocławiu, 2016.